

MUZEUL JUDEȚEAN "ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

ANUARUL MUZEULUI JUDEȚEAN
"ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI
XXX
VOL. I

2009

MUZEUL JUDEȚEAN “ȘTEFAN CEL MARE” VASLUI

**ACTA MOLDAVIAE
MERIDIONALIS**

XXX

1

2009

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactori: IOAN MANCAȘ, LAURENȚIU CHIRIAC

Secretar de redacție: LAURENȚIU CHIRIAC

**Colegiul de redacție: MARIAN ANTONIU, ALBERT GRECU,
CIPRIAN LAZANU, MARIA MARTINESCU, OANA RUSU,
MIHAI ȘELARU**

Tehnoredactare: LIVIU PREUTU-GRIGORE

Orice corespondență se va adresa Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui, telefon/fax: 0235-311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui – Roumanie, tel/fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Richten Sie bitte jedwelche Korrespondenz an die Adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Roumănie, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Please send any mail to the following adress: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui Romania, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui nu își asumă răspunderea pentru conținutul articolelor publicate, aceasta aparținând în totalitate autorilor. În acest sens, rugăm colaboratorii noștri să trimită materialele redactate după normele științifice și numai în format electronic.

ISSN 0257 – 7372

Editată de Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

ABREVIERI – ABREVIATIONS – ABBREVIATIONS – ABKÜRZUNGEN

- AARMSI = Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București.
- ACMI = Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
- Acta Arch.* = *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapesta.
- ActaMM* = *Acta Moldaviae Meridionalis* - Anuarul Muzeului Județean “Ștefan cel Mare” Vaslui, Vaslui.
- AEH = Anuarul Eparhiei Hușilor, Editura Episcopiei Huși, Huși.
- AER = Anuarul Eparhiei Romanului, Editura Episcopiei Romanului, Roman.
- AGA = Anuarul de geografie și antropogeografie, București.
- AIIAI = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie “A. D. Xenopol” Iași, Iași.
- AIIN = Anuarul Institutului de Istorie Național Cluj, Cluj - Napoca.
- AN - DJ Vaslui = Arhivele Naționale - Direcția Județeană Vaslui.
- AN - DMB = Arhivele Naționale - Direcția Municipiului București.
- Antonovici Iacov,
- Doc. bârlădene* = *Documente bârlădene*, vol. I - V, Bârlad - Huși, 1911 - 1926.
- ArhMedie = Arheologia Medievală, Uniunea Arheologilor Medieviști, Reșița.
- ArhMold = Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie Iași, București.
- ArheologijaS* = *Arheologija Sofia*. Institutul de Arheologie și Academia de Științe, Sofia.
- ArhStBuc = Arhivele Statului București.
- ArhStIași = Arhivele Statului Iași.
- AT = *Ars Transilvaniae*, Revista Institutului Național de Istorie și Artă, Cluj.
- Balcania* = *Balcania* - Revista Institutului de Studii Balcanice, București.
- BCMI = Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
- BEH = Buletinul Episcopiei Huși, Editura Episcopiei Huși, Huși.
- Bibl Acad Rom. = **Biblioteca Academiei Române, București.**

- BMI = Buletinul Monumentelor Istorice, București, Direcția Monumentelor Istorice, 1970-1975 și 1990-2002 (serie nouă).
- BOR = Biserica Ortodoxă Română, Patriarhia Română, București.
- BR = Buciumul român, București.
- BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române, București.
- București* = *București* - Revista Muzeului și Pinacotecii Municipiului București.
- Carpica* = *Carpica* – Anuarul Muzeului de Istorie “Iulian Antonescu” Bacău, Bacău.
- Călători străini...* = *Călători străini despre Țările Române*, vol. I - IX, coordonator Maria Holban, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1968 - 1996.
- CDM* = *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului - București, vol. I - V, Arhivele Statului București, 1957 - 1975.*
- CI = Cercetări istorice, Complexul Național Muzeal “Moldova” Iași, Iași.
- CL = Convorbiri literare, Iași.
- Crisia = Crisia - Culegere de Materiale și Studii, Muzeul Crișurilor, Oradea.
- CSMP = Comisia Superioară a Monumentelor Publice, București.
- Dacia NS* = *Dacia*, Nouvelle Serie. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București.
- Danubius* = *Danubius* – Anuarul Muzeului de Istorie Galați, Galați.
- DIR, A,* = *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625)*, 11 volume, București, Editura Academiei, 1951 - 1995.
- DJAN Vaslui = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui.
- DR = Documente răzeșești, Bârlad, 1932-1934.
- DRH, A,* = *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. I - XXIII, București, Editura Academiei Române, 1968 - 1996.

- FMIL = Foaie pentru minte, inimă și literatură, București.
- FTJVs = Fondul Tribunalului Județului Vaslui.
- GB = Glasul Bisericii, Mitropolia Olteniei, Craiova.
- Ghibănescu Gh.,
Surete și izvoade = *Surete și izvoade*, vol. I - XXV, Iași - Huși, 1906 - 1933.
- GM = Glasul monahilor, Mitropolia Română, București.
- Hierasus* = *Hierasus* - Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani.
- II = Însemnări ieșene, Iași.
- IN = Ion Neculce, Buletinul Muzeului Municipal Iași, Iași.
- Iorga N.,
Stud. și doc. = *Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*, 34 volume, București - Vălenii de Munte, 1906 - 1916.
- JL = Junimea literară, Iași.
- MA = Mitropolia Ardealului, Editura Mitropoliei Ardealului, Cluj-Napoca.
- Materiale* = *Materiale și cercetări arheologice*, București.
- MC = Miron Costin, Bârlad.
- MCA – DA = Ministerul Cultelor și Artelor - Departamentul Artelor.
- MCIP = Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice.
- MemAntiq = *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, Piatra Neamț.
- MI = Magazin istoric, București.
- MIA = Monumente Istorice și de Artă, București.
- MMS = Mitropolia Moldovei și Sucevei, Revista Mitropoliei Moldovei, Iași.
- MNIR = Muzeul Național de Istorie a României, București.
- MO = Mitropolia Olteniei, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova.
- Pontica = *Pontica. Acta Musei Tomitani*, Constanța.
- PT = Păstorul Tutovei, Bârlad.

-
- RA = Revista arhivelor, București.
- RESEE = Revue des Études Sud-Est Européennes, București.
- RI = Revista istorică, București, 1974-1979.
- RIR = Revista istorică română, București, 1915-1946..
- SAI = Studii și articole de istorie, București.
- SCI = Studii și cercetări istorice, Institutul de Istorie "A.D. Xenopol"
Iași, Iași.
- SCIA = Studii și cercetări de istoria artei, București.
- SCIV(A) = Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București.
- SCN = Studii și cercetări de numismatică, București.
- SCSI = Studii și cercetări științifice de istorie, Iași.
- SMIM = Studii și materiale de istorie medie, București.
- ST = Studii teologice, Sibiu.

S U M A R

STUDII ȘI CERCETĂRI ISTORICE

SERGIU ȘTEFĂNESCU - <i>Vestigii arheologice deosebite existente în partea de sus a bazinului superior al pârâului Stemnic</i>	1
MARIN ROTARU - <i>Un ciocan dublu descoperit la Bârlălești, comuna Epureni, județul Vaslui</i>	7
RUXANDRA ALAIBA, VASILE ALAIBA - <i>Banca Gară - Șapte Case. Ceramica - forme, funcții, proporții</i>	9
CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI, GHEORGHE LAZAROVICI despre <i>unele reprezentări antropomorfe masculine din cultura Cucuteni</i>	37
SERGIU ȘTEFĂNESCU <i>Date privind „moșiile bătrâne” din Podișul Central Moldovenesc. Observații și contribuții la studiul lor</i>	48
GEORGE DAN HÂNCEANU - <i>Tipuri de zăbale din secolele X-XI descoperite în Bazinul Bârladului</i>	90
ALBERT GABRIEL GRECU - <i>Despre regimul vamal al Moldovei în secolele XIV-XVI</i>	102
ALBERT GABRIEL GRECU - <i>Negustori și comerț în târgul Vasluiului în secolele XIV-XV</i>	108
GHEORGHE GHERGHE - <i>O monedă de la Alexandru cel Bun pe Lahova, comuna Banca (județul Vaslui)</i>	118
GHEORGHE CLAPA - <i>Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă vasluiene din timpul lui Ștefan cel Mare și Sfânt (1457-1504)</i>	125
VIOREL ȚIBULEAC - <i>Moșiile care după 15 octombrie 1491 au constituit noul ocol al Târgului Vaslui</i>	165
GHEORGHE CLAPA - <i>Liturghierul Ieromonahului Macarie - primul liturghier ortodox tipărit în lume (10 noiembrie 1508).....</i>	177
CIPRIAN GICĂ TODERAȘCU - <i>Câteva date despre satul Pogoceni. Ion Focea Uricar și descendenții săi</i>	222

NATAȘA MARIN – <i>Permanență, dialog unitate. Brâncoveanu și Brașovul</i>	230
LAURENȚIU CHIRAC – <i>Dimitrie Cantemir „Rege între filosofi și filosof între regi”</i>	234
MARIAN CERU – <i>Organizarea bisericească în fostul ținut al Tutovei și atribuțiile juridice ale clerului</i>	241
MARIAN CERU – <i>Starea materială și culturală a clerului din fostul ținut al Tutovei în secolele XVII – XVIII</i>	250
COSTIN CLIT – <i>Schitul Lipova din județul Bacău</i>	265
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Se poate vorbi de obiectivitate privind „Recensămintele populației Moldovei din anii 1772 – 1774?”</i>	349
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Contribuție (modestă) la istoricul Mănăstirii Mălinești</i>	355
COSTIN CLIT – <i>Contribuții la istoricul schitului dispărut de la Șișcani, ținutul istoric al Fălciului</i>	365
COSTIN CLIT – <i>Schitul Mera din județul Vaslui</i>	373
GHEORGHE GHERGHE, MARINEL BARAN – <i>Vânzarea moșiei Lățești</i>	392

C O N T E N U

ETUDES HISTORIQUES ET ENQUETES

SERGIU ȘTEFĂNESCU - <i>Vestiges archéologiques importants en haut du bassin supérieur du ruisseau Stemnic</i>	1
MARIN ROTARU - <i>Un double marteau trouvé en Bârlăiești, commune de Epureni, département de Vaslui</i>	7
RUXANDRA ALAIBA, VASILE ALAIBA - <i>Banca Gare Sept Maisons. La céramique - formes, fonctions, proportions</i>	9
CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI, GHEORGHE LAZAROVICI - <i>Sur quelques représentations anthropomorphes masculines de la Culture Cucuteni</i>	37
SERGIU ȘTEFĂNESCU - <i>Des données sur «les anciens domaines» du Plateau Central de la Moldavie. Les commentaires et les contributions à leur étude</i>	48
GEORGE DAN HÂNCEANU - <i>Types de mors des X-XIe siècles trouvés dans le bassin de Bârlad</i>	90
ALBERT GABRIEL GRECU - <i>Sur le régime douanier de la Moldavie aux XIV-XIVe siècles</i>	102
ALBERT GABRIEL GRECU - <i>Marchands et commerce dans la ville de Vaslui aux XIV-XVe siècles</i>	108
GHEORGHE GHERGHE - <i>Une monnaie d'Alexandre le Bon, en Lahova, la commune de Banca (département de Vaslui)</i>	118
GHEORGHE CLAPA - <i>Répertoire des monuments et des objets d'art de Vaslui pendant Etienne le Grand et Saint (1457-1504)</i>	125
VIOREL ȚIBULEAC - <i>Les domaines qui, après 15 octobre 1491 ont constitué la circonscription de la ville de Vaslui</i>	165

GHEORGHE CLAPA – <i>Le Messel d'hiéromoine Macarie – le premier messel orthodoxe imprimé dans le monde (10 novembre 1508)</i>	177
CIPRIAN GICĂ TODERAȘCU - <i>Quelques donnés sur le village de Pogoceni. Ion Focea, écrivain de chartes et ses descendants</i>	222
NATAȘA MARIN – <i>Permanence, dialogue, unité. Brâncoveanu et Brașov</i>	230
LAURENȚIU CHIRAC – <i>Dimitrie Cantemir – «roi entre les philosophes et philosophe entre les rois»</i>	234
MARIAN CERU – <i>L'organisation ecclésiastique dans l'ancienne région de Tutova et les attributions juridiques du clergé</i>	241
MARIAN CERU – <i>Situation matérielle et culturelle du clergé dans l'ancienne région de Tutova, aux XVII-XVIIIe siècles</i>	250
COSTIN CLIT – <i>Le couvent de Lipova du département de Bacău</i>	265
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>On pourrait parler de l'objectivité sur «les recensements de la population de la Moldavie des années 1772-1774 ?»</i>	349
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Contribution (modeste) à l'histoire du couvent Mălinești</i>	355
COSTIN CLIT – <i>Contributions à l'histoire du couvent disparu de Șișcani, la région historique de Fălciu</i>	365
COSTIN CLIT – <i>Le couvent Mera du département de Vaslui</i>	373
GHEORGHE GHERGHE, MARINEL BARAN – <i>La vente du domaine de Lățești</i>	392

I N H A L T

HISTORISCHE STUDIEN UND UNTERSUCHUNGEN

SERGIU ȘTEFĂNESCU <i>Bedeutende archäologische Funde an der Spitze des oberen Becken des Baches Stemnic</i>	1
MARIN ROTARU – <i>Ein Doppelklick in Bârlăiești gefunden Hammer, gemeinsame Epureni, Grafschaft Vaslui</i>	7
RUXANDRA ALAIBA, VASILE ALAIBA <i>Banca Station Sieben Häuser. Keramik - Formen, Funktionen, Proportionen</i>	9
CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI, GHEORGHE LAZAROVICI <i>Auf einigen anthropomorphen Darstellungen der männlichen Kultur Cucuteni</i>	37
SERGIU ȘTEFĂNESCU - <i>Daten zur "alten Felder" des Mittellandes der Moldau. Kommentare und Beiträge zu ihrer Studie</i>	48
GEORGE DAN HÂNCEANU - <i>Arten von Kiefer X-XI Jahrhundert fanden im Becken Barlad</i>	90
ALBERT GABRIEL GRECU - <i>Das Zollsystem der Republik Moldau auf XIV-XIV Jahrhunderten</i>	102
ALBERT GABRIEL GRECU - <i>Händler-und Handelskammer in der Stadt Vaslui im vierzehnten und fünfzehnten</i>	108
GHEORGHE GHERGHE - <i>Eine Münze von Alexander dem Guten, Lahova in der Gemeinde Banca (Grafschaft Vaslui)</i>	118
GHEORGHE CLAPA – <i>Verzeichnis der Baudenkmäler und Kunstwerke für Vaslui und St. Stephan der Große (1457-1504)</i>	125
VIOREL ȚIBULEAC – <i>Bereiche, die nach dem 15. Oktober, konstituiert 1491 Das Viertel der Stadt Vaslui</i>	165
GHEORGHE CLAPA – <i>Die Grube Messel von Mönchpriester Macarie - die erste orthodoxe Messel gedruckt weltweit (10. November 1508)</i>	177

CIPRIAN GICĂ TODERAȘCU - <i>Einige der Ortschaft Pogoceni gespendet. Ion Focea Schriftsteller Urkunden und deren Nachkommen</i>	222
NATAȘA MARIN – <i>Permanence, Dialog, Einheit. Brâncoveanu und Brasov</i>	230
LAURENȚIU CHIRAC – <i>"König unter den Philosophen und Philosophen unter den Königen"</i>	234
MARIAN CERU – <i>Die kirchliche Organisation in der ehemaligen Region Tutova und rechtliche Verantwortung des Klerus</i>	241
MARIAN CERU – <i>Materiellen und kulturellen Situation des Klerus in der ehemaligen Region Tutova, der siebzehnten und achtzehnten Jahrhundert</i>	250
COSTIN CLIT – <i>Das Kloster der Abteilung Bacău Lipova</i>	265
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Wir könnten über Objektivität reden "Volkszählung Moldawien Jahre 1772-1774?"</i>	349
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Beitrag (bescheidenen) an die Geschichte des Klosters Mălinești</i>	355
COSTIN CLIT – <i>Beiträge zur Geschichte des Klosters verschwand Cansis, die historische Region Falciu</i>	365
COSTIN CLIT – <i>Das Kloster von Vaslui County Mera</i>	373
GHEORGHE GHERGHE, MARINEL BARAN – <i>Der Verkauf der Domain der Lățești</i>	392

S U M A R

STUDII ȘI CERCETĂRI ISTORICE

SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Varied archaeological vestiges existing in the upper part of the superior basin of the Stemnic creek.....</i>	1
MARIN ROTARU – <i>A hammer discovered at Bârlălești, Epureni Commune, Vaslui County.....</i>	7
RUXANDRA ALAIBA, VASILE ALAIBA <i>Banca Gară – Șapte Case. The Ceramic – forms, functions, proportions</i>	9
CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI, GHEORGHE LAZAROVICI <i>About some anthropomorphic male representations from Cucuteni culture.....</i>	37
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Facts regarding the “old estates” from the Central Moldavian Plateau. Observations and contributions to their study</i>	48
GEORGE DAN HÂNCEANU – <i>Types of snaffles from the X-XI centuries discovered in the Basin of Bârlad</i>	90
ALBERT GABRIEL GRECU – <i>About the customs regime of Moldavia in the IV-XVI centuries</i>	102
ALBERT GABRIEL GRECU – <i>Traders and the commerce in the fair of Vaslui between XIV-XV centuries</i>	112
GHEORGHE GHERGHE – <i>A coin from Alexander the Good on Lahova, Banca Commune (Vaslui County).....</i>	119
GHEORGHE CLAPA – <i>The repertory of the monuments and the art objects from Vaslui during Stephen the Great and the Holy (1457-1504)</i>	121
VIOREL ȚIBULEAC – <i>The estates which after 15th of October 1491 have constituted the new region of the Vaslui fair.....</i>	165
GHEORGHE CLAPA – <i>The liturgy book of the Macarie hieromonk – the first orthodox liturgy book printed in the world (10th of November 1508)</i>	177

CIPRIAN GICĂ TODERAȘCU – <i>Some facts about Pogoceni Village. The clerk Ion Focea and his followers</i>	222
NATAȘA MARIN – <i>Permanence, dialog, forgetfulness. Brâncoveanu and Brașov</i>	230
LAURENȚIU CHIRAC – <i>Dimitrie Cantemir „King among philosophers and philosopher among kings”</i>	234
MARIAN CERU – <i>The church organisation in the former region of Tutova and their juridical attributions of the clergy</i>	241
MARIAN CERU – <i>The material and cultural condition of the clergy from the former region of Tutova in the XVII – XVIII centuries</i>	250
COSTIN CLIT – <i>Lipova hermitage from Bacău County.....</i>	265
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Can be discussed about the objectivity regarding the Moldavia's “Population censuses of Moldavia between 1772 – 1774?”</i>	349
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>(Modest) Contributions to the historic of Mălinești Monastery.....</i>	355
COSTIN CLIT – <i>Contributions to the historic of the disappeared hermitage from Șișcani, the historical region of Fălciu</i>	365
COSTIN CLIT – <i>Mera hermitage from Vaslui County.....</i>	373
GHEORGHE GHERGHE, MARINEL BARAN – <i>The sail of the Lățești estate</i>	392

I

STUDII ȘI CERCETĂRI ISTORICE

VESTIGII ARHEOLOGICE DEOSEBITE EXISTENTE ÎN PARTEA DE SUS A BAZINULUI SUPERIOR AL PÂRĂULUI STEMNIC

Sergiu Ștefănescu

Cuvinte cheie: tumuli, Horodiștea-Foltești, Noua, tumul princiar

Keywords: tumulus, Horodiștea-Foltești, Noua, burial mounds

Abstract

In this article the richness of archeological objectives is highlighted for a stretch of land of only 200 hectares, localized in the upper reservoir of the Stemnic River. References will be made to the numerous existent tumulus (burial mounds), that have different origins. Two of them are royal tumuli.

The article invites to a scientific research of the burial mounds that bear the numbers: 1,5,6,11,14,16 and 22 before they will get impaired and will be lost forever.

Pârâul Stemnic, în bazinul superior al căruia se găsesc obiectivele arheologice la care vom face referire mai jos, este unul din afluenții de dreapta ai râului Bârlad. Confluența lor se găsește la ieșirea spre sud-est din pădurea Bălteni, la nord de localitatea Brodoc, la 5-6 km nord de Municipiul Vaslui. Izvorul său este situat în mijlocul codrilor Rafaila și Dumești, la circa 400 m altitudine. După ce parcurge câteva sute de metri prin parcela 48 din pădurea Dumești, intră în pădurea Rafaila, cunoscută ca fiind Pădurea Statului, de unde primește primii săi afluenți. Măsurând 30-35 km lungime, pârâul străbate mai multe localități¹

Din toată lungimea sa noi vom face referiri doar la o mică porțiune, anume de la izvoare până la confluența sa cu pârâiașul Recea, afluent de stânga. Deci, pe o porțiune de circa 3 km, exclusiv la versantul orientat spre sud, în total o suprafață de vreo 200 ha, din care $\frac{3}{4}$ acoperite de pădure.

Nu semnalăm noi descoperiri², dar vom aborda din alt unghi, aspecte însemnate și interesante din punct de vedere științific, relevând importanța lor. Menționăm că vom face referiri în special la existența a zeci de *tumuli*, diferiți, ridicați în diverse perioade de timp, aparținând de diferite populații.

Am considerat a fi tumul (sau movilă funerară) acea ridicătură de teren amenajată de oameni, destinată a fi mormânt, individual sau colectiv.

Existența acestor movile funerare ne-a incitat și impus să încercăm să stabilim proveniența lor, apartenența la o anumită cultură. Pentru această operațiune, extrem de dificilă și științific riscantă, ne-am impus să avem în vedere niște criterii anume, astfel: *"Așa cum fiecărei epoci sau culturi îi este specific un anumit fel de bunuri materiale*

¹ Din amonte: Rafaila, Buda, Cozmești, Unirea, Bălești, Delești, Răduști, Chetrești și Bălteni Vale.

² Acești tumuli, împreună cu mulți alții, au fost descoperiți, descriși și inventariați de subsemnatul, în *AMM XV-XX, 1 1993-1998*, p. 155-248 și în *AMM XXI, 1999*, p. 330-340 și 340-356.

(exemplu un anumit fel de ceramică) tot așa fiecărei seminții omenеști îi este caracteristic un anumit ritual de înmormântare și, deci, un anumit fel de ridicare și de amplasare în teren a tumulilor, atunci când comunitățile umane respective nu foloseau necropole plane sau arderea cadavrelor”

Luând în calcul o serie de criterii, cu oarecare certitudine, am presupus că tumulii din această micro-regiune ar putea aparține de două perioade de timp distincte, astfel: între complexul Horodiștea-Foltești și Noua, varianta Sabatinovska, și între secolele VI/V-II a.Chr.³

Această comunicare se datorează faptului că am cercetat 20 de ani numeroase suprafețe de teren, inclusiv asemănătoare celei de mai sus, dar nicăieri nu am întâlnit o asemenea densitate de tumuli, ce au proveniențe diferite⁴ Luând în calcul și tumulii de la Dumești, teritoriu alăturat acestuia (spre nord) am observat că într-un dreptunghi cu laturile de 6 x 5 km, (situat la sud de râul Bârlad), am inventariat cca. 50 de tumuli⁵ și nici unul dintre ei nu aparține păstorilor nomazi, ci doar populației băștinașe. În bună parte bazinul superior al acestui pârâu este încă acoperit de păduri, dar acum 2000-3000-5000 de ani în urmă, când au fost ridicați tumulii?

În același bazin superior, Stemnicul primește numeroși afluenți, cu albie pline de coturi și prăbușiri, ce au dat naștere la numeroase suprafețe cu felieri și alunecări de pământ chiar și în mijlocul pădurii, fenomene de eroziune, solurile fiind ușoare, lutoase și nisipoase.

Și totuși, aceasta micro-regiune sălbatică, a fost cândva folosită atât pentru locuit cât și pentru înmormântări. De ce? Foarte greu de răspuns.

Această porțiune de versant dispune de însorire totală, ape din izvoare reci și pure și de soluri nisipoase din care lesne pot fi modelați tumulii.

Și totuși, de ce nu au fost amplasați tumuli și pe alte terenuri cu expuneri și relief asemănător? De ce nu s-a amplasat cel puțin un tumul și pe versantul opus, din același bazinet, situat la doar câteva zeci de metri spre sud?

Foarte curios este faptul că, pe versantul nordic al aceluiași deal, Zarea Rafailei, (situat în bazinul superior al râului Bârlad), alăturat acestuia la care ne referim, există aceeași densitate de tumuli, din diferite perioade.

Și tot atât de neînțeles, pe întreg versantul opus, la nord de râul Bârlad, nu se găsește decât un singur tumul, într-un pârâu⁶ Se naște firesc o întrebare. Ce anume a recomandat responsabililor de ”pompe funebre” antici, aceste micro-regiuni care, cu milenii în urmă, nu se deosebeau aproape cu nimic de altele?

În treacăt, amintim că pe această culme masivă de deal au fost amplasate și două cetăți, una hallstattiană⁷ și alta dacică⁸.

³ Nu am găsit nicăieri vreun tumul hallstattian.

⁴ O situație asemănătoare am mai descoperit la Dumești, pe un teritoriu vecin acestuia, în treimea mediană a bazinului superior al râului Bârlad.

⁵ Pentru detalii se poate cerceta *AMM XXI*, p. 330-340, „Tumulii din zona mediană a bazinului superior al râului Bârlad”, Sergiu Ștefănescu.

⁶ Este vorba de *Movila Veșnică*, tumul dacic princiar, *AMM XV-XX*, p. 182, pct.121.

⁷ *AMM XV-XX*, I, p. 198, pct.209, La șanțurile lui Ștefan cel Mare; datează din sec. VII a. Chr.

⁸ Se găsește pe aceeași Zare a Rafailei, la circa 2 km, E, de cea de mai sus - *AMM XV-XX*, I, p. 187, pct.146. Ambele au fost verificate în teren de Prof. Dan Gh. Teodor și Ruxandra Alaiba.

Toate cele de până aici nasc întrebări și se ivesc bănuieli ce par hilare: oare emană solul niște radiații, sau apa izvoarelor conține cine știe ce substanțe nedepistate de noi, sau poate s-o fi avut în vedere doar inaccesibilitatea aparentă a locurilor?

Legat de cele ce vor urma, consemnăm observațiile cum că în aceste micro-regiuni (pe Stemnic și Bârlad) s-au produs cândva, numeroase felieri masive ale unor porțiuni de versant, neapărat nisipoase. Specifice sunt porțiunile desprinse din Piciorul Hârbului, „feliile” detașate au volume de 4(5)-400(500) mc de nisip. Fenomenul poate fi situat în timp, cu aproximație după cultura Cucuteni, faza A₂, când a fost desfăcută în numeroase fragmente așezarea cucuteniană *Rafaila*⁹ și complexul *Horodiștea-Foltești*, ai cărui tumuli au rămas intacti ca și cei ridicați ulterior. Considerăm că aceasta ar fi putut fi o mișcare seismică violentă, cu mult peste cele de până acum.

Cu nisipul unora dintre aceste „brazde” desprinse de seism au fost ridicați tumuli.

Continuăm, abordând pe rând fiecare tip de tumuli după modul de amplasare pe versant, de jos în sus.

Chiar lângă pârâul Stemnic, pe prima terasă, se înșiră de la est spre vest, pe islaz, pe cca. 300 m lungime, un număr de 6 tumuli dacici. Fiecare are un diametru de 10-15 m și înălțimea de 1-2,5 m. Nu am reușit să identificăm așezarea care i-a creat, dar aproape sigur se găsește în pădure, pe versantul opus al dealului, poate 300-400 m mai sus. Fac parte din tumulii care se găsesc, în mod obișnuit, în apropierea așezărilor dacice¹⁰

Două sute de metri mai sus și spre nord-est se găsesc urmele unei așezări, *Horodiștea-Foltești*¹¹, situată pe islaz, între două fâșii ale pădurii comunale *Rafaila*, la cca. 150 m SSE de o fântâniță și este traversată de un drumeag de pământ ce coboară de la NV.

La cca. 100 m ENE de această fostă așezare, înconjurată la N și E de aceeași pădure, pe un intrând al islazului, pe un loc plan, se găsește un câmp constituit din patru tumuli. Ceea ce surprinde la ei este faptul că sunt foarte apropiați, bazele lor aproape se ating, au aparent aceleași dimensiuni și sunt lucrați foarte îngrijit. Au diametre de 12-16 m și înălțimi de 2 m și prezintă forme conice regulate. Acela situat spre NE are plantat în vârful său o bucată mare de piatră, de forma regulată (prismă de 60x30x20 cm). Prin locul în care se găsesc, pot fi foarte ușor de excavat.

Această bucată de piatră ne face să îi atribuim culturii *Amforele Sferice*¹² ai căror purtători au venit în contact, în timp și spațiu, cu reprezentanți ai culturii *Horodiștea - Foltești* ce încă mai locuiau în zonă.

La mică distanță, spre apus de acest grup de tumuli, la margine de pădure, există două mivele funerare de o formă aparte. Poartă în Registrul de periegeze

⁹ Descrisă de Gr. C. Butureanu, și C. Cihodaru, apoi de M. Petrescu-Dâmbovița, Marin Dinu și Em. Bold. Notată de G. Coman în *R. A. Vs.*, p. 249, LXIV, 14, cum și în *AMM XV-XX, I*, p. 199-200, pct. 210. Cioburile acestei așezări, împrăștiate în urma „felierii” piciorului de deal pe care s-a aflat, a dat acestuia numele de Piciorul Hârbului.

¹⁰ *AMM XV-XX, I*, p. 199, pct. 215 și *AMM XXI*, p. 332, pct. 13.

¹¹ *Ibidem*, pct. 211.

¹² *Ibidem*, pct. 214, *AMM XXI*, p. 332, pct. 5; p. 337, nota 6.

numerele de ordine 5 și 17¹³ Sunt doi tumuli cu diametre la bază relativ mici, dar cu înălțime mare. Unul dintre ei, ce se înalță la circa 5 m înălțime, pe o suprafață terieră relativ mică, are aspectul unui stog de fân! Pentru acești doi tumuli, nu ne hazardăm atribuindu-i vreunei culturi. Sunt atipici.

Și altor doi tumuli, cărora li s-au atribuit numerele 6 și 15¹⁴, nu le-am putut acorda o proveniență, vreo cultură–mamă. Au forme alungite, de 12-14 m, lățimea bazei de 7-8 m și înălțimi de 3-4 m și nu prezintă nici un alt indiciu care să arate cât de cât originea lor.

Prezentăm în continuare alți tumuli dacici, ce par a fi ridicați prin secolele VI/V-II a. Chr. Pe aceștia îi împărțim în doua grupe:

a) tumuli princieri¹⁵

b) tumuli obișnuiți, ai muritorilor de rând

Aici, în această zonă (mică) se găsesc tumuli din ambele categorii. Vom face mai întâi referiri la cea de a doua categorie, de tumuli „obișnuiți”.

De primii șase, cei de pe prima terasă, de lângă Stemnic, am vorbit Urcăm acum pe Piciorul Hârbului în sus, spre V-NV, până la intrarea în Pădurea Satului (parcela 44), unde, pe un mic platou situat la nord de culmea de deal (pe care am urcat), la 140-150 m ESE de fântânița de la Izvorul Rece, la est de o baltă formată la poalele unui versant, se află un câmp de tumuli cu 3 (5-7) movile¹⁶ Acestea au diametre de 15-30 m, înălțimi de 1-2 m și forme în general neregulate. Movilele funerare aparțin, probabil, așezării din cetatea dacică de la nr. 146¹⁷

Mergând câteva sute de metri spre vest, pe un alt picior de deal ce se desface din Piciorul Hârbului și se îndreaptă spre vest, se ajunge la alți 3-4 tumuli. Sunt construiți din nisip și sunt oarecum grupați la poala unui versant de deal, cu expoziție SSE. Au fost ridicați folosindu-se nisipul din uriașe ”brazde” de pământ nisipos desprins din corpul dealului, de același cataclism natural, sus amintit.

Unul, cunoscut sub nr. 14¹⁸, a fost ridicat lângă peretele feliat al dealului, pe o porțiune de teren relativ plană. Este lucrat îngrijit, s-a păstrat în foarte bună stare. Are diametrul la bază de circa 15 m și o înălțime de 2,5 m.

Puțin mai înainte, tot spre VSV, se găsește un posibil tumul, de forma alungită, cu dimensiuni de cca. 60x10 m și înălțime de 4 m. A fost înregistrat sub nr.12¹⁹ Se găsește „lipit” de tumulul princiar (cu nr.11); s-ar putea ca în el să se fi depozitat cantitatea de nisip rămasă de la construirea tumulului princiar.

Vom face în continuare referiri la un tumul princiar dacic, înregistrat la nr. 11²⁰ Tumulul are o formă cu totul specială. Se găsește la baza aceluiași versant de deal, pe o porțiune de teren netedă, ușor înclinată spre sud, și a fost modelat dintr-o

¹³ *Ibidem*. Numerele s-au dat în și după Registrul de periegeze.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *AMM XXI*, p. 333-334; în p. 337 nota 7.

¹⁶ *Ibidem*, p. 333, pct. 12

¹⁷ A se vedea nota 8.

¹⁸ Deși cunoscut de noi din 1986, a fost omisă până acum semnalarea sa. Acum îl semnalăm și îl rescriem în Registrul de periegeze ca pct. 292

¹⁹ *AMM XV-XX, I*, p. 199, pct. 213, jos

²⁰ *Ibidem* și *AMM XXI*, p. 334, pct. 21 și p. 337, nota 9.

„felie” gigantică de nisip, desprinsă din versantul dealului, orientată N-S. Din aceasta s-a amenajat un „postament”, în forma de prismă triunghiulară, ce are la bază dimensiuni de circa 50x40x30 m și înălțimea celor trei fețe de 3,80-18,0 (19,0) m. Peste această „construcție” a fost ridicat un „etaj”, de aceeași formă, cu laturile de 30 x 25 x 10 m, și înălțimea fețelor de 3-4 m. Volumul său este de circa 800-900 mc. Se pare că „etajul” de sus este tumulul propriu-zis.

La circa 10 m spre nord de tumulul princiar se află un altul, mult mai mic, căruia i s-a dat numărul 16. Dimensiunile sale sunt de 13 x 9 m, iar înălțimea de aproximativ 3 m. Se pare că în acesta au fost îngropați oamenii care au înălțat tumulul princiar; ar fi fost uciși pentru a se păstra taina informațiilor privind lucrurile de valoare depozitate în tumulul princiar.

Vom face referiri și la un alt tumul, tot princiar, dar care nu pare să aparțină populației autohtone.

Acesta poartă numărul 22²¹, se găsește în aceeași parte a pădurii, la câteva sute de metri spre vest, la limita dintre parcelele 41 și 42. A fost ridicat la vreo 200 m, S de drumul forestier Sternic, la 10 m, N de un drum de pământ, la 10 m, E de o fântânișă și la 10-12 m, E de o mare suprafață de teren cu alunecări active.

Acesta a fost modelat cu totul diferit decât ceilalți tumuli princiar. Are forma unei imense prisme cu trei fețe, având ca bază un trapez alungit. Este lung de aproximativ 90 de metri, cu lățimea bazei de 8-15 metri, având înălțimi de 4-10 metri și un volum de nisip de circa 2500 mc ! Este fără îndoială un tumul princiar, dar fiind orientat E-V (cu partea mai înaltă spre est), nu mai aparține conducătorilor dacilor, ai căror tumuli princiar sunt orientați exclusiv N-S (cu partea înaltă spre nord), ci, poate, goșilor.

Nu facem referiri la tumulii din zona alăturată, de pe teritoriul Dumești.

Considerăm că unii din acești tumuli păstrează odată cu taina provenienței lor și bogate și interesante informații științifice, cărora merită a li se da toată atenția și care ar acoperi cu prisosință eforturile cheltuielilor de dezafectare.

Părerea noastră este că se impune dezafectarea tumulilor - cel cu piatra înfiptă în vârf și cei cu numerele 5,6,14,16 și, neapărat, cei doi tumuli princiar (nr. 11 și 22).

Se obiectează că tumulii princiar ar fi fost jefuiți încă din antichitate și nu ar mai conține obiecte de valoare. Noi afirmăm că această nesiguranță poate fi înlăturată înainte de a se efectua dezafectarea, fără cheltuieli mari. Pentru această verificare considerăm a fi suficientă decopertarea (săparea) a 40-50 cm din învelișul exterior al bazei mobilei. Cu această ocazie se poate constata cu certitudine dacă a fost săpat undeva un tunel, prin care profanatorii să fi pătruns în tumul, în vederea jefuirii.

Prima dată ar trebui săpat tumulul cu numărul 16, tumul mic, pentru a se constata dacă într-adevăr au fost îngropați acolo cei care au ridicat tumulul princiar. Chiar dacă are dimensiuni mici, el poate adăposti 30-40 schelete omenești.

²¹ *AMM XV-XX, I* p. 199, pct. 212 și în *AMM XXI*, p. 334. Un singur tumul princiar din cei 8 descoperiți de noi mai este orientat E-V. Se găsește la circa 4 km de acesta, spre sud, peste un deal la nord de satul Dumbrăveni (*AMM XV-XX, I*, p. 203, pct. 232).

Considerăm cele de mai sus un *semnal de alarmă*, fiind singura posibilitate pe care o avem de a interveni și susține acțiunile pe care le așteptăm, înainte de a se așterne „uitarea ” pentru încă zeci și zeci de ani²²

²² Având în vedere că acești tumuli se află într-o zonă mai greu accesibilă și în general acoperită de pădure, cu toate precizările făcute de noi privind situarea lor în spațiu, sunt dificil de identificat în teren. Ținând cont de vârsta înaintată a subsemnatului și de starea deosebit de precară a sănătății, ar trebui grăbită identificarea lor în teren, acum cât mai pot colabora.

UN CIOCAN DUBLU DESCOPERIT LA BÂRLĂLEȘTI, COMUNA EPURENI, JUDEȚUL VASLUI

Marin Rotaru

Cuvinte cheie: ciocan de piatra, ciocan pentru minerit

Keywords: stone hammer, double hammer

Abstract

In a settlement of Stoicani-Aldeni culture was discovered a stone double hammer.

La Bârlălești-Stanția există o interesantă așezare eneolitică Protocucuteni-Gumelnița, aspectul cultural Stoicani-Aldeni¹, unde s-a descoperit prin cercetări de suprafață un ciocan dublu de piatră neperforat din categoria „ciocanelor de miner” de primul tip „cu o singură șanțuire”² (fig.1).

Ciocanul are extremitățile rotunjite, iar șanțuirea nu este realizată pe toată circumferința, ci se oprește în dreptul unei suprafețe plane, aflată în spatele piesei, unde nu sunt urme de prelucrare. Prin șanțuire trecea o fâșie de piele pentru fixarea pe coadă a ciocanului. Zona fără șanțuire este aproximativ plană și face o mai bună aderare a ciocanului pe coadă, când se adaugă un adeziv.

Dimensiuni: L = 12,7 cm, d = 4,8 cm, g = 430 g.

Credem că ciocanul era utilizat la vânătoare și alte lucrări gospodărești. Greutatea mică nu permitea folosirea obiectului la spargerea rocilor³

Șanțuirea ciocanului nu se desfășoară pe toată circumferința, așa cum este și la ciocanul de la Poșta Elan⁴ descoperit într-o așezare de la sfârșitul epocii bronzului (cultura Noua).

Piesa este bine păstrată și are mici desprinderi la capete, datorită folosirii.

Ciocanul dublu de la Bârlălești-Stanția este unic în aspectul cultural Stoicani-Aldeni.

¹ Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p.130, XXVII/6.

² Lăcrămioara Elena Istina, *Observații tipologico-funcționale privind ciocanele duble în eneolitic și epoca bronzului, „Carpica”, XXVIII, 1999, p.7-16.*

³ C. Pricop, *Două ciocane de piatră pentru minerit*, „SCIVA”, 32, 1, 1981, p. 36.

⁴ Marin Rotaru, *Antichitățile Elanului*, vol. 2, Editura Sfera, Bârlad, 2009, p. 123-129, fig. 1.

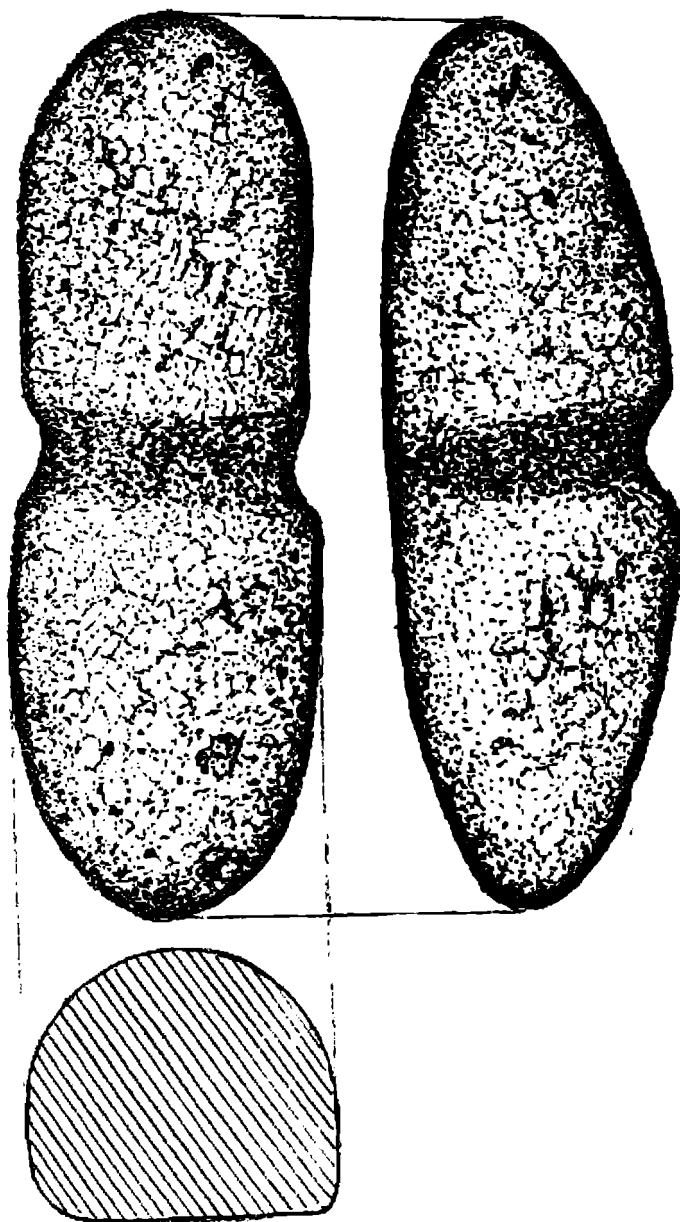

Fig.1 Ciocanul dublu de la Bârlălești-Stanția

BANCA GARĂ - ȘAPTE CASE. CERAMICA – FORME, FUNCȚII, PROPORȚII

Ruxandra Alaiba, Vasile Alaiba

Cuvinte cheie:

Key words: Archaeology, Banca Gară - Șapte case, 3th-5rd centuries AD.

Summary:

It is assumed that less than half was uncovered, and the population must have been, in this period, of about 400 persons. Knowing the surface of each house, the number, functionality and capacity of the pots used in a household, some of which still preserve traces of fireplace usage, usually of the inventory of these dwellings, allows one to estimate the number of members in each family and, finally, the whole village. *For 4th century*, out of the five surface dwellings the number of family members was estimated for: Lsp1 cpl. 1, the largest of all, 28 m², but with few pottery, 25 pots, it is believed to be a public residence; Lsp2 cpl. 15, there were 6 or 8 persons, after the big size of the dwelling, 16,20 m², still pottery was scarce, 8 pots; Lsp3 cpl. 30, were 6 or 8 persons, after the big size of the dwelling, 15,84 m², also with little pottery, 12 pots; Lsp4, cpl. 48, with large dimensions, 17 m², but pottery still not too much, 9 pots, they were most likely eight persons; Lsp5 cpl. 57, of small size, 9,30 m², after the pottery, 23 pots, they were most likely five inhabitants. For the four lightly deepened dwellings was established: in L1 cpl. 77, after dimensions, 11,65 m² and pottery, six pots, it is possible that five persons lived here; Lad2 cpl. 91, it was not preserved well, after the pottery, 6 pots, there were two persons; Lad4 cpl. 106, with a surface of 16,184 m² and 70 pots, this family had at least eight persons. *For 4th-5th centuries*, in the six surface dwellings were: in Lsp1 cpl. 14, being the biggest 14,57 m², with 35 pots, was probably having eight inhabitants; Lsp2 cpl. 26, the dwelling had a small surface, 11,10 m² and 23 pots, it can be assumed that the family had five members; Lsp3 cpl. 35, smaller, of 9 m², with 12 pots, had five persons; Lsp4, with 36 pots, of 10,20 m², with 59 pots, it is assumed a six person family was living in; Lsp5 cpl. 51, after the surface of 15,75 m² and the 37 recipients, here lived a large family, possibly eight persons; Lsp6 cpl. 96, did not preserve well. Out of the three lightly deepened dwellings, Lad1 cpl. 4, was probably a public house, after its large surface, 20,5 m² and the specificity of the inventory, 14 pots; Lad2 cpl. 27, according to the surface, 8,64 m² and the small number of pots, there were five persons; Lad3 cpl. 122, for this one the surface was not established, and the number of pots small, most likely it had at least five persons.

Analiza materialelor descoperite la Banca Gară - Șapte case, s-a bazat pe forma clasică de investigare, descrierea cronologică a complexelor, în primul volum începând cu prezentarea celor din preistorie, geto-dacice, cu deosebire a acelor specifice primului mileniu, din secolele III-VI, ale dacilor liberi - carpilor, culturii Sântana de Mureș, mai puține urme materiale specifice culturii Costișa - Botoșana,

din secolele V-VII, urmând ca în al doilea volum să se descrie cu deosebire complexele specifice culturii Dridu, din secolele VIII-IX/X. Pentru fiecare complex din secolele III-VI, fiecare locuință de suprafață, ușor adâncită sau sezonieră, groapă, vatră sau cuptoare, atelierul de olărie, s-au descris separat condițiile de descoperire, specificul construcțiilor și materialele recuperate.

Complexele structurate grafic:

17 Locuințe de suprafață: **6** sec. III-IV + **5** sec. IV + **6** sec. IV-V (fig. 1);

9+1 Locuințe ușor adâncite: **1** sec. III + **4** sec. III-IV + **2** sec. IV + **3** sec. IV-V (fig. 2);

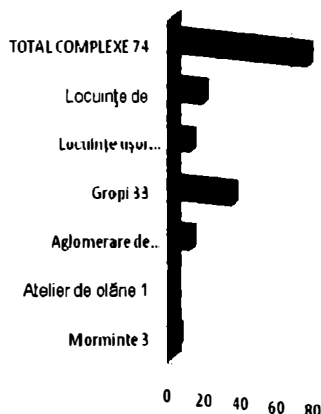
33 Groapi: **3** sec. III + **7** sec. III-IV + **16** sec. IV + **5** sec. IV-V + **2** sec. V-VI;

10 Aglomerări de materiale: **2** sec. III-IV + **5** sec. IV + **2** sec. IV-V + **1** sec. V-VI;

1 Atelier de olărie, sec. IV-V;

3 Morminte, **1** din sec. III, **2** sec. IV.

Total complexe = 74

Analiza matematică, statistică a inventarului, pentru Immanuel Kant – o disciplină este știință în măsura în care face apel la modelele matematice –, a adăugat numeroase informații obținute prin folosirea vechilor metode de prelucrare, date noi. Prin utilizarea calculatorului, ceramica a fost ordonată numeric pe categorii iar cunoștințele legate de aceasta au fost ordonate după modele axiomatice în formă algoritmică. Astfel, informația adunată cu mare atenție pe șantier, cu toate aspectele oferite de condițiile de descoperire, se poate considera relevantă pentru stabilirea unor statistici corecte, oferind eșantioane complete de date. Obținerea acestor noi informații prin folosirea unei metode moderne de lucru, prelucrarea matematică prin intermediul calculatorului, ne-a înlesnit stabilirea, pentru fiecare complex a procentelor fiecărei categorii de inventar. Piesele descoperite, în funcție de materia primă din care au fost realizate, au fost ordonate pe categorii. Între acestea un loc aparte a deținut ceramica.

Ordonarea recipientelor a urmărit:

- în primul rând, o diferențiere din punctul de vedere al parametrilor tehnici, pasta și incluziunile utilizate, specificul modelării, cu mâna sau lucrate cu ajutorul roții olarului și specificul arderii; în raport de acești parametri s-au separat părțile de vase modelate cu mâna, lucrate la roată din pastă zgrunțuroasă sau puțin zgrunțuroasă nisipoasă și din pastă fină sau foarte fină;
- în al doilea rând s-a descris ceramica, fiecare vas cu specificul dat de tehnicile de confecționare - cunoașterea acestor date a îngăduit stabilirea numărului de recipiente, în raport cu formele întregibile, dar cel mai ades în funcție de

buzele și bazele păstrate.

Analiza numerică a complexelor – statistica descriptivă –, ne-a îngăduit să însumăm datele cu privire la:

- specificul ceramicii, de la o locuință la alta, din spațiul fiecărui sector A-F, și din punct de vedere cantitativ și calitativ;
a adus date noi cu privire la locuințe – statistica inferențială, ne-a dat noi informații despre structura acestora și relațiile dintre ele.

Procentele obținute oglindesc nu numai specificul veselei întrebuițate în fiecare locuință, al recipientelor destinate pentru gătit, servit sau pentru depozitare și transport dar și o estimare a numărului membrilor unei locuințe. Calculul numărului de recipiente, pentru fiecare complex, locuință, groapă, atelier, s-a realizat urmărind inventarul, în ordine cronologică, dar păstrând și numerotarea de pe șantier, de la 1-70, plus trei morminte analizate – 74 complexe, cu excepția complexelor datate în secolele VII-IX.

Pentru vasele păstrate prea fragmentar nu s-a reconstituit forma, dar ele au fost incluse în numărul stabilit pentru fiecare complex. Ele fac parte din tipurile uzuale de recipiente. Metoda de lucru a îngăduit verificarea tuturor informațiilor adunate.

Analiza matematică și statistică a ceramicii, prin prelucrarea automată a datelor, ne-a fost înlesnită de ordonarea de la început a întregului inventar, cu deosebire a formelor de recipiente. Statistica matematică a categoriilor ceramicii de aici a pornit de la ordonarea - gruparea acestora pe complexe, apoi de la analiza și interpretarea datelor referitoare la un singur complex, în funcție de ceea ce s-a descoperit prin cercetarea arheologică.

Efortul de a străbate toate aceste etape de prelucrare a materialelor descoperite, reprezintă și susțin baza teoretică a investigației, în explicarea datelor cantitative rezultate din cercetările arheologice, a ansamblurilor de locuire specifice unei perioade mai restrânse, apoi cumulara datelor pentru întreaga perioadă cercetată arheologic – aproape întregul prim mileniu, cum am precizat, care va fi prezentat în două volume.

→ În continuare, pentru majoritatea complexelor enumerate în ordine cronologică vom reda grafic structura tehnică și funcțională a ceramicii descoperite, nu a descrierii lor, descriere realizată în Anexa cu privire la prezentarea complexelor. Numărul de planșe corespunde cu planșa din volumul *Stațiunea Banca Gară - Șapte case – monografie arheologică. Preistorie - primul mileniu, secolele III-VI (I)/The settlement of Banca Gară - Șapte case – the archaeological monograph, Prehistory - the first millenary, 3rd-6th centuries AD (I)*, Editura Junimea.

Secolul al IV-lea / 4th century

407 vase = 382 + 25 pass = 20m+66z+64pz+210f+22 amfore, 220 forme reconstituite

a. Total ceramică din 28 complexe: 382 vase =

Lsp1 cpl. 1 – 26 + Lsp2 cpl. 15 – 7 + Lsp3 cpl. 30 – 12 + Lsp4 cpl. 48 – 9 + Lsp5 cpl. 57 – 23 + Lad1 cpl. 77 – 6 + Lad2 cpl. 91 – 6 + G1 cpl. 18 – 9 + G2 cpl. 19 – 23 + G3 cpl. 33a – 35 + G4 cpl. 37 – 11 + G5 cpl. 39 – 1 + G6 cpl. 49 – 36 + G8 cpl.

66a - 8 + G9 cpl. 71 - 30 + G10 cpl. 80 - 13 + G11 cpl. 92 - 21 + G14 cpl. 115 - 7 + G15 cpl. 116 - 10 + G16 cpl. 119 - 5 + A1 cpl. 21a - 13 + A2 cpl. 43 - 21 + A3 cpl. 60 - 12 + A4 cpl. 61 - 31 + A5 cpl. 88 - 7.

Total vase: 382 =

26+7+12+9+23+6+6+9+23+35+11+1+36+8+30+13+21+7+10+5+13+21+12+31+7

Locuințe de suprafață, Lsp1 cpl.1, 26 vase = $1m+25rt \rightarrow (4z+2pz+18f, 1n-b, 1g-a, 2n, 14c+1 \text{ amforă})$, 20 forme.

Lsp2 cpl. 15, 7rt+1 = $3z + 3f + 1ang-r + 1 \text{ pahar de sticlă}$, 5 forme.

Lsp3 cpl. 30, 12rt vase = $3z + 3pz + 4fc + 1ang-g + 1 \text{ amforă}$, 7 forme.

Lsp4 cpl. 48, 9rt vase = $4pzc + 3fc + 2 \text{ amfore}$, 7 forme.

Lsp5 cpl. 57, 23rt vase = $1z + 4pz + 13fc + 1n + 1roz-g \text{ sau } 1 a-roz + 2 \text{ amfore}$, 10 forme.

Locuințe ușor adâncite, Lad1 cpl. 77, 6 vase = $2z + 4fc$, 2 forme.

Lad2 cpl. 91, 6 vase = $1m + 4pz + 1fc$, 5 forme.

Gropi, G1 cpl. 18, 9rt vase = $3pz + 5f \rightarrow (4c+1g) + 1 \text{ amforă}$, 5 forme.

G2 cpl. 19, 23 vase = $2m + 5z + 4pz + 12fc \rightarrow (5c+2b+3n+2r)$, 15 forme.

G3 cpl. 33a, 35+1 = $5z + 6pz \rightarrow (2r+1bc+3c) + 22f \rightarrow (2cn+3r+17) + 2 \text{ amfore}$, 28 forme, + 1 pahar de sticlă.

G4 cpl. 37, 11+1 vase = $4z + 6f \rightarrow (1gc + 4a + 1c) + 1 \text{ amforă}$, 5 forme + 1 pahar de sticlă.

G5 cpl. 39, 1 toartă masivă de amforă, 1 formă.

G6 cpl. 49, 36 vase = $1m + 35rt \rightarrow [6z+6pz+23f \rightarrow (4fr+14c+1c-a+4n)]$, 23 forme.

G7 cpl. 50, fragmente ceramice atipice.

G8 cpl. 66a, 8+1 vase = $4pz + 4fc + 1 \text{ pahar de sticlă}$, 2 forme.

G9 cpl. 71, 30rt = $15z + 13f \rightarrow (2n+1g+10fc) + 1 \text{ decor imprimat, } + 1 \text{ amforă}$, 11 forme.

G10 cpl. 80, 13 vase = $1m + 2z + 4pz \rightarrow (2c+1a+1r) + 5f \rightarrow (4c+1a-r) + 1 \text{ amforă}$, 5 forme.

G11 cpl. 92, 21 = $4m + 16rt \rightarrow 2z + 5pzb-r + 9 \rightarrow (3fc+1g+2c-a+3n)$, + 1 amforă, 7 forme.

G12 și 12a - 13 Cpl. 104-104a.

G14 cpl. 115, 7 vase = $1m + 6rt \rightarrow (2z+4fc)$, 4 forme.

G15 cpl. 116, 10 vase = $2m + 3pz + 4fc + 1 \text{ amforă}$, 8 forme.

G16 cpl. 119, 5 vase = $1m + 2z + 1fc + 1 \text{ amforă}$, 2 forme.

Aglomerări de materiale, A1, 13 vase = $2m + 11rt \rightarrow (3z+2pz+6fc)$, 10 forme.

A2 cpl. 43, 21rt vase = $3z + 4pz \rightarrow (1r+3c) + 12f \rightarrow (8c+3g+1n) + 2 \text{ amfore}$, 8 forme.

A3 cpl. 60, 12 = $2m + 9rt \rightarrow [1z + 1pz + 6f \rightarrow (5c+1n) + 1 \text{ decor imprimat}] + 1 \text{ amforă}$, 5 forme.

A4 cpl. 61, 31 vase = $2m + 26rt \rightarrow 2z + 4pz + 20f \rightarrow (17fc+1r+2n) + 3 \text{ amfore}$, 19 forme.

A5 cpl. 88, 7 vase = 1z + 1pz + 5f, \2 forme.

Total forme reconstituite \220 =

20+5+7+9+10+2+5+5+15+28+5+1+23+2+11+5+7+4+8+2+10+8+7+19+2

b. Sec. IV. Tehnică – total categorii ceramice, 407 vase:

20m + 66z + 64pz (1a + 3r + 1bc + 59c) + 210f + 22 amfore = **382 vase** + 25

pass

modelată cu mâna: 1 Lspl cpl. 1 + 1 Lad2 cpl. 91 + 2 G2 cpl. 19 + 1 G6 cpl. 49 + 1 G10 cpl. 80 + 4 G11 cpl. 92 + 1 G14 cpl. 115 + 2 G15 cpl. 116 + 1 G16 cpl. 119 + 2 A1 cpl. 21a + 2 A3 cpl. 60 + 2A4 cpl. 61 = **20m vase;**

pastă zgrunțuroasă: 4 Lspl cpl. 1 + 3 Lsp2 cpl. 15 + 3 Lsp3 cpl. 30 + 1 Lsp5 cpl. 57 + 2 Lad1 cpl. 77 + 5 G2 cpl. 19 + 5 G3 cpl. 33a + 4 G4 cpl. 37 + 6 G6 cpl. 49 + 15 G9 cpl. 71 + 2 G10 cpl. 80 + 2 G11 cpl. 92 + 2 G14 cpl. 115 + 2G16 cpl. 119 + 3 A1 cpl. 21a + 3 A2 cpl. 43 + 1 A3 cpl. 60 + 2 A4 cpl. 61 + 1A5 cpl. 88 = **66zc;**

pastă puțin zgrunțuroasă: 2 Lspl cpl. 1 + 3 Lsp3 cpl. 30 + 4 Lsp4 cpl. 48 + 4 Lsp5 cpl. 57 + 4 Lad2 cpl. 91 + 3 G1 cpl. 18 + 4 G2 cpl. 19 + 6 → (2r+1bc+3c) G3 cpl. 33a + 6 G6 cpl. 49 + 4 G8 cpl. 66a + 4 → (2c+1a+1r) G10 cpl. 80 + 5pzb-r G11 cpl. 92 + 3 G15 cpl. 116 + 2 A1 cpl. 21a + 4 → (1r+3c) A2 cpl. 43 + 1 A3 cpl. 60 + 4 A4 cpl. 61 + 1 A5 cpl. 88 = 1a+3r+1bc+59c = 1a+3r+1bc+59c = **64pz vase;**

pastă fină: 18, 1n-b, 1g-a, 2n, 14c Lspl cpl. 1 + 3+1ang-r Lsp2 cpl. 15 + 4+1ang-g Lsp3 cpl. 30 + 3 Lsp4 cpl. 48 + 13+1n+1roz-g+1a-roz Lsp5 cpl. 57 + 4 Lad1 cpl. 77 + 1 Lad2 cpl. 91 + 5 → (4+1g) G1 cpl. 18 + 12 → (5+2b+3n+2r) G2 cpl. 19 + 22 → (2cn+3r+17) G3 cpl. 33a + 6f → (1gc+4a+1c) G4 cpl. 37 + 23 → (4r+2c-a+4n) G6 cpl. 49 + 4 G8 cpl. 66a + 13 → (2n+1g+10) + 1 decor imprimat G9 cpl. 71 + 5 → (4+1a-r) G10 cpl. 80 + 9 → (3c+1g+2c-a+3n) G11 cpl. 92 + 4 G14 cpl. 115 + 4 G15 cpl. 116 + 1 G16 cpl. 119 + 6 A1 cpl. 21a + 12 → (8+3g+1n) A2 cpl. 43 + 6 → (5+1n) + 1 decor imprimat A3 cpl. 60 + 20 → (17+ 1r+ 2n) A4 cpl. 61 + 5 A5 cpl. 88 = **45** (1roz-g + 1a-roz + 4c-a + 1a-r + 6g + 1ang-r + 1ang-g + 2b + 10r + 14n + 2cn + 2 decor imprimat) + 149 = **210 vase;**

amfore: 1 Lspl cpl. 1 + 1 Lsp3 cpl. 30 + 2 Lsp4 cpl. 48 + 2 Lsp5 cpl. 57 + 1 G1 cpl. 18 + 2 G3 cpl. 33a + 1 G4 cpl. 37 + 1 G5 cpl. 39 + 1 G9 cpl. 71 + 1 G10 cpl. 80 + 1 G11 cpl. 92 + 1 G15 cpl. 116 + 1 G16 cpl. 119 + 2 A2 cpl. 43 + 1 A3 cpl. 60 + 3 A4 cpl. 61 = **22 amfore;**

pahare de sticlă: 1 cpl. 15, 1 cpl. 33a, 1 cpl. 37, 1 cpl. 66a = **4 pahare de sticlă.**

c. Total forme stabilite, din 396 vase diferite păstrate fragmentar s-au detașat \ 220 vase:

1+1+7+13+1+1+2+72+55+2+40+3+22 =

□ 1 **cățuie** cpl. 119, 1f **mic vas** + 7 **pahare**, 6f(3c + 1r + 2n) + 1pz + 13 **căni**, 1m + 1pz + 11f → (10f+1n); + 1m **bol** + 1fc **strachină** + 2 **castronașe**, 1n + 1fc + 72 **castroane**, 5m + 5pz + 1pz-r + 49fc + 6fn + 1fca + 3(2fb+1fa-r) + 1roz-g + 1fg + 50 **borcane**, 8m + 10z + 1zg + 8pz + 1pzbc + 16f+1fn+1n-b+1g-a+3fg + 2fc **vase bitronconice** + 39 **vase de provizii**, 28zc + 1zb-g + 1lpz + 2c + 3f decor imprimat + 22 **amfore** = **220** □

→ 1 căuție cpl. 119 + 1f mic vas cpl. 37 + 7 pahare, 3fc 33a, 1pz cpl. 43, 2 cpl. 49 (1fr+1fn), 1n cpl. 71; 13 căni, 1f cpl. 1, 2f cpl. 33a, 1f cpl. 43, 3 cpl. 49 (2f+1pz), 1f cpl. 57, 1f+1n cpl. 60-61, 1f cpl. 88, 2f cpl. 116 (1m+1fc); 1 bol, 1m cpl. 92; 1 strachină, 1fc cpl. 92; 2 castronașe, 1n cpl. 19, 1f cpl. 71; 72 castroane (3+2+3+3+4+3+14+1+ 2+6+4+ 2+11+1+1+2+7+2+1), 3 cpl. 1 (2f+ 1fn), 2f cpl. 15, 3 cpl. 18 (2pz+1f), 3 cpl. 19 (1f+2fb), 4f cpl. 21a, 3f cpl. 30, 14 cpl. 33a (1pz-r+2fn+11f), 1f cpl. 43, 2f cpl. 48, 6 cpl. 49 (1m+3f+1fca+ 1fn), 4 cpl. 57 (3f+1roz-g), 2 cpl. 60 (1f+1n), 11 cpl. 61 (1m+1pz+1n+ 8f), 1f cpl. 71, 1fc cpl. 77, 2 cpl. 80 (1f+1fa-r), 7 cpl. 91-92 (1f+1m+2pz și 2m+1fg), 2f+1f 115-116; 55 borcane (8+1+2+10+4+1+2+8+1+2+2+3+2+2+1+2+4), 8 cpl. 1 (1m+1zg+ 1pz+3f+1fn-b+1fg-a), 1z cpl. 15, 2f cpl. 18, 10 cpl. 19 (2m+ 4z+3pz+1fn), 4 cpl. 21a (1m+1z+2f), 1pz-bc cpl. 33a, 2z cpl. 37, 8 (2z + 3fr + 3fc) cpl. 49, 1f cpl. 48, 2 cpl. 57 (1f+1z), 2m+3f cpl. 60-61, 2f cpl. 66a, 2 cpl. 80 (1fc+1pz), 1pz cpl. 91, 2 cpl. 115 (1m+1z), 4 cpl. 116 (1m+2pz+1fc); 2fc vase bitronconice cpl. 1; 40 vase de provizii (5+2+1+2+3+ 6+1+4+4+1+1+ 7+1+1+1), 5 cpl. 1 (3zc-1zb-g+1pz), 2pz cpl. 15, 1z cpl. 19, 2pz cpl. 21a, 3z cpl. 30, 6 cpl. 33a (1pz+ 5z), 1pz cpl. 37, 4pz+4z cpl. 48-49, 1pz cpl. 57, 1z cpl. 60, 7z cpl. 71, 1z cpl. 77, 1z cpl. 88, 1zc cpl. 92; 3 vas cu decor imprimat, 2 cpl. 60-61, 1 cpl. 71; 22 amfore (1+1+1+2+1+1+2+ 2+2+1+3+1+1+1+1+1), 1 cpl. 1, 1 cpl. 18, 1 cpl. 30, 2 cpl. 33a, 1 cpl. 37, 1 cpl. 39, 2 cpl. 43, 2 cpl. 48, 2 cpl. 57, 1+3 cpl. 60-61, 1 cpl. 71, 1 cpl. 80, 1 cpl. 92, 1 cpl. 116, 1 cpl. 119; 4 pahare de sticlă, 1 cpl. 15, 1 cpl. 33a, 1 cpl. 37, 1 cpl. 66a.

Total, sec. IV, 407 vase = 382 + 25 pass = 20m + 66z + 64pz + 210f + 22 amfore, 220 forme / Total 4th century, 407 vessels = 382+25 pass = 20m+66z+ 64pz+210f + 22 amphorae, 220 forms

Complexe 1-28 / Complexes 1-28

01. Lsp1 cpl. 1, sec. IV (fig. 1)

25+1vase = 1m + 25rt → (4z + 2pz + 18f, 14c, 1n-b, 1g-a, 2n + 1 amforă), 20 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1m borcan + 25rt, 4z → [1g borcan, $\varnothing=20$ + 1b-g vas de provizii (fig. 28/6) + 2 buze de la vase de provizii (fig. 28/5, 7; $\varnothing=27$; 30)] + 2pz → [1 vas de provizii, pereții groși + 1 borcan] + 18f, 14c → [1 cană (fig. 28/3) + 2 castroane, profil în S + 4 buze (fig. 27/7-8; 28/2, 4; $\varnothing=12$; 15; 20 cm) + 3 borcane ($\varnothing=9$; 10x2 cm) + 2 vase bitronconice ($\varnothing=20$ cm) + 3 baze inelare ($\varnothing=2x10$; 12), 1 cu picior] + 4 → [1n castron (fig. 28/1; $\varnothing_{\max.}=16$ cm) + 2 borcane (1n-b+1g-a, $\varnothing=12$; 16 cm) + 1n perete] + 1 amforă = 25 vase.

Forme: 1fc cană + 3 castroane (2fc + 1fn) + 8 borcane → (1m + 1zg + 1pz + 3fc + 1n-b + 1g-a) + 2fc vase bitronconice + 5 vase de provizii (3zc + 1zb-g + 1pz) + 1 amforă = 20 forme reconstituite, + 2f buze + 1n perete + 3fc baze inelare.

Vasele păstrate foarte fragmentar - 26, utilizate în locuința construită pe sol, probabil realizate în cea mai mare parte în atelierul de olărie local, au avut funcționalități diverse. Era prezentă vesela de băut, o cană din pastă fină, vesela de

masă din pastă fină, două castroane cenușii și unul neagru, probabil un import, vesela pentru bucătărie, borcanele în care se prepara hrana și recipientele în care se păstra hrana, cereale lichide sau fructe. Cele opt borcane păstrate fragmentar s-au lucrat din fiecare categorie de pastă, unul s-a modelat cu mâna, câte unul s-a lucrat din pastă zgrunțuroasă, respectiv nisipoasă iar cinci din pastă fină, din care trei erau cenușii, unul brun-negru, altul gălbui deschis. Aceștia se adaugă două vase de dimensiuni medii și patru vase de provizii, din pastă nisipoasă, pentru depozitare - transport o amforă. Prezintă dimensiunile cele mai mari, 28 m², ceramica nu a fost prea numeroasă, era probabil o locuință publică.

02. Lsp2 cpl. 15, sec. IV

7+1 vase = 7rt → (3z + 3f + lang-r) + 1 pahar de sticlă, \ 7 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 7rt, 3z → [1borcan (fig. 39/7; ø=12 cm), 2 vase de provizii (fig. 39/5; ø=34 cm)] + 4f → [2 castroane + 1 buză + lang-r toartă (fig. 39/4) + 1 pahar de sticlă (fig. 39/1; ø=8 cm)] = 7 vase.

Forme: 2fc castroane + 1z borcan + 2pz vase de provizii = \ 5 forme reconstituite, + 1 pahar de sticlă + 1fc buză + lang-r toartă.

Între vase se remarcă paharul de sticlă iar din pastă zgrunțuroasă, borcanul, două castroane și două vase de provizii. Tot aici s-a păstrat și o toartă de la un vas acoperit cu angobă roșie, mai vechi ca datare. Erau șase sau opt persoane, după dimensiunile mari ale locuinței 16,20 m², totuși ceramica era puțină.

03. Lsp3 cpl. 30, sec. IV

12rt vase = 3z + 3pz + 4fc + lang-g + 1 amforă, \ 7 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 3z → [3 vase de provizii (fig. 63/3; ø=26 cm) cu 1 bază (ø=12 cm)] + 3pz → [1r perete + 2c buze îngroșate + 1 bază (ø=10 cm)] + 4fc → [3 castroane cu profil în S (fig. 63/1, 5; ø=2x12; 14 cm) + 1 gât înalt cu buza evazată, cu 3 baze inelare (ø=5; 2x6 cm)] + 1 amforă = 12 vase.

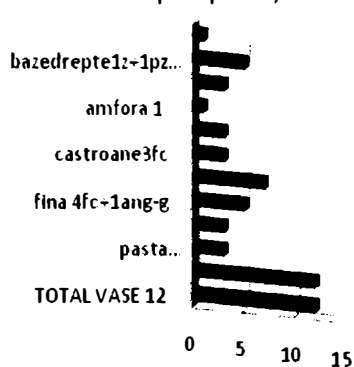
Forme: 3fc castroane + 3z vase de provizii + 1 amforă = \ 7 forme reconstituite, + 3 buze (2pzc + 1fc) + 5 baze (2 drepte, 1z, 1pz + 3fc inelare) + lang-g perete.

Din locuință provin puține vase, trei castroane specifice veselei de masă lucrată din pastă fină, trei recipiente din pastă puțin zgrunțuroasă în care se păstra hrana, o amforă și alte fragmente de la vase care nu au fost reconstituite ca formă. Erau șase sau opt persoane, după dimensiunile mari ale locuinței, 15,84 m², totuși ceramica era puțină.

04. Lsp4 cpl. 48, sec. IV

9rt vase = 4pzc + 3fc + 2 amfore, \ 9 forme. În procente: 4pzc = 66%, 3fc = 44% și 2 amfore = 22%.

Lsp3 cpl.30,sec.IV

Ceramica, pastă, ardere, forme: 4pzc → [4 vase de provizii (fig. 88/ 5-7, 9; $\varnothing=29$; 2x34; 36 cm) + 3 baze drepte ($\varnothing=10$; 14; 22 cm) + 1 bază inelară (fig. 88/8; $\varnothing=8$ cm)] + 3fc → [2 castroane, marginea invazată (fig. 88/1) + 1 emisferic (fig. 88/2) + 1 borcan (fig. 88/4)] + 2 amfore (fig. 88/3, 10; 167/11) = **9 vase**.

Forme: 2fc castroane + 1fc borcan + 4pz vase de provizii + 2 amfore = **9 forme reconstituite**, + 4 baze, 3pz drepte + 1pz inelară.

Din cele nouă părți de vase s-au reconstituit, din pastă fină două castroane și un borcan iar din pastă zgrunțuroasă patru vase de provizii și două amfore pentru depozitare și transport. Locuința prezintă dimensiuni mari, 17 m², dar ceramica descoperită aici nu a fost prea numeroasă, conform acestor date familia era formată, probabil, din opt persoane.

05. Lsp5 cpl. 57, sec. IV

23rt vase = 1z + 4pz + 16f → (13fc+1n+ 2roz, 1g+1a) + 2 amfore, **10 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1z borcan (fig. 94/3) + 4pz → [1 vas de provizii + 3 baze, 1 inelară, 2 drepte (fig. 94/9, 11; $\varnothing=8$; 2x10 cm)] + 16f, 13fc → 1 cană ($\varnothing=11$ cm) + 2 castroane (fig. 94/2) + 1 vas cu profil în S + 1 borcan ($\varnothing=24$

cm) + 1 vas ($\varnothing=8$ cm) + 5 margini (fig. 94/4-6; $\varnothing=14,5$; 18; 20x2; 24 cm), cu 1 bază inelară ($\varnothing=10$ cm) + 5 corpuri, din care 2 decorate (fig. 94/8), unul simplu (fig. 94/7), cu 1 toartă + 1cn corp, $\varnothing=15$ cm + 1froz-g castron ($\varnothing=22$ cm) + 1a-r toartă (fig. 94/12) + 2 amfore = **23 vase**.

Forme: 1f cană+4 castroane (3fc+1roz-g)+2 borcane (1f+1z) + 1pz vas de provizii + 2 amfore = **10 forme reconstituite**, + 6fc margini + 4 pereți (3fc, din care 2 decorați, 1fcn + 1fc alb-roziu).

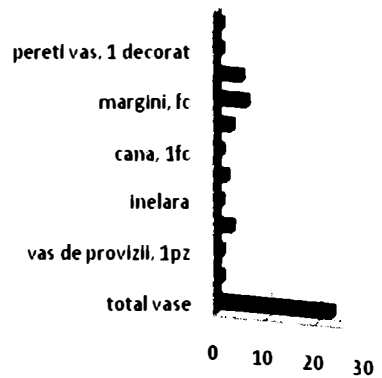
S-au reconstituit 11 forme, din pastă fină o cană, patru castroane, trei cenușii, unul lroz-gălbui, un borcan; din pastă puțin zgrunțuroasă părți de la două vase decorate, un perete provenea de la un vas negru lustruit, o toartă de vas alb-roziu, un borcan, din pastă zgrunțuroasă, un vas de provizii iar pentru depozitare și transport două amfore. De mici dimensiuni, 9,30 m², după ceramică erau probabil cinci persoane.

06. Lad1 cpl. 77, sec. IV (fug. 1/7)

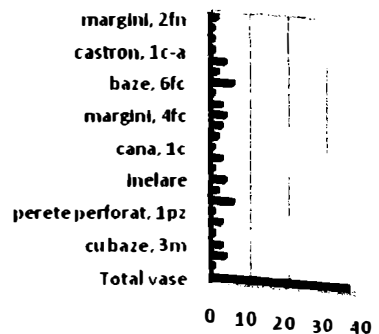
6 vase = 2z + 4fc, **2 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 2z → [1 vas de provizii + 2 baze (fig. 117/8-9) + 1 perete incizat (fig. 117/3)] + 4fc → [1 castron (fig.

Lsp5 cpl. 57, forme

G6 cpl. 49, forme

117/5; $\varnothing=22$ cm) + 2 baze (fig. 117/2) + 1f vas (fig. 117/4)] = **6 vase**.

Forme: 1f castron + 1z vas de provizii = **2 forme reconstituite**, + 2 baze + 1z perete incizat + 1 vas din pastă fină.

Dintre puținele fragmente din locuință s-a detașat un castron și un vas de provizii. După dimensiuni, 11,65 m² și ceramică erau probabil cinci persoane.

07. Lad2 cpl. 91, sec. IV

6 vase = 1m 17% + 4pz 66% + 1fc 17%, **5 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1m castron (fig. 124/2) + 4pz-c → [1 margine (fig. 124/1) + 2 castroane (fig. 124/5; $\varnothing=32$ cm) + 1 borcan (fig. 124/4)] + 1fc castron (fig. 124/3) = **6 vase**.

Forme: 4 castroane (1fc + 1m + 2pz) + 1pz borcan = **5 vase**, + 1pz margine.

În locuință s-au păstrat părți de la patru castroane, unul modelat cu mâna și două pe roata olarului, unul din pastă fină, altul din pastă zgrunțuroasă, din care era lucrată și un borcan.

08. G1 cpl. 18, sec. IV

9 vase = 3pz + 5f → (4c + 1g) + 1 amforă, **5 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 3pz → [2 castroane + 1 bază dreaptă ((fig. 43/6, 8, 14; $\varnothing=22 \times 2$; 12,5 cm)] + 5f, 4c → [1 castron cu profil în S (fig. 43/2; $\varnothing=21$ cm) + 2 borcane (fig. 43/4-5; $\varnothing=8,6$; 19 cm) + 3 baze inelare (fig. 43/11-13; $\varnothing=2 \times 6,5$; 8 cm) + 1 dreaptă (fig. 43/10; 8 cm) + 1g perete angobat (fig. 43/1)] + 1 amforă (fig. 43/7) = **9 vase**.

Forme: 3 castroane (2pz + 1f) + 2f borcane = **5 forme reconstituite**, + 4f baze drepte (1pz + 1f) + 3fc inelare + 1g perete angobat.

Din cele nouă vase fragmentare recuperate din groapă, mai bine s-au conservat cinci, trei castroane, două din pastă zgrunțuroasă pentru gătit, unul din pastă fină și două borcane tot din pastă fină. Aceștia adăugăm fragmentul de la un vas angobat gălbui. Pentru depozitare și transport o amforă.

09. G2 cpl. 19, sec. IV

23 vase = 2m + 5z + 4pz + 12fc → (5c + 2b + 3n + 2r), **15 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 2m → [2 borcane, cu 1 bază (fig. 44/8-9; $\varnothing=14$; 8,5 cm)] + 5z → [1c perete + 1 vas de provizii (fig. 44/6; $\varnothing=26$ cm) + 4 borcane ($\varnothing=2 \times 12$; 2×14 cm), cu 2 baze drepte ($\varnothing=10$; 12 cm)], 4pz → [3 borcane (fig. 44/7, 10; $\varnothing=20$ cm), 1 margine + 12f, 5c → [1 castron + 1 buză (fig. 44/5) + 1 perete (fig. 44/2) + 1 perete ars secundar, cu bazele, 2 inelare ($\varnothing=8,5$; 12 cm), 2 drepte ($\varnothing=2 \times 14$ cm)] + 2fb toarte + 3n → [1 fn castronaș cu profil în S + 1fn borcan (fig. 44/4; $\varnothing=11$ cm) + 1fn perete + 1fn bază (fig. 44/3; $\varnothing=8$ cm)] + 2fr castroane (fig. 44/1; $\varnothing=13$; 14 cm) = **23 vase**.

Forme: 1fn castronaș cu profil în S, 3 castroane (1fc + 2fr), 10 borcane (2m + 4zc + 3pz + 1fn) + 1z vas de provizii = **15 forme reconstituite**, 2 buze (1pz + 1fc)

+ 8 baze (1m + 2zc + 4fc + 1fn) + 7 pereți (1zc + 2fc + 1fn) + 1 ars secundar + 2fr toarte.

Vasele s-au numărat în funcție de formele reconstituite prin desen 15 din 23 de vase, patru castroane din pastă fină dar arse diferit, cenușiu, negru, brun, zece borcane, pentru bucătărie, din pastă poroasă, două modelate cu mâna, patru din pastă zgrunțuroasă, trei puțin zgrunțuroasă, numai unul din pastă fină și un vas de provizii. Acestea se adaugă pereții ornați cu incizii de la un vas din pastă zgrunțuroasă, toartele de la două vase roșietice și pereți de la două vase negre.

10. G3 cpl. 33a, sec. IV

35 = 5z+6pz → (2r+1bc+3c) + 22f → (2cn+3r+17c) + 2 amfore, ↘ 28 forme, + 1 pahar de sticlă

Ceramica, pastă, ardere, forme: 5z → 5 vase de provizii (fig. 75/1, 3-4; 76/1; 76/4; ø=2x26; 32; 36; 40), 1 bază inelară (ø=12) + 6pz → 2r, [1 castron emisferic (fig. 75/7; ø=14 cm), 1 bază (ø=10 cm)] + 1bc borcan (fig. 74/8; ø=27 cm) + 3pzc, [1 vas cu gât înalt (ø=14 cm), gât scund (fig. 75/6; ø=29 cm), 1 vas de provizii (fig. 75/5; ø=34 cm) + 4 baze drepte (ø=8; 2x10; 15 cm)] + 22f → 2fcn, [1 castron (fig. 74/1; ø=21 cm)] + 3r → [corp incizat + 1 bază inelară (ø=34; 8 cm) + 1 toartă (fig. 75/2)] + 17c, [3 pahare + 2 căni (fig. 74/3, 5; ø=4; 10 cm) + 10 castroane (fig. 74/3-4, 7, 9, 13; ø=2x16-18, 24x2 cm) + 1 castron emisferic (fig. 74/6; ø=14 cm) + 2 buze (fig. 74/10, 12; ø=14; 12)] + 2 amfore + 1 pahar de sticlă = 36 vase.

Forme: 3f pahare + 2f căni + 14 castroane (1pz-r+2cn+1lf) + 1pz-bc borcan + 6 vase de provizii (1pz+5z) + 2 amfore = ↘ 28 forme reconstituite, + 1 pahar de sticlă + 4 margini (2pz+2fc) + 1fr perete incizat + 1fr toartă.

Între cele 28 de forme stabilite, din 36 de vase, mai ales în funcție de partea superioară a lor, era și vesela în pastă fină, de băut, trei pahare, două căni și vesela pentru masă, 13 castroane. Din pastă puțin zgrunțuroasă s-a modelat un castron ars roșu, un borcan, șase vase de provizii, unul dintre ele din pastă zgrunțuroasă și altele mai greu întregibile, pentru transport și depozitare, două amfore și un pahar de sticlă.

11. G4 cpl. 37, sec. IV

11+1 vase = 4z + 6f → (1gc+4a+1c) + 1 amforă, ↘ 5 forme + 1 pahar de sticlă

Ceramica, pastă, ardere, forme: 4z → [2 borcane (ø=16 cm) + 1 vas de provizii + 2 baze] + 6f → [1gc bază (ø=10,5 cm) + 4a] → (1 buză + 2 baze + 1c mic vas) + 1 amforă + 1 vas de sticlă = 12 vase.

Forme: 2z borcane + 1z vas de provizii + 1f mic vas + 1 amforă = ↘ 5 forme reconstituite, + 1 pahar de sticlă + 1fa buză + 5 baze (2z+1fg+2fa).

Între puținele părți de vase erau șase din pastă fină, din care s-a detașat doar un mic vas și patru din pastă zgrunțuroasă, din care s-a

G4 cpl. 37, sec. IV

baze.2z-1fg+2fa	██████████
+ buza 1fa	■
pahar de sticlă 1	■
amfora 1	■
vas de provizii 1z	■
oale 2z	████
mic vas 1f	■
FORME..	██████████
fină 1gc+4a+1c	██████████
pastă..	██████
TOTAL VASE 12	████████████████████

0 5 10 15

reconstituit forma unui borcan și a unui vas de provizii. Aceștia se adaugă paharul de lă și pentru depozitare și transport o amforă.

12. G5 cpl. 39, sec. IV

Ceramică de import: 1 toartă masivă de la o amforă pentru depozitare și transport (fig. 84/5).

13. G6 cpl. 49, sec. IV

36 vase = 1m + 35rt → [6z + 6pz + 23f → (4fr + 14c + 1c-a + 4n)], 23 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1m castron (ø=34 cm) + 6z → [2 borcane (ø=12; 14) + 4 vase de provizii - 1 cărămiziu (fig. 89/1, 4; ø=49), 3 baze (ø=10; 14; 22)] + 6pz → [1 cană cu burlui (fig. 90/5; ø=24 cm) + 1 bază inelară (ø=8 cm) + 3 cioburi decorate (fig. 89/3, 6; 90/8, 11), 1 corp cu o perforare + 6 baze, 2 drepte, 4 inelare (fig. 90/2; ø=6; 8x2; 9; 10 cm)] + 23f, 4fr → [1 pahar (fig. 90/7; ø=6 cm) + 3 borcane (fig. 90/10; ø=14 cm)] + 14c □ [1 cană (fig. 90/9) + 1 castron cu marginea dreaptă (fig. 90/4; ø=20 cm) + 2, unul cu profil în S (fig. 90/6; ø=20; 22 cm) + 2 vase (fig. 89/7; ø=24 cm) + 3 borcane (ø=10; 18; 20 cm) + 2 buze (ø=8; 10 cm) + 3 pereți decorati (fig. 89/3, 6; 90/8, 11) + 1 corp perforat + 2 baze drepte (fig. 90/2; ø=8 cm) + 4 inelare (ø=6; 8; 9; 10 cm)] + 1c-a castron (ø=10 cm) + 4n [1 pahar (fig. 90/3; ø=10 cm) + 1 castron (fig. 90/1; ø=19 cm) + 1 vas cu marginea invazată (ø=16 cm) + 1 vas cu buza lată (ø=22 cm)] = 36 vase.

Forme: 2 pahare (1fr + 1fn) + 3 căni (2fc, una cu burlui + 1pz + 6 castroane (1m + 3fc + 1fca + 1fn) + 8 borcane (2z + 3fr + 3fc) + 4z vase de provizii = 23 forme reconstituite + 6 margini (4fc + 2fn) + 12 baze + 12 drepte (3z+2pz+2fc) + 5 inelare (1pz+4fc) + 6 pereți ornați (3pz+3fc) + 2 perforați (1pz+1fc).

Din 36 de vase s-au stabilit 22 forme, din vesela de băut fiind două pahare, unul roșu și altul negru, două căni, cinci castroane, trei cenușii, unul cenușiu-albicios, altul negru, șase borcane, trei roșii, cinci cenușii, din pastă puțin zgrunșuroasă o cană, zgrunșuroasă două borcane și patru vase de provizii iar cu mâna s-a modelat un castron. Între fragmente erau și două perforate, semn al încercării unei reparări. S-au adăugat 6 margini și vasele perforate și ornate, 36 vase. Aceștia le corespund 12 baze, 7 drepte și 5 inelare.

14. G7 cpl. 50, sec. IV

Fragmente ceramice atipice.

15. G8 cpl. 66a, sec. IV

8+1 vase = 4pz + 4fc + 1 pahar de sticlă, 2 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 2pz baze și alte părți de pereți + 2fc □ [2 borcane (fig. 107/6, 10; ø=19; 21 cm) + 2 baze (fig. 107/8-9; ø=12-13 cm)] + 1 pahar de sticlă (fig. 107/1) = 9 vase.

Forme: 2fc borcane = 2 forme reconstituite, + 1 pahar de sticlă.

S-a schițat forma a două borcane din pastă fină, plus paharul de sticlă.

16. G9 cpl. 71, sec. IV

30rt vase = 15z + 14f → (2n + 1g + 10fc) + 1 vas cu decor imprimat + 1 amforă, 11 vase

Ceramica, pastă, ardere, forme: 15z → [7 vase de provizii (fig. 109) + 8 buze (ø=9-10-11; 2x12; 14,5; 16; 18 cm)] + 13f → [2n, 1 pahar lustruit (fig. 110/5; ø=12 cm) + 1 castronaș (fig. 110/8)] + 1g ciob cu o nervură + 10fc → [10 buze diferite (ø=5x8; 3x9; 9,6; 10 cm) + cu 1 negru-decorat prin imprimare 1 toartă + 5 baze (ø=2x7; 7,6; 2x8 cm)] + 1 negru-decorat prin imprimare (fig. 110/6) + 1 amforă = 30 vase.

Forme: 7z vase de provizii + 1n pahar lustruit + 1fc castronaș + 1 negru-decorat prin imprimare + 1 amforă = 11 vase, + 8z buze + 11fc buze + 1fg ciob cu o nervură + 1 negru-decorat prin imprimare + 1fc toartă.

Între formele reconstituite 17, menționăm vasele din pastă fină, paharul lustruit, castronașul, fragmentul din pastă neagră-decorată prin imprimare și vasele din pastă zgrunțuroasă, șapte vase de provizii și alte buze, plus pentru depozitare și transport o amforă.

17. G10 cpl. 80, sec. IV

13 vase = 1m + 2z + 4pz → (2c + 1a + 1r) + 5f → (4c + 1a-r) + 1 amforă, 5 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1m perete cu brâu simplu + 2z → [1 perete cu incizii + 1 bază (fig. 121/8; ø=10 cm)] + 4pz → [1c borcan + 1c buză (fig. 121/6) + 1a 2 cioburi atipice + 1r bază (ø=12 cm)] + 5f → 4fc → [1 castron (fig. 121/1; ø=20 cm) + 1 borcan (fig. 121/5; ø=14) + 1 buză + 4 baze inelare (fig. 121/3; ø=4; 7; 8; 10 cm) + 1fa-r castron (fig. 121/2; ø=22 cm)] + 1 amforă = 13 vase.

Forme: 2 castroane (1fc + 1fa-r) + 2 borcane (1fc + 1pzc) + 1 amforă = 5 forme reconstituite, + 2 buze (1pzc + 1fc) + 3 pereți (1m + 1z + 1pza) + 6 baze (1z + 1pzc + 4fc inelare).

Din vesela de masă fină s-au păstrat două castroane, unul cenușiu, altul roșietic, din vesela pentru bucătărie, două borcane, unul fin, altul din pastă zgrunțuroasă, o amforă pentru depozitare și transport.

18. G11 cpl. 92, sec. IV

20+1 vase = 4m + 17rt → 2z + 5pzb-1r + 9 → (3fc + 1g + 2c-a + 3n) + 1 amforă, 7 forme

G9 cpl.71,sec.IV

toarta 1fc	1
pereti 1fg-1n	1
- buze 1z-11fc	10
amfora 1	1
decor imprimat 1n	1
castronaș 1fc	1
pahar 1n	1
FORME RECONST.11	11
pasta...	1
pasta zgrunțuroasa..	1
TOTAL VASE 30	30

0 10 20 30 40

G11 cpl.92,sec.IV

pereti1pzb...	3
amfora 1	1
castroane2m+1fg	2
FORME...	5
putin...	1
roata olarului17	17
TOTAL VASE 21	21

0 5 10 15 20 25

Ceramica, pastă, ardere, forme: 4m → [1 castronaș sferoidal ($\varnothing=16$ cm) + 2 castroane, margini drepte + 4 baze (fig. 125/6; $\varnothing=13$; 7; 2x 9)] + 2zc → (1 vas de provizii + 1 bază, $\varnothing=11$ cm) + 5pz → [1b-r corp + 4pzc pereți (fig. 125/2-5; $\varnothing=14$; 16 cm)] + 9f → 3fc[1 strachină (fig. 126/7) + 1 toartă + 1 corp ($\varnothing=20$ cm) + 3 baze (fig. 126/9-11; $\varnothing=6$ cm)] + 1fg castron (fig. 126/6; $\varnothing=22$ cm) + 5 buze, 2c-a + 3cn ($\varnothing=10$; 2x12; 14-15 cm) + 1 amforă = **21 vase**.

Forme: 1 fc strachină + 1m bol + 3 castroane (2m + 1fg) + 1zc vas de provizii + 1 amforă = **7 forme reconstituite**, + 6 pereți (1pzb-r + 4pzc + 1fc) + 1 fc toartă + 8 baze (4m + 1zc + 3fc) + 5f buze (2c-a + 3cn).

S-au păstrat părți de la vesela de masă, o strachină, un bol, un castron din pastă fină și două modelate cu mâna, un vas de provizii din pastă zgrunțuroasă iar pentru depozitare și transport o amforă.

19-20. G12 și /and12a – 13 Cpl. 104-104a

21. G14 cpl. 115, sec. IV

7 vase = 1m + 6rt → (2z + 4fc), **4 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1m borcan pe umăr cu brâu alveolat (fig. 134/5) + 2z → [1 borcan cu buza rotunjită (fig. 134/2, $\varnothing=9$ cm) + 1 bază ($\varnothing=9.5$ cm)] + 4f[2fc castroane (fig. 134/3-4; $\varnothing=12$; 14 cm) + 1 bază ($\varnothing=11$ cm) + 1 toartă (fig. 134/7)] = **5 vase**.

Forme: 2 borcane (1m + 1z) + 2fc castroane = **4 forme reconstituite**, + 2fc baze + 1fc toartă.

22. G15 cpl. 116, sec. IV

10 vase = 2m + 3pz + 4fc + 1 amfora, **8 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 2m → [1 cană (fig. 135/2; $\varnothing=9$ cm) + 1 borcan (fig. 135/5; $\varnothing=10$ cm)] + 3pz → [2 borcane (fig. 135/6-7; $\varnothing=8$; 14 cm) + 1 vas (fig. 135/3; $\varnothing=19$ cm) + 4fc → [1 cană (fig. 135/1; $\varnothing=11.5$ cm) + 1 castron (fig. 135/8; $\varnothing=9.5$ cm) + 1 borcan (fig. 135/9; $\varnothing=15.5$ cm) + 1 buză (fig. 135/4)] + 1 amforă = **10 vase**.

Forme: 2 căni (1m + 1fc) + 1fc castron + 4 borcane (1m + 2pz + 1fc) + 1 amforă = **8 forme reconstituite**, + 1pz vas + 1fc buză.

23. G16 cpl. 119, sec. IV

5 vase = 1m + 2z + 1fc + 1 amforă, **2 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1m cățuie (fig. 137/1) + 2z → [1 corp + 2 baze (fig. 137/2)] + 1 castron, 1 amfora (fig. 137/3) = **4 vase**.

Forme: 1m cățuie + 1fc castron + 1 amforă = **2 forme reconstituite**.

24. A1 cpl. 21a, sec. IV

13 vase = 2m + 11rt → (3z + 2pz + 6fc), **10 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 2m → [1 vas cu brâu simplu (fig. 49/4) + 1 bază (fig. 49/6)] + 3z → [1 borcan (fig. 49/2; $\varnothing=12$ cm) + 1 bază (fig. 49/5; $\varnothing=7$ cm) +

1 perete decorat (fig. 49/3; $\varnothing=46$ cm) + 2pz vase de provizii (fig. 48/5, 7) + 6fc → [4 castroane (fig. 48/4; 49/1, 7; $\varnothing_{\max}=16$; 24 cm) + 2 borcane (fig. 48/3, 6; $\varnothing=20$; 13 cm), 1 bază inelară (fig. 48/8; $\varnothing=17$ cm)] = **13 vase**.

Forme: 4fc castroane + 4 borcane (1m + 1z + 2fc) + 2pz vase de provizii = **10 forme reconstituite**, + 3 baze (1m + 1z + 1fc inelară) + 1z perete decorat.

Pe nivelul antic de călcare erau aglomerate părți de la un vas cenușiu de import, patru castroane fine – vesela de masa și patru borcane, câte unul modelat cu mâna sau din pastă zgrunțuroasă, două fine iar pentru păstrat hrana două vase de provizii. Le corespund două baze drepte și una inelară de la un vas fin.

25. A2 cpl. 43, sec. IV

21rt vase = 3z + 4pz → (1r + 3c) + 12f → (8c + 3g + 1n) + 2 amfore, **8 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 3z → [1 corp cu o canelură + 2 baze ($\varnothing=2 \times 10$ cm)] + 4pz → [1r bază ($\varnothing=7$ cm) + 1c pahar ($\varnothing=10$ cm) + 2 baze drepte ($\varnothing=8$; 10 cm)] + 12f, 8c → [1 cană ($\varnothing=12$ cm) + 1 castron (fig. 86/1; $\varnothing=24$ cm) + 3 buze (fig. 86/4, 6; $\varnothing=16$ cm) + 3 baze inelare (fig. 86/7; $\varnothing=8$; 10 cm)] + 3g borcane (fig. 86/5; $\varnothing=13-14$; 16 cm) + 1n buză (fig. 86/3) + 2 amfore (fig. 86/8).

Forme: 1pzc pahar + 1fc cană + 1fc castron + 3fg borcane + 2 amfore = **8 forme reconstituite**, 4 buze (3fc + 1fn) + 8 baze (2z + 1pzc + 2pz + 3fc inelare).

Din inventarul ceramic se pot specifica 8 forme, din pastă fină o cană, un castron, trei borcane iar din pastă puțin zgrunțuroasă, un pahar, la care se adaugă două amfore pentru depozitare și transport.

26. A3 cpl. 60, sec. IV

12 vase = 2m 16% + 9rt 75% → [1z 8% + 1pz 8% + 6f 50% → (5c 42% + 1n 8%) + 1 vas cu decor imprimat 8%] + 1 amforă roz-cărămizie 8%, **5 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 2m → [1 perete cu brâu simplu + 1 buză de borcan (fig. 94/17)] + 1z perete cu incizii, vas de provizii + 1pz bază ($\varnothing=9$ cm) + 5fc → [1 castron + 3 buze, cu 1 bază ((fig. 94/14-15, $\varnothing=11$ cm) + 1 probabil o cană) + 1n castron (fig. 94/13; $\varnothing=22$ cm) + 1 amforă roz-cărămizie + 1 vas cu decor imprimat (fig. 94/16) = **12 vase**.

Forme: 1fc cană + 2 castroane (1fc+1n) + 1m borcan și 1 perete cu brâu simplu + 1z vas de provizii + 1 amforă = **7 forme reconstituite** + 3f buze + 2 baze (1pz+1f) + 1 vas cu decor imprimat.

Dintre părțile păstrate, din pastă fină era o cană și două castroane, unul cenușiu, altul negru, o amforă roz-cărămizie și un vas cu decor imprimat, din pastă puțin zgrunțuroasă un vas de provizii și cu mâna s-a modelat un borcan și o alta decorată cu brâu simplu. Pentru depozitare și transport o amforă.

A2 cpl.43,sec.IV

baze2z+3pz.1r+inela.	██████████
buze3fc+1fn	██████████
amfore 2	██████████
oala3fg	██████████
castron1fc	██████████
cana1fc	██████████
pahar1pzc	██████████
FORMERECONST.8	██████████
fin8c-3g-1n	██████████
putinzgrunt.1r+3c	██████████
zgrunțuroasa 3z	██████████
TOTALVASE21	██████████

0 5 10 15 20 25

27. A4 cpl. 61, sec. IV

31 vase = 2m + 26rt → [2z + 4pz + 20f → (1r + 17fc + 2n)] + 3 amfore, 19

forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 2m → [1 castron (fig. 95/8) + 1 perete, cu 2 baze (ø=10; 12 cm)] + 26rt → 2z pereți cu incizii vălurite + 4pz [1 castron cu profil în S (ø=14 cm) + 1 buză (ø=13), cu 4 baze, 2 drepte (ø=2x8 cm) + 2 inelare (ø=12)] + 20f → 1fr 1 bază (ø=6,5 cm), 17fc → [8 castroane, din care unul cu profil în S (fig. 95/11; ø=11 cm) + 1 umăr carenat (fig. 95/3; ø=14,5 cm) + 2 cu gura evazată (fig. 95/12; ø=21; 18 cm) + 3 borcane (fig. 95/1-2, 15; ø=12; 22; 24 cm) + 2 buze (95/6) + 2 pereți unul imprimat (fig. 95/4) și altul cu decor lustruit în zigzag (fig. 95/5) + cu 2 baze din care una cu marginea alveolată (fig. 95/11) + 2 toarte (fig. 95/14)] + 2n → [1 castron (fig. 95/7; ø=22 cm) + 1 cană] + 3 amfore = **31 vase**.

Forme: 11 castroane (1m+1pz+1n+8fc) + 1n cană + 3fc borcane + 1fc unul imprimat + 3 amfore = 19 forme reconstituite, + 3 buze (2f + 1pz) + 8 baze, 6 drepte (2m + 2pz + 2f - una cu marginea alveolată + 2pz inelare) + 4 pereți (1m + 2z, unul cu incizii + 1fc decor lustruit) + 2fc toarte.

S-au detașat 18 vase, din pastă fină nouă castroane, opt cenușii, unul negru, o cană neagră, trei borcane, iar din pastă puțin zgrunțuroasă, un castron, altul modelat cu mâna. Pentru depozitare și transport erau trei amfore.

28. A5 cpl. 88, sec. IV

7 vase = 1z 14% + 1pz 14% + 5f 72%, 2 forms

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1z vas de provizii (fig. 123/4; ø=22 cm) + 1pz buză (fig. 123/2; ø=23 cm) + 5f → [1 cană (fig. 123/3) + 2 buze evazate (fig. 123/1, 5; ø=14; 12 cm) + 1 ciob ornat cu incizii (fig. 123/7) + 1 bază (fig. 123/6; ø=12 cm)] = 7 vase.

Forme: 1f cană + 1z vas de provizii = 2 forme reconstituite, + 3 buze (1pz + 2f) + 1f perete cu incizii + 1f bază.

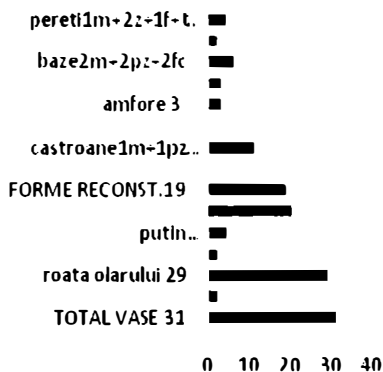
Din grupul vaselor pentru băut, în complex s-a descoperit o cană din pastă fină și din pastă zgrunțuroasă un vas de provizii.

Secolele IV-V / 4rd-5th centuries

442 vase = 417+25 vase = 288 → (28m + 23z + 51pz + 169f + 17amfore) + 123+6 atelier (3m + 12z + 18pz + 90f + 6 amfore) + 25 pass; 194 forme + 54 atelier de olărie = 249 forme

a. Total ceramică din 17 complexe și atelier de olărie:

A4 cpl. 61, sec. IV

Lsp1 cpl. 14 – 35 + Lsp2 cpl. 26 – 23 + Lsp3 cpl. 35 – 12 + Lsp4 cpl. 36 – 59 + Lsp5 cpl. 51 – 37 + Lad1 cpl. 4 – 13 + Lad2 cpl. 27 – 11 + Lad3 cpl. 122 – 1 + G1 cpl. 24a – 29 + G2 cpl. 26a – 3 + G4 cpl. 79 – 20 + G5 cpl. 114 – 17 + A1 cpl. 42 – 22 + A2 cpl. 64 – 6 = **288 vase**

Total vase 442: $35+23+12+59+37+13+11+1+29+3+20+17+22+6 = 288 + 123 + 6 + 25$

Locuințe de suprafață, Lsp1 cpl. 14, 35 vase = $2m+31rt \rightarrow (4z + 20f+3gc+3fr+1n+2fr)+2$ amfore, **25** forme.

Lsp2 cpl. 26, 23 vase = $2m + 21rt \rightarrow [6z(2n + 4c) + 4pzn + 11f \rightarrow (1g + 10c)]$, **20** forme.

Lsp3 cpl. 35, 12 vase = $1m + 9rt \rightarrow (1z + 2pz + 3fc + 3n) + 2$ amfore, **8** forme.

Lsp4 cpl. 36, 59 vase = $5m + 54rt \rightarrow [20pz(4r + 1 + 15c) + 33fc + 1fr]$, **40** forme.

Lsp5 cpl. 51, 37 vase = $5m + 32rt \rightarrow 6z \rightarrow (2r + 1g-c + 3c) + 6pz \rightarrow (1r + 5c) + 17fc + 2$ amfore, **28** forme.

Lsp6 cpl. 96, distrusă din vechime.

Locuințe ușor adâncite, Lad1 cpl. 4, 13 vase = $3m + 10rt \rightarrow 1z + 6fc + 3$ amfore, **11** forme.

Lad2 cpl. 27, 11 vase = $8fc + 2r + 1$ amforă, **7** forme.

Lad3 cpl. 122, 1 vase = $1fc$.

Gropi, G1 cpl. 24a, 29 vase = $2m + 26rt \rightarrow (3pz + 2z + 16fc + 1r + 4ang-g) + 1$ amfora, **18** forme.

G2 cpl. 26a, 3 vase = $1m + 2pz$, **2** forme.

G3, cpl. 69a.

G4 cpl. 79, 20 vase = $1m + 18r \rightarrow [2z \rightarrow (1cr + 1c) + 2pz + 14c] + 1$ amforă, **10** forme, + 2 vase de sticlă și 1 fragment deformat, 12 forme.

G5 cpl. 114, 17 vase = $5m + 11rt \rightarrow [4pz + 4fc + 3fn] + 1$ amforă, **11** forme.

Aglomerări de materiale, A1 cpl. 42, 22 vase = $1m+19rt \rightarrow [3zc-n+7pz+9f \rightarrow (2g+7c)] + 2$ amfore, **7** forme.

A2 cpl. 64, 6 vase = $1pz + 3fc + 2$ amfore, **6** forme.

Atelier de olărie, cpl. 65, 123+6 vase = $3m$ int. + $17z \rightarrow [8A(1n+1r+6)+5G1(3+2n)+4G2] + 14pz \rightarrow [(3c-nA+7B(3r+4c) + 4G2) + 89f \rightarrow [10f \rightarrow 5(3g+2r)A+5rB] + 9fcn \rightarrow (6A+2B+1G1) + 6fnA + 64f \rightarrow (15A+22B+6G1 + 13G2 + 1G3+7int.) + 6$ amfore, **55** forme.

Total forme 249: 25+20+8+40+28+11+7+1+18+2+10+11+7+6 = 194 forme + 55

atelier olărie

b. Tehnică – total categorii ceramice, 442 vase:

288 □(28m+23z+51pz+169f+17 amfore) + 123 atelier □(3m+12z+18pz+90f+6 amfore) + 25 pass:

modelată cu mâna: 2 Lsp1 cpl. 14 + 2 Lsp2 cpl. 26 + 1 Lsp3 cpl. 35 + 5 Lsp4 cpl. 36 + 5 Lsp5 cpl. 51 + 3 Lad1 cpl. 4 + 2 G1 cpl. 24a + 1 G2 cpl. 26a + 1 G4 cpl. 79

+ 5 G5 cpl. 114 + 1 A1 cpl. 42 = 2 + 2 + 1 + 5 + 5 + 3 + 2 + 1 + 1 + 5 + 1 = **28m + 3 atelier olărie = 31 vase;**

zgrunțuroasă: 4 Lsp1 cpl. 14 + 6 → (2n+4) Lsp2 cpl. 26 + 1 Lsp3 cpl. 35 + 6 → (2r+lg-c+3) Lsp5 cpl. 51 + 1 Lad1 cpl. 4 + 2 → (1cr+lc) G1 cpl. 24a + 3zc-n A1 cpl. 42 = **23z vase + 12 atelier olărie;**

puțin zgrunțuroasă: 4n Lsp2 cpl. 26 + 2 Lsp3 cpl. 35 + 20 → (4r+1+15) Lsp4 cpl. 36 + 6 → (1r+5) Lsp5 cpl. 51 + 3 G1 cpl. 24a + 2 G2 cpl. 26a + 2G4 cpl. 79 + 4 G5 cpl. 114 + 7 A1 cpl. 42 + 1A2 cpl. 64 = **51pz + 18 atelier olărie = 65 vase;**

pastă fină total: 20+3gc+3r+1n+2r Lsp1 cpl. 14 + 11 → (1g+1+9) Lsp2 cpl. 26 + 3+3n Lsp3 cpl. 35 + 33+1r Lsp4 cpl. 36 + 17 Lsp5 cpl. 51 + 7 Lad1 cpl. 4 + 8+2r Lad2 cpl. 27 + 1 Lad3 cpl. 122 + 16+1r+4ang-g G1 cpl. 24a + 14 G4 cpl. 79 + 4+3 fn G5 cpl. 114 + 9 → (2g+7c) A1 cpl. 42 + 3 A2 cpl. 64 = **169 vase + 90 → (32+29+8+13+1+7) potter's workshop;**

amfore: 2 Lsp1 cpl. 14 + 2 Lsp3 cpl. 35 + 2 Lsp5 cpl. 51 + 3 Lad1 cpl. 4 + 1 Lad2 cpl. 27 + 1 G1 cpl. 24a + 1 G4 cpl. 79 + 1 G5 cpl. 114 + 2 A1 cpl. 42 + 2 A2 cpl. 64 = **17 + 6 atelier olărie = 23 amfore;**

pahare de sticlă: 2 și 1 fragment deformat, G4 cpl. 79 = 2 pahare de sticlă.

c. Total 442 vase diferite păstrate fragmentar, din care s-au detașat **249 vase**, pentru care s-a stabilit funcționalitatea:

$$1+3+2+9+1+4+89+1+87+2+2+1+7+17+1+23 =$$

□ **1 vas miniatural**, cpl. 36 + **3 pahare**, 1pz cpl. 36, 1fc cpl. 51, 1fc cpl. 64; **2 cățui**, 1 cpl. 36, 1 cpl. 51; **9 câni**, 2 cpl. 14 (1f+1fg), 1f cpl. 24a, 1g-c cpl. 26, 1f cpl. 27, 1c-n cpl. 42, 3f cpl. 65; **1r bol** cpl. 14; **4f castronașe** cpl. 65; **89 castroane** (12+4+3+3+3+23+1+9+27+1+3), 12 cpl. 14 (10f+1fg+1fn), 4 cpl. 24a (3f+1ang-g), 3f cpl. 26, 3f cpl. 27, 3fn cpl. 35, 23 cpl. 36 (3m+5pz+14fc+1fr), 1g cpl. 42, 9f cpl. 51, 1f cpl. 64; 27 castroane (2fcn+1fr+24fc, 1 import) cpl. 65, 1fc cpl. 79, 3 cpl. 114 (2pz+1fn); **1f fructieră** cpl. 36; **86 borcane** (7+6+12+2+14+1+9+1+13+1+2+10+1+6+1); 7 (3m+1z+3f) cpl. 4, 6 cpl. 14 (1m+5f), 12 cpl. 24a (2m+2pz+1z+7f), 2 cpl. 35 (1m+1pz), 14 cpl. 26 (1m+2zn+1z+ 3pzn+7f), 1m cpl. 26a, 9 cpl. 36 (1m+8fc), 1zc-n cpl. 42, 13 cpl. 51 (4m+2z+4pz+3f), 1pz cpl. 64, 2pz cpl. 65, 10f cpl. 65 (2fcn+8f), 1m cpl. 79, 6 cpl. 114 (4m+1pzc+1fn), 1fc cpl. 122; **2 vase bitronconice**, 1pz cpl. 14, 1fc cpl. 51; **2f cu gât înalt** cpl. 42; **1fc vas cu toarte** cpl. 64; **7f vase cu profil în S:** 6fc cpl. 79, 1fc cpl. 114; **17 vase de provizi**, 1pz cpl. 14, 2z cpl. 26, 1pz cpl. 26a, 2fc cpl. 27, 1z cpl. 35, 4pz cpl. 36, 1zr cpl. 51, 3 cpl. 65 (2z+1pz), 1zc-r cpl. 79; **1fc importuri:** motive imprimate, cpl. 4; **23 amfore:** 2 Lsp1 cpl. 14, 2 Lsp3 cpl. 35, 2 Lsp5 cpl. 51, 3 Lad1 cpl. 4, 1 Lad2 cpl. 27, 1 G1 cpl. 24a, 1 G4 cpl. 79, 1 G5 cpl. 114, 2 A1 cpl. 42, 2 A2 cpl. 64, 6 cpl. 65; **2 vase de sticlă** cpl. 79 □

□ **1f vas miniatural + 3 pahare** (1pz+2fc) + **2m cățui + 9 câni** (6fc+2fg+1c-n) + **1r bol + 4f castronașe + 89 castroane** (3m+7pz+67f+2fg+1ang-g+2fr+2fcn+7fn) + **87 borcane** (17m+4z+3zn+10pz+3pzn+47fc+3r+1fn) + **2 vase bitronconice** (1pz+1fc) + **2f cu gât înalt + 1fc vas cu toarte + 7f vase cu profil în S + 16 vase de provizii** (5zc+2zr+ 7pz+2f) + **importuri, 1fc cu motive imprimate + 23 amfore + 2 vase de sticlă.**

Total, sec. IV-V: 442 vase = 288 (28m + 23z + 51pz + 169 + 17) + 123 atelier (3m + 12z + 18pz + 90f + 6 amfore) + 25 pass, \ 249 forme / Total, 4rd-5th centuries: 442 vessels = 288 (28m + 23z + 51pz + 169 + 17) + 123 the potter's workshop (3m + 12z + 18pz + 90f) + 6 amphorae + 25 pass, \ 249 forms

Complexe 1-17 / Complexes 1-17

Lsp1 cpl. 14, sec. IV-V

35 vase = 2m + 33rt → (4z + 19f + 3gc + 2fr + 1n + 2fr) + 2 amfore, \ 25 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 2m [1 borcan (fig. 36/1; $\varnothing=10$ cm) + 1 bază (fig. 36/2; $\varnothing=13,5$ cm)] + 31rt → 4z → [1 vas de provizii (fig. 38/8; $\varnothing=34$ cm) + 1 bitronconic (fig. 38/9; $\varnothing=30$ cm) + 2 margini ($\varnothing=12$; 20 cm) + 3 baze ($\varnothing=2 \times 9$; 10 cm)] + 20fc → [1 cană + 10 castroane (fig. 37/10; 38/1-4; $\varnothing=20,5$; 10x2; 2x14,5; 15-16; 18-19; 22 cm) + 5 borcane (fig. 38/6; $\varnothing=14$; 16 cm) + 6 margini (fig. 37/6-7; 38/5, 7; $\varnothing=10-11$; 11,5; 16 cm) + 2 toarte + 8 baze inelare ($\varnothing=2 \times 8$; 8,5; 2x10; 2x16; 18 cm) + 3 drepte ($\varnothing=8$; 16; 18 cm)] + 3gc → [1 cană + 1 castron, $\varnothing=12$ cm + 1 gât, $\varnothing=16$ cm + 1 bază, $\varnothing=10$ cm] + 1n castron (fig. 37/9) + 2fr → [1r bol ars roșu (fig. 37/8; $\varnothing_{max}=8$ cm) + 1 vas ($\varnothing=10$ cm) + 1 bază inelară ($\varnothing=8$ cm), 1 perete] + 4 toarte diferite (fig. 37/2-4) + 2 amfore (fig. 37/1, 5) = **35 vase**.

Forme: 2 căni (1fc + 1fg) + lang-r bol + 12 castroane (10fc + 1fg + 1fn) + 6 borcane (1m + 5fc) + 1pz vas de provizii + 1pz bitronconic + 2 amfore = \ **25 forme reconstituite**, + 8 buze (2z + 6fc) + 18 baze (1m + 3z + 12fc, 8 inelare, 3 drepte + 1g + 1r inelară) + 6fc toarte.

Din cele 35 de vase, 23 s-au reconstituit ca formă și au aparținut atât veselei de băut, două căni fine, una cenușie, alta gălbuie dar, cât și veselei de bucătărie. Un bol angobat roșu și castroanele pentru servit la fel s-au lucrat mai ales din pastă fină cenușie – zece și doar câte unul din pastă gălbuie sau neagră. Din cele șase borcane una era lucrată cu mâna și cinci din pastă fină și un vas de provizii din pastă zgrunțuroasă. Cele 10 margini provin tot de la borcane sau castroane, pentru depozitare și transport două amfore. Din cele șase locuințe de suprafață, nr. 1 cpl. 14, a fost mai mare 14,57 m², cu 35 vase, avea probabil opt locuitori.

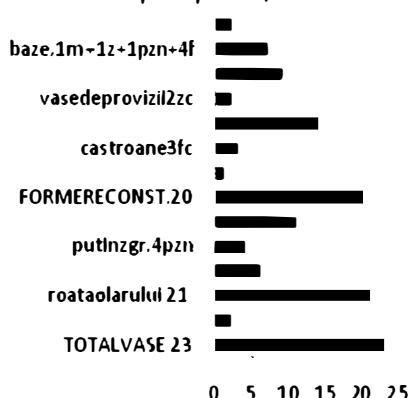
02. Lsp2 cpl. 26, sec. IV-V

23 vase = 2m + 21rt → 6z (2n + 4) +

4pzn + 11f → (2g + 9c), \ 20 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 2m → [(1 borcan + 1 bază (fig. 53/7; $\varnothing=10$ cm)] + 21rt → 6z → [(2n borcane ($\varnothing=14$; 20 cm) cu 1 toartă + 4c [1 borcan (fig. 54/4; $\varnothing=17$ cm) + 2 vase de provizii ($\varnothing=32$ cm) cu 1 corp cu o linie (fig. 54/6) + 1 cu 2 corpuri de la un vas canelat cu 1 bază dreaptă ($\varnothing=8$ cm)] + 4pzn → [3 borcane (fig. 54/3; $\varnothing=9$; 20 cm) + 3 fragmente + 1 toartă + 1 bază] + 11f → 2g-c [(1 perete gălbui + 1 cană (fig. 54/1; $\varnothing=10$ cm)] + 9c → [2 castroane, cu profil în S,

Lsp2 cpl.26,sec.IV-V

emisferic (fig. 53/1, 5; $\varnothing=11$; 26 cm) + 1 castron cu marginea dreaptă (fig. 54/7) + 3 borcane (fig. 54/2; 53/2, 4; $\varnothing=11$; 2x20 cm) + 4 borcane (fig. 53/6; 54/5; $\varnothing=8$; 15-16; 12 cm), 1 perete decorat, 2 canelate, 4 baze inelare ($\varnothing=10$; 15-16; 22 cm)] = **23 vase**.

Forme: 1g-c cană, 3fc castroane, 14 borcane (1m + 2zn + 1zc + 3pzn + 7fc) + 2zc vase de provizii = **20 forme reconstituite** prin desen, 9 pereți (4 canelați, 2z+2fc, + 3pzn + 1fc + 1g-c) + 7 baze (2 drepte, 1m+1z + 1pzn + 4fc inelare) + 2 toarte (1pzn + 1z).

După stabilirea numărului total de recipiente aflate în locuință - 23 de vase - am detașat pe cele a căror funcționalitate se poate stabili prin cunoașterea formei, 20 de vase. Erau formele frecvent întâlnite, pentru băut o cană, din vesela de masă trei castroane din pastă fină iar pentru preparat hrana șapte borcane din toate categoriile de pastă, modelată cu mâna, unul din pastă zgrunțuroasă cenușie, doă neagră, tot trei din pastă puțin zgrunțuroasă, dar și șapte borcane din pastă fină cenușie plus două vase de provizii. Celor 20 de forme stabilite mai clar s-au adăugat pereții de la vasele canelate și de la cel negru ornat, 23 vase. Deci, locuitorii casei ce a existat între la sfârșitul secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea, foloseau, o cană, trei castroane și 14 borcane de tipuri diferite și pentru provizii două vase. Locuința avea suprafața mică, 11,10 m², 23 vase, se poate presupune că familia avea cinci persoane.

03. Lsp3 cpl. 35, sec. IV-V (fig. 1/9)

12 vase = 1m + 9rt → (1z+2pz+3fc+3n) + 2 amfore, **8 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1m → (1 borcan (fig. 79/6) + 1z vas de provizii (fig. 79/7) + 2pz → [1 borcan (fig. 79/4; $\varnothing=13$ cm) + 1 corp (fig. 79/5), cu 1 bază ($\varnothing=8$ cm)] + 3fc → [3 buze ($\varnothing=2 \times 18$; 19 cm), cu 1 bază inelară (fig. 79/3; $\varnothing=8$ cm)] + 3n castroane (fig. 79/1-2; $\varnothing=2 \times 18$ cm) + 2 amfore = **12 vase**.

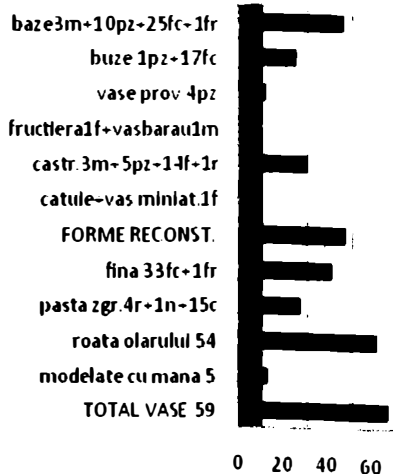
Forme: 2 borcane (1m + 1pz) + 1z vas de provizii + 3n castroane + 2 amfore = **8 forme reconstituite**, + 3fc buze + 2 baze (pz + 1fc inelară) + 1pz corp.

Cele 12 vase provin de la diverse forme, din care s-au reconstituit șase, din vesela de masă trei castroane din pastă fină, din vesela pentru bucătărie două borcane, una modelată cu mâna, alta din pastă puțin zgrunțuroasă și un vas de provizii. Pentru depozitare și transport două amfore. A fost o locuință mai mică, 9 m², cu 12 vase, avea cinci persoane.

04. Lsp4 cpl. 36, sec. IV-V

59 vase = 5m + 54rt → [20pz (4r+ 1n + 15c) + 33fc + 1fr], **40 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 5m → [3 castroane (fig. 83/1) + 1 cățuie (fig. 83/2) + 3 baze drepte ($\varnothing=2 \times 8$; 10 cm) + 1 vas cu brâu alveolat] + 54rt, 25pzt → [1 picior cilindric (fig. 81/3; $\varnothing=6$ cm) + 1 buză, cu toartă + 2 perete simplu și cu miez negru, ornate incizatii ($\varnothing=11$ cm)] + 15pzc → [5 castroane (fig. 81/1; $\varnothing=18$;

20; 3x24 cm) + 4 vase de provizii ($\varnothing=15; 22; 34$ cm), cu 4 baze drepte (fig. 81/11; $\varnothing=9; 3x10$ cm), una cu cercuri (fig. 81/9), 3 evazate ($\varnothing=8; 9; 10$ cm); 2 baze ușor inelare] + 33fc → [1 pahar (fig. 81/6; $\varnothing=8$ cm) + 4 castroane (fig. 81/5; $\varnothing=24x2; 12x2$ cm) + 5 castroane cu profil în S ($\varnothing=14; 24; 26; 2x30$ cm) + 8 borcane ($\varnothing=2x12; 15; 3x16; 18; 24; 26; 30$ cm) + 1 vas bitronconic miniatural (fig. 81/7) + 17 margini ($\varnothing=4x12; 14-15; 4x16; 18; 14; 2x20; 22; 24; 26; 30$ cm), cu 3 pereți, unul cu un val (fig. 83/4; $\varnothing=20; 8; 10$ cm) + 4 toarte, cu 25 baze inelare (fig. 81/12; 83/3; $\varnothing=12; 4; 6; 7; 6x8; 7x10; 2x11; 4x12; 13,5; 16$ cm) + 1 bază desprinsă cu sfoara (fig. 81/8; $\varnothing=6,5$ cm) + 1 fructieră (?) (fig. 81/4; $\varnothing=34$ cm) + 3 fragmente atipice] + 1f-r castron (fig. 81/2; $\varnothing=22$ cm) = **59 vase**.

Forme: 1fc vas miniatural + 1pz pahar + 23 castroane (3m+5pz+14fc+1f-r) + 1m cățuie + 1fc fructieră (?) + 8fc borcane? + 1m vas cu brâu alveolat + 4pz vase de provizii = **40 forme reconstituite** + 18 margini (1pz+17fc) + 39 baze (3m + 10pzc, 2 ușor inelare + 25fc inelare + 1fc desprinsă cu sfoara) + 2pzz perete ornat + 5 toarte (1pz + 4fc).

Din cele 59 de părți de vase se distinge forma a 40 de recipiente, din pastă fină cenușie, un vas miniatural, zece castroane, dintre care unul din pastă roșie, o fructieră, opt borcane și alte câteva părți de la vase arse oxidant. Din pastă puțin zgrunțuroasă era un pahar, cinci castroane, dar și patru vase de provizii. Câteva forme s-au modelat cu mâna, o cățuie, trei castroane, un vas cu brâu alveolat. Suprafața de 10,20 m² și numărul de vase, presupune locuirea aici a unei familii de șase persoane.

05. Lsp5 cpl. 51, sec. IV-V

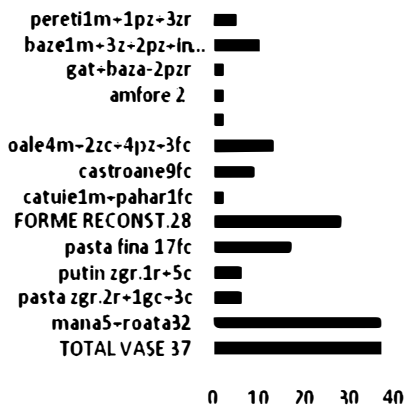
37 vase = 5m + 32rt, 6z → (2r+1g-c+3c) + 6pz → (1r+5c) + 17fc + 2 amfore, **28 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme:

5m → [1 cățuie (fig. 91/9; $\varnothing=6$ cm) + 2 borcane (fig. 91/5; $\varnothing=14; 16$ cm), cu 1 perete (91/7), 1 bază (fig. 91/10; $\varnothing=12$ cm)] + 32rt, 6z → [3zr, 1 vas de provizii + 3 fragmente decorate] + 1 zg-c bază ($\varnothing=11$ cm) + 3zc → [2 borcane (fig. 92/1, 3, 5; $\varnothing=20, 14$ cm) + 3 baze ($\varnothing=2x7,5; 10$ cm)] + 6pz → 1pzz → [perete incizat (fig. 91/4; $\varnothing=18$ cm), cu 1 bază ($\varnothing=10$ cm)] + 5pzc → [4 borcane (fig. 92/7-8; $\varnothing=14; 17; 12$ cm) + 2 baze evazate ($\varnothing=10; 10,4$ cm) + 1 corp ($\varnothing_{corp}=12$ cm)] + 17fc → [1 pahar (fig. 91/8; $\varnothing=6,5$ cm) + 2 castroane cu profil în S, primul perforat (fig. 92/4; $\varnothing=10; 12$ cm) + 2 castroane cu profil în S + 1 castron emisferic + 4 castroane cu pereții evazați + 3 borcane + 1 cu șanțuire pentru capac + 1 vas bitronconic ($\varnothing=6$ cm) + 2 baze inelare (fig. 92/2; $\varnothing=6; 10$ cm)] + 2 amfore = **37 vase**.

Forme: 1fc pahar + 1m cățuie + 9fc castroane + 13 borcane (4m + 2zc + 4pzc + 3fc) + 1zr vas de provizii + 1fc vas bitronconic + 2 amfore = **28 forme**

Lsp5 cpl.51,sec.IV-V

reconstituite, + 1p_{zr} gât cu incizii + 10 baze (8 drepte, 1m, 3zc, 1zg-c, 1p_{zr}, 2p_{zc} + 2fc inelare) + 5 pereți (1m + 1p_{zc} + 3zr).

Din părțile de vase recuperate pentru 28 s-au stabilit formele. La acestea se adună, 1 buză, 3 părți de la vase decorate din pastă zgrunțuroasă roșie, 2 baze zgrunțuroase, una gălbui-cenușie, alta cenușie (două provin de la cele 2 borcane) - 34, plus un perete de la un vas modelat cu mâna și alții de la vase din pastă zgrunțuroasă roșie = 36 vase. Pentru depozitare și transport două amfore. După suprafața de 15,75 m², și cele 37 de recipiente, aici locuia o familie mai mare, posibil de opt persoane.

06. Lsp6 cpl. 96, sec. IV-V

07. Lad1 cpl. 4, sec. IV-V

13 vase = 3m + 10rt → 1z + 6fc + 3

amfore, 11 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 3m → [3 borcane (fig. 29/5-6; 30/8) cu 1 bază (fig. 30/5)] + 10rt → [1z borcan (fig. 29/4)] + 6fc → [3 borcane (fig. 29/8; 30/9) + 2 buze (fig. 29/2) + 2 baze inelare (fig. 29/3; 30/4)] + 4 importuri → [1c castron cu motive imprimate (fig. 29/1) + 3 amfore (fig. 29/7; 30/1-2, 7)] = **13 vase**.

Forme: 7 borcane (3m+1z+3f) + 4 import, 1 motive imprimate + 3 amfore = 11 forme reconstituite + 2f buze + 3 baze, 1m, 2 inelare.

Numărul de vase este mic în raport cu alte locuințe, dar deosebit. Din cele șapte borcane de aici, trei erau lucrate cu mâna, una din pastă zgrunțuroasă și trei din pastă fină, la ele adăugăm probabil și două castroane din care s-au păstrat păți de la buză, ca veselă pentru servit și pentru bucătărie. Acestea se aflau împreună cu patru vase de import, un castron cu motive imprimate, pentru depozitare și transport trei amfore. Probabil după suprafața mare, 20,5 m² și specificul inventarului era o locuință publică.

8. Lad2 cpl. 27, sec. IV-V (fig. 1/8)

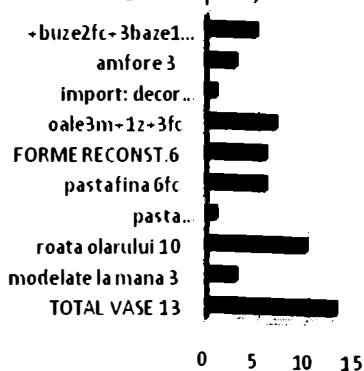
11 vase = 8fc + 2ang + 1 amforă, 7 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 8fc → [1 cană (fig. 57/6) + 3 castroane (fig. 57/1; ø=15 cm) + 2 cu profil în S (fig. 57/3,5; ø=15; 15,5 cm) + 2 buze (fig. 57/4, 8), cu 1 bază inelară (ø=10 cm) + 2 pereți de vase de provizii (fig. 57/2, 7)] + 2ang → [1 perete vas + 1 vas toarte (fig. 57/9)] + 1 amforă (fig. 57/10) = **11 vase**..

Forme: 1fc cană + 3fc castroane + 2 pereți de vase de provizii + 1 amforă = 7 forme reconstituite, + 2fc buze, cu 1fc bază inelară + 2ang pereți, toartă + 1ang vas toarte.

Dintre părțile de vase păstrate la șase s-a stabilit forma, din pastă fină o cană, trei castroane și părți de vase de provizii, acestora se adaugă două vase roșii, pentru

Lad1 cpl.4,sec.IV-V

transport și depozitare, o amforă. Conform suprafeței, 8,64 m² și numărului mic de vase, erau cinci persoane.

09. Lad3 cpl. 122, sec. IV-V

1 vas = 1 fc

Ceramica, pastă, ardere, forme: ceramica fină arsă cenușiu, lustruită: 1 borcan (fig. 141/1).

10. G1 cpl. 24a, sec. IV-V

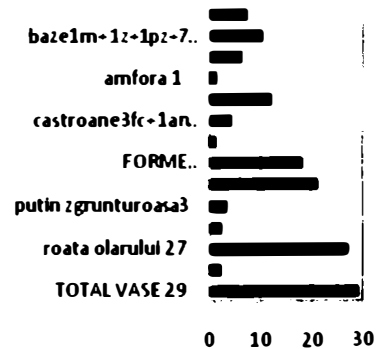
29 vase = 2m + 26rt (3pz + 2z + 16fc + lang-r + 4ang-g) + 1 amforă, 18 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 2m → [1 borcan (fig. 51/8; ø=12 cm) + 1 vas cu brâu simplu (fig. 51/12, cu 1 bază] + 26rt → 2z [1 borcan (fig. 51/9, 11; ø=7,5 cm) + 1 bază (fig. 51/13; ø=6 cm)] + 3pz [2 borcane (fig. 50/4, 11) + 1 bază (fig. 50/7)] + 16fc → [1 căniță (fig. 51/1; ø=4,5 cm) + 3 castroane (fig. 50/2; 51/2, 7, ø=17 cm) + 7 borcane (fig. 51/3; ø=8; 12; 14; 14,5; 16; 20 cm) + 6 margini (ø=2x12; 13; 14; 16; 20), cu 7c-g baze inelare (ø=2x7; 3x8; 10; 12) + 3 corpuri ornate (fig. 50/1, 5; 51/6)] + 5ang → [4ang-g, 1 castron (ø=16 cm) + 3 pereți decorati (fig. 51/10) + lang-r, cu 1 toartă (fig. 51/5)] + 1 amforă (fig. 51/4) = 29 vase.

Forme: 1fc căniță + 4 castroane (3fc + lang-g) + 12 borcane (2m + 2pz + 1z + 7fc) + 1 amforă = 18 forme reconstituite, 6fc buze + 10 baze (1m + 1pz + 1z + 7c-g inelare) + 7 pereți ornati (3fc + 4ang, 3g, 1r) + lang-r toartă.

Pentru stabilirea numărului s-au adunat formele – 18 din 29, o căniță pentru băut și patru castroane fine, din pastă cenușie, unul gălbuie, plus șase buze de la alte vase. Pentru depozitare și transport o amforă.

G1 cpl.24a,sec.IV-V

11. G2 cpl. 26a, sec. IV-V

3 vase = 1m + 2pz, 2 forme

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1m borcan (fig. 56/1), 2pz → [1 vas de provizii (fig. 56/3; ø=18 cm), 2 baze (fig. 56/2; ø=8; 5 cm)] = 3 vase.

Forme: 1m borcan + 1pz vas de provizii = 2 forme.

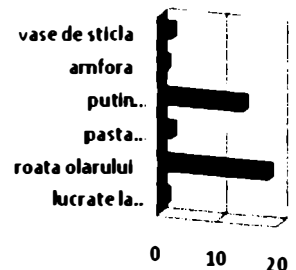
12. G3 cpl. 69a, sec. IV-V

13. G4 cpl. 79, sec. IV-V

20+2 vase = 1m + 18r → [2z → (1cr+1c) + 2pz+14c] + 1 amforă, 10 forme + 2 vase de sticlă, 1 fragment deformat

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1m borcan (fig.

G4 cpl. 79, tehnica

120/15) + 18rt, 2z → (1c-r 1c decor incizat, cu 1 bază (ø=16 cm) + 2pz → (1r perete incizat + 1c perete canelat) + 14fc → [1 castron (fig. 120/8) + 6 vase cu profil în S (fig. 120/10, 17, 20-21; ø=20; 22; 14,5; 16; 10,5; 8,5 cm) + 2 buze (fig. 120/13) + 2 baze inelare (fig. 120/18-19; ø=3,7; 7,5 cm), prima posibil un import + 2 pereți cu incizii (fig. 120/11-12) + 1 toartă șănțuită longitudinal] + 1 amforă (fig. 120/16) + 2 vase de sticlă + 1 fragment deformat (fig. 120/4-5, 9) = **20+2 vase**.

Forme: 1fc castron + 6fc vase cu profil în S + 1m borcan + 1zc-r vas de provizii + 1 amforă = **10 vase**, + 2 vase de sticlă + 1 fragment deformat = **12 forme reconstituite**, + 2fc buze + 5 pereți decorati (1zc + 1pzc + 1pzc + 2fc) + 3 baze (1zc dreapta + 2fc inelare) + 1 toartă.

Din vesela de masă lucrată din pastă fină s-a păstrat un castron, din vesela pentru bucătărie, un borcan modelat cu mâna, șase vase cu profil în S și un vas de provizii ca recipient în care se păstra hrana, cereale, lichide sau fructe, plus vasul de sticlă, un fragment deformat, pentru depozitare și transport o amforă.

14. G5 cpl. 114, sec. IV-V

17 vase = 5m + 11rt → [4pzc + 4fc + 3fn] + 1 amforă, **11 forme**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 5m → [4 borcane (fig. 133/8, 11; ø=2x10; 13; 14 cm) + 3 baze (fig. 133/12; ø=18; 12; 14 cm) + 2 drepte (ø=2x12 cm)] + 11rt → 4pzc → [2 borcane (fig. 133/5; ø=13,5; 14 cm) + 1 borcan (fig. 133/6; ø=28 cm) + 1 perete (fig. 133/7; ø_{max}=38 cm)] + 4fc → [3 buze (fig. 133/1-2; ø=12; 14 cm) + 1 vas cu profil în S (fig. 133/4; ø=16 cm) + 3fn [1 castroane cu marginea dreaptă (fig. 133/3; ø=14 cm) + 1 borcan (ø=13,5 cm) + 1 toartă (fig. 133/9) + 2 baze, 1 inelară, 1 dreaptă (ø=8; 12 cm)] + 1 amforă = **17 vase**.

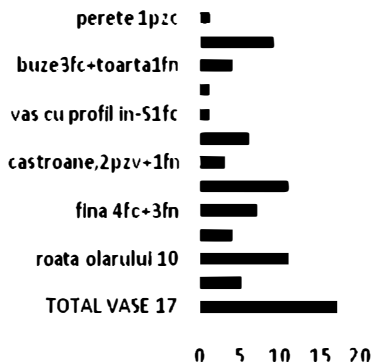
Forme: 3 castroane (2pzc + 1fn) + 6 borcane (4m + 1pzc + 1fn) + 1fc vas cu profil în S + 1 amforă = **11 forme reconstituite**, + 3fc buze + 1fn toarte + 9 baze (3fn + 1fn inelară + 5m) + 1pzc perete.

15. A1 cpl. 42, sec. IV-V

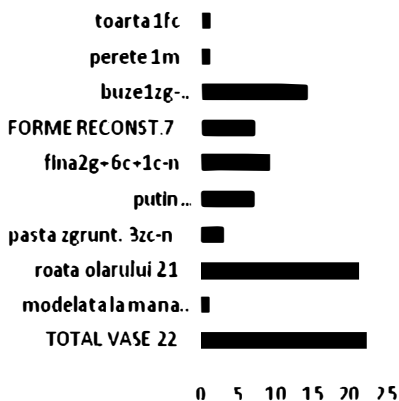
22 vase = 1m + 21rt → [3zc-n + 7pz + 9f → (2g + 6c + 1c-n)] + 2 amfore, **7 forms**

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1m perete (ø=8 cm) + 19rt → 3zc-n → [1 borcan (fig. 85/1; ø=9,6 cm), 1zg-a buză (ø=16 cm) + 1zc buză] + 7pzc → [6 buze ușor îngroșate (ø=20; 22; 24 cm) + 1 bază inelară (fig. 85/2; ø=10 cm)] + 9f → 2fg → [1 margine cu profil în S (fig. 85/8; ø=14 cm) + 1g castron] +

G5 cpl.114,sec.IV-V

A1 cpl.42,sec.IV-V

6fc → [2 vase cu gât înalt (fig. 85/7; $\varnothing=16$; 8 cm) + 5 buze (fig. 85/5), cu 1 toartă + 2 baze inelare ($\varnothing=7$; 8 cm)] + 1c-n cană (fig. 85/3) + 2 amfore = 22 vase.

Forme: 1c-n cană + 1g castron + 1zc-n borcan + 2fc vase cu gât înalt + 2 amfore = 7 forme reconstituite + 14 buze (1zg-a + 1zc + 5pz + 1fg + 5fc) + 1m perete + 1fc toartă.

Dintre părțile păstrate s-au detașat: o cană, un castron gălbui și două vase cu gât înalt iar din pastă zgrunțuroasă un borcan, plus două amfore pentru depozitare și transport.

16. A2 cpl. 64, sec. IV-V

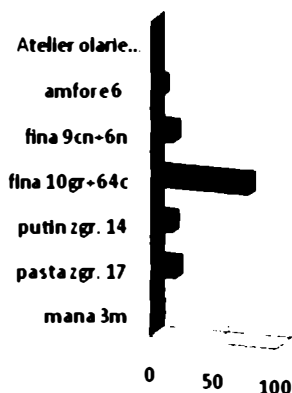
6 vase = 1pz 17% + 3fc 50% + 2 amfore 33%, 6 forms

Ceramica, pastă, ardere, forme: 1pz borcan (fig. 96/3; $\varnothing=11$ cm) + 3fc → [1 pahar (fig. 96/1; $\varnothing=6,5$ cm) + 1 castron (fig. 96/2; $\varnothing=11,5$ cm) + 1 vas cu toartă (fig. 96/5) + 1 bază inelară (fig. 96/8; $\varnothing=10$ cm) + 1 bază dreaptă (fig. 96/7; $\varnothing=15$ cm)] + 2 amfore (fig. 96/4, 6) = 6 vase.

Forme: 1pz borcan + 1fc pahar + 1fc castron + 1fc vas cu toarte + 2 amfore = 6 forms.

Alături de paharul și castronul din pastă fină s-a recuperat un vas cu toarte și un borcan din pastă zgrunțuroasă. Pentru depozitare și transport două amfore.

Categorii ceramice

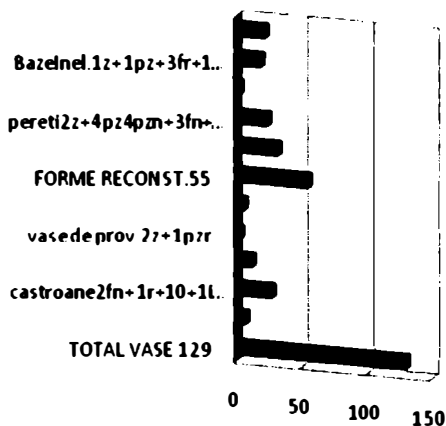
17. Atelier de olărie, cpl. 65, sec. IV-V, cuptoare A-B

Tehnica: 123+6 = 129 vase = 3m int. + 17z → [8A (1n+1r+6)+5G1(3+2n)+4G2] + 14pz → [(3c-nA+7B(3r+4c)+4G2)] + 89f → [(3g+2r)A+5rB] + 9fcn → (6A+2B+1G1) + 6fnA + 64f → (15A+22B+6G1 + 13G2+1G3+7int.) + 6 amfore.

Atelier: 43CA [8z + 3pz + 32f → (5cn+19c+2r+3n)] + 3 amfore + 36CB → [(3pzc+4pz) + 29f → (5fr+2c-n+22c)] + 3 amfore + 12G1 → [4pz(3c+1n) + 8f (1cn+7c)] + 21G2 → (4z+4pz+13fc) + 1G3fc + 10interior → (3m+7f) + 6 amfore.

Ceramica, pastă, ardere, forme: 3 căni (1fcCA+2fcG3) + 2 castronașe (1fcG2+1fcG1) + 27 castroane, 8 (2fcn+6fc, 1 import)CA + 11 (1fr+10fc)CB + 5fcG2 + 3fcG3 + 12 borcane 4 (2fcn+2fc)CA + 5fcCB+2pzG2+1fcG2 + 3 vase de provizii (2zCA + 1pzrCB) + 32 buze 6(1fn+5fc, 1 cu toartă)CA + 11(1pzc+1pzr+9fc) CB + 1c-nG1 + 6fcG2 + 4fcG1 + 1pzG2 + 3 (1m+2fc) G3 + 24 pereți 9(1z+1pzm+2pz+1fn cu linii lustruite+1fn+3fc) CA + 1pzc

Atelier olarie - forme

canelat CB + 5 pereți (1c-n+4fc) CB + 5(3pzc canelați+1pzn+ 1fc)G1 + 1zG2 + 1pz canelat G2 + 1fcG2 + 1fc perete ars până la topire G3 + **3 toarte** 1fc CA - 1frCB + 1fcG2 + 21 **baze** [12 inelare (1z cu particole albe+2fr+1fn+8fc)+8 drepte (2z desprinse cu sfoara+1zn+ 1pz+4fn)+1fc concavă]CA + 8 baze, 5(1pzc+1c-n+3fc+ 3 inelare 1pzs, cu angobă alb-roșietică+1fr+1fc) CB + 1fc bază inelară G1 + 3z baze G2 + 1pz bază G2 + 2fc baze inelare G2+ 1fc bază dreaptă G2 + 1fc inelară G3 + baze (2m+1fc inelară) G3, **123 vase + 6 amfore = 129 vase.**

Forme: 3fc căni + 4fc castronașe + 27f castroane (2fcn+1fr+24fc, 1 import) + 12 borcane (2pz +2fcn+8fc) - 3 vase de provizii (2z+1pzs) = **49 vase + 6 amfore = 55 forme reconstituite**, + 32 buze (1m +5pzc+1pzs+1fn+1c-n+26fc) + 24 pereți (2z+4pzc+4pzn+1c-n+2fn+10fc) + 3 toarte (1fr+2fc) + 21 baze, 18 inelare (1z+1pz+3fr+1fn+12fc) + 22 drepte (2m+5z+1zn+3pz+1c-n+4fn+6fc) + 1fc concavă.

BANCA GARĂ - ȘAPTE CASE. CERAMIC - FORMS, FUNCTIONS, PROPORTIONS

Summary

The analysis of the materials discovered at Banca Gară - Șapte case, was based on the classical investigation method, chronological description of complexes, starting in the first volume with the prehistoric, geto-dacian, especially those specific to the 1st millenium, 3rd-4th centuries, of the free dacians - carprians, Sântana de Mureș culture, at a lesser extent material evidence specific to Costișa - Botoșana culture, of centuries V-VII, continuing in the second volume with the description of complexes specific to the Dridu culture, of 7th-9th / 10th centuries. For each complex of 3rd-4th century, every surface dwelling, lightly deepened or seasonal, pit, fireplace or furnace, pottery workshop, were described discovery conditions, the specificity of the constructions and recovered materials.

Inventory analysis with mathematical, statistical methods, to Immanuel Kant - a discipline is a science to the extend it can appeal to mathematical models -, added numerous informations obtained by usage of old processing methods, new data. By using the computer, the pottery was numerically ordered by categories, and knowledge connected to this were ordered by axiomatic models in an algorithimical way. Thus, the carefully collected information during the site's excavation, with all the aspects offered by the discovering conditions, can be considered relevant to the establishment of correct statistics, offering complete data samples. Gathering of these new information was done using modern methodology, processing through computer, eased us to establish, for each complex, the percentage of each inventory category. The discovered items, depending on the raw material it was made of, was ordered by category. A special place is, of course, held by pottery.

Ordering of recipients was done with the purpose to:

Primarily, to differentiate the paste and used includings from a point of view of technical parameters, modeling specifics, with hand or worked with a potter's wheel and the specific of burning; along these parameters the pot parts were separated:

modeled with hand, worked at wheel out of coarse paste or less coarse sandy and also fine and extra-fine.

Secondary, the pottery was described, each pot with the specifics given by the molding techniques – knowing these data allowed for the establishment of the number of recipients, reported to the wholeable shapes, but most common depending on the lips and bases preserved.

Numerical analysis of complexes – descriptive statistics –, allowed us to sum up the date pertaining to:

- pottery specifics, from one dwelling to the next, from the space of each A-F sector, quantitatively and qualitatively.
- bringing new data on the dwellings – inferential statistics, gave us new information on their structure and the relations between them.

Gathered percentages not only mirror the specific of the used pottery in each dwelling, of the recipients destined to cooking, serving or just for deposit and transport, but also estimate the number of occupants in each dwelling. The number of recipients, for each complex, dwelling, pit, workshop, was done chronologically tracing the inventory, but keeping the excavation numbering, from 1 to 70, adding three analysed graves – 73 complexes, excepting the complexes dated 7th - 9th century.

For the excessively fragmented pots the shape was not reconstructed, but they were included in the determined number for each complex. They are part of the usual recipient type. Working method allowed the validation of all information gathered.

Mathematical and statistical analysis of pottery, by automated processing of data, was eased by ordering the entire inventory from the beginning, especially the recipient shapes. Statistical analysis of pottery categories started by ordering – grouping the data by complexes, then analysis and interpretation of data pertaining to a single complex, depending on what was discovered through archaeological research.

The effort to go through all these processing stages of the discovered materials, represent and sustain the theoretical base of the investigation, explaining the quantitative data resulted out of archaeological research, of dwelling ensembles specific to a narrower period, then cumulating the data for the entire archaeological researched period – almost the entire first millennium, as mentioned, will be presented in two volumes.

Estimări demografice. Pentru aşezarea de la Banca Gară - *Şapte case*, în complexele cercetare, din cele 1270 de vase, plus 64 amforele și alte vase de import, **1335** + 7 vase de sticlă = **1442** vase fragmentare. Dintre ele s-au reconstituit **742** forme. 144 vase – 11,34%, au fost modelate cu mâna păstrate fragmentar. Din ceramica modelată la roată, 1027 vase cu un procent în cadrul ceramicii modelate la roată de 1270, cu un procent de 80,87 %, fără amfore, din pastă zgrunțuroasă erau 104 vase - 8,2 %, din pastă puțin zgrunțuroasă 221 vase - 17,4 %, din pastă fină 702 vase - 55,3 % și amfore 65 - 4,9 %, plus paharele de sticlă 8 - 0,6 %. În cele nouă locuințe din sec. IV se presupune că viețuiau 39+18 locuitori -, în cele cinci locuințe de suprafață locuiau 39 de persoane (10 Lsp1 cpl. 1 - locuință publică + 6/8 Lsp2 cpl. 15

+ 6/8 Lsp3 cpl. 30 + 8 Lsp4, cpl. 48 + 5 Lsp5 cpl. 57), și în cele patru locuințe adâncite 18 persoane (5 L1 cpl. 77 + 5 Lad2 cpl. 91 + 8 Lad4 cpl. 106).

În cele opt locuințe din sec. IV-V, erau 32+20 locuitori, în cinci locuințe de suprafață erau 32 de persoane (8 Lsp1 cpl. 14 + 5 Lsp2 cpl. 26 + 5 Lsp3 cpl. 35 + 6 Lsp4, cpl. 3 + 8 Lsp5 cpl. 51) iar în cele trei locuințe ușor adâncite 20 de persoane (10 Lad1 cpl. 4 casă publică + 5 Lad2 cpl. 27 + 5 Lad3 cpl. 122).

Totalul persoanelor din toate locuințele era de **184**, 6 sec. III + 69 sec. III-IV (41+28) + 57 sec. IV (39+18) + 52 sec. IV-V (32+20). Dacă presupunem că s-a dezvelit mai puțin de jumătate, populația trebuie să fi fost, în această perioadă, de aproximativ **400 de persoane**. Cunoașterea suprafeței fiecărei case, a numărului, funcționalității și capacității vaselor utilizate într-o gospodărie, unele păstrază încă urmele folosirii lor pe vatră, în genere a inventarului acestor locuințe, ne-a îngăduit stabilirea numărului membrilor fiecărei familii, în final al locuitorilor așezării.

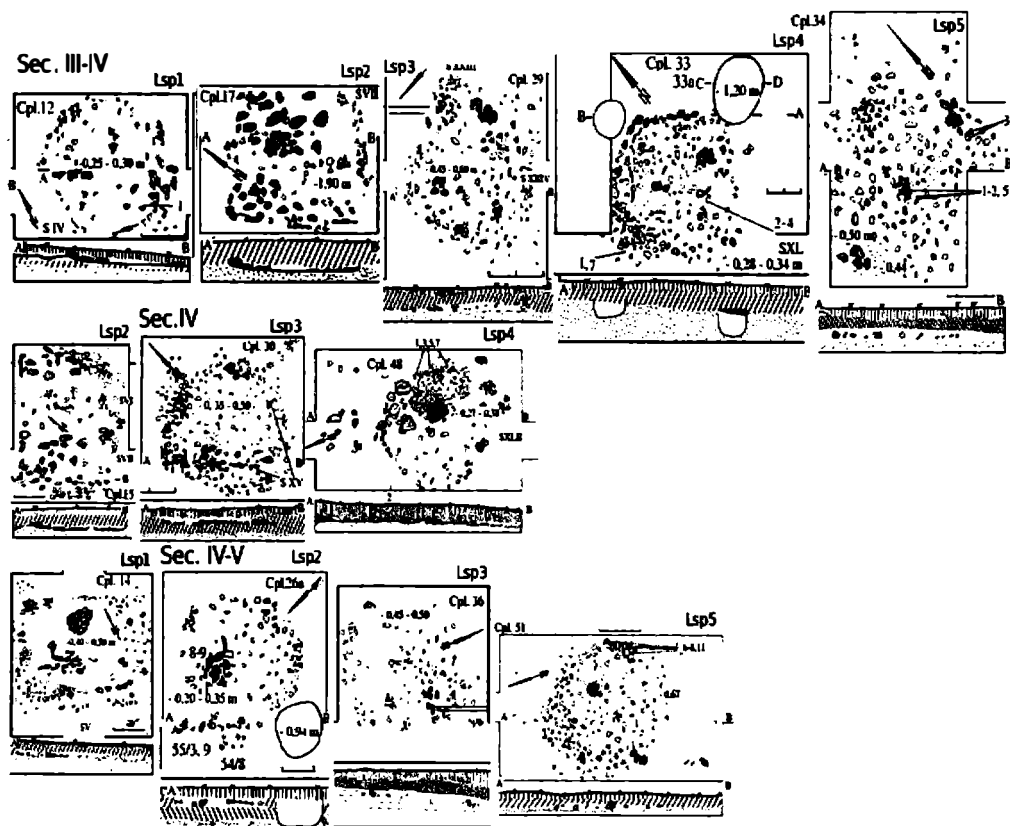

Fig. 1. Banca Gară - Șapte case. Locuințe de suprafață, sec. III-V p.Hr.
Surface dwellings with 3th-5rd centuries AD.

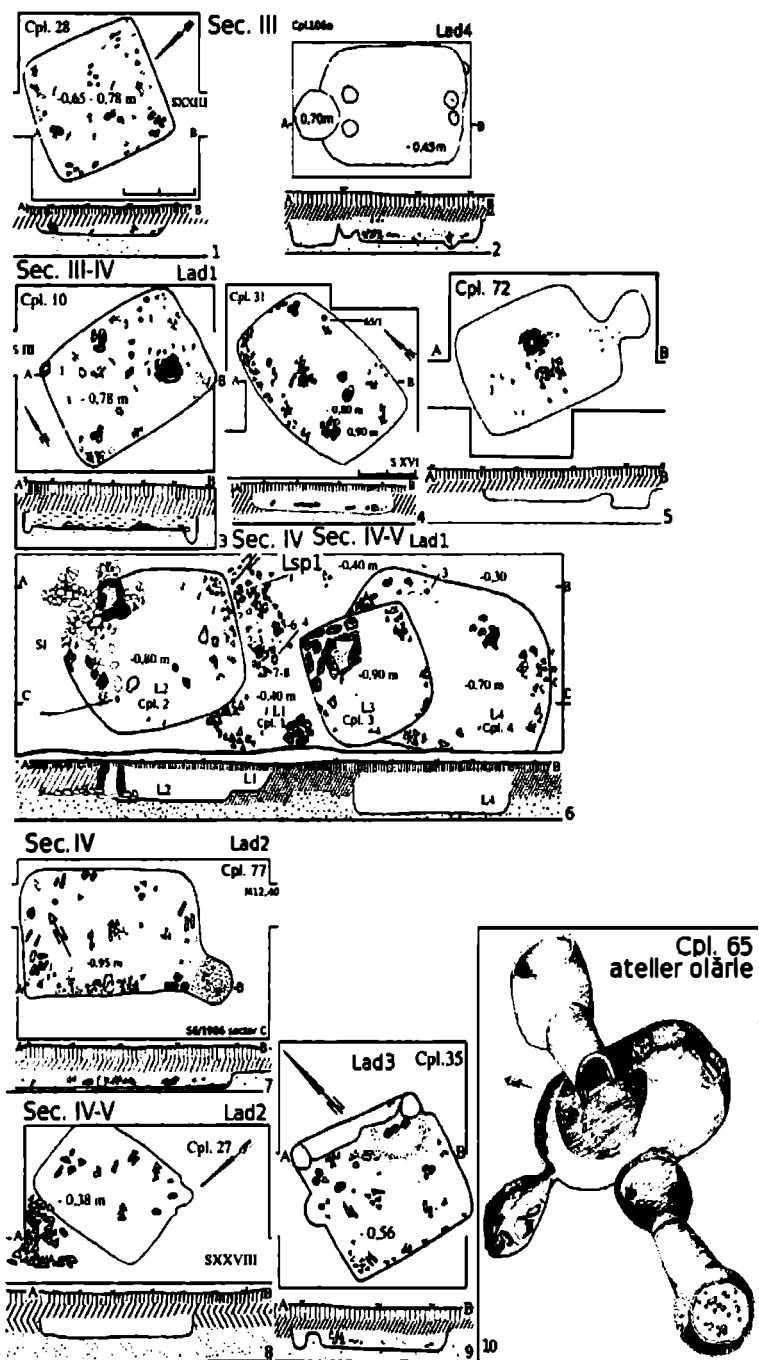

Fig. 2. Banca Gară - Șapte case. Locuințe ușor adâncite, sec. III-V p.Hr. / Slightly buried dwellings with 3th-5rd centuries AD.

**DESPRE UNELE REPREZENTĂRI ANTROPOMORFE
MASCULINE DIN CULTURA CUCUTENI
ABOUT SOME MALE REPRESENTATIONS
OF THE CUCUTENI CULTURE**

**Cornelia-Magda Lazarovici
Gheorghe Lazarovici**

Cuvinte cheie: Cucuteni-Tripolie, statuete masculine, decor, pictură tricromă
Keywords: Cucuteni-Tripolye, male statuettes, decoration, trichrome painting

Abstract

We have presented some very interesting male statuettes, discovered at Scânteia and Ruginoasa, with a special sort of decoration, unknown until now in the area of Cucuteni plastic art. First statuette at Scânteia (fig. 1), has a spiral on the chest and a belt on hips, and the other one (fig. 2), has a scarf on the chest and a belt on hips; the piece has been trichrome painted. The pieces discovered at Ruginoasa present unique decorative elements too. The first statuette (fig. 3), present a figure with a rich decoration: a necklace with four bands from which are hanged many beads. The same sort of beads can be observed on the belt from the preserved area.

We consider that this sort of beads represent saltaleoni, made by metals. Such decorative items are known from the discoveries in the Karanovo VI-Kodjadermen-Gumelnița area, as well as in the Cucuteni-Tripolye area. In Cucuteni-Tripolye area such pieces seems to represent influences from the previous cultural complex, reflecting once more their strong connections. Until now we know that such sort of pieces are made of copper (fig. 6b-c) or gold (fig. 5a-c, 6a). The second male statuette at Ruginoasa (fig. 4) also presents a necklace with two bands and an incised belt. But at Ruginoasa are also present statuettes decorated with an incised scarf (fig. 9), which are more common for the Cucuteni culture. The presented and analyzed pieces show characters with a specific social statute, that proves a social difference in the area of Cucuteni culture, difficult to notice archaeologically, until now at least.

We have also presented different opinions regarding the interpretation of such special decoration, as representing initiation and warrior statute.

Plastica culturii Cucuteni-Tripolie este relativ bine cunoscută astăzi, atât prin publicațiile monografice referitoare la câteva situri, prin numeroasele studii referitoare la acest subiect, dar mai ales datorită celor două lucrări de sinteză datorate A. Pogoșeva (1985) și D. Monah (1997).

În studiul de față vom prezenta câteva piese cu totul deosebite, provenind din propriile noastre cercetări, de la Scânteia și Ruginoasa, care atrag atenția prin redarea unor elemente ce sugerează un anume statut social al personajelor redate.

Se știe că cea mai mare parte a statuetelor acestei culturi sunt feminine. O situație aproape identică s-a constatat și în alte civilizații și stațiuni, cu excepția sistului de la Pavlovac – Čukar (Staljo B. 1957), unde sunt consemnate cele mai

timpurii materiale Vinča A. Tot acum apar și în Banat primele statuete masculine (Lazarovici Gh. 1979, pl. XX/B3). De regulă cele masculine sunt în număr mult mai mic decât cele feminine. În general, statuetele masculine, ca și cele feminine, au fost redată într-o manieră schematică, ce poate fi legată de anumite restricții sau de unele canoanele ale acestei culturi. De cele mai multe ori capul și elementele anatomice ale feței sunt foarte stilizate, fiind redată extrem de sumar. Celelalte părți ale corpului, deși sunt stilizate foarte mult sunt realiste. În cazul fazei Cucuteni A, pe baza statuetelor întregi sau a celor ce au putut fi întregite se observă că reprezentările masculine sunt redată cu picioarele ușor desfăcute, în multe cazuri sexul fiind redat cu realism. Cele mai multe statuete reprezintă personaje modelate în poziția în picioare. Unele piese au pastile în relief ce marchează sânii, intrând astfel în categoria reprezentărilor de androgini.

La Scânteia până acum au fost descoperite numeroase statuete masculine, comparativ cu alte situri cucuteniene (Mantu 1993; Mantu, Țurcanu 1999). Multe din aceste piese au fost modelate realist, cele masculine având de multe ori redată pe bust o diagonală în relief sau un brâu în zona șoldurilor, sau doar unul din aceste elemente. Între piesele descoperite atrag atenția două statuete, ambele rupte din vechime, care au fost modelate și decorate diferit. Este vorba în primul rând de o statueta realizată dintr-o pastă fină, modelată realist, cu aspect ușor gracil (fig. 1), care are reprezentată pe piept o spirală dispusă în diagonală și un brâu (h = 10,5 cm; lățime = 2,9 cm). Brăul este modelat dintr-o bandă

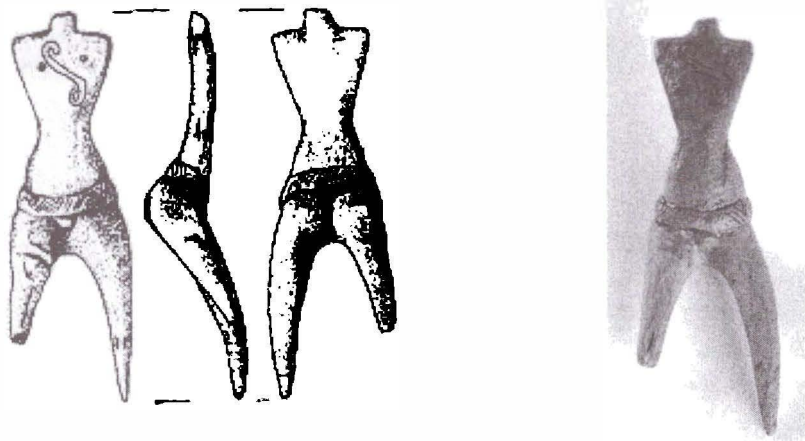

Fig. 1. Scânteia, statueta masculină cu spirală pe piept și brâu pe șolduri, zona complexului cu pietre, lângă locuința 9.

aplicată ulterior, fiind decorat cu linii incizate fine, dispuse în zig-zag. În unele linii incizate se observă că această parte, respectiv brăul sau poate chiar întreaga statueta au fost pictate cu culoare roșie, care nu s-a păstrat decât parțial. Este până acum singura statueta masculină decorată cu spirală, deși aceasta reprezintă un element

Fig. 2. Scânteia, statueta masculină pictată cu diagonală pe piept și brâu pe șolduri, strat.

decorativ deseori întâlnit pe statuetele feminine, nu doar pe vase. Cealaltă statueta masculină, realizată dintr-o pastă semifină, modelată realist, este pictată tricrom ($h = 13$ cm; lățime = 4,5 cm). Diagonala și brâu sunt realizate din benzi separate ce au fost aplicate după modelarea statuetei (fig. 2). Ele sunt decorate cu linii incizate, pe brâu ele fiind dispuse în căpriori, ce reprezintă un element decorativ deseori întâlnit mai ales la în cazul statuetelor antropomorfe. Statueta este pictată cu linii orizontale pe partea superioară și cu linii oblice pe piciorul păstrat. Până acum este singura statueta masculină decorată prin pictare tricromă.

Situl arheologic Ruginoasa (Cucuteni A3) a oferit până acum un număr mult mai mic de statuete antropomorfe, comparativ cu Scânteia, cel puțin în zona pe care am cercetat-o noi până acum. Totuși, între cele descoperite atrag atenția în mod special două statuete masculine, ambele fragmentare.

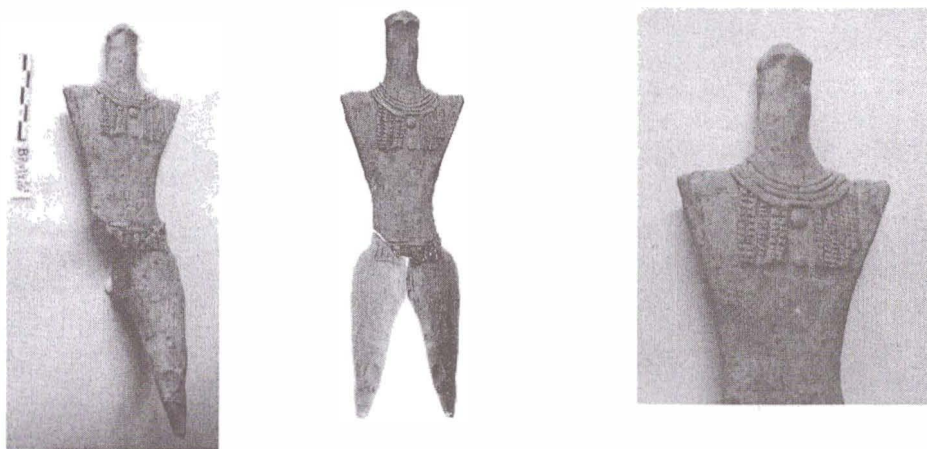

Fig. 3. Adonis de la Ruginoasa, bordeiul 7.

Prima la care ne vom referi este unică în arealul Cucuteni-Tripolie (fig. 3). Reprezintă un personaj ce poartă la gât un colan masiv din patru benzi orizontale ($h =$

21,6 cm; lățime = 6,7 cm). În zona pieptului, sub gât, apar două butoane rotunde, iar de o parte și alta a lor sunt câte cinci șiruri de mărgelile, cu un număr inegal de piese. Cele din partea dreaptă sunt mai mici comparativ cu cele din stânga. Deasupra zonei inghinale este redat un brâu din două benzi de care atârnă în partea care s-a păstrat alte șapte șiraguri de mărgelile. Piesa nu păstrează urme de pictură. Statueteta este realizată îngrijit, deși sunt sesizabile unele asimetrii, mai ales în ceea ce privește redarea elementelor decorative (șirurile de mărgelile de pe partea dreaptă comparativ cu cele de pe latura stângă). Cele două butoane, ar putea sugera discuri ornamentale, piese descoperite deseori între materialele culturii Cucuteni, dintre care cele mai celebre, din aur, decorate în tehnica *au repousée* au fost găsite în tezaurul de la Brad (Ursachi 1991; Monah et alii 1999, cat. nr. 144-145), dar care reflectă o influență gumelnițeană. Acest gen de decor cu butoni în relief, apare pe o altă statueta masculină de la Racovăț (Popova 1996, 132, fig. 1), dar nu este doar un apanaj al reprezentărilor masculine, o statueta feminină cu un astfel de decor fiind găsită și la Scânteia.

Fig. 4. Ruginoasa, statueta decorată cu colan, brâu și butoni ornamentali, acoperită cu angobă roșie, din zona bordeiului 7-locuința 4.

În legătură cu mărgelile, la o primă investigație, ele ar putea reprezenta mărgelile obișnuite, plate (din diferite materiale, os, cupru, aur), înșirate pe o fibră, dar noi considerăm că ele reprezintă mai degrabă mărgelile de tip "saltaleoni". Ultima categorie de piese, conform cercetărilor de până acum erau cunoscute atât în mediul Karanovo VI - Kodjadermen - Gumelnița (fig. 5), cât și în cel Cucuteni. Primele mărgelile de tip saltaleoni din aur au fost descoperite în două din mormintele de la Varna (mormintele 4 și 41: *Macht, Herrschaft und Gold* 1988, Abb. 21, 32), ca și într-un alt mormânt din necropola dela Durankulak (*Archaeology of Dobroudja. Materials of Regional Museum of History Dobrich*, 11), atribuite culturii Varna (aspect regional în cadrul culturii Karanovo VI - Kodjadermen).

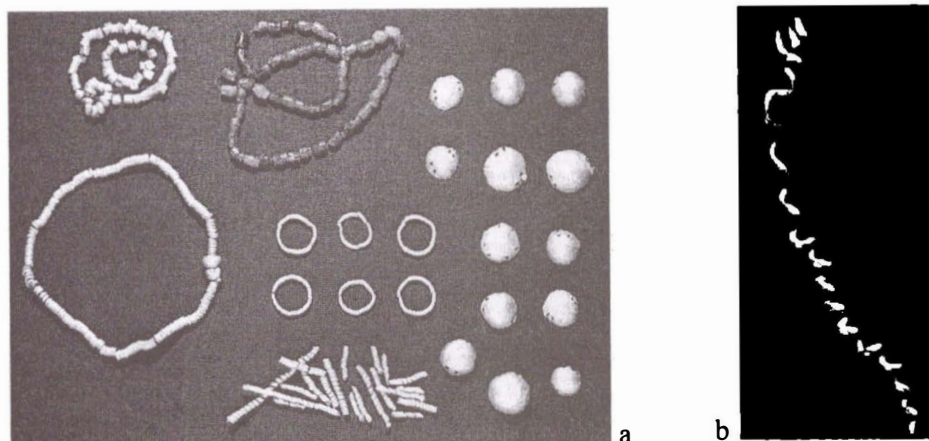
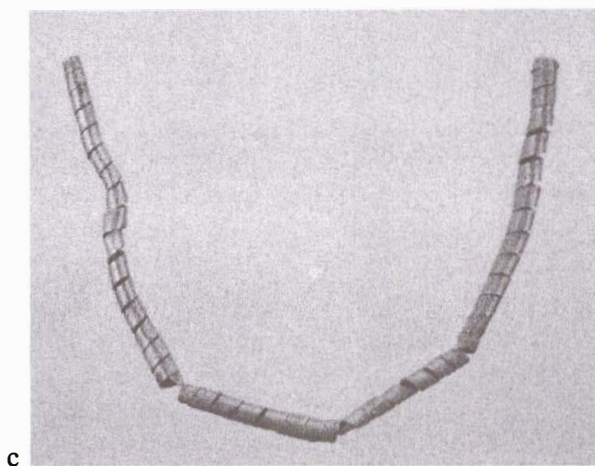

Fig. 5: a) Saltaleoni din aur, butoni ornamentali, mărgelile din aur și chihlimbar de la Varna, după Macht, Herrschaft und Gold 1988; b) Durankulak, după Archaeology of Dobroudja; c) Sultana, saltaleoni din aur, parte din tezaur.

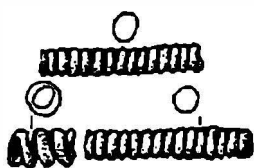
c

Piese de acest tip au fost identificate și la nord de Dunăre, în arealul culturii Gumelnița (fig. 5c). Ne referim în primul rând la cele care fac parte din tezaurul descoperit printre ruinele unei construcții de cult de la Sultana – *Malul Roșu* (Hălcescu 1995; Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh. 2007, 129) sau în stratul steril al unui cuptor din locuința 9 de la Bucșani – *La pod*, alături de alte materiale ce reflectă un cult al vetrei și un ritual de fundare sau de oferire (Bem 2002, 164, fig. 17; Bem, Bălășescu 2005; C.-M. Lazarovici, Gh. Lazarovici 2007, 129).

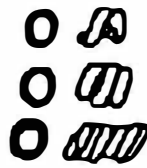
Piesele de tip saltaleoni sunt cunoscute și în arealul culturilor Precucuteni și Cucuteni, reflectând influențe din cultura Gumelnița, deoarece tipul nu pare a fi caracteristic pentru piesele de aur din culturile Tiszapolgár sau Bodrogkeresztúr (Raczky P. 1999).

Fig. 6: a-b) Ariușd, saltaleoni din aur și cupru, după Sztáncsuĵ 2005;
c) Cărbuna, după Dergačev 1998;
d) Grebeniki Jar, după Enĵiklopedia Tripolskoi ĵivilizaĵii 2004.

c

d

Ne referim în primul rând la piesele realizate din cupru descoperite la Traian, în nivel Precucuteni III (Dumitrescu H. 1961, 96-97, fig. 6/4; Marinescu-Bîlcu 1974, 107, fig. 25/8). Dar saltaleoni apar și în două din tezaurele acestei culturi, respectiv la Cărbuna (Sergheev 1962; Černyš 1982, 279, fig. LXII/56; Dergačev 1998, fig. 15/57-59), fig. 6c și la Ariușd (Sztáncsuĵ 2005), fig. 6a-b. Dacă piesele de la Cărbuna sunt din cupru, una din cele de la Ariușd, pierdută în timpul celui de al doilea război

a

b

Fig. 7. Statuete masculine, Cucuteni A-B, cu însemne speciale: a, pălărie și diagonală, Vorniceni (după Fascinaĵia culturii Cucuteni 2004); b, cu diagonală, brâu pe talie și pe picior, Iablona (după Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Ţurcanu 2009).

mondial, era din aur. Trei mărgelile de tip saltaleoni, probabil din cupru, au fost descoperite și la Grebeniki Jar (*Enĵiklopedia Tripolskoi ĵivilizaĵii 2004*, 228, fig. 3/33),

fig. 6d. Legate tot de influințe Gumelnița sunt și piesele de tip saltaleoni descoperite în cadrul necropolei de la Decea Mureșului (Kovács 1944; Mareș 2002, 227, pl. 60/9, 61/7) sau cele din mormintele cu ocră descoperite la Fălciu (Popușoi 1987-1989; Mareș 2002, pl. 60/4, 5). Mai mult chiar, piesele descoperite la Decea Mureșului, în mormintele 3 și 4, formau o centură în jurul taliei (Mareș 2002, 227), la fel ca piesele reprezentate pe piesa de la Ruginoasa, cu deosebire că în ultimul caz, erau și parte a reprezentărilor de pe toracele personajului.

Având în vedere maniera de redare a elementelor decorative pe statueta de la Ruginoasa considerăm că în acest caz este reprezentat un personaj cu o poziție specială în cadrul comunității sau ilustrează într-o manieră inedită, acolitul, perechea Marii Mame. În mod admirativ l-am putea numi „Adonis”, nume justificat de maniera realistă de realizare și modelare a statuetei, personajul redat emanând forță și prestigiu.

A doua statueta masculină de la Ruginoasa (fig. 4), la care ne vom referi este mai puțin spectaculoasă, fiind și ea fragmentară (h = 6,5 cm; lățime = 4,5 cm), dar probabil că era de dimensiuni ceva mai reduse comparativ cu prima. Pare a reprezenta tot un bărbat, ce are la gât un colan din două benzi, iar statueta a fost pictată cu culoare roșie vișinie. Pe zona dorsală se observă resturi dintr-un brâu decorat cu incizii, dispuse în perpendicular. Nu este exclus ca piesa să reprezinte tot un personaj cu un anume rol social. Remarcăm faptul că cele două statuete de la Ruginoasa, au ca element comun, distinctiv, colanul (modelat diferit însă), nemaîntâlnit la alte statuete ale acestei culturi, cel puțin până acum. Din așezarea de la Ruginoasa nu lipsesc însă nici reprezentările tradiționale de statuete masculine, cu diagonală pe piept (fig. 9), mai des întâlnite în alte așezări.

O scurtă investigație în domeniul plasticii antropomorfe arată că reprezentările cu diagonală și brâu deasupra șoldurilor nu sunt foarte numeroase, deși ele apar pe spații relativ largi chiar din neolitic (Hansen 2007, Abb. 29, Taf. 199/6, 362-363). În cele mai multe cazuri, A. Golan, consideră că cele mai numeroase statuete cu reprezentarea diagonalei și a brâului sunt de obicei feminine (Golan 2003, fig. 295-296), dar în cultura Cucuteni, situația este diferită, aici mai ales cele masculine conțin astfel de elemente distinctive.

Statuete feminine cu brâu sunt prezente încă de la nivel Cucuteni A (Cucuteni-Cetățuia, Târpești, Izvoare, Hăbășești, Răucești: Monah 1997, fig. 36/3, 7, 9, 38/2, 6, 96/3, 6; Drăgușeni, Putinești III: Sorochin 2002, fig. 127/3, 128/9). La Scânteia de exemplu, apar atât statuete feminine cu brâu incizat (Mantu 1993, fig. 2/10) cât și unele la care brâul este alcătuit din mici rozete (Mantu 1993, fig. 2/7). Interesante sunt și alte două statuete descoperite aici, ce prezintă chiar un brâu în relief pe zona abdominală, iar un altul apare pe zona inferioară a picioarelor (Mantu 1993, fig. 2/9; Mantu, Țurcanu 1999, 132, nr. 308). La Trușești, pe lângă statuetele feminine cu brâu (Petrescu-Dîmbovița et alii 1999, fig. 354/5, 356/12, 357/7), apare chiar una la care brâul este dispus pe zona pectorală sau pe șold (Petrescu-Dîmbovița et alii 1999, fig. 354/5). În ceea ce privește statuetele masculine ale fazei Cucuteni A sunt cunoscute mai multe exemplare (din păcate fragmentare) care prezintă brâu (Berești, Răucești-Munteni, Mărgineni, Târpești, Bălteni: Monah 1997, fig. 37/1, 2, 5, 11, 83/6). Foarte cunoscute sunt cele care provin din locuința sanctuar de la Dumești *Între pâraie* (Maxim-Alaiba 1983-1984; 1987). În faza Cucuteni A-B, sunt prezente atât statuete

masculine pe care sunt redată diagonale (lablona: Monah 1997, fig. 103/1-7), dar și cele care prezintă atât diagonală cât și brâu (lablona, Racovăț, Moldova neprecizat, Urecheni: Monah 1997, fig. 102/7, 104/5, 119/13, 131/1). Una din piesele de la lablona (fig. 7b) atrage atenția prin prezența unei diagonale cu alte două elemente detașate, etalate pe piept, a unui brâu pe mijloc, a altuia pe picior, ce ar putea fi locul unei teci pentru pumnal. Un personaj masculin foarte interesant este redat la Vorniceni (fig. 7a), ce are o diagonală pe zona pieptului și o pălărie pe cap (*Fascinația culturii Cucuteni* 2004), singurul articol de acest fel redat pe plastica cunoscută de până acum.

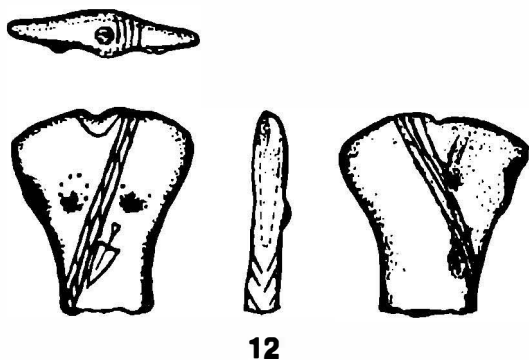

Fig. 8. Statuetă Cernavoda, cu diagonală și pumnal, după Hansen 2007.

Fig. 9. Ruginoasa, statueta cu diagonală incizată.

La nivel Cucuteni B statuete de bărbați cu diagonală pe piept și brâu sunt la Cucuteni – *Cetățuia* (Petrescu-Dîmbovița, Văleanu 2004, fig. 220/2), Urecheni-Neamț, iar altele provin din locuri necunoscute (Monah 1997, fig. 140/11, 141/2, 187/10).

În ceea ce privește statuetele din arealul Tripolie și aici sunt unele masculine doar cu brâu (Luka Vrublevețkaja: Hansen 2007, taf. 472/12), dar și cu brâu și diagonală (Kosilovți Oboz: Černyš 1982, fig. LXXVII/31; o piesă din colecția Platar: *Ențiklopedia Tripolskoi țivilizații* 2004, vol. 2, 482).

Cele mai semnificative piese, care atestă calitatea de războinic, sunt cele din cultura Cernavodă, unele având schițată o diagonală de care este prins un pumnal (Cernavoda - *Dealul Sofia*: Hansen 2007, taf. 490/2) sau o diagonală lată decorată cu grupuri de mici ove (Dolna: Hansen 2007, taf. 490/7), de care pe o altă statueta este prins un pumnal (Satu Nou: Hansen 2007, taf. 490/12).

Vedem așadar că piesele prezentate aduc informații noi cu privire la maniera de modelare, decorare a reprezentărilor masculine, în care anumite elemente plastice, spirala, diagonala, centura, au fost în mod special redată. În ceea ce privește reprezentarea acestor elemente, trebuie să menționăm că ele au suscitât atenția diferitor cercetători care au propus și unele interpretări interesante.

Eșarfele și centurile pot reprezenta semne de distincție socială sau pot fi asociate inițierii (Mantu 1993, 62), posibilitate relevată de faptul că astfel de elemente

nu apar doar pe statuetele masculine ci și pe cele feminine. O altă ipoteză este aceea că diagonală, centura sunt însemne ale războinicului (Monah 1997, 79). T. G. Movsha considera că reprezentarea brâului/centurii pe șold la statuetele masculine poate fi legată de ceremonia inițierii tinerilor și a trecerii lor în rândul războinicilor (apud Popova 1996, 137, nota 28), iar T. Popova era de părere că centurile de pe statuetele masculine pot fi legate de calitatea de războinic a personajelor redată sau de un cult al strămoșilor (Popova 1996, notele 29-32).

Având în vedere puținele date care atestă existența unor diferențieri sociale în cadrul membrilor comunităților Cucuteni, nu trebuie excluse nici una din ipotezele lansate cu privire la semnificația acestor elemente decorative. Elementele plastice redată atestă diversitatea manierei de decorare a plasticii antropomorfe masculine, redarea intenționată a unor deosebiri care caracterizau incontestabil membrii mai multor comunități. În cazul statuei de la Ruginoasa, ea pare să reprezinte un personaj important, deoarece elementele decorative sunt extrem de numeroase, ieșite din comun comparativ cu iconografia cunoscută până la aceasta nouă descoperire. Am atras atenția asupra acestor statuetă deoarece ele reflectă existența unei diferențieri sociale în cadrul comunităților Cucuteni, mai greu de surprins arheologic.

Bibliografie:

- ** *Archaeology of Dobroudja. Materials of Regional Museum of History Dobrich*, Dobrich 2006.
- Bem C. 2002: *A Special Type of Aeneolithic Dwelling. Unicum or Deficiency of Conservation?*, în *Studii de preistorie*, 1/2001, București, p. 153-192.
- Bem C., Bălășescu A. 2005: *A few considerations regarding an exceptional archaeological situation. Foundation pit of the settlement or occasional offering? (Bucșani, Giurgiu County)*, în *In honorem Silvia Marinescu-Bîlcu, CultCivDunJos*, XXII, p. 317-335.
- Černyš E. K. 1982: *Eneolit pravoberejnoi Ukraini i Moldavii*, în *Eneolit SSSR*, redactori V. M. Masson, N. Ja. Merpert, Moskva, p. 165-320.
- Dergačev V. A. 1998: *Karbunskij klad. Carbuna deposit*, Tipografia Academiei de Științe, Chișinău.
- Enciklopedia Tripolskoi țivilizații 2004*: tom I, ed. M. Ju. Videiko, N. B. Burdo; tom II, ed. S. M. Liaško, N. B. Burdo, M. Ju. Videiko, Kiiiv.
- Fascinația culturii Cucuteni 2004*: Catalogul expoziției, Consiliul Județean Botoșani, Muzeul Județean Botoșani, realizatori: L. Pârvan, M. Diaconescu A. Melniciuc, P. Țadurschi, Gh. Stanciu, Ed. Terra Design, Suceava.
- Golan A. 2003: *Prehistoric Religion. Mythology. Symbolism*, Jerusalem.
- Hansen S. 2007: *Bilder vom Menschen der Steinzeit. Untersuchungen zur antropomorphen Plastik der Jungsteinzeit und Kupferzeit in Südosteuropa*, Archölogie in Eurasien, Band 20, Deutsches Archäologisches Institut, Eurasien-Abteilung, Verlag Philipp von Zabern, Mainz.
- Hălcescu C. 1995: *Tezaurul de la Sultana, în Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, II, p. 11-17.

Kovács J. 1944: *A marosdécsei rézkori temető*, în *Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum. Érem- és Régiségtárából*, Cluj, 4/1-2, p. 3-21.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh. 2007: *Arhitectura Neoliticului și Epocii Cuprului din România. II. Epoca Cuprului*, ed. V. Spinei, V. Mihailescu-Bîrliaba, Ed. Trinitas, Iași.

Macht, Herrschaft und Gold 1988: Macht, Herrschaft und Gold, Das Gräberfeld von Varna (Bulgarien) und die Anfänge einer neuen europäischen Zivilisation, Herausgeber der Reihe A. Fol, J. Lichardus, Saarbrücken.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Țurcanu S. 2009: *Cucuteni. A Great Civilization of the Prehistoric World*, Ed. Palatul Culturii, Iași, ed. L. Stratulat.

Lazarovici Gh. 1979: *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca, 1979.

Mantu C.-M. 1993: *Plastica antropomorfă a așezării Cucuteni A3 de la Scânteia (jud. Iași)*, în *Arheologia Moldovei*, XVI, p. 51-67.

Mareș I. 2002: *Metalurgiei aramei în neo-eneoliticul României*, Ed. Bucovina istorică, Suceava.

Maxim - Alaiba R. 1983-1984: *Locuința nr. 1 din așezarea Cucuteni A3 de la Dumești (Vaslui)*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, V-VI, Vaslui.

Maxim - Alaiba R. E. 1987: *Le complexe de culte de la phase Cucuteni A3 de Dumești (Vaslui)*, în *La civilisation de Cucuteni en contexte européen. Session scientifique dédiée au centenaire des premières découvertes de Cucuteni (Iași – Piatra Neamț 24-28 septembre 1984)*, ed. M. Petrescu-Dîmbovița, N. Ursulescu, D. Monah, V. Chirica, Bibliotheca Archaeologica Iassiensis I, Iași, p. 269- 286.

Monah D. 1997: *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, seria *BMAntiq*, III, Piatra Neamț.

Monah D. et alii 1997: D. Monah, F. Monah, C.-M. Mantu, Gh. Dumitroaia, *Cucuteni. The Last Great Chalcolithic Civilization of Europe*, ed. C.-M. Mantu, A. Tsaravopoulos, Gh. Dumitroaia, Athena Publishing&Printing House, Bucharest.

Petrescu-Dîmbovița M. et alii 1999: M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A. C. Florescu, *Trușești, monografie arheologică*, Edit. Academiei Române, București-Iași.

Pogoševa A. 1995: *Die Statuetten der Trpollje-Kultur*, în *Beiträge zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie*, Band 7, Bonn, p. 95-242.

Popova T. 1996: *Unique iconographical images of Tripolyan Sculpture*, în *Cucuteni aujourd'hui 110 ans depuis la découverte en 1884 du site eponyme*, ed. Gh. Dumitroaia, D. Monah, seria *BMAntiq* II, Piatra Neamț, seria BMA II, ed. Gh. Dumitroaia, D. Monah, Piatra Neamț, p. 131-140.

Popușoi E. 1987-1989: *Mormintele cu ocră de la Fălcium, județul Vaslui*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, IX-XI, Vaslui, p. 15-26.

Raczky P. 1999: *Goldfunde aus der Kupferzeit. Die Anfänge der Metallurgie im Karpatenbecken*, în T. Kovács, P. Raczky (herausgeber), *Prähistorisches Goldschätze aus dem Ungarischen Nationalmuseum, Ausstellung im: Museum für Vor- und Frühgeschichte Archäologisches Museum, Frankfurt am Main, 16.10-9.1. 2000*, Budapest, S. 17-34.

Sergheev G. P. 1962: *Ranetripolskii klad u s. Karbuna*, în *Sovetskaja Archeologija*, 1, p. 135-151.

- Sorochin V. 2002: *Aspectul regional cucutenian Drăgușeni-Jura*, seria *BMantiq XI*, Piatra Neamț.

Stajo B. 1957: *Pavlovac*, în *Zbornik Narodni Muzeia Belgrad*, pl. VIII.

Sztáncsu S. J. 2005: *The Early Copper Age Hoard from Ariușd (Erösd)*, în *Cucuteni 120 ans des recherches. Le temps du bilan / 120 Years of Research. Time to sum up*, editori: Gh. Dumitroaia, J. Chapman, O. Weller, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, D. Monah, Piatra Neamț, p. 85-105.

Ursachi V. 1991: *Le dépôt d'objets de parure néolithiques de Brad, com. Negri, dép. de Bacău*, în *Le Paléolithique et le Néolithique de la Roumanie en contexte européen*, ed. V. Chirica, D. Monah, BAI IV, Iași, p. 335-386.

Figures explanation

Fig. 1. Scânteia, male statuette decorated with a spiral on the chest and a belt on hips, discovered in the area of the stone complex, near house 9.

Fig. 2. Scânteia, male statuette trichrom painted, with a scarf on the chest, a belt on the hips, discovered on strata.

Fig. 3. Adonis at Ruginoasa, discovered in the pit house no. 7.

Fig. 4. Ruginoasa, statuette decorated with a necklace, belt and ornamental buttons, covered by red angobe, discovered in the area of pit house 7 - house 4.

Fig. 5: a) Gold saltaleoni, ornamental buttons, golden and amber beads at Varna cemetery, apud *Macht, Herrschaft und Gold* 1988; b) Durankulak, apud *Archaeology of Dobroudja*; c) Sultana, golden saltaleoni, part of the hoard.

Fig. 6: a-b) Ariușd, golden and copper saltaleoni, apud Sztáncsu 2005; c) Cărbuna, apud Dergacev 1998; d) Grebeniki Jar, apud *Enĭklopedia Tripolskoi ĭivilizaĭii* 2004.

Fig. 7. Male statuettes of Cucuteni A-B, with distinct signs elements: hat and scarf on chest, Vorniceni (apud *Fascinaĭia culturii Cuĭuteni* 2004); with scarf, belt on the waist and on the leg, Iablona (apud Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Ţurcanu 2009).

Fig. 8. Cernavoda statuete, with scarf on chest and a dagger, apud Hansen 2007.

Fig. 9. Ruginoasa, statuette with an incised scarf.

**DATE PRIVIND „MOȘILE BĂTRÂNE” DIN
PODIȘUL CENTRAL MOLDOVENESC.
Observații și contribuții la studiul lor¹**

Sergiu Ștefănescu

Cuvinte cheie: demografie; moșii.

Keywords: demographic; domain.

Abstract

A short history and the physical-geographical framework of the area where the study was carried out are first presented. The advantage of the fact that the author carried out detailed archeological and historical research on the territory in question is pointed out. Then the demographic level of the area for the period between centuries 7th/8th and 19th is certified. A table and two graphs are used to this purpose. It is certified that the area is gradually repopulated with villagers from the south of Moldavia, who bring with them the germs of the Romanian language, and it is asserted that the Romanian's ethnogenesis was completed in this area in the 7th-9th centuries. The definitions of "village" and "domain" and the special relations between them are clarified. Image no. 6 is drawn-up, containing 59 villages and former villages, with the dates of their documentary certification and the archeological age of their precincts. The "dichotomy" and "swarming" processes of the old villages are vastly debated. To this purpose, image no. 7 is drawn-up, and it is ascertained that the two notions are often mistaken for one another or overlapped. Examples are given. "Kinship relations between villages. Ancestries, descendants, collateral evolutions" are presented and debated in detail and supported by images no. 9 and 10 and by maps. The topic: "When did the "old domains" appear?" is analyzed. It is shown that in the studied area, the phenomenon took place between centuries 7th/8th and 14th. The topic is analyzed in detail and supported by 21 maps, whose content is presented in this study. The last topic - "Observations, determinations, rectifications" - refers to the relations to the works on similar topics of R. Rosetti and H. H. Stahl and implicitly to their more or less accepted assertions.

Scurt istoric, cadrul fizico-geografic

Numeroși cercetători au studiat relațiile de proprietate asupra pământului, în lumea satelor. Dintre ei mai de seama sunt Radu Rosetti, cu opera sa *Pământul, sătenii și stăpânii*² și Henri H. Stahl, cu volumele *Contribuții la studiul satelor*

¹ Prezenta, revăzută în totalitate, a fost publicată inițial în "CARPICA" XXX, 2001, p.53-86, care este Anuarul Muzeului „Iulian Antonescu”, Bacău.

² Radu Rosetti, *Pământul, sătenii și stăpânii*, De la origini până la 1834. București, 1907.

*devălmașe românești*³ În unele cazuri – aspecte, cei doi mari specialiști au păreri diferite. În atare situații ne rezervăm dreptul de a prezenta punctul nostru de vedere.

Posibilitățile noastre de cercetare, net inferioare celor de care au dispus cei doi autori de mai sus, ne-au obligat să restrângem mult zona studiată. Ca urmare, aceasta va face referiri doar la partea mediană și cea inferioară a bazinului superior al râului Bârlad, cu bazinele inferioare ale pâraielor (mai importante) Gârbovăț⁴ și Sacovăț⁵, bazinul superior al pâ râului Racova⁶ și cel al pâ râului Stemnic⁷ În micro regiunea la care ne referim, râul Bârlad are un rol important, el și afluenții săi drenând terenurile prin care curg. Prezentăm în continuare afluenții săi mai importanți. Astfel, de la izvoare, pe dreapta, Bârladul primește: Muncelul, Valea Enei, Solca, Valea Pustieta, Băbușa, Păltinișul, Ezerul, Pietrosul, Valea Mare (Împutița și Căptălanul) și Mahalagia; mult mai jos, Stemnicul și Racova. Pe stânga sa primește pâraiele: Trestiana, Bozianca, Crăiasca, Gârbovățul, Suhulețul, Găureanca (cu Mireștii, Jigoreanca și Glodeanca), Șacovățul (cu pâraiele Grindul, Durăceasa și Călina), apoi Velna, Stavnicul și Rebricea.

Din punct de vedere administrativ, ea acoperă părți din nord-vestul județului Vaslui, din sud-vestul județului Iași și est-sud-estul județului Neamț.

Zona luată în studiu se găsește în jurul întretăierii meridianului estic 27°25', cu paralela nordică de 46°50', deci în Podișul Central Moldovenesc⁸ și o considerăm reprezentativă pentru Moldova de mijloc și meridională, dintre Siret și Prut.

Micro-regiunea cercetată are un climat continental temperat cu ierni geroase și veri toride, se așterne peste un relief vălurat, format din dealuri, ce se desprind în nord din masivul Tansa-Jigoreni, iar în sud din culmea masivă cunoscută sub numele de „Zarea” Onicenilor, a Gârčenilor, a Rafailei, cu culmi domoale alternând cu văi largi și adânci și lunci, de-a lungul apelor mai mari. Altitudinea acestora în raport cu nivelul mării variază de la cca. 100 m la 465 m. Precipitațiile sunt moderate, media multianuală atingând 550 milimetri, ceva mai puține în silvostepa ce urcă pe Bârlad, până la Todirești.

Climatul existent și cu vegetația ce acoperă regiunea a dus la formarea solurilor. Întâlnim aici soluri brune, mediu podzolite, brun-roșcate de pădure (preponderent ca suprafață), pe întinderi mici se întâlnesc enclave cu cernoziomuri degradate, iar pe luncile Bârladului și afluenților săi se găsesc soluri „crude”, adică mai tinere, formate pe aluviunile aduse de ape.

În aceste condiții, în zona la care facem referiri, s-au instalat codri masivi de foioase, având în compoziția lor specii forestiere precum: fag, gorun, stejar, frasin, paltin, carpen, tei, plop, etc., sub care se găsesc numeroase specii de arbuști.

³ Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. I, București, 1958, vol. II, 1959, vol. III, 1965.

⁴ Afluent de stânga al Bârladului, la Armășeni.

⁵ Idem, la Hucu-Todirești.

⁶ Idem, de dreapta, la sud de Municipiul Vaslui.

⁷ Idem, la nord de Municipiul Vaslui.

⁸ V Băcăoanu și colab., *Podișul Moldovei*, București, 1980, p. 297-300

Cele prezentate până aici indică un teritoriu prielnic habitatului, fapt întărit prin existența pe aceste locuri a unor comunități omenești încă de acum 8000-10000 de ani, găsind aici condiții optime de trai.

Primele locuri, sedentare, aparțin culturii *Starcevo-Criș*, descoperită în mai multe locuri, în zona noastră.

Revenim la subiectul ce ne-am propus, făcând mențiunea că indirect ori tangențial acesta a fost studiat anterior de Radu Rosetti și Henri H. Stahl, concluziile la care au ajuns fiind inserate în volumele menționate mai sus. Modul diferit de abordare al fiecăruia, cum și faptul că între editarea celor două opere s-au scurs peste 50 de ani, au făcut ca să nu ajungă, ades, la concluzii convergente. deși cei doi autori amintiți mai sus au dispus de posibilități materiale mari în elaborarea operelor lor, pe care noi nu le avem. Totuși la tratarea subiectului ales dispunem de câteva abilități deosebit de însemnate. Astfel, beneficiem de intense cercetări arheologice (în toată zona), efectuate aproape exclusiv de către noi. Am putut accesa o serie de planuri⁹ întocmite în prima jumătate a secolului al XIX-lea, care ne-au fost deosebit de utile.

La elaborarea acestor teorii am utilizat pe larg și informațiile culese din foarte numeroase documente, întocmite între anii 1399 și 1810, păstrate și care se referă la regiunea luată în studiu.

Am avut un alt avantaj, esențial, acela al cunoașterii foarte bune a suprafețelor de teren la care ne referim, cu identificarea pe teren a informației din documente, hotarnice și planuri, precum și a vestigiilor arheologice¹⁰, a toponimelor și a unor povestiri transmise pe cale orală, din bătrâni, prin bătrâni.

În relatările noastre de mai jos vom face referiri la perioade de timp mai vechi decât secolele XVIII/XIX, chiar dacă tangențial, abordăm și unele aspecte privindu-le.

Precizăm că ne vom referi la relația sat-moșie, dar stăpânul ori stăpânii acestor sate și moșii nu fac obiectul studiului nostru decât accidental.

Observând declinul demografic al zonei noastre, deosebit de sever în secolele (V)VI-VII, urmat de un ușor revirement în secolul VII/VIII, am considerat că logic ar fi ca studiul nostru să înceapă de atunci. Astfel:

din constatările noastre, în acea perioadă, zorii veacului al VIII-lea, bazinul hidrografic al Bârladului superior (ca și cele ale afluenților săi), erau acoperite de codri nesfârșiți în care cerbul, mistrețul, lupul și căpriorul existau în număr mare. Pentru aceleași suprafețe, în acele timpuri, așezările omenești erau rare și cât se poate de mici (2-3-5 familii). Cercetările arheologice efectuate confirmă că, începând cu secolele VI/VII-VIII-VIII/IX a început repopularea¹¹ timidă a zonei. Constatând

⁹ Obținute prin bunăvoința prof. univ. Mircea Ciubotaru, care, dezinteresat, ni le-a pus la dispoziție.

¹⁰ Materialele arheologice recoltate de noi, din peste 290 obiective, au fost verificate și datate de către specialiștii Institutului de Arheologie din Iași – Profesorii Dan G. Teodor, Silvia Teodor, Victor Spinei, Maria Popovici, Magda Istrate, Silviu Sanie, Vasile Chirica, Prof. Neculai Ursulescu, de la Universitatea “Al. I. Cuza” și Prof. Ruxandra Alaiba. Aducem mulțumirile noastre fiecăruia în parte.

¹¹ Folosim termenul de “repopulare” deoarece în secolele II-IV(V), pe această suprafață se găseau zeci, poate sute de așezări *carpice înfloritoare*.

faptul, am dorit să aflăm de unde ar fi putut veni acești primi-întemeietori ai satelor noastre.

Pentru început am apelat la informația cuprinsă în repertoriile arheologice ale județelor Iași și Vaslui. datele obținute au fost completate cu cele desprinse din volumul „*Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI*”, de Prof. Dan Gh. Teodor, editat la București, în 1997.

Datele reținute, centralizate tabelar, se prezintă astfel:

Figura nr. 1

În repertoriul arheologic al:	Număr de așezări semnalate în secolul						Total așezări
	V-VI	VI-VII	VII-VIII	VIII-IX	IX-X	X-XI	
Județului Iași	45	6	52	1	118	12	234
Județului Vaslui	116	91	13	192	23	209	644

Deși în momentul de față județul Vaslui are o populație inferioară numeric în raport cu cea a județului Iași, între secolele V/VI și XI, din punct de vedere demografic situația se prezenta invers. În județul Vaslui erau semnalate 644 posibile așezări, iar în județul Iași doar 234. Chiar dacă 10-15% din date ar fi eronate, per total, raportul dintre numărul așezărilor din cele două județe este net în favoarea județului Vaslui.

Indiscutabil că nu toate locuirile din cele două județe, din acele secole, au fost identificate până acum, dar și de aici încolo diferențele se vor menține. Susținem afirmația de mai sus prin faptul că noi, pe o suprafață relativ mică, în urma periegezelor efectuate, am mai descoperit zeci de alte așezări din acea perioadă.

Considerăm a fi posibil ca în partea de sud a Moldovei, în actualele județe Galați, Bacău și Vrancea, în secolele V/VI-XI, densitatea populației să fi fost încă și mai ridicată.

În baza datelor de care dispunem, analizând situația demografică a Moldovei (dintre Siret și Prut), în secolele VI-VII, ar rezulta că pătrunderea avarilor, bulgarilor, dar mai cu seamă a slavilor a dus la o puternică depopulare a zonei, dinspre nord spre sud, până la nivelul actualelor municipii Huși–Vaslui–Bacău. Considerăm că populația care nu a reușit să se ascundă în timp util din calea năvălitorilor, a fost dislocată cu tot cu vitele lor și puține bunuri, fiind împinsă tot spre sud.

Dar, pe parcurs, ”prada” în oameni și animale, adunată în cantități prea mari, nu a mai putut fi dusă mai departe. Într-o asemenea situație pare perfect posibil ca acea masă de oameni să se fi așezat provizoriu, poate pe aceleași vetre cu slavii, care îi robiseră. În acest mod au putut lua ființă și familiile mixte slavi-băștinași.

Cu timpul, când invazia slavă a diminuat, a fost perfect posibil ca pe mulți dintre localnicii robiți, motivați de dorul locurilor natale și scăpați de sub autoritatea

tot mai slabă a slavilor, să urce, pe lângă râul Bârlad, tot spre nord și să se întoarcă la seliștile vechi de unde fuseseră robiți, ori în apropierea lor. Apreciind ca fiind foarte posibilă o asemenea ipoteză, afirmăm cu destulă certitudine că primii care s-au așezat aici (re)înființând vechile sate, în secolul VII/VIII au urcat dinspre sudul mai populat al Moldovei, în grupuri mici. Ei s-au așezat întâi pe văile mai larg deschise ale pâraielor mai mari.

Alte aprecieri privind aspectul demografic

Acum găsim ca fiind necesară efectuarea unei estimări oricât de aproximative a gradului de populare a zonei cercetate, de la înființarea primelor așezări(secolele VII/VIII), până în secolul XIX. Pentru a realiza cele propuse, am luat în calcul numărul satelor identificate și nu populația lor, pe care n-o putem estima nici cu aproximație.

Pentru un plus de obiectivitate, am utilizat toate informațiile arheologice și istorice de care am dispus, apelând când a fost necesar și la *Repertoriul arheologic al Județului Iași*, I și II (de aici RAIs) și la *Repertoriul arheologic al Județului Vaslui*, (de aici RAVs).

Cu informațiile obținute am întocmit **Figura nr. 2**

Secolul	VII/VIII și VIII	VIII/IX și IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX
Număr de sate existente	8	17	20	23	25	29	33	38	43	48	50	55
Număr de sate nou înființate	8	9	3	3	2	4	4	5	5	5	2	5

Calculând cu datele prezentate mai sus, rezultă (cu aproximație) un spor demografic de cca. 9-15% per secol, excepție făcând secolul VIII/IX, care prezintă un procent de creștere de cca. 112%. Deși este de presupus și admitem o oarecare nesiguranță în rezultatul cercetărilor noastre, totuși este cert și fără îndoială că sporul demografic din secolul VIII/IX nu comportă comparații cu nici unul din secolele următoare. Presupunem că a fost o perioadă de timp liniștită, fără epidemii.

Nu este deloc exclus ca sporul semnificativ de populație să fi fost și drept urmare a unui aport consistent de oameni veniți din afară.

Astfel poate fi acceptată ideea că din sudul mai populat al Moldovei (dintre Siret și Prut), numeroase grupuri de săteni au migrat în amonte, pe apele mai mari¹², îndeșind populația nu numai din bazinul superior al râului Bârlad, ci și până în valea Bahluiului și în bazinul hidrografic inferior al Jijiei, unde existau zone slab sau deloc locuite.

Pentru a putea trata subiectul propus, a fost imperios necesar să aflăm, chiar și cu aproximație, care a fost gradul de populare al acestei zone de-a lungul secolelor. Pentru un plus de obiectivitate am folosit două metode de lucru.

¹² "...și astfel, cu încetul, s-a înmulțit ...numărul satelor, umplându-se întâiul văile râurilor cele mari, apoi cele ale pâraielor ce s'aruncă într'însele..." Rosetti, op.cit., p. 39.

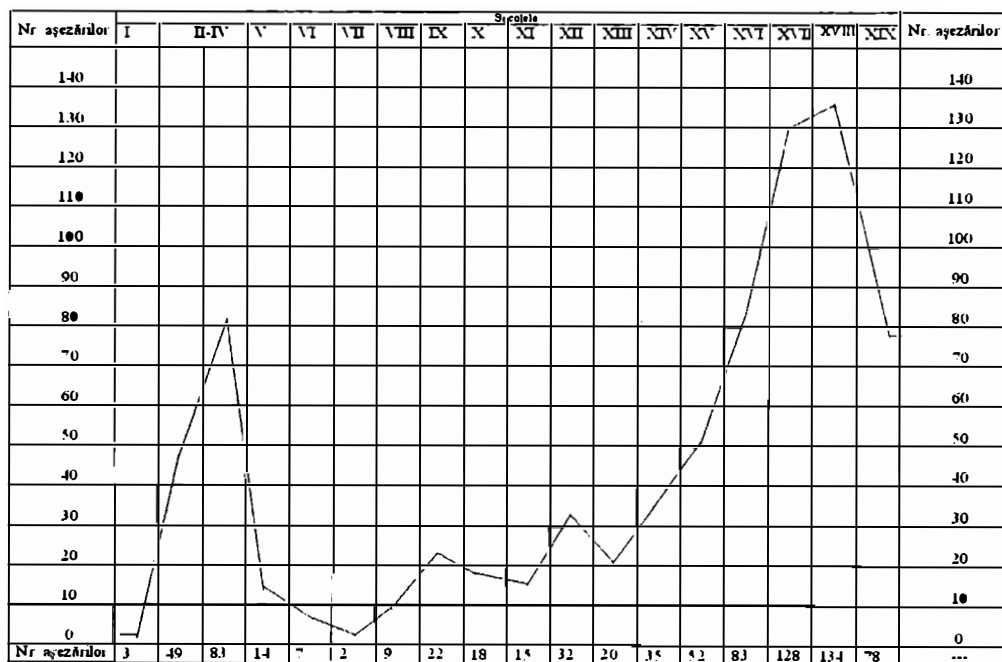
În primul mod de calcul am înscris în grafic numărul de sate (nu de vetre) existent în fiecare secol. Am înscris pe orizontală secolele (de la I-XIX), iar pe verticală numărul de așezări, unind apoi cu o linie cifrele înscrise în fiecare secol. S-a obținut figura nr. 3.

Am întocmit apoi figura nr. 4, schimbând elementele de calcul. În acest caz s-a avut în vedere mărimea (întinderea în spațiu) a așezărilor cercetate, precum și bogăția resturilor materiale (presupunând o locuire mai intensă). Pentru a evidenția diferențele, am atribuit aleatoriu trei grade intensității locuirii – slabă, medie și intensă – cărora le-am acordat câte 5, 10 și respectiv 20 de puncte, întocmind un al doilea grafic. Sus, pe orizontală, am înscris secolele, iar jos, numărul de puncte (numărul de așezări x numărul de puncte rezultate prin acumulare). Pe verticală am înscris gradat numărul de puncte ce putea fi realizat, de la zero la 1550, din 50 în 50.

Realizând cele două grafice am avut deosebita surpriză să constatăm că ambele, întocmite cu elemente diferite, sunt totuși foarte asemănătoare. Faptul ne-a permis să considerăm că metodele și elementele folosite în calcul au fost destul de obiective și fundamentate.

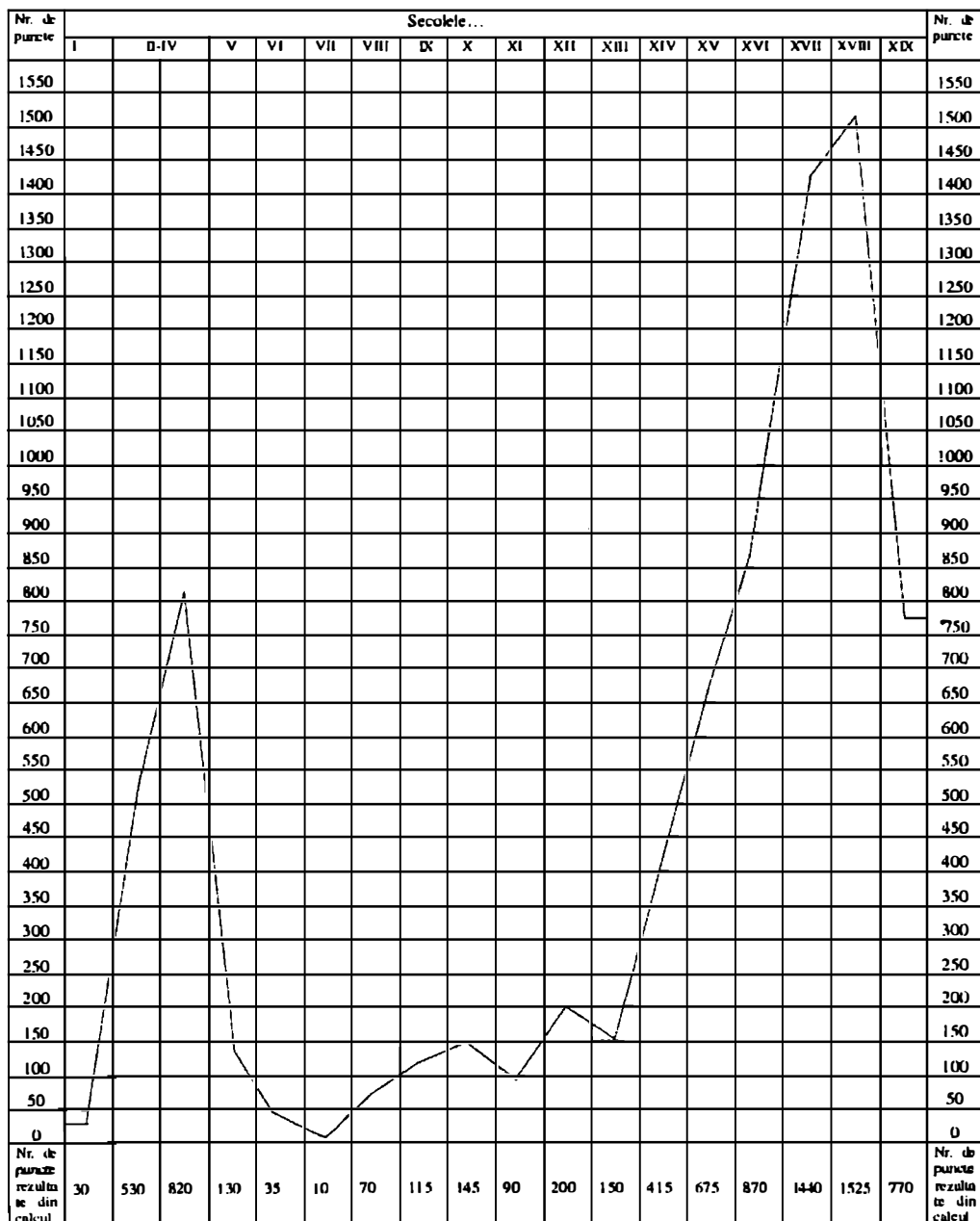
Prezentăm succesiv cele doua figuri, apoi vom comenta rezultatele.

Figura nr. 3 - ce reprezintă, cu aproximație, gradul de populare a zonei cercetate, între secolele I-XIX inclusiv, estimat după numărul de așezări descoperite. *

* Nu am luat în calcul necropolele plane sau tumulare, morile de apă, cuptoarele de olar.

Figura nr. 4 - ce reprezintă, cu aproximație, gradul de populare al zonei cercetate, din sec. I-XIX inclusiv, estimat după întinderea în spațiu a așezării și bogăția resturilor materiale recoltate.

* Începând cu sec. XIX așezările, mărunte și răspândite, se regroupează la noile drumuri comerciale, pe lângă crâșme și rateș-uri, ori sunt comasate de acaparatorii satelor de răzeși, deci nu este un semn al depopulării zonei.

Holera de la 1769 a redus mult populația zonei. În parte compensată prin aducerea de străini.

Urmărind pe cele doua grafice modul de populare al regiunii noastre, observăm că după situația înfloritoare a așezărilor în secolele II-IV, intensitatea locuirii scade brusc și continuă până în secolul VII, inclusiv. Depopularea s-a datorat invaziilor hunilor, avarilor și slavilor. Abia din secolul VII-VIII începe repopularea teritoriului. Se observă totuși două diminuări ale intensității de locuire în secolele XI și XIII; acestea coincid cu venirea cumanilor și respectiv cu marea invazie tătaromongolă de la 1241-1242. Începând cu secolul al XIV-lea, locuirea este tot mai intensă și continuă, așezările omenești se înmulțesc iar numărul locuitorilor per așezare crește.

Zona noastră nu a fost „pustie” niciodată, din Bronzul mijlociu până astăzi; a suferit totuși două depopulări severe, în sec. I î.e.n. - I e.n. și în secolele VI-VII e.n.. Pentru prima perioadă nu știm cărui fapt s-a datorat depopularea.

Informațiile prezentate până aici ne-au sugerat concluzii de maximă importanță, pe care le susținem fără rezerve. Astfel:

a) *Apreciem că, cel puțin pentru jumătatea de sud a Moldovei, începând cu secolele VII-VIII, de atunci de când, în zona cercetată de noi au apărut primele sate (din care unele există și astăzi) că locuitorii acestora au urcat din sud, aducând cu ei și ” mugurii ” din care în secolele VIII-IX s-au dezvoltat limba și obiceiurile românilor.*

Așadar, apreciem că etnogeneza română a avut loc între secolele VIII-IX, în secolul al IX-lea fiind în linii mari încheiată.

b) *Din secolele VII-VIII/IX datează toponimele locale, de sorginte slavă, mai cu seamă cele privind rețeaua hidrografică.*

c) *Deducem că primele obștii ale satelor s-au încheiat în cursul secolului al IX-lea, iar spre sfârșitul aceluiași veac, credem că au luat ființă primele asocieri de obști.*

d) *Considerăm că pe la începutul secolului al XIII-lea, în Moldova au apărut primele organizări teritoriale ale satelor, sub forma obștilor de văi și mai ales a cnezatelor, conduse de primii „comandanți militari”*

Despre moșii și legăturile dintre ele și sate

Ce considerăm a fi o moșie? *O suprafață de teren de formă și mărime foarte diferite, care adesea are în cuprinsul ei terenuri arabile, fânețe, vii, livezi, pășuni. păduri. ape și neapărat vatra satului pe care îl hrănește și căruia îi poartă numele. Nume pe care și-l schimbă odată cu cel al satului.*

Figurat vorbind, moșia este ca o gigantică celulă care are ca nucleu satul.

De-a lungul secolelor, hotarele moșiilor (și suprafețelor lor) rar au rămas neschimbate; adesea au fost divizate prin înființarea de noi sate, iar mai târziu au fost comasate, în urma acaparării lor de către proprietari puternici, care, treptat, au dispus

desființarea unora dintre satele existente, comasând populația în locurile convenabile lor¹³

În urma desființării satului de pe ea, o moșie își pierde” rangul” de moșie, „retrogradând” la cel de trup sau tarla a altei moșii cu sat în ea¹⁴ *De altfel, fostele moșii sunt și foste sate*¹⁵

În general, moșiile se compun din două părți:

a) Moșia propriu zisă (partea mare), este ceea ce astăzi numim „extravilan”, în care se includ și pădurile, pășunile, țarina, apele, așadar tot felul de terenuri, exclusiv vatra satului

și

b) Moșia mică, pe care acum o numim „intravilan”, care cuprinde doar vatra satului.

c) Trupul de moșie (moșie de rang inferior), neavând sate pe el, are în compunerea sa doar partea mare – extravilanul.

Corespunzător creșterii populației satului se mărește și suprafața moșiei mici (a vetrei satului) în detrimentul suprafeței moșiei mari.

Din constatările noastre rezultă fără dubii că *nu poate exista sat fără moșie și nici moșie fără sat.*

În numeroase documente, urice domnești, emise în secolele XV-XVIII, se găsesc exemple când pe o moșie sunt numite doua sau mai multe sate, eventual și o seliște. Deși pare a fi un element contradictoriu în raport cu cele afirmate de noi, nu este decât un paradox aparent, pe care îl vom explica cu ajutorul figurii nr. 5.

¹³ Exemplu. La jumătatea secolului al XVII-lea, marele vistier Iordache Cantacuzino cumpăra satele Țigănești, Clicești, Borăști, Dumești și Slobozienii de Miazăzi și Răsărit, cu moșiile lor, pe care le comasează, făcând o singură moșie – Dumeștii. Ulterior (1783), vor fi luate și moșiile Slobozienii de Miazănoapte și Apus, Meleșcanii și părți mari din moșiile Marcoviceni, Leucușeni și Mălinești, de către noul proprietar – Mănăstirea Sfântul Spiridon din Iași. Astfel, 7-10 moșii își încetează existența, “retrogradând” la rangul de trupuri ale moșiei Dumești. Vezi Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și Zapise, V*, p. 20-24, 31-36, 44-51 și R. Rosetti, *op. cit.*, p. 108; 313.

¹⁴ Exemplu: moșiile Mirești, Marcoviceni, Hodoreni, Răceștii, etc., au rămas ca toponime ale unor tarlale, în cadrul moșiilor actuale.

¹⁵ Henri H. Stahl, *op. cit. III*, p. 420

Figura nr. 5

Colecția de documente și data la care a fost publicat documentul						Beneficiarul uricului domnesc	Denumirea satului sau a seliștei „întărite”
	Pagina	nr.doc	anul	luna	ziua		
DRH, A, I	12-13	9B	1399	Nov.	28	Țiban	Un sat pe Gârbovăț ¹⁶ Un sat pe Bârlad, în gura Crasnei ¹⁷
Ibidem	239-240	170	1437	Mai	15	Tofan	...Pungeștii, Gârcineștii, Lusceștii...unde este Cursec și... unde a fost vărtecul lor vechi ¹⁸
Ibidem	312-313	222	1442	Aug.	1	Marco Bonta	Bonteștii pe Stemnic și...Bonteștii de Jos, pe Bârlad ¹⁹
DRH,A,I II	188-191	96	1491	Oct.	15	Toader Hasnăș	...Bălteni...Delenii, și o seliște Micleştii ²⁰

Analizând această figură, observăm că în primul act este vorba de două sate (de fapt trei cu Băicăuții, omis din uric), în al doilea hrisov existau cinci sate, în al treilea este vorba de un singur sat, pe vetre dihotomice, în ultima situație sunt numite două sate și o seliște.

Din aceste documente rezultă că celor patru beneficiari ai „millei” domnești li s-au „întărit” sate (2-5-2-2), nu moșii, *fiecare din aceste sate având moșia sa proprie*. Există evident diferențe între relația stăpân-sat și stăpân-moșie și relația sat-moșie. Pe noi ne interesează aici relația sat-moșie.

Această relație are multiple fațete, funcție de legăturile anterioare de proprietate, care au afectat satele și moșiile.

Trebuie să avem în vedere că adesea un sat putea avea 2-3 vetre dihotomice și o seliște-două, pe care a avut cândva vatra.

Pentru a analiza profund cele de până aici, am întocmit figura de mai jos, prezentând o înșiruire de sate (și foste sate) pe care le-am luat în studiul nostru. Am găsit de cuviință, pentru a nu se produce confuzii, să menționăm pentru fiecare așezare și data primei atestări documentare (cunoscută) precum și vechimea resturilor arheologice recoltate de pe vatra sa²¹, acolo unde au fost efectuate cercetări.

¹⁶ Acum, satul Țibăneștii Buhlei, comuna Băcești.

¹⁷ Actualul sat Armășeni, aceeași comună.

¹⁸ Aceste cinci sate ocupau bazinul superior al pârâului Racova. Acum comuna Pungești, cu satele Pungești, Cursești Deal, Cursești Vale, seliștea Luscești și comuna Gârceni, cu satele Gârceni și Dumbrăveni („...unde a fost vărtecul lor vechi...”), Județul Vaslui.

¹⁹ Bonteștii a fost un sat pe două vetre dihotomice. Vatra de pe Bârlad (comuna Ștefan cel Mare) a devenit seliște. Din cea de pe Stemnic s-a dezvoltat actualul sat Răduștii, din comuna Delești, județul Vaslui.

²⁰ Acum, satele Bălteni Vale, Bălteni Deal (I) și seliștile Delenii și Micleştii, se află în comuna Bălteni, județul Vaslui. Vezi Henri H. Stahl, *op. cit.*, I, p. 196.

²¹ Marea majoritate a informațiilor arheologice ne aparțin. Vezi și nota 10.

Figura nr. 6

Nr. rând	Denumirea cunoscută a satului sau seliștii	Prima atestare documentară cunoscută	Vechețimea materialelor arheologice recolectate Secolele
1.	Pătinișul	1774	XVII-XXI
2.	Băbușa	1772	XVI-XXI
3.	Băceștii ²²	1467	XII, XIV, XVII-XXI
4.	A. Tron Parte	1838	XVII/XVIII-XXI
5.	+Hovrărești + Vovrărești - Vovrărești	1533, 1772	XV/XVI-XXI
6.	Țibăneștii Buhlei (pe Gârbovățul)	1399, 1774	VII/VIII-XXI
7.	Armășenii (pe Bârlad, în gura Crasnei) ²³	1399, 1625	XI-XXI
8.	+Drăgușanii - Crăgeștii ²⁴	1527-1538, 1541-1546	VIII/IX-XXI
9.	+Ghindăreștii - Cucea ²⁵	1779, 1830	?-XXI
10a.	+Brudureștii (pe dreapta Gârbovățului) ²⁶	1469	XIII/XIV-XVIII
10b.	Dagăța	1772	? - XXI
11.	+Brudureștii (pe stânga Gârbovățului) ²⁶	1469	IX/XII-XIX
12.	Tansa	1676	XV(?), XVII/XVIII-XXI
13.	Soholețul - Suhulețul ²⁷	1399, 1469	XIV/XV-XXI
14.	Bălăușeștii	1546	VIII/IX, XI/XI(?), XIII-XXI
15.	Glodeni	1443	VIII/IX, XI/XII-XIX
16.	Dumăștii ²⁷	1621	XV-XXI
17.	+Andrieștii	1469	VIII/IX-XVIII
18.	+Mălineștii	1502	VIII - XIX
19.	Ezerul	1838	XVII/XVIII-XX
20.	+Leucușenii	1453	XIII/XIV-XVIII
21.	+Meleșcanii	1636	X-XIX
22.	+Slobozienii de Miazăzi și Răsărit	1591	VIII/IX-XIX
23.	+Marcoviceni	1302	XIII-XIV-XIX
24.	+Mănăstirea Andrieștii	1469	XIV-XVII/XVIII
25.	+Cliceștii	1643	XVII/VIII-XIX
26.	+Comăneștii - Țigăneștii	(1457-1504), 1646	X/XI-XIX
27.	Schinetea	1830	XIX-XXI
28.	+Băcăuți - +Hodoreni	1489	XIII-XIX
29.	+Rârșoia	1625	XIV/XV-XIX
30.	+Berștii	1469	XV-XVIII
31.	Dumăștii Vechi	1621 (?)	XV/XVI-XXI
32.	+Slobozienii de Miazănoapte și Apus	1591	VII/VIII, IX/X-XIX
33.	+Terpești - +Borștii	1502, 1546	
34.	Valea Mare	Ante 1848	XVIII/XIX-XXI
35.	+Găureni - Valeni ²⁸	1457-1504	-
36.	+Mizeștii	1457-1504	XIV/XV-XVIII
37.	+Jăgărenii - Jigorenii	1439	VII/VIII, X, XII/XIII-XXI
38.	Coicul	1774	XIV/XV, XVIII/XXI
39.	+Armenieștii	1597, 1633	VIII/IX-XIX
40.	+Oităștii	1597, 1623	X/XI, XIII-XIV-XVIII/XIX
41.	Sofroneștii ²⁸	1591	VIII/IX - ? - XX
42.	Drăgeștii	1774	II/III-XII, XV-XXI
43.	+Baliga - Vișoara	1782	XVII/XVIII-XXI
44.	Todireștii	1495	II/III-IX/X, XIV/XV-XXI
45.	+Răceștii	1590-1591	(?)XVI/XIX
46.	+Mahalagă	1865	VII/VIII-XIX
47.	Răfăla și Mănăstirea Răfăla	1546, 1599	XVI/XVII-XXI
48.	+Gărcineștii - Gărceni ²⁷	1437	X/XI, XII/XIII-XXI
49.	Schiul Mălineștii	1830	XVII-XXI
50.	Dumbăveni	1437, 1546	VII-XXI
51.	+Bontăștii (pe Stiemnic) - Răduștii ²⁷	1442, 1816	VIII, X, XIII/XIV-XXI
52.	+La Doua Fântâni + Bontăștii (pe Bârlad)	1442	IX/X-XI, XV-XVIII
53.	Chetreștii	1491	VII/VIII, X-XI, XIV/XV-XXI
54.	Bălteni Vale	1491	VII/VIII, X-XI, XIII/XIV-XXI
55.	+Deleni	1491	VII-VIII/VIII, X-XVIII
56.	Bălteni Deal (I)	1892	XV-XVI-XXI
57.	+Crâșoac (pe Racova)	1491	X, XI/XII-XIII, XV-XVI
58.	Bălteni Deal (II) (Capul Rediului)	1907	XV/XVI-XXI
59.	+Micăștii	1491	XV

La baza acestui studiu a stat cercetarea istorică și arheologică a acestor 59 de sate și foste sate²⁸.

²² Pe vetrele și moșiile acestor sate cercetările arheologice sunt incomplete.

²³ Țibăneștii, Armășenii, +Cliceștii, etc., aveau numeroase vetre, cuturi, prisăci, mori de apă. Dintre toate, evidențiem doar vatra de bază.

²⁴ „+” Drăgușanii, + Ghindărești – sate desființate = foste sate.

²⁵ +Brudurești – sat dispărut, dar care a dat naștere actualelor sate *Dagăța* și *Tansa*.

²⁶ În localități precum Suhuleț, Deleștii, etc. unde piergezele efectuate de noi nu acopereau întreg teritoriul, am apelat la datele existente în *RA Is*, I+II, de V. Chirica și M. Tanasachi, ori la cele din *RA Vs*, de Ghenușă Coman.

²⁷ Actualul sat Dumăștii (i Noi) înglobează în vatra sa (6 km E-V) fostele sate Andriești, Slobozienii de Miazăzi și Răsărit, Meleșcanii, Leucușenii și Mălineștii.

²⁸ Rezultatele, desprinse din cercetările arheologice și istorice efectuate de noi au fost publicate în *AMM-Vs*, începând cu numărul XV-XX, I, p. 155-248, continuând în toate celelalte, până la nr. XXVIII.
http://www.cimec.ro / http://www.muzeuvaslui.ro

Din analiza relațiilor dintre sate-moșii-stăpâni au rezultat concluziile pe care le prezentăm în continuare.

Întâi notăm observația că în cele mai multe cazuri, între data înființării unui sat și prima sa atestare documentară se interpun secole.

Spre exemplu: Țibăneștii (Buhlei), atestați documentar la 1399, au continuitate arheologică încă din sec. VII/VIII. Din cele cinci sate „întărite” lui Tofan, la 1437, Gârcenii fînțau încă din secolul X/XI, iar Dumbravenii din secolul al VII-lea.

Acest decalaj enorm, adesea de 3-4-8 secole, între înființarea unui sat cu moșia sa „bătrână” și prima sa apariție în documente, îngreunează cunoașterea începuturilor satelor și relațiile lor cu moșiile cu adevărat „bătrâne” Pentru elucidarea, cât de cât, a fenomenului, a fost necesar sa efectuăm sute de periegheze²⁹ fără cea mai mică îndoială, am observat că la început, cândva, a existat întotdeauna un sat (singur-unic) pe moșia sa.

Pare un paradox afirmația noastră de mai sus. Nu este totuși așa. Spre exemplu, la 15 octombrie 1491 Ștefan cel Mare cumpără numeroase sate și moșii, între care și Delenii și Băltenii lui T. Hasnaș, pe care le comasează în moșia, cu mult mai mare, a Târgului Vaslui. O asemenea moșie, uriașă, putea avea pe teritoriul său 10-15 sate, dar aceasta era o „construcție” artificială, relativ recentă, nicidecum nu era ceea ce înțelegem noi prin moșie „bătrână”, „din veac”

Aducând la situația existentă în zilele noastre, modul de administrare a moșiei Târgului Vaslui îl putem asemăna cu o întreprindere agricolă de stat – I.A.S., cu fermele sale. În acest complex, satele cu moșiile lor, de exemplu Delenii și Băltenii, deveniseră „ferme”, iar Toader Hasnaș, fostul lor stăpân³⁰ (și alții ca el), rămăseseră un fel de administratori, ei având probabil sarcina de a colecta dijma, de a urmări acoperirea obligației de efectuare a zilelor/clacă, de a asigura eficiența punere în valoare a resurselor fostelor moșii, devenite acum „trupuri”, tarlale ale moșiei Târgului Vaslui.

Din momentul în care asupra unui sat și moșiei sale se emitea un uric, domnia „oferindu-le” unui slujbaș domnesc, pentru credincioasă slujire, satul respectiv își pierdea independența sa, devenind dator să dea dijma zile/clacă și alte avantaje, „stăpânului” (încăunat prin uric) și urmașilor-urmașilor lui.

Am mai observat colateral și dedus că odată cu creșterea populației unui sat, creștea și suprafața „moșiei mici” în defavoarea „moșiei mari”; iar când dispare un sat sau se mută pe altă vatră, moșia „cea mică” devine seliște și se contopește cu „cea mare” În același timp, altă porțiune din „moșia cea mare devine „moșie mică”-intravilan-nouă vatră pentru satul respectiv.

Despre dihotomie și „roire”

Abordăm aceste aspecte datorită importanței lor și a foarte numeroase cazuri întâlnite. Acesta a fost principalul mod de înmulțire al vechilor așezări omenești. În

²⁹ În toate materialele publicate, obiectivele arheologice se găsesc la același număr.

³⁰ În prima parte a secolului al XV-lea, boierii nu erau încă stăpâni ai satelor, afirmă Henri H. Stahl în *op. cit.*, III, p. 101.

volumul III al operei citate, la pag. 28, H. H. Stahl arată că dicotomia satelor este arhaică, cu caracter gentilic și constituie o enigmă istorică. Însă, la paginile 34-35 ale aceluiași volum, afirmă că împărțirea dicotomică – duală nu este întâmplătoare, ci are un caracter prea general ca să poată fi atribuită unui fenomen biologic.

În general suntem de acord cu concluziile la care a ajuns H. H. Stahl.

Totuși, din cercetările noastre rezultă că această dihotomie-dicotomie este un fenomen complex, care are numeroase legături, suprapunându-se, chiar și peste celălalt fenomen, numit „roirea” satelor.

Pentru o mai ușoară înțelegere, dar și pentru o mai sigură fundamentare, am extras din informațiile de care dispunem³¹, numărul de vetre (seliști în bună parte) și durata locuirii (pentru fiecare), pentru 16 sate, date pe care le-am înscris în figura numărul 7, pe care o prezentăm mai jos.

Figura nr. 7

Nr. vetrei de bază ³²	Denumirea satului	Locuire pe				Observații
		Vatra I-a	Vatra a II-a	Vatra a III-a	Vatra a IV-a	
		În secolele				
23	+Hovrăeștii	XV/XVI-XIX	XV/XVI-XIX	XV/XVI-XIX	-	Trei frați pe trei vetre
25a	Țibăneștii	VII/VIII-VIII/IX XI/XII, XIII-XVIII	X, XII/XIII-XVII	XIV/XV-XVI, XVIII	XVI-XXI	-
33	Armășenii	XI,XII/XIII XV/XVI-XVIII	XI, XIV/XV-XVIII	XVI-XVIII	XVI-XXI	Și, pe o alta XVII-XVIII
41,42,51	+Dealul Țintirim +Brudureștii	VIII/IX,X, XI/XII-XVII/XVIII	XI/XII-XIX	XIII/XIV-XVIII	-	Pe a II-a și a III-a Vatră Brudureștii
59	Glodenii	VIII/IX, XI/XII-XIX	VIII/IX, XI/XII-XIX	-		
69, 123	+Leucușenii +Rângoia	XIII/XIV, XIV/XV-VIII	XIV-XVIII	XIV-XVIII	XIV/XV-XX	Vatra a IV-a satul Rângoia
75b	+Meleșcanii	X-XIX	X-XI, XIV/XV-XIX	-	-	-
79b	+Slobozienii	VII/VIII, IX/X-XIX	VIII/IX,X XII/XIII-XIX	VIII/IX,XI/XII, XVI/XVII-XIX	-	Slobozienii de NV Slobozienii de SE
82b	+Marcovicenii	XIII/XIV- XVIII-XIX	XIV/XV- XVIII/XIX	XIV/XV- XVIII/XIX	-	-
90a	+Andrieștii	VIII/IX-XIX	XVII-XIX	XV/XVI-XXI	-	Pe vatra a III-a Dumeștii Vechi
104	+Cliceștii	VII/VIII, X/XIX	VII/VIII- VIII/IX XVI-XVIII/XIX	VIII/IX, XI/XII, XIV XIX	-	-
110	+Țigăneștii	X/XI-XII/XIII-XVIII /XIX	XII/XIII- XVIII/XIX		-	-
156	+Terpeștii +Borăștii	IX/X-XIII, XIV/XV-XVIII	IX/XII, XVI-XVIII	XVI/XVII- XVIII/XIX	XI/XII, XIV-XVIII	-
167	+Mireștii	XIV/XV-XVIII	XIV/XV-XVIII	-	-	-
175	+Armeneștii	VIII/IX-XIII, XIV-XVIII	IX/X, XV-XIX	XI		
229	Dumbrăvenii	VI/VII-VII/VIII XVII/XVIII	VIII/IX, XI-XII XIV,XVIII	X-XVII/XVIII	XVI/XVII- XIX	XIX-XXI

³¹ Vezi nota 28.

³² Poartă aceleași numere și denumiri precum cele din AMM XV-XX-XXVIII.

Prezentăm concluziile ce rezultă din analizarea informației oferite de acest tabel (dar care s-ar putea să nu fie sigure și complete 100%). Se observă că sate precum +Hovrăștii, cu toate trei vetrele, Armășenii și +Glodenii cu vetrele I și II, și tot așa +Leucușenii, +Meleșcanii, +Slobozienii, +Marcovicenii, +Cliceștii, +Borăștii și +Mireștii, au câte două-trei vetre care au luat ființă în același secol. Coroborând aceste informații rezultate în urma a foarte numeroase periegeze, cu alte aspecte „citite” în teren, *deducem, fără puțință de tăgăduire, că dihotomieii satelor noastre, cel puțin în primele 1-2 secole de la înființare, trebuie să i se acorde sorginte biologică.*

Tot în urma cercetărilor arheologice, amănunțite și repetate, ni s-au oferit numeroase ocazii, *din care rezultă cert că ariile de seliști, sau vetre de sat, pentru primul secol de la înființarea lor, denotă indubitabil că imensa majoritate a satelor noastre vechi (anterior secolului al XIII-lea) au fost înființate de doar 2-3-4 familii³³ indiscutabil apropiat înrudite³⁴*

Din observațiile noastre am mai reținut că:

Vetrele dihotomice ale satelor au fost amplasate în locurile care ofereau cele mai bune condiții de trai. Ele erau apropiate una de alta, adesea peste o mică vale, peste un pârau, uneori așezate simetric, față în față, cu pâraul între ele.

Soluția adoptată adesea, de a crea două (trei) vetre inițial pentru fiecare cătun, era folosită de întemeietorii acelor așezări deoarece o populație foarte redusă numeric avea la dispoziție sute, uneori mii de hectare de teren, în mare măsură acoperite de păduri, care trebuiau puse în valoare. Dacă avem în vedere că ocupația locuitorilor era preponderent axată pe creșterea animalelor și puțină agricultură, se poate trage concluzia că se urmărea crearea de noi suprafețe-poieni, bune pentru pășunat sau cultivat agricol.

Se mai avea în vedere împiedicarea stabilirii unor intruși nedoriți, cât și evitarea producerii de pagube de către animalele domestice în puținele ogoare pe care le cultivau.

Subliniem că cercetările arheologice din teren *au atestat dihotomieii ale satelor, atât pe două, cât și pe trei vetre locuite simultan.*

Aceste vetre ale satelor purtau, de obicei, același nume cu satul căruia îi aparțineau, diferențiate prin apelative ca: „de sus”, „din deal”, „din vale”, de răsărit”, „de apus”, etc. Mai târziu, în urma vânzării unei părți din moșie, au apărut și denumiri ca: partea de sat a răzeșilor, respectiv „răzeșească”, ori cea vândută, cu clăcași, numită „boierească” sau „mânăstirească”³⁵

Dicotomie = roire?

³³ Excepții fac colonizările făcute cu populații din afara granițelor țării.

³⁴ Cităm din R. Rosetti, *op. cit.*, p. 31 „...când li s-a putut urmări spița, toți se trag dintr-un moș comun, sau din...” „Trebuie să fi fost un om să fi pus întâi toporul... Acel om care la început alcătuia singur și cu familia lui locuitorii satului, îi dădu numele” Apud A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană, ed. II, vol. III, p. 194; sau și : DIR, A, XV, II, doc.148, p. 161.*

³⁵ Exemple: „Slobozienii de Miazăzi și Răsărit”, sau „Slobozienii de Miazănoapte și Apus”, pentru primul caz, ori, pentru următorul: satul Gârceni, cu „Răzășasca” și „Boiereasca”, Mireștii Răzeși, Mireștii Clăcași (ai lui Andronic).

Așa cum arătam mai sus, cele două fenomene sociale sunt complex legate între ele, fiind greu de departajat unul de celălalt. Să ne explicăm. Toți autorii, anterior lui H.H. Stahl, inclusiv el, au considerat cele doua noțiuni ca fenomene distincte. Autorii susnumiți nu au avut la dispoziție rezultatele unor cercetări arheologice, cât de cât amănunțite, așadar, informațiile de care au dispus erau, indiscutabil, mai sărace, obligându-i să le interpreteze funcție de datele pe care le-au putut aduna.

Analizând informațiile ce se desprind din estimarea datelor înscrise în figura numărul 7, observăm că cele două fenomene (al dicotomiei și al roirii) se suprapun și interferează de-a lungul secolelor. Concluziile la care am ajuns sunt:

considerăm a fi dihotomie atunci când încă de la înființare satul se așează pe 2-3 vetre, ca de exemplu satul Hovrăești, care la 1533 se afla simultan pe trei vetre, înființate de cei trei frați. Tot dihotomie considerăm că ar fi și atunci când, la un moment oarecare, satul ocupă simultan 2-3-4 vetre; de exemplu, satul Armășeni, care în secolele XIV/XV-XVIII/XIX se găsea pe nu mai puțin de cinci vetre, sau satul Dumbrăveni, în secolele XIV/XV-XVIII, care se găsea pe patru vetre.

considerăm „roire” un fenomen asemănător dicotomiei, dar cu decalaje evidente în timp (de cel puțin 80-100 de ani), între înființarea sau existența unui sat și desprinderea din el a câtorva familii care se așează pe o altă vatră. În tabelul nr. 5, Meleşcanii, cu vatra a II-a. Cu timpul, aceste vetre dihotomice sunt considerate cuturi-cartiere ale satului când sunt relativ apropiate, ori sate distincte, când sunt mai depărtate.

un alt aspect este acela când un sat este nevoit să-și părăsească vatra datorită unor cauze majore³⁶ În aceste situații se mută fie pe o vatră dicotomică care a evitat pericolul, fie în adâncul codrilor, la adăpost de factorul destabilizator. În toate situațiile, pe moșia sa inițială. După 1-2 generații, când pericolul a trecut, o bună parte din populație se întoarce pe vechea vatră. dar o parte din cetățeni, mai ales persoanele în vârstă nu mai vor să se întoarcă. Atunci apare un nou sat. Cum îl vom considera? Vatră dicotomică, cut? Sau sat nou, roit din primul? Apreciem că este vorbă de fenomenul roirii.

Oferim un exemplu aparte. Satul Dumbrăveni³⁷ Sat vechi, răzășesc, a locuit pe cel puțin șapte vetre, toate pe moșia sa inițială. Astfel, în secolele VII-VIII se locuia în Bogdana, în secolele VIII/IX avea vetre dihotomice la Capul Dealului Chișcanilor și La Odăi, în secolele X/XI-XIII avea vetre la Gura Bogdanei (cca. 50 de ani), La Șanț și La Odăi. Anterior anului 1504 iulie 2³⁸, este cumpărat de o Ileană, care la 1546 aprilie 2 îl împarte fetelor ei, Anca și Irina. În secolele XVI/XVII, urmașii acestora mută satul (împărțit) de La Șanț pe partea de moșie revenită fiecăreia: una din nou La Odăi, iar alta La Case. În secolele XII/XIII și XVI, satul s-a aflat pe o singură vatră, La Șanț.

³⁶ Năvăliri ale unor popoare străine, careucid, ori (și) robesc populația satului, epidemii de ciumă sau holeră, alunecări masive de teren, inundații, etc.

³⁷ Comuna Gârceni, județul Vaslui. Amintit la 15 mai 1437, când satul făcea parte din moșia atribuită lui Tofan, cf. *DRH, A, I, p. 239-240*.

³⁸ La 15 martie 1527, satul nu mai făcea parte din moșia lăsată de Tofan (cf. *DIR, XVI, I, doc. 209*, fusese vândut unei „Ilene”, care la 1546, aprilie 2, îl lasă fetelor ei, Anca și Irina, cf. *DIR, A, XVI, I, doc. 402*).

La finele secolului al XVII-lea, ciuma a decimat sătenii rămași pe vatra din La Șant³⁹, iar la sfârșitul secolului al XVIII-lea, holera i-a omorât și pe cei din așezările din La Case și La Odăi⁴⁰. Supraviețuitorii se mută în Poieni, spre nord, în mijlocul pădurii, unde aveau prisăci. Acolo își ridică biserică, cu lemn de pe loc (1784). Între 1935 și 1945, alunecări masive de pământ distrug 1-3 din sat (partea de est), locuitorii acesteia (cca. 200 de persoane) mutându-se pe o altă vatră, spre sud, la Râpa Bugăniței.

Dacă considerăm că acești sinistrați așezați la Râpa Bugăniței au înființat un (nou) cartier al satului, ne întrebăm, privind numeroasele vetre anterioare, care au fost vetre dihotomice și care „roiri”? (Se poate obiecta că prin „roire” se înțelege desprinderea unui sat nou, din altul mai vechi)- a se vedea figura nr. 8.

În cadrul aceleiași subiect, încercăm succint să analizăm destinul unui alt sat în care se găsesc, cert, atât elementele dicotomiei, cât și cele ale „roirii”. Ne referim la satul Slobozienii⁴¹, care a luat ființă în secolele VII/VIII, la VNV de actualul sat Dumeștii Vechi. În secolele VIII/IX se mută pe două vetre dihotomice: una pe vatra actualului sat Dumeștii Noi⁴², alta la cca. 1,5 km Nord de aceasta, lângă pâraul Suhuleț⁴³. Ultima va fi locuită sporadic, iar din secolele XVI/XVII rămâne doar vatră de prisacă. Vatra dintâi a fost părăsită pentru circa un secol, apoi a fost locuită aproximativ un mileniu. A purtat numele de Slobozienii de Miazănoapte și Apus.

Acest sat atestat la 1591⁴⁴, a fost cumpărat, moștenit și vândut de mai multe ori. În ianuarie 1783 trece de la Safta, văduva lui Ilie Gându, la Mânăstirea „Sfântul Spiridon” din Iași.

După exproprierea făcută la 1864, cetățenii săi se mută pe vatra satului Dumești, căruia îi aduce denumirea sa, de „Sat Vechi”, devenind astfel Dumeștii Vechi.

Cealaltă vatră dihotomică a purtat numele de Slobozienii de Miazăzi și Răsărit. Și acest sat, atestat tot la 1591, a fost moștenit de vechea familie de boieri Huhulea, care o avea de la mai vechea familie boierească Tăutu⁴⁵ și fusese cumpărat de marele vistier lordache Cantacuzino la jumătatea secolului al XVII-lea, fiind donat în ianuarie 1760 Epitropiei Spitalului Sfântul Spiridon din Iași. În secolul următor, numeros populat și mult extins, s-a contopit cu alte sate, dând naștere actualului sat Dumeștii (Noi).

În secolele VIII/IX, satul își părăsește (pentru o sută de ani) vatra, dând naștere, printr-un proces de dihotomie, încă unui sat, Andriești, un secol mai târziu (IX/X) repopulând vatra inițială. După 1591 intră în posesia unor stăpâni diferiți, aceștia împărțind moșia, cele două sate nemaivând nimic în comun în afară de nume.

³⁹ Ei au fost înmormântați la nord de Cișmeaua Holmului. Informație Const. N. Popa.

⁴⁰ Înhumăți la Râpa Bugăniței. Informație de la Gh. I. Onciu.

⁴¹ Sat aflat pe raza Comunei Dumești, județul Vaslui. În *AMM XV-XX, I*, 1993-1998, p. 185, pct. 138 a-c, 139

⁴² În jurul locuințelor Mariei Secuianu și lui Gh. Frunză. În *AMM XV-XX*, p. 172, pct. 79 a-i.

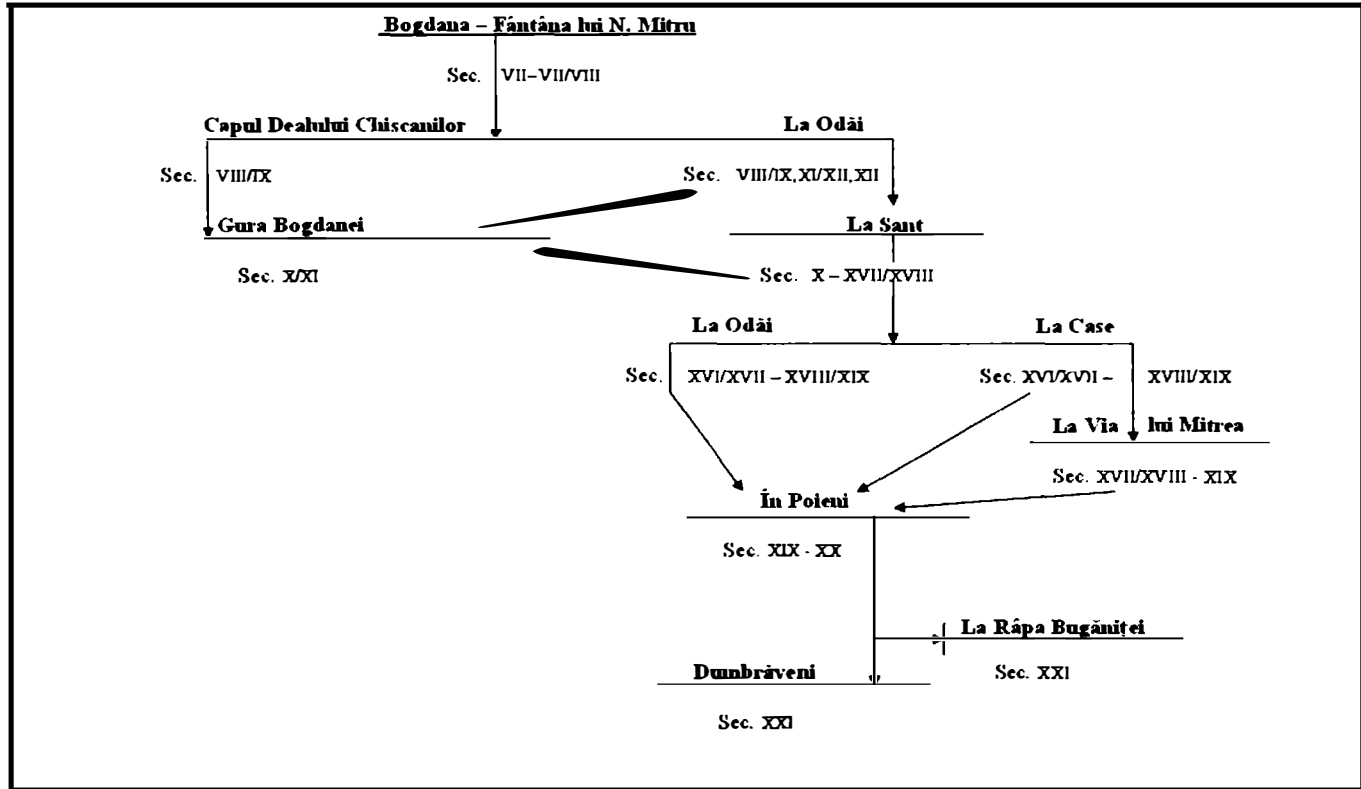
⁴³ Înregistrat în *AMM XV-XX*, p. 174, pct. 85 – Sub linia electrică.

⁴⁴ *DIR, A, XVI, II*, p. 464, doc. 570, din 1590, septembrie 1 – 1591 august 31.

⁴⁵ A se vedea Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, V, I, p. 23.

Satul Dumbrăveni

Vetrele satului și secolele în care au fost locuite

După 1783, cele două moșii ajung la un loc, contopite în moșia Epitropiei Spitalului Sfântul Spiridon, dar „retrogradate” la rangul de tarlale ale Moșiei Dumeștii (Noi) și Vechi. Și în alte sate găsim situații asemănătoare.

În final ne punem firesc întrebarea (fără a-i răspunde), dacă a fost dihotomie sau roire. Sau, poate, amândouă?

Precizăm că în documentele (cunoscute nouă) nu se specifică cu care etnie a fost colonizat satul, de a primit numele de Slobozienii

Nu putem încă trata subiectul ce ne-am propus, fără a prezenta și capitolul următor.

Relații de înrudire între sate. Ascendențe, descendențe, evoluții colaterale

Ne-am gândit adesea cum am putea afla care moșie, dintr-o zonă oarecare, este moșie „bătrână” și care nu? Sau, cum am putea stabili că moșiile „b”, „c” și „d” provin din moșia-mamă „a”? Și astfel, locuitorii satelor aflate pe ele descind din strămoși comuni?

La asemenea întrebări, foarte dificile, am primit răspuns doar în urma efectuării a sute de periegeze amănunțite în toată zona aflată în studiu, precum și în urma aprofundării și extinderii informațiilor culese din „planurile” de care am dispus.

În urma cercetărilor efectuate, am reușit să stabilim, pentru fiecare așezare (sau fostă așezare) de când până când s-a locuit pe acea vatră, dacă locuirea a fost continuă, în ce secole a fost locuită, când locuirea a fost mai intensă, când a slăbit, etc.

Astfel că, sintetizând toate datele obținute (inclusiv cele din documente și planuri), am încercat să transpunem grafic, în spațiu și timp, evoluția a două dintre cele mai vechi sate și moșii din sec. VII/VIII până în secolele XX/XXI. Cele două moșii luate în studiu sunt Țibăneștii (Buhlei) de pe Gârbovăț și Slobozienii de pe Bărlad. Primul a fost atestat documentar la 1399⁴⁶, noiembrie 28, celălalt la 1591⁴⁷

Din cercetările noastre a rezultat că satele (și moșiile lor) evoluează lent. Au și acestea, ca și oamenii, „ascendenți” și „rude colaterale” Șirul acesta de observații ne-a sugerat întocmirea câte unui „arbore genealogic”, o „spiță de neam”

În fiecare „tablou”, în stânga sus, am scris „satul matcă”, cel mai vechi, din care presupunem că, de-a lungul secolelor, au „roit” pe rând, toate celelalte.

Satele „descendente” se vor situa spre dreapta și tot mai jos, în ordinea descrescătoare a vechimii. În partea cea mai de jos a tabloului am scris satele cele mai tinere, cu doar un secol de existență⁴⁸ Pe ultimul rând se găsesc doar satele existente la finele secolului al XX-lea. Sub numele fiecărui sat am înscris secolele între care probabil a existat⁴⁹

⁴⁶ DRH, A, I, p. 12-13, doc. 93.

⁴⁷ Vezi nota 44.

⁴⁸ Pentru satele înființate după 1772 am preluat informațiile necesare și din volumele *TEZAURO TOPONIMIC AL ROMÂNIEI, MOLDOVA, I, 1+2, Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772-1988*, editat de Institutul de Filologie Română, „Al. Philippide” Iași, București, 1991;1992. De aici I. F. R. *Tezaurul...*

⁴⁹ Pentru a nu complica explicațiile, am luat în considerare doar vatra principală a fiecărui sat.

Din cercetările efectuate a reieșit că unele sate, de-a lungul veacurilor, s-au dovedit a fi mai „prolific” decât altele, întocmai familiilor omenești.

Am considerat a fi „rude colaterale” – „sloboziile” și satele înființate de țigani-robi, eliberați de pe moșii. Pentru zona noastră este tipic satul Mânăstirea⁵⁰, format din rutenii veniți din Galiția, așezați inițial pe moșia Schitului Nacului. Tot din Galiția au venit și rutenii așezați în Dumești, Rafaila, etc.

Am mai desprins o informație: dintr-un sat (mare) pot roi de-a lungul timpului alte 2-3 sate; deci se fac roiri la distanță de secole⁵¹, atunci când populația satului mamă crește semnificativ.

Alte detalii, pe care le-am considerat necesare, au fost înscrise în partea de jos a celor două figuri⁵².

Dacă în figurile 9 și 10 am prezentat evoluția în timp a celor două sate (Țibăneștii Buhlei și Slobozienii), cu moșii „bătrâne” am întocmit câte șase harti pentru fiecare dintre ele, în care redăm evoluția lor în spațiu. Fiecare hartă acoperă câte două secole; din veacurile VII/VIII, până în sec. al XIX-lea. Schimbarea amplasamentului unei așezări pe hartă nu este o greșeală, deoarece am urmărit de-a lungul secolelor mutarea ei pe alte vetre (ex. satul Crăești).

Este necesar să facem precizarea că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, sate ca Meleşcanii, Marcovicenii, Slobozienii (de Miazăzi) și altele s-au contopit în vatra actualului sat Dumeștii Noi. Satele Borăștii, Dumeștii (foști Andriești), Slobozienii de Miazănoapte și Apus s-au contopit în Dumeștii Vechi, iar Valea Mare se va așeza, treptat, pe seliștea Borăștilor, în timp ce Schineta se găsește pe seliștea Bereștilor.

Venim cu o explicație la ultima harta a Slobozienilor; pe ea au fost notate patru vetre ale Dumeștilor. Dacă Dumeștii Noi și Dumeștii Vechi nu necesită lămuriri, celelalte două vetre aparținând aceluiași sat: Dumeștii (fost Andriești), situat inițial la nord de râul Bârlad. Satul si-a vândut moșia vel-vistiernicului Iordache Cantacuzino. Dar după 1769, odată cu holera, aceasta i-a obligat să se mute la sud de râul Bârlad, pe versantul împădurit de la est de Dumeștii Vechi și la nord-est de punctul Țuțura.

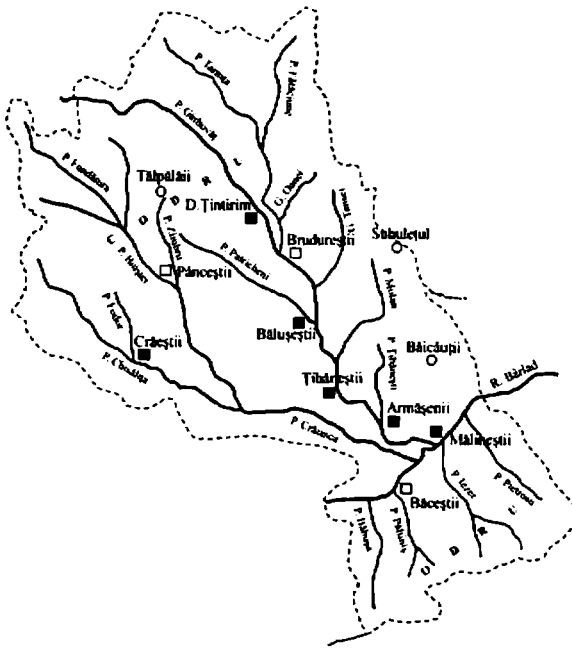
Privind întreaga zonă cercetată, am mai observat că de pe la finele secolului al XVIII-lea, marii latifundiați scot multe din satele ale căror moșii le-au cumpărat de pe vetrele lor, sate depopulate de holera, obligându-i să se mute în pădure⁵³ Luau asemenea măsuri deoarece fostele sate rămase în mijlocul terenurilor arabile făceau pagube în culturile agricole. După „evacuare”, proprietarii transformau seliștile în terenuri arabile cultivabile. În locul acestor sate rămânea uneori o stână, o cireadă de vite ori o prisacă-două.

⁵⁰ Sat în comuna Dagâța, județul Iași.

⁵¹ Ex.: din așezarea de pe Dealul Țintirim – Dagâța (vezi figura nr. 5) se produce o „roire” în secolele XI/XII, care se așează pe stânga Gârbovățului.. Ia naștere satul Brudurești, din care va lua naștere, prin secolele XV-XVI, actualul sat Tansa (județul Iași). A treia „roire” duce restul de săteni de pe Dealul Țintirim pe Gârbovăț, apoi mai sus, punând bazele satului Dagâța.

⁵² Nu susținem că toate datele înscrise în figurile nr. 7 și 8 sunt 100% exacte, mai sunt necesare periegeze în satele necercetate încă, sau cercetate parțial.

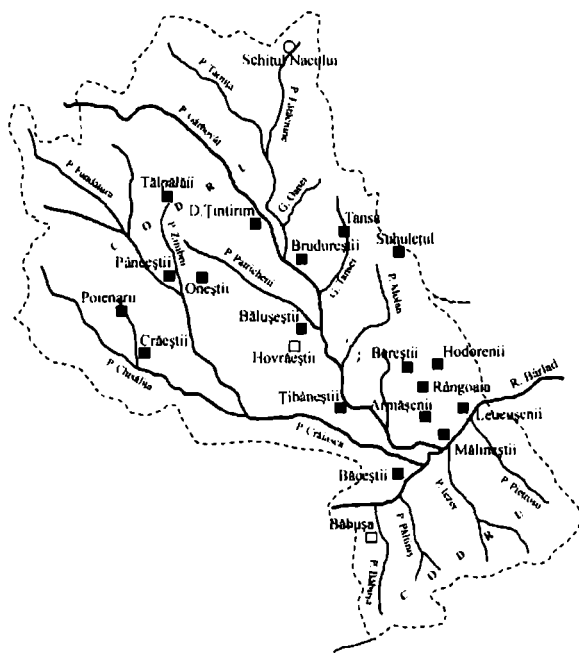
⁵³ Ex. Țigăneștii, Cliceștii, Borăștii, Dumeștii (fost Andriești). Stabiliți în pădure, au fost nevoiți să defrișeze vegetația forestieră, pentru a-și face loc pentru case și grădini.

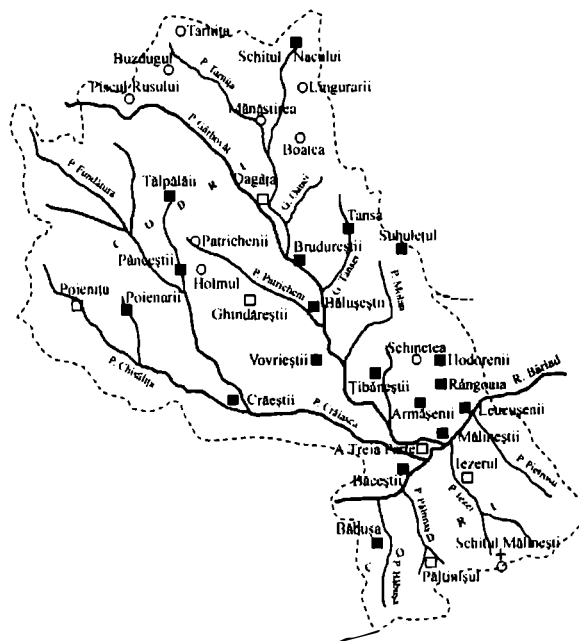
<i>Moșia „bătrână” Tâbăneștii</i>	
<u>Harta nr. 3</u>	
Scara: — = 1, ~ 50 km	
Sate existente anterior — ■	
Sate în secolul ...	
XI XII și XIII	— ○
XII XIII și XIV	— ○

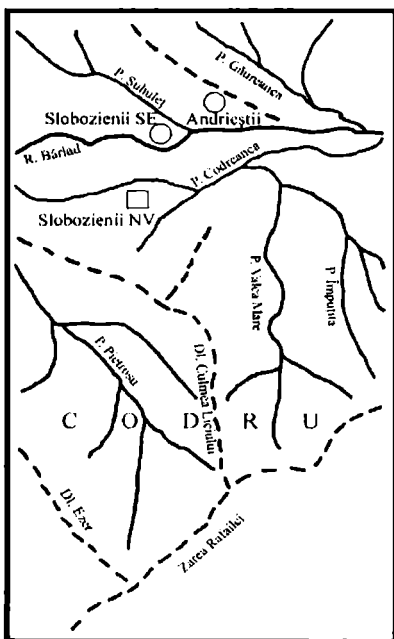
<i>Moșia „bătrână” Tâbăneștii</i>	
<u>Harta nr. 4</u>	
Scara: — = 1, ~ 50 km	
Sate existente anterior — ■	
Sate în secolul ...	
XIII XIV și XV	— ○
XIV XV și XVI	— ○

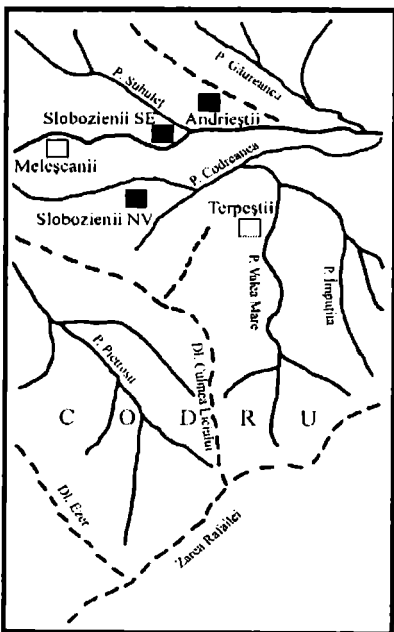
<i>Moșia „bătrână” Țibăneștii</i>
<i>Harta nr. 5</i>
<i>Scara: — = 1,750 km</i>
<i>Sate existente anterior —</i> ■
<i>Sate în secolul ...</i>
<i>XV, XVII și XIX</i> — □
<i>XVII, XVIII și XIX</i> — ○

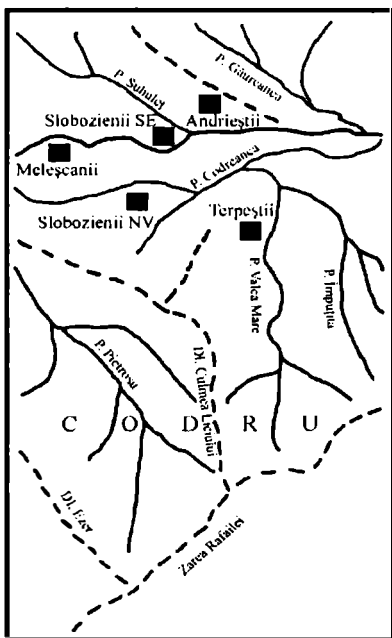
<i>Moșia „bătrână” Țibăneștii</i>
<i>Harta nr. 6</i>
<i>Scara: — = 1,750 km</i>
<i>Sate existente anterior —</i> ■
<i>Sate în secolul</i>
<i>XVII, XVIII și XIX</i> — □
<i>XVIII, XIX și XIX</i> — ○

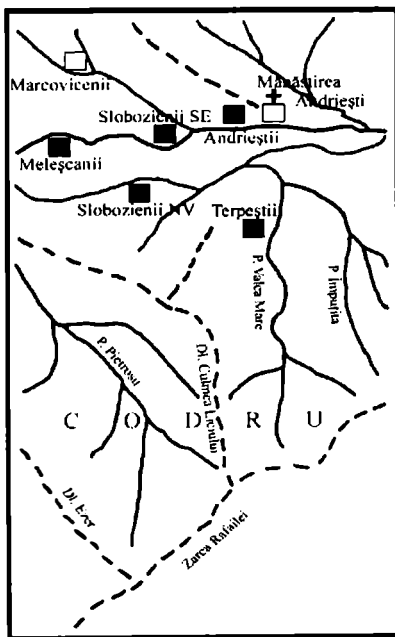
<i>Moșia „bătrână” Slobozienii</i>	
<i>Harta nr. 7</i>	
<i>Scara: — = 0,600 km</i>	
<i>Sate în secolul</i>	
<i>1711 1733 și 1733</i>	□
<i>1733 1739 și 1739</i>	○

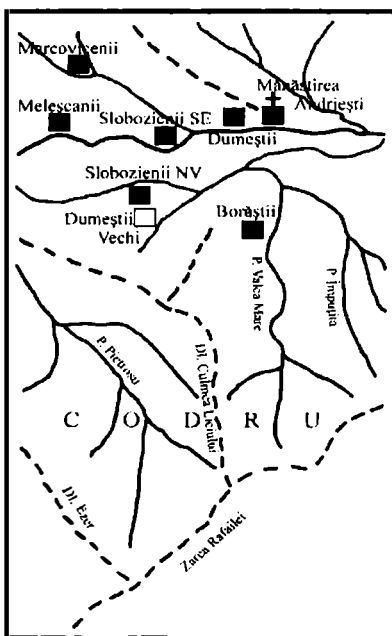
<i>Moșia „bătrână” Slobozienii</i>	
<i>Harta nr. 8</i>	
<i>Scara: — = 0,600 km</i>	
<i>Sate existente anterior — ■</i>	
<i>Sate în secolul</i>	
<i>1739 1739 și 1739</i>	□
<i>1739 1741 și 1741</i>	○

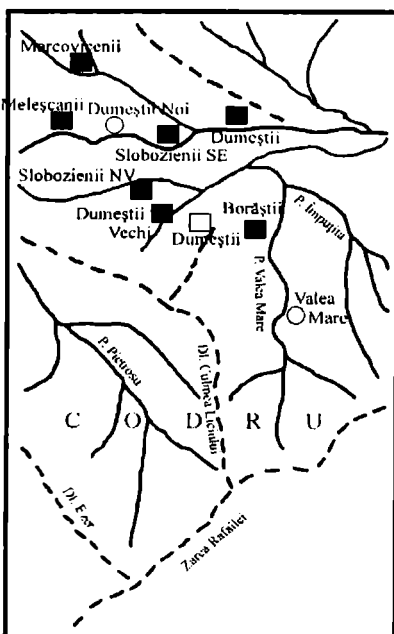
<i>Moşia „bătrână” Slobozienii</i>	
<i>Harta nr. 9</i>	
<i>Scara: — = 0,600 km</i>	
<i>Sate existente anterior</i>	■
<i>Sate în secolul</i>	
<i>XI XII şi XIII</i>	□
<i>XII XIII şi XIII</i>	○

<i>Moşia „bătrână” Slobozienii</i>	
<i>Harta nr. 10</i>	
<i>Scara: — = 0,600 km</i>	
<i>Sate existente anterior</i>	■
<i>Sate în secolul ...</i>	
<i>XIII XIV şi XV</i>	□
<i>XV XVI şi XV</i>	○

<i>Moșia „bătrână” Slobozienii</i>	
<i>Harta nr. 11</i>	
<i>Scara: — = 0,600 km</i>	
<i>Sate existente anterior</i>	■
<i>Sate în secolul</i>	
XV-XVI și XVI	□
XVI-XVII și XVII	○

<i>Moșia „bătrână” Slobozienii</i>	
<i>Harta nr. 12</i>	
<i>Scara: — = 0,600 km</i>	
<i>Sate existente anterior</i>	■
<i>Sate în secolul</i>	
XVII-XVIII și XVIII	□
XVIII-XIX și XIX	○

Și totuși, de când au apărut oare „moșiile bătrâne”?

Este o întrebare la care se răspunde greu, dar nu imposibil. A fost necesar să apreciem, în timp, de când până când o moșie poate fi considerată „bătrână”

Am încercat să stabilim niște repere în timp. Așa am observat că în multe din documentele din prima jumătate a secolului al XV-lea apar expresii ca: „hotarele vechi”, „pe unde au folosit din veac”, „din veacul vecilor”⁵⁴ se înțelege că acele moșii existau de cel puțin un secol. Ca atare, de aici încolo, *vom considera că o moșie este „bătrână” când aceasta cu hotarele ei, au fost delimitate înainte de anul 1365, înainte de întemeierea Moldovei.*

Dar, când au luat ființă cele mai vechi moșii? Și în acest caz, pentru a afla răspunsul am analizat informațiile furnizate de materialele arheologice recoltate. Datele obținute le-am înscris în cele 10 figuri și în cele 12 schițe prezentate până acum.

Cum relația dintre moșie și sat este de netăgăduit, un sat neputând exista fără moșie și nici terenul fără sat nu poate fi considerat moșie (ar fi o „pustie”). Așadar, revenind, afirmăm că o suprafață de pământ, mai mică ori mai mare, cu niște limite mai mult sau mai puțin cunoscute, dar care are și un sat (chiar dacă nu are decât trei-patru familii) în cuprinsul ei, condiție sine qua non, o considerăm a fi moșie. În concluzie, *primele moșii au luat naștere odată cu primele sate.*

Analizând în continuare relația sat-moșie, constatăm că primele așezări omenești în micro regiunea noastră (după invazia slavă) au luat naștere în secolele VII/VIII. Fiind așa de mici și destul de rare, aveau la dispoziție suprafețe imense, în cea mai mare parte împădurite. În asemenea situații nu putem încă vorbi de moșii și hotarele lor.

Primii gospodari (coloniști?) sosiți (indiferent de unde), au avut grijă să aleagă pentru vatra acelor sate un loc frumos, înșorit, adăpostit de vânturi reci, cu un curs de apă suficient de important în apropiere. Cât despre trasarea hotarelor acelor terenuri pe care le luau în stăpânire (în mare parte acoperite cu păduri virgine) nu constituia o prioritate.

Totuși, un secol mai târziu (VIII/IX), când noi așezări au apărut, dublând numărul celor existente, a început să fie necesară stabilirea unor limite între proprietăți, chiar și „în mare”⁵⁵

Pentru aceasta au folosit, adesea, culmile de deal, zările și apele.

Cum am amintit mai sus, moșie nu poate fi considerată orice bucată de teren. Aceasta trebuie să fie bine delimitată, „stâlpită cu pietre la cheotori”, cu „bouri” însemnați pe copaci în pădure, pe culmi de dealuri, cu „mobile săpate”, amplasate pe versanți și platouri.

Ori, toate acestea presupun buna cunoaștere a unor mari suprafețe de teren, forțe de muncă și, mai ales, buni, foarte buni „specialiști în lucrări cadastrale”

⁵⁴ A se vedea DRH, A, vol. I.

⁵⁵ R. Rosetti, în *op. cit.*, p. 107-108, „Odată cu înființarea primelor sate s-a împărțit și pământul între ele, pentru a înlătura gâlcevile privitoare la vânat, pescuit și pășunat” Iar Henri H. Stahl, în *op. cit.* I, p. 106, afirmă că „...80,3% din sate existau cu hotarele lor gata trasate înainte de 1383”

Așa cum a rezultat din cele de mai sus, *înființarea primelor „moșii bătrâne” a avut loc în două etape distincte, prima a constat în delimitarea empirică și provizorie, de către comunitățile locale, în veacurile VII/VIII-VIII/IX a hotarelor acestora, însemnate doar în apropierea așezărilor.*

Cea de a doua etapă a trebuit să stabilească hotare precise și echitabile pentru fiecare sat, hotare de veșnică folosință, multe păstrându-se până în secolul al XX-lea.⁵⁶ Aceasta a impus, făcând necesară înființarea unui organism competent, recunoscut de toți cetățenii. Acest „organism” a fost format din reprezentanții cei mai energici și inteligenți, aleși din și de către fiecare sat.

Am crezut de cuviință să numim acest organism „obștea obștilor” sau „obștea cea mare”, sinonimă în teritoriu cu o „confederație de obști”, aceasta acoperirea cu jurisdicția sa un teritoriu mai întins, poate pe o întreagă vale. Spre exemplu, valea râului Bârlad, de la Buhăești, spre apus, până la izvoarele râului⁵⁷, cu tot cu afluenții acestuia.

În urma cercetărilor pe care le-am efectuat timp de peste 22 de ani, a rezultat că moșiile din zona noastră sunt, în general, de tipul „însurărit” Urmărindu-le limitele pe teren și pe hartă, am constatat că forma și hotarele lor, ca și adaptarea formei lor la terenul pe care se găsesc, pentru toate moșiile bătrâne, constituie o realizare de calitate excepțională. *Un monument de gândire și inteligență ce încorporează o echitate indubitabilă.*

Toate, fără excepție, au o sursă de apă care le străbate și, în afară de imensele suprafețe, inițial acoperite cu pădure, toate dispun și de terenuri apte pentru folosințe agricole. Doar suprafețele diferă între moșii, acordându-li-se teren, probabil, în funcție de mărimea așezărilor.

Având în vedere complexitatea și dificultatea lucrărilor de alegere și fixarea limitelor moșiilor, nu este exclus ca aceste operațiuni să fi durat 40-50 de ani! În această perioadă de timp este posibil să mai fi luat ființă ici-acolo, noi sate, cărora să le fi fost necesară defalcarea, din moșiile-mamă, a unor suprafețe de teren cuvenite, „rupând” din est sau vest porțiunile necesare. Deci modificări parțiale ale hotarelor.

Noile sate, la care făceam referire, au luat naștere atât prin „roire” din cele existente, cât și în urma sosirii altor grupe de populație din afara zonei. Cele mai vechi „implantări” ale unor populații străine în zona noastră au fost cele ale unor sate de cumani⁵⁸

⁵⁶ A se vedea Henri H. Stahl, *op. cit.*, I, p. 97 „...În linii mari, trupurile de moșie sunt caracterizate printr-o constantă surprinzătoare, ele rămân neschimbate, în ciuda vicisitudinilor istorice, care le fac să treacă din mână în mână”. Distrugerii ale hotarelor moșiilor au avut loc mai ales după 1950.

⁵⁷ Până la Valea Ursului, comună în județul Neamț.

⁵⁸ Primele „implantări” în zona noastră sesizată de noi, au avut loc în sec. X/XI, odată cu invazia cumană, când în partea de est a moșiei bătrâne Clicești, a luat ființă satul Țigănești, „...ce mai înainte s-au chemat Comăneștii...”, așa cum se spune în uricul dat lor de Ștefan cel Mare. Un alt sat de cumani a fost Olășeii, pe Șacovăț. A se vedea *AMM XV-XX, I*, p.180, pct. 111a și p. 194, pct. 179.

Altă populație din afara zonei, sosită și implantată aici, a fost constituită din ostașii și boierii maramureșeni veniți cu Dragoș și Bogdan, în secolul al XIV-lea⁵⁹

Locuitorii aparținând altor etnii s-au așezat pe meleagurile noastre în secolele XVI-XIX, așa luând naștere „sloboziile” formate din galițieni, ori „ungureni”, aduși de domnie și boieri, din afara granițelor Moldovei. De-a lungul veacurilor, aceștia au fost asimilați de populația băștinașă.

În final s-au așezat țiganii dezrobiți de pe moșii⁶⁰, aciuându-se pe lângă pădurii.

Cunoscând că primele moșii „bătrâne” au luat ființă în secolele VIII/IX, apreciem că cea de a doua și cea mai importantă etapă a defalcării terenurilor și fixării hotarelor acestor moșii a avut loc în secolele IX-X.

Facem o paranteză, aducând unele precizări unui subiect tratat anterior.

S-ar părea că satele mai noi, înființate mai târziu de ruteni, „ungureni”, țigani, împământenite pe moșii pentru a asigura un plus de forță de muncă, nu ar avea totuși moșia lor. Nu este adevărat!

Aspectul trebuie abordat altfel. Tuturor acestor sate li s-a atribuit „moșia mică” defalcată din „moșia mare” a satului pe lângă care s-au stabilit. Ele nu aveau inițial „moșie mare”, lucrând în parte, „cu ziua”, cu „zile de clacă”, pe „moșia mare” a satului, dar din aceste moșii mari ale satelor le va fi constituită și „moșia mare” a lor, după exproprierea și împroprietăririle dintre 1864 și 1945. Mai remarcăm că moșia unui sat nu este egală cu suma proprietăților locuitorilor aceluși sat, ei putând avea pământuri și în alte sate, după cum cetățeni din alte așezări pot deține porțiuni din moșia aceluși sat. Iar în urma expropriierilor și împroprietăririlor, fostele moșii au fost, în parte, modificate și prin schimbarea regimului proprietății.

Revenind la tema aleasă, menționăm ca de-a lungul vremurilor, înființându-se noi sate, suprafața moșiilor s-a tot micșorat, din moșiile mamă fiind defalcate noile trupuri de moșii, mai întâi în lung, apoi la alte împărțiri moșia-mamă a fost „secționată” în curmeziș. Totuși, unele moșii cu suprafață mică, cu terenuri fărâmițate, acoperite în mare parte cu păduri, nu au putut fi divizate, rămânând de la înființare, secole de-a rândul, cu un singur sat și aceleași hotare⁶¹

Din studiul documentele medievale, rezultă că multe moșii si-au păstrat hotarele timp îndelungat, nu însă și stăpâniei.

Prezentăm încă un fapt reținut de noi. Observăm că pe hărțile moșiei Slobozieni, moșie ce cuprinde văi largi și dealuri domoale, mai puțin împădurită, în secolele X/XI și XVII, iau ființă trei sate.

În aceeași perioadă, pe moșia batrână și vecină, Țibănești, ce are văi mai înguste, dealuri mai înalte și un procent mai ridicat de împădurire, oferind deci

⁵⁹ Dintre ei s-au așezat în satul Leucușeni pe moșia Mălinești, satul Marcoviceni, pe aceeași moșie, în satul Țibănești (deveniți ai Buhlei) și în Armășeni.

⁶⁰ De ex: Păltinișul și Capul Dealului, sate de țigani pe moșia Băcești; Valea Mare, sat de țigani pe moșia Dumești; Slobozia și Racovița, sate de țigani pe moșia Racova, etc.

⁶¹ Exemplu: Olășei Glodenii, Bereștii, Borăștii, Dumbrăvenii, etc.. A se vedea și Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, VIII, *Documente Racovițene*, Iași, 1914, la p. 86, unde notează observația că hotarele moșiei întărite lui Dan Vameșul la 1400, februarie 11, erau în anul 1912 aproape neschimbate față de cele descrise cu peste 500 de ani în urmă!

localnicilor condiții de mai mare siguranță, ia ființă un număr de 12 sate⁶² Căutăm motivația acestei situații. Foamete și epidemii de ciumă și holeră puteau lovi satele de pe amândouă moșiile. Ori poate au influențat migrația cumanilor, ori cea mongolă de la 1241-1243? Nu a rămas decât siguranța așezărilor. Noi am constatat cu ocazia sutelor de periegeze efectuate, că primele așezări au luat naștere pe văile largi, deschise, ale apelor mai importante, în secolele VII/VIII-X, apoi, de prin secolul al XII-lea, satele au început să populeze și văile unor pâraie secundare și platourile înalte⁶³

În urma cercetărilor de teren am efectuat observații asupra rețelei de drumuri, în special vechi, cu sau fără jidovine⁶⁴, care încă se mai folosesc ori nu și azi. Coroborând existența acestor trasee vechi de drum, cu seliștile unor foste sate, ori cu vetrele actuale a unor sate seculare, a reieșit că, în general, drumurile vechi au vârsta satelor pe care le deserveșc. Am mai dedus ca fiind realmente posibilă folosirea de către satele foarte vechi, a unor tronsoane de drum datând din secolele II-VI !...

Am mai observat că în numeroase cazuri, laturile mici ale moșiilor (adesea pe culmi de deal) erau delimitate de (cu) drumuri. Multe se folosesc și astăzi ca drumuri între tarlale, sau ca drumuri în pădure⁶⁵

Considerându-ne obligați a face credibile cele afirmate de noi privind „moșiile bătrâne”, ne-am străduit să prezentăm evoluția și în spațiu, de-a lungul a 900 de ani, a unui grup de moșii pentru care am reușit să adunăm o cantitate suficientă de informații. În vederea atingerii acestui deziderat – *credibilitatea* - am întocmit încă un set de nouă hărți (nr. 13 – nr. 21), pe care am amplasat, începând cu secolele VII/VIII, toate așezările depistate arheologic. Fiecare hartă „acoperă” perioade de câte 100 de ani, din veacurile VII/VIII-XVI. Nu am mers mai departe deoarece satele s-au înmulțit și a devenit tot mai dificilă delimitarea moșiilor lor pe hărți, iar cele întâmplare în secolele XVII-XX nu mai fac obiectul temei alese de către noi.

Indicații deosebit de prețioase am obținut și din consultarea atentă a conținutului unui set de „planuri” (cu toate numeroasele inexactități ce le cuprind), întocmite în secolul al XIX-lea – al XX-lea⁶⁶

⁶² Pentru moșia Slobozieni a se vedea hărțile nr. 8 și 11, iar pentru Țibănești, hărțile nr. 2 și 5.

⁶³ Exemple: satele Pânceștii, Tălpălăii, Poienarii, (județul Neamț) ori Suhulețul (comuna Tansa, județul Iași).

⁶⁴ *Jidovină*, fierăstruire mai mult sau mai puțin adâncă, în versantul înclinat al unui deal lutos (sănișos), formată în urma trecerii în sute de ani a mii de care și căruțe.

⁶⁵ Cercetările noastre confirmă observațiile lui Henri H. Stahl (*op. cit.*, I, p. 88) precum că :”...în țară nu s-au făcut cercetări arheologice anume, pentru a controla permanența vechilor sate, a actualelor trupuri de moșii, corespondența lor cu vechiul sistem de drumuri” Și de asemenea, la p. 89:”...Absolut toți cercetătorii dăinuirii organizării teritoriale sunt de acord că aceste structuri teritoriale denotă străvechime.” Asemeni și la p. 97: ”...Identificarea traseelor sătești este o problemă foarte dificilă și interesantă, pentru aflarea satelor inițiale, originare. Este tocmai ceea ce am încercat noi să realizăm.”

⁶⁶ Copiile acestor planuri oferite de Prof. Mircea Ciubotaru (I.F.R. Is) , sunt următoarele:

a) B. Acad. , H 2378, DLXXV/12, Planul moșiilor Marcoviceni, Leucușeni, Mălinești, Armășeni, Țibănești (1830 în fișă);

Cunoscând foarte bine orografia terenului, am asamblat datele furnizate de aceste „planuri” (și nu numai), acoperind o suprafață de teren de aproximativ 30 km (N-S), pe 25 km (V-E). Această suprafață este situată în treimea mediană a bazinului superior al râului Bârlad, în care se găsesc și bazinul inferior și mijlociu al pârâului Gârbovăț, bazinul inferior al pârâului Sacovăț, precum și la bazinele superioare ale pâraielor Racova și Stemnic⁶⁷

Am obținut astfel o hartă unică a zonei ce ne interesează. Pe aceasta am însemnat, secol după secol, informația referitoare la subiectul tratat. Menționăm că acest set de hărți l-am întocmit la scara de 1:100 000 și că am respectat forma generală a moșiilor, orientarea lor în raport cu punctele cardinale, ordinea în care se succed, de la vest la est și de la nord la sud. Dar nu am urmărit și nici nu am putut urmări la o asemenea scară, o serie de detalii ale limitelor fiecărei moșii, acestea având uneori coturi și adesea, coboară de pe culmile de deal pe versanți sau cursuri de apă.

În continuare prezentăm conținutul (numai care interesează) al hărților.

Din harta nr. 13, luăm cunoștință de apariția primelor așezări omenești și de orografia generală a terenului. Încă nu putem vorbi de apariția vreunei moșii.

Din harta nr. 14 se observă apariția hotarelor, uneori incomplete, oarecum deformate, poate că nu fuseseră stabilite definitiv, pentru un grup de 8-10 moșii cu adevărat „bătrâne”, situate în partea centrală a zonei la care ne referim. Toate au ca limită sudică culmea de dealuri numită local Zarea (Rafailei, Gârcenilor, etc.).

Acum apar așezări noi, ca La Țintirim, Bălușeștii, Crăeștii, Țibăneștii (lui Carp), Glodenii, Armeneștii, Sofroneștii, Negreștii, Borzoghina și Andrieștii, cărora, treptat, li se vor defalca moșii din suprafețele imense de teren liber existent.

În jurul acestui „nucleu” foarte timpuriu, în limitele lui, în secolele următoare se vor închea moșii-mamă – moșii-mată, moșii „bătrâne”

Din harta nr. 15 răzbate situația existentă în secolele IX/X și X, când se semnalează apariția câtorva noi așezări (Meleşcanii, Terpeștii, Oșeștii, etc.), cărora le

- b) Epitropia, VI, plic 7, nr. 10, Harta închipuitoare moșiilor Glodenii, Jăgoreni și Mireștii (fără leat și fără lună). (Apreciem că ar data de la 1815-1820);
- c) Arhivele statului București, planuri jud. Vaslui nr. 39, Țibănești-Ivănești, Carp, 1824 Iunie;
- d) 4 Pl. 528 Planul moșiei Găureni și o parte din Mirești, ținutul Vasluiului, ridicat la anul 1846;
- e) Epitropia, VI, plic 4-M50. O închipuire proastă de hartă pe patru moșii, pe care se bănuiește lipsa a 313 stânjeni. (Fără dată). (Apreciem anii 1785-1790);
- f) Arhivele Statului Iași, H. Pl., 1606, planul a părții de pământ din trupul moșiei Hodoreni sau Scenete numit și Rângoia, 1871, proprietatea d-lui col. Alex. Millo. E. Vincler;
- g) Arhivele Statului București, Planuri jud. Vaslui, nr. 34, (din) 5 iunie 1838 (moșiile Răceștii, Todireștii, Drăgeștii, Coticul și Armeneștii);
- h) Arhivele Statului Iași, Epitropia, hotărnicia moșiei Dumești, ridicată la 1897-III.17 de ing. Gr. Neculcea; Epitropia, Planul hotărnic al moșiei Băcești, proprietatea Casei Sf. Spiridon, 1909, de ing. G. Costandachi, ș.a.

⁶⁷ Primii doi afluenți de stânga ai Bârladului, ceilalți doi afluenți - de dreapta. Toate sunt cursuri importante de apă în zonă.

vor fi alocate moșiile cuvenite. Se observă că prin divizarea în lung au apărut moșii ca Meleşcanii și Terpeștii.

Nu se observă dispariția nici unei așezări existente în secolul anterior, ceea ce atestă că invaziile uzilor, pecenegilor, ungurilor, nu au afectat în vreun fel zona noastră.

Dimpotrivă, informațiile oferite de harta nr. 16 (pentru secolele X/XI și XI) certifică că în această perioadă liniștea și existența unor așezări a fost perturbată. Astfel, așezările de pe moșiile Țibănești (C), Jigoreni, Glodenii, La Țintirim, Țibăneștii (B), Crăeștii și Todireștii *au dispărut*, iar vetrele au devenit seliști. Cu toate acestea, observăm apariția a trei așezări noi. Ne referim la Comăneștii, Olășei și Armășeni⁶⁸. Toată această gravă bulversare a unor zone, aparent liniștite pe aceste meleaguri până atunci, pare a se datora invaziei și stabilirii în zonă a cumanilor, prin anii 1040-1060.

Secolele XI/XII și XII (prezente în harta nr. 17) nu aduc modificări majore în situația existentă în secolul anterior. În zona luată în studiu se conturează așezări și moșii ca: Pânceștii - în nord, Băceștii și Bozienii - în sud-vest, Gârcenii și Pungeștii - în sud.

Așadar, în vastele masive păduroase din nord, vest și sud, încep să apară așezări omeneste, iar limitele largi, abia însemnate, mărginesc noile moșii născute.

În secolele XII/XIII și XIII (pentru care am întocmit harta nr. 18), iau naștere așezările și moșiile Ivăneștii⁶⁹ și Suhulețul, în partea dinspre nord, Tălpălăii și Mărmurenii⁷⁰, în partea de vest, iar în centru, din moșia Țibănești (B=ai Buhlei) s-a desprins trupul dinspre est al lui Baico - Băicăuții⁷¹

Și în secolele XIII/XIV-XIV (harta nr. 19) apar câteva așezări înzestrate treptat cu moșii. Nu facem referiri decât la Leucușeni Marcoviceni⁷², sate în care, după informațiile de care dispunem, considerăm că s-au așezat însoțitorii maramureșeni ai voievodului Bogdan⁷³

Așa cum menționam anterior, acestea sunt ultimele moșii „bătrâne”, din zona la care facem referire. Moșiile care vor lua ființă ulterior, începând cu secolul XIV/XV, nu mai beneficiază de acest „rang” și nu mai pot fi numite moșii „bătrâne”

Din harta nr. 20, care acoperă secolul lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, se observă cum din moșia bătrână Jigoreni se despart Mireștii, situați la est de Găureni, (desprinși din aceeași moșie cu un secol mai devreme). În vest, din moșia Pâncești, se desprinde un trup mic, Oneștii; alte moșii la fel de mici au fost Bereștii și

⁶⁸ În AMM XV-XX, I, Armășenii, p. 162, pct. 33, 35; Comăneștii (deveniți Țigănești), p. 180-181, pct. 111a; Olășei, p. 194, pct. 179.

⁶⁹ Desprinsă din moșia Țibănești (C = al lui Carp).

⁷⁰ Prima „născută” prin divizarea moșiei Pâncești (ce provine din moșia Crăești); respectiv din moșia Oniceni.

⁷¹ Care după 1489 va deveni, treptat, Hodoreni.

⁷² Prima ia 1/2 din moșia Mălinești (partea dinspre est). Cealaltă își atribuie 1/4 din aceeași moșie (partea dinspre est), devenind vecine între ele și spre nord cu Băicăuții.

⁷³ Tot din Maramureș au venit și Țiban și Baico (stăpâni în Țibănești (B) și Băicăuți) și ei s-au așezat în sate preexistente.

Rîngoia⁷⁴ Au mai apărut și alte așezări, ca de exemplu Cuci – în vest, născut prin divizarea în curmeziș a moșiei Bozieni, etc.

În ultima hartă, cea cu nr. 21, care acoperă secolele XV/XVI și XVI, apare ca o zonă intens și statornic populată, cu numeroase așezări omenești, multe existând și astăzi. Dintre moșiile apărute în acest secol, menționăm doar Hovrăești (deveniți Vovriești), desprinși din moșia Țibănești (B)⁷⁵, satul cu moșia Băbușa, prin divizarea în lung a teritoriului Băcești, ș.a. Fosta așezare Băicăuți a devenit Hodoreni⁷⁶, în urma cumpărării a jumătate din moșie (partea de din jos, unde a fost Hodor vataman), de către copiii lui Petru Budur.

După această prezentare succintă a informației cuprinse în hărțile 13-21, nu considerăm a mai fi necesară întocmirea altor hărți. Aceasta și fiindcă din secolul al XVII-lea a început formarea latifundiilor, unii boieri puternici sau mănăstiri, acaparând zeci de moșii, modificând hotarele acestora, desființând numeroase sate, strămutând populația.

Dacă am încerca să continuăm, prezentând situația existentă în secolele XVII-XX, ne-am îndepărta de obiectul studiului nostru, iar plusul de informație adus nu ar fi de folos. Moșii cu adevărat „bătrâne” nu se mai născuseră de secole.

Observații, precizări, corijări

În măsura în care au tangență cu subiectul tratat de noi, facem o serie de precizări privind aspecte de oarece interes, cu referiri la operele lui H.H. Stahl și R. Rosetti.

Începem cu „masivele” și deosebit de documentatele volume ale *Tezaurului toponimic al României, seria Moldova*, în care, printre altele, se fac referiri la mii de moșii.

Dar, deoarece a fost luată în studiu perioada 1772-1988, pentru moșiile (și satele) mai vechi, au apărut, între cele susținute de noi în prezenta și cele afirmate de colectivul de autori în cuprinsul acestei opere, deosebiri de opinii.

Astfel:

- nu suntem de acord că moșii „bătrâne”, moșii „tinere” (desprinse din ele), ori tarlale, trupuri, hlize (ale unor moșii), au aceleași origini, același „rang”, pe scara vârstei, că adică sunt „sinonime” unele cu altele, așa cum se afirmă în *Tezaurului toponimic al României, seria Moldova*.

Aducem câteva exemple: nu suntem de acord că moșia-mamă Gârceni (ce ocupă bazinul superior al pârâului Racova), satul de pe ea fiind înființat, cel puțin, în secolul X/XI și atestat documentar la 1437, mai 15⁷⁷, este sinonimă cu moșiile satelor

⁷⁴ Prima ia ființă pe teritoriul Băicăuți, a doua în partea de nord a moșiei Leucușeni.

⁷⁵ A se vedea *DIR, A, XVI, I*, doc 320 din 7041 (1533) Martie 12.

⁷⁶ Idem, *DRH, A, III*, p. 87-89, doc. 47 din 6997 (1489), Ianuarie 22.

⁷⁷ *DRH, A, I*, p.239-240, doc 170.

Trohan, Racovița, Slobozia⁷⁸, apărute abia în secolul XIX, când s-au desprins din ea, considerate de noi doar „fiice” și „nepoate”

Ori, că fosta moșie-mamă Brudurești, de pe Gârbovăț, cu sat înființat în secolele XI/XII și XIII/XIV și atestat documentar la 1469, Februarie 9⁷⁹, este sinonimă cu moșiile Tansa și Dagâța (cu numeroase alte „descendente”), desprinse din ea după 4-5 secole...

Nu suntem de acord cu atribuirea greșită a rangului de moșie, unor trupuri, tarlale și hlize, precum hlizele Dumiter și Tecman, ale moșiilor Pungești și respectiv Gârceni.

De aici vom prezenta adesea informații din (și despre) operele lui R. Rosetti și H. H. Stahl.

Ambii autori au făcut referiri la originea moșiilor, fără a putea (nici nu aveau cum) oferi vreun răspuns plauzibil, considerând că acestea ar putea fi moșteniri de la romani⁸⁰

Cercetările noastre au ca rezultat cele prezentate până aici.

Abordăm două subiecte foarte importante, dezbătute de numeroși autori:

- a) Originea vechilor sate devălmașe (deci și al moșiilor lor) și
- b) Întemeietorii acestora.

Concluziile ce ne-au fost oferite de nenumăratele cercetări arheologice și istorice, ne permit să susținem o serie de observații, pe care le prezentăm mai jos.

Ne raliem constatările lui R. Rosetti⁸¹ când acesta afirmă că „obștea răzeșească se trage dintr-un moș comun, care odinioară stăpânea întreg hotarul”

Am ajuns la aceleași constatări cu H. H. Stahl⁸² și când acesta citează pe N. Iorga cu: „Întreg pământul țării la început a fost locuit de țărani liberi, ei au fost creatorii satelor noastre” H. H. Stahl⁸³ reia tot după N. Iorga”...un sat aparținea odinioară uneia și aceleiași familii...scoborătorii unuia și aceluiași strămoș” Același autor continuă⁸⁴: „Pământul venea de la strămoșul dintâi și fiecare descendent avea dreptul care-i revenea, funcție de poziția sa în arborele genealogic. Satele devălmașe erau” sate genealogice”, se trăgeau dintr-un strămoș comun” H. H. Stahl⁸⁵ reia și citează pe C. Giurăscu:”...megieșii dintr-un hotar aparțin mai totdeauna aceluiași neam, sau unor neamuri înrudite”.

Cercetările efectuate de noi ne impun a ne ralia concluziilor la care a ajuns H. H. Stahl⁸⁶ privind existența satelor devălmașe, când afirmă că „Ele au un caracter de

⁷⁸ În *Tezaurul*, I₂, apar pentru prima dată: Trohanul, p. 1216, col. 2, la 1808, ca moșie; Racovița (Cuzei), p. 959, col. 2, la 1800, ca moșie; Slobozia, , p. 1081, col. 2, (Fundul Racovei), apare la 1860, abia.

⁷⁹ *DRH, A, II*, p. 230-231, doc. 156.

⁸⁰ Henri H. Stahl, *op. cit.*, I, p. 86

⁸¹ R. Rosetti, *op. cit.*, p. 169.

⁸² Henri H. Stahl, *op. cit.*, I, p. 59.

⁸³ *Ibidem*, p. 66.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 60.

⁸⁵ *Ibidem*

⁸⁶ *Ibidem*, p. 6.

străvechime și s-au născut înainte de întemeierea principatelor autohtone și înainte de apariția documentelor”

Subscriem total la cea mai răspândită teorie, quasi-unanim recunoscută, cum că: satul devălmaș nu ar fi altceva decât o familie crescută, mărită, descendentă dintr-un strămoș unic, erou eponim al satului, care era și proprietarul unic al pământului.⁸⁷

Avem însă foarte serioase rețineri și nu putem fi de acord cu teoria emisă de H. H. Stahl precum că „satele devălmașe sunt forme târzii de disoluție ale unor organizații vaste de caracter tribal”. În uniunile de triburi ar fi avut loc un proces social invers, mărunțirea ginților, din care au rezultat grupe de familii restrânse, cu o organizare economică și proprietate individuală.⁸⁸

Așa cum am arătat anterior, suntem de acord cu H. H. Stahl când afirmă că „Delimitarea hotarelor sătești poate fi și rezultatul unei înțelegeri între satele însăși”⁸⁹

Subscriem total și la altă afirmație a marelui specialist, aceea că „satele devălmașe erau piese unitare componente ale marilor confederații de obști”⁹⁰ Noi am arătat în cuprinsul acestei lucrări că extraordinara operă de cadastru funciar, efectuată prin secolul IX (X) de-a lungul a zeci de ani, pentru delimitarea și fixarea hotarelor moșiilor a fost executată de cei mai destoinici săteni (chiar dacă erau în majoritate analfabeți), reprezentând fiecare sat, constituiți în obștii și obștii de obști.

Încheiem dezbaterile numeroaselor aspecte ale acestui subiect „nu mai înainte de a exprima dezacordul nostru privind o altă afirmație a lui H. H. Stahl și anume:”...ultimele etape de destrămarea comunei primitive a avut loc prin secolele VII-IX e.n.”⁹¹ Nu! În secolele VII-IX luaseră deja naștere primele sate, nici gând de comună primitivă...

Abordăm în continuare un alt subiect controversat, anume „*umblarea pe bătrâni*” H. H. Stahl afirmă: „...negăm caracterul de străvechime al sistemului umblător pe bătrâni, pe care îl considerăm o apariție târzie...”⁹² chiar dacă forma „umblătoare pe bătrâni” a devălmașiei sătești a fost admisă de toți cercetătorii ca fiind originară și străveche, constituind dovada absolută a teoriei genealogice. Teorie pe care o susținem și noi.

În plus, autorul contestă că devălmașia umblătoare pe bătrâni ar fi de origine răzeșească, afirmând că originea ei este boierească, existând cete de boieri devălmași, aflate în indiviziune devălmașă⁹³

⁸⁷ *Ibidem*, p. 49-53.

⁸⁸ *Ibidem*, la p.75 reafirmă că obștiile și hotarele sătești pot proveni din teritorializarea și desfacerea triburilor... Continuând în aceeași notă, la p. 101, afirmă. Satele noastre au găsit existență rețeaua hotarelor sătești. Operațiunea de distribuire pe sate a urmat dizolvării ginților și triburilor, teritorializându-se pe comune sătești. *Noi nu găsim nici o legătură a satelor devălmașe cu foste triburi și ginți.*

⁸⁹ Henri H. Stahl, *op. cit.*, I, p. 103.

⁹⁰ *Ibidem*, II, p. 7(8).

⁹¹ *Ibidem*, III, p. 13.

⁹² *Ibidem*, I, p. 67.

⁹³ *Ibidem*

Noi credem că au dreptate și H. H. Stahl și cercetătorii care afirmă că forma este originară și străveche. Fiecare teorie este justă, dar pe jumătate!... Ca să motivăm și susținem cele afirmate mai înainte, facem cunoscut punctul nostru de vedere.

Apreciem și susținem că toate satele noastre vechi și foarte vechi (existente înainte de formarea Principatelor române, au avut două perioade distincte și foarte diferite în existența lor:

a) sate libere cu bătrânii și boierii lor;

b) sate aservite (acelea cărora domnia le-a trimis cu uric domnesc, stăpân-feudal), cu bătrânii și boierii (sau cetele de boieri) ale lor.

Satele libere au devenit adesea, de la finele secolului al XIV-lea, treptat, sate aservite.

Abordând astfel problema, ambele părți au dreptate...

Susținem aceasta departajare a vieții sociale a satelor și venim cu o serie de constatări și aprecieri. Astfel, de la început susținem că suntem convinși (probabil nu doar noi) că sate înființate în secolele VII/VIII-X aveau organizarea lor internă, că-și aleseseră conducătorii lor, că-și venerau strămoșii și-și țineau socoteala ascendenței lor. Pământul și bunurile pe care le oferea fiind folosite în devălmășie, „umblatul pe bătrâni” se poate să fi avut o importanță mai mică, fiind avut în vedere mai mult aspectul gradului de înrudire, cel al venerării strămoșilor.

Dar, în cazul satelor aservite, avem aceeași părere ca și H. H. Stahl, „umblatul pe bătrâni” este specific cetelor de boieri (nași) ce foloseau încă în devălmășie bunurile oferite de moșia pe care se aflau. Adăugăm că odată identificați „bătrânii” satelor, sistemul nu a mai fost părăsit, dovedindu-se deosebit de necesar, mai ales la „ieșirea din indiviziune” Se poate obiecta că „bătrânii” după vreun secol se puteau uita. Se rezolva, alegându-se din urmașii acelorși „bătrâni”, alții mai apropiați.

Un alt subiect, foarte controversat, asupra căruia s-au aplecat numeroși cercetători, prezintă interes deosebit și pentru noi:

– Cine au fost boierii?

– De unde și când au apărut ei ?

– Ei stau la originea satelor devălmașe?⁹⁴

Așadar vom prezenta și părerile noastre, ipotezele următoare fiind bazate pe cercetările efectuate:

a) „Boierii”, (*sub diverse denumiri*) au apărut încă din satele devălmașe inițiale;

b) Nu credem că putem vorbi de boieri înainte de secolul al X-lea.

c) O mare parte a boierilor (târzii) s-a „topit” în masa răzeșilor, prin secolele XVI (XVII).

Încercăm să ne explicăm.

Vom împărți „boierii” – acești fruntași ai oricărui sat – în „boieri” ai satelor devălmașe inițiale și „boieri”- feudali, prin uric domnesc, ai satelor aservite.

Împărțire boierilor în două categorii nu este o operațiune artificială, precum ar părea. Prima categorie de boieri era reprezentată de fruntașii satelor de țărani liberi, co-proprietari ai moșiei satului, cea de a doua categorie era constituită din boieri,

⁹⁴ *Ibidem*, III, p. 184, 225.

făcuți prin urice, stăpâni peste moșia unui sat, care vor deveni apoi proprietari cu uric domnesc.

Revenim la prima categorie. Ni se pare cert că primii „boieri” (care sigur nu se numeau boieri) s-au selectat treptat, din masa consătenilor lor, care singuri au ales drept conducători ai obștiilor, pe cei mai inteligenți și destoinici fii ai satelor și obștiilor de sate. Cu timpul, în urma unor (mai) mari acumulări de bunuri materiale, atât ca urmare a muncii proprii, cât mai ales prin înlesnirile și recompensele oferite de comunitățile ale căror interese le susțineau, a devenit tot mai evidentă distanțarea (și detașarea lor) pe o treaptă economico-socială superioară, în raport cu consătenii lor.

Tot la această categorie socială se raliază conducătorii militari ai uniunilor de obști, care, în afară de drepturile lor în hotarul satului, beneficiau din partea obștiilor de o serie de bunuri și avantaje⁹⁵, aceasta asigurându-le premisele de boieri în devenire. Ajungând puternici prin bogăție și inteligență, membri de frunte cu situație privilegiată în obște, se vor transforma în stăpâni, substituind treptat drepturile și atribuțiunile pe care le avea obștea⁹⁶

Așa considerăm noi că s-au născut, din rândul țăranilor liberi, boierii.

b) Datorită faptului că satele noastre cele mai vechi au luat naștere în secolele VII/VIII-IX, apreciem că fruntașii satelor aleși în conducerea obștiilor, ori prin acordarea de responsabilități militare, le-au fost necesare 3-5 generații pentru a aduna destule bunuri, pentru a urca pe o treaptă superioară în societate, pentru a se detașa evident de restul sătenilor, pentru a deveni „boieri” Deci, rezultă că primii boieri, indiferent cum se numeau, au apărut de prin sec. al X-lea, poate a doua jumătate a sa.

c) Din conținutul a numeroase documente, datate în secolele XVI-XVII, am observat că în multe sate boierii ajunseseră să formeze cete numeroase, cărora le reveneau cote părți tot mai mici din hotarul satelor, fiind normal ca în această situație să se „topească ” în masa răzeșilor. *Subliniem că „razeșii” au fost urmașii cetelor de boieri sărăcite.*

Privind acest aspect, H. H. Stahl scrie: „...această boierime sărăcită nu dă naștere unei țăranimi libere ci, decăzând, se scufundă în ea topindu-se în masa acestei clase sociale preexistente”⁹⁷

Privind formarea unei cete atât de mari de certă origine boierească și de formă genealogică, cum afirmă H. H. Stahl⁹⁸ „constituie un fenomen moldovenesc, specific local... Acesta a servit ca temei pentru o teorie, pe vremuri unanim acceptată, care afirma că aceste cete boierești devălmașe ajung a fi cete răzeșești și că deci aici ar fi de căutat originea satelor devălmașe libere” Subscriem și noi la acest subiect.

În sprijinul celor discutate la punctul c), redăm un singur exemplu din numeroasele existente în documente, reluându-l după H. H. Stahl⁹⁹:

La 1533 se vând părți din satul Glodeni și anume: „...din giământate a patra parte a satului, a cincina parte...” pe preț de 600 zloți tătarăști și iar: „...din giământate a

⁹⁵ *Ibidem*, p. 58.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 59.

⁹⁷ *Ibidem*, III, p. 225.

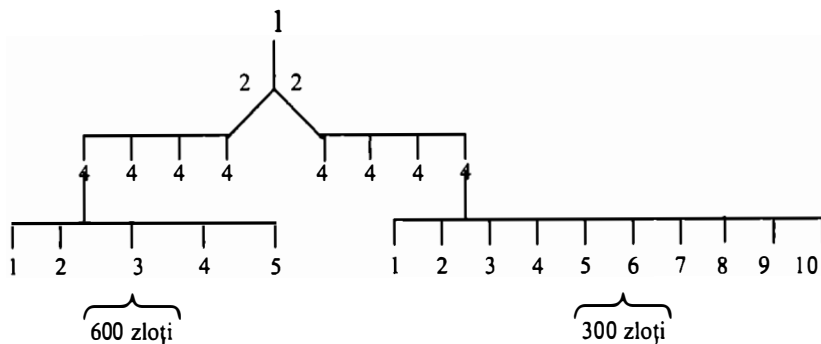
⁹⁸ *Ibidem*, p. 184.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 169.

patra parte din sat de Glodeni a zăcia parte..." cu 300 de zloți. Din act nu rezultă, direct, dar din calcul reiese că este vorba de 1/40, respectiv 1/80 din hotarul acelu sat, căci se enumeră fracționările succesive.

Satul umbla pe două jumătăți, aceasta fiind singura despărțire în părți egale valabilă pentru întregul sat.

Prezentăm schematic modul de departajare al proprietății din satul Glodeni, la care ne-am referit mai sus.

Ne întrebăm firesc, ce fel de stăpân al hotarului sătesc-boier, mai era acela în Glodeni, dacă averea lui (funciară) mai valora 15, respectiv 3,75 zloți? Ori, ce fel de boier era acela care avea în proprietate doar a 40-a, respectiv a 80-a parte din hotarul satului? Dar copiilor lor cât le va mai reveni?

Abordăm, expeditiv, ultimul subiect al prezentei lucrări, acela referitor la „Ostașii Maramureșului”, subiect tratat și de H. H. Stahl care afirmă¹⁰⁰: „Ostașii Maramureșului, care au luat în primire Moldova, formează o grupă închisă, constituindu-se politic prin luarea în stăpânire a satelor sub supravegherea domniei... Acest grup, cheag, al satului moldovenesc...” mai departe susține că în jurul fiecărui boier titular este și „un neam”, fapt ce rezultă din fiecare document. Formula finală subliniază nu doar caracterul ereditar al stăpânirii ci și caracterul colectiv al întregului grup de neam.

La aceste afirmații venim cu unele precizări și observații. Astfel, avem dovezi și presupunem cu destulă probabilitate că fenomenul ce a avut loc în cea de a doua jumătate a secolului al XIV-lea și la începutul sec. al XV-lea, a fost prezent în zona cercetată de noi. Constatările noastre arată că Ostașii Maramureșului și-au semnalat prezența prin instalarea și luarea în stăpânire a unor sate existente.

În primul caz ne vom referi la actul dat bătrânului ostaș Țiban la 1399, noiembrie 28¹⁰¹, în el nefiind pomenit nici Baico (?), neam al său, nici o altă rudă, poate frate decedat, ai cărui copii au primit totuși satul Armășeni. Satele

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 154.

¹⁰¹ *DRH, A, I*, p. 12-13, doc. 9B.

peste care s-au așezat existau astfel: Țibăneștii, din secolul VII/VIII¹⁰², Armășenii, din secolul XI¹⁰³ și Băicăuții, din secolul XIII¹⁰⁴

Alt grup de „ostași maramureșeni” s-a așezat în satele Marcoviceni și Leucușeni, sate înființate cu puțin timp înainte. Realizarea a fost bine gândită, moșiile celor două sate aveau hotar comun pe latura lungă, iar laturile scurte, spre nord, aveau hotar comun cu trupul Băicăuți din moșia lui Țiban.

Nu suntem însă deloc de acord cu H. Stahl - care afirmă că acest grup (câteva sute de ostași), a devenit „...cheagul satului moldovenesc...” Nu! La acea dată, pe teritoriul Moldovei existau sute de sate, practic neexistând „pustiuri”, poate restrânse zone pustiite pe la 1241-1243. Este posibil ca la acea dată Moldova să fi avut constituite cnezate și ocoale, aservite hanului tătar... păcat că această organizare de început nu poate fi susținută cu documentele ce s-au păstrat.

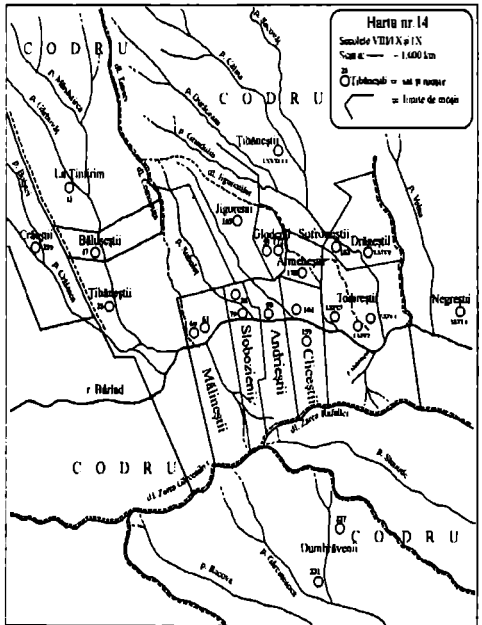
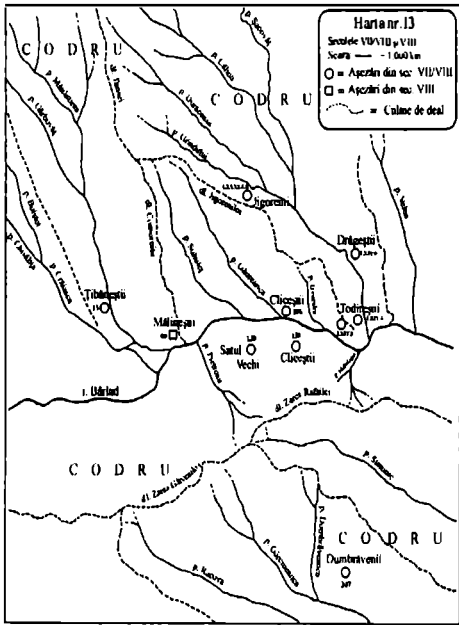
Facem mențiunea că în sudul Moldovei (actuale), de la Vaslui În jos, primele așezări omenești au luat ființă cu 50-100 de ani mai devreme decât cele identificate de noi, aici.

Încheiem dezbaterea acestui dificil subiect, *pe care l-am abordat, poate, cu multă îndrăzneală, lăsând celor ce vor veni după noi, sarcina și ocazia de a prelua ce este bun din el și a-l duce mai departe*, subscriind la cele spuse de H. H. Stahl în opera sa: „...prezentul nu este decât capătul final al unei dezvoltări trecute...”.

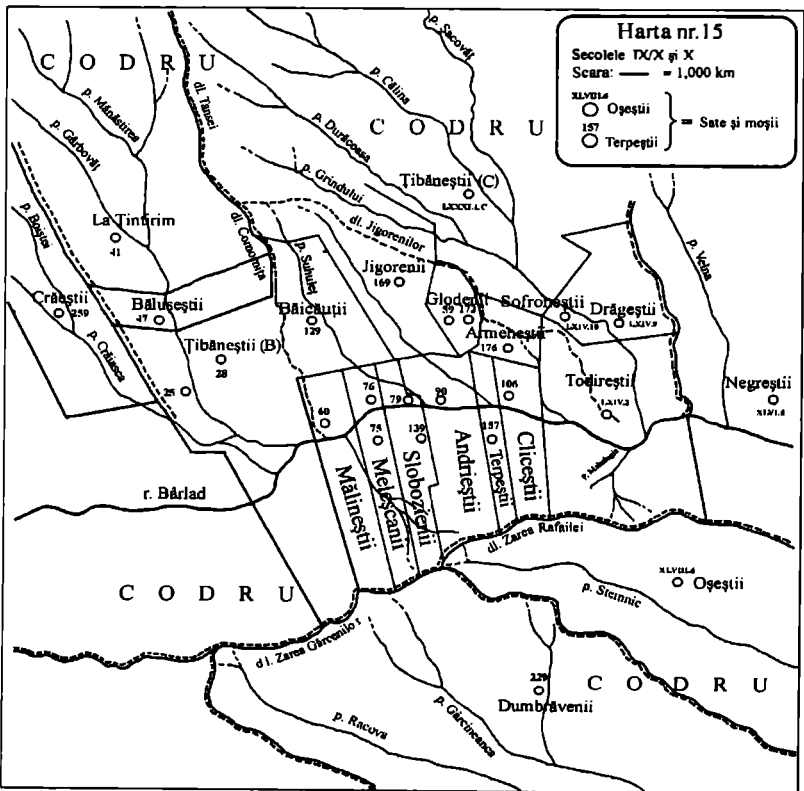
¹⁰² *AMM XV-XX, I*, p. 161, pct. 25a.

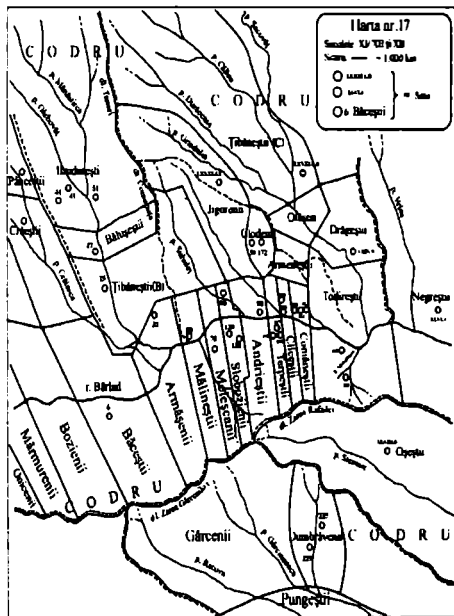
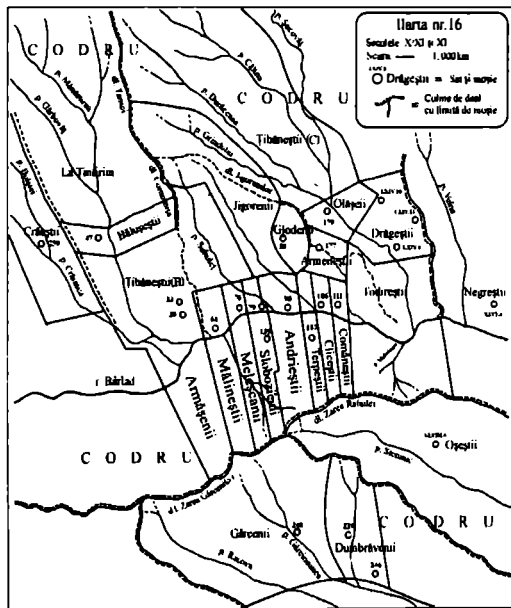
¹⁰³ *Ibidem*, p. 169-170, pct. 66; 69a.

¹⁰⁴ H. H. Stahl, *op. cit. III*, p. 423.

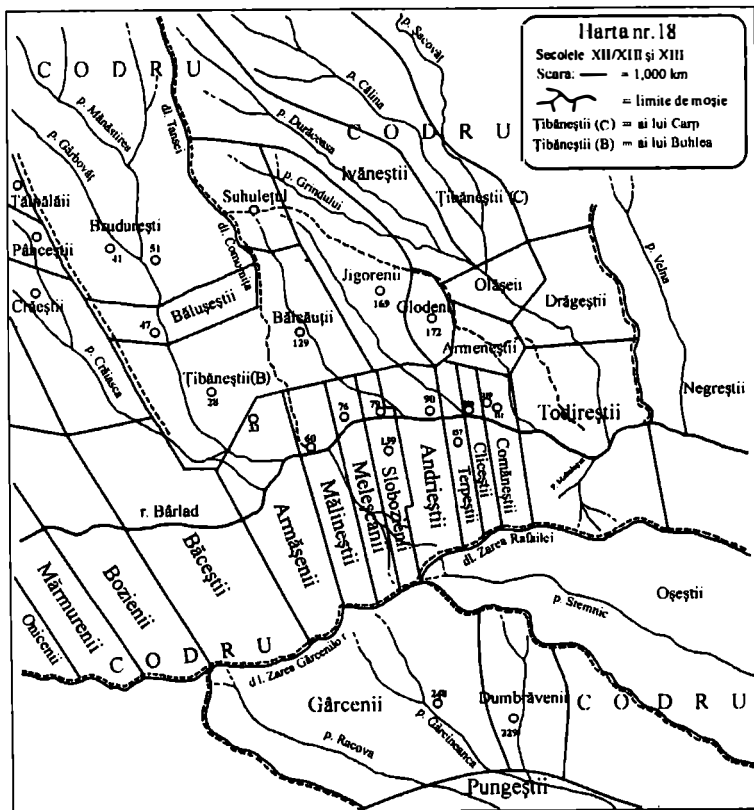

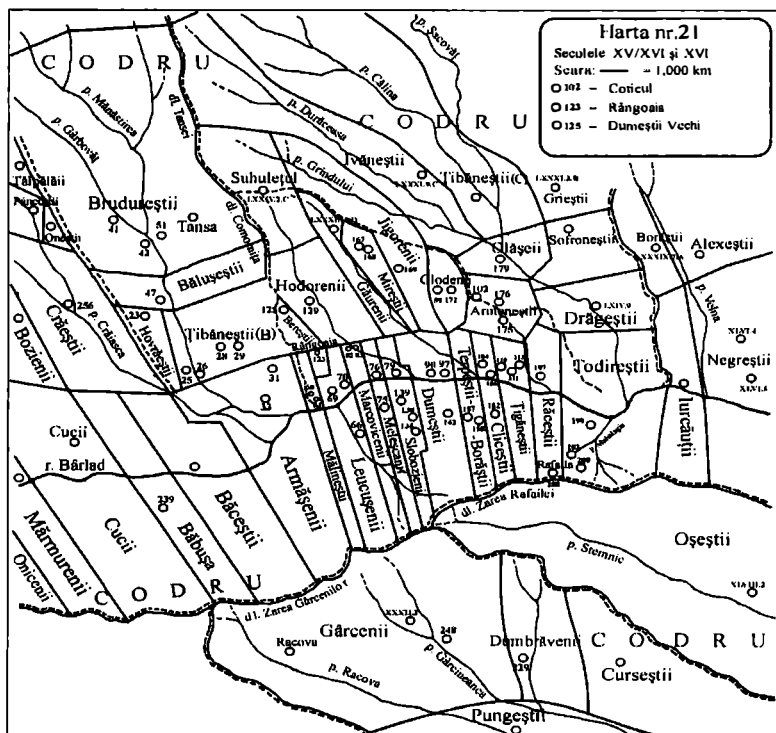
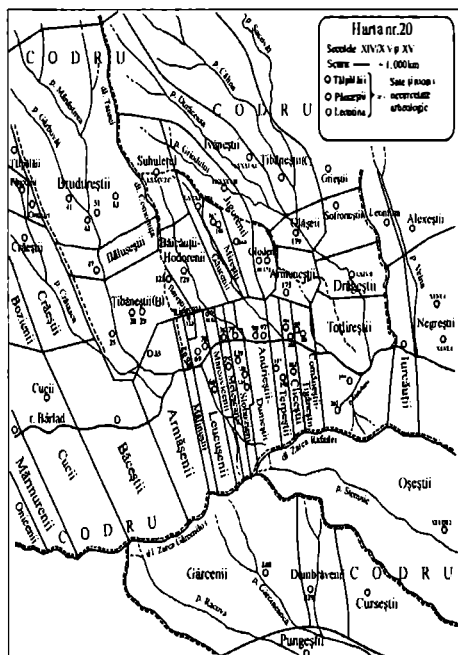
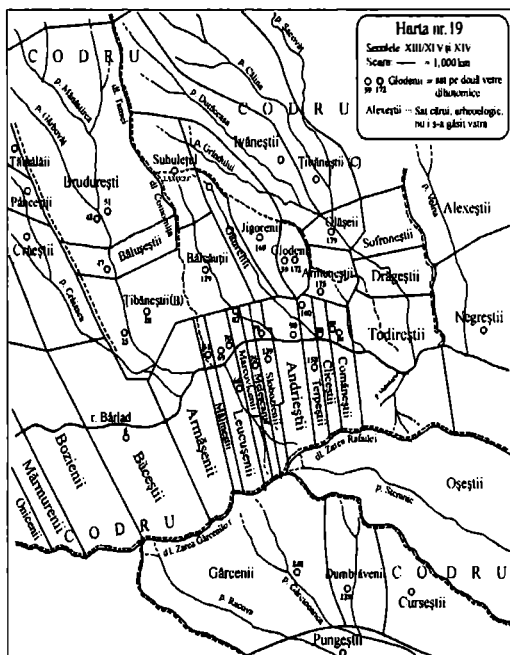
Information regarding the “old domains”

Information regarding the “old domains”

Information regarding the “old domains”

TIPURI DE ZĂBALE DIN SECOLELE X-XI DESCOPERITE ÎN BAZINUL BÂRLADULUI¹

George Dan Hânceanu

Cuvinte cheie: râul Bârlad; bazinul Bârladului; zăbală; trib migrator; mormânt; defunct; ritual; ofrandă; inventar funerar.

Keywords: the river Bârlad; the basin Bârlad; the curb; migratory tribe; grave; defunct; ritual; offering; funerar inventory.

Résumé

Dans l'intervalle des Xe-XIe siècles, l'espace du bassin de Bârlad a été habité aussi par les autochtones que par les peuples migrants. Cette situation peut être démontrée par la présence des nombreuses découvertes d'objets allogènes, qui viennent premièrement de l'inventaire des tombes isolées. La préférence des guerriers turaniques pour l'espace de steppe (parce qu'ils étaient des éleveurs) explique le grand nombre de tombes (six), identifiées autour de la ville de Bârlad et de ses environs (Bârlad-*Parc*, Bârlad-*Moara lui Chicoș*, Bârlad-*Dealul Țuguieța*, Banca, Grivița, Pogonești-Ivești). Les armes et les objets d'harnachement sont prédominants dans les tombes des cavaliers turaniques. Pour la catégorie des pièces d'harnachement un lieu appart revient au mors en fer. On peut distinguer des exemplaires avec une tige fixe (droite ou recourbé) ayant aux extrémités des boucles pour fixer le frein (ces sont les caractéristiques pour le premier type de mors) ou bien avec une tige mobile (fixée au centre avec deux petites anneaux ou crochets), qui disposent au bout de deux crochets circulaires (traits du deuxième type). On rencontre aussi des mors qui présentent des crochets sous la forme de la lettre D; c'est le cas de l'exemplaire trouvé à Pogonești-Ivești.

Tenant compte du rite, mais surtout du rituel païen (des offrandes d'animaux - principalement des chevaux; la présence des armes - pointes de flèches, de lance, poignards, manches provenant des arcs et des vases céramiques avec des signes alphabétiformes), toutes les découvertes funéraires (la majorité dans la forme des tertres) localisées dans l'aire géographique sous nommée (encadrés dans l'intervalle des Xe-XIe siècles) ont été attribuées du point de vue ethnique aux tribus migrants (petchenègues, ouzes).

În perioada evului mediu timpuriu membrii fiecărei comunități urmăreau să se stabilească într-un areal geografic care să îndeplinească mai multe condiții, precum o protecție naturală, care să confere siguranță, stabilitate și un climat propice traiului (soluri bogate, cursuri de apă, păduri de fag și stejar, animale), pentru îndeplinirea ocupațiilor de bază: agricultura, creșterea animalelor, vânătoarea și pescuitul. Majoritatea acestor condiții au fost oferite de *Podișul Central Moldovenesc*, unde s-a

¹ Comunicare susținută în cadrul simpozionului *Autohtoni și alogeni la est de Carpați în secolele IV-XIV*, organizat în luna noiembrie 2008 de către Muzeul de Istorie Roman.

înregistrat cea mai densă prezență umană de pe teritoriul Moldovei, încă din preistorie. O componentă a unității geografice amintite este *Podișul Bârladului*, traversat de la nord la sud de bazinul cu același nume.

Râul Bârlad izvorăște din apropierea localității Valea Ursului (jud. Neamț) și parcurge până la vărsarea în Siret, din preajma localității Nămolosa (jud. Galați), teritoriul a șase județe (Neamț, Bacău, Iași, Vaslui, Galați și Vrancea), cel mai irigat dintre acestea fiind Vasluiul, iar la cealaltă extremă aflându-se Vrancea. Pe traseul său Bârladul primește mai mulți afluenți importanți: pe stânga *Șacovățul*, *Gârboveta*, *Velna*, *Stavnicul*, *Rebricea*, *Vasluiul*, *Crasna*, *Lohanul*, *Zorleniul*, *Trestiana*, *Jarovățul*, iar pe dreapta *Stemnicul*, *Racova*, *Simila*, *Tutova*, *Iezer*, *Berheciul* și *Zeletinul*.

Bazinul bârlădean este delimitat, prin granițe naturale, la nord de apa Bahluiului, la est prin depresiunea Elan-Horincea-Prut, iar la sud și vest de râul Siret. Orașele străbătute de acesta fiind Negrești, Vaslui, Bârlad (jud. Vaslui) și Tecuci (jud. Galați). Afluent de parte stângă, Bârladul are un regim de stepă, care înregistrează și creșteri excepționale, care provoacă inundații mari la viituri, iar în timpul secetelor are doar o șuviță subțire de apă murdară, turbure. Densitatea rețelei hidrografice prezintă variații, între 0,30-0,60 km², datorită diferitelor condiții fizico-geografice² Lungimea totală a râului Bârlad este de 207 km, iar debitul său variază între 0,20 m³/secundă (la izvoare) – 7m³/secundă (la vărsare)³ La capacitatea de 44.550 km² a bazinului Siret⁴, Bârladul contribuie cu o parte redusă, de doar 7220 km², fiind totuși cel mai important afluent de pe latura stângă a acestuia⁵ Varietatea debitului a determinat în timp formarea digurilor, a barajelor, canalelor ori construirea de bazine de acumulare, precum cele de la *Căzânești* (180 ha; vol.-5,9 mil.m³) pe râul Durduc, *Solești* (420 ha; vol.-15 mil.m³) pe râul Vaslui, *Pușcași* (269 ha; vol.-8,5 mil.m³) pe Racova, *Mânjești* (310 ha; vol.-8,65 mil.m³) pe Crasna⁶, la care se adaugă unele mai mici de la Crăiești, Găureanca, Țibana, Negrești, Trohan și Pungești.

Potrivit acestor date, comunitățile autohtone stabilite în aria bazinului bârlădean au găsit terenuri mănoase, bune pentru agricultură, pășuni pentru creșterea animalelor, rețele de apă pentru practicarea pescuitului și mărginite cu stuf, pentru locuințe, păduri dese, cu vânat variat și cu lemn rezistent pentru ridicarea caselor. Regimul de stepă a condus și la atragerea grupurilor migratoare, ale căror ocupații (creșterea animalelor, vânătoarea) s-au potrivit acestei zone, fapt ce explică prezența mormintelor izolate ale triburilor turanice (pecenegi, uzi) de pe teritoriul municipiului Bârlad.

În inventarul siturilor arheologice din bazinul Bârladului (așezări și morminte izolate) s-a descoperit pe lângă ceramică, piese de podoabă și diverse obiecte uzuale, dar și elemente de harnașament, printre care zăbale, ale căror caracteristici determină

² C. Martiniuc, *Geografia fizică a R.P.R. (Podișul Moldovenesc)*, București, 1955, p. 198.

³ D. Ghinea, *Enciclopedia Geografică a României*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 1366.

⁴ C. Martiniuc, *op.cit.*, p.195.

⁵ D. Ghinea, *op.cit.*, p.1366.

⁶ *Ibidem*.

împărțirea lor în câteva tipuri, cu variante. Astfel de exemplare sunt atestate în stațiunea de la Simila-Zorleni (punctul *Grădinărie*)⁷ și în cazul unor morminte turanice, de la Bârlad (punctele *Moara lui Chicoș*⁸ și *Dealul Țuguieța*)⁹, Pogonești-Ivești (punctul *Marginea de nord-est a satului*)¹⁰, Grivița (punctul *Nord-vest de sat*)¹¹ – jud. Vaslui și Umbrărești (punctul *Nord-est de sat*)^{9,12} – jud. Galați. Cinci din cele șase descoperiri denotă preferința grupurilor migratoare pentru teritoriul actualului oraș Bârlad și zona învecinată acestuia (**Planșa I**). Ca argument putem adăuga și alte descoperiri funerare similare, situate în același perimetru, dar care nu conțin zăbale ci alte elemente definitorii acestor grupuri războinice (ofrande de cai, arme, scări de șa, cuțite ș.a.), găsite la Bârlad (punctul *Parc*)¹³ și Banca (punctul *Șapte case*)¹⁴. De altfel, pe teritoriul județului Vaslui sunt semnalate circa 190-200 de movile¹⁵, care ar putea adăposti morminte turanice, știut fiind faptul că membrii grupurilor respective au ales de regulă movile de pământ sau zone ușor înălțate (Grivița și Bârlad-Dealul Țuguieța), uneori situate pe văile râurilor (Pogonești-Ivești, pe valea Tutovei și Umbrărești, pe valea râului Chineja), în lunca inundabilă a Bârladului (Banca) ori pe valea Bârladului

⁷ N. Ciucă, *Descoperiri de tip protodridu la Bârlad-Cartierul Munteni, jud. Vaslui (1964)*, în *MCA*, X, 1973, p. 225-229 (ulterior, aceste descoperiri și altele mai vechi, dar din aceeași așezare, au fost publicate în literatura de specialitate sub numele de *Simila* sau *Zorleni*: D. Gh. Teodor, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-X*, în *Carpica*, II, 1969, p. 257; Gh. Coman, *Cercetări arheologice cu privire la secolele V-XI în sudul Moldovei (steпа colinară Horincea-Elan-Prut)*, în *Arh.Mold.*, VI, 1969, p. 283).

⁸ V. Spinei, *Antichitățile nomazilor turanici din Moldova în primul sfert al mileniului al II-lea*, în *SCIV*, t. 25, 1974, 3, p. 396 (în continuare, prescurtat *Antichitățile nomazilor turanici din Moldova*); D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Editura Junimea, Iași, 1978, p. 108 (în continuare, prescurtat *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI*).

⁹ L. Ursachi, C. Onel, Fl. Bâgu, *Mormânt dublu tumular descoperit pe „Dealul Țuguieța”, Bârlad, județul Vaslui, aparținând nomazilor turanici*, în *Istros*, XII, p. 255-257.

¹⁰ V. Spinei, *op.cit.*, în *SCIV*, t. 25, 1974, 3, p. 400; D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI.....*, p. 108; V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională în secolele X-XIII. Români și turanici*, Editura Junimea, Iași, 1985, p. 115; 199 (fig. 27/7, 8); 202 (fig. 30/7); 221 (fig. 49/1, 2, 5, 6). Inventar recuperat de V. Palade (ultimul titlu, în continuare prescurtat *Realități etnice și politice în Moldova Meridională*).

¹¹ V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională.....*, p. 113, 202 (fig. 30/5, 6, 9).

¹² *Ibidem*, p. 118, 203 (fig. 31/5-13).

¹³ D. Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei*, în *SCIV*, t. 19, 1968, 2, p. 236-237; V. Spinei, *Antichitățile nomazilor turanici din Moldova.....*, în *SCIV*, t. 25, 1974, 3, p. 395, fig. 3.

¹⁴ V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională.....*, p. 110; R. Maxim-Alaiba, *Locuințe din secolele III-IV și VIII-IX.....*, în *MCA (A XVII-a Sesiune Anuală de Rapoarte)*, Ploiești (partea a II-a, 1983), București, 1993, p. 355, 358-fig. 4; Idem, *Două morminte turanice târzii de la Banca*, în *Arh.Mold.*, XI, 1987, p. 235-239, fig. 1.

¹⁵ Informație obținută în 2008 de la ing. S. Ștefănescu (Valea Mare-Dumești, jud. Vaslui), care prin intermediul cercetărilor de suprafață și a rezultatelor lui Gh. Coman a ajuns la estimarea acestui număr de movile pe raza județului amintit. Îi mulțumim și pe această cale pentru ajutorul acordat, inclusiv pentru accesul la colecția sa particulară.

(Bârlad-*Parc* și Bârlad-*Moara lui Chicoș*). Majoritatea mormintelor turanice erau tumulare și foarte rar plane (pentru nomazii sedentari).

Pătrunderea în masă a nomazilor tiurci în spațiul carpato-danubian și implicit pe teritoriul bazinului amintit se datorează scăderii treptate a numărului comunităților sedentare, agricole, din anumite zone geografice. Războinici, aceștia i-au exploatat pe localnici, prin deposedarea de bunuri materiale și prin impunerea unui tribut periodic¹⁶ Nu sunt excluse nici eventualele schimburi dintre triburile migratoare și localnici (unele obiecte tipice nomazilor fiind găsite în așezări autohtone), cum este cazul zăbalei fără curbă de la Simila-Zorleni¹⁷ sau a pintenului de la Dodești-Vaslui¹⁸

Cele șase zăbale sunt din fier¹⁹ și pot fi împărțite, din punct de vedere tipologic, în două tipuri principale:

1. *Zăbală cu tija fixă*
2. *Zăbală cu tija mobilă*

Variantele primului tip sunt următoarele:

1.1. *Zăbală cu tija fixă dreaptă*: pe lângă caracteristicile menționate, această variantă este subțire și circulară în secțiune, fabricată prin turnare. La capete dispune de două verigi, necesare fixării frâului. Astfel de exemplare s-au găsit la Simila-Zorleni (singura zăbală descoperită într-o așezare a bazinului amintit) și în inventarul mormântului de la Bârlad-*Dealul Țuguieta (Planșele II/1, III/1)*, împreună cu alte obiecte, printre care și un interesant vas²⁰, de dimensiuni reduse ($h = 8,8\text{cm}$; $dg = 7,4\text{cm}$ și $df = 7,8\text{ cm}$), modelat la mână, cărămiziu, cu urme de ardere secundară și decorat cu trei șiruri de impresiuni (unul pe buză și două pe gât), sub care se află zece semne alfabetiforme (**Planșa IV/1a, 1b**), similare celor de pe vasele migratorilor de la Sarkel-Belaia Veja²¹ În privința formei și decorului alveolat, pot fi stabilite unele asemănări cu exemplarul aflat în inventarul mormântului alogen de la Tuzla-Tatarbunar (Odessa)²².

1.2. *Zăbală cu tija fixă curbată*: respectivele piese de harnașament au tija tot fixă, dar ușor curbată, groasă și rotundă în secțiune, executată prin turnare. La extremități dispune de două inele puternice, care au scopul fixării hamului.

¹⁶ H. H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, București, 1958, vol. I, p. 42-45.

¹⁷ V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională.....*, p. 183 (fig. 11/1).

¹⁸ D. Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați. Așezările din secolele VI-XI de la Dodești-Vaslui*, Editura Junimea, Iași, 1984, p. 108, 116 (fig. 62/2).

¹⁹ Zăbalele, celelalte obiecte și harta au fost desenate cu precizie și meticulozitate de către desenatorul Muzeului de Istorie Roman, muzeograf-inginer Dan Spătariu. Precizăm că piesele au fost măsurate și desenate cu prilejul vizitării instituțiilor care le dețin: Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui și Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad.

²⁰ Descoperit de colegii Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad (menționați la nota bibliografică 9), cu prilejul supravegherii lucrărilor de terasare din 2003, când s-a depistat și mormântul dublu amintit).

²¹ V. Spinei, *Ultimele valuri migratoare de la nordul Mării Negre și al Dunării de Jos*, Editura Helios, Iași, 1996, p. 290, fig. 14 (în continuare, prescurtat *Ultimele valuri migratoare*).

²² Idem, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională.....*, p. 118, 209 (fig. 37/9).

Descoperite în mormintele izolate de la Bârlad-*Moara lui Chicoș*, Grivița (Vaslui) și Umbrărești-Galați (**Planșa II/3-5**), acestea sunt întregi și fragmentare.

2. *Zăbală cu tija mobilă*: prezintă unele diferențe față de tipul anterior, nu doar în privința tije, care este formată din două mici brațe, prinse între ele sau prin intermediul a două mici vergeluțe, ci și a inelelor de la margini, care sunt rotunde sau sub forma literei D. Exemplare cu verigile de la capete circulare nu s-au găsit în spațiul bazinului bârlădean, însă ele sunt răspândite în restul Moldovei sau în spațiul Munteniei (exemple mai jos). Însă, s-a descoperit în interiorul unui cazan de aramă, de la Pogonești-Ivești, o zăbală unicat, cu tija mobilă, prinsă la mijloc cu două cârlige, care are la extremități două vergele ce imită forma literei D (**Planșa II/2a, 2b**). Așadar, se observă și pentru acest tip prezența a două variante:

2.1. Zăbală cu tija prinsă la mijloc prin două mici inele, iar la capete cu verigi (lipsește din bazin această variantă);

2.2. Zăbală cu tija prinsă la mijloc prin două cârlige ale brațelor, iar la extremități are inele sau verigi sub forma literei D (un exemplar descoperit la Pogonești-Ivești).

Potrivit descrierii ambelor tipuri și variante se remarcă elemente distinctive: dacă la primul doar forma tije este schimbată, în cel de-al doilea caz atât tija cât și inelele sunt diferite.

*

Războinicii călăreți nomazi aveau asupra lor și arme, multe dintre ele găsite în inventarul mormintelor, alături de defunții și împreună cu ofrandele de cai. Tradiția depunerii cailor ca ofrandă, prin sacrificarea lor la moartea stăpânului, constituie un vechi ritual, specific populațiilor ugrofinice și mongoloide din stepele eurasiatice²³

Cele mai frecvente obiecte din mormintele spațiului bârlădean sunt vârfurile de săgeți și cuțitele. Primele sunt din fier, de tipuri diferite, unele cu trei aripioare (la Banca), răspândite la slavi și unguri²⁴, dar prezente și la alte populații migratoare (pecenegi). Cuțitele, executate tot din fier, au lama dreaptă și păstrează pedunculul de fixare a mânerului (în siturile de la Banca și Grivița). Aceste exemplare sunt des întâlnite în mormintele turanicilor din Europa răsăriteană și centrală²⁵. Dintre elementele de harnașament cele mai multe sunt zăbalele, prezente atât în stațiuni (Simila-Zorleni), dar mai ales în morminte (Bârlad-*Moara lui Chicoș*, Bârlad-*Dealul Țuguieta*, Grivița, Pogonești-Ivești și Umbrărești). Cea de la Zorleni (**Planșa III/1**), pusă pe seama legăturilor dintre membrii comunității locale și pecenegi²⁶, a apărut ca tip în estul Europei, încă din perioada posthunică, fiind originară din Siberia²⁷, iar din secolele X-XI s-a generalizat și în restul continentului²⁸. Exemplare similare tipologic

²³ Idem, *Antichitățile nomazilor turanici din Moldova.....*, în *SCIVA*, t. 25, 1974, 3, p. 406.

²⁴ *Ibidem*, p. 407.

²⁵ Idem, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională.....*, p. 200 (fig. 28/11), 201 (fig. 29/8), 204 (fig. 32/7), 208 (fig. 36/29, 30).

²⁶ Idem, *op.cit.*, în *SCIVA*, t. 25, 1974, 3, p. 407.

²⁷ G. A. Fedorov-Davâdov, *Kočevniki Vostočnoj Evropy pod vlast' ju zolotoordynskih hanov*, Moscova, 1966, p. 18, 20.

²⁸ V. Spinei, *Antichitățile nomazilor turanici din Moldova.....*, în *SCIVA*, t. 25, 1974, 3, p. 407.

s-au descoperit la Tangâru-Giurgiu²⁹, Curcani-Ilfov³⁰, Orăștie-Hunedoara³¹ și în multe stațiuni din spațiul slav, printre care la Pavlovca-Odesa³² și Vitănești³³

Alt tip de zăbală, cu două vergele, inele mari, mobile la extremități, cu diametrul de circa jumătate din lungimea unei vergele, cunoscut în spațiul nostru încă din veacurile VII-VIII (Târgșor-Prahova³⁴), a avut ulterior o circulație foarte largă, în Siberia, Europa răsăriteană și centrală (Orăștie-Hunedoara³⁵, Moscu-Galați³⁶, Grozești-Iași³⁷, Seliște-Orhei³⁸ și Hansca³⁹, ultimele două situri din Basarabia), pentru intervalul cuprins între secolele IX-XIV⁴⁰. Oarecum asemănător acestui tip este exemplarul găsit la Pogonești-Ivești, doar că acesta are la extremități două verigi, sub forma literei D, utilizate la fixarea frâului, iar tija este îmbinată din două cârlige (**Planșa II/2a, 2b**). Asemănări cu acest exemplar, îndeosebi în privința tijeii, găsim la Șabalat-Sadovoe⁴¹, Subbotița⁴², Przemyśl⁴³, Babič⁴⁴ și Kamenka⁴⁵

Foarte rare, în inventarele mormintelor turanice, sunt vasele de aramă, precum cel de la Pogonești-Ivești (**Planșa III/2**), care este diferit de căldările din lut, caracteristice secolelor IX-XIII⁴⁶. Un cazan apropiat acestuia (ca formă, material, mod de fabricare) se află în colecțiile Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova, fiind parte componentă a depozitului (tezaurului) de la Plopu⁴⁷. Totodată, ambele cazane au urme de folosire îndelungată, fapt evidențiat nu doar de starea lor precară ci mai ales de reparațiile succesive intervenite în timp, pentru mărirea lor sau pentru peticire.

²⁹ D. Berciu, *Săpăturile arheologice de la Tangâru (Giurgiu, București)*, în *MCA*, V, 1959, p. 152 (fig. 10/2).

³⁰ M. Sâmpetru, D. Șerbănescu, *Mormântul de călăreț nomad descoperit la Curcani (Jud. Ilfov)*, în *SCIV*, t. 22, 1971, 3, p. 445-447 (fig. 4, 6/4).

³¹ A. Dragotă, *Aspecte de multiculturalitate spirituală. Rit și ritual funerar în Transilvania și în Europa centrală și de sud-est (sec. IX-XI p.Ch.)*, Editura „Altip”, Alba Iulia, 2006, p. 255 (pl. XLV/13).

³² V. Spinei, *Ultimele valuri migratoare.....*, p. 292 (fig. 16/12).

³³ *Ibidem*, p. 294 (fig. 18/1, 6).

³⁴ Gh. Diaconu, P. Diaconu, *Un mormânt de călăreț din secolul VII descoperit la Târgșor*, în *SCIV*, t. 13, 1962, 1, p. 63 (fig. 3/2, 3, 5).

³⁵ A. Dragotă, *op.cit.*, p. 255 (pl. XLV/14).

³⁶ V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională.....*, p. 114, 203 (fig. 31/14).

³⁷ *Ibidem*, p. 113, 201 (fig. 29/7).

³⁸ *Ibidem*, p. 116-117, 208 (fig. 36/2, 6).

³⁹ S. Mustăță, *Populația spațiului pruto-nistean în secolele VIII-IX*, Chișinău, 2005, p. 355 (fig. 35/8).

⁴⁰ G. A. Fedorov-Davâdov, *op.cit.*, p. 18, 20, tipul G II.

⁴¹ V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională.....*, p. 117, 205 (fig. 33/8).

⁴² *Idem*, *Ultimele valuri migratoare.....*, p. 283 (fig. 7/1).

⁴³ *Ibidem*, p. 285 (fig. 9/D).

⁴⁴ *Ibidem*, p. 300 (fig. 23/13).

⁴⁵ *Ibidem*, p. 301 (fig. 24/11).

⁴⁶ *Idem*, *Antichitățile nomazilor turanici din Moldova.....*, în *SCIVA*, t. 25, 1974, 3, p. 409.

⁴⁷ A. Ioniță, B. Ciupercă, *Depozitul de la Plopu (jud. Prahova)*, în *Temeiuri ale civilizației românești în context european (in memoriam Radu Popa)*, Bistrița-Năsăud, 2003, p. 177, 182 (pl. 1/2).

Potrivit acestor asemănări, obiectele din siturile bazinului menționat se încadrează cronologic secolelor X-XI și pot fi atribuite etnic grupurilor migratoare, îndeosebi pecenegilor. De altfel, unele precizări, din punct de vedere etnic, au fost furnizate de acele piese mai puțin folosite, precum zăbalele de la Bârlad-*Moara lui Chicoș*, Bârlad-*Dealul Țuguieta*, Pogonești-Ivești și Umbrărești, ce au indicat prezența pecenegilor în mormintele nomazilor, din arealul geografic stabilit, nefiind atribuite uzilor, întrucât aceștia au stat prea puțin pe teritoriul românesc. Posibil ca și celelalte morminte turanice, de la Banca, Bârlad-*Parc*, Drăgănești și Grivița să fi aparținut tot pecenegilor.

Prezența unui număr redus de schelete în mormintele izolate păgâne (unul, maxim doi), din bazinul bârlădean, dar și din alte regiuni ale Europei de răsărit, demonstrează că nomazii se deplasau în grupuri mici și nu staționau multă vreme într-un singur loc⁴⁸. Totodată, se remarcă raritatea mormintelor duble, fie păgâne, aparținând turanicilor (unul singur, la Bârlad-*Dealul Țuguieta*) sau creștine, potrivit mormântului dublu, semnalat anterior (găsit în 1961 ori 1965) la Dumeștii Vechi (Vaslui)⁴⁹, atribuit potrivit ritualului (orientare: NV-SE; poziția scheletelor: decubit dorsal; inventar: un cosor/cuțit din fier, cu dinte, folosit la viticultură) membrilor unei comunități autohtone.

Potrivit statisticii, în bazinul bârlădean, din totalul celor 10 vestigii funerare, specifice perioadei secolelor X-XI, opt aparțin nomazilor (dintre care, doar la Banca⁵⁰ s-a descoperit un mormânt de copil-M2), un număr impresionant, care implică prezența lor în viața socio-politică a zonei. Superioritatea lor militară nu s-a materializat și în privința nivelului de civilizație, fapt dovedit de izvoarele literare și cercetările arheologice care au demonstrat inferioritatea culturii materiale nomade față de cea locală, autohtonă. Chiar dacă inițial au impus un raport de vasalitate populației băștinașe, ulterior după retragerea unora și asimilarea altora în fondul autohton dominant, acest statut a dispărut.

Pe teritoriul Moldovei s-au descoperit până în prezent un total de 20 de morminte⁵¹, datate în intervalul specificat, dintre care jumătate sunt din bazinul Bârladului. Opt din cele zece sunt morminte turanice, iar cinci conțin zăbale:

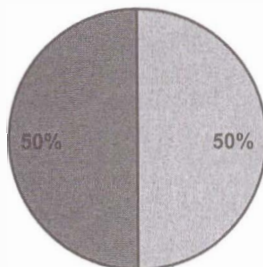
⁴⁸ V. Spinei, *Antichitățile nomazilor turanici din Moldova.....*, în *SCIVA*, t. 25, 1974, 3, p. 406.

⁴⁹ D. Gh. Teodor, *Le haut féodalisme sur le territoire de la Moldavie à la lumière des données archéologiques*, în *Dacia*, IX, 1965, p. 329, nota 26; Idem, *Elemente și influențe bizantine în Moldova în secolele VI-XI*, în *SCIV*, t. 21, 1970, 1, p. 114-115 (fig. 7/2).

⁵⁰ V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională.....*, p. 110.

⁵¹ D. Gh. Teodor, *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI d.Hr. (Contribuții la continuitatea daco-romană și veche românească)*, București, 1997, p. 24, 27, 29.

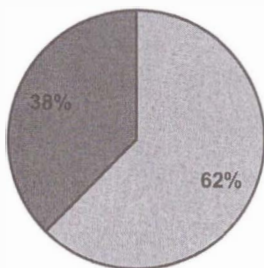
Fig.1 Descoperiri funerare din secolele X-XI din Moldova

■ 10 morminte izolate/necropole depistate în afara bazinului bârlădean

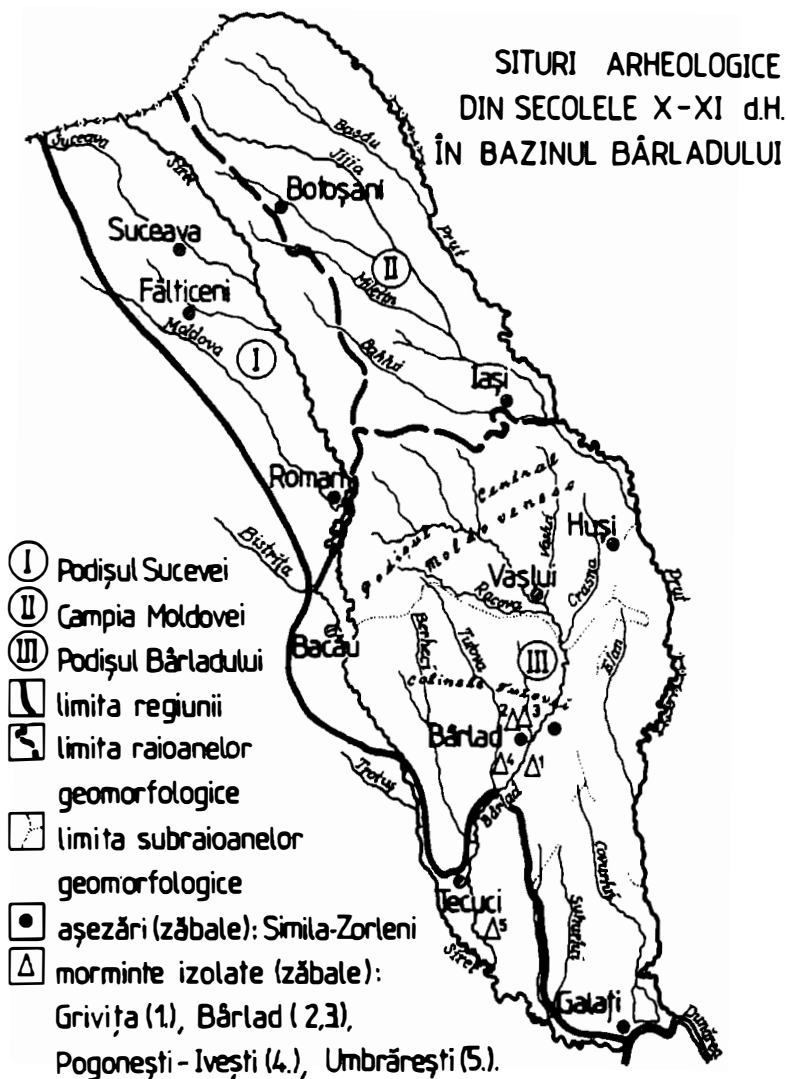
■ 10 morminte izolate/cimitire identificate în bazinul Bârladului

Fig. 2 Statistica mormintelor izolate turanice, cu sau fără zăbale, din bazin

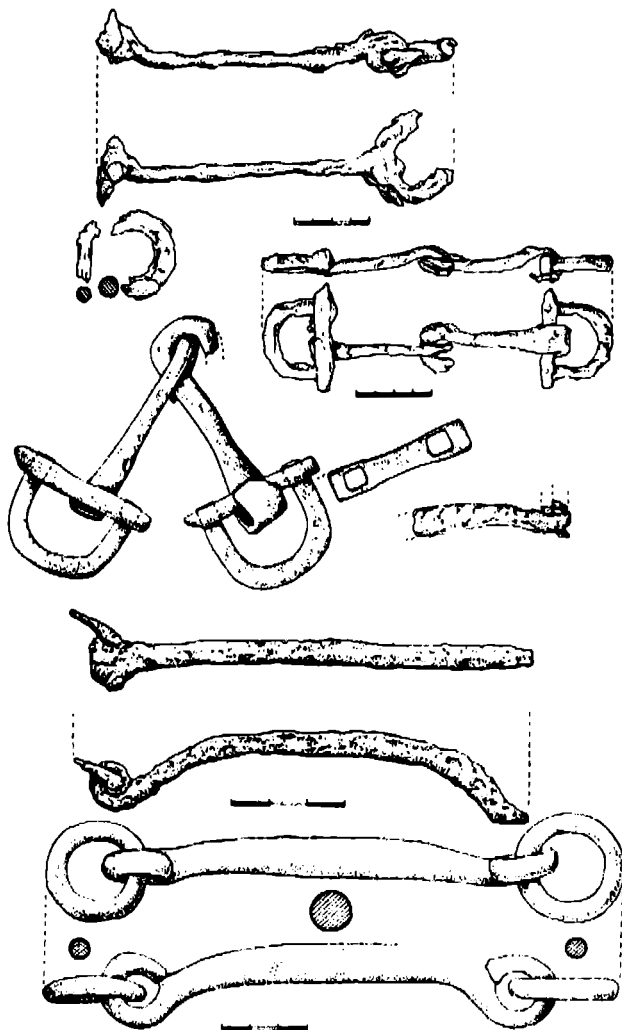
■ cinci morminte izolate cu zăbale

■ trei morminte izolate fără zăbale

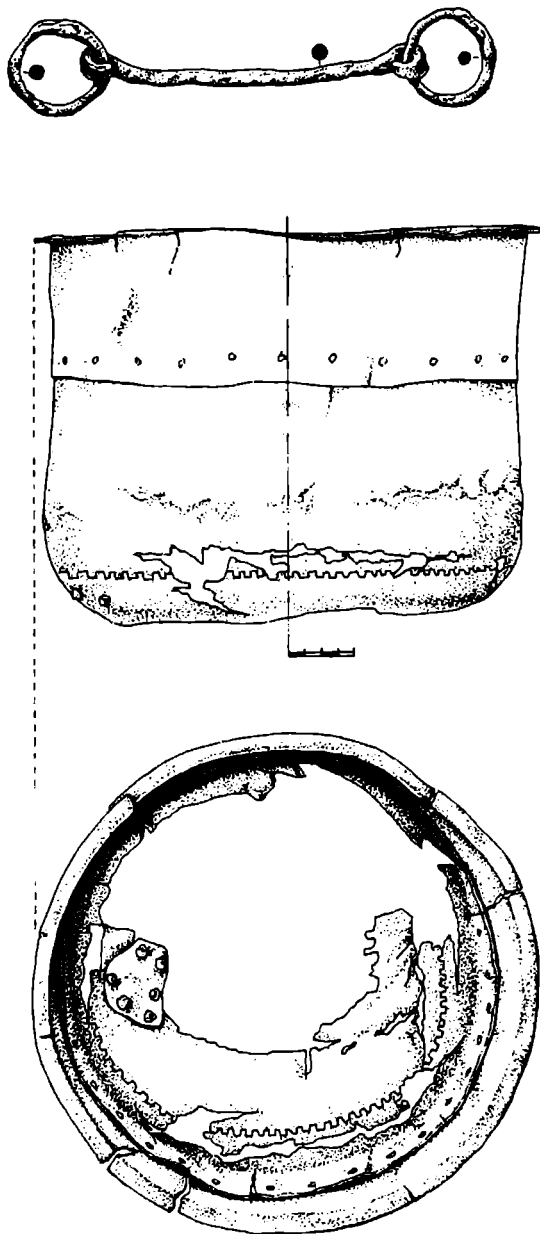
Plansa I. Harta siturilor arheologice (așezări și morminte izolate), din bazinul Bârladului, cu zăbale în inventar, specifice secolelor X-XI.

Planche I. Carte des sites archéologiques (établissements et tombes isolées), du bassin de Bârlad, où on a découvert dans l'inventaire des mors spécifiques pour les X – XI siècles.

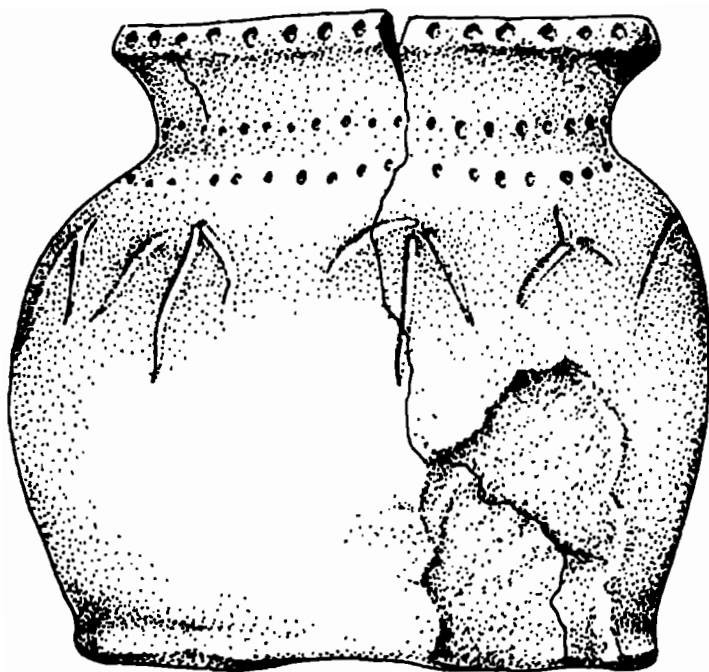
Planșa II. Tipuri de zăbale din fier: 1, zăbală cu tija fixă și inele la extremități, descoperită în mormântul dublu de la Bârlad-Dealul Țuguieța; 2/a-b, zăbală cu tija mobilă având inelele sub forma literei D, descoperită la Pogonești-Ivești (a, desfășurată; b, strânsă); 3, fragment de zăbală, de la Bârlad-Moara lui Chicoș; 4, zăbală cu tija fixă găsită la Umbrărești-Galați; 5, zăbală cu tija fixă și inele mobile la capete, pentru prinderea frâului, din inventarul mormântului de la Grivița-Vaslui. Secolele X-XI.

Planche II. Types de mors en fer: 1, mors avec une tige fixe et des boucles aux extrémités découverts dans la tombe double de Bârlad-Dealul Țuguieța; 2/a-b, mors avec une tige mobile ayant les anneaux sous la forme de la lettre D découverts à Pogonești - Ivești (a - déroulé; b - serré); 3, fragment de mors de Bârlad-Moara lui Chicoș; 4, mors avec une tige fixe trouvé à Umbrărești-Galați; 5, mors avec une tige fixe et deux crochets mobiles aux extrémités pour fixer le frein provenant de la tombe de Grivița-Vaslui. X - XI siècles.

Plansa III: 1. zăbală cu tija fixă, descoperită în așezarea de la Simila-Zorleni; 2. cazan din aramă, fabricat prin batere și nituire, din mormântul izolat de la Pogonești-Ivești (Vaslui). Secolele X-XI.

Planche III: 1, mors avec une tige fixe découverts dans l'établissement de Simila-Zorleni; 2, chaudière en cuivre réalisée par frappement et rivement de la tombe isolée de Pogonești-Ivești (Vaslui). X – XI siècles.

Plansa IV: 1a/b vas modelat la mână, din pastă grosieră, de culoare cărămizie, cu urme de ardere secundară. Descoperit în mormântul dublu de la Bârlad-Dealul-*Țuguieta*, vasul dispune de un decor format din trei șiruri de impresiuni, urmat de zece semne alfabetiforme. Sec. X-XI.

Planche IV: 1a/b, vase travaillé à main, en pâte grossière, couleur rougeâtre, avec des traces de brûlure secondaire. Découvert dans la tombe double de Bârlad-Dealul *Țuguieta*, le vase présente un décor qui consiste en trois séries d'impressions et 10 signes alphabétiques. X^e – XIe siècles.

DESPRE REGIMUL VAMAL AL MOLDOVEI ÎN SECOLELE XIV-XVI

Albert Gabriel Grecu

Cuvinte cheie: Moldova; negustori; regim vamal, mărfuri; voievozi; secolele XVI-XVI; comerț de tranzit; bani; scutiri de vamă; postavuri; grivnă.

Keywords: The Moldavia; merchants; customs regim; the princes; the XIVth - XVIth centuries; trasit trade; money; customs exemptions, cloth; hryvnia.

Summary

Even before the foundation of the medieval state of Moldavia citizens from different "countries" (Berladnicilor Country, Brodnicilor Country, Bolohovenilor Country, etc.) had some fiscal and customs duties to the "major part" of the leaders of villages and fields, local and any other administrative forms in which was previously organised the territory of the future Moldavian state.

The development of trade in goods was closely conditioned by the existence of a strata of rich landowners, after all forms of interaction with people from the same social environment experienced the domestic fashion, customs and traditions and thus took some of those class influences having discover this way the new needs, necessities or tastes, either of the East or of the West. These influences manifested in food, clothes, the ornaments of the court ladies or only of the ladies of the noblemen, in the decoration of the houses aroused in the spirit of the time the need to purchase those products which would lead directly and immediately to the adaptation of the ruling stratum and the country's boyars fashion, customs and traditions of the time. These new goods were brought to the medieval Moldavia by Moldavian merchants, but most often by strangers who used to have such goods in their chariots, which were not found at the others being thus more special, more interesting, in demand and most cherished by the local buyers.

The trading system of a feudal state was conditioned by the existence of a rich social strata interested in certain products and supplies, the existence of a network of trade routes, of a monetary system accessible to that strata and with a living and adaptable monetary circulation flow of foreign currency, the existence of a system of weights and measures, metric values, yet adaptable and understandable and usable also by the foreign merchants.

It was also imperative that the internal commerce integrate to the transit trade, the domestic goods to be searched by the foreign traders in transit through Moldavia, and represent an amount of foreign exchange supply and revenue generating for the throne by its customs locations.

Încă înainte de întemeierea statului medieval Moldova locuitorii diferitelor „țări” (Țara Berladnicilor, Țara Brodnicilor, Țara Bolohovenilor, etc) au avut anumite îndatoriri fiscale, vamale față de „mai marii părților” conducători de sate sau de

câmpuri, ocale și orice alte forme administrative în care a fost organizat anterior teritoriul viitorului stat moldovenesc. Despre îndatoririle fiscale ale locuitorilor acestui întins spațiu geo-politic se poate doar presupune, căci în lipsa documentelor nu putem afirma precis care au fost formele concrete de percepere a acestora. Asemenea *Occidentului* și în părțile *Orientale* ale Europei și în mod concret în spațiul Moldovei locuitorii datorau conducătorilor lor darea în produse, fie sub forma *dijmei* sau a *nonei* și în același timp prestau un număr de zile de muncă în folosul cnezului, judeului și mai târziu în folosul boierului. „*Negustorii, bine înțeles, vor fi plătit și ei vamă pentru mărfurile pe care le treceau prin cnezatul respectiv.*”¹

Negoțul intern al Moldovei „*a fost deșteptat și întărit numai prin alcătuirea unei bogate clase de boieri, care prin războaie, prin călătorii și prin primirea de oaspeți ajunsese a cunoaște nevoile, trebuințele și gusturile Răsăritului bizantin, ale Apusului care cuprindea în vecinătatea noastră și pe unguri și pe poloni și adusesse astfel în mijlocul simplei vieți patriarhale țărănești o viață nouă, mai vioaie, în stare să se schimbe și supusă prefacerilor răpezi pe care le aduce fluctuația înrăurilor străinătății*”² Iată N. Iorga semnalează faptul că dezvoltarea schimburilor de mărfuri a fost strâns condiționată de existența unei pături bogate de boieri care, în urma oricăror forme de interacțiune cu oameni din același mediu social au cunoscut „moda”, obiceiurile, tradițiile casnice ale celor de o seamă și au preluat astfel acele influențe de clasă, au descoperit astfel noi nevoi, trebuințe sau gusturi, fie ele ale Răsăritului fie ale Apusului. Aceste influențe manifestate în alimentație, în vestimentație, în podoabele doamnelor de la curte sau doar a doamnelor boierilor, în decorarea locuinței au trezit în spiritul timpului necesitatea procurării acelor produse care să ducă în mod direct și imediat la adaptarea păturii conducătoare și a boierilor țării la moda, obiceiurile și tradițiile timpului. Aceste noi bunuri, mărfuri erau aduse în Moldova medievală fie de negustorii moldoveni, dar de cele mai multe ori de cei străini obișnuiți a avea în carele lor asemenea mărfuri, care negăsindu-se la alții erau astfel mai deosebite, mai interesante, mai căutate și mai prețuite de cumpărătorii locali.

Sistemul comercial al unui stat feudal a fost condiționat de existența unei pături sociale bogate și interesate de anumite produse și bunuri, a unei rețele de drumuri comerciale, a unui sistem monetar accesibil acestei pături și cu o circulație monetară vie și adaptabilă la fluxul de monedă străină, a unui sistem de măsuri și greutate, de valori metrice adaptabil și în același timp utilizabil și înțeles și de către negustorii străini. De asemenea era absolut necesar ca negoțul intern să se integreze comerțului de tranzit, mărfurile interne să aibă căutare la negustorii străini aflați în tranzit prin Moldova, și să reprezinte o valoare de schimb cu oferta externă și generatoare de venituri pentru domnie prin locațiile sale de vamă.

Prezența negustorilor străini în Moldova, căci se întâlneau prin părțile Moldovei „... străini sași și unguri, de o parte, armeni și nemți galițieni, de alta...” nu

¹ Constantin C. Giurescu; *Istoria Românilor*; vol II; partea I; Ediția a IV-a; Fundația Regală pentru Literatură și Artă; București; 1943; p. 558.

² Nicolae Iorga; *Negoțul în trecutul românesc*, în *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Editura Ramuri, Craiova, 1921, p. 229.

s-a datorat vreunui interes al lor de a vinde din bogățiile Moldovei, sau din acela de a dobândi moșii și pământuri de la domnie sau de a cumpăra asemenea pământuri de la boierii de țară, ci din aceea că marea lor majoritate s-au așezat în părțile acestea ca „meșteri pentru boieri, iar alții țineau, cum s-ar zice, conacele, locurile de oprire și de împrăștiere a puterilor, pentru negustori cari făceau de-a lungul și de-a latul Domniilor românești negoțul cel mare de tranzit”.³ Vorbim deci, de o structură incipientă de meseriași așezați pe moșile boierești care au dat la început doar cele trebuincioase moșiei și mult mai târziu a apărut necesitatea producerii unui surplus pentru generarea de noi venituri și constituirea, astfel, a unui comerț local, de moșie am putea spune, iar odată cu creșterea numărului și cu diversificarea producției de la conac să se contureze un comerț continuu, parte integrantă a comerțului intern și generator de schimburi de produse, de schimburi de influențe, de tradiții, datini. Dar nu numai la chemarea unor boieri de țară s-au așezat acei meșteri în părțile Moldovei. Domnia este în primul rând generatorul unor astfel de acțiuni de așezare a unor asemenea meșteri prin părțile Moldovei. Domnia este cea care cheamă de peste hotare meșteri după nevoile sale. Iată un document emis în Vaslui la 18 februarie, probabil în anul 1476, sau poate în 1475 de către Ștefan cel Mare, către *birăul de Brașov* în care se afirma: „*Ștefan Vodă din mila lui Dumnezeu Domn al țării Moldovei, scriem șoltuzului din Brașov, prietenului nostru iubit, și după aceasta, mă rog de domnia ta, ca de un prieten al nostru, să lași pe sluga noastră pe meșterul Mihai să vie la noi cu săbii și cu arme ca să ne fie împotriva păgânilor, căci avem nevoie de ele.*”⁴ Se vede astfel că la timpuri de primejdie domnia este cea care apelează la armurierii din părțile Brașovului pentru înzestrarea oștirii țării cu arme. Deci, domnitorii sunt inițiatorii relațiilor comerciale cu meșterii sau cu negustorii de peste hotare, și tot lor li se datorează contactele omului de rând sau al păturii înstărite cu aceștia înlesnindu-se astfel întrepătrunderea oricăror influențe, gusturi, trebuințe, nevoi, etc.

La întretăierea drumurilor au apărut mai sus numitele „*locuri de oprire*” și e vorba cu siguranță de acele hanuri des evocate și în operele literare din secolul al XIX-lea, care erau situate în vecinătatea orașului în ocolul acestuia, sau chiar în târg, ori târgurile se aflau în administrarea șoltuzului.

Aici s-a dezvoltat adevăratul negoț, fie el cu amănuntul, fie cel engross, dar este mai întâi unul de tranzit, generat de prezența temporară, trecătoare a negustorului ambulant, care la vreme rea, sau din dorința reîmprăștiării propriilor forțe trage la han, se oprește în oraș unde, mai face un schimb ocazional lipsit de importanță la prima vedere sau în cel mai bun caz „străinul” plătește stabilimentului cu produse, cu ceea ce se caută, dacă dispune de acestea, sau în fireasca căutare a unor potențiali clienți își popularizează propria marfă. Tot aici se realizează și schimbul de monedă. El vinde pe monedă locală, cumpără ori își plătește pentru propriile nevoi cu monedă proprie acceptată în schimburile curente, sau plătește către șoltuzul sau pârgarul urbei și al ocolului târgului vama pentru mărfurile sale. Cu aceștia tratează negustorul, căci între atribuțiile sfatului târgului condus de șoltuz și pârgarii săi exista și aceea a

³ Nicolae Iorga; *op. cit.*, p.230.

⁴ Gheorghe Ghibănescu; *Vasluiul în studiu și documente*, Institutul de arte grafice „Viața românească”, Iași, 1926, p. 17.

colectării vămii dar și de a „... *preschimba banii ce intrau din afacerile negustorești în casa orașului în bani buni pentru plata haraciului; ... priveghea negustoriile, prețurile, bunătatea mărfurilor și dreptatea măsurilor; confisca și ardea mărfurile rele; intervenea pentru negustorii pământeni către autoritățile din țările străine pentru a li se face dreptate ...*”⁵ Se vede de aici, că dregătorii domnului sunt cointeresați prin atribuțiile lor să aibă relații cu negustorii care le călcau poarta orașului, căci din vama percepută pe mărfurile tranzitate de negustori plăteau domnului birul datorat de oraș. De asemenea stabilind prețurile mărfurilor tot pângarii erau cei care cunoșteau mai bine calitatea produselor stabilind astfel vămuirea mărfurilor. Firească mai marii târgurilor Moldovei țineau întotdeauna cont de scutiile acordate de domnitori diferitelor categorii de negustori. „*Vechile așezăminte vamale ale Moldovei prevăd taxele ce trebuiau plătite atât pentru mărfurile ce erau să fie desfăcute în țară, cât și pentru acele ce treceau numai prin ea.*”⁶

Scutiile de vamă acordate de domni unor anume categorii de negustori sau de o anumite origine au avut și ele rostul lor. Ele au avut întotdeauna un substrat politic generat de situația geo-politică de moment și dincolo de aceasta au urmărit tranzitarea unor mărfuri pe teritoriul Moldovei, a acelorora căutate de domnie și prin scutirea de vamă produsele în cauză puteau fi dobândite la un preț preferențial. De avantajele se bucurau ambele părți.

Dar ce negustori străbăteau cărările și potecile Moldovei, ori se adăposteau pe la hanurile și sub zidurile târgurilor?

Cei dintâi negustori trecuți prin ținuturile Moldovei sunt, firește, negustorii lioveni, cărora Alexandru cel Bun le-a acordat primul privilegiu comercial în Suceava la 8 octombrie 1408. Acest privilegiu al negustorilor din Liow a fost întărit de domnitorul Ștefan al III-lea la 3 iulie 1460, emis tot în Suceava. Pe lângă negustorii lioveni găsim des amintiți negustorii de origine armeană, care încă din prima jumătate a secolului al XV-lea populau târguri și cetăți din Moldova. Sunt amintiți în Galați, Vaslui, Botoșani, Hotin, Suceava. Nici Cetatea Albă nu era străină de prezența acestora, însăși cavalerul Guilbert de Lannoy pomenind că a găsit aici, la 1421, „genovezi, valahi și armeni”⁷ (A D Xenopol, p. 208; apud Arhiva Istorică, I, 1, p.129.). Gilbert de Lannoy îi pomeniște astfel și pe negustorii munteni.

Un loc însemnat în negoțul cu Moldova îl ocupau și negustorii din Ardeal. Documentul datat la 26 mai 1435, Gura Bașeului consemnează: „*Ștefan Voievod, din mila lui D-zeu, domn al Țării Moldovei. Scriem judecătorilor de la Bacău și de la Trotuș: ni se jelesc brașovenii că prin acele părți li se fac multe pagube și piedici oamenilor lor și târgoveșilor lor. Pentru aceasta, cercetați cărțile noastre, pe care le-am dat lor, ca să le fie după aceasta, și nu lăsați săli se facă strâmbătăți de către nimeni, ca ei să nu ni se jeluiască mai mult, pentru că noi știm capetele voastre, ca*

⁵ A. D. Xenopol; *Istoria românilor din Dacia traiană*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 196.

⁶ A. D. Xenopol; *op. cit.*; p. 207.

⁷ A D Xenopol; *op. cit.*, p. 208; apud Arhiva Istorică, I, 1, p.129.

să avem noi pace.”⁸ Actul arată astfel importanța acordată de domnie respectării privilegiilor brașovenilor în țara Moldovei, și semnaleză existența unui negoț cu Ardealul și cu Apusul prin intermediul acestora.

Nu trebuie uitați negustorii din peninsula italică promotorii comerțului de la gurile Dunării prin cele două cetăți ale Moldovei: Chilia și Cetatea Albă. Primul asemenea negustor pomenit este florentinul Balduin Pegolotti care la 1335 semnala: *„grâul din Cetatea Albă stă alături cu acela din Chilia și costă tot un preț, cu toate că acela din Chilia este mai bun și se păstrează mai bine în timpul plutirii.”* Alte document, de la 1360 amintește un conflict între negustorii genovezi și cei venețieni: *„genovezii care stau în portul Licostomo (Chilia) și în alte părți unde sunt schele pentru grâu pe Marea Neagră opresc pe venețiani a cumpăra acel product.”*⁹ Toți acești negustori străini, alături de negustorii moldoveni contribuiau la viața economică a Moldovei.

Documentele amintite semnaleză mărfurile tranzitate în spațiul Moldovei.

Astfel, actul de privilegiu de la 8 octombrie 1408 arată atât mărfurile import cât și cele de export. În prima categorie, în document sunt enumerate postavurile aduse din Galiția și care ajungeau în Bistrița și Brașov. Sunt amintite de la bun început postavurile importate de la galițieni pentru care vama principală se plătea în Suceava (3 groși de la o grivnă); apoi sunt pomenite țesăturile cunoscute generic sub denumirea de *marfă tătarească*, camha-ua (mătasea turcească), tebenca (mătasea pentru șa), mirodeniile din Orient: piperul; tămâia și vinul grecesc. Pentru importul tuturor acestor bunuri se plătea vama principală în Suceava, în sumă de 3 groși de grivnă, în celelalte târguri fiind stabilită o vamă de 2 groși de grivnă. De asemenea, același act stabilește vama ce trebuia plătită pentru o serie de mărfuri și produse moldovenesti exportate în Liov: *„Scofând vite în țară la Liov, se va plăti la Suceava de la o vită câte un gros, așijderea de la 10 porci, 10 oi; de la un cal sau de la o iapă câte 6 groși; 100 vulpi – 10 groși, 100 de piei crude de oaie – 4 groși, 100 piei de miel – 2 groși, 100 piei de vită – 15 groși. ... Ducând vite din țară la Tătari, se va plăti de toată vita la vama cea mare din Suceava câte 4 groși, iar la Iași – 2 groși, iar la Tighinea 2 groși. Iară de pe 100 de oi de la Suceava 60 de groși, iar în Iași 30 de groși, iar la Tighina 30 de groși.”*¹⁰

⁸ C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi; *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. I, Editura Academiei, București, 1975, p. 195-196; vezi și Constantin C. Giurescu; *Istoria Românilor*; vol. I; ediția a IV-a; Fundația Regală pentru Literatură și Artă; București; 1942; p. 523.

⁹ A D Xenopol; *op. cit.*, p. 205.

¹⁰ Nicolae Iorga; *op. cit.*, p.302.

Locuri de vamă	Cuantumul vămii pe animale și piei exportate								Destinația mărfurilor
	1 vită	10 porci	10 oi	1 cal liapă	100 vulpi	100 Piei oaie	100 Piei miel	100 Piei vită	
Vama de la Suceava (groși)	1	1	1	6	10	4	2	15	Liov
Vama de la Suceava (groși)	4	-	-	-	-	60	-	-	la Tătari
Vama de la Iași (groși)	2	-	-	-	-	30	-	-	la Tătari
Vama de la Tighina (groși)	2	-	-	-	-	30	-	-	la Tătari

Tabelul de mai sus dezvăluie cuantumul vămii pe animale și piei exportate din Moldova către Liov. Între „vama cea mare” de la Suceava și vămile interne de la Iași și Tighina pentru exportul vitelor se percepea vama pe cap de vită, valoarea acesteia fiind diferită pentru fiecare loc de vamă. Aceeași concluzie este valabilă și pentru pieile de oaie exportate „la Tătari.”

Locuri de vamă	Cuantumul vămii pe postavurile tranzitate prin Moldova (groși)	Destinația postavurilor
Suceava	3 groși/grivnă	Muntenia
Bacău	2 groși/grivnă	

Locuri de vamă	Cuantumul vămii pe postavurile exportate din Moldova	Destinația postavurilor
Suceava	3 groși/grivnă	Ungaria
Baia	1 1/2 groși/grivnă	
Suceava	3 groși/grivnă	Brașov
Bacău	1 1/2 groși/grivnă	
Trotuș	1 1/2 groși/grivnă	

Tabelele de mai sus dezvăluie două aspecte: pe de o parte au existat diferențe în ce privește cuantumul vămii percepute pentru postavurile exportate în Muntenia

față de postavurile destinate exportului în Ungaria sau în Brașov, al doilea aspect relevant este acela că vama percepută pentru postavurile exportate a fost diferit pentru fiecare loc de vamă.

După cum se observă actul de privilegiu acordat de Alexandru cel Bun Liovului s-a caracterizat prin vămile mari (vama cea mare de la Suceava) și vămile mici (locale: Iași, Siret, Cernăuți, Dorohoi, Roman, Neamț) percepute în fiecare târg al Moldovei. De asemenea sunt menționate vămile de hotar („Iară, scoțându-se cai sau iepe la Camenița Podoliei, se va plăti în Dorohoiu vama Siretului și în Hotin vama Cernăuțului”) și vămile de strajă: „... și încă și la strajă se va mai da de la tot carul câte 12 groși”. Actul indica locurile de vamă (târgurile pentru plata vămii) în funcție de traseul urmat de negustorii aflați prin Moldova. Astfel Bacăul și Bârladul erau locuri de vamă pentru negustorii care treceau cu carele în Muntenia; Baia și Moldovița pentru Bistrița; Bacău și Troțuș pentru Brașov; Hotinul pentru Galiția; Tighina sau Iași pentru spațiul denumit generic „la Tătari”. Au mai fost reliefate și alte aspecte: se plătea vamă atât pentru importul acestor bunuri, cât și pentru exportul lor în statele vecine; unele bunuri și produse nu puteau fi vândute decât în Suceava; trecerea peste hotarele Moldovei a cailor sau vitelor cumpărate din orice târg se putea face numai după plata vămii în Suceava, fapt ce trebuia dovedit cu carte, se percepea vamă pentru produsele tranzitate prin Moldova cuantumul acesteia fiind stabilit prin cântărirea mărfurilor. Actul în sine a dezvăluit două aspecte importante: vama principală la Suceava și dreptul domnului țării de a impune desfacerea în Suceava a produselor de interes pentru Domnie.

Actul de privilegiu acordat de Alexandru cel Bun liovenilor a fost reînnoit de Ștefan cel Mare la 3 iulie 1460. Noul act menține cuantumul vămii atât pentru mărfurile de import cât și pentru cele de export, dar dezvăluie noi mărfuri ce tranzitau spațiul Moldovei. Astfel sunt menționate în act mai multe tipuri de postavuri: pânză litvană, pânză de Krosno (pânză din Galiția), pânză nemțească (pânză albastră-Hașdeu; pânză fină- Kaluzniacki), postavul pentru hars, postavul pentru nădragi. Sunt amintite aici mărfurile mărunte. Acestea reprezentau mărfurile comercializate (vândute) cu amănuntul: cuțite, coase, seceri, talere, cofițe, brâne ferecate, țăvi, fiare pentru plug, săbii ungurești, paloșe, adică „alte lucruri mărunte ce se țin de negoțul de mărunțișuri”¹¹ I Nu lipsesc nici mărfurile de import: mătase, camha, tebenca, vinul grecesc, scoțișoara sau piperul, pentru care cuantumul vămii la vama cea mare era de 3 groși de grivnă, sau în orice alt târg de 2 groși de grivnă.

Actul de privilegiu de la 1460 menține vama pentru animalele și pieile exportate în Liov la aceeași valoare ca și actul anterior emis în timpul lui Alexandru cel Bun. Noul act de privilegiu ne arată că sau menținut aceleași taxe pentru animalele cumpărate spre a fi vândute în Liov, de asemenea sunt amintite aceleași locuri de vamă, dar au apărut și târguri noi unde erau vămuite mărfurile: Adjud, Putna, Vaslui, Tecuci. Sunt confirmate interdicțiile pentru anumite produse: „Și în Cernăuți carele să nu se scuture, ci neguțătorul să-și dea cuvântul său ca n-are în carele sale marfă oprită, precum jderi, argint, și ceară, sau nu duce cai buni de țară”.¹² Ca și în actul

¹¹ I. Bogdan; *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 278.

¹² I. Bogdan, *op. cit.* p. 280-281.

lui Alexandru cel Bun și aici se indică locurile de vamă pentru anumite rute de tranzit. Actul dezvăluie noi monede de circulație: *vor plăti în Bacău, în târgul Romanului și în celelalte târguri de margine câte doi zloți turcești de car*". Este vorba aici de galbenii turcești, în timp ce zlotul tătăresc reprezenta o cu totul altă monedă. „*El nu vine, firește de la Tătarii Crimeii, al căror nume îl poartă. Aceștia nu aveau bani cu o astfel de răspândire și însemnătate*”¹³ Zloții tătărești reprezentau monedele Republicii Genova. Acestea erau aduse în Moldova de caravanele de negustori genovezi veniți din Caffa. Zloții turcești apar ca monedă de schimb în tranzacțiile curente din a doua jumătate a secolului al XV-lea după ce Petru Aron acceptase plata tributului către Poartă.

Alte monede pomenite de document sunt rublele de argint: „*iar la vama cea mare din Suceava, de 12 cântare ce se vor cumpăni, 1 rublă de argint.*”¹⁴ Este vorba despre moneda poloneză de argint denumită rublă.

De alte asemenea acte de privilegii au beneficiat și negustorii brașoveni. În Vaslui, la 23 aprilie 1437 Ștefan Vodă, fiul lui Alexandru cel Bun reglementa vama datorată de negustorii din Brașov pentru mărfurile lor, amintind faptul că reglementarea respecta înțelegeri anterioare încă din timpul lui Alexandru cel Bun: „*toți oamenii din Brașov și din Bârsa, să plătească de tară câte 4 groși în toată țara noastră și la toate vămile de oricare ar fi în țară*”¹⁵ Acest act, de fapt o scrisoare adresată pârgarului Mihail și decanului Hannes Armbruster întărea un privilegiu anterior iar legitimarea și garanția domnească a privilegiului câștigat în ciuda oricăror conflicte politice este determinată de formula „în cas de războiu ferească Dumnezeu”

Iată, tratatul de pace de la Hârlău, 12 iulie 1499, încheiat de Ștefan cel Mare cu Ioan Olbracht (regele Poloniei), cu Alexandru (ducele Lituaniei) și Sigismund (regele Ungariei). În cadrul acestui tratat de pace pe lângă reglementările de ordin politic, militar s-au avut în vedere și rezolvarea unor probleme de ordin economic. Astfel la ultimele două puncte ale tratatului s-au stabilit următoarele:

- „*neguțătorii din amândouă părțile vor fi liberi a face negoț într-o țară sau într-alta, plătind vămile după vechile învoielii și obiceiuri.*”
- „*nedreptățile și pagubele suferite la graniță de supușii poloni pe teritoriul moldovenesc vor fi judecate de staroștii de la Hotin și Cernăuți, iar cele suferite de supușii moldoveni pe teritoriul polon de starosteale din Camenița. În caz de neînțelegere între cei trei staroști, ambii suverani vor delega comisiuni de boieri, cari vor cerceta cauzele și vor veghea ca înțelegerea stabilită prin acest tratat să nu fie călcată de nici o parte.*”¹⁶

Se legitima ca negustorii din Moldova și statele vecine să facă negoț și să plătească vama în baza vechilor acte de privilegii. Simpla lor amintire însemna reconfirmarea lor. Se reglementa prin tratat, ca în cazul unor neînțelegeri de natură economică cine să judece pricinile și în același timp judecata unor astfel de cauze să cadă în sarcina unor comisii de boieri delegată de domnitor sau rege. Se observă din acest tratat

¹³ N. Iorga, op. Cit. p.289.

¹⁴ Idem.

¹⁵ Gheorghe Ghibănescu; op. cit., 1926, p. 7.

¹⁶ I. Bogdan, op.cit, p. 419.

importanța acordată de domnie și regalitate față de respectarea învoielilor de natură economică dintre state, a reglementărilor vamale, și prin urmare respectarea regimului vamal. Ne întrebăm astfel. Care a fost interesul Domniei? De ce domnitorii au inclus în tratate politice și reglementări de natură comercială?

Perceperea vămii celei mari sau vămile interne se aflau în sarcina șoltuzilor din târguri. În cetățile și târgurile transilvane aceeași sarcină revenea Burgmeister-ului orașului. Deci, orice necesitate a Domniei, de natură economică se intermedia de către domn cu participarea Birăului din Brașov și invers. Acest aspect se observă și din cele două scrisori trimise de Ștefan cel Mare către Birăul din Brașov în care solicita „să lași pe sluga noastră, pe meșterul Mihai să vie la noi cu săbii și arme ca să ne fie împotriva păgânilor”

De asemenea reglementările amintite anterior serveau intereselor domniei. Vămile constituiau surse de venit pentru Domnie, domnitorii înșiși fiind garanții afacerilor de natură economică pentru străini.

Iată documentul din Suceava (17 septembrie 1480), în care Chiracel și Bucium, vistiernic și vameș cereau Brașovului să restituie slugii lor Mihalcea suma de 4 zloți vama nedreaptă pentru mărfurile acestuia. În caz de pricină cei doi dregători făceau trimitere la puterea Domniei: „Iar dacă nu-i veți întoarce, să știți că-i vom spune domnului (nostru), și oricine din oamenii voștri ar veni la noi, ne vom lua de la ei acei bani ai noștri.”

Bunele relații dintre dregătorii târgurilor moldovenești cu mai marii târgurilor din Transilvania, Polonia și Ungaria reprezentau garanția pentru regimul vamal al statelor partenere. Reînnoirile unor acte anterioare de către fiecare domnitor înscăunat nu constituiau decât o formă de legitimare a unei atribuții de natură juridico-legislativă a domnitorului.

Din cele prezentate în documentele enumerate se desprind următoarele aspecte:

- Stăpâni direcți pe o parte din pământul țării și pe târguri, păstrându-și drepturi asupra unor produse domnii moldoveni au fost cei dintâi negustori ai țării;
- Domnul întâiul negustor al țării își avea oamenii săi care se ocupau cu afacerile de negoț în numele domnului. Așa sunt menționați în documente un Mihul Logofătul pe la (1456), cunoscut în Polonia ca Mihul cancelariul Țării Moldovei, sau Tomșa vistiernicul, marele vameș Ieremia, Toader vameșul de Suceava (1527).
- Domnia se hrănea din acest negoț: pe de o parte prin cumpărările directe scutite de vamă intermediare prin dregători, pe de altă parte prin vămuirea mărfurilor negustorilor.
- Regimul vamal al Moldovei deși pare unul complicat este relativ simplu. Erau specificate cuantumulurile mărfurilor vămuite pe fiecare produs. Se specificau locurile de vămuire pe fiecare rută comercială traversată de caravanele neguțătorilor. Se aminteau monedele pentru plata produselor vămuite.
- Înlesnirile domnitorilor moldoveni pentru negustorii străini au determinat sporirea numărului caravelor care tranzitau spațiul liniștit și sigur al Moldovei în comparație cu pustiul tătăresc strbătut de cetele de tâlhari. De

asemenea actele comerciale de privilegii au determinat treptat integrarea drumurilor Moldovei în circuitul est european.

- Pierderea Chiliei și Cetății Albe în timpul domniei lui Ștefan cel Mare și acapararea veniturilor din vămi de către turci, cu care creștinătatea nu a încheiat tratate vamale a determinat pentru secolul al XVI-lea afectarea regimului vamal și a comerțului Moldovei, precum și relațiile politice cu Creștinătatea.
- Pe timpul lui Petru Rareș, în urma campaniei lui Süleyman Magnificul din 1538, Moldova devine dependentă efectiv față de Imperiul Otoman. Subordonarea politică a Moldovei față de Poartă s-a derulat după prăbușirea Regatului Maghiar și încheierea “păcii veșnice” osmano-polone din 1533. Pe plan economic și financiar a urmat pentru Moldova, ca și pentru celelalte două țări române, îndeșirea și creșterea cererilor otomane care trebuiau aduse la îndeplinire cu promptitudine. Obligațiilor vechi, care suportă creșteri substanțiale, li se adaugă altele noi ce țineau de aprovizionare, muncă și transport [Istoria Românilor, 2001, p. 543]. Lungile și extenuantele conflicte otomano-habsburgice au absorbit o bună parte din proviziile Balcanilor, destinate în mod normal capitalei otomane, de aceea, spre evitarea unor devieri în aprovizionarea acesteia, autoritățile au recurs la tot mai multe comenzi speciale din Țările Române, instituindu-se un regim de vânzări preferențiale către Imperiul Otoman prin intermediul negustorilor români, dar mai ales a celor otomani, care se desfășura sub controlul statului otoman și a domnilor români.¹⁷ Toate aceste aspecte relevate au determinat decăderea comerțului Moldovei și ruina regimului vamal al Moldovei

¹⁷ Ernest Oberländer-Târnoveanu; *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504)*, în *Cercetări numismatice*, IX-XI, București, 2003-2005, p. 299.

NEGUSTORI ȘI COMERȚ ÎN TÂRGUL VASLUIULUI ÎN SECOLELE XIV-XV

Albert Gabriel Grecu

Cuvinte cheie: orașul Vaslui; secolele XIV-XV; negustori; comerț; meșteșuguri urbane; groși; postavuri; boieri; vamă; export.

Keywords: Vaslui fair; the XIVth - XVth centuries, merchants; trade; urban crafts; thick; cloth; landowners; custom; export.

Abstract

The Romanian Middle Ages made a strong link between the city (borough, castle) and trade, including the lofty, natural and urban crafts, a link which has generated a new social-political order, different from that from the ancient city which at least in the area of the Carpathians, the Danube and the Black Sea has disappeared in the rush of migration.

For the period between XIV-XVI centuries through the trade fairs held within the walls of Moldavia we should understand the internal trade of products made by the local craftsmen and data exchange either with raw materials necessary for a new production of finished products or with the tools necessary to achieve the same production. It forms the internal commerce, which developed as a consequence of domestic demand for goods.

The political role of fairs in the extra-Carpathian feudal states can not be denied by anyone, especially since some of them were established before the formation of extra-Carpathian Romanian feudal states of Moldavia and Wallachia, while others will gain a primary role exactly in their political and territorial strengthening period. It is the case of Vaslui fair, attested since 1435, and prior to 31 March 1423, the document attesting the presence of the squire „*pan Șerbea of Vaslui*” in the royal divan.

Vaslui Fair was an important politico-administrative center, the proof being the numerous documents and decrees issued by the rulers of Moldavia during the entire period of the fifteenth century.

Evul mediu românesc a realizat o legătură strânsă între oraș (târg, cetate) și comerț (negoț), incluzându-se aici, firească, și meșteșugurile urbane, o legătură care a generat o nouă ordine social-politică, diferită de cea din orașul antic, care cel puțin în spațiul dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră a dispărut sub iureșul migrațiilor.¹ În plan general, orașul medieval românesc a fost o apariție nouă, apropiată de situația din Europa Occidentală, unde rolul economic și comercial al orașului a fost primordial, cel

¹ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. IV, Editura Enciclopedică, București, 2001.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

politic fiind subsidiar²; în particular, cel puțin în Moldova meridională, pentru secolele XIV-XVI, rolul politic al orașului ocupă același plan cu cel economic și comercial. Pentru perioada secolelor XIV-XVI prin comerțul desfășurat între zidurile târgurilor Moldovei trebuie să înțelegem schimburile de produse interne realizate de către meșterii locali și date la schimb fie cu materiile prime necesare unei noi producții de produse finite, fie cu unelte necesare realizării aceleiași producții. Acesta formează negoțul intern, care s-a dezvoltat în urma cererii interne de produse. „Negoțul intern a fost deșteptat și întărit numai prin alcătuirea unei bogate clase de boieri, care prin războaie, prin călătorii și prin primirea de oaspeți ajunseseră a cunoaște nevoile trebuințele și gusturile Răsăritului bizantin, ale Apusului care cuprindea în vecinătatea noastră și pe Unguri și pe Poloni și aduseseră astfel în mijlocul simplei vieți patriarhale țerănești o viață nouă, mai vioaie, în stare să se schimbe și supusă prefacerilor răpezi pe care le aduce fluctuația înrăuirilor străinătății”³ Astfel N. Iorga semnaleză faptul firesc că orice relație exterioară a prilejuit boierilor țării, dar și păturilor de jos, în speță negustorilor și chiar țăranilor care „... s-au deprins a cumpăra într-adevăr și a vinde pe bani...” producându-se astfel, de-a lungul timpului o „schimbare a obiceiurilor lor comerciale”⁴

Pentru lumea urbană din zona Moldovei, influența slavă a fost mai puternică decât cea occidentală, noțiunea de târg (de la slavul „torg”) dominând în detrimentul celei de oraș (de la maghiarul „város”).

Rolul politic al târgurilor din statele feudale extra-carpătice nu poate fi negat de nimeni, mai ales că unele dintre acestea au fost întemeiate înainte de formarea statelor feudale românești extra-carpătice Moldova și Muntenia, în timp ce altele vor dobândi un rol primordial în chiar perioada consolidării teritorial politice ale acestora. Este cazul târgului Vaslui, atestat documentar încă la 1435, și anterior la 31 martie 1423, documentul atestând prezența în divanul domnesc a boierului „pan Șerbea de la Vaslui”⁵

Pe parcursul domniilor lui Alexandru cel Bun(1400-1432), Iiaș voievod(1432-1433 / 1435-1442), Alexandru al II-lea(1449 / 1452-1454 / 1455), fiul lui Iiaș Voievod, dar mai ales în timpul lui Ștefan cel Mare(1457-1504), târgul Vaslui a dobândit o poziție privilegiată în ansamblul târgurilor și orașelor din Moldova. Este demn de reținut faptul că, în timpul lui Iiaș Voievod, târgul Vasluiului a căpătat un rol de capitală a Moldovei Meridionale. Acest aspect reiese din documentul emis la Suceava, la 26 august/1 septembrie 1435, prin care Ștefan al II-lea, un fiu al lui Alexandru cel Bun primește în schimbul împăcării cu fratele său Iiaș, târgul Vasluiului, ce se va transforma astfel în centrul politic al Țării de Jos. Vasluiul devine acum târg domnesc, așa cum o atestă și documentul: „... și locul Vasluiului și ocolul care către acest loc ascultă... Iar acestea să-i fie milei fratelui nostru Ștefan

² *Idem.*

³ N. Iorga, *Istoria Românilor în chipuri și icoane*, Editura Ramuri, Craiova, 1921, p. 229.

⁴ N. Iorga, *op. cit.*, p. 229.

⁵ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, Iași, doc. 192, p. 681-684; vezi și D. R. H., A. Moldova, vol. I, doc. 54, p. 79-81.

Voevod uric cu toate veniturile...⁶ Importanța Vasluiului, ca centru politico-administrativ al Țării de Jos a Moldovei rezidă și din actul încheiat la 23 aprilie 1437, de către Ștefan Vodă, cu neguțătorii din Brașov. Documentul evidențiază următoarele aspecte: moneda de schimb folosită de negustorii brașoveni în Țara de Jos a fost grosul, unitate monetară folosită pe întreg cuprinsul Moldovei; unitatea de măsură pentru mărfuri se numea tară (dară); „... **pentru toți oamenii din Brașov și Bârsa să plătească de tară câte 4 groși în toată țara noastră și la toate vămile de orice ar fi în țară...**”; iar între mărfurile amintite aici, sumanul era vămuit și el: „**de bucățile de sucman de țară câte 12 groși și volnic să le fie lor a-și vinde marfa lor în toată țara, numai fără cot să nu vânză**”⁷ Iată că la 1437 cotul era cunoscut ca unitate de măsură pentru mărfuri, pentru suman, cu trimitere la postavul, materialul folosit pentru confecționarea articolelor de îmbrăcăminte, dar interzis ca etalon în vânzarea mărfurilor. Aceeași întărire a făcut-o 6 zile mai târziu, Iliș Vodă aceluși negustori Hanoș și Mihail. Deci, postavul gros era în prima jumătate a secolului al XV-lea o marfă căutată în Moldova și în Vaslui de vreme ce a fost menționat în actul de privilegiu. Deci, cotul ca unitate de măsură în tranzacțiile de negoț sau în vânzările cu amănuntul era amintit la mijlocul secolului al XV-lea, în actele de privilegiu acordate negustorilor brașoveni, dar în documentele interne apare frecvent amintit cu începere din a doua jumătate a secolului al XVI-lea.⁸

La 3 august 1449, Alexăndrel emite un nou act de privilegiu către negustorii Brașovului, prin care întărește, de fapt, cartea de privilegiu din 1437 de la Ștefan și Iliș. Actul de privilegiu a avut și scopul de a reglementa regimul vamal al unor produse comercializate în Moldova și în același timp în târgul Vasluiului. Domnitorul interzicea oricărui slujbaș al său, să încalce reglementările impuse prin actul de privilegiu: „**Iar când ar vrea oricare boiarin al nostru, sau vornicul, sau vameșul, sau pângarii... să ia de la dâșii ceva sau să-i prigonească sau vamă mai mare să ia de la dâșii, ... acela va vede mare urgie de la domnia mea**”.⁹ Documentul arată tariful vamal stabilit de Alexăndrel pentru o serie de mărfuri: „**postavul și boboul (manta țărănească groasă) să-l vânză cu cotul**”, adică materialul textil, iar „**iar sucmanul cu bucata**”, în acest caz fiind vorba de articolul de îmbrăcăminte; postavul de Buda (8 groși), cel de Leubia (18 groși), cel de Cehia (4 groși). Ne sunt dezvăluite astfel diferențele de valoare între quantumul vămii aplicat diferitelor tipuri de postavuri. Important este faptul că negustori din părțile Budei (unguri), din cele ale Cehiei ajungeau să-și vândă mărfurile și în târgul Vaslui. De asemenea, târgul oferea negustorilor străini, ca mărfuri de schimb cornute mari și mici: „**de bou la export câte 2 groși**”, pentru care iată se percepea o nouă vamă.

Un alt document de la 3 iulie 1460, emis la Suceava de Ștefan al III-lea, constituia un act de privilegiu comercial acordat de această dată negustorilor lioveni,

⁶ C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, partea I, ediția a IV-a, București, 1943, p. 18-19; vezi și Ghe. Ghibănescu, *Vasluiul – Studiu și documente*, Iași, 1926, p. 5-6.

⁷ Ghe. Ghibănescu, *Vasluiul – Studiu și documente*, Iași, 1926, p. 7.

⁸ Ghe. Clapa, *Câteva considerații privind unitățile de măsură și instrumentele de măsurat folosite de vasluieni în Evul Mediu*, în A. M. M. XXV-XXVII, Vaslui, 2007.

⁹ *Ibidem*, p. 9.

acesta nu a constituit primul act de privilegiu acordat de domnitorii moldoveni negustorilor din Liov. Primul privilegiu comercial l-au primit negustorii lioveni la 8 octombrie 1408 de la Alexandru cel Bun. Din acest privilegiu dat de Ștefan al III-lea aflăm mărfurile care se importau și se exportau. Se importa postav din Lwow, care ajungea de aici la Bistrița și la Brașov, fie prin aceeași negustori lioveni, fie prin intermediul celor moldoveni. De asemenea mare căutare avea atunci și marfa tătarască: mătase, piper, camha (un soi de mătase turcească), tebenca (podoabă de mătase pentru șea), tămâie, vin grecesc. Din Muntenia se aducea lână, probabil dată la schimb cu postavul liovean, pește de la Brăila și ceară, produse ale valahilor care de altfel se găsea și în Moldova. Ardealul alimenta piața Moldovei cu argint ars, jderi ungurești, postav de Buda, săbii și paloșe ungurești, arcuiri. Exportul Moldovei era axat exclusiv pe animale și produse derivate, vite cornute, porci, oi și cai luând calea Liovului. Nu lipseau mult râvnite produse de lux ca: blănurile de vulpe, pieile de tot felul tăbăcite și crude. Era interzis exportul argintului, jderilor moldovenești, și a cailor de soi.¹⁰ Revenind la privilegiul de la 1460 negustorilor din Liov li se întărea acest drept, aceștia primind astfel dreptul de liberă circulație cu mărfurile lor, în schimbul plății vămii: „*Iar cine va duce postavuri la Basarabi să aibă a da la vama principală din Suceava de grivnă trei groși, iar la Târgul Romanului, și la Bacău și la Ajud și la Putna și la Vaslui și la Bârlad și la Tecuci de car 2 zloți*”.¹¹

Se impun, de aici, următoarele aspecte: Vasluiul era un punct de vamă important. Acest aspect reiese și din faptul că târgul Vaslui avea o poziție geo-politică însemnată, târgul se afla pe „drumul tătarăsc” Acest drum tătarăsc „trebuia să tindă aiurea decât la Tighinea, de unde până la Caffa se întindea sălbateca stepă a Tătarilor... Se mergea mai departe printre dealurile Moldovei, se atingea acum, în locul unde ele sunt mai învălmășite și până în ziua de astăzi, mai bine înveșmântate de pădure, târgul Vasluiului. Calea se coboară apoi printre înălțimi de lut supt care se scurgeau ape noroioase, la Bârlad, trecând dintr-o vale de râuleț în alta. Cea din urmă ducea la Siretiu, deci la Galați.” Astfel, Vasluiul ca și Tecuciul, Bârladul, Bacăul, Romanul erau târguri de vamă aflate la întretăierea unor drumuri comerciale interne, înscrise în circuitul comercial european căci pe aceste rute circulau caravanele negustorilor lioveni, armeni, etc. Important este faptul că din vama percepută pe tranzacțiile comerciale, sau din comerțul de tranzit generat de trecerea caravelor negustorilor străini ce urmau „drumul tătarăsc”, pârgarii vasluieni acumulau resurse deosebite, câte 2 zloți, ceea ce pentru secolul al XV-lea echivala cu 2 galbeni de car; vama principală se afla la Suceava – „unde erau mai totdeauna multe afaceri de hotărât cu Cârnuirea, unde era o vamă nouă de răspuns, unde se putea vinde destul, pe bani buni, străini, lui Vodă și boierimii de la Curte care-l încunjura statornic”¹² - și unde se plătea 3 groși de grivnă, și deci, în visteria țării se acumulau alte resurse, și cum visteria țării echivala la acea vreme cu resursele domnitorului, iată, Ștefan a acumulat din vama percepută din circulația mărfurilor resursele necesare consolidării domniei,

¹⁰ C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, ediția a IV-a, București, 1942, p. 521-525; vezi și N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, Editura „Tiparul Românesc”, 1925, p. 84-85.

¹¹ *Ibidem*, p.15.

¹² N. Iorga, *op. cit.*, p. 236-237.

sau folosite pentru ridicarea construcțiilor edilitare și de cult prin care păstrăm vie amintirea domniei sale asupra Moldovei. Prin măsuri înțelepte, aplicate cu fermitate, s-a urmărit consolidarea instituțiilor țării, încurajarea economiei și realizarea bunăstării pentru toate categoriile sociale. Programul politic al lui Ștefan cel Mare, unic prin amploare și consecințe în istoria Moldovei, a generat un suflu înnoitor în toate domeniile și a permis întărirea fără precedent a autorității domnești. Înfăptuirea ambițioaselor obiective de politică internă și externă a fost posibilă, în bună măsură, datorită prosperității economice înregistrată de Moldova în acea vreme și a veniturilor însemnate de care a dispus domnul. Cu îndreptățit temei s-a afirmat că: “Nici victoriile militare, nici organizarea de stat și nici susținuta campanie constructivă nu s-ar fi concretizat astfel, dacă disponibilitățile celui de care depindeau ar fi fost mai reduse” „Pentru țerile noastre trecerea marilor drumuri de negoț ale lumii avu mai multe urmări. Domnii se îmbogățiră prin vămi, și politica lor se resimte de aceasta. Apoi negustorii străini se așezară statornic la noi...”¹³

Exista conform privilegiului de la 1460 aceeași marfă de import, ca și în timpul lui Alexandru cel Bun la 1408: postavul, catifeaua, harsul (o stofă de lână); dar și obiecte din fier: fiare de plug, cuțite, coase, seceri, talere, în sfârșit șofranul, „brânele ferecate” „Mărfurile ce se aduc sunt postavuri, pălării, nădragi, coarde de arc, săbii. Doamna lui Alexandru cel Bun primia în dar, <pentru a suplini lipsuri ale negustorilor lioveni>, la 1490 postav de Anglia, care era pe acest timp o noutate în locurile noastre, cum primia și Domnul, iar doi negociatori, căciuli (mitre) roșii de scarlatto, Scharlah”. Mărfurile aceste treceau cu siguranță și pe la porțile târgului Vaslui, căci târgul apare menționat ca punct de vamă unde se plăteau câte doi zloți de car ca și la Bacău, Tecuci, Putna, Roman, sau Ajud.¹⁴ De asemenea li se recunoștea dreptul de a cumpăra vite din Moldova, pentru care se plătea câte 2 groși, iar pentru vitele considerate și dovedite prin proces judecat de domnitor ca fiind „de furat”, acestea erau confiscate și negustorii nu erau globiți. Cele două scrisori datate la 18 februarie și emise de la Vaslui, către Birăul de Brașov, prin care Ștefan cel Mare îl solicită „... **pe meșterul Mihai să vie la noi cu săbii și cu arme ca să ne fie împotriva păgânilor...**” demonstrează bunele relații politico-diplomatice și economice cu neșterii și armurierii Brașovului. Nedatat, documentul pare a fi emis la 1470, 1476, sau la 1477. Mai aproape de adevăr pare a fi fost anul 1476, căci se arată în scrisoare: „... **să lași pe sluga noastră pe meșterul Mihai să vie la noi cu săbii și cu arme ca să ne fie împotriva păgânilor ...; ...scrisoarea domniei voastre pe care ne-ați trimis-o... prin... meșterul Mihai... de lucrul turcilor, că ei vin împotriva domniei mele,...** Dar s-au întors și s-au dus îndărăt.”, reprezintă anticiparea luptei de la Războieni. Este demn de reținut, doar simplul fapt, că toate viitoarele campanii militare nu puteau fi susținute fără o politică fermă de înzestrare a „oștirii țării”, responsabilitate, care cel puțin din punct de vedere financiar cădea în sarcina

¹³ Leon Șimanschi, *Politica internă a lui Ștefan cel Mare*, în RdI, nr. 5-6, 1982, p. 601-602 vezi și N. Iorga, *op. cit.*, p. 237.

¹⁴ C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, partea I, ediția a IV-a, București, 1943, p. 84-85; vezi și N. Iorga, *Istoria comeșului românesc*, Editura „Tiparul Românesc”, 1925, p. 84.

domnitorului, sau măcar la nivel de dispoziție; ori, orice acțiune, intenție a domniei era posibilă doar dacă domnul dispunea de resursele financiare necesare.

În perioada secolelor XIV și până în prima jumătate a secolului al XV-lea Vasluiul a avut perioada sa de glorie politică și de maximă dezvoltare socio-economică, târgul beneficiind sub domnia lui Ștefan al III-lea de maxima întindere a ocolului său de 400 de km pătrați. Uricul dat vasluienilor, de către Ștefan cel Mare la 15 octombrie 1490 arată că ocolul Vasluiului s-a mărit cu 16 sate și seliști, cumpărate de domnitor de la proprietarii din loc cu suma de 1490 de zloți tătărești,¹⁵ o sumă destul de mare pentru acea perioadă și care demonstrează pe de o parte puterea financiară a domnului și pe de altă parte existența unor importante resurse acumulate de domnie prin taxele vamale, fiscale sau din resursele realizate pe domeniul domnesc. De altfel, documentele de cancelarie înregistrează până la sfârșitul domniei (1504) un număr de 1399 de așezări sătești și 54 de seliști, risipite pe cuprinsul a 27 de ținuturi.¹⁶

Vasluiul, ca și alte orașe și târguri moldovene au cunoscut un avânt economic semnificativ care a permis dezvoltarea activităților productive generatoare de venituri pentru populație și, deopotrivă, pentru domnie. Faptul este pus în evidență de sursele informative documentare și narative, precum și de cercetările arheologice efectuate în ultimele decenii. Pierderea ținuturilor Chilia și Cetatea Albă la 1484, importante centre comerciale moldovenești unde pulsa o vie activitate economică, a limitat, în mod vădit, sursele de venituri ale țării. Vistieria a suportat cu greu această pierdere, cu cât se știe că veniturile din activitățile comerciale și din taxele aplicate negustorilor erau considerabile. Economia moldovenească primea astfel pe lângă o puternică lovitură de strategie militară și una de natură economică, pe care domnitorul a încercat să o compenseze prin sporirea domeniului domnesc, scutirea săracilor de plata cislei și reglementarea nomenclatorului de impuneri la taxe și de percepere a vămii pentru negustorii străini.¹⁷ Este cazul aici al actului de privilegiu din 15 octombrie 1491, acordat de Ștefan cel Mare locuitorilor târgului Vaslui, pe care i-a scutit astfel de plata dărilor către domnie: *“Apoi iarăși domnia mea am socotit și am miluit ... și pe toți oamenii cei săraci din târgul Vasluiului și le-am întărit obiceiul cel vechiu... nici cât de puțină vamă să nu aibă a plăti acolo..., nici la un fel de alișveriș, ...”*. Era o măsură de mulțumire, de danie făcută de domnitor locuitorilor târgului pentru serviciul militar prestat la 10 ianuarie 1475, pentru victoria obținută la Vaslui. Pe de altă parte documentul relevă și sporirea domeniului domnesc de la Vaslui ca o contramăsură pentru pierderea celor două puncte vamale și economice cheie: Chilia și Cetatea Albă (1484): *“și am lipit toate aceste de mai sus numitele sate și seliști, cătră târgul nostru al Vasluiului, ca să fie domniei mele uric cu tot venitul fiilor domniei mele și nepoților și strănepoților și la tot neamul domniei mele”*.¹⁸

¹⁵ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. XIV; vezi și I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, București, 1913, p. 476-487; sau *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol. I (1387-1620), București, 1957, p. 63.

¹⁶ Constantin Burac, *Așezările Țării Moldovei din epoca lui Ștefan cel Mare*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2004, p. 5-10

¹⁷ Leon Șimanschi, *op. cit.*, p. 597-598; Constantin Burac, *op. cit.*, p. 10-22.

¹⁸ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 36; vezi și I. Bogdan, *op. cit.*, p. 476-487.

Aceasta constituia și o formă de consolidare a autorității fiscale și implicit a celei politice a domnitorului. Politica sa de ocrotire a populației târgului după, obiceiul cel vechi, prin scutirea de vamă a populației s-a dovedit benefică și un secol mai târziu. Potrivit cutumelor medievale, domnul putea pretinde de la supuși o cotitate din veniturile realizate pentru acoperirea trebuințelor Curții, aparatului slujitoresc și militar. Domeniul domnesc cuprindea: locurile "pustii", așezările urbane, o serie de sate considerate domnești, mori, ocne, braniști, iazuri, complexe economice pastoral-agricole, terenuri de vânatoare etc. Domnul dispunea de acest bogat patrimoniu funciar-economic și de veniturile obținute din exploatarea lui, după cum credea de cuviință. Târgurile și satele domnești, organizate administrativ sub forma ocoalelor au oferit un important suport economic puterii centrale. Aceași linie de politică economică a urmat și Ștefan cel Mare, ca și mai târziu urmașii acestuia dar în cu totul alte zone ale Moldovei.

Importanța politică și puterea economică a târgului Vaslui s-a menținut și în perioada următoare vreme de mai bine de un secol, în secolul al XVI-lea, acest aspect este evidențiat pe de o parte de existența în continuare a actelor domnești, confirmărilor de urice emise de unii la Vaslui, iar pe de altă parte și de numărul de contribuabili la cislă (1591) comparabil cu cel din alte târguri și orașe: Vaslui (2023), Bârlad (943), Iașii (3031), Romanul (1220), Hârlăul (1944), etc; sau de numărul oilor înscrise la socoteala pentru gorștină: Vaslui 3510/50850 aspri, Bârlad 1500/30780 aspri, Iași 2700/63232 aspri, Roman 1500/34020 aspri. Iată locuitorii Vasluiului suportau, la finele secolului al XVI-lea o contribuție la goștina oilor apropiată de cea a Iașilor, devenit viitor centru politic al țării cu incepere din secolul al XVI-lea dar mai ales din secolul al XVII-lea, dar cu mult superioară unor târguri la fel de importante pe timpul domniilor din secolul al XV-lea, așa cum a fost Vasluiul.

Se pot trage, din cele relatate până acum, următoarele concluzii: târgul Vaslui a fost un important centru politico-administrativ, dovadă numeroasele acte și hrisoave emise de domnitorii Moldovei pe întreaga perioadă a secolului al XV-lea.

În același timp târgul a fost și un important centru economic dovedit de inventarul obiectelor descoperite în urma săpăturilor arheologice, și totodată un punct de vamă de aceeași importanță și valoare cu cele amintite de documente.

De asemenea prin târgul Vaslui s-au comercializat aceleași mărfuri ca și în celelalte târguri moldave și mai ales faptul că quantumul vămii plătite pentru mărfurile trecute prin târgul Vaslui a fost același ca și în celelalte puncte de vamă din Moldova (Tecuci, Bârlad, Roman, Putna, Bacău, Ajud).

O MONEDĂ DE LA ALEXANDRU CEL BUN PE LAHOVA, COMUNA BANCA (JUDEȚUL VASLUI)

Gheorghe Gherghe

Cuvinte cheie: Valea Lahova; satele Banca și Ghermănești din comuna Banca, județul Vaslui; a fost descoperită; monedă emisă în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, domnul Moldovei (1400-1432).

Keywords: Valley Lahova; the villages Banca and Ghermanesti, from Banca commune, region Vaslui; was discovered; a coin emitted during the reign of Alexander the Good, lord of Moldavia (1400-1432).

Abstract

On Lahova, valley between the villages Banca and Ghermanesti, from Banca commune, Vaslui region was discovered in the summer of the year 2007 a coin emitted during the reign of Alexander the Good, Lord of Moldavia (1400-1432). It is a silver coin, and it belongs to the 3rd kind and has a diameter of 17 mm and weights 0.90 g.

Lahova, în prezent Loava este o vale între actualele sate Banca și Ghermănești. Prima atestare documentară a acestui toponim este din 18 iunie 1444 (6952), într-un document emis de Ștefan voievod, fiul lui Alexandru cel Bun, scris de Mihail logofăt. Atunci i-au fost întărite preotului Toader din Bârlad proprietățile pe care le avusese fratele lui, preotul Draghie, în partea de nord a târgului Bârlad. Între aceste proprietăți se găsea: “[...] și, pe Lahova, unde a fost mănăstire a fratelui său, a popii lui Draghie”¹. În documentele ulterioare, Drăghie apare ca protopop și ca tată a două fete². Una dintre ele s-a căsătorit cu Ivanco Mihăilaș, fiul lui Mihail de la Dorohoi. Probabil că în acest context, Drăghie și-a cedat proprietățile de lângă Bârlad fratelui său Toader și a plecat la Pomârla, sat aflat în proprietatea sa și - care ulterior - apare în stăpânirea urmașilor lui Ivanco³.

Pe Lahova, Draghie a avut o mănăstire, dar și un sat. Cercetările noastre din vara anului 2007 au dus la descoperirea urmelor arheologice ale acestui sat, în partea superioară a pârâului, pe panta de sud a văii, în apropierea unei vechi așezări de tip La Tène.⁴

¹ DRH, *A. Moldova*, vol. I, doc. 248, p. 351.

² Gh.Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XXIII, p. 55, 88; DIR, *A. Moldova*, XVI/1, doc.346, p. 82; Petronel Zahariuc, “Mihail de la Dorohoi și descendență sa”, în “**Arhiva Genealogică**” I (VI), 1994, 1-2, p. 181; Maria Magdalena Szekely, “*Sfetnicii lui Petru Rareș*”, Editura Univ “Al. I. Cuza”, Iași, 2008, p. 324-325, anexa 31 de la p. 519.

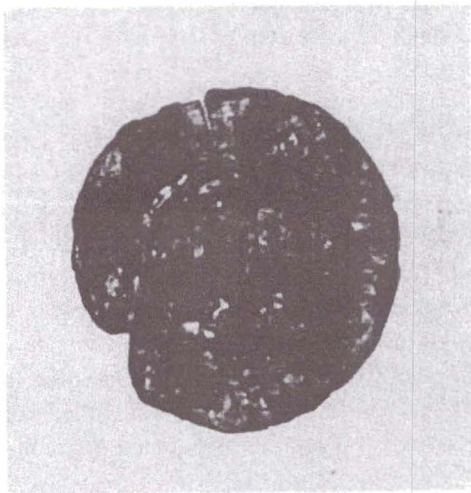
³ Maria Magdalena Szekely, *op. cit.*, p. 324-325.

⁴ Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, Editura Litera, Buc., 1980, p. 55-60.

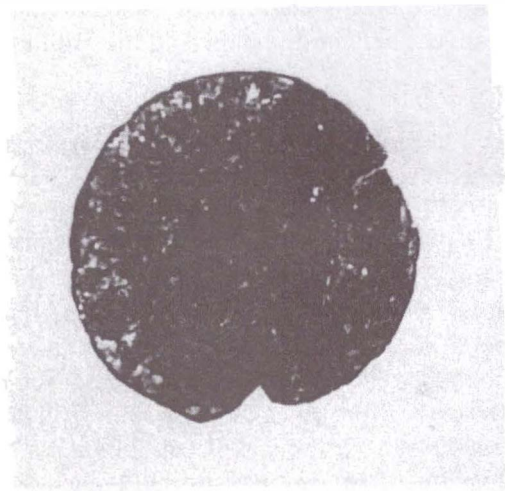
Documentul din 18 iunie 1444 menționează dispariția mănăstirii. Credem că acest fapt a avut loc la un atac al tătarilor. Acest atac a fost menționat de Grigore Ureche “[...] de la leatul 6948<1440> dichiemvrii 12 zile, iarăși au intrat tătarii în Țara de jos, de au prădat și au ars Vasluiul și Bârladul”⁵ Probabil cu această ocazie au ars satul și mănăstirea lui Drăghie. În această învălmașală poate s-au pierdut și banii, o monedă fiind descoperită de noi, în vara anului 2007, în vatra vechiului sat. Este un gros de la Alexandru cel Bun, aparține tipului III ⁶, având un diametru de 17 mm și o greutate de 0,90 g. Moneda este puțin deteriorată, neavând condiții de protecție.

Pe avers, ea prezintă capul de bour cu coarnele arcuite puternic spre interior și cu urechile romboidale. Între coarne este prezentată steaua cu cinci colțuri. În partea de jos, în dreapta, este reprezentată rozeta, iar în stânga semiluna. Inscripția de pe avers este specifică tipului III: MONA ALEXANDRI.

Pe revers apare scutul despăcat cu trei grinzi și cu cinci flori de crin, în partea stângă. În dreapta scutului apare semiluna. Deasupra scutului, este prezentă o rozetă cu cinci globule. Inscripția de pe avers WD. MOLDAVIENSIS.

Moneda – avers

Moneda - revers

⁵ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, Editura Minerva, Buc., 1978, p. 30.

⁶ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *Monede și bancnote românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 61

REPERTORIUL MONUMENTELOR ȘI OBIECTELOR DE ARTĂ VASLUIENE DIN TIMPUL LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT (1457-1504)

Gheorghe Clapa

MOTTO:

*„Atunci Măritul Ștefan, cu toată curtea lui,
Au hotărât să-nalțe, pe dealul din Vaslui,
Un alt lăcaș, de rugă, de sfântă amintire,
Iar jertfelor Moldovei, pioasă prăznuire”
(Nicolae David, "Vaslui 1475")*

Cuvinte-cheie: repertoriu; monumente istorice; Ștefan cel Mare; biserici și mănăstiri; curți domnești; cetate de pământ; județul Vaslui; stilul arhitectural clasic moldovenesc; pictură murală; ceramică; broderie liturgică; influențe artistice externe.

Keywords: repertory; historical monuments; Stephen the Great; churches and monasteries; princely courts; the land citadel; the County of Vaslui; the clasic Moldavian architectural style; the wall painting; ceramic; liturgical embroidery; external artistic influences.

Abstract

To the monuments being founded by Stephen the Great we recall the Byzantine- Balkan and gothic influence, but we also can't ignore the originality of the autochthon style regarding the spatial organization, the human measure if the architectonic dimensions, the tectonic character of the decorations, to which we are adding the wall painting, the embroidery, the miniature and the funeral sculpture – trough which it are being confirmed both the cultural exigencies of the epoch, operated by Moldavian constructors, and the decoration refinement, the originality of expression and their correspondence with the autochthon popular arts. In this context, we will personify Stephen the Great creations from Moldavia's Law Country, respectively those from the Eparchy of Huși.

Ștefan cel Mare și Sfânt s-a impus și ca un simbol al credinței și apărător al ortodoxiei - temelie de nezdruncinat a existenței, statorniciei și permanenței poporului nostru în vatra milenară - prin ctitoriile sale, biserici și mănăstiri ale românismului, al luptei întregului neam pentru credința sa strămoșească - Ortodoxia.

Animat de un superior instinct al credinței, el a dat neamului o cultură proprie și, totodată, o tradiție culturală și spirituală. Pe pământul Moldovei în poeni învăluite de farmecul îmbietor al codrilor, în vai ocrotite de munți și dealuri, în locuri de taină și liniște odihnitoare, străjuiesc de veacuri, biserici și mănăstiri înălțate prin ordinea voievozilor, dregătorilor domnești sau dreptmăritorilor creștini, Ștefan înalță lăcașuri bisericesti din piatră menite să înlocuiască modestele construcții din lemn în care se

adapostise până atunci cinstirera divinității. Construcții de dimensiuni reduse în sate, menite să răsplătească fidelitatea în luptă a țărânimii sau să fixeze amintirea unor evenimente importante – Milișăuți (1487), Pătrăuți (1487), Sfântul Ilie (1488), Borzești (1494), Războieni (1496), Volovăț (1500-1502), Reuseni (1503-1504) – edificii solemne în orașe biserica Sf. Ioan din Vaslui (1490), biserica Adormirii Maicii Domnului din Bacău (1491), biserica Sfântul Nicolae din Iași (1491-1492), biserica Sfântul Gheorghe din Hârlău (1492), biserica Sfântul Nicolae din Dorohoi (1496), biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel din Huși (1495), biserica Sfântul Nicolae din Botoșani (1496) biserica Sfântul Ioan din Piatra Neamț (1497-1498) sau în locuri de refugiu potrivite vieții cenobitice-mănăstirea Putna (1466-1469) singura construcție bisericească anterioară marelui avânt de creație arhitectonică mănăstirea Voroneț (1488), mănăstirea Tazlău (1496-1497), mănăstirea Neamț (1497) și mănăstirea Dobrovăț (1503-1504), sunt expresia elanului înnoitor, izvorât din energia colectivă a țării transferată acum pe câmpul de luptă în activitatea constructivă.

Arhitectura și decorația sculptată a monumentelor

Iscusița creatoare a poporului nostru din care s-au născut opere de arhitectură și artă autohtonă, care se înscriu cu cinste în patrimoniul culturii universale, a fost apreciată de crainici și soli din țări îndepărtate de ierarhi veniți din Alexandria, Antiohia, Constantinopol și Ierusalim, de călători din răsărit și din apus, care, asemenea unor pelerini au poposit pe pământul binecuvântat al patriei noastre și au rămas profund impresionați de frumusețea și măreția monumentelor bisericesti, plămădite din evlavia și credințioșia înaintașilor noștri.

Formați în deceniile anterioare, arhitecții bisericesti autohtoni au știut să îmbine într-o sinteză originală, elementele variate împrumutate din tradiția arhitectonică și decorativă bizantină și apuseană cu cele autohtone, a asigurat unitatea stilistică remarcabilă a acestor construcții, în ciuda soluțiilor de detaliu variate. Ornamentația prin discuri smălțuite, variat colorate, îmbină elementul popular moldovenesc, marcat printr-un puternic gust pentru policromie cu sinteza bizantino-gotică realizată în construcția bisericească din Moldova, a cărei trăsătură dominantă este simțul măsurii și al echilibrului, expresie a realității autohtone și a spiritualității care i-a dat naștere. Expuberanta creație arhitectonică a Moldovei lui Ștefan, ale cărei manifestări despart hotarele țării prin construcțiile inițiate de domn în Țara Românească, Transilvania și la Muntele Athos a dat naștere unei tradiții arhitectonice care avea să producă în secolul următor câteva din capodoperele ei cele mai de seamă.

În arhitectura ecleziastică s-a impus *stilul moldovenesc*, strălucită sinteză între elementele de origine bizantină (compartimentarea spațiului interior în altar, naos și pronaos, la care se adaugă, uneori, gropnița și pridvorul, planul triconic, unele caracteristici ale bolților și pictura murală) și gotică (înălțimea construcțiilor bisericesti, contraforturile exterioare, chenarele ușilor și ferestrelor în formă ogivală sau arc frânt, modul de tratare a pietrei cioplite la chenarele ușilor și ferestrelor, la socluri și tabletele contraforturilor și acoperișul compartimentat), peste care s-au suprapus elemente ale artei populare autohtone (simplitatea și aerul intim al

construcțiilor, împodobirea fațadelor cu cărămidă aparentă și discuri smălțuite, acoperișul țuguiat de șindrilă traforată, ca și a caselor țărănești, sculptarea lespezilor funerare și unele motive ale picturii murale). Stilul moldovenesc din vremea lui Ștefan cel Mare ilustrează rațiunea, bunul simț, cumpătarea, ingeniozitatea în soluțiile tehnice și în general, echilibrul în tot întregul clădirii. Uimitoarea rapiditate cu care se ridică multe dintre aceste construcții, implică și ea existența unor meșteri pricepuți și a unor impresionante posibilități materiale de organizare a lucrului. Construcția bisericii Sf. Ioan din Vaslui a durat patru luni și 24 de zile.

Arhitectura tradițională, bazată în primul rând, pe prelucrarea lemnului de către meșterii autohtoni, a încercat să mai satisfacă exigențele vărfurilor sociale, fiind necesară o arhitectură durabilă și decorată în mod reprezentativ. În Moldova, cercetările arheologice sunt încă neîndestulătoare pentru precizarea debuturilor arhitecturii medievale. În anii domniei lui Ștefan cel Mare (1457-1504), arhitectura ajunge la maturitate, cristalizând un stil propriu. Au fost mărite și adaptate noilor exigențe militare cetățile, au fost refăcute curțile domnești, printre care și curtea domnească din Vaslui. Au fost zidite monumente de tip mixt, cu absidele scobite în grosimea zidurilor – Dobrovăț-1504. Conacul de la Pribești, face evident progresul arhitecturii civile către programe mai complexe, cu sporite posibilități de confort. Formele construite sunt în general masive și sobre, încăperile de locuit sunt boltite, nivelul lor fiind supraînălțat deasupra beciurilor.

Între bisericile de plan dreptunghiular, un al doilea grup în ordinea complexității și ingeniozității sistemelor de boltire este acel format de bisericile de la Arbore – ctitorie boierească – Reuseni și Dobrovăț – ctitorii domnești. Nici aici cronologia nu intervine ca factor explicativ, căci, împreună cu Volovățul, aceste biserici sunt ultimele construcții din domnia lui Ștefan cel Mare (1502-1504). La toate trei, pronaosul este dreptunghiular, așezat în lungime și sensibil egal ca dimensiuni cu naosul. La Arbore și Reuseni, el este boltit cu o calotă sferică de dimensiuni reduse, sprijinită pe câte două perechi de arcuri etajate transversale și două longitudinale, cele opt arcuri astfel folosite îngustând spațiul acoperit de calotă. La Dobrovăț și pronaosul primește, ca și naosul, o calotă sferică, sprijinită pe arcuri piezișe, după un sistem inovat la bisericile de plan treflat, dar împrumutat și de acela de plan dreptunghiular. Este, ceea ce s-a numit bolta moldovenească, la care reducerea spațiului boltit, necesară îndeosebi pentru a se da zveltețe turlei și a se ușura construcția, se obține prin așezarea în tamburul ridicat, cu ajutorul pandantivelor, pe un prim rând de patru arcuri în plin centru două mai late, transversale, și două mai înguste, longitudinale unui al doilea rând de arcuri, ca niște trompe cilindrice, acestea piezișe cu picioarele căzând pe cheile celor dintâi. Astfel, prin intermediul unui nou rând de pandantivi, se poate ridica un al doilea tambur sau o cupolă, cu o rază mult mai mică. E de reținut că acest procedeu de construcție a bolților, a cărui origine a fost căutată cu deosebire în Armenia, nu se întâlnește nicăieri, aidoma, ceea ce îndreptățește numirea de boltă moldovenească.

La bisericile Arbore, Reuseni, Dobrovăț bolțile moldovenești acoperă naosul. Se observă acele abside laterale puțin dezvoltate, obținute din grosimea zidului care fac legătura între cele două tipuri de plan drept și treflat. Absida altarului, ceva mai largă la cele două dintâi, completează, ca de obicei, edificiul spre răsărit. Există însă,

și deosebiri în planul celor trei monumente. La Arbore și Reuseni, pronaosul este precedat de o largă nișă exterioară, boltită semicilindric. Ea servea drept cameră a clopotelor. În aceste spații închise pe trei laturi, s-a văzut originea pridvorului deschis în arhitectura moldovenească a vremii următoare. Biserica mănăstirii Dobrovăț cuprinde și ea în planul său un element deosebit, ce apăruse în Moldova doar cu câțiva ani mai înainte, la Neamț. Acest element e gropnița, menită să cunoască o mare răspândire în cursul veacului al XVII-lea. Gropnița de la Dobrovăț, așezată ca de obicei, între pronaos și naos, este o încăpere dreptunghiulară, dispusă în largime. Boltirea ei este făcută după același sistem ca la pronaosurile de la Arbore și Reuseni, de data aceasta, cupola având însă, dimensiuni extrem de reduse.

De asemenea, trebuie semnalată reapariția la Dobrovăț a contraforților exteriori, întâlniți la Rădăuși și Volovăț. Cele trei turle ce se ridică azi, deasupra bisericii-dintre care aceea de pe gropniță e oarbă –ele se datoresc unor transformări târzii. Biserica mănăstirii Neamț (1497) prezintă și unele înrudiri cu biserici de plan dreptunghiular, deși are planul treflat. Biserica are două încăperi în plus față de toate celelalte construcții de plan treflat: un pridvor închis, sau exonartex- cel dintâi din arhitectura moldovenească – și o gropniță-iarăși primul caz când se introduce o încăpere de acest fel, cel de-al doilea fiind la Dobrovăț, la o biserică de plan dreptunghiular. Gropnița, separată de pronaos și de naos prin ziduri pline, străpunse de către o ușă – zidul dinspre naos a fost ulterior, dărmat și înlocuit cu un arc dublu – e acoperită și ea cu o calotă sferică, mai mică decât cealelalte încăperi, însă fără a deveni minusculă, ca la Dobrovăț. Pentru ridicarea ei au fost folosite, spre deosebire de Dobrovăț, numai două arcuri late, semicilindrice, și apoi arcurile piezișe ale bolților moldovenești.

Biserica Sfântul Ioan din Vaslui (1490) rămâne cu pronaosul supralărgit. Ca boltire, acest pronaos – Sf. Ioan din Vaslui a suferit profunde transformări în cursul vremurilor – o calotă sferică sprijinită pe patru arcuri, prin intermediul pandantivilor. Contraforți exteriori se mai păstrează și la acest grup, numai în dreptul proscomidiei și diaconiconului. Caracteristică comună tuturor bisericilor vremii, indiferent de plan, e separarea pronaosului de naos printr-un zid plin străpuns de o ușă. Acolo unde azi acest zid lipsește, faptul se datorează unor transformări ulterioare. Luminarea pronaosului oferă aspecte mai variate. La Sf. Ioan din Vaslui, pronaosul are câte patru ferestre, două spre nord și două spre sud. Din pricina straturilor de tencuială adăugate mai târziu, nu cunoaștem înfățișarea adevărată a multora dintre aceste biserici. Biserica Sf. Ioan din Vaslui a fost refăcută în cursul vremurilor, am putea spune ridicată, din nou în timpurile moderne pentru a mai permite cunoașterea precisă a modului cum erau decorate. Nici decorația exterioară nu ține seama de cronologie, după cum ea nu ține seama nici de tipurile de plan

La Dobrovăț, celor două rânduri de ocnite li se adaugă la altar, un șir de firdel lungi, care coboară până la soclu. Picioarele ocnitelor din rândul întâi se sprijină pe cheia arcului firdelilor. La Arbore, Reuseni și Dobrovăț, portalele sunt în arc frânt, la cele două dintâi fără baze împodobite. Ferestrele pronaosului de la Dobrovăț sunt în arc frânt cu nervuri și cu luneta din piatră străpunsă. La Dobrovăț, chenarele celor două uși interioare, cioplite spre a se înălța și largi intrările nu mai păstrează decât baghetele încrucișate dinspre exterior. La Dobrovăț, sânurile ieșite din scobirea zidului

sunt încadrate de mănunchiuri de colonete, angajate, pornind de pe baze decorate. Despre sculptura ornamentală de la Sf. Ioan din Vaslui, se poate arăta că s-au păstrat fragmente din vechile cadre de piatră, care arată că ferestrele absidelor aveau chenare dreptunghiulare, cu baghete încrucișate, dar fără arcuire spre interior, iar intrarea avea, ca de obicei, muluri în arc frânt.

Călători străini despre monumentele moldovenești

J. Strzygowski, făcând referire la frumusețea monumentelor din Moldova, consemnează că acestea „sunt tezaure pe care cunoscătorul cel mai informat, prin propriile sale călătorii nu le poate vedea nicăieri în altă parte. Mai presus de toate câte pot fi văzute în Moldova, sunt acele curioase biserici, care prin policromia fațadelor se pot compara cu biserica San Marco din Veneția sau cu domul Orvieto... Ceva asemănător nu ne oferă o a doua țară din lume” În același sens, Mihail V. Aplatov, apreciază că: „în nici o altă țară din Europa, nici măcar în patria clasică a picturilor murale din Italia, nu vom găsi ceva cât de cât asemănător cu aceste biserici ale căror culori armonioase scânteiază pe verdele poienelor, pe fondul tremurat al dealurilor din frumoasa Moldovă”

Wilhelm Nyssen vizitând monumentele istorice din Moldova, plin de admirație, exclamă: „Nu poate fi adevărat ! Ceea ce văd aici nu există în lume Am exprimat-o numai în visurile mele”

Bibliografie:

Academia Republicii Populare Române, Institutul de Istoria Artei; „Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare”, Editura Academiei Române, 1958. „Studii și Materiale de Istoria Artei” Redactarea lucrării s-a făcut sub conducerea prof. M. Berza; G. Balș, „Bisericile lui Ștefan cel Mare”, cu un rezumat în limba franceză, Cartea Românească S.A., București, 1926, 331 p., 486 il.p.271 (Extras din Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice (B.C.M.I.), XVIII (1925), fasc. 43-46, p.64-68; Ioachim Vasluiianul Arhiepiscop Vicar, „Biserici ctitorite de către dreptcredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt pe teritoriul eparhiei Romanului și Hușilor”, în „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor”, IV, 1994, editată cu binecuvântarea Preasfințitului Episcop Eftimie, Roman, p. 69-70; Ioan Olaru, „Ștefan cel Mare în conștiința poporului român” în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Vaslui, XII-XIV, 1990-1992, p.11-13: „Predică la slujba de resfințire a Bisericii Domnești sf. Ioan Botezătorul din Vaslui”, rostită în ziua de 16 septembrie 1990, cu prilejul aniversării semimileniului existenței ctitoriei lui Ștefan cel Mare (1490-1990); Galaction Stângă, „Aspecte ale politicii spiritual-religioase ale dreptcredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt” în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Vaslui, XXV-XXVI, 2004-2007, p.149-152; Prof. Vasile Cozma-Chircești, „Biserici și mănăstiri ctitorite de Ștefan cel Mare”, în „Orizonturi”, nr.2 din 20 iunie 2004, revistă de cultură și informație, editată de Școala „Ion Creangă” din Chircești, p.1; Gh. Clapa, „Cultura vasluiiană în timpul lui Ștefan cel Mare și Sfânt”, în „Acta Moldaviae Meridionalis, XXV-XXVII, 1, 2004-2006, p. 255-263; Idem, „Ștefan cel Mare și Sfânt ctitor de biserici în regiunea orientală a Moldavei?”, în „Elanul” nr.29 din martie 2004, p. 2-4; Idem, „Vasluiul a doua capitală a Moldavei în veacurile al XV-lea și al XVI-lea”, în „Orizonturi”, nr.17 martie, 2009, p.1-4; Idem „Ștefan cel Mare și Sfânt, apărătorul și pavăza creștinătății în Europa” (I), în „Păstorul Tutovei”, anul II, serie nouă, nr.

3, decembrie 1995, p. 18-19; (II), *ibidem*, anul III, nr.4, aprilie 1996, p 44-46; III, *ibidem*, nr.5, ianuarie, 1997, p. 32-34, *Idem*, „Citorii Ștefanieni”, în „Dumasca 500”, Tăcuta - Vaslui, noiembrie 1999, p.4; *Idem*, „Date fundamentale privind creatorii și realizările artei medievale în Moldova Meridională – mic dicționar”, în „EST”, Revistă de cultură, Serie nouă, Vaslui, iunie 2002, p.35-37.

MONUMENTE. MĂNĂSTIRI ȘI BISERICI

Biserica Domnească „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” din Vaslui

Această ctitorie, domnitorul a înălțat-o la Curtea Domnească din Vaslui (1490), asemenea Precistei din Bacău (1491) Sf. Nicolae Iași (1492), Sf. Apostoli Huși (1495), Popăuți Botoșani (1496) și Sf. Ioan, Piatra Neamț (1498). Ea face parte din tipul arhitectural al bisericilor orășanești construite în epoca ștefaniană. Zidirea bisericii Sf. Ioan s-a început către sfârșitul lunii aprilie (27), 1490 și s-a terminat în a doua jumătate a lunii septembrie (20), a aceluiași an, fiind construită în aproape 5 luni de zile, mai exact în 4 luni și 24 zile, după cum rezultă din inscripția votivă aflată astăzi, după restaurările din anii 1914-1928, pe peretele de apus al bisericii, lângă ușa de intrare. Textul inscripției, cioplită în relief în șase rânduri pe un bloc de gresie cu dimensiunile de 95 cm lățime și 67 cm înălțime se traduce corect din slavo-română de cancelaria domnească din secolul al XV-lea, astfel:

„Ioan Ștefan Voievod prin grația lui Dumnezeu Domnitor al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, zidit-am această biserică cu hramul Tăierii cinstitului cap al sfântului și slăvitului prooroc înainte mergător și botezător Ioan. Începutu-s-a în anul 6998, luna aprilie, 27 și săvârșitu-s-a în același an, septembrie 20 (1490)”

Acest monument construit din piatră și cărămidă în cadrul Curților domnești de la Vaslui în vremea lui Ștefan cel Mare, a fost grav avariat în secolele al XVII-lea–al XVIII-lea, dar mai ales în urma marelui seism din 14 octombrie 1802, cu magnitudinea de 7,3 pe scara Richter, când turla a fost crăpată de sus până jos, fiind dărmată în 1818. Reparația bisericii s-a efectuat în anul 1820 construindu-se la peretele de apus al bisericii, turnul clopotniță. Cheltuielile au fost suportate de Maria Cantacuzino (soția marelui logofăt Costachi Ghica, după cum rezultă din inscripția ce s-a pus cu acel prilej pe frontispiciul intrării principale în biserică. Inscripția în limba română cu litere chirilice săpate într-un bloc de piatră, se află așezată în interiorul bisericii pe peretele de sud al pronaosului; „Acest sfânt dumnezeiesc locaș dintru început fiind zidit de răposatu întru fericire domn Ștefan Voievod bătrânu și fiul său Bogdan Voievod, și după vreme risipindu-se s-au zidit din nou de dumneaei Maria Cantacuzino logofeteasa, soția răposatului marelui logofăt Costache Ghica, cu toată cheltuiala dumisale spre vecinica lor pomenire la anii de la Hristos 1820”

Biserica Sf. Ioan Botezătorul din Vaslui, are planul triconic sau trilobat, cu tindă (pronaos), navă (naos) cu abside laterale și altar în absida principală, aparține tipului de biserică cu o turlă pe naos susținută structural de ingenioasa îmbinare a unor arcuri piezișe, denumite moldovenești. Planul s-a păstrat până astăzi suferind

modificări din cauza cutremurelor, care au dus la restaurarea finală din anii 1914-1918, la renunțarea construirii turlei de pe naos, dar concomitent și la înlăturarea turnului clopotniță andosat intrării în biserică cu prefacerile din anul 1820. Planul inițial a fost păstrat aproape intact mai puțin zidul despărțitor dintre pronaos și naos, iar în elevație zidurile inițiale până la acoperiș, restaurarea făcându-se „după elementele găsite”, cum glăsuiește inscripția săpată pe o placă de marmură așezată în interiorul bisericii, deasupra ușii de la intrare.

„Această biserică cu hramul Sfântului Ioan Botezătorul, zidită de Ștefan cel Mare în anul 1490, refăcută de marele logofăt Costachi Ghica la anul 1820 s-a reconstruit de Comisia Monumentelor Istorice în anii 1914-1928, după elementele găsite”

Cu acest prilej, fațadele bisericii Sf. Ioan Botezătorul din Vaslui, au fost restaurate pe baza elementelor de ornamentație exterioară găsite, când a fost dată jos tencuiala din 1820, dându-se la iveală existența cărămizilor, a discurilor și butonilor cu smalț, reprezentând elementele intrinseci ale decorului policrom exterior al bisericilor din vremea lui Ștefan cel Mare. Sunt păstrate soclul profilat intact, precum și contraforturile de piatră cioplită de mari dimensiuni. Pereții de deasupra soclului au fost restaurați cu piatră aparentă, alternând cu cărămidă. Pe tindă (pronaos) și navă (naos) la exterior sunt două șiruri de ocnițe. Pe absidă și altar sunt arcaturi mari, pornind de la soclu și până sub cornișă. Între ocnița și cornișa de piatră profilată sunt discuri smălțuite cu ornamente în relief, înfățișând discul solar (stema dezvoltată a Moldovei, fie cu un tenant sau cu doi tenanți sau animale fantastice, ca patrupedul androcefal, încoronat și înaripat (Manticora) sau zeitatea orientală antropomorfă, încoronată, ținând în mâini două cozi de pește (Melusina). Smălțurile irizate, de culoare verde închis, albastră, brună sau galben-aurie, oferă o splendidă ornamentație exterioară, armonizându-se cu piatra aparentă și rândurile de cărămizi smălțuite din restul fațadelor acestor monumente de inegalabilă ingeniozitate cromatică, specifică stilului moldovenesc din vremea lui Ștefan cel Mare și Sfânt.

Acest splendid monument istoric are acoperișul simplu, în două ape. Ușa de la intrare, aflată în zidul de apus, prezintă un arc frânt cu toruri și capete ieșind de pe mici baze ornate. Ferestrele mari, câte două pe fiecare latură a pronaosului, au arc frânt. Ferestrele mici au arc frânt ogival, partea superioară a globului fiind dreptunghiulară cu ciubucuri rotunjite și în cruce, de tipul gotic, bastard pietrarilor moldoveni. Deschiderea ferestrelor mari și mici au fost calculate de restauratori pe baza fragmentelor de la ferestrele originale. Dimensiuni: lungimea 22,80 m; lățimea pronaosului 9,50 m; lărgimea naosului 8,60 m; lărgimea în dreptul sânilor 12,00 m.

Compartimentată în pronaos, naos și altar, a avut inițial, o ușă interioară pe peretele despărțitor dintre pronaos și naos. În 1890 s-a realizat un cafas din fier. Pardoselile trebuie să fi fost din piatră dar, nu este exclus să fi fost din dale de pământ ars și smălțuit” (G.Balș).

La 1890 biserica avea dușumele. Datorită păstrării intacte a plafonului inițial a fost normal să se păstreze și sistemul de boltire, avându-se în vedere separarea în cele trei părți constitutive ale edificiului. Altarul este separat de naos prin catapeteasmă, fiind alcătuit de o absidă semicirculară acoperită printr-o boltă în sferă. În stânga și în dreapta, cum se intră în altar, prin cele două uși laterale ale catapetesmei

de lemn, se găsesc cele două anexe, proscomidiarul și diaconiconul, reduse la două nișe aflate în peretele de nord și de sud, servind la păstrarea unor obiecte necesare cultului. Altarul este iluminat de o singură fereastră dispusă pe axa principală. Naosul (nava) este compus în plan printr-un spațiu dreptunghiular, având în interior două arcuri mari transversale, late și alte arcuri mai înguste, lipite de zidurile exterioare, după precizarea lui G. Balș „toate în plin centru”, iar prin intermediul celor patru pandantivi susțin fie, calota sferică a boltei – la bisericile fără turlă pe naos – fie, prin intermediul a altor patru pandantivi și cu un tambur cilindric, turla de pe naos, care este lărgit spre nord și sud prin intermediul celor două abside laterale care alcătuiesc planul trilobat sau triconic al bisericii. Naosul este luminat de două ferestre, așezate în absidă, pe axa transversală a bisericii. Ferestrele prezintă o largă așezare în interiorul bisericii.

Pronaosul sau tinda, de formă dreptunghiulară, a fost separat de naos printr-un perete plin, având axa longitudinală a bisericii a doua ușă de intrare, cu un chenar dreptunghiular cu profil gotic (G.Balș). Acest perete a fost înlăturat, existând o simplă arcadă, care permite celor din pronaos să vadă naosul. Bolta pronaosului este o calotă semisferică, susținută prin patru arcuri suplimentare, dintre care cele două transversale sunt mai late decât cele longitudinale. Pronaosul este luminat de patru ferestre, câte două pe fiecare latură de nord și de sud și este supralărgit în lățime. Intrarea în pronaos se face printr-o ușă așezată pe axa longitudinală a bisericii pe peretele de vest. Un al doilea pronaos, numit exonarthex sau pridvor a fost adăugat în anul 1820, dar a fost înlăturat în anii restaurării 1914-1928. Ușa de la intrare a fost așezată în partea stângă (în dreapta, cum privim) inscripția ctitoricească din anul 1490. Cercetătorii au ajuns la concluzia că piatra brută a fost primul material folosit, după care s-a folosit și piatra de talie, adică o piatră „cenușie și negelivă” (G.Balș). Cărămida, bine arsă, de calitate superioară a reprezentat, alături de piatră, elementul constructiv, primordial. Ca liant a fost folosit mortarul din var alb, în amestec cu cărămidă pisată, rar pietricele, lipsind nisipul. Meșterii constructori zidari, calfe de pietrari, pietrari cioplitori, sculptori și arhitecți au executat o zidărie foarte îngrijită, ca instrumente folosind dalta, ciocanul simplu și cel cu zimți, precum și cleștele. Varul era stins cu multă îngrijire, iar rosturile la zidărie și la cărămizile aparente erau relativ subțiri. Tuful calcaros, ușor, este folosit cu precădere, la construirea bolților și pandantivelor. În pandantivi se încastrau oale de rezonanță, elemente necesare amplificării sonore în naos, în ambele abside laterale existând stranele de cântăreți bisericesti. Tencuielile interioare au fost executate din var, amestecat cu mortarul necesar zidăriei, cărămidă pisată și uneori, pietricele, lipsind nisipul. Pentru straturile destinate zugrăvitului, varul alb se amesteca cu călți, care era tocat. La acoperișuri, șarpanta susținătoare a învelitoarelor era de lemn. Pentru aerisirea podului deasupra bolților existau răsuflători. Învelişurile erau din sită, țigla sau plăci de plumb. Se constata o armonizare între grosimea zidurilor și înălțimea și lățimea edificiului.

Arhitectura religioasă din vremea lui Ștefan cel Mare se caracterizează esențial prin realizarea ingenioasă a boltei și înlăturarea a orice punct de sprijin în interior care să împiedice nu numai vederea dar și circulația. În ceea ce privește exteriorul, efectele urmărite de meșterii constructori s-au concretizat în structuri care să permită ascunderea bolților sub acoperișuri cu pante rezezi și streșini proeminente

impuse de condițiile aspre ale climatului local. Rățiunea, bunul simț, cumpătarea, ingeniozitatea și soluțiile tehnice și în general echilibrul în tot întregul clădirii, au reprezentat calitățile stilului bisericilor din vremea lui Ștefan cel Mare.

În 1636, un călător polon consemna că biserica era pictată atât în interior, cât și în exterior, fapt confirmat în însemnările diaconului Paul de Alep care în 1656 trecând prin Vaslui relatează cu lux de amănunte scene din pictura exterioară din care nu lipsesc Ana și Caiafa conduși de Moise în fața Dreptului Judecător și nici figurile turcilor înveșmântați în turbane și museline albe... după cum urmează dervișii, iar printre ei și după ei, dracii. Despre interiorul bisericii, Paul de Alep consemnează că „este plin de pictură” Se apreciază că pictura din interior este din timpul lui Ștefan cel Mare, iar exteriorul ar fi fost pictat în timpul domniei lui Petru Rareș. Prin ctitoria de la Vaslui, voievodul Ștefan cel Mare pune început stilului bisericilor de curte domnească sau de oraș așa cum sunt cele amintite mai sus, monumente care prin stilul și armonia arhitecturală înscrie o pagină frumoasă și originală în istoria artei moldovenești.

Bibliografie:

Gr.Ureche, *Letopisețul Țării Moldavei*, ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P.P. Panaitescu, București, 1956, 244 p. + 7 pl., p.93; Paul din Alep, *Voyage du Patriarce Macarie d'Antioche*, texte arabe et traduction française par Basile Radu, Paris, (Patrologia Orientalis, t.XXII, fasc.I.t. XXIV, fasc.4) p.153-154; Episcopul Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48, monastiri și biserici antice din Moldova*, București, 1885, 318 p., p.133-135; Gh. Ghibănescu, *Inscripții și notițe de pe cărți vechi* (I.N., V., 1925, p.269 și p. 314 și 1928, p.193; *Idem, Surete*, p.107-108; A.I.Iațimirski, *Slavianskia i russkia rucopisi i rumânskîh bibliotek*, St. Petersburg, 1905, p. 863; *A.B.*, 1931, p.201; *CA*, 1863, p. 162-163 și 1875, p.44; Gr. Musculeanu, *Monumentele străbunilor*, p. 44; Theodor T. Burada, *Biserica Sf. Ioan din Vaslui*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, anul I, vol.I, 1883, p.418-420; *Monumente naționale*, partea a II-a, p.165-173; Karl Romstorfer, *Die moldauisch-byzantinische Baukunst*, Viena, 1896, 20 p. + 10 pl., p.7; *Raportul d-lui N. Ionescu despre biserica din Vaslui* (fără an); *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* (BCMI), I, 1908, p.178 și V, 1912, p.188; Vladimir Mironescu, *Mănăstirile și bisericile întemeiate de Ștefan cel Mare voevod al țării Moldovei (1457-1504) cercetate și rânduite în mod cronologic de...*, Cernăuți, 1908, 30 p., il. + 1 hartă; *Idem*, J.L., V, 1908, p. 110-111; BCMI, XXX (1937), p.191; Dobrescu, *Istoria bisericii sec. XV*, p. 163-164; „Galații Noi”, 20 august 1923 și R.I., 1923, p. 160; Dr. N.D. Chiriac, *Ctitoriile lui Ștefan cel Mare domnul Moldovei (1457-1504)*, *Lucrare alcătuită de...*, C.Lung Muscel, 1924, IV + 85 p, p.31-33; P. Constantinescu-Iași, *Nartexul în artele bizantine sud-slave și române*, teză de doctorat la Facultatea de litere din Iași, Iași, 1926, 289 p., 20 il., p.228, 267; Icon I. Grigoriu, *Biserica catedrală Sf. Ioan din Vaslui*, *Scurte notițe istorice*, Huși, 1925, 36 p.; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*. Cu un rezumat în limba franceză, București, 1926, 33 p. 486 il.(Extras din BCMI) XVIII,(1925), fasc.43-46, 64-68. *Idem*, *Biserici sec. XVI*, (BCMI), XXI,1928 p.105); Virgil Drăghiceanu, *Vaslui, pisanie găsită și publicată de Burada* în BCMI,XIX(1926), p. 125; N. Iorga, *Istoria bisericii*, I, p.102; Paul Henry. *Les églises de la Moldavie du Nord des origines à la fin du XVIe siècle. Architecture et peinture. Contribution a l'etude de la civilisation moldave*, Paris, 1930, text IV +320 p.82 il., album LX VIII pl.+ X p.p.57,58,62,106,112; J.Lehner, *Der Wölbungsbau in der Moldau*; AEH, 1934, p.70, 1935, p.94, 1936, p.102-103, 1938, p.158-159; Gr. Ionescu, arhitect, *Istoria arhitecturii românești din cele mai vechi timpuri până în 1900*. Prefață de N. Iorga, București, 1937, 498 p. 386 il. 1 hartă, p.256, 257, 259, 267, 273, 293;

Octav Mărculescu – *Vaslui Biserica Sf. Ioan din Vaslui* (C.H. martie – aprilie 1948), p.19-34; Repertoriul monumentelor lui Ștefan cel Mare, p.87-90; N. Donos, preot, *Biserica Sf. Ioan din Vaslui* (M.M. XXXIV, 1958, nr.7-8, p.607-610; P. Comănescu, *Indreptar artistic*(indice); Materiale de arheologie, VIII, 1962, p.799-800; *Istoria artelor plastice*, I, p.320-322; Irineu Crăciunaș, *Bisericile cu pictură exterioară din Moldova* (M.M.), 1970, nr.3-6, p.152; Drd. Al. Găină. *Paul din Alep despre Biserica Ortodoxă din Moldova*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul LII, nr. 7-8, iulie-august 1976, p. 494-495, I.Ursu, *Ștefan cel Mare-Domn al Moldovei de la 12 aprilie 1457 până la 2 iulie 1504*, București, 1925, p.408; Gh. Moiescu, Ștefan Lupșa, Alexandru Filipescu, *Istoria bisericii Române*, Vol. I. București, 1957, p.279, Enilia Cioran, *Călătoriile Patriarhului Macarie din Antiohia în Țările Române 1653-1658*, București, 1900, p.5-6; Maria Popa, *Expoziția „Monumente istorice din județul Vaslui”* în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XV-XX, 1993-1998, p.380; *Ioachim Vasluianu*, Arhiereu Vicar, *Biserică ctitorite de către dreptcredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt pe teritoriul Eparhiei Romanului și Hușilor* în „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor”, IV, 1994, editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop Eftimie, Roman, p.72-73; Acad. Gabriel Țepelea *Inscripții de pe monumente ștefanieni*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, I, 1995, editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop Ioachim, Huși, p.218; Prof. Gheorghe Clapa, *Documente emise de Ștefan cel Mare și Sfânt la curțile domnești din Vaslui, Bârlad și Huși*, în „Clepsidra”, nr. 14, revistă lunară editată de Inspectoratul pentru cultură al județului Vaslui, mai 1998 p.1 și 8; Maria Popa, *Monumente istorice din județul Vaslui, Biserici și mănăstiri din Eparhia Hușilor*, Editura Kolos, Iași, 2008, apărută sub egida Ministerului Culturii și Cultelor și Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național al Județului Vaslui; *Biserica „Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul”*, p.13; *Itinerarii cultural-religioase: Vaslui-Hâncești-Leova*. Proiect finanțat de Uniunea Europeană prin Programul de Vecinătate România-Moldova, PHARE, CBC, 2004; Laurențiu Chiriac, *Repere istorice în județul Vaslui. Vatră de istorie și permanență culturală*, 2008, p.12; *Idem*, *Monumente istorice și de arhitectură în ibidem*, p.62; Ieromonah Vasile Miron, *Contribuția mănăstirilor la dezvoltarea culturii și spiritualității românești*, în „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor”, 1990, vol. II, editată cu binecuvântarea P.S. Episcop Eftimie, Roman, p. 69; Ioan Olaru, *Ștefan cel Mare și Sfânt, ctitor de biserici și apologet al ortodoxiei*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Vaslui, XII-XIV, 1990-1992, p.15-17; Ion N. Oprea, Vaslui „Tradiționalism.... oameni și întâmplări, Iași, Editura PIM, 2010, p.24-29; Laurențiu Chiriac, *Pagină de istorie. II. Biserica domnească „Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul” Vaslui*, în „Cuvântul adevărului / The Word of truth”, Revistă de spiritualitate ortodoxă și cultură românească – Magazine of Orthodox spirituality and Romanian culture, vol. IX, nr. 3-4, 2006, p. 21; Alexandru Andronic, Ioan Olaru, *Orașul Vaslui în timpul lui Ștefan cel Mare*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Vaslui, XII/XIV, 1990-1992, p.103-112; Ioan Olaru, Alexandru Andronic, Maria Ana Zup, „*Biserica Domnească Sf. Ioan Botezătorul din Vaslui, înălțată de Ștefan cel Mare în anul 1490 – important monument de artă medievală religioasă românească*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Vaslui, XII/XIV, 1990-1992, p.323-330; Sergiu Ștefănescu, *Observații, precizări, corijări ce se referă la orașul Vaslui în vremea lui Ștefan cel Mare de Alexandru Andronic și Ioan Olaru*, publicat în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Vaslui, XXI, 1999, p.538-540. Pr. Icon Stavr. Ioan Olaru, *Biserica Domnească Sf. Ioan Botezătorul din Vaslui*, în „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor”, III, 1991, editată cu binecuvântarea Prea Sf. Episcop Eftimie, Roman, p.359-362; Maria Venera Rădulescu, *Memoria istoriei ca permanență a domniei lui Ștefan cel Mare*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXI, 2004-2007, p. 157-164; I.N. Oprea, „*Domnul și boierii*” în „*Vaslui. Tradiționalism... Oameni și întâmplări*”, Iași, Editura PIM, 2010, p. 24-29; *Idem*, *E. Stemnicul sau Vasluiul, plasă în județul Vaslui, I. Bârzești, comună rurală. Toamnănești sau Călugăreni*

(*Gh.Ghibănescu, despre Vaslui*). „Vaslui. Itinerariu. Locuri-oameni-fapte (De la legende la publicistică și la istoria locurilor.)”, Vol.III, Editura PIM, Iași, 2010, p. 446-455.

Curțile Domnești din Vaslui

Prima mențiune documentară internă despre orașul Vaslui datează din anul 1423, când într-un document emis de cancelaria lui Alexandru cel Bun – este amintit, ca martor în divanul domnesc, un „pan Șerban ot Vasluia” Cea mai importantă mențiune este scrisoarea din 1435, prin care Iliș Vodă, fiul lui Alexandru cel Bun, anunță pe regele Poloniei că s-a împăcat cu fratele său, Ștefan Voievod, dându-i acestuia să stăpânească, între altele, „orașul Vaslui și ocolul ce ascultă de acest oraș”. Documente comune ale celor doi frați sunt date din Vaslui.

Vasluiul apărea ca unul din orașele vechi ale Moldovei. Era menționat în 1435, apoi în 1491, când Ștefan cel Mare întărea orașenilor „obiceiul cel vechi” ca să nu plătească nici un fel de vamă pentru mărfurile aduse spre vânzare-cu excepția carelor cu pește. În 1408 nu figura ca punct vamal în privilegiul comercial. Va avea această calitate la reînnoirea din 1460, când se prevedea ca negustorii din Liov să plătească câte doi zloți de car. Aici se plătea vama internă pentru peștele adus cu carele de la Dunăre sau Nistru.

Târgul medieval Vaslui se află la întretăierea unor importante drumuri comerciale – drumul internațional care lega orașele Cracovia și Lembergul de cetățile Chilia și Cetatea Albă până la Marea Neagră. De asemenea, este situat la confluența cu râul Bârlad, cu Vasluietul și cu Racova. Cei doi fii a lui Alexandru cel Bun au ales acest târg drept loc de reședință domnească și chiar capitala Moldovei Meridionale, considerându-l un important punct vamal și un centru comercial strategic. Vasluiul oferea un cadru natural propice de dezvoltare urbană, vatra târgului fiind amplasată pe traseele înalte ale Dealului-Morii, constituind o barieră naturală în fața atacurilor.

În 1435, în timpul lui Ștefan al II-lea, fiul lui Alexandru cel Bun, se construiește la Vaslui o Curte domnească. Dar, această curte ar fi putut fi construită încă din timpul lui Alexandru cel Bun. Locul denumit de către localnici drept „Curțile domnești” se află în vecinătatea sudică a bisericii „Sf. Ioan Botezătorul” Asistentul universitar D. Constantinescu de la Institutul de Istorie ”A.D. Xenopol” din Iași, a făcut primul sondaj, în anul 1942, dar rezultatul a rămas în manuscris. În anii 1958-1959 s-au desfășurat primele cercetări arheologice cu caracter sistematic. Investigațiile arheologice au fost reluate în anii 1976-1972 fiind coordonate științific de către Institutul de Arheologie din București, în colaborare cu alte instituții de profil, iar colectivul de cercetare a fost condus de către profesorul univ. Dr. Alexandru Andronic, ajutat de muzeograful Rica Popescu, Florentina Banu, Ionel Bauman, Ruxandra Maxim-Alaiba, Magda Istrati, Tamalia Marin etc., lucrări desfășurate sub egida Muzeului județean ”Ștefan cel Mare”

Începând cu anul 1998 au fost reluate investigațiile arheologice, colectivul de cercetare arheologică, avându-l ca responsabil științific de șantier pe cercetătorul științific Costică Asăvoaie de la Institutul de Arheologie din Iași, fiind ajutat de prof. Univ. Mircea D.Matei – Universitatea ”Valahia” din Târgoviște, consultant științific, arhitect Gheorghe Sion – Centrul de Proiectare pentru protecția Patrimoniului Cultural

Național București, șef de proiect de restaurare: arheolog dr. Laurențiu Chiriac – Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui; arheolog Veronica Predoi – Muzeul Județean Teleorman; muzeograf Vitalie Josanu – Complexul Muzeal Neamț.

Descoperiri arheologice (campaniile de săpături din anii 1958-1959, 1976-1982 și 1998-2003):

- fragmente ceramice din epocile paleolitic, neolitic, Hallstatt și La Tène, dar și unele morminte de înhumare din perioada migrației popoarelor;

- două monede de aramă, anepigrafe de la Alexandru cel Bun (provenind, probabil, dintr-un mormânt din prima jumătate a secolului al XV-lea) și fragmente de vase de uz comun, precum și o serie de cahle din pastă roșie (smălțuite, ornamente geometrice și zoomorfe);

- o importantă construcție patrulară din piatră, un nivel de locuire și un pavaj din pietre de râu, precum și alte fragmente de zid-toate datate în secolul al XV-lea;

- o monedă de argint de la Vladislav al II-lea (emisă după 1490), dar și numeroase obiecte de podoabă (cercei, inele, cruciulițe, etc);

- un cuptor de ars piatră de var, din prima jumătate a secolului al XVI-lea (în interiorul cărora erau fragmente de butoni triunghiulari din pastă roșie cu smalt verde sau galben auriu și fragmente de cărămidă smălțuită – folosită la decorul exterior al bisericii ștefanieni din anul 1490);

- numeroase fragmente de pictură murală provenind de la Biserica Domnească „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”;

- descoperirea sub fundațiile actualei biserici a altor două fundații mai vechi;

- fragmente de cahle de sobă, smălțuite și specifice reședințelor domnești din vremea lui Ștefan cel Mare, precum și diferite obiecte din secolele al XV-lea – al XVI-lea;

- descoperirea cimitirului generat de existența bisericii. Astfel, s-a constatat că această necropolă este mai târzie datând de la mijlocul secolului al XVI-lea (pe baza unor elemente certe de datare);

- descoperirea unor ziduri ce provin de la mai multe construcții de suprafață și care formau în trecut, aripa estică a unei posibile amenajări cu caracter aulic din cadrul Curților Domnești;

fragmente textile ce provin de la diferite accesorii vestimentare (brâie, cingători, dantele sau chiar de la o cămașă) din in și bumbac cu o frumoasă ornamentație (cu motive populare specifice moldovenesti și chiar cu fire de aur și argint, descoperite, cu precădere, în mormintele preoțești și cele ale demnitarilor urbei.

Importanța acestui sit arheologic este dată de faptul că tocmai clarificarea problemelor legate de această curte domnească poate contribui la lămurirea multor aspecte controversate din istoriografia noastră, cum ar fi: diferențierea dintre o Curte Domnească și o reședință voievodală, rolul Vasluiului în Evul Mediu moldav, precum și importanța acestor Curți Domnești în cadrul sistemului militar defensiv al Țărilor Române.

Bibliografie:

Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980; Maria Voica Pușcașu, *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din*

timpul lui Ștefan cel Mare, București, 1958; N.Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, Ruxandra Alaiba, *Tezaurul de la Schinetea, jud. Vaslui*, în „Arheologia Medievală”, Brăila, IV, 2002; Al. Andronic, Ionel Bauman, Magda Istrati, Ruxandra Maxim-Alaiba, Rica Popescu, *Șantierul arheologic Vaslui. Principalele rezultate ale săpăturilor din anii 1976-1977* în „Acta Moldaviae Meridionalis (în continuare Acta MM), I, 1979; Al. Andronic, *Biserica Sf. Ioan din Vaslui*, în „Monumentele istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Iași, 1974; Al. Andronic, *Cercetări arheologice privind unele curți domnești și cetăți medievale din Moldova* în „Studii și articole de istorie”, București, 13,1969; *Idem*, *Cuptoare de ars piatra pentru var din prima jumătate a secolului al XV-lea*, în „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România, 1, Sibiu, 1981; *Idem*, *Date noi despre cultura materială medievală urbană din Moldova* în „Revista Muzeelor”, București, 2, 1969; Al.Andronic, I.Ioniță, Florentina Banu, *Șantierul arheologic, Vaslui*, în „Materiale și cercetări arheologice”, București, VIII, 1962, Al. Andronic, Tamilia Marin, *Vaslui „Curțile domnești”*, Muzeul județean Vaslui, jud Vaslui, în „Cronica”, Campania 1994, A XXIX-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Cluj-Napoca, 11-14 mai 1995, p.143; Al.Andronic, Ruxandra Maxim Alaiba, *Șantierul arheologic Vaslui. Rezultatele săpăturilor de salvare de la „Curțile Domnești”, din anul 1987*, în Acta MM, IX-X, 1987-1989; Al.Andronic, *Mărturii arheologice privind continuitatea de locuire pe meleagurile Vasluiene*, în Acta MM, I, 1979; Al.Andronic, Eugenia Neamțu, Florentina Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui în „Materiale...”*, VIII,1962; Al.Andronic, Rica Popescu, *Cercetările arheologice de la Vaslui – Curțile domnești în „Materiale...”*, Tulcea,1980; Al.Andronic, Rica Popescu, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la Vaslui – Curțile Domnești din anul 1978*, în Acta MM, I, 1979; *Idem*, București 1983; *Idem*, Acta MM V-VI,1983-1984; Al.Andronic, Maria-Ana Zup, I.Olaru, *Biserica Sf. Ioan din Vaslui – prima biserică orașenească înălțată de Ștefan cel Mare în „Analele Brăilei”*, I, 1993; C.Asăvoaie, L. Chiriac, *Curțile domnești Vaslui, investigații arheologice în „Est”*, Revistă de cultură, S.N., anul 2, nr.3, Vaslui, 2002; *Idem*, *Cercetările arheologice de la Curțile domnești din Vaslui*, în „Revista Direcției județene CCP”,Vaslui, 2003; C. Asăvoaie, *Prima reședință domnească a Țării Moldovei*, în „Arheologia Moldovei”, XXII, 1999; C. Asăvoaie, Mircea D. Matei, Gheorghe Sion, L.Chiriac, Veronica Predoi, Vitalie Josanu, *Vaslui, jud. Vaslui, Curțile domnești* în „Cronica cercetărilor arheologice din România, Campania 2001”, CIMEC, 2002; Paraschiva Victoria Botaniuc, *Elemente decorative pe cahle datând din timpul domniei lui Ștefan cel Mare descoperite în Moldova* în „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor”, VI, 1994, editată cu binecuvântarea Preasf. Episcop Eftimie, Roman, p.108-115; Prof. Laurențiu Chiriac *Investigațiile arheologice sistematice de la Curțile Domnești, Vaslui 1998-2000* în „Academia Bârlădeană”, editată de Societatea literar-culturală „Academia Bârlădeană”, nr.8-9, tr.I, II, 2001, p.15-16; Dr. L. Chiriac, *Monumentele medievale din județul Vaslui, Curtea Domnească, Vaslui*, în „Cuvântul adevărului – The Word of truth”, Revistă ortodoxă și cultură românească - Magazine of Orthodox spirituality an Rumanian culture, vol. IX, nr.1-2 2006, p.40; L.Chiriac, *Monumentele religioase medievale din zona Bârladului. Repere istoriografice*, Editura Opera Magna, 2006; Gh. Clapa, *Țara de Jos în epoca lui Ștefan cel Mare și Sfânt (1457-1504)*, în Acta MM, XXVIII-2007-2008; Rica Popescu, *Cahle din timpul lui Ștefan cel Mare cu motive animaliere descoperite la curtea domnească din Vaslui* în „Memoria Antiquitates”, Acta Musei Petrodavensis, Piatra Neamț, VI-VII, 1974-1976; *Idem*, *Cahle și plăci decorative la Curtea Domnească din Vaslui*, în „Rev. muzeelor și monumentelor, seria Monumente istorice și de artă, București, 1978; *Idem*, *Cahle din timpul lui Ștefan cel Mare cu reprezentări de cavaleri medievali descoperite la Curtea Domnească, Vaslui*, în Acta MM, I, 1979; R. Popescu, *Negustori vasluieni consemnați în registrele vicesimei orașului Brașov în secolul al XVI-lea*, în Acta MM,1979; *Idem*, *Ceramica de uz comun din secolul al XV-lea descoperită în orașul Vaslui*, în Acta MM, II, 1980; *Idem*,

Câteva elemente de factură gotică descoperite la Curțile Domnești din Vaslui în RMM, 1981; Idem, Catalogul cahlilor din sec. XV-lea de la Curțile Domnești-Vaslui I, Acta MM, III-IV, 1981-82; Maria Voica Pușcașu, Puncte de vedere cu privire la unele monumente de pe teritoriul actual al Vasluiului, Acta MM, II, 1980; V. Spinei, Ruxandra Maxim-Alaiba, Tipuri rare de cruciulițe medievale în „Arheologia Moldovei”, XIV, 1992; I. Bauman, A. Zugravu, Vaslui 600 (1375-1975) – Schiță monografică a orașului Vaslui, 1975, în „Schiță monografică a orașului Vaslui”, Vaslui, 1975; V. Drăguț, Dicționar enciclopedic de artă medievală românească, București, 1976; G. Balș, Bisericile lui Ștefan cel Mare, în BCMI, XVIII, 1925; Al. Andronic, Orașul Vaslui în vremea lui Ștefan cel Mare, în Acta MM, XII-XIV, 1990-1992; Al. Andronic, Rica Popescu, Curtea Domnească de la Vaslui din vremea lui Ștefan cel Mare în „Muzeul Național”, București, VI, 1982; Al. Andronic, Rica Popescu, Rodica Popovici, Vaslui, reședința domnească și capitală. 550 de ani de la atestarea documentară (1435-1985) în Acta MM, VII-VIII, 1985-1989; Al. Andronic, Rica Popescu, Reședința voievodală în secolele XV-XVI în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”, Iași, XVII, 1980; Al. Andronic, Probleme referitoare la cultura urbană medievală secolele XV-XVII din Moldova în „Carpica”, X, 1978; Al. Artimon, Viața spirituală în orașele din sud-vestul Moldovei sec. XVI-XVII în „Arheologie Medievală”, Brăila, III, 2000; C. Asăvoaie, Priorități în programele de construcții ale domnilor moldoveni până la începutul secolului al XVI-lea, în „Ion Neculce”, I, 1995; C. Asăvoaie, Rolul reședințelor domnești în consolidarea statului moldovenesc, în „Arheologia Moldovei”, XXV (2002), 2004; C. Cihodaru, Refacerea orașelor, cetăților și curților domnești în a doua jumătate a secolului al XV-lea în „Omăgiu lui P. Constantinescu-Iași”, 1965; D. Ciurea, Noi considerații privind orașele și târgurile din Moldova în secolele XIV-XIX, în AIIAI, VII, 1970; Al. Ligor, Documente moldovenești, redactate la Vaslui, Huși și Bârlad, sec. XV-XVI. „Statistică, semnificații” în Acta MM, XV-XX, II, 1993-1999; C. Popescu, R. Popescu, Ștefan cel Mare sau epoca de aur a Vasluiului 600”. 1375-1975. Schița monografică a orașului Vaslui, Vaslui, 1975.

Biserica „Sfinților Apostoli Petru și Pavel” din Huși

Pe platoul dintre pâraiele Drâslăvăț și Sava, de la poalele înălțimii Lohanului, feudalul Hus a înălțat o biserică pentru sine și pentru locuitorii acestei așezări feudale, numită Huși. Localitatea se dezvoltă, și la sfârșitul sec. al XV-lea devine târg, statut acordat de însăși Voievodul Ștefan cel Mare (1475-1504), care transformă localitatea în punct strategic și construiește aici în Huși în 1495 Curte domnească și biserică domnească în cinstea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, așa cum stă consemnat în pisană originală scrisă în limba slavonă, al cărei text îl redăm mai jos: „Binecredinciosul și de Hristos iubitorul, Io Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu, Domnul Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, a început și a zidit această biserică în numele Sfinților slăviților și întru tot lăudaților, mai marilor apostoli Petru și Pavel, care este în Huși pe Drâslăvăț și s-a săvârșit în anul 7003, iar al Domniei sale al 38-lea curgător, luna noiembrie 30” (1495).

Acest monument și-a păstrat destinația de ”biserică domnească până în 1598, când devine reședința episcopală a Episcopiei Hușilor, pe care domnitorul Ieremia Movilă (1595-1606) o înzestrăse ”cu o serie întregă de sate ale domniei” Aproape două sute de ani (1494-1692) acest monument ștefanian a rezistat, dar cutremurul din 1692 i-au dărâmat ambele turle și a făcut ca ”biserică să crape prin prejur” Episcopul

Sava(1709-1714)începe restaurarea ei dar, după biruința de la Stănilești(1711), biserica este prădată și arsă de turci. La insistența episcopului Sava cu ajutorul domnitorului Nicolae Mavrocordat (1711-1715), – potrivit hrisovului din 28 decembrie 1714 – biserica este reparată și acoperită, construindu-se case și împrejmuirea întregii incinte. În 1740 biserica este jefuită de tătari.

La așezarea în acest scaun vlădicesc a episcopului Inochentie(1752-1782), catedrala episcopală ctitorită de marele Ștefan era așa de zdruncinată și sărăcită că nu se puteau oficia slujbe religioase în ea. Vrednicul episcop Inochenție, originar din satul răzeșesc Bahna, județul Neamț, educat în duhul rugăciunii și al muncii, se afirmă un vrednic ierarh și un bun gospodar. El demolează până la temelii, biserica ctitorită de Ștefan cel Mare și atât cu fondurile episcopiei, cât și cu contribuția domnitorului Matei Ghica (1753-1756) biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel este reconstruită „făcând-o mai frumoasă” târnosită fiind la 9 ianuarie 1756. Domnul Matei Ghica o înzestreață cu locul domnesc pe care era așezată și cu „alte terenuri din jurul ei, acordându-i și o serie de privilegii speciale”

Episcopul Iacob Stamate(1782-1792), urmașul lui Inochenție, pictează catapeteasma în 1784, rânduiește turnarea clopotului mare și construiește palatul episcopal. Episcopul Veniamin Costache (1792-1796) înzestreață catedrala episcopală cu o sfântă Evanghelie, îmbrăcată în argint și un policandru mare de alamă. Cutremurul din anul 1802 avariază foarte rău biserica, motiv pentru care episcopul Meletie Brandaburul(1803-1826) reconstruiește biserica de la nivelul ferestrelor în sus, însă numai cu o singură turlă. Episcopul Sofronie Miclescu(1826-1851) împrejmuiește incinta episcopiei cu gard de cărămidă, construiește clădiri pentru personalul episcopiei, înregistrează biserica cu o nouă catapeteasmă, cea veche din timpul episcopului Iacob Stamate fiind așezată în pridvorul catedralei...prin neobositele stăruințe ale P.S.Episcop al Hușilor, Silvestru Bălănescu s-au făcut la această biserică în anii 1887-1889, reparații radicale și turla de mijloc, iar în anii 1887-1891, s-a zugrăvit de pictorul Gh.M.Tătărăscu.

Episcopul Conon Arănescu Donici(1902-1912), construiește în partea de sud și de nord a altarului două veșmântări (una preoțească și alta arhierescă), acoperă turlele cu tablă de alamă și îmbrăcată în argint două icoane mai mari din catapeteasmă. Sub conducerea episcopului Nifor Criveanu (1934-1939) se renovează biserica, se restaurează pictura lui Gh. Tatarescu de către pictorul Gh. Tomescu și se construiește turnul clopotniță în stil moldovenesc în care instalează un clopot de 1730 kg (turnat, probabil din alte două clopote, cel al episcopului Inochentie din 1774 și cel al episcopului Iacob Stamate din 1783). Cutremurul din 9-10 noiembrie 1940, rănește profund acest monument ștefanian, dărâându-se turla construită de episcopul Silvestru Bălănescu, zidurile bisericii sunt dărâmate, crăpate și pictura lui Tatarescu, în parte, degradată.

Sub păstorirea episcopului Grigorie Leu (1940-1949) se reconstruiește turla, se repictează biserica și se confecționează o nouă catapeteasmă din stejar, toate acestea făcându-se cu concursul Direcției Monumentelor Istorice. Ctitoria lui Ștefan cel Mare de la Curtea Domnească din Huși trecută prin atâtea încercări, nu-și mai păstrează astăzi, decât ”temeliile cele mai vechi și pisană”, dar cu toate acestea ea rămâne

aceeași ctitorie voievodală biruitoare în timp, cu toate rănila pe care ca și ctitorul ei, le-a primit în zdruncinata istorie a Moldovei.

Bibliografie:

Episcop Melchisedec, *Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire. După documentele episcopiei și alte monumente ale țării*, București, 1869, IX + 463 + 175 p. + 1 pl. + 1 h. (despre numele de Huși de la Husea, vechimea și organizarea orașului, obligațiile locuitorilor și relațiile lor cu episcopia; despre episcopie; șirul episcopilor și realizările lor, documente); recenzii: B.P. Hașdeu, C.T., 1869 și A.D. Xenopol, C.L., 1874; *Catalogul documentelor moldovenești*, I-IV (indice) (multe documente se referă la avera și scutițiile episcopiei); Ureche, *Letopisețul*, p.108 (episcopia construită de Ștefan cel Mare); Șt. Berechet, *Cinci documente privitoare la moșiile episcopiei Hușilor*, Chișinău, 1925, 12 p. (din „Rev. Soc. ist. și arh. bis.”, 1925, p.121-132) (1747-1781); D. Stănescu, *Viața religioasă la români*, p.219-221 (doc. 1740); I. Antonovici, *Opisul documentelor episcopiei Hușilor*, Huși, (f.a.), 72 p.; A. Wolf, *Beiträge*, p.155-156; Melchisedec, *Notițe istorice*, p.140-141 (pisană, 1495); A. Iațimirski, *Slavianskia i russkia rukopisi v rumânskih bibliotek*, St. Petersburg, 1905, p.872-873; Turdeanu, *Manuscrite slave*, p.166-167; G. Ghibănescu, *Inscripții (de la episcopia Hușilor)* (I.N., III, 1923, p.168); D. Udișteanu, ierom., *Inscripții* (B.E.H., II, 1926, nr.11, p.96-98); D. Udișteanu, *Episcopia Hușilor (Inscripții și însemnări)*, Cernica, 1938, 32 p. (o culegere de articole apărute în „Bul. ep. Huși”; și despre alte bis. din oraș); *Inscripții București*, p.593-594 (două cruci 1782-1792); FMIL, 1845, p.74-75 (hrisov din 1714 pentru episcopie); RSIAB, 1933, p.319 (moșiile episcopiei, 1812); T. Voinescu, G. Tattarescu, p.132-135 (contractul de zugrăvire); B.F.O., 1844, p.376-378, 1845, p.77, p.377, 1846, p.8, 1847, p.65-67, 355, 1848, p.100, 188, 329, 1849, p.188, 229 și 1850, p.47, 146 etc. (despre arendarea moșiilor episcopiei Huși); T.T. Burada, *Bis. Sf. Apostoli Petru și Pavel din Huși, a lui Ștefan cel Mare* (RIAF, I, 1883, vol. II, p.191-192) (inscripție, scurt istoric, după Melchisedec); Dobrescu, *Istoria bisericii sec. XV*, p.165; Vl. Mironescu, *M-rile și bisericile întemeiate de Ștefan cel Mare* (J.L., 1908, p.112-113); N.D. Chiriac, *Ctitoriile lui Ștefan cel Mare*, p.35; *Dicționarul României*, III, p.764-767 (despre episcopie); N. Iorga, *Istoria bisericii*, I, p.238-240; *Istoricul eparhiei Hușilor* (AEH, 1934, p.5-12) (cu listă de episcopi); Vezi și AEH, 1935, p.5-15 și 221-256; A. Popescu, preot, *Restaurarea și redeschiderea bisericii catedrale a Sfintei episcopii* (AEH, 1935, p.5-15 (cu un istoric al episcopiei și listă de episcopi); C.H., 1935, nr.12, p.415-423 (despre restaurarea catedralei, cu un scurt istoric); Pr. Anton Popescu, *Pentru cunoașterea trecutului eparhiei Hușilor* (AEH, 1928, p.221-255) (istoric, cu listă de episcopi); C.H., ianuarie 1941, p.11-12 (biserica episcopală „amenințată cu prăbușirea” după cutremurul din noiembrie 1940); S. Reli, *Restaurarea catedralei episcopale din Huși după cutremurul din 1940*, Bârlad, 1945, 36 p.; Alex. Ciurea, *Figuri de ierarhi moldoveni. Iacov Stamati (1749-1803)*, Iași, 1946, p.67-76 și 216-220; Al.I. Ciurea, *Biserica Sf. Apostoli Petru și Pavel din Huși* (M.M., XXXIV, 1958, nr.3-4, p.287 și următoarele) (despre oraș, istoricul bisericii episcopale după Melchisedec, șirul episcopilor, despre seminar); *Repertoriul monumentelor lui Ștefan cel Mare*, p.124; Vătășianu, *Istoria artei*, p.659; Remus Niculescu, *Eustatie Altini* (SCIA, 1965, nr.1, artă plastică, p.10 (despre zugrăvirea catapetezmei); Anton Popescu, *Inochentie, episcopul Hușilor* (M.M., 1967, nr.3-4, p.275-277) (despre reconstruirea episcopiei); I.D. Ștefănescu, *Monuments d'art chretien trouvés en Roumaniae* („Byzantion”, 1931, p.603-604, 607-608 și planșe (obiecte ale episcopiei); N. Iorga, *Alte note despre cultura și viața socială românească sub vechiul regim*, București, 1916, 34 p. (din AARMSI, s.II, t.XXXIX, 1916, mem.1) (despre biblioteca episcopiei de Huși în sec. XVIII); Arhim. dr. Ștefan Gușă, starețul Mănăstirii Movila lui Burcel, *Sfinții Apostoli Petru și Pavel – sărbătoriți de Biserica creștină la 29 iunie*, în „Orizonturi”, Revistă de cultură și informație editată de Școala

„Ion Creangă” din Chircești – Vaslui, nr. 7 din 10 august 2005, p.12-13; *Biserica Sf. Apostoli Petre și Pavel din Huși a lui Ștefan cel Mare*, în „Studii și articole privind istoria orașului Huși”, vol. I. Volum coordonat de: Costin Clit și Mihai Rotariu, Editura „Sfera”, Bârlad, 2005, p.115-116; Aurel V. Ursăcescu, *Monografia Episcopiei Hușilor*, în „Studii și articole privind istoria orașului Huși”, vol. II, volum coordonat de: Costin Clit și Mihai Rotariu. În memoria P.S. Ioachim Mareș, Episcopul Hușilor, Editura „Sfera”, Bârlad, 2009, p.138-141; Marilena Vasilescu, *Mănăstirea „Sfinților Apostoli Petru și Pavel” din Huși, ctitorie a lui Ștefan cel Mare*, în „Cercetări istorice”, Revista profesorilor de istorie din județul Vaslui, Anul III, nr. 5, februarie 2009, p.8-9; Preot Scarlat Popescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, 1990; Maria Popa, *Expoziția „Monumente istorice din județul Vaslui”*, în Acta MM, XV-XX, 1993-1998, p.380; Laurențiu Chiriac, „*Repere istorice*”, în „*Județul Vaslui. Vatră de istorie și permanență culturală*”, 2008, p.12; Idem, *Monumente istorice și de arhitectură*, în *ibidem*, p.62; † Iachim Vasluiuanul Arhiereu vicar, *Biserici ctitorite de drept credinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt pe teritoriul eparhiei Romanului și Hușilor*, în „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor”, IV, 1994, editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului † Episcop Eftimie, Roman, p.73-75; Costin Clit, *Istoria Hușilor în sec. XV-XVIII*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, vol. IV, 1998, Editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului Ioachim, Huși, p.94; Gheorghe Clapa, *Bisericile de pe Valea Elanului*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, VII, 2001, editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului † Episcop Ioachim, Huși, p.361; † Ioachim, Episcop al Hușilor, *Înzestrări voievodale făcute Episcopiei Hușilor*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, VIII, 2002, editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop Ioachim, Huși, Editura „Bonitas”, Iași, p.378-379; Constantin Șt. Bilciurescu, *Episcopia Hușilor* în „Studii și articole privind istoria orașului Huși”, vol. I, volum coordonat de: Costin Clit și Mihai Rotariu, Editura „Sfera”, Bârlad, 2005, p.118; Ștefan Plugaru, Teodor Candu, *Episcopia Hușilor și Basarabia (1598-1949) (Istoric și documente)*, Editura PIM, Iași, 2009; Maria Popa, *Monumente istorice din județul Vaslui. Biserici și mănăstiri din Eparhia Hușilor*, Editura Kolos, Iași, 2008, p.103; *Ghid turistic. Diversitatea ofertei turistice în zona transfrontalieră Vaslui-Soroca*. Proiect finanțat de Uniunea Europeană prin Programul de Vecinătate România-Moldova, PHARE CBC 2006.

Curțile Domnești de la Huși

La sfârșitul sec. al XIV-lea, în Moldova existau orașe vechi (Baia, Siret, Suceava, Dorohoi, Roman, Bârlad, Iași), iar în sec. al XV-lea (Adjud, Trotuș, Hârlău, Bacău, Cotnari, Piatra pentru legătura între Neamț și Bacău, Huși, Schei) puncte strategice și de trecere. Poziția strategică a târgului Huși, care arată ca o fortăreață naturală a servit ca loc de adăpost pentru domni. Ștefan cel Mare (1457-1504) a ales acest loc cu scopul zădărnirii atacurilor tătarăști de la vest de Prut. Târgul Huși este atestat, prima dată în Scrisoarea din 17 decembrie, 1487, redactată în „Huschy” întemeindu-și părerea pe documentul din 13 martie 1489, Melchisedec consideră că boierul Husul stăpâna o moșie întinsă care cuprindea nu numai locul unde s-a format târgul Huși, vatra satului Buzești și bucata de pământ dinspre Ialan, dar și un loc la răsărit de Prut, e râul Sărata, unde a fost odinioară târgul Săratei. Desființarea acestei așezări este în legătură cu faptul că oferea o mai bună siguranță locuitorilor, prin poziția locului înconjurat de dealuri și codri pe de o parte, iar pe de alta, vecinătatea cu Prutul, care era o piedică în calea năvălirii tătarilor și turcilor. Hușii au devenit astfel un însemnat punct strategic pentru apărarea țării. Altă atestare documentară provine din hrisovul dat la 15 octombrie 1490, în care Ștefan cel Mare fixează ocolul târgului

Vaslui. Hotarul tăia „drumul ce merge de la Vaslui la Huși”. Unul dintre târgurile bine așezate a fost Hușiul cu fața la Prut. Ștefan a considerat că linia Prutului era apărată de cetățile de pe Nistru, de aceea la Huși, n-a fost construită o cetate. De la huși, domnul putea supraveghea sudul țării și valea Prutului, posibilele mișcări ale dușmanilor, să intervină cu oastea împotriva lor, atunci când era cazul. Domnii Moldovei au întemeiat curți domnești în secolul al XV-lea în orașele Iași, Hârlău, Dorohoi, Roman, Tg. Frumos, Bârlad, Botoșani (din sec. al XVI-lea). Ștefan cel Mare a ridicat patru curți domnești pentru completarea sistemului de apărare în interior și pentru sporirea centrelor de concentrare a trupelor transformate astfel la puncte strategice: Ștefănești, Badeuți, Huși, Botoșani. Dezvoltarea așezării hușene s-a datorat și prezenței curții domnești aici. Oastea aflată la Huși asigura paza voievodului și a curții era „punct de concentrare a forțelor militare ale domniei” Se colectau și se depozitau produsele de pe moșiile domnești, se depozitau arme, curtea fiind apărată de o garnizoană. Ștefan venea la Huși nu numai cu oastea, ci și cu sfatul domnesc și cu curtea, iar boierii cu slujitorii lor. Când domnul se afla la Huși, curtea domnească devenea centrul administrativ al zonei respective. El a constituit un „ocol” al târgului Huși, care avea menirea să aprovizioneze și să deservească curtea domnească. Târgul Huși a avut un ocol de sate care depindea din punct de vedere militar și judecătoresc, de curtea domnească de aici(unde în vara anului 1495, din porunca domnului, au fost zidite la Huși, curțile domnești și biserica cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”. Așezarea hușeană cunoaște o deosebită dezvoltare, când devine reședință domnească, în prima jumătate a secolului al XVI-lea

Curtea domnească ajungea la Huși în luna martie. Domnul se deplasa cu dregătorii săi pentru a hotărî litigii, a confirma vânzări și cumpărături de pământ. Prezența la Huși a numeroși domni din sec. al XVI-lea a sporit însemnătatea politică a târgului și a contribuit la dezvoltarea sa economică și socială. Sistemul curților domnești dispăre în secolul al XVII-lea și Iașii vor exercita, spre jumătatea acestui secol, funcția de capitală domnească. Ieremia Movilă menționa ruina curții domnești de la Huși. Simion Dascălu ne relatează că acele curți domnești de la Huși, situate pe locurile de astăzi ale Episcopiei, erau surpate la începutul secolului al XVIII-lea, însă beciurile mai existau. La „leatul 7003 (1495), se consemnează în letopiseț, Ștefan Vodă a zidit Sfânta episcopie în târgul de la Huși și curți domnești carele sîntu surpate, numai beciurile stau până astăzi” (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea).

Bibliografie:

D. Ciurea, *Noi considerații privind orașele și târgurile din Moldova în secolele al XIV-lea – al XIX-lea*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D.Xenopol”, vol. VII, Iași, 1970, p.23; N. Iorga, *Istoria armatei*, București, 1929, p.64; Melchisedec, *Chronica Hușilor*, București, 1869, p.10; I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol.II, București, 1913, p.191; *Istoria Hușilor* (coord. Th. Codreanu), Editura Porto-Franco, Galați, 1995, p.40; N. Iorga, *Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc*, București, 1906, p.94; L. Focșăneanu, Gh. Diaconu, *Bazele puterii militare a lui Ștefan cel Mare*, în „Studii cu privire la Ștefan cel Mare”, 1956, p.132; D. Ciurea, *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV-XVIII)*, tom. II, Iași, 1965, p.222; I. Bogdan, *Cronicile slavo-române din secolele XV-XVI*, Editura Acad. R.P.R., 1957, p.183; I.D. Marin, *Contribuții la studierea curților domnești din*

Moldova, în „Studii și articole de istorie”, vol.II, București, 1967, p.39; Al. Andronic și Eugenia Neamțu, *Săpăturile de salvare de la Huși, județul Vaslui (1964)*, în „Studii și articole privind istoria orașului Huși”, vol. I. Volum coordonat de: Costin Clit și Mihai Rotariu, Editura „Sfera”, Bârlad, 2005, p.105-110; Vasile Calestru, *Contribuții la studierea curților domnești din Moldova (Huși)*, în „Est”, Revistă de cultură, Serie nouă, Vaslui, noiembrie 2004, p.19; Vasile Calestru, *Contribuții la studierea curților domnești din Moldova (Huși)*, în „Est”, Revistă de cultură, Serie nouă, Vaslui, noiembrie 2004, p.19; Vasile Calestru, *500 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Contribuții la studierea Curții Domnești de la Huși*, în Acta MM, XXV-XXVI, 2004-2007, p.153-156; Gheorghe Clapa, *Rolul istoric al cetăților așezate pe linia Nistrului și Delta Dunării*, în „Elanul”, nr. 29, martie 2004, p.1 și 4; Gheorghe Clapa, *Prezentarea volumului emis de Uniunea Epigramiștilor din România Floare a românității*, mic florilegiu îngrijit de prof. dr. Ion Berghia, Editura Panfilos, Iași, 2004, 80 p., închinat „Domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt la 500 de ani de la trecerea sa în lumea celor drepți”, în „Elanul”, nr. 30, mai 2004, p.13 și 14.

Biserica „Coborârea Sfântului Duh” – Mănăstirea Dobrovăț

Înălțată de Ștefan cel Mare. Începută în 1503 și terminată în 1504. Pisania are următorul cuprins:

„Binecinstitorul domn Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan voievod a zidit această casă întru numele Coborârii Sfântului Duh, care s-a și început a se zidi în anul 7011(1503), luna aprilie, ziua 27, și s-a sfârșit în anul 7012(1504), iar al domniei sale anul al patruzeci și optulea curgător, luna...” Fosta biserică de mănăstire, azi biserică de mir. Cele trei turlle de zid rotunde înghesuite pe acoperiș, care ii dau o înfățișare curioasă și caracteristică, sunt ridicate din veacul al XVIII-lea, odată cu spargerea calotelor ce închideau bolțile naosului și pronaosului. Turla din mijloc este falsă:ea nu răspunde din interior. Un pridvor scund la intrare, adaos târziu, azi nu mai există.

Planul dreptunghiular, comportă pe lângă obișnuitele încăperi ale altarului naosului și pronaosului, o cameră a mormintelor, intercalată între naos și pronaos. Dimensiuni: lungimea 32,05 cm, lărgimea 8,10 m. Pronaosul, dreptunghiular, așezat în lungime, cu ușa de intrare așezată în ax, are câte o fereastră spre nord și sud. Camera mormintelor, despărțită de naos și pronaos prin ziduri străpunse în ax de uși, este slab luminată prin două ferestre înguste. Naosul, de plan dreptunghiular, are două abside laterale foarte puțin adâncite în grosimea zidului, încadrate de mănunchiuri de colonete angajate. Ferestre în axul absidelor. Altarul, de formă semicirculară, cu proscomidia și diaconiconul dezvoltate, este boltit, cu o semicalotă și despărțit de naos prin două arcuri etajate. Încăperile naosului și pronaosului, boltite în mod identic și-au pierdut amândouă calotele, odată cu înălțarea turllelor noi, care se sprijină prin mijlocirea vechilor arcuri piezișe moldovenești, pe cele patru arcuri mari scoase în consolă. Camera mormintelor, în schimb, este boltită, printr-un sistem curios de arcuri etajate, unele în lungul și altele în latul bisericii, care reduc mult din suprafața deasupra căreia stă așezată o calotă sferică de dimensiuni foarte mici.

În exterior, șase contraforți. Soclu de piatră de talie, cu profil simplu. Fațadele bisericii lucrate în piatră brută până la nivelul nașterii bolților și amestecată cu

cărămidă la partea superioară până la cornișă, au decorul caracteristic epocii, cu cele două rânduri de ocnite mari și mici, suprapuse mergând jur împrejurul bisericii și cu firide alungite în dreptul absidei altarului. Chenarele ușilor și ferestrelor, ca și colonetele de piatră ce încadrează absidele laterale sunt lucrate în stilul gotic obișnuit, folosit la monumentele lui Ștefan cel Mare. Baze ornate la mănunchiurile de colonete de piatră care încadrează sânurile naosului. La ferestre, chenare cu baghete încrucișate la colțuri și partea interioară în semicerc, în afară de pronaos, unde sunt în arc frânt, cu timpane de piatră străpunsă, lucrate în stil gotic și cu menouri mediane. La ușile din interior, chenare dreptunghiulare cu baghete încrucișate. Cadrul ușii de intrare, în arc frânt cu colonetele pe baze ornate. Nu s-a găsit nici o urmă de ceramică sau pictură sub tencuială. Pictura existentă a fost făcută sub Petru Rareș, după cum rezultă din inscripția zugrăvită în naos, deasupra tabloului votiv. Tabloul votiv reprezintă pe Ștefan cel Mare, pe fiul său Bogdan, și pe Petru Rareș.

Bibliografie:

G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*. Cu un rezumat în limba franceză, București, 1926, 331 p., 486 il. (Extras din Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice (BCMI) XVIII, (1925), fasc. 43-46, p.118-126, 185-189, 198-200, 245, 250, fig. 168-181, 437, 486; Paul Henry, *Les églises de la Moldavie du Nord des origines à la fin du XVIe siècle. Architecture et peinture. Contribution à l'étude de la civilisation moldave*, Paris, 1930, text IV + 320 p., 82 il., album LXVIII pl. + X p., p.57, 65, 66, 114, 127, 131; Gr. Ionescu, arhitect, *Istoria arhitecturii românești din cele mai vechi timpuri până la 1900*. Prefață de N. Iorga, București, 1937, 498 p., 386 il, 1 harta, p.19, 288, 291, 294, 303, fig. 252-253; N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, 2 volume, București, 1905-1908, VIII + 374 p. (I); 381 p. + 1 pl. (II), p.584-605, p.205-212; I.D. Ștefănescu, *Les peintures de monastère de Dobrovăț*, în „Mélanges offerts a Charles Diehl”, II, Paris, 1930, p.181-186, 2 il.; *idem*, *L'art byzantin et l'art lombard en Transylvanie, peintures murales de Valachie et de Moldave*, Paris, 1938, 166 p., LVI planșe, p.95-113, pl. XXIX-LIII; Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii în România*, Editura Academiei R.P.R., 1963, vol. I, p.12; Ioan Alecu Iacobuță, *Dobrovăț. Istorie și legendă*, Editura Graphix, Iași, 1994, p.173; Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. I, Academia R.P.R., 1959, p.698; *Istoria artelor plastice în România* (sub îngrijirea acad. prof. George Oprescu), București, 1968, vol. I, p.333; Gh. Mihoci, *Mănăstirea Dobrovăț*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 10-11, 1955, p.720; *Mănăstiri și Schituri*, în „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1934”, Huși, Tipografia și Librăria George Cerchez, 1934, p.38-39; Voica Maria Pușcașu, *Biserica Dobrovăț – Date istorice*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 1-3 din 1977, p.164; Acad. Gabriel Țepelea, *Inscripție de pe monumente ștefanieni*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, I, 1995, editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului † Episcop Ioachim, Huși, p.220-221; Pr. Anton Popescu (Huși), *Schiturile și mănăstirile din Eparhia Hușilor* (VII), Județul Vaslui, *Mănăstirea DOBROVĂȚ*, în „Prutul”, anul II, nr. 9 (18), septembrie 2002, p.10; Moisescu, *Istoria bisericii române*, vol. I, p.279; Prof. Dan Ravaru, *Vechi atestări pe Valea Vasluiului* (IV). *Documente din arhive ieșene*, în „Orizonturi”, revistă de cultură și informație editată de Școala „Ion Creangă” Chircești – Vaslui, nr. 13 din ianuarie 2008, p.2; *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova*, vol. I, p.168; V. Cozma, *Biserici și mănăstiri ctitorite de Ștefan cel Mare*, în „Orizonturi”, nr.2, 2004, p.5; Ion N. Oprea, *B. Crasna, plasă, județul Vaslui. 3. Dobrovăț, comună rurală*, p.227-250, în „*Vaslui. Itinerarii. Locuri-oameni-fapte*” (*De la legende și publicistică la istoria locurilor*)”, vol. II, Editura PIM, Iași, 2010; N. Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. XVII, p.419.

Biserica „Sf. Mihail și Gavril” – Scânteia

Atribuită lui Ștefan cel Mare, biserica a suferit refaceri importante în timpul lui Duca Voievod și apoi la anul 1846, sub Mihai Sturza, după cum arată inscripția pictată din interiorul bisericii:

„Acest sfânt lăcaș cu hramul sfinților mai mari voievozi Mihail și Gavril, din temelie ridicat în teiul de fericitul intru pomenire de Ștefan voievod cel Mare, și apoi de Duca Voievod înfrumusețat, iar acum, în zilele de pre înălțatu domn Mihail Grigorie Sturdza Voievod din nou întocmit; și s-au împodobit din porunca preafericitului patriarh al Ierusalimului Chirie Chirio Chiri, fiind stăruitor și îngrijitor pre cuvioșia sa arhimandritul Paisie, Exarhu logofăt și cavaler, Alexandru Ghica, efor și comisul Panaite, Papazoglu, epitrop asupra averilor sfântului mormânt în Moldavia; la anul 1846, noiembrie 13”.

Biserica, în înfățișarea actuală, nu mai păstrează din vechea zidire decât cel mult fundațiile și o parte din ziduri. Compusă, inițial, dintr-un pronaos și naos cu altar. Absida altarului, circulară atât la exterior cât și în interior. La naos, absidele laterale, practicate în grosimea zidului și marcate la exterior printr-un contrafort lat ce se oprește mai jos de cornișă. Un pridvor adăugat este lipit de zidul vestic al pronaosului; el are o încăpere deasupra, la care se ajunge printr-o scară situată în grosimea zidului de apus al pronaosului, și poartă o turlă joasă. Pe naos și pronaos, calote sferice. Între cel două încăperi, zid, plin, străpuns de ușă. Câte două ferestre la naos și pronaos și una la absida principală. Fațadele sunt tencuite până la soclu, care e din piatră brută. Ferestrele nu mai au astăzi chenare, iar cele ale ușilor au fost schimbate și ele, în secolul al XVII-lea. În interior, urâtă zugrăveală din secolul al XX-lea

Bibliografie:

G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*. Cu un rezumat în limba franceză, București, 1926, 331 p., 486 ilustrații (Extras din Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice (BCMI), XVIII (1925), fasc.43-46, p. 141-143, fig. 208-212.

Biserica Domnească „Adormirea Maicii Domnului” din Bârlad

Este considerată ca fiind ctitoria lui Vasile Lupu, care fie a refăcut o biserică mai veche de lemn din timpul lui Ștefan cel Mare (poate din anii 1495-1504), fie a clădit una nouă din zid (1636), chiar dacă primele mențiuni documentare indirecte despre acest lăcaș, datează din 1623, 1632 și 1634, când în mai multe acte de atunci semnează Ion Carapotona șoltuzul cu cei 12 pângari ai târgului Bârlad și cu preotul Ștefan de la Biserica Domnească. Printre autorii care susțin ideea unei biserici construite de Ștefan cel Mare la Bârlad se enumeră Ioan Antonovici, Vladimir Mironescu, Dumitru Stănescu, H. Bărbuleanu, Nicolae Stoicescu, Oltea Rășcanu-Gramaticu, Gheorghe Clapa și alții. Argumentele lor sunt mai mult de ordin logic: imposibilitatea ca marele voievod Ștefan să nu fi construit aici o biserică mai ales că

târgului îi fusese dată o hotarnică în 1495 și, apoi, ideea că urbea nu ar fi căpătat o așa mare importanță (atunci când a devenit capitala Țării de Jos a Moldovei), dacă nu ar fi avut măcar o ctitorie domnească de veche tradiție. Se face referire și la actul din 18 iunie 1444, în care este menționat „popa Toader din Bârlad”, ca un argument al existenței timpurii a unui posibil lăcaș de cult în acest târg. Vasile Palade a întreprins în 1976 un sondaj arheologic la biserica Domnească din localitate (cu ocazia lucrărilor de restaurare a acesteia), descoperind o fundație de biserică din lemn din secolul al XV-lea, cu plan triconic. Aceste date nu reprezintă argumente suficiente și necesare pentru a data existența unei biserici la Bârlad înainte de 1636. Prof. dr. Laurențiu Chiriac consideră că această biserică ar fi putut fi construită pe locul alteia de lemn din timpul lui Ștefan cel Mare, iar Vasile Lupu a reclădit-o din zid până la 1636. Biserica Domnească din Bârlad (de la 1636) știm că a fost zidită din piatră și cărămidă, în stil moldovenesc și că avea forma de navă dreptunghiulară, cu două abside laterale și una principală (altarul). Acest edificiu reprezintă o biserică de sinteză moldo-muntenă, căci avea un plan dreptunghiular de tip moldovenesc și o fațadă de tip muntenesc, ca și lăcașul de la Mânăstirea Secu (construit în 1602). Este construită pe un soclu din blocuri de piatră și avea un pridvor închis, de formă dreptunghiulară, tratat în înălțime cu o semicalotă. Spațiul interior era divizat mai mult simbolic, în pronaos, naos și altar, iar cele două abside laterale erau evidențiate în exterior sub forma unor decroșuri de zid ca niște pilaștri. Au avut inițial trei turnuri pe colțuri, iar clopotnița de deasupra pridvorului a dăinuit până la 1802. Fațada din piatră șlefuită era împărțită în două registre printr-un brâu median (compus din ciubuce din piatră împletite și dintr-un tor prins între două benzi de zigzaguri în timp ce arhivoltele adâncite dădeau proeminență celor două registre de arcade oarbe.

Pe verticală, fațada era divizată în panouri de cărămidă (late de 1,5 m) iar decorul sculptural era compus din motive populare prezente în decorul de ceramică smălțuită de la nivelul superior al fațadei și care se îmbină cu zugrăveala ce imită cărămida aparentă. Ramele ușilor și ferestrelor aveau ornamente compuse din rozete și zigzaguri noi (caracteristice sculpturii în lemn), dar și arcuri de cerc în plin centru ce erau încoronate de frontoane triunghiulare. Nu sunt probe care să ateste faptul că biserica ar fi fost pictată în întregime.

Distrușgerile și incendiile dese ale acestui edificiu au determinat în timp, o micșorare a spațiului cultic (și nu o lărgire a acestuia, cum era firesc). Biserica Domnească a avut, chiar din timpul lui Vasile Lupu, o școală bisericească în limba greacă, unde erau pregătiți dascălii, psalți și, posibil, chiar popi. Aflându-se în medianul central al târgului Bârlad, și situându-se lângă „piața carelor” biserica domnească a jucat un rol activ în viața economică și comercială a urbei, beneficiind, încă din 1639 de scutiri de dări și având numeroase privilegii. Astfel, ea deținea multe dughene, prăvălii, cârciumi și hanuri pe acest ax comercial, primite ca danii.

Pronaosul și naosul aveau turlile ridicate pe sistemul arcelor în consolă și al arcelor piezișe, în timp ce turnul-clopotniță era așezat pe aceeași axă longitudinală cu celelalte turlă ale clădirii. Biserica prezenta o ușoară tentă de fortificare, deși, a avut inițial, pictură exterioară, care însă, nu a rezistat mult timp, datorită invaziilor turco-tătărească. Această tendință de fortificare era dată de funcția subsidiară de refugiu și

apărare a turnului-clopotniță, considerată drept loc de ascunzătoare, întărit cu post de strajă și chiar de atac. Turnul-clopotniță capătă diferite roluri: la parter, era exonartex, la etaj, devenea tainiță (ascunzătoare pentru veșmântărie și tezaur) și la vârf era clopotniță (ca o cameră deschisă; înaltă, bine luminată și unde se țineau clopotele).

Bibliografie:

Al.I. Crăciun, *Monografia județului Tutova*, Bârlad, 1943, în manuscris aflat Arhivele Naționale ale României, Direcția Vaslui, p. 150-152; V.A. Urechia, *Codex Bandimus*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, secțiunea a II-a, tom XVII, București, 1895, p.27; *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, partea I, București, 1973, p.118; *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, partea I, București, 1976, p.27; Alexandru Papadopol Calimah, *Notiță istorică despre Bârlad*, Bârlad, 1889, p.37-38; Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*, vol. VI, partea a II-a, București, 1906, p.417; Vladimir Mironescu, *Mănăstirile și bisericile întemeiate de Ștefan cel Mare*, în „Junimea Literară”, V, Iași, 1908, p.108-109; Dumitru Stănescu, *Viața religioasă la români și influența ei asupra vieții publice*, București, 1909, p.115; *Documente bârlădene*, vol.IV, Acte de la mulți șoltuzi și dregători ai Bârladului și alte acte vechi de prin secolii XV, XVI, XVII, XVIII și XIX. Cu 2 facsimile în text și alte 2 anexate la fine de Iacov Antonovici Episcopul Hușilor, Bârlad, Tipografia și legătoria de cărți Const. D. Lupașcu, 1924, p.66-70; George Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII*, București, Comisiunea Monumentelor Istorice, 1933, p.30-31; H. Bărbuleanu, *Notiță despre biserica Catedrală „domnească” din Bârlad*, în „Păstorul Tutovei”, an I, nr.4, Bârlad, 1938, p.81-85; N. Zaharia, Mircea Petrescu-Dâmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p.312-313; *Istoria artelor plastice în România*, coord. G. Opreșcu, vol. II, București, 1970, p.173; Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p.84; Oltea Rășcanu-Gramaticu (coord.), *Istoria Bârladului*, vol. I, Vaslui, 1998, p.234-236; Laurențiu Chiriac, *Biserica Domnească din Bârlad*, în „Cercetări istorice”, Revista profesorilor de istorie din județul Vaslui, Anul I, Nr. 1, septembrie 2007, p.4-6; Laurențiu Chiriac, *Edificiile religioase ștefaniene din zona Bârladului*, în „Elanul”, revistă editată de Asociația Culturală „Academia Rurală Elanul” și Școala „Mihai Ioan Botez” din Giurcani, comuna Găgești, județul Vaslui, nr. 34 din decembrie 2004, p.1 și 9; Laurențiu Chiriac, *Monumentele religioase medievale din zona Bârladului – ediția I – Editura Kolos, Iași – 2007*, p.258-264; Maria Popa, *Expoziția „Monumente istorice din județul Vaslui”*, în Acta MM, XV-XX, 1933-1998, p. 38; Dan Ravaru, *Biserica Domnească din Bârlad în Monumente religioase radiografiate de Laurențiu Chiriac*, în Acta MM, XXVIII-XXIX, 2, 2007-2008, p.509-510; Scarlat Porcescu, *I. Locașuri de închinare*, Cap. VIII. Locașuri sfinte, așezări călugărești, școli bisericesti în eparhia Hușilor, în „Episcopia Hușilor. Pagini de istorie”, tipărită cu binecuvântarea și sprijinul Prea Sfințitului Eftimie episcopul Romanului și Hușilor, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, 1990, p.127; Iacov Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. I, p.1-45, 286-301, vol. IV, p.69-70 și vol. V, p.80, 94-95; Gheorghe Clapa, *Contribuții la vechimea bisericii catedrale Domnească din municipiul Bârlad*, comunicare ținută cu prilejul a 80 de ani de existență a Muzeului „Vasile Pârvan”, 1914-1994, 16 octombrie 1994; Gheorghe Clapa, *Ștefan cel Mare și Sfânt ctitor de biserici în regiunea orientală a Moldovei?!*, în „Elanul”, nr. 29 din 2004, p.2-4; Gheorghe Clapa, *Patrimoniu. Monumente istorice din Protopopiatul Bârlad. Biserica Domnească cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” (I)*, în „Părerii Tutovene”, anul V, nr. 123 din 12 august 1994, p.2; Gheorghe Clapa, *Ctitorii ștefaniene*, în „Dumasca”, Tăcuta-Vaslui, noiembrie 1999, p.4.

Curtea Domnească din Bârlad

Creșterea treptată a voievodațului Moldovei, care încă prin 1392 se întindea teritorial”de la munte și până la mare” a obligat pe voievozi să-și organizeze anumite centre ținutale din care slujbașii domnești să-și exercite funcțiile administrative, militare, fiscale și judecătorești. Ținând seama de puterea mării boierimi, domnul Moldovei este nevoit să se bizuie pe adevărata sa putere, pe slujbașii săi din reședințele de ținuturi. În acele reședințe se adunau banii pentru domnie, acolo se depozitau produsele agricole sau animale pentru domnie, acolo era și centrele militare teritoriale care trebuiau să funcționeze la dispoziția domnului. Ca să fie sigur de scaunul pe care îl ocupă trebuiau să controleze cât mai des aceste centre ținutale de care era legată puterea de domn.

Aflându-se într-o continuă peregrinare de la un ținut la altul, domnul Moldovei a simțit nevoia ca la locul de popas să aibă asigurată încartiruirea, pentru el și suita sa, nu în case particulare, ci în case domnești, cu toate cele necesare popasului și ședințelor de divan în zilele următoare. Astfel, au luat naștere curțile domnești. Documentele de după moartea lui Alexandru cel Bun arată existența curții domnești din Bârlad (1441). S-a emis părerea ca ea ar fi fost zidită de Ștefan al II-lea voievod frate cu Ilie voievod. La curțile domnești se află sediul permanent al județelor de ținuturi, care judecau procesele mai mici, pe cele mai mari lăsându-le în seama domnului. Dacă prin documente se vorbește de județii din Bârlad (circa 1434), înseamnă că în această localitate exista deja curte domnească. Unul dintre principalele roluri care reveneau curților domnești era cel militar. Așezate la puncte strategice, curțile domnești erau centre de concentrare militare, subordonate direct puterii domnești. Spre deosebire de puterea militară a boierilor, care se concentra la curțile lor întărite, oastea personală a domnului cuprindea steagurile staționate la cetatea de scaun și steagurile de ținut(cum era de exemplu, steagul de la Tutova. Când Ilie voievod i-a întărit prin uricul din 1432 (2 ianuarie) lui Dragoș Urlat satul lui Ilie de pe Tutova unde își avea și casa, i-a precizat acestuia centrul militar și judecătoresc: „Să ție de steagul de la Tutova, cine îl va ține, și un alt sudeț (județ) să nu aibă”

La fiecare curte domnească staționa o garnizoană înarmată. Această garnizoană, pe lângă paza curții domnești care se întărea în timpul șederii domnului în localitate, trebuia să asigure paza drumurilor, de acces de la o curte domnească la alta, să pregătească curierii necesari și să asigure straja convoaielor de care încărcate cu marfă proprietate a negustorilor străini, până ce aceste convoaie treceau în ținuturile tătărești. Prin privilegiile comerciale pe care Alexandru cel Bun, Ștefan voievod, Petru Aron și Ștefan cel Mare le-au acordat negustorilor din Polonia, domnia Moldovei asigura straja carelor cu marfă, dar în afară de plata taxelor vamale, negustorii mai erau obligați prin fiecare privilegiu să dea și la straje câte 12 groși de car. În caz de război, curțile domnești erau folosite ca centre întărite. În acest scop, fiecare curte era înconjurată de ziduri. Curțile domnești erau atunci cu mult mai slab întărite decât cetățile. Pentru a-și îndeplini rolul de reședință domnească, fie și pentru un timp scurt, orice curte domnească trebuie să fi avut camere de dormit pentru domn și boierii din anturajul său, apoi sală de divan, bucătărie, cămări cu alimente, sufragerie, cramă,

beciuri, grajduri pentru cai, ateliere de fierărie și de lemnărie, furaje, paznici de zi și de noapte, personal de serviciu permanent și hrană asigurată pentru toți. Asigurarea hranei impunea curtea domnească să aibă heleșteie cu pește, moară domnească, prisacă, pădure, locuri de pășune, locuri de cosit și câteva sate cu „oameni de slujba curții” necesari la podvoade (transporturi), la cositul fânului, la tăiatul lemnului pentru curte, la reparatul morilor, al iazurilor, al podurilor, al drumurilor s.a.m.d.

Unele acte domnești arată că, anumite moșii țineau de curțile domnești și de ocolul târgului din apropiere. Cele câteva cetăți și curți domnești au constituit principala forță pe care se puteau bizui domnii Moldovei din punct de vedere politic, militar și economic, față de puterea marilor boieri, care înțelegeau să sprijine la tron pe cei ce le reprezentau mai bine interesele lor. Desele lupte medievale interne, duse de urmașii lui Alexandru cel Bun, au favorizat creșterea puterii marilor boieri și înmulțirea curților domnești, marii boieri jucând un rol tot mai activ în lupta pentru întâietatea politică. Ștefan cel Mare nu a mai vrut să împartă puterea politică cu marii boieri. Rolul militar al curților boierești a fost desființat. Actele sale vor pomeni numai locul „unde a fost curtea lui” sau, „unde a fost curtea lor” A intervenit ca principal cumpărător de moșii în Moldova începând din septembrie 1466, cu bani din vistieria țării. O parte din satele cumpărate a fost alipită la ocoalele de târguri și curți domnești. Astfel, puterea economică, militară și politică a marilor boieri a fost îngreunată foarte mult.

Ștefan cel Mare a verificat starea tuturor curților domnești întărindu-le, iar pe unde erau prea vechi, le-a făcut din nou. Pentru completarea sistemului de apărare în interior și pentru înmulțirea centrelor de concentrare a trupelor, mai arătăm patru curți domnești, ridicate de Ștefan Cel Mare, în puncte strategice, unde nu mai fuseseră până atunci. Problema ocoalelor de sate din jurul curților domnești, întâmpină serioase piedici care ne obligă chiar de la început la câteva precizări. Majoritatea documentelor vorbesc de ocoale de târguri și numai în foarte puține cazuri arată ocoale de curți domnești. Târgoveții se foloseau numai de moșia pe care le era așezat târgul. Târgurile noastre moldovenești și-au păstrat multă vreme un aspect rural, însă numai o parte din târgoveți erau agricultori. Șoltuzul și pârgarii, în calitatea lor de conducători ai târgului, măsurau acestora pământurile solicitate din moșia târgului, care era domnească și urmăreau să fie respectate obligațiile medievale, dar autoritatea lor nu depășea hotarele moșiei târgului. Celelalte sate din ocolul târgului, precum însăși târgul cu conducerea sa erau subordonate unui slujbaș domnesc, care se numea ureadnic, diregător, vornic, pârcălab sau ispravnic și care își avea sediul la curtea domnească. Acesta fiind om „de credință” al voievodului, în afară de buna organizare și aprovizionare și curții domnești, se îngrijea, prin subalternii săi de depozitarea produselor luate în dijmă, de adunarea taxelor vamale și alte dări fiscale pentru domnie de ținerea în evidență a oamenilor buni de oaste – aleși din toate satele de ocol și din târg și de judecarea în persoană a proceselor ivite în satele din ocol și în târgul respectiv, putând aplica amenzi-globale, și deșegubini, dar dând și dreptul de apel la judecata divanului domnesc.

Atribuțiile fiind multe și variate, documentele arată pe alocuri câte doi vornici, ispravnici sau pârcălabi, pentru a-și împărți între ei sarcinile. N-a existat curte domnească fără un ocol de sate. De ce totuși, ocolul purta numele târgului și nu pe

acel al curților domnești? Răspunsul este legat de faptul că pentru diecii de la domnie și pentru curierii domnești, târgurile erau principalele puncte de orientare pe harta Moldovei, iar în cadrul fiecărui ocol, târgul era cea mai importantă localitate. Astfel, cărțile domnești erau trimise la târgul respectiv, dar erau adresate conducătorului de ocol și apoi șoltuzului și pârcălabilor”, dacă problema privea și pe locuitorii din târg. Numele de ureadnic „de târg” (de vornic, pârcălab sau ispravnic „de târg”) atât de des întâlnit în documente-nu trebuie înțeles ad-litteram și în consecință, atribuțiile sale nu trebuiau limitate teritorial la târg. Organul executiv, ca reprezentant al domnului, avea atribuții pe întregul ocol, inclusiv târgul, care era condus de șoltuz și pârgari. Cuvântul hotărâtor nu numai în târg, ci și în întregul ocol avea însă acești slujbași domnești și de aceea zapisele și cărțile de judecată scrise în târg îl arată înaintea celorlalte slugi domnești.

Pentru existența ocoalelor zise”de târguri”, înainte de Ștefan cel Mare, menționăm un fragment dintr-o scrisoare pe care Ilie Voievod i-a trimis-o regelui Vladislav al Poloniei la 1 septembrie 1435, vestindu-l că s-a împăcat cu fratele său. Iată acel fragment: „...și i-am dat iubitelui nostru frate, Ștefan Voievod, din ocina noastră ținutul cetăția Chelia cu vama și cu ozerele ce ascultă de acea cetate și târgul Vasluiului cu ocolul ce ascultă de acest târg și ținutul de la Tutova cu târgul Bârladului și cu tot ocolul și morile Covurluiului și Târgul Tecuciului, cu tot ocolul și Oltenii.” Acest document înlătură afirmația ce s-a făcut nu de mult că:”ocoalele Vasluiului și Bârladului erau inexistente la venirea în scaunul țării a lui Ștefan cel Mare”, și astfel „Ștefan cel Mare pune bazele ocoalelor domnești de târguri, inclusiv celor de frontieră” Dar bazele ocoalelor erau puse cu mult înainte de Ștefan cel Mare, când acesta a cercetat în 1495 ”hotarul cel vechi ce din veac ascultă de târgul Bârladului”n-a cercetat hotarul moșiei pe care era târgul Bârlad, ci hotarul ocolului care cuprinde ”din veac”sate, și seliști”, deci, înainte de Alexandru cel Bun!

Ștefan cel Mare a revizuit hotarele vechilor ocoale și le-a mărit, prin cumpărături de sate vecine, de la proprietari particulari, pentru a-și întări puterea de domn și pentru a mări armata țării pusă sub directa sa comandă. La ocolul Bârladului a mai adăugat, prin cumpărare, seliștea Ivancea. Credem că este util să arătăm din care curți domnești și-a eliberat Ștefan cel Mare uricele. Chiar dacă lăsăm deoparte uricele, care nu arată locul unde au fost scrise, constatăm că din Suceava au fost eliberate 275 de urice, din Badeuți 3, din Mănăstirea Moldovița 1, de la Putna 4, din Roman 6, din Bacău 1, de la Mănăstirea Bistrița 1, din Hârlău 10, din Iași 15, din Vaslui 64, din Huși 1, iar din Bârlad numai 3. În Moldova lui Petru Rareș erau douăzeci de curți domnești, în afară de cele câteva case domnești, de la mănăstiri. În orice curte domnească a poposit acest domn, capitala țării „cetatea de scaun” a rămas tot la Suceava. Iar dacă îl urmărim din câte curți domnești și-a eliberat actele domnești, iată ce constatăm: din Suceava și-a eliberat 11 urice, din Hârlău 14, din Iași 16 din Vaslui 63, din Huși 133 din care 80 numai în a doua domnie, iar din Bârlad 15(numai în a doua domnie). Marea majoritate a uricelor sale au fost eliberate din jumătatea de sud a Moldovei de unde a mai eliberat încă 27 urice, fără arătarea locului.

Curțile domnești au fost create de domnii Moldovei dintr-o necesitate impusă, de condițiile epocii medievale, ele având drept scop întărirea puterii lor militare, economice și politice. Epoca de înflorire a curților domnești a fost făurită de Ștefaan

cel Mare. Acest domn a reușit, ca prin ocoalele curților domnești să stăpânească mai bine de două sute de moșii. Din târguri și din toate satele din ocoale și-a format o armată credincioasă și mult mai mare ca în trecut. Puterea boierilor a fost foarte mult redusă. Persoana domnului s-a ridicat între marii boieri ca cel mai mare proprietar din Moldova. Respectat și iubit de cei mici, el i-a silit pe marii boierii să-l asculte și să vadă persoana domnului pe singurul stăpân al Moldovei. Domnii din prima jumătate a secolului al XVII-lea au continuat politica lui Ștefan cel Mare, neînstrăinând nimic din ocoalele curților domnești. În documentele lui Petru Rareș și a urmașilor săi nu se mai află mențiuni referitoare la curțile boierești mai ales când voievozii s-au dovedit slabi. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea doi voievozi au îndrăznit să se opue boierilor. Nu întâmplător primul dintre acești boieri i-au zis „cel cumplit”, i ar celui de al doilea „Tiranul” Ceilalți au fost buni pentru ei. În secolul al XVIII-lea s-au făcut danii și din moșiile târgurilor și astfel, treptat, n-a mai rămas teren domnesc în ocoale. Același sfârșit au avut și celelalte ocoale și târguri domnești și iată că scopul urmărit vreme de secole de către marii boieri a fost atins. Marii boieri, folosindu-se de domnii cei slabi, au dărmat sistematic, puterea domnilor, fără ca aceștia să-și dea seama că odată cu ieșirea din ocol a fiecărei moșii, fie ea dată unei mânăstiri sau unui boier, puterea lor militară, economică scădea.

Clădirile curților domnești au constituit primele obiective de jaf, în timpul năvălirilor dușmane. Prin jaf și distrugerii au trecut ele și când domnii s-au schimbat forțat și atât de des, cu ajutorul oștilor străine. Curțile domnești, au rămas în ruină, fără posibilitatea de a fi reparate, căci vremea lor trecuse.

Bibliografie:

I.D. Marin, *Contribuții la studierea curților domnești din Moldova* (SCIA, 1967, p. 26-41); Gh. Diaconu, *Despre rolul curților boierești în organizarea militară a Moldovei în veacurile XIV-XV-lea*, în „Studii și referate privind istoria României”, partea I, București, 1954, p.551-571; *Documente privind istoria României (veac. XIV-XV)*; A.Vol.I, p.111,121 și 174; D. Ciurea, *Iașul în secolul XVII*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, I, anul XXX(1957), p.648-655; M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol.II, p.675; *Documente privind istoria României (veac XIV-XV)*, A. Vol.I, p.96; I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol.II, p.279; I. Focșăneanu și Gh. Diaconu, *Bazele puterii militare a lui Ștefan cel Mare*, în „Studii cu privire la Ștefan cel Mare”, 1956, p. 131-132; Al.I. Gonța, *Unele aspecte ale politicii interne a lui Ștefan cel Mare*, în „Studii”, X (1957), p.91-103; N. Grigoraș, *Dregătorii târgurilor moldovenești și atribuțiile lor până la Regulamentul Organic*, Iași, 1942, p.28 și 36; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XII; Al. I. Gonța, *Orașul moldovenesc în veacul al XVII-lea*, în „Studii și articole de istorie”, V, București, 1963, p.42; D. Ciurea, *Situația internă a Moldovei în epoca lui Ștefan cel Mare*, în „Studii” nr.6, 1957, p.73; *Documente privind istoria României (veac.XV)*, A.vol.II, doc.194; Gheorghe Clapa, *Contribuții la studierea curții domnești din Bârlad*, în „Elanul”, nr.45, noiembrie 2005, p.10-12; *Idem*, *Hotarnica Bârladului*, în Acta Moldaviae Meridionalis”, XXV-XXVII, 1, 2004-2007, p.113-120; *Idem*, *Bârladul – străvechi și important centru urban*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, VII, 2001, editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop Ioachim, Huși, p. 33-42; *Idem*, *Documente emise de voievozii Moldovei la Curtea Domnească din Bârlad*, în *ibidem*, p.204; *Idem*, *Cercetarea condițiilor istorice în care s-au creat „vitejii” lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, în „Elanul”, Revistă editată de Asociația culturală „Academia Rurală Elanul” și Școala „Mihai Ioan Botez” din Giurcani, comuna Găgești, Vaslui, nr.47, ianuarie 2006, p.19-20, și nr. 48,

febr., 2006, p.19-20; *Idem, Ianuarie 1495-ianuarie 1995. 500 de ani de când Ștefan cel Mare a emis din Bârlad hrisovul prin care stabilea hotarul târgului*, în *ibidem*, VI, 146 din 3 febr. 1995, p.2; *Idem, Bârladul în epoca lui Ștefan cel Mare și Sfânt (I)*, în *ibidem*, VI, 168, 11 iulie 1995, și *(II) ibidem*, VI, 168, 11 iulie 1995 și *(III)*, *ibidem*, VI, 169, 15 iulie 1995 p.2; *Idem, Documente emise de Ștefan cel Mare și Sfânt la Curtea Domnească din Bârlad*, în *ibidem*, aprilie 1996, nr. 4, p.49-50; *Idem, Documente emise de Ștefan cel Mare și Sfânt la curțile domnești din Vaslui, Bârlad și Huși*, în „Clepsidra”, Vaslui, 14, mai 1998, p.1 și 8.

CERAMICA

S-a descoperit, pentru prima dată, la Vaslui, într-un complex medieval al Curților Domnești, din Moldova, o cahlă având ca decor reprezentarea unui alai domnesc cu elemente compozite vegetale, animaliere și umane. Astfel, cahla fragmentară ne înfățișează cavaleri încoronați purtători de flamuri și bandiere, domnițe încoronate, ostași de strajă, într-un cadru natural cu arbori și păsări. Pe această cahlă este redată imaginea vulturului imperial bicefal, ceea ce constituie un element decorativ inedit în arta aplicată medievală din Moldova epocii lui Ștefan cel Mare. Importante sunt cahlele și fragmentele de cahle, nesmălțuite și smălțuite cu smalt verde închis, cu reprezentarea stemei dezvoltate a Moldovei, combinată cu blazonul lui Ștefan cel Mare care flanchează stema descoperită la Vaslui cu blazonul sunt redade personajele care flanchează stema propriu-zisă, reprezentată de capul de bour conturat, însoțit de elementele heraldice ale blazonului domnesc: un scut fasciat având în interior crucea cu bară dublă, două rozete, un crin, iar deasupra un coif cu penaj. Acest ornament constituie un apanaj domnesc și se întâlnește în Moldova numai pe cahlele care provin în exclusivitate din Palatele sau Curțile Domnești ale marelui voievod. Descoperirile de la Vaslui constituie un indice în plus în ceea ce privește afirmația că pe locul cercetat se află ruinele palatului domnesc al lui Ștefan cel Mare. Pe baza materialului ceramic descoperit se poate afirma că acesta provine cu certitudine din interioarele palatului domnesc al lui Ștefan cel Mare. Săpăturile au urmărit descoperirea eventualei incinte a Curții Domnești de la Vaslui.

Ceramica roșie de uz comun din a doua jumătate a secolului al XV-lea, descoperită la Vaslui, își găsește analogii, mergând până la identitate, în ceramica similară provenind de la curțile domnești din principalele orașe din Moldova lui Ștefan cel Mare. Un fragment de cahlă din pastă roșie omogenă, arsă la roșu și cu smalt galben-auriu, având ca ornamente imaginea Sfântului Gheorghe călare, omorând un balaur. Fragmentul de cahlă, descoperit pentru prima dată în complexul Curții Domnești din vremea lui Ștefan cel Mare de la Vaslui, se încadrează în grupa cahlelor având ca ornament reprezentarea Sfântului Gheorghe. Călărețul este redat conducând calul de la stânga la dreapta și ținând frâul cu mâna stânga, iar în mâna dreaptă având o sulică lungă cu care străpunge capul și gâtul unui balaur, aflat sub picioarele calului. Descoperirea la Vaslui a unor cahle cu reprezentarea Sfântului Gheorghe confirmă apartenența vestigiilor respective la epoca lui Ștefan cel Mare, deoarece acest fel de cahle se asociază cu acelea care redau stema dezvoltată a Moldovei. La Curtea Domnească din Vaslui, în cadrul fastuos al palatului voievodal, unde sobele cu cahle nesmălțuite, dar mai ales, cahlele smălțuite jucau un rol de seamă, a existat și

imaginea patronului cavalerilor medievali. Fragmentele de cahle din pastă roșie, smălțuite având ca decor turnuri de castele medievale cu analogie la palatele feudale din Europa Centrală.

Se disting două tipuri de cahle și plăci decorative inedite și anume: a) cahle și plăci decorative cu cete de cavaleri cu flamuri și bandiere, prezentând două variante și b) cahle și plăci decorative reprezentând un alai domnesc. Două cahle inedite, lipsite de analogii, pot fi datate în linii mari în secolul al XV-lea și asta doar prin încadrarea armamentului în această epocă. Cavalerii înzăuați, care apar pe cele două cahle reprezintă cavaleria țării. Cahlele reproduc o situație de fapt, un lucru văzut de meșterul olar și întregesc tabloul vieții feudale din Moldova, făcând dovada strânselor legături cu civilizația europeană occidentală.

Sunt semnalate prezența cahlelor cu decor geometric zoomorf simplu, redând leul rampant sau compozit cu reprezentarea Melusiei; antropomorf, înfățișând perechea de îndrăgostiți (Liebespaar), însoțite de un crin heraldic, precum și cu decor heraldic, reprezentând stema dezvoltată a Moldovei, asociată cu blazonul lui Ștefan cel Mare. Varietatea motivelor ornamentale de pe cahlele descoperite la Curtea domnească din Vaslui permit și gruparea cahlelor: a) cu decor geometric; b) cu decor vegetalo-floral; c) cu decor zoomorf (simplu și compozit); d) cu decor antropomorf (simplu și compozit) și e) cu decor arhitectural de interior, reproducând scene de curte sau de palat domnesc.

Ceramica roșie și cenușie descoperită la Vaslui este de factură urbană, meșterii olari vasluieni reușind să-și însușească procedee tehnice avansate în ceea ce privește prepararea pastei și arderea reducătoare. Se observă folosirea unui lut de o foarte bună calitate, permițând obținerea unei paste bune, consistente omogene. Folosirea roșii rapide a permis obținerea unor vase cu pereții egali cu grosime și relativi subțieri. Materialul ceramic medieval recuperat de pe teritoriul orașului Vaslui, poate fi grupat în linii generale în aceeași categorie a ceramicii cenușii și roșii de factură locală având la bază modelele ceramicii cenușii și roșii a coloniștilor. Ceramica descoperită aici este de o foarte bună calitate, degresată în mod special cu nisip, fie că e vorba de ceramică cenușie sau roșie, cu rare granule de calcar în compoziție. Olarii vasluieni și-au însușit noua tehnică privind pregătirea pastei și a arderii, prelucrând forme și ornamente pe care le au îmbogățit cu elemente noi. La Vaslui motivul ornamental predilect al meșterilor olari, a fost cel din linii neclare, întâlnit atât pe umărul vaselor-borcan cât și pe castroane. Ca o reminiscență a vechiului tip de ornament a buzelor vaselor se mai întâlnește atât decorul cu linia vălurită incizată pe buză, cât și cel cu brăduțul executat în relief. Cuptoarele descoperite și aparținând, probabil cartierului olarilor vasluieni, au avut o largă întrebuințare, mai ales în secolul al XV-lea, asigurând necesitățile economice ale târgului Vaslui. Este semnificativă încercarea meșterilor olari vasluieni de a-și îmbogăți repertoriul motivelor ornamentale prin cântărirea unor noi modalități de decorare care să îmbine elementele de veche tradiție cu cele noi, prelucrate. Ceramica descoperită a aparținut populației târgului Vaslui din secolul al XV-lea când se dezvoltă acest meșteșug din plin pentru a face față atât necesităților curții domnești, cât și pentru piața târgului.

Fragmentele de cahă descoperite, în marea lor majoritate s-au putut întregi doar la desen folosindu-se de materiale similare descoperite la alte curți domnești. Dar, în cea mai mare parte sunt unicate. Catalogarea s-a făcut după cum urmează:

- fragmente de cahle cu motive geometrice, reprezentând discul solar, „rozeta solară”, „vârtelnița”, ale căror origini le găsim în arta populară a creștăturilor în lemn;
- fragmente de cahle traforate cu motive gotice, datate în prima jumătate a secolului al XV-lea, atribuite Curții Domnești a lui Ștefan al II-lea;
- fragmente de frize de coronament cu smalț, sau fără, în cel puțin cinci variante;
- fragmente de frize cu motive gotice cu fața plină sau traforate, unele datate în prima jumătate a secolului al XV-lea și atribuite Casei Domnești a lui Ștefan al II-lea;
- fragmente de cahle de ancadrament liniar;
- cuie ceramice pentru ancadramentele liniare databile în prima jumătate a secolului al XV-lea.

La marea lor majoritate pasta este omogenă, bine frământată, arșă oxidant. Forma cahlelor este de obicei, pătrată sau ușor dreptunghiulară. Smalțul este verde irizat, galben sau de obicei, cahlele, sunt nesmalțuite. În marea lor majoritate, plăcile ceramice au gardină aplicată pe revers iar, la frize, aceasta este la partea inferioară și pe laterale. Decorul cu motive geometrice, atât de uzitat la Vaslui, poate fi urmărit, începând din prima jumătate a secolului XV-lea, (așa numitul tip arhaic) și până la sfârșitul secolului, alături de celelalte tipuri cunoscute cu figuri umane sau animaliere. Începând cu secolul al XVI-lea vor apare cahle cu motive florare.

Numeroase fragmente de cahă de sobă prezintă motive decorative întâlnite și în alte complexe medievale din Moldova din sec. XV-XVII. Cele mai multe fragmente provin de la cahle cu decor geometric simplu sau compozit, în care predomină motivul solar. Prezintă interes și unele fragmente de cahle cu ornament zoomorf redând scene de vânătoare, sau cele care întregesc o cahă și reprezintă un călăreț purtător de flămără. Repertoriul motivelor ornamentale de pe cahlele de sobă care împodobeau interioarele curților Domnești din Vaslui, s-a îmbogățit cu fiecare campanie arheologică, reprezentând unul din argumentele în atribuirea întregului complex arhitectural cercetat vestigiilor medievale ale Curții Domnești din vremea lui Ștefan cel Mare.

Bibliografie:

Al. Andronic, E. Neamțu, *Materiale*, X, p.277-279, fig. 2; Al. Andronic, Rica Popescu, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la Vaslui – Curțile Domnești din anul 1978*, în Acta MM, 1979, Galați, p.119-128; V. Drăghiceanu, BCMI, VIII, 1915, fasc. 30, p.93-94, figura la p.94; *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958, p.237, figura la p.231 – vezi frontispiciu; Rica Popescu, *Cahle din vremea lui Ștefan cel Mare cu reprezentări de cavaleri medievali descoperite la Curtea Domnească din Vaslui*, în Acta MM, 1979, Galați, p.129-138; Al. Alexianu, *Mode și veșminte din trecut*, București, 1971, p.64-65, 67, 127, 132, 133; M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 614, 635 și 785; J. Długosz, *Historia Polonica*, Ed. Leipzig, 1711-1712, vol.I, col. 691, vol.II, col.416-417; *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ioan Bogdan*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1959, p.30; Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, București, 1959, I, p.738, fig. 696; Cristian

Vlădescu, *Încercări asupra periodizării și tipologiei armelor albe medievale occidentale, sec. XV-XVI*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, 2-3, 1969-1970, p.116; C.C. Giurescu, *Orașe sau târguri și cetăți moldovenești din secolul al X-lea până în secolul al XVI-lea*, București, 1967, p.240; N. Iorga, *Istoria armatei românești*, București, 1970, p.111; Cristian Vlădescu, Carol König, *Armele oștilor române în prima jumătate a sec. al XV-lea*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, 4-5/1971-1972, p.74; C. Nicolescu, *Istoria costumului de curte din Țările Române sec. XIV-XVIII*, București, Ed. Științifică, 1970, p.94; C. Nicolescu, P. Petrescu, *Ceramica românească tradițională*, București, 1974, p.53; M.D. Matei, Em. Emandi, *O casă de orășean din secolul al XV-lea de la Suceava*, în SCIVA, 28, 1977, fig. 7/2; Alexandru Andronic, Rica Popescu, *Șantierul arheologic Vaslui. Principalele rezultate ale săpăturilor din 1979 de la Curtea Domnească*, în Acta MM, II, Galați, 1980, p.197-205; Rica Popescu, *Ceramica de uz comun din secolul al XV-lea descoperită pe teritoriul orașului Vaslui*, în Acta MM, vol. II, Galați, 1980, p.207-221; E. Busuioc, *Ceramica de uz comun nesmălțuită din Moldova*, București, 1975, p.15; Rica Popescu, *Catalogul cahlelor din secolul al XV-lea de la „Curțile Domnești” – Vaslui (I)*, în Acta MM, III-IV, 1981-1982, Galați, p.111-134; Nicolae Dunăre, *Ceramica tradițională comparată*, București, 1979, p.76; Corina Nicolescu, *Omagiu lui George Oprescu*, București, 1961, p.373; Cristian Pântea, *Restaurarea și conservarea unei cahle din secolul al XV-lea descoperită la Curțile Domnești din Vaslui*, în Acta MM, III-IV, 1981-1982, Galați, p.267-273; Alexandru Andronic, Rica Popescu, *Șantierul arheologic Vaslui. Principalele rezultate ale săpăturilor din anii 1980-1981 de la Curtea Domnească*, în Acta MM, V-VI, 1983-1984, Galați, p.213-222; Alexandru Andronic, Rica Popescu, Constantin Popescu, *Vaslui – Reședință domnească și Capitală. 550 ani de la atestarea documentară (1435-1985)*, în Acta MM, VII-VIII, 1985-1986, p.205-211; Al. Andronic, E. Neamțu, Fl. Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui*, în „Materiale”, VIII, 1962, p.89-101; Al. Andronic și colaboratorii, *Șantierul arheologic Vaslui*, în „Materiale”, VIII, p.795-802; Rica Popescu, *Despre organizarea târgului Vaslui în secolele XIV-XV*, comunicare susținută la sesiunea științifică anuală a Muzeului județean Suceava din 13-15 noiembrie 1981; C. Popescu, R. Popescu, *Ștefan cel Mare sau epoca de aur a Vasluiului. Vaslui 600. (1375-1975)*, în „Schiță monografică a orașului Vaslui, coordonatori C. Bran, A. Zugravu, I. Bauman, Vaslui, 1975, p.24; Alexandru Andronic, Ioan Olaru, *Alexandru Odobescu și unele probleme de istoria artei medievale românești*, în Acta MM, Vaslui, VII-VIII, 1985-1986, p.391-395; I. Olaru, Al. Andronic, *Un important monument de artă medievală românească: Biserica Domnească din Vaslui*, comunicare prezentată la A VIII-a sesiune anuală de comunicări științifice „Acta Moldaviae Meridionalis”, din 7-8 decembrie 1984, cu prilejul apropiatului semi-mileniu al ctitoriei ștefanieni (1490); Alexandru Andronic, Ruxandra Maxim-Alaiba, *Șantierul arheologic Vaslui. Rezultatele săpăturilor de salvare de la „Curțile Domnești” din anul 1987*, în Acta MM, Vaslui, IX-XI, 1987-1989, p.75-82; Al. Andronic, E. Neamțu, Fl. Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui*, în MCA, VIII, 1962, p.97, fig. 1 și 13; Alexandru Andronic, *Cuptoarele de ars piatra pentru var, din prima jumătate a secolului al XV-lea, de la Vaslui*, în „Studii și comunicări de istoria civilizației populare din România”, Muzeul Brukenthal, 1, 1981, p.263-266; Al. Andronic, I. Bauman, M. Istrati, R. Maxim-Alaiba, R. Popescu, *Șantierul arheologic Vaslui. Principalele rezultate ale săpăturilor din anii 1976-1977*, în Acta MM, I, 1979, p.113; Prof. dr. Mircea D. Matei, cercet. șt. Costică Asăvoaie, arh. Gheorghe Sion, Laurențiu Chiriac, Veronica Predoi, Vitalie Josanu, *Investigațiile arheologice sistematice de la „Curțile Domnești” – Vaslui din anii 1998-2002*, în Acta MM, Vaslui, XXII-XXIV, 1, 2001-2003, p.83-129; C. Asăvoaie, L. Chiriac, *Curțile domnești Vaslui, investigații arheologice*, în „Est”, Revistă de cultură, S.N., anul 2, nr. 3, Vaslui, 2002; C. Asăvoaie, L. Chiriac, *Cercetările arheologice de la Curțile domnești din Vaslui*, în „Revista Direcției Județene C.C.P.”, Vaslui, 2003; C. Asăvoaie, M.D. Matei, Gheorghe Sion, L. Chiriac, Veronica Predoi, Vitalie Josanu, *Vaslui, jud. Vaslui, punct: Curțile*

Domnești, în „Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2001”, CIMEC, 2002; Prof. Laurențiu Chiriac, *Investigațiile arheologice sistematice de la „Curțile Domnești” – Vaslui, anii 1998-2000*, în „Academia Bârlădeană”, nr-8-9, trim. I și II din 2001, p.15-16; Dr. Laurențiu Chiriac, *Monumente medievale din județul Vaslui. I. Curtea Domnească Vaslui*, în „Cuvântul adevărului”, Revistă ortodoxă și cultură românească, vol. IX, nr.1-2, 206, p.40.

PICTURA

La curtea Domnească din Vaslui au fost găsite fragmente care reprezintă elemente de decor exterior frecvent întâlnit în bisericile din vremea lui Ștefan cel Mare. În timpul domniei lui Petru Rareș, se presupune că au fost înlăturate și unele elemente de decor exterior de la biserica Sf. Ioan Botezătorul, făcând loc picturii murale. Călătorii străini din secolul al XVII-lea confirmă existența în acest oraș a unei foarte frumoase biserici pictate în interior și la exterior. Fragmentele de pictură murală, provin de la biserică, după cum o dovedesc tehnica de fixare a picturii (al fresco) și ductul scrierii de pe unele fragmente asemănător cu majuscula slavonă, folosită la pisania pusă la intrarea în biserica Sf. Ioan Botezătorul, ctitoria lui Ștefan cel Mare, din anul 1490. Atrage atenția fragmentul descoperit care păstrează literele chirilice ale cuvântului slavon „sfjatyi”, adică sfânt. Unele fragmente prin întregirea cuvântului slavon redau, probabil, numele sfinților militari ca Theodor Tiron sau Theodor Stratilat. Un alt fragment de pictură a păstrat un grafit sub forma cuvântului românesc „Cuve(oasa)”, redat cu alfabetul chirilic”. Se presupune că pictura din secolul al XVI lea a dăinuit cel puțin până în vremea lui Vasile Lupu.

Săpăturile arheologice din Vaslui, de pe locul numit „Curțile Domnești” dintre anii 1976-1977, a dat la iveală numeroase fragmente de pictură murală. Cele mai multe au fost găsite în apropierea bisericii ridicată de Ștefan cel Mare la Vaslui. Locul unde s-a descoperit pictura murală nu exclude posibilitatea apartenenței la aceasta. La 1636, descoperirea anonimă a soliei lui Jerzy Krasinski, găsea „biserică de zid foarte frumos zugrăvită, atât pe dinafară, cât și pe dinăuntru” Dar și aceasta se ruinează acum”. Aceeași situație de degradare ce presupune necesitatea unei restructurări, este semnalată în 1643 de călătorul minorit Bartolomeo Bassetti din Piano, Italia „Biserica acestui oraș care a fost capitală a provinciei și reședință domnească este ruinată”. Paul de Alep lasă o amănunțită descriere a monumentului, la 22 ianuarie 1653: „La Vaslui se află palatele sale, grădinile sale, apoi biserica mare și înaltă cu turlele sale avântate și foarte înalte. De jur împrejurul acestei biserici sunt bolți și arcuiri semicirculare, înlăuntru cărora se află picturi și icoane... Și astfel, interiorul ei este zugrăvit în întregime. Arhitectura este frumoasă”

Cel mai vechi document cu privire la zugrăvirea unor lăcașe de cult, dar și a unor construcții laice de locuit a apărut între 1414 după decembrie 20-1419 înainte de aprilie 8 și vorbește despre dania dată zugrăvilor Nichita și Dobre, de Alexandru cel Bun, în zona Hușului, pentru zugrăvirea unei biserici, sau a unei case, ori a unui pridvor”

Fragmentele de pictură murală, descoperite, documentează frumusețea ei, cel puțin din punctul de vedere al culorilor folosite. Menționăm fragmentele de inscripții

scrise în limba slavonă cu litere chirilice, în limba slavonă „CTb” prescurtarea lui „SVETÎI”, deci a cuvântului „sfânt”, „OD”, probabil literele aparțin cuvântului THEODOR a unui sfânt militar, Theodor zugrăvit aici; „M” probabil de la cuvântul „MUCENIC” și alte fragmente. În numeroasele fragmente păstrate, unul are câteva litere zgâriate în tencuială, scrise în limba română cu alfabet chirilic KUBE(OASA). Literele aparțin probabil în secolul XVI-XVII. Unele fragmente păstrează părțile de aureolă, apar motive liniare, componente ale decorului care încadrează diversele scene, sau fragmentele păstrează părți de aureolă, apar motive liniare, componente ale decorului care încadrează scene, sau fragmente în una sau mai multe culori.

Ductul literelor chirilice de pe aceste inscripții se aseamănă cu al literelor din inscripția pisaniei până azi pe frontispiciul acesteia, precum și a unor manuscrise din vremea lui Ștefan cel Mare. Urmele de fragmente de aureolă, inscripțiile cu caracter religios, duc spre concluzia apartenenței acestei picturi murale unui lăcaș de cult, probabil monumentului ridicat de Ștefan cel Mare la Vaslui. Materialele folosite în realizarea picturilor murale suferă modificări în timp, fapt pentru care nu avem aspectul cromatic original. În evul mediu pictura murală în genere, era realizată în tehnica „al fresco”, procedeu care stă la baza executării picturii murale de la monumentele realizate în această epocă. Descoperirile arheologice sunt o dovadă reală a existenței la Vaslui a unui monument cu o pictură murală medievală de o frumusețe aparte.

Biserica „Coborârea Sfântului Duh” a Mănăstirii Dobrovăț a fost pictată în timpul domniei lui Petru Rareș. Data nu este cunoscută, deoarece inscripția de sub tabloul votiv este incompletă, cu unele scăpări ortografice, lipsindu-i cifra unităților și denumirea lunii: ...703.. luna...: „Binecredinciosul și de Cristos iubitorul Io Petru Voievod, cu mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei, fiul bătrânului Ștefan voievod, a zugrăvit și a înfrumusețat acest hram în numele Pogorării Sfântului Duh în biserica de la Dobrovăț, în anul 703...luna...” Din examinarea modului în care sunt distribuite personajele care apar în tabloul votiv s-a ajuns la concluzia că pictura a fost executată în anul 1529. Autorul picturii rămâne până în prezent necunoscut ceea ce a făcut pe unii cercetători să-l denumească „maestrul” anonim de la Dobrovăț. În realitate, lucrările de pictură sunt executate de mai mulți meșteri constituiți într-o echipă, meșterul principal fiind autorul picturilor din naos și al registrelor superioare din biserica altarului. Se admite că pictura sfinților ierarhi din altar și celelalte picturi din pronaos nu au fost executate de meșterul principal, ci de un alt membru al echipei. Tot acestuia îi sunt atribuite însemnate părți ale sinaxarului a cărui întregire poate fi pusă pe seama unui al treilea meșter. Descifrarea scenelor picturii a constituit obiect de cercetare pentru criticii de artă români și străini care au consacrat importante studii bisericii de la Dobrovăț. Distribuția semnelor picturii în diferitele încăperi ale monumentului se face potrivit herminiiilor bizantine.

Altarul este locul cel mai însemnat din biserică, iar scenele pictate sunt adecvate acestui loc. În afară de fereastră și o boltă în sfert de sferă are și două nișe (firide), una în peretele dinspre nord (numită proscomidie și alta la sud numită diaconicon, unde se păstrează cele necesare cultului. Suprafața pictată din altar este împărțită în patru registre, până la boltă, despărțite între ele prin chenare frumoase, cu modele din flora și fauna locală. La bază, pereții sunt pictați cu o broderie în culori

maro, galben, negru și roșu. Pe perețele dinspre răsărit al proscomidiei se găsește pomelnicul ctitorilor scris în limba slavonă. Literele sunt degradate pe alocuri, însă nu pot fi descifrate, putându-se constata că au fost scrise de două ori și de două mâini, în interval mai mare. Astfel, sunt adăugați Iliș și Ștefan, fiul lui Petru Rareș din a doua căsătorie cu Elena, adică după 1530. În zona centrală a bolții în sfert de sferă se află o reprezentare a Maicii Domnului așezată pe tron, cu pruncul în brațe pe genunchi, încadrată de doi arhangheli. De o parte și de alta a Maicii Domnului se află Schimbarea la față (spre Nord) și Intrarea în Ierusalim (spre sud). Registrul median al pereților este rezervat temelor din ciclul cristologic: Spălarea picioarelor (către Nord). Cina cea de Taină (către Sud), Împărțirea apostolilor cu pâine și vin (în zona centrală a hemiciclului, de o parte și de alta a ferestrei axiale. Scena privind împărțirea apostolilor, apărută în arta bizantină din secolul al XIV-lea apare pentru prima dată în Moldova la biserica Dobrovăț. Scena este împărțită în două: una la nord și alta la sud, deasupra ferestrei având între ele câte un altar acoperit de un baldachin, cu stâlpișori frumos sculptați. În altarul din dreapta, dinspre nord, Isus împărțește pe apostoli cu pâine, iar în cel din stânga îi împărțește cu vin. Scena privind "Cina cea de taină" conține inovații ale meșterului anonim de la Dobrovăț. La o masă de formă elipsoidală stau apostolii câte șase de o parte și de alta a lui Isus. Masa prezintă către privitori latura dreaptă care este prevăzută cu firide în care stau așezate ulcioare și recipiente. În varianta de la Dobrovăț, apostolul de lângă Isus nu este Ioan ca în picturile anterioare, ci bătrânul Petru, făcând jurăminte de credință. În partea dreaptă a mesei stă Iuda, tânăr și fără aureolă, care întinde mâinile către un vas și către o bucată de pâine, semnificând lăcomia lui Iuda. Pe fundalul scenei se văd coline cu verdeață și păduri de măslini.

Naosul a fost pictat cu respectarea ierarhiei conținute în decizia universală și potrivit herminiiilor bizantine. Cupola semisferică a naosului prezintă figura lui Isus Pantocrator. Tabloul a fost distrus cu prilejul construirii turlei în 1951 și refăcut de restauratori în anii 1974-1976. În pictura naosului se acordă deosebită importanță registrului Patimilor. Prima imagine este Rugăciunea de pe Muntele Măslinilor urmată de Prinderea lui Isus iar pe suprafața curbă a absidei sudice, mai multe episoade din viața Apostolului Petru: Tăierea urechii lui Malchus, Lepădarea în fața slujniciei, Lepădarea către ostași și Căința, în care apare semnul simbolic al cocoșului. În partea stângă a absidei se află Isus înconjurat de ostași și prezentat de un ofițer judecătorilor. În picioare este Caiafa care își sfășie hainele de pe piept iar alături, pe o laviță lungă se afla Ana și dincolo de el, Pilat, care privește spre Isus și se spală pe mâini. Isus este îmbrăcat în haină roșie specifică condamnaților, având în mâna dreaptă o trestie ca semn al batjocoririi, iar pe cap o coroană de spini. Este redată o atitudine de regret a lui Iuda care înapoiază cei 30 de arginți, aruncându-i pe o masă. Urmează scena de un dramatism și un realism zguduitor al spânzurării lui Iuda, în afara orașului. Pe perețele vestic și, în continuare, pe cel nordic este redat ciclul patimilor. În planul central este așezat Isus cu capul aureolat și veșmintele roșii lungi, până în călcâi, cu crucea grea pe spate. Pe suprafața curbă a absidei de acces sunt redată Urcarea pe cruce și Răstignirea. Hristos este dezbrăcat de haine, apoi ostașii sapă groapa pentru cruce pe care o întăresc cu o pană de lemn. Pentru urcarea pe cruce Isus este ajutat de ostași, întrucât trupul sau este istovit. Cuiele pregătite i se bat în mâini și în picioare, iar sub

ele se așează o pană pentru sprijinirea trupului. Deasupra capului lui Isus și pe capătul de sus al crucii i s-a pus motivul răstignirii sale pe o tăbliță cu inscripția: „Acesta este Isus, împăratul iudeilor” Martorii Răstignirii sunt în primul rând ostașii sub conducerea sutașului Longinus care stă în spatele Mariei. În stânga crucii se află Sfânta Fecioară Maria și Sfântul Ioan Evanghelistul, iar în dreapta este Maria Magdalena cu un grup de femei plângând moartea cu capetele aplecate, cu mâinile la ochi și cu hainele cernite. Următoarea scenă îl prezintă pe Iosif cerându-i lui Pilat trupul lui Isus pentru înmormântare. Pilat stă pe tron împărătesc în veșminte strălucitoare. După ce este încredințat de către sutași că Isus a murit, îi aprobă lui Iosif să ia trupul. Pe peretele de vest, în rândurile sfinților militari se află și grupul celor doi Sfinți, Împărați Constantin și Elena, care duc între ei o cruce. Este crucea ce a purtat-o Constantin în bătălia victorioasă de la Podul Milvius în anul 312 după care, prin edictul din Milano (anul 313), împăratul a recunoscut libertatea de cult a creștinismului. Sfinții împărați Constantin și Elena sunt redați în mărime naturală pe partea stângă, a ușii de la intrarea în naos. În partea dreaptă a ușii de la intrarea în naos, corespunzător scenei în care sunt redați Sfinții Împărați Constantin și Elena se află tabloul votiv, cu grupul celor trei domnitori moldoveni, Ștefan cel Mare, Bogdan și Petru Rareș. În dreapta tabloului votiv și în colțul de sus este înfățișat mântuitorul stând pe un tron lucrat cu multă măiestrie. Chipul lui Isus este deosebit de expresiv, iar pe aureola din jurul capului se păstrează foarte bine inscripția sacră. Mâna dreaptă a lui Isus binecuvântează pe Ștefan și cei doi fii ai săi Bogdan și Rareș. Iar în mâna stângă ține Evanghelia așezată pe genunchi. Biserica este închinată mântuitorului de către Vodă Ștefan ținând-o în mâna stângă, în timp ce mâna dreaptă este întinsă spre Isus în semn de închinare și adresare.

Gropnița conține scene specifice cultului morților. Principala temă iconografică o constituie sinaxarul, adică, ilustrarea celor 365 zile ale calendarului. Dispuse pe mai multe registre de mică înălțime se află imagini care evocă figurile și pătimirile sfinților patroni. Este un alt element nou, introdus de meșterul anonim de la Dobrovăț, pentru prima dată în pictura moldovenească, temă care se bucurase în trecut de multă faoare în pictura murală a țărilor balcanice. Registrul inferior cuprinde o amplă procesiune de sfinți cu figuri severe și ascetice, cu bărbi lungi, cu trupuri deșirate înveșmântate în sutane negre. Inscripțiile pictate permit identificarea cuvioșilor Ilarion, Iosif, precum și Varlaam și Ioasaf, aflați lângă ușa ce duce spre naos. Deasupra ușii de la intrare în naos se află scena Rugăciunii (Deisis). În centrul imaginii se află Isus care ține în mâna stângă Evanghelia deschisă și binecuvântează cu mâna dreaptă. În partea dreaptă a Pantocratorului este înfățișată Maica domnului într-o atitudine de rugă solemnă, înveșmântată într-o mantie de tipul granației bizantine și având pe cap o coroană imperială.

Pronaosul conține o iconografie care respectă indicațiile generale ale herminiilor bizantine, dar surprinde prin numeroase inovații. Iconografia bolților este subordonată ideii de proslăvire a Maicii Domnului. Pictura de pe cupola semisferică a fost distrusă în anul 1851 când s-a construit turla artificială, fiind apoi restaurată în anii 1974-1976. În partea superioară a pereților se află Căința lui David (est), Lapidarea diaconului Ștefan (sud), cei șapte adormiți din Efes (vest), Iosif aruncat în fântână de frații săi (nord). Pe peretele de răsărit este redat Sinodul de la Niceea

convocat în anul 325 de către împăratul Constantin cel Mare pentru a lua atitudine față de învățătura eretică a preotului Arie și a da o explicație clară credinței despre Treime. Pe perețele sudic sunt reprezentate, alăturat, sinodul de la Constantinopol convocat de împăratul Teodosie în anul 381 și Sinodul de la Efes, convocat de împăratul Teodosie II în anul în anul 431. Pe perețele vestic sunt împreună sinodul de la

Chalcedon, convocat de împăratul Marțian în anul 451, și sinodul al II-lea de la Constantinopol, convocat de împăratul Iustinian în 553. Pe perețele nordic este redat sinodul de la Constantinopol convocat de împăratul Constantin al IV-lea Pogonatul, în anii 680-681 și sinodul de la Niceea reunit în 787 la cererea împărătesei Irina pentru restabilirea cultului icoanelor. O altă inovație în pictura bisericii Dobrovâț o constituie ilustrarea Liturghiei Dumnezeiești, situată pe perețele răsăritean, imediat sub reprezentarea sinodului ecumenic de la Niceea. Această scenă apare pentru prima dată în Moldova după care este reluată în biserica Sf. Gheorghe(1535) și în cea de la Dragomirna (1610). Deasupra ușii de trecere din pronaos în gropniță se află icoana de hram a bisericii, Pogorârea Sfântului Duh. Icoana prezintă pe cei doisprezece apostoli așezați pe o bancă dispusă în semicerc, la picioarele lor găsindu-se figura simbolică a Universului, în costum și cu coroană de împărat. Apostolii stau față în față câte șase, de o parte și de alta. Între ei și la mijloc, pe speteaza scaunului este înfățișat un chenar dreptunghiular în formă de biserică preînchipuind biserica văzută întemeiată în ziua "cincizecimii" prin botezul celor cinci mii de ascultători ai predicii Sfântului Petru, după pogorârea Sfântului Duh, peste ei. La Dobrovâț, spre deosebire de scenele din alte biserici, peste nici unul din apostoli nu se vede Sfântul Duh, în chip de limbi de foc. Deasupra acestui chivot se observă cerul deschis, iar Sfântul Duh, în chip de porumbel, înconjurat de lumină mare cu raze de soare. Tot pe perețele răsăritean se află compoziția consacrată descoperirii și înălțării Sfintei Cruci. În mijlocul imaginii, patriarhul Macarie ridică deasupra capului Crucea redescoperită a patimilor. În Stânga, împărăteasa Elena, patriarhul Macarie și un grup de credincioși sunt martorii unei învieri miraculoase a unui mort atins de cruce. Registrul inferior prezintă scene de un interes deosebit, în special prin prezentarea pentru prima dată în pictura murală din Moldova a Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava. Moaștele sfântului martirizat de către tătari au fost aduse la Suceava prin grija și din inițiativa domnitorului Alexandru cel Bun, fiind instalate în catedrala noii mitropolii a Moldovei care abia fusese recunoscută de către patriarhia ecumenică din Constantinopol. Pe perețele vestic, în dreapta intrării, este reprezentată Maica Domnului pe tron, cu pruncul pe genunchi, vegheată de serafimi și preamărită de două grupuri de arhangheli și îngeri. O altă trăsătură specifică picturii din biserica de la Dobrovâț o constituie prezența în registrul inferior din pronaos, printre reprezentările de sfinți în picioare, pe trei mari compoziții cu caracter demonstrativ monastic: minunea Sfântului Atanasie de la Athos, scara lui Ion Sinaitul și Minunea Sfântului Sava de la Mănăstirea de lângă Ierusalim. Prezența celor trei mănăstiri are și o semnificație politică, deoarece după căderea Constantinopolului fondul de artă religioasă acumulat în Bizanț a continuat să germineze de secole, în țările ortodoxe. Existența celor trei compoziții din pronaos este considerată unicat în iconografia ortodoxă și are valoare de inovație propusă mediului cărturăresc și artistic din Moldova din deceniile ce au urmat căderii imperiului bizantin în stăpânire otomană.

Bibliografie:

Alexandru Andronic, Ionel Bauman, Magda Istrati, Ruxandra Maxim-Alaiba, Rica Popescu, *Șantierul arheologic Vaslui. Principalele rezultate ale săpăturilor din anii 1976-1977*, în Acta MM, 1979, Galați, p.101-118; Prof. I.D. Ștefănescu, *Arta în epoca lui Ștefan cel Mare*, în „Glasul Bisericii”, nr.5-6/1971, p.491; *Istoria Bisericii Române. Manual pentru Institutetele Teologice*, vol. I, București, 1958, p.298-299; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, București, 1980, p.384-395; *Manualul de Istoria Bisericii Române*, vol. I, 1957, p.302; Pr. Prof. Dr. Al. I. Ciurea, *Binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt făuritor de cultură și artă ortodoxă*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, I, 1995, editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului † Episcop Ioachim, Huși, p.430-433; Ruxandra Maxim Alaiba, *Pictură murală medievală descoperită la Vaslui*, în Acta MM, 1979, Galați, p.275-282; Al. Andronic, *Biserica Sf. Ioan din Vaslui. Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974, p.66-70; *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p.117; Bartolomeo Bassetti, *Vizitația bisericilor din Moldova*, 1643, *ibidem*, p.179; *Călătoria lui Paul de Alep*, *Ibidem*, vol. VI, București, 1976, p.28-30; Ion Istudor, *Unele probleme privind curățirea, desinfectarea și fixarea picturilor murale, apărute cu prilejul restaurării bisericii fostei mănăstiri Humor*, BMI, XLII, 1973, 3, p.54-58; I.D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, Editura „Meridiane”, București, 1973, p.216-218; Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p.314; Sorin Ulea, *Datarea ansamblului de pictură de la Dobrovăț*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, VII, 1961, nr.2, p.484; Vasile Drăguț, *Dobrovăț*, Editura „Meridiane”, 1984, p.48; I.D. Ștefănescu, *Les peintures du monasteres de Dobrovăț*, în „Melanges offerts a Charles Diehl”, II, Paris, 1930, p.181-196; *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958, p.190-195, 422-423; Andre Grabar, *Un cycle des capitales chretiennes dans l'art moldave du XVI-e siècle*, în „Jahrbuch osterreichischen Byzantinistik”, 21, 1972, Viena, p.125-130; Dan Minahu, *Pictura murală a bisericii mănăstirii Dobrovăț și urgențe în restaurare*, în „Monumente istorice și de artă”, 1971, nr.1, p.82-86; *Istoria artelor plastice în România* (sub îngrijirea acad. prof. George Oprescu), București, 1968, vol. I, p.361.

Cetatea de pământ de la Bârlad (secolul al XV-lea, 1476)

Absența spectaculosului a făcut ca Cetatea de pământ de la Bârlad să nu se impună cronicarilor. Resturile aproape informe ale fortificației erau încă ușor vizibile în secolele XVII și XVIII, netrezind atenția unui Grigore Ureche sau unui Miron Costin pentru care rămânea doar regretul că nici măcar despre cetățile de piatră ale Moldovei nu putuseră afla informații în izvoare moldovene sau străine. Lipsa oricăror știri referitoare la trecutul cetății de pământ de la Bârlad s-a făcut și mai mult resimțită. Cetatea de pământ de la Bârlad a fost inclusă, tocmai din cauza lipsei izvoarelor scrise medievale, când printre fortificațiile ce trebuiau să apere populația locală de furia distrugătoare a invaziei tătarilor, când în șirul întăriturilor atribuite voievozilor moldoveni. Arheologiei românești i-a revenit sarcina luminării trecutului cetății de pământ de la Bârlad. Resturile, încă bine conservate ale cetății de pământ nu s-au bucurat de nici cea mai mică atenție din partea autorităților locale, atât pentru perioada interbelică cât și pentru cea imediat următoare celui de-al doilea război mondial.

Lipsite de o protecție elementară, urmele fortificației s-au împușinat treptat, ele servind pe rând, treptat sursă pentru obținerea pământului necesar unei nevoi edilitare, ca loc pentru efectuarea de exerciții militare (în perioada interbelică), apoi ca loc pentru depozitarea gunoaielor.

Prin anii '60, Mircea D. Matei și Lucian N. Chișescu au efectuat ample cercetări arheologice, atât în interiorul cât și în exteriorul cetății urmele acestea au rezistat și indiferenței oamenilor, și asaltului lor distructiv asupra a ceea ce se mai păstra din cetate. Întristător este faptul că, nici după ce rezultatele cercetărilor arheologice nu au atras atenția asupra importanței de excepție a monumentului nu s-a luat nici o măsură de protejare a lui, și aceasta în ciuda faptului că s-a solicitat expres, și în mai multe rânduri, includerea cetății și a teritoriului din imediata ei apropiere în lista zonelor de interes științific național. Urmarea din nefericire, a fost aceea pe care cu amărăciune o înregistrăm astăzi: Cetatea de pământ de la Bârlad nu mai există!

Ținând seama de știrile alarmante pe care le primea neconținut, privind uriașele forțe ce urmau să fie aruncate împotriva Moldovei, Ștefan ia o serie de măsuri suplimentare printre care și pe aceea de a pune să se construiască în țară, o serie de fortificații temporare, care să vină în sprijinul armatei moldovene. În această ultimă categorie de fortificații, după detaliile de care dispunem acum, intră sigur două întărituri, și anume: aceea de pe valea Berheciului și cetatea de pământ de la Bârlad.

Existența fortificației lucrată exclusiv din pământ și lemn, din apropierea orașului Bârlad, și dispunerii ei anume în acest loc nu sunt nicidecum, rezultatul unei alegeri întâmplătoare a locului. Ștefan voievod a aplicat pentru prima dată până la el, în istoria militară a Moldovei, tactica amenajării unor fortificații ușoare într-o regiune lipsită de sprijinul și apărarea asigurată de cetăți puternice de piatră. Menită mai puțin să constituie o fortificație în care moldovenii să primească lupta de lungă durată cu atacatorii, cetatea de pământ constituia mai degrabă, o tabără întărită într-o zonă de concentrare de trupe, care să fie apoi, manevrată în funcție de deplasările, pe diverse direcții, ale armatei otomane. Astfel, cetatea ocupând pe toată lățimea ei, fâșia de teren mai ușor practicabilă care însoțește Valea Bârladului, îngreuna considerabil posibilitățile de înaintare spre nord a invadatorilor. Beneficiind de avantajul de a fi situată, măcar, parțial, într-un teren inundabil, fortificația nu putea fi atacată sau împresurată decât cu mare greutate, ceea ce îi asigura, deci, o situație privilegiată sub raportul rolului său de punct de sprijin al trupelor. Situaerea ei în această parte a țării exprimă o adâncă înțelegere de către voievod a posibilităților armatei moldovene, atât sub raportul numărului, cât și sub cel al înzestrării tehnice, caracterul temporar al fortificației de la Bârlad este confirmat, atât de momentul ales pentru construirea ei, cât și pentru faptul că acest tip de cetate apare ca o noutate în sistemul defensiv al Moldovei, bazat pe cetățile de piatră.

Într-o fortificație în care garnizoana se adăpostește în destul de numeroase locuințe, o ședere cât de cât îndelungată trebuia să se exprime prin existența unui strat de cultură cu o oarecare consistență și bogăție, obișnuit în orice complex care a cunoscut o durată mai lungă de existență. Nu numai în spațiul dintre locuințe, dar nici în nemijlocita apropiere a acestora nu se poate vorbi despre existența unui strat de cultură, nivelul de călcare aparținând perioadei de funcționare a cetății, trebuind adesea să fie doar presupus, s-au stabilit exclusiv în funcție de deosebirile de culoare

dintre acestea și straturile care îl încadrează. Dacă nu ar fi condiționată de anume evenimente, care se profilau, ridicarea unei atare fortificații cu rosturi care să-și confere un caracter permanent sau semipermanent ar deveni de neînțeles, în împrejurările definite de aceste observații stratigrafice.

Ridicarea ei în a doua jumătate a veacului al XV-lea este asigurată, atât de totalitatea materialelor arheologice, cât și din cele patru monete emise, toate în timpul lui Ștefan cel Mare. Istoricii sunt de acord de a pune pe seama pregătirilor în vederea campaniei din anul 1476 construirea, atât a fortificației din valea Berheciului, cât și pe aceea de la Bârlad. Documentele scrise emise de cancelaria domnească în perioada atacului otoman, adică în intervalul iunie-iulie 1476, dovedesc prezența stăruitoare a voievodului tocmai în această regiune a țării. Așezarea, aici, a armatei moldovene cu care Ștefan cel Mare se pregătea să înfrunte oastea turcească este explicația prin faptul că efectivul redus, al armatei sale nu-i permitea voievodului să întâmpine pe turci la Dunăre pe de altă parte presupunându-se că Ștefan căuta să poată face mai ușor joncțiunea cu oastea așteptată în sprijin de la Matei Corvin, căruia nu odată îi ceruse ajutor.

La începutul lunii iunie 1476 Ștefan cel Mare se afla la Bârlad de unde trimitea brașovenilor o scrisoare prin care ruga să i se comunice eventuala știre despre mișcările pe care voievodul însăși îi așteaptă la Bârlad „in campo cum omni potentia nostra”. Chiar dacă voievodul se afla la Bârlad în preajma evenimentelor din iulie 1476, aceasta încă nu constituie dovada sigură a construirii acolo și atunci a fortificației căreia Mircea D. Matei și Lucian N., Chișescu i-au închinat monografia arheologică „Cetatea de pământ de la Bârlad” Unei atare posibile obiecții i se poate aduce însă un răspuns întemeiat pe anume descoperiri din chiar cuprinsul cetății: monetele. Dacă trei din cele patru monete descoperite în cetate sunt monete divizionare emise anterior anului 1476, cea de a patra, prezintă avantajul de a fi fost emisă chiar în cursul aceluși an, fapt care îi conferă calitatea de a exclude o datare ante quem a cetății. A atribui construirea fortificației de la Bârlad în cursul anului 1467 și a lega aceasta de evenimentele tragice din iulie și august a aceluiași an se impune de la sine. O datare mai târzie a cetății este îngreunată de absența unor monumente emise după anul 1476.

Cu prețul unui considerabil efort uman și material, exprimat de amploarea lucrărilor de la Bârlad și din Valea Berheciului, în momentul în care sultanul a părăsit vechiul drum de înaintare spre nord, folosit în anul 1475, Ștefan cel Mare nu numai că și-a retras armatele din cele două fortificații, dar a luat măsuri pentru distrugerea lor. Abandonarea cetății, de la Bârlad nu este nefirească și nici lipsită de chibzuință. Dimpotrivă, apreciind ca periculoasă simpla părăsire a cetății, care putea ușor să devină, după aceea, un punct de sprijin al armatei invadatoare. Ștefan a ordonat distrugerea ei, prin foc, așa cum, de altfel, pusese să fie pârjolate ținuturi întregi, prin care oastea otomană trecea cu greu. Porunca domnească s-a executat întocmai, și după o evacuare sistematică, cetatea de pământ și lemn de la Bârlad a devenit un morman fumegând, din ea păstrându-se posterității numai cărbune, pământ zgurificat prin ardere puternică, dar nu și un ecou care să fi rezistat vremii.

Dovada cea mai elocventă ne-o oferă însuși Dimitrie Cantemir care, în ciuda vastelor sale cunoștințe, a atribuit cetății o vechime și un rost fanteziste. La începutul

secolului al XVIII-lea, fortificației li se spunea încă „Cetatea de Pământ”, voievodul cărturar precizează: „N-au mai rămas în picioare decât ziduri de pământ; bănuiesc că au fost ridicate de către locuitorii țării pentru a stăvili năvălirile tătărăști” Ștefan cel Mare a intuit și nevoia distrugerii fortificației de la Bârlad, în momentul în care teatrul luptelor cu armata otomană se mută spre vest, prin aceasta cetatea pierzând importanța și rosturile cu care fusese ridicată.

Prin caracterul și destinația sa, cetatea de pământ de la Bârlad a fost chemată să adăpostească o garnizoană de câteva mii de oameni. Urmele de cultură materială pe care cercetările arheologice le-au scos la lumină nu sunt, în chip firesc de natură militară, fapt pe care îl justifică și explică îndeajuns însuși caracterul eterogen al armatei. Este necesar să menționăm diversitatea locurilor și regiunilor de unde veneau oștenii strănși la un loc în vederea marelui efort militar din anul 1476. Ultimul aspect nu poate fi tratat nici măcar în chip sintetic din cauza insuficienței unei informații cât de cât concludente.

La Bârlad nu lipsesc indicii cu privire la o stratificare socială netă, sesizabilă în cadrul armatei moldovene. Interesante sunt observațiile referitoare la tehnica de construcții a locuitorilor, în cuprinsul cetății și la împărțirea acestora în două mari categorii: locuințe de suprafață și semi-bordeie sau bordeie. În toate locuințele de suprafață au fost aflate materiale de inventar de calitate superioară, în timp ce bordeielor și semi-bordeielor le sunt proprii numai materiale de calitate și execuție mijlocii sau chiar mai puțin. Boierilor și comandanților diverselor unități în cadrul armatei cantonate la Bârlad li s-a asigurat un confort incontestabil. Chiar în cursul scurtei lor șederi aici, lucru mai puțin sau deloc urmărit în cazul restului oștirilor.

O bună parte a descoperirilor de la Bârlad vine să confirme creșterea meșteșugului orășenesc exprimată, cu precădere, printr-un nivel superior al produselor, ca și prin varietatea lor. Produsele ceramice de calitate superioară și de forme comune unor centre situate la distanțe destul de mari, lucrate într-o tehnică fără excepție evoluată, confirmă concluzia că acest meșteșug înregistra succese evidente. Prelucrarea metalelor devine o ocupație de seamă, alte meșteșuguri completând tabloul dezvoltării impetuoase a economiei orășenești. Descoperirile arheologice de la Bârlad duc la concluzia că producția olăriei în mediul rural depășise stadiul satisfacerii prin muncă individuală a nevoilor gospodărești.

Piese de armament sau provenite de la echipamentul militar descoperite în locuințe destinate sigur oștenilor de rând, atrag atenția prin nivelul calitativ deosebit al execuției tehnice. Mai puțin evidente în cadrul vârfurilor de săgeți sau arbalete, asemenea deosebiri sunt cu ușurință sesizabile îndată ce se trece la analiza vârfurilor de lănci și chiar a scârilor de șa. Dar, câteva din descoperirile de la Bârlad pot constitui exemple tipice ale unei evidente neîndemânări a meșterului care le-a lucrat.

Interpretarea materialelor arheologice scoase la lumină, prin cercetările întreprinse la Bârlad, ca și încercarea de a înlătura orice îndoială privind încadrarea cronologică a fortificației sau destinația ei, sunt însoțite adesea, de considerații care au un evident caracter ipotetic. Deși, este un unicat în felul ei, cetatea de pământ de la Bârlad capătă o însemnătate specială, tocmai datorită împrejurării că deschide largi perspective pentru înțelegerea unor probleme care depășesc cu mult cadrul cronologic și teritorial la care aparent, se limitează. În cursul cercetării cetății de pământ de la

Bârlad și-au adus contribuția și Vasile Palade, Eugenia Păpușoi, Mișu Davidescu, studentele Elena Diaconu și Oltea Rășcanu, precum și arh. Dinu Teodorescu.

Bibliografie:

I. Antonovici, *Cetatea de pământ de la Bârlad*, în B.C.M.I., 1914, p.13-15; Mircea D. Matei, *Date noi în legătură cu cetatea de pământ de la Bârlad*, în SCIV, X, 1958, 1, p.130; M.D. Matei, *Geneză și evoluție urbană în Moldova și Țara Românească*, Iași, 1997, p.144; Mircea D. Matei, *Civilizație urbană medievală românească. Contribuții (Suceava până la mijlocul secolului al XVI-lea)*, București, 1989, p.85 și urm.; N.I. Antonovici, *Cel mai vechi monument istoric al Bârladului: Cetatea de pământ*, București, 1938; Mircea D. Matei, Lucian N. Chițescu, *Cetatea de pământ de la Bârlad – monografie arheologică*, Editura „Logos”, Târgoviște, 2002, 276 p.; Gheorghe Clapa, *Cetatea de pământ de la Bârlad*, comunicare ținută în cadrul Simpozionului „Cultură și civilizație pe Valea Elanului”, Giurcani, Vaslui, 30 august 2003.

PODURI

Podul de piatră de la Căntălărești

Căntălărești, sat al comunei Ștefan cel Mare, județul Vaslui, așezat pe coasta de Vest a dealului Plope, udat spre Vest de râul Bârladului. Despre podul din 1635-1636, N. Stoicescu spune că este făcut de Gavril Coci, hatmanul, zis a lui Ștefan cel Mare, satul având într-un timp denumirea de Podeni-Căntălărești (p.234). În partea de Nord a satului Căntălărești, pe drumul vechi dintre Vaslui și Iași, se află un pod mare de piatră, peste o râpă, formată din scurgerea ploilor care veneau dinspre dealuri. Acest pod a fost făcut la anul 1636 de hatmanul Gavril, fratele lui Vasile Lupu. La partea de Vest a podului se află o piatră în zid cu inscripția slavonă, în traducere: „Acest pod l-a făcut Gavril Hatmanul și cneghina lui, Liliana. În zilele fratelui său Ioan Vasile Voievod, în anul 7144(1636)” Despre Podul de la Căntălărești avea documente importante și Muzeul Etnografic al Școlii Normale de la băieți „Ștefan cel Mare” din Vaslui, școală a cărui anuar pentru perioada 1931-1932, a fost întocmit de profesorul Constantin Capră, directorul școlii.

Poduri de peste râul Bârlad, martori peste timp ai arhitecturii civile din țara noastră:

- Podul de piatră de la Căntălărești, comuna Ștefan cel Mare, remarcabilă construcție cu trei arcade ridicată de hatmanul Gavril Coci, voievodului Vasile Lupu, între anii 1635-1636;

- Podul Doamnei de la Chițcani, comuna Costești, construit în anul 1841 de voievodul Mihail Sturdza, din blocuri de piatră, cu cinci arcade (fig.33).

Bibliografie:

N.Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p.164 și 234; Maria Popa, *Expoziție „Monumente istorice din județul Vaslui”*, în Acta MM, XV-XX,1993-1998 p.383 (fig.33); Ion N. Oprea, E. "Vaslui, plasă în județul Vaslui. I. Bârzești, comună rurală Căntălărești, sat în Vaslui. „Itinerarii,

Locuri-oameni-fapte (De la legende și publicistică la istoria locurilor). Vol.III. Editura PIM, Iași, 2010, p.439-441.

SCULPTURA PIETRELOR DE MORMÂNT

Biserica "Pogorârea Duhului Sfânt" - Mănăstirea Dobrovăț.

Pietrele funerare aflate în camera mormintelor constituie mărturii ale destinației de gropniță pentru familia domnitoare așa cum se pare că o avea biserica de la început. Ipoteza este întemeiată prin prezența aici a mormântului doamnei Nastasia, soția lui Bogdan al III-lea, care a fost identificată ca descendentă a lui Ivan Damianovici, cu același nume – Nastasia – amintită în actul din 1499. Pe această piatră funerară este scris: „Această piatră a făcut-o și a împodobit-o binecredinciosul și de Hristos iubitorul Io Bogdan Voievod, doamnei Nastasia și s-a strămutat în ea, în zilele lui, 7021(1512), luna lui octombrie, 14, la veșnicile locașuri”. Inscricția funerară este așezată în margini, în câmpul din mijloc al pietrei funerare se află un motiv decorativ de inspirație vegetală.

Bibliografie:

Voica Maria Pușcașu, *Biserica de la Dobrovăț, date istorice* (I), în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr.1-3, 1977, p.173; N. Iorga, *Studii și documente*, București, 1909.vol.XVII, p.419; Ioan Alecu Iacobiță, *Dobrovăț istorie și legendă*, Editura „Graphix”, Iași, 1994, p.181.

MINIATURI ȘI MANUSCRISE

Dintre obiectele înscrise în inventarul întocmit la 27 ianuarie 1864, cu ocazia preluării averii mănăstirii Dobrovăț de către Iosafarie Silvian, numit curator provizoriu, menționăm 19 cărți slavonești, manuscrise din vremea lui Ștefan cel Mare, pentru serviciul bisericii, precum și psaltirea din 1530, septembrie 30.

Cu ocazia cercetărilor făcute de N. Iorga, s-au descoperit unele însemnări de interes istoric și anume:

Pe un minei din luna ianuarie, scris în 1504 din porunca lui Ștefan cel Mare, de diaconul Dumitru, pentru mănăstirea Dobrovăț, la fila 246, se găsește următoarea însemnare: „Binecinstitorul de Hristos iubitorul domn, Io, Ștefan voievod din mila lui Dumnezeu, domn al Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, a dat de s-a scris acest Minei, pe luna ianuarie și l-a dăruit întru rugă sieși în biserica care este zidită de el în mănăstirea Dobrovăț, în anii 7012(1504), iar al domniei sale anul patruzeci și optulea curgător, luna mai, optsprezece. S-a scris cu mâna lui Dumitru diacul”.

Pe un Minei din luna martie, scris în anul 1504, din porunca lui Ștefan cel Mare de Paisie, monah, și cântăreț la mănăstirea Putna, este scris: „Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, s-a început și s-a sfârșit această carte în mănăstirea Putna, în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorul domn, Io, Ștefan voievod și în timpul arhimandritului Kir Spiridon, din anul 7012(1504), și apoi

domnul Io Ștefan voievod a dat această carte în mănăstirea zidită de el, anume unde este a Sfintei și nedespărțitei Troițe, să-i fie întru pomenirea lui și copiilor lui. Și era atunci în acea mănăstire egumen și ieromonah Pahomie; și s-a scris cu mâna mult păcătosului Paisie, așa zis (monah) și cântăreț luna februarie 25”

Cea mai valoroasă lucrare ce a aparținut mănăstirii Dobrovăț și care se găsește în prezent la Biblioteca „Lenin” din Moscova este „*Psaltirea de la Dobrovăț*” scrisă în 1530. Psaltirea are dimensiunile de 20,5 x 15 cm, 165 file și este scrisă, pe pergament cu unciale moldovenești, foarte frumoase. Are 20 de rânduri pe o pagină. Autorul manuscrisului și locul unde a fost executată această lucrare rezultă din textul de la fila 168 v., care e scris în limba slavonă veche și are următorul conținut”Această psaltire a scris-o mult păcătosul ieromonah Macarie de la Dobrovăț, în anul 7038(1530), luna septembrie 30”.

Mănăstirea „Sf. Pantelimon” sau” Rusikon” de la Muntele Athos, din Grecia, adăpostește un „Tetraevanghel” în manuscris scris în 1493 pentru biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel” din Huși.

Bibliografie:

Ioan Alecu Iacobuță, d. *Obiecte de cult de valoare istorică*, în „Dobrovăț, istorie și legendă”, Editura „Graphix”, Iași, 1994, p.182.185; *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, Editura Academiei R.P.R., 1958, p.422-423, Arhivele Naționale ale României, Direcția Iași, Mitropolia Moldovei; M.S. nr. 206-1864 p.1-3; D. Mioc, *Manuscrise slavo-române în bibliotecile din străinătate*, în „Studii și materiale de istorie medie”, Academia R.S.R.,1974, p.274; Virgil Căndea, *Mărturii românești peste hotare. Mică enciclopedie*, Editura Enciclopedică, București, 1991, vol. I,p.466.

BRODERII ȘI ȚESĂTURI EPITRAHIL

(Muzeul de artă al României; a aparținut mănăstirii Dobrovăț).

Reprezintă figuri de sfinți, bust, în medalioane polilobate; de asemenea pe Isus și pe Maica Domnului. În partea de jos, portretul lui Ștefan cel Mare și al doamnei sale, Maria, în picioare, sub arcade sprijinite pe colonete. La poale, un motiv decorativ, vegetal, format din vrejuri și frunze. Între medalioane, alte motive decorative alcătuite din semipalmete stilizate.

Inscripție în limba slavonă „Io Ștefan voievod. Maria doamna” Fond de mătase albastră. Broderie de aur și argint. Contururi marcate cu mătase roșie. Dimensiuni: lungimea 1,27 lățime; lățimea 1,09 m.

Bibliografie:

Sp. Cegăneanu, *Obiecte bisericesti*, p.29, fig. X; N. Iorga, *Les arts mineurs*, II, p.21, fig. 79; E. Turdeanu, *La broderie religieuse. Les etoiles*, p. 37-38; A.D. Xenopol, *Istoria românilor*, III, p.65; *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, Editura Academiei R.P.R., 1958, p.308.

EPITAF

Punerea în mormânt. Isus mort, culcat pe piatra roșie de la Efes, cu nimb cruciger și brațele încrucișate pe piept. La creștet, Maica Domnului și două mironosițe în picioare. La picioare, Iosif din Arimateia și Nicodim. Sus, trei îngeri, îngenunchiați: doi (laterali) cu ripide, cel din mijloc se tânguiește. Jos, alți patru îngeri îngenunchiați: doi (laterali) cu ripide, doi se tânguiesc. În cele patru colțuri ale câmpului, simbolurile evangheliștilor. În segmentele de cerc care închid simbolurile evangheliștilor, text în limba greacă. Câmpul broderiei este presărat cu stele și cu tulpini de chiparos. Intreaga broderie este mărginită de inscripția în limba slavă. Intre literele argintii, reliefate pe fondul de cânepă se mai observă fragmente din mătasea verde, care va fi constituit inițial fondul broderiei – azi aproape dispărut.

„Binecinstitorul și de Hristos iubitorul Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei a început să facă acest aer mănăstirii sale de la Dobrovăț, și apoi l-a ajuns moartea și nu l-a mai sfârșit. Iar fiul lui, Bogdan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Moldovei și cu mama sa Maria, l-au dat acolo, unde a fost și închinat întru pomenirea răposatului domn Ștefan voievod și pentru sănătatea și mântuirea sa lui Bogdan, în anul 7014(1506), februarie 1”

Broderie executată în fir de aur și argint și mătase albastră deschis; figurile cu mătase albă. Părul castaniu, ori galben. Se deosebesc sub vălul Maicii Domnului și al mironosițelor, benzi dungate în culori vii(roșu, albastru, galben, verde). (Fig.218 și 219).

Bibliografie:

Sp. Cegăneanu, *Obiecte bisericești*, p. 57, fig. XXVI; N. Iorga, *Les arts mineurs*, II, fig. 82; E. Turdeanu, *La broderie religieuse romanie. Les epitaphon*, p.37; V. Vătășianu, *I ricami liturgici*, p.29, fig.25; *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, Editura Academiei RPR, 1958; *Studii și materiale de Istoria Artei*. Redactarea lucrării s-a făcut sub conducerea prof. M. Berza, p.311 și 313.

MOȘIILE CARE DUPĂ 15 OCTOMBRIE 1491 AU CONSTITUIT NOUL OCOL AL TÂRGULUI VASLUI

Viorel Țibuleac

Cuvinte cheie: ocolul domnesc; târgul Vaslui; 15 octombrie 1491; urice; moșii; sate; hotare; Ștefan cel Mare

Keywords: the princely fold; fair Vaslui, October 15 1491, medieval documents, estates, rurals, borders, Stephan the Great.

Abstract

The development of the princely fairs of the districts from Medieval Moldavia reflects the increase or decrease in the princely power. Regarding Vaslui, institutionalizing and expanding of the princely district during the time of a legislator and reformer ruler - Alexandru cel Bun - continued with the fragmentation of it during his followers, caught mostly inside the harmful dynastic fight. During the reign of Stephan the Great, the fair of Vaslui reached its peak of development, being the work of a wise and prudent leader. If we integrate this achievement in a broader context - the developments of the country's towns, the increase of the number of (quality) fighters from his army and the members of the princely council - we will truly realize that the greatness of this beloved leader lead in achieving a free and developed country.

I. Date generale

Într-un studiu anterior, în mod tangențial și confuz, am încercat un comentariu referitor la problema

enuțată în titlul prezentului studiu. Pentru a nu porni din gol, încep cu prezentarea unor date generale referitoare la apariția orașelor moldovenești și a ocoalelor acestora, deoarece:

- apariția binomului oraș-ocol a precedat în mod cert apariția statului moldovenesc centralizat;
- informațiile despre acea perioadă provin fie din surse externe și au un caracter de sesizare ocazională, fie din surse interne tardive, bazate pe "spuse", generând mai multe întrebări decât răspunsuri;
- fenomenul a evoluat în strânsă intercondiționare cu etapele istorice concrete, cu necesitățile economice și cu posibilitățile politice ale societății, reflectând, dintr-o anumită etapă, creșterea sau descreșterea puterii domnești;

În mod legic, la acele timpuri, orice tip de așezare umană necesita un teritoriu din exploatarea căruia locuitorii săi puteau obține hrana, îmbrăcămintea, materialele

de construcție etc. Satul, indiferent de modul cum a apărut și a evoluat - persistență locală sau dislocare de populație avea un spațiu, o "moșie", provenind fie din moștenirea gentilică, fie prin punerea în valoare a spațiilor "albe": păduri, seliști, locuri pustii și care asigurau necesarul celor 10-20-40 de familii ale sale.

Apariția orașelor - forme relativ noi de viață umană - constituie un fenomen complex, la care au concurat elemente de evoluție economică locală, aportul etnic din spații mai evaluate tehnologic și socio-administrativ și chiar un anumit oportunism politic. Ultima afirmație se referă la faptul că teritoriul viitorului stat moldovenesc s-a aflat mult timp sub dominația unor state turanice: khazar, cuman, tătar. Nu mă voi referi la influența pozitivă sau negativă a acestei dominații asupra istoriei ținuturilor noastre, ci doar asupra unor trăsături ale politicii lor interne:

- rigurozitate desăvârșită și inflexibilă din punct de vedere administrativ și juridic;
- toleranță absolută privind organizarea vieții economice și religioase;
- interes direct în protejarea și promovarea meșteșugurilor și a comerțului, surse sigure de venituri.⁷

După apariția regatului maghiar și a celui polon, asupra teritoriului viitoarei Moldove se va manifesta din aceste direcții un permanent interes în exportul de economie, politică și catolicism. Acestea au fost, în principal, elementele care au catalizat dezvoltarea în zona noastră a meșteșugurilor și a comerțului, dar a dus și la concentrarea acestora în viitoarele orașe; pentru zona noastră este mai potrivit termenul de *târg*, având în vedere multitudinea de înțelesuri derivate: târg=oraș sau piață, târguială=cumpărătură sau negociere. De altfel, locurile unde s-au înfiripat astfel de așezări trebuiau să îndeplinească cumulativ mai multe condiții:

- dispunerea în apropierea uneia sau a mai multor rute comerciale;
- prezența unor surse suficiente și sigure de apă: râuri, pâraie, bălți, lacuri etc.;
- prezența reprezentanților puterii "politice", ca o protecție împotriva atacurilor și a abuzurilor;
- existența, așa cum arătam, a unui teritoriu care să asigure populației (câteva sute de familii) necesarul logistic.

Ultima cerință se va fi realizat fie prin exploatarea moșiilor satului sau a satelor ce au constituit nucleul economico-agrar inițial, fie prin concesionarea zonei de către puterea suzerană sau puterea locală. Bucurându-se de un regim de autonomie, târgurile scăpau de imixtiunea potențailor locali, acei "*majores terrae*", contribuind direct, cu veniturile realizate, la vistieria centrală. De această autonomie se vor mai bucura, în condiții specifice și pentru o scurtă perioadă, după anii semnalăți de Grigore Ureche privind înfeudarea târgurilor, Chilia și Cetatea Albă.⁸ (a căror apariție și evoluție nu se încadrează în tipologia generală a orașelor moldovenești).

Epoca respectivă, privită ca treaptă de evoluție istorică, a marcat două momente ce s-au succedat rapid:

- încheierea expansiunii autorității puterii centrale (probabil sub Roman I) asupra întregului teritoriu al "*Moldovei Mari*"(?).

⁷ Gh. Brătianu, *Marea Neagră*, Iași, Ed. Polirom, 1999, pp. 276-277 și 291.

⁸ Constantin Cihodaru, *Alexandru cel Bun*, Iași, Ed. Junimea, 1984, pp. 276-277 și 291.

- consolidarea pilonilor statului feudal centralizat: domnia cu sfatul ei domnesc, curtea domnească, oștirea, biserica cu latura dogmatică și cu cea lumească, sistemul juridic intern și încadrarea sa în sistemul de drept internațional etc. (perioada lui Iuga Voievod⁹ sau, mai probabil, cea a lui Alexandru cel Bun).

În contextul generalizării relațiilor feudale de tip diferit celor precedente, în care proprietatea nu se mai justifica prin dreptul obștesc-gentilic, ci prin încadrarea sa într-un sistem în care domnul era șeful ierarhiei sociale și proprietarul întregului teritoriu, transformarea tuturor proprietarilor de pământ și a conducătorilor locali în "slugi domnești" s-a produs odată cu înglobarea autonomiilor locale orășenești în autonomia generală a feudelor domnești. Baza juridică a posesiei unui sat o constituia "dania domnească"; în cazul târgurilor, crearea ocoalelor, fenomen amintit în cronică, se referă la emiterea actelor ce vor justifica folosirea terenului arondat. Astfel, **Târgul Vaslui** devenea „*târgul nostru al Vasluiului*”, iar activitatea sa ulterioară nu a mai fost generată doar de interesele proprii, ci de cele ale domniei, căpătând, firește, noi atribuțiuni și obligații:

- a. sediu al unei Curți domnești (aici trebuie să distingem mai multe semnificații: instituția domnească, amenajarea imobiliară, locul unde reprezentanții permanenți sau itineranți ai domnului își îndeplineau atribuțiunile, deci un centru administrativ-juridic);
- b. centru al unor formațiuni militare teritoriale (mai puțin aberația cu centru al curtenilor din zonă);
- c. centru vamal;
- d. bază logistică pentru activitățile domnești din zonă;
- e. element constitutiv al puterii domnului, ca prim feudal și cap al familiei domnești.

II. Prezentarea satelor în ordinea enumerării lor în uric

Încep prin a reaminti paragraful din uric, unde scria: *am întors și am supus și am lipit toate aceste de mai sus numitele sate și seliște cătră târgul nostru al Vasluiului* ¹⁰ Înțelesul citatului, adică tema prezentului studiu, grupează teritoriul ocolului în trei categorii:

- 1. am întors = moșii înstrăinate din vechiul ocol;
- 2. am supus = moșii cumpărate în vederea măririi acestuia;
- 3. am lipit = certifică faptul că din ocolul inițial mai rămăsese o parte - ocolul atribuit în septembrie 1434 lui Ștefan vodă de către fratele său, Iliș.¹¹

A. Satele de pe versantul sudic al Văii Racovei: 1) BILCARI; 2) CRĂSTOAI; 3) CURTEȘTI

⁹ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, E. S. P. L. A., 1955, p. 68-70.

¹⁰ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, Iași, 1926, p. 28 - Uricul Vasluiului.

¹¹ *Ibidem*, p. 5-6 - *Scrisoarea lui Ilie Voievod către regele Poloniei*.

E vorba de un fost domeniu al boierului Cârstea Negru cu uric de la Alexandru cel Bun. El a fost o perioadă stăpânit de doi fii ai săi și (probabil) de un nepot al său, apoi donat M-rii Bistrița (foarte posibil, prin uricul lui Alexandru cel Bun de la 12 iulie 1415) - care, în 1491, prin egumenul Grigorie, îl vinde lui Ștefan cel Mare cu 200 de zloți.

Hotarele domeniului sunt următoarele: pârâul Racova de la gura pârâului Bilcarilor până la gura Văii Racovei - Fântâna Corcii - Cetățuia - Fântâna Prunilor - Movila lui Secară - dealul Racovei (drumul Bogdanei) - Fântâna Blănarului (capul de sus al runcului) - pârâul Bilcarilor până la gură.

Documentele care justifică aceste hotare sunt:

15 septembrie 1447: Petru Vodă dăruiește panului Marco (probabil Bontea) o prisacă în hotarele Târgului Vaslui la gura Racovei.¹²

- 15 octombrie 1491: uricul Târgului Vaslui emis de Ștefan cel Mare.¹³

- 17 iunie 1668: mărturie hotarnică a satului Tătărași.¹⁴

B. Satele de pe versantul nordic al Văii Racovei

(cunoscând poziția și hotarele fiecăruia, le voi prezenta separat):

4) FEEREȘTII

Probabil a făcut parte din domeniul lui Oanăș Rohat Ungureanul¹⁵, cu uric de întărire de la Iliăș și Ștefan voievozi (înainte de 1434), pentru fiii acestuia: Faier, Petru și Cosma Streășină. Deși se cunosc proprietari intermediari - ca Ștefan Mesehnă și Micle Tavă¹⁶, în 1491 satul era vândut pentru 100 de zloți de un grup destul de încurcat (probabil o greșală de traducere) de urmași ai acestora. Hotarele moșiei Feereștilor sunt: gura Văii Popii (Hopul sau Hârtoțul) - coada văii Hoșculețului - zarea dealului Gheorghitoaiei până la gura Racovei - pârâul Racovei înapoi la Hopul.

Documentele care au permis stabilirea acestor hotare sunt:

- 15 septembrie 1447: prezentatul uric de danie a unei prisăci la gura Racovei¹⁷, act care semnaleză faptul că limita vestică a moșiei Vasluiului în acea zonă este și limita estică a moșiilor de pe Racova. Pentru cititorul nedumerit de atâtea guri și văi, precizez faptul că gura unei văi nu se confundă cu gura de vărsare a râului sau a pârâului pe care (de regulă) îl flanchează. Gura văii reprezintă linia imaginară care unește punctele predominante de pe cei doi versanți în locul în care lunca afluentului se unește cu lunca apei principale.

- un document¹⁸ citat de Iacov Antonovici, cel care semnala atacarea M-rii Florești și a satului Feerești de la gura Racovei de către Alexandru Movilă și cumnatul

¹² *Ibidem*, p. 8 - *Dania către panul Marco*.

¹³ *Ibidem*, p. 28 - *Uricul Vasluiului*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 96-98 - *Hotarele Tătărașilor*.

¹⁵ Al. I. Gonța, *Satul în Moldova medievală*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 165.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 8 - *Dania către panul Marco*.

¹⁸ Iacov Antonovici, *Istoria comunei Bogdana*, Bârlad, Tipografia G. Munteanu, 1906, p. 3.

său, Samuel Korețchi; actul e confirmat de un uric emis de Gașpar Grațiani care, la rându-i, semnala atacarea de către aceeași a satului Hotinești (Deieni) din apropiere.¹⁹

- 20 ianuarie 1757: foaie hotarnică întocmită de Neculai Racoviță med. pentru alegerea hotarelor moșiei Vasluiului.²⁰

5) ROHAȚII

Și acest sat a aparținut lui Oanăș Rohat Ungureanul, aici aflându-se casa sa. A fost întărit fiului său Groza Rohat de voievozii Iliăș și Ștefan, probabil tot înainte de 1434. Se cunoaște și aici stăpînirea episodică a lui Miclea Tavă de pe Crasna²¹, numai că, în 1491, vânzătorul satului era tot Groza Rohat, cel care îl vinde cu 50 de zloți. Hotarele moșiei sunt: pârâul Ispăscioaiei de la gură până la obârșie dealul Gheorghiuoaii până la coada Hoșculețului - gura văii Popii - pârâul Racova până la locul de unde am pornit. Vecinii moșiei sunt: la est - Feereștii, la nord creasta Gheorghiuoaii, la vest - Păuceștii și la sud - pârâul Racova.

6) PĂUCEȘTII

A aparținut lui Băilă cel Bătrân (probabil stăpîn și al Băileștilor alăturați), apoi a fost vândut de fiii săi, popa Băilă și sora sa, Neacșa, pentru 50 de zloți. Nu se cunoaște emitentul uricul lui Băilă cel Bătrân. Analizând din acest punct de vedere toate satele din uricul Vasluiului, observăm că, în general, tații au urice de la voievozii Iliăș și Ștefan, iar bunicii de la Alexandru cel Bun. În cazul de față, apreciez însă că actul Păuceștilor a fost dat de Iliăș și Ștefan. Hotarele moșiei erau: pârâul Racova de la gura Bicarilor la gura Ispăscioaiei - pârâul Ispăscioaiei până la obârșie (la creastă în hotarul Băltenilor) - creasta dealului până la capul de sus al rediului Păuceștilor în drumul mare (al Coșeștilor) - spre sud, până la fântâna de sub Târcova.

Documentele doveditoare ale hotarului sunt:

- 15 octombrie 1491: uricul Târgului Vaslui.²²

- 1 aprilie 1694: mărturie hotarnică privind alegerea hotarelor daniei lui Duca Vodă către postelnicul Panaiotache la Brodoc.²³

- 11 iulie 1695: Duca vodă întărește M-rii Florești satul Seliște de pe Racova (probabil, seliștea Păuceștilor).²⁴

- 20 ianuarie 1757: alegerea hotarelor moșiei Vaslui.²⁵

C. Satele de pe pârâul Stebnic, râul Bârlad și pârâul Telejna: 7) BĂLTENII;

8) DELENII; 9) SELIȘTEA MICLEȘTI

Ele au aparținut ca domeniu unic lui Toader Hasnăș, drept moștenire (nu se știe de cine întărită) de la moșul său Hasnăș, "fiul lui Hasnăș", cu uric de la Alexandru

¹⁹ Petronel Zahariuc, Silviu Văcaru - coord., *Ștefan cel Mare la 500 de ani de la moartea sa*, Iași, Ed. Alfa, 2003, p. 135.

²⁰ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 137-139.

²¹ Al. I. Gonța, *op. cit.*, p. 165.

²² Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. XV, p. 28 - Uricul Vasluiului.

²³ *Ibidem*, p. 104-105.

²⁴ *Ibidem*, p. 106-107.

²⁵ *Ibidem*, p. 137-139.

cel Bun și au fost vândute pentru 240 de zloți. Poziționarea satelor este precizată în uricul din 1491: "...*anume Băltenii în gura Stebnicului, și de iastă parte de Bârlad Delenii și o seliște anume Micleştii...*"²⁶ Rezultă dispunerea Băltenilor pe ambele părți ale Stebnicului până în Bârlad, a Delenilor și a Micleştilor între Bârladul Mare și Bârladul vechi.

Hotarele domeniului sunt: mijlocul rediului Păuceștilor, pe drumul Coșeștilor (loc de joncțiune a patru moșii: Bălteni, Păucești, Băilești și Laza) - vârful dealului spre Stebnic - peste valea și dealul Stebnicului la Fântâna Stanciului - vadul Brodoc (pe Bârladul vechi) de sub obârșia dealului Telejna - pe Bârladul vechi până la obârșia dealului Bârladului creasta dealului Gheorghioaiei la vâlcea Pășcoaie. Documentele care relevă aceste hotare sunt:

- 15 octombrie 1491: uricul Vasluiului.²⁷

- 1 aprilie 1694: uricul Brodocului.²⁸

- 11 iulie 1695: uricul satului Seliște (Păucești).²⁹

- 20 ianuarie 1709: Mihai Racoviță voievod întărește lui Iordachi Ruset moșia Buloaiei.³⁰

11 august 1746: Neculai vodă Mavrocordat întărește M-rii "Sfântul Sava" moșia Mărășeni.³¹

10) MĂRĂȘENII

A aparținut stolnicului Dămăncuș cu uric de la Alexandru cel Bun și a fost vândut de nepoatele sale cu

60 de zloți. Hotarele moșiei sunt următoarele: vadul Brodocului - creasta dealului Telejnei (viile vechi) - valea lui Bour până la creasta dealului Cloșca - creasta dealului până sub dealul Chicerea - dealul Morii până sub poiana Muncelului - peste valea Delei până în dumbravă - dealul Bârladului spre sud până deasupra Rediului lui Vodă - pe pârâu până la Bârlad - râul Bârlad spre nord, până la vadul Brodocului. Documentele din care am extras datele sunt:

- 15 octombrie 1491: uricul Târgului Vaslui.³²

- 20 ianuarie 1709: uricul moșiei Buloaiei.³³

- 11 august 1746: uricul moșiei Mărășeni.³⁴

- 28 ianuarie 1757: foaie hotarnică pentru moșia Vasluiului.³⁵

²⁶ *Ibidem*, p. 28 - *Uricul Vasluiului*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 104-105.

²⁹ *Ibidem*, p. 106-107.

³⁰ *Ibidem*, p. 124-126.

³¹ *Ibidem*, p. 134-136.

³² *Ibidem*, p. 28 - *Uricul Vasluiului*.

³³ *Ibidem*, p. 124-126.

³⁴ *Ibidem*, p. 134-136.

³⁵ *Ibidem*, p. 137-139.

D. Satul de pe Delea: 11) CÎTEȘTII (?)

În ordinea enumerării din uric, moșia dintre Mărășeni și Brudurești este, fără îndoială, Cîteștii. Satul a aparținut lui Ștefan Mesehnă (care a stăpânit o perioadă și Feereștii) - probabil danii de la Alexandru cel Bun. El a pierdut satele, Cîteștii fiind recuperat de urmașul său Dan Mesehnă de la voievozii Iliăș și Ștefan la 19 septembrie 1436. Poziția satului este arătată în documente ca fiind într-o dumbravă³⁶, sub rediul cel lung, având următoarele hotare: marginea rediului spre Portari (poiana lui Carpen, sub dealul Chicerea) - movila de sub poiana Muncelului - spre vest peste pârâul Delea până în dumbravă - pe partea vestică a dealului Bârladului până deasupra rediului lui Vodă (valea lui Bejan) - spre est peste un iaz la creasta dealului Morii pe drumul spre Zăpodeni - spre nord până la hotarul Mărășenilor spre Portari. După cum se observă, este vorba de o moșie mică, vândută de nepoții lui Ștefan Mesehnă pentru 50 de zloți. În lipsa unui document propriu al acestei moșii, am extras datele necesare din documentele moșiilor megieșe, iar acestea sunt:

- 15 octombrie 1491: uricul Vasluiului.³⁷
- 20 ianuarie 1709: uricul Buloaiei.³⁸
- 11 august 1746: uricul moșiei Mărășeni.³⁹
- foaia hotarnică de la 28 ianuarie 1757 pentru moșia Vaslui.⁴⁰

E. Satele de pe Valea Vasluiului: 12) BRUDUREȘTII;**13) SELIȘTEA LUI FUNDEA**

Analizând documentele și generațiile, apreciez că "moșul Brudur" al portarului Oană dăruit de Alexandru cel Bun și întărit de voievozii Ilie și Ștefan la 24 august 1436.⁴¹ La 9 februarie 1469, Ștefan cel Mare întărește aceeași proprietate urmașilor acestuia: Petrea, Onea și Duma (la cel din urmă fiind posibilă o greșală de traducere a numelui sau purtarea cognomenului "Dobrul cel Bun").⁴² Fiicele lui Duma-Dobrul Brudur vând domeniul la 1491 pentru 100 de zloți. Hotarele moșiei au fost următoarele: movila aflată la sud de dealul Chicerea - pârâul Sărății - ruptura dealului (actual Moara Domnească) - malul Vasluiului - pârâul Vaslui spre sud până în dreptul gurii văii Diaconului (un pâr) - spre vest până în fundul văii Diaconului - spre nord, pe creasta dealului Morii, până la dealul Chicerea.

Hotarele prezentate sunt relevate de următoarele documente:

- 15 octombrie 1491: uricul Vasluiului.⁴³
- 11 august 1746: uricul moșiei Mărășeni.⁴⁴
- 5 iunie 1758: alegerea daniei făcută de Antonie Vodă către M-rea Fâstâci.⁴⁵

³⁶ *Ibidem*, p. 28 - *Uricul Vasluiului*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, p. 124-126.

³⁹ *Ibidem*, p. 134-136.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 137-139.

⁴¹ *DIR*, veacul XIV-XV, *A. Moldova*, p. 133-134.

⁴² Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 27. *DIR*, veacul XIV-XV, *A. Moldova*, p. 365-366.

⁴³ *Ibidem*, p. 28 - *Uricul Vasluiului*.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 134-136.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 142.

14) MĂRĂȚEII

Satul a aparținut lui "...Ionașcu, feciorul Jorăi, nepot Giurgii Răspop... ocină din uricul ce l-au avut moșul lui Giurgea Răspop, (probabil de la Alexandru cel Bun - n.n.) un sat anume Mărățăii, iar numele acelu sat din vechiu a fost Pîrțănoșii, și l-au vândutu-l domnii mele dreptu șaptezăci zloți."⁴⁶

Hotarele cunoscute ale moșiei sunt: movila de sub "dealul cel mare" (dealul Grumăzeștilor) creasta dealului până la drumul Hușilor de pe creasta dealul Bahnarilor prisaca Burgheleștilor din valea Orzeștilor groapa nebunului de pe dealul Bahnarilor - drumul vechi (drumul săpat, drumul Hușilor) până în Răioare - botul de deal spre nord-vest - șesul până la pârâul Vaslui - pârâul Vaslui până în dreptul actualului sat Moara Domnească.

Documentele avute în vedere la determinarea acestor hotare sunt:

- 15 octombrie 1491: uricul Târgului Vaslui.⁴⁷

- 24 ianuarie 1635: actul de vânzare a unei părți din Pîrțănoși (Mărăței) în care apar ca martori călugării de la M-rea Zugravi (posesori de terenuri la fântâna Raiei și obârșia văii Bustei).⁴⁸

- 5 iunie 1768: foaia hotarnică de alegere a hotarelor daniei către M-rea Fâstâci.⁴⁹

F. Satele dintre Bârlad și Crasna: 15) FILIPEȘTII;

16) SELIȘTEA SECUIENILOR; 17) MUNTENII (?)

În fapt, poziția domeniului nu atinge pârâul Crasna, el desfășurându-se între râul Bîrlad și zarea dealului Dobârcenilor. Satele au aparținut lui Ioan Curui, iar nepoata sa, Nastea, fiica Anușcăi, i le vinde lui Ștefan cel Mare cu 60 de zloți. În acest perimetru apare, începând cu anul 1668⁵⁰, satul Munteni.

Nu avem date referitoare la încadrarea acestui sat în domeniul familiei Curui. Totodată, nu avem date suficiente pentru a-l identifica cu satul de sub Vaslui dat și hotărnicit personal de Ștefan Vodă, fratele lui Iliăș Vodă, lui Gherghe Heregiul, acesta - la rândul său - pierzându-l în folosul lui Coste pârcălab în 1449.⁵¹ Nu cunoaștem nici apartenența heregarului Gherghe sau a pîrcălabului Coste la familia Curui sau Jumătate pentru a putea formula o părere coerentă asupra numelui inițial al satului sau al stăpânilor acestuia. Referirea la familia Jumătate este legată de moșiile despre care vom vorbi în următoarele rânduri. Despre satele noastre se poate accepta doar faptul că cele ale lui Ioan Curui au fost dăruite de Alexandru cel Bun. Hotarele acestor sate (cu tot cu Munteni) sunt: movila de deasupra Dobârcenilor zarea dealului Dobârcenilor spre sud, până la movila de deasupra Filipeștilor - în continuare pe deal, până la movila cea mare (movila Maua) - spre sud, până la apa Bârladului - râul

⁴⁶ *Ibidem*, p. 28 - *Uricul Vasluiului*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *D.R.H.*, veacul XVII, *A. Moldova*, p. 264

⁴⁹ *Ibidem*, p. 142.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 96-98 - Hotarele Tătărașilor.

⁵¹ *DIR*, veacul XIV-XV, *A. Moldova*, p. 241-242.

Bârlad în sus, la gura pârâului Muntenilor - pârâul Munteni până în dreptul obârșiei Negrii - spre est până lângă Dobârceni.

G. Satele de pe Bârlad (sub Vaslui):

18) SATUL UNDE AU FOST BALOSINĂUȚII

Uricul Vasluiului arată că acest sat a aparținut marelui boier Ion Jumătate, numai că, la împărțirea averii lăsate între fiii săi - Giurgiu, Șteful și Mândrea - prin actul din 7 iulie 1430⁵², în zona Vasluiului nu era pomenită nici o proprietate.

Faptul că în 1491 satul era vândut de urmașii tuturor celor trei frați demonstrează că el a fost, totuși, o proprietate comună de familie, cu drepturi decurgând din uricul primit de la Alexandru cel Bun de către moșul comun. Valoarea satului (500 de zloți) arată și faptul că era o moșie mare, desemnând mai degrabă Tătărașii (Bahnarii) decât Muntenii de care am vorbit.

Tătărașii nu mai erau o moșie de vale, ci un adevărat domeniu ce se desfășura între zarea dealului Bahnari și zarea dealului Racova, despiciând toată depresiunea Vasluiului. La nivel speculativ (dacă putem accepta că Balosinăuții din uric, printr-o eroare de redactare sau traducere, ar putea fi "balosinăuții"), putem considera că "Tătărașii" derivă din baskari bascaci balosini balosinăuți, justificând astfel apariția în mijlocul ocolului a unei moșii prezentă în fapt, dar neatestată documentar.

Hotarele Tătărașilor - "Balosinăuților" erau următoarele: Cetățuia - fântâna Corcii - "movila unde a descălecat sfânta" (colțul de sud-est al vetrei Târgului Vaslui) - capul Topilelor - fântâna Raiei - piscul Cornilor din capul dealului Viilor - zarea dealului Bahnari, la groapa nebunului - spre est, pe drumul Hușilor până deasupra izvoarelor din valea Orzeștilor - spre sud, la movila lui Ciuteș - spre vest la movila de lângă Dobârceni - peste obârșia văii Negrei, peste pârâul Muntenilor - dealul spre sud, până la râul Bârlad - în jos pe râu, până la mori - partea de sud a poienii lui Rântunici - creasta dealului Timoftei, până în "prihodiște" (dealul Paiului) zarea dealului Racovei, în drumul Bogdanei - spre nord, la movila lui Secară - fântâna Prunilor - partea de nord a runcului de pe dealul Timoftei - Cetățuia. Ca documente doveditoare ale hotarelor satului citez următoarele hotarnice succesive:

- 17 iunie 1668: mărturie hotarnică a satului Tătărași, ridicată de Ilie Sturza și Gavril Costachi.⁵³

17 mai 1691: Constantin vodă Cantemir întărește postelnicului Milescu moșia Tătărașii.⁵⁴

- 15 decembrie 1725: alegerea hotarelor dintre Vaslui și Tătărași.⁵⁵

19) LIPOVĂȚ

Satul nu este enumerat în uric, dar a fost înglobat în ocolul târgului ca achiziție mai veche a domnului. În fapt, satul apare documentar la 24 februarie

⁵² *Ibidem*, p. 89-90.

⁵³ Gh.Ghibănescu, *op. cit.*, p. 99-101.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 130-133.

⁵⁵ *DIR*, veacul XIV-XV, *A. Moldova*, p. 141-143.

1437.⁵⁶, fiind întărit lui Șteful Jumătate de către voievozii Ilie și Ștefan. Nu cunoaștem dacă a fost o moștenire, o cumpărătură sau o danie (puțin probabil, deoarece satul a fost dat numai lui Mândrea și a fost trecut în uric pentru alt sat). La 6 iunie 1469 satul era întărit fraților Oană și Ivașcu Pascu, cu precizarea, importantă pentru noi, că avea o moară, deci cu un hotar pe râul Bârlad.⁵⁷ Nu știm cum a ajuns Lipovățul în posesia fraților Pașcu (cumpărare, schimb sau văslujenie) și nici nu avem date asupra modului în care voievodul Ștefan cel Mare a intrat în posesia certă a moșiei pe care, de altfel, în 1491, o va îngloba în ocolul Vasluiului.

În orice caz, hotarele moșiei sunt următoarele: runcul de pe dealul Timoftei - zarea dealului Timoftei până la drumul cel mare (drumul Galați - Râmnic - Tecuci - Bârlad - Vaslui), peste Vlamnic, de la partea de sud a poienii lui Rântunici și până la râul Bârlad - apa Bârladului până la gura pârâului Secuilor, iar de aici la stâlpul Oprii - vârful dealului Osoiu - zarea dealurilor, pe deasupra văii Bilavăi - vârful dealului Orgoieștilor - capul de jos al runcului de pe dealul Racovei - drumul Bogdanei (loc de joncțiune cu moșiile Tătărașilor și Vasluiului) - spre nord, prin gura văii lui Spanache, la runcul din dealul Timoftei. Documentele cu ajutorul cărora am stabilit aceste hotare apar în revista "Elanul", nr. 90/2009, pag. 4-9.

Referitor la ultimele trei sate, considerăm necesară adăugarea următoarelor comentarii (care vor constitui tematica obligatorie pentru cercetările ulterioare, în scopul finalizării studiului):

1. ispisocul din septembrie 1635 - care stabilea, parțial, hotarele mănăstirii noi de la Corbu până în hotarele Hârsovenilor (în fapt, Hăoșeștilor) - evidenția hotarele sudice: poiana lui Rântunici - Vlamnic - râul Bârlad - gura pârâului Secuilor - stâlpul Oprii din teritoriul Lipovățului.

2. semnalarea calității lui Ștefan cel Mare de ctitor al uneia din șirul de mănăstiri succesive (vezi revista "Elanul", nr.90 din 2009), fapt ce poate arăta achiziționarea mult anterioară a Lipovățului de către acesta.

3. analiza uricului de la 12 iulie 1415⁵⁸ - prin care se relevă o situație demnă de o mai insistentă verificare: aceea că dania lui Cârstea Negrea (comună cu dania lui Alexandru cel Bun și a lui Oană Jumătate) către M-rea Bistrița se referă cu certitudine și la satele de pe Racova, iar Lipovățul este așezat geografic în vecinătatea și în prelungirea spre sud a satelor lui Cârstea Negrea. De altfel, toate aceste sate donate provin din "văslujenie" și pare normal ca Oană Jumătate să-și fi stabilit casa (neidentificată datorită deteriorării actului citat) în satul nou atribuit de Alexandru cel Bun (posibil Lipovățul), alături de "Balosinauții" - primit tot de la acesta, dar în altă zonă decât celelalte posesiuni ale familiei Jumătate. Astfel, înstrăinarea celor două sate ar justifica lipsa lor de la împărțirea averii rămase și ulterioara lor recuperare.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 142-143.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 366-367.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 38-39.

III. Vechiul ocol al Vasluiului

Plasarea de către cronicarul Grigore Ureche a formării ocoalelor târgurilor în perioada lui Iuga Vodă face posibilă în fapt, așa cum am arătat, derularea ei fie în perioada de coregență, fie în perioada de început a domniei lui Alexandru cel Bun. Satele adăugate de Ștefan cel Mare ocolului Vasluiului se grupează astfel:

1. Crăstoiaie, Bilcarii, Curteștii, Băltenii cu Delenii și seliștea Micleștilor, Mărășenii, Brudureștii cu seliștea Fundei, Filipeștii cu seliștea Secuilor, satul unde au fost Balosinăuții (?) au acte de proprietate de la Alexandru cel Bun, dovedind neapartenența lor la vechiul ocol.

2. Feereștii, Rohații și Câteștii sunt danii inițiale ale lui Alexandru cel Bun, pierdute de posesori și recuperate de fiii lor în timpul domniei lui Iliăș și Ștefan, fiind puțin probabilă apartenența lor la vechiul ocol.

3. Păuceștii și "satul lui Gherghe heregiul" au fost date de Ștefan vodă și ele ar fi putut aparține vechiului ocol (avem în vedere și vecinătatea lor directă cu Vasluiul).

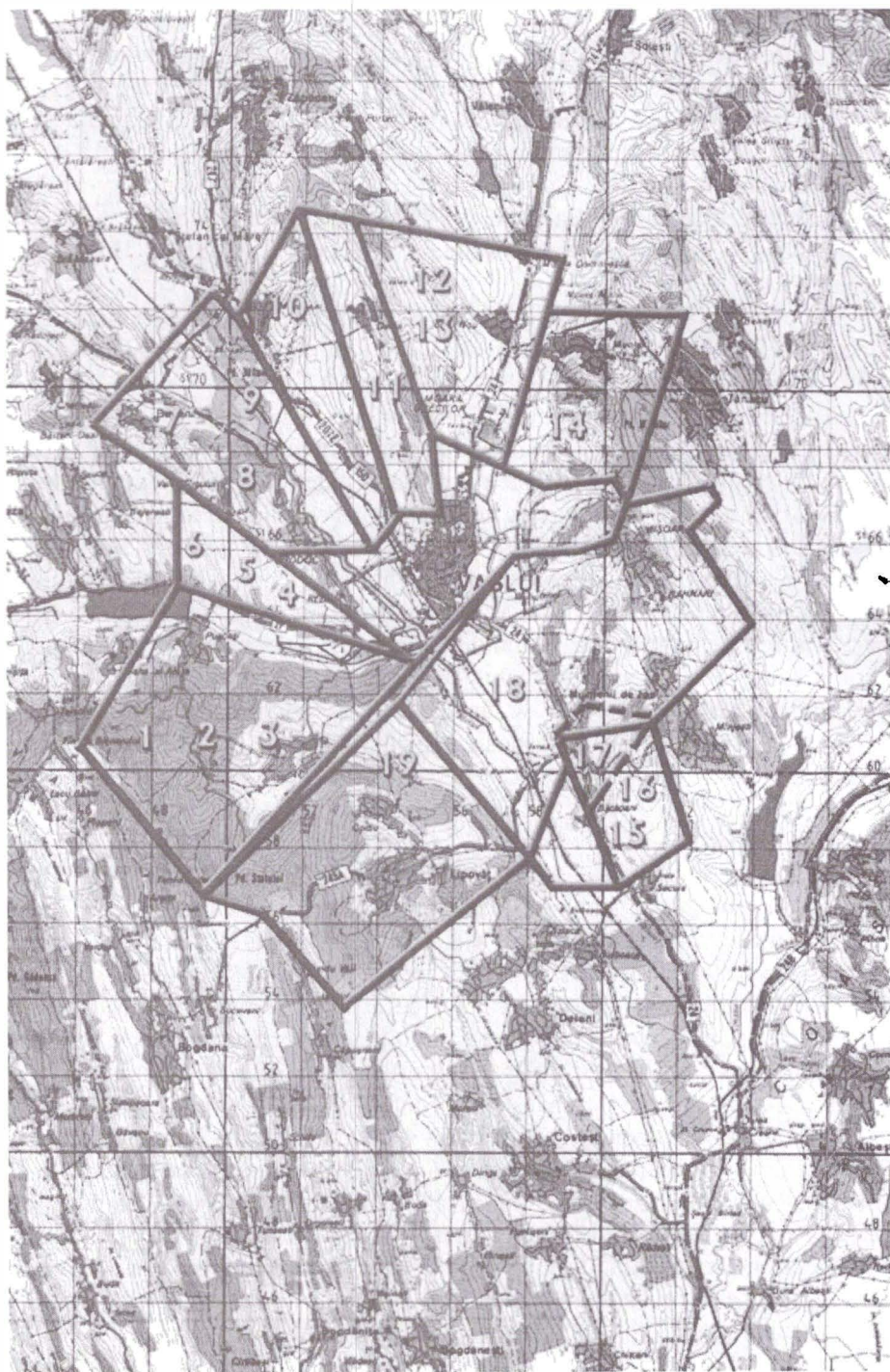
4. Lipovățului nu i se cunoaște proprietarul anterior lui Șteful Jumătate.

5. Urmare a celor arătate, rezultă faptul că vechiul ocol al Vasluiului ar fi cuprins între: valea lui Bejan de sub rediul lui Vodă de pe dealul Bârladului - drumul de pe zarea dealului Morii, în dreptul obârșiei văii Diaconului - piscul dealului Bustei de deasupra Răioarei - vechiul drum al Hușilor până la groapa nebunului de pe dealul Bahnari zarea dealului până în fundul Viișoarei - dealul Viilor până la piscul Cornilor peste gura Bustei în dealul Bustei fântâna Raiei capul Topilelor "movila unde a descălecat sfânta" - fântâna Corcii - gura Racovei - zarea dealului Gheorghioaiei până la vâlceaua Pășcoaiei - pârâul Ulmilor (?) - rediul lui Vodă de pe dealul Bârladului.

IV. Concluzii

La începutul materialului, afirmam că dezvoltarea ocoalelor reflectă în anumite momente istorice creșterea sau descreșterea puterii domnești. În cazul Vasluiului, am putut arăta instituționalizarea ocolului și extinderea lui sub un conducător mai mult legiuitor și reformator decât luptător - Alexandru cel Bun. Am reușit să arătăm și fărâmițarea moștenirii acestuia sub urmașii săi, prinși mai degrabă în păguboase lupte dinastice. Și, cel mai important lucru, am demonstrat semnificativ creșterea de 4-5 ori a feudei domnești sub Ștefan cel Mare. Minimalizând, am putea spune că este opera unui conducător chibzuit și gospodar. Dacă integrăm realizarea în contextul general - numărul cetăților țării, numărul luptătorilor (de calitate) ai oștirii sale, raportul dintre numărul jupanilor și al "panilor slujitori" din sfatul domnesc - vom realiza cu adevărat măreția momentului.

Nu extindem analiza (deși ar fi atât de necesară), ci mai arătăm doar faptul că, după 1490, începe o epocă nouă în istoria țării și în activitatea voievodului. Averea uriașă acumulată de un voievod războinic (și aici simt aproape dureros necesitatea unei analize reale) a stat la baza nivelului maxim de dezvoltare economică, militară și culturală pe care l-a atins Moldova și care, cu excepția ultimei, a durat până la stingerea dinastiei Bogdăneștilor.

Harta Ocolul Târgului Vasluiului

LITURGHIERUL IEROMONAHULUI MACARIE – PRIMUL LITURGHIER ORTODOX TIPĂRIT ÎN LUME (10 NOIEMBRIE 1508)

Gheorghe Clapa

Motto:

„Liturghierul constituie un izvor de învățătură, de iubire jertfelnică și de bucurie a întâlnirii cu Hristos Domnul, Cel pururea prezent în Biserica sa și în lume.

(† P. F. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române)

Cuvinte cheie: liturghier; ieromonahul Macarie; tipăritură, 500 de ani, manuscris slavon, tipograf; carte de cult; ediție jubiliară.

Keywords: the Liturgy Book, Macarie Hieromonk; printed; 500 years; Slavonic manuscript; printer; the Religious book; celebrate edition.

Summary

On November 10, 2008, we celebrated 500 years since the first was book printed in what is now the territory of Romania. Then, in 1508, monk Macarie crossed the Danube, from Țetinie the capital of Muntenegrul. He printed there three Religious books for the Greek Orthodox Christians. The Ottoman Empire banned the use of printing in spiritual purposes other than the Islamic by the minority who were under occupation. In the Romanian Country Radu the Great was the ruler (1496-1508), the son of Vlad the Monk and nephew of Vlad Tepes, the founder of Dealu monastery near Targoviste, where Macarie was installed and who will print books not only for the Romanians, but for the whole orthodoxy.

Macarius Slavonic printed three slavonic books: The Liturgy Book (1508), Octoechos (1510), Gospel (1512). In 1960 were kept five copies. one of them was reproduced anastatically, with a study by P. P. Panaitescu and index by Angela and Alexander Duțu (Romanian Academy Press, 1961). It is with Macarius's Liturgy that begins the history of printing in our country, at six decades after its emergence in Europe, through Gutenberg, and three decades since the printing of the first book into Romanian of the Lutheran Catechism (1544), in Sibiu, but there wasn't any copy preserved until today, only its documentary attestation. So through Radu the Great we enter the Gutenberg Galaxy, one of the greatest discoveries (Wonders of the World-the industrialization of writing) the multiplying of the written culture.

Creștinismul la români

Creștinismul pe teritoriul românesc este de origine apostolică, gila strămoșească fiind brăzdată și semănată de roadele Evangheliei prin propovăduirea ei de către Sfântul Andrei. Aproape toate popoarele s-au creștinat la o anumită dată, într-un context istoric, iar altele s-au format din elemente deja creștine, asimilându-și în etnogeneza lor odată cu alte elemente și pe cel creștin. Poporul român, însă, a

cunoscut credința creștină prin însuși procesul său de formare. Creștinarea poporului român a fost un proces desfășurat concomitent cu etnogeneza sa. Răspândirea creștinismului în spațiul carpato-danubiano-pontic s-a făcut în limba latină, astfel că noua credință a devenit unul din factorii principali ai promovării elementelor romane printre geto-daci. Factorul creștin apare în procesul de romanizare de la originea poporului român cu un rol determinant. Limba în care se slujea la început în cultul creștin pe teritoriul țării noastre a fost latina populară. Noțiunile de bază ale credinței creștine sunt redată în limba noastră prin cuvinte de origine latină, fapt ce arată că aproape toate denumirile de bază ale credinței și unele forme ale cultului creștin au fost create până în secolul al IV-lea. Cea mai cunoscută rugăciune, „Tatăl Nostru”, este alcătuită în proporție de peste 90% din cuvinte de origine latină, excepție făcând cuvinte precum: „greșeală”, „ispită” Alți termeni religioși au fost preluați din lumea păgână (biserică, Dumnezeu, duminică), dar au primit un sens nou, al credinței creștine, iar altele au fost create pe loc, pentru exprimarea noilor noțiuni de credință.¹

Rolul Coreei în inventarea tiparului metalic mobil

Presa fixă în care foile de hârtie, inventate în anul 105 d. Hr. de către Tai Lun, erau presate de blocuri de lemn în care fuseseră gravate textul și/sau ilustrațiile, a apărut pentru prima dată în China și a fost folosită în Asia de est cu mult înaintea lui Gutenberg. Până în secolele al XII-lea – al XIII-lea numeroasele biblioteci chineze conțineau zeci de mii de cărți tipărite. Coreenii și chinezii cunoșteau tiparul cu litere mobile dar nu a fost atât de utilizat ca în Europa Renașterii. Nu se știe dacă Gutenberg cunoștea aceste tehnici s-au le-a inventat independent.

În anul 1126, încercând să dea o lovitură de stat, socrul regelui Injong (1112 - 1146) a incendiat Palatul regal din orașul Kaesong – capitala de atunci a țării – și astfel zeci de mii de cărți aflate în Biblioteca Regală și în clădirea Academiei Naționale au fost transformate în scrum. Numărul mare de cărți existente în Coreea, toate tipărite cu matrițe de lemn este confirmat și de Shu Ching, sol al dinastiei chineze Sung, care, după vizita pe care a făcut-o în Coreea în anul 1123 scria că Regatul Koryo este o „Țară bogată în cărți” Astfel, apare ideea realizării unor tipare metalice mobile, obținute din bronz, prin turnare. În cartea Kogumsang Jungryemun (Codul eticii vechi și moderne) scrisă de învățatul coreean Lee Gyu Bo, autorul lasă să se înțeleagă în mod clar că aceasta a fost tipărită între anii 1234-1241, folosind un tipar metalic mobil. În jurul anului 1390 ultimul rege al dinastiei Koryo a înființat un „Sojongwon” (Birou al publicațiilor). Ulterior a apărut și un „Chujaso” – Oficiu guvernamental, care se ocupa cu turnarea tiparelor mobile.

Regele T'aejong (1400-1418) a dat dispoziție, în anul 1403, învățaților de la curtea sa să toarne mai multe seturi de tipare metalice mobile. În acea perioadă, toate publicațiile se editau în limba chineză – un fel de limbă latină a Orientului – iar „literele” din tipare erau hieroglife chinezești. Ele erau fixate într-un cadru având

¹ N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Vălenii de Munte, 1908, p. 13 și 14; V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911.

dimensiuni de regulă 49,5/30,3 cm, care corespundeau mărimii unei pagini. Așezarea hieroglifelor în acel cadru se făcea de sus în jos și de la dreapta la stânga. O contribuție esențială la dezvoltarea tehnicii tiparului metalic mobil a avut-o următorul rege Sejong (1418-1450) cunoscut în istorie și ca „regele (părintele) alfabetului corean” În anul 1437, el a ordonat turnarea unui nou set de „litere” (hieroglife) din bronz. Modelul lor se numea „Kabin cha”, el fiind folosit fără întrerupere timp de patru secole. După 1443, anul în care regele Sejong a inventat alfabetul fonetic coreean – Hangul – format din 19 consoane și consoane duble și 20 de vocale și semivocale, apar destul de târziu primele publicații în limba coreeană, imprimate cu tipare metalice mobile, la care s-au folosit atât literele alfabetului național coreean, cât și hieroglifele chinezești. Istorici și cercetători coreeni în domeniu susțin – și nu fără argumente – că unele țări din jur cât și din Europa – unde tiparul mobil a ajuns sau ar fi putut ajunge prin mongoli – ar trebui să le fie recunoscătoare Coreei pentru rolul în inventarea tiparului metalic mobil.²

Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg a adus la lumină arta tiparului

Un document, în aparență neînsemnat față de alte opere prestigioase, dar de o valoare incomensurabilă pentru istoria culturii, nu este altceva decât un fragment din prima carte de Gutenberg, anterioară cu aproximativ zece ani faimoasei Biblie de la Mainz, considerată în mod obișnuit a fi cel dintâi volum imprimat. Ne referim la Cartea Sibilelor, o scriere germană, răspândită ca manuscris încă din secolul al XIV-lea, iar fragmentul tipărit – o jumătate de pagină scrisă pe o parte și pe cealaltă – este cunoscut sub numele de Judecata de Apoi, deoarece despre această temă tratează cele câteva rânduri conservate (n. n. de fapt o poezie germană din secolul al XIV-lea). S-au calculat dimensiunile unei foi, deci și numărul de rânduri (28) ale unei pagini și prin raportare la textul operei, cunoscut din alte versiuni, numărul de pagini ale întregii lucrări: 74. O carte din care nu a rămas nici un exemplar întreg. Fragmentul a fost descoperit la Mainz în anul 1892 și este fala Muzeului Gutenberg din acest oraș.

Cartea Sibilelor a fost tipărită în anii 1445-1447, astfel încât opinia, larg răspândită, cum că Biblia din Mainz, care datează din 1456, reprezintă prima carte tipărită din Europa a fost rectificată de specialiști în sensul că aceasta din urmă este prima carte tipărită în Europa care a ajuns întreagă până la noi (în Europa, dar nu în lume căci tipărituri similare au existat în China și Coreea cu mult înainte de Gutenberg), după cum Cartea Sibilelor este prima carte tipărită în Europa de către inventatorul german.³

Prin migăloase studii comparative s-a putut stabili că Judecata de apoi este anterioară unei alte tipărituri, atribuită tot lui Gutenberg și care vădește un oarecare progres tehnic; această tipăritură, tot în stare fragmentară, este un Calendar, care a putut fi datat cu destulă siguranță pentru anul 1448. Cu aceeași literă primitivă ca

² Izidor Urian, *Reverberații. A fost Gutenberg primul?*, în „Magazin istoric”, anul XXXIV-serie nouă- nr. 4 (409), aprilie 2001, p. 75-77.

³ Radu Crețeanu, 1972. *Anul internațional al cărții. Un oarecare Ioan, denumit Gutenberg*, în „Magazin istoric”, revistă de cultură istorică, anul VI, nr. 9 (66) septembrie 1972, p. 90-93.

fragmentul din Judecata de apoi au fost tipărite mai mult ediții din gramatica latină a lui Aelius Donatus, o carte care a avut o deosebită căutare în evul mediu. Trei Donate, cunoscute prin câte un fragment sunt și ele anterioare Bibliei din Mainz. Mai trebuie adăugat că în anii 1454-1455, adică în perioada premergătoare Bibliei din Mainz, Gutenberg a tipărit o serie de „indulgențe papale”, pe foi volante, din care un exemplar, purtând anul 1454, poate fi considerat prima tipăritură datată (din Europa), precum și un Türkenkalender („Calendar turcesc”) din 1454-1455. Faza care a urmat a fost aceea a tipăririi Bibliei din Mainz. Pe baza descoperirii în Biblioteca din Cracovia a unor vechi probe de tipar, specialistul german Helmut Presser, fără a contesta data redactării Calendarului în anul 1448, a propus în 1967 redarea întregii serii de lucrări amintite mai sus, pe care le socotește contemporane sau chiar posterioare Bibliei, punând la îndoială și paternitatea lui Gutenberg asupra lor.⁴

În 1439 Gutenberg a fost chemat în judecată de trei locuitori ai Strasbourgului, cu care era asociat încă din 1436, în legătură cu o lucrare destul de confuz descrisă: din textul documentului reiese că este vorba de un mecanism cu două șuruburi „care servește pentru tipărit” das zum Drucken gehört. Specialiștii consideră că enigmatică afacere se referă, probabil, la o primă tentativă de a tipări cărți cu caractere mobile, rolul lui Gutenberg fiind, pare-se, acela de a-i instrui pe asociații săi. Tiparul se bazează pe utilizarea de caractere mobile, adică litere refofosibile de la o scriere la alta, asamblate de fiecare dată corespunzător textului. Tipograful german Johannes Gutenberg a dat omenirii o invenție, tiparul cu litere mobile în 1440. Este creditat cu inventarea unui nou tip de presă tipografică ce folosea, pentru prima dată în Europa, litere mobile, cu crearea aliajului folosit pentru acest tip de matrițe și cu realizarea unei întregi serii de cerneluri pe bază de uleiuri. Originea exactă a primelor prese ale lui Gutenberg este aparent necunoscută, mai mulți autori considerând preesele sale inițiale adaptări ale preselor mai vechie deja existente. Conform impactului avut, inventarea de către Gutenberg a presei cu litere mobile în Europa reprezintă o substanțială îmbunătățire a presei fixe, care era deja utilizată. Combinând aceste elemente într-un sistem de producție, invenția sa a permis tipărirea rapidă a materialelor scrise și o explozie a informației în Europa renascentistă.⁵

Arhivele judiciare din Mainz informează despre împrejurările tipăririi Bibliei. În anul 1455, bancherul Johannes Fust, din Mainz, îl acționează în judecată pe Gutenberg, cerând rambursarea importantelor sume de bani (de două ori câte 800 de fiorinți) avansate acestuia în anii 1450 și 1452, în cadrul asociației lor pentru „lucrarea cărților” Gutenberg neputând plăti, asociația este declarată desfăcută, iar Fust își ia partea aferentă din utilaje. În anul 1456, în condiții tehnice impresionante pentru epoca respectivă, cu litere de un model cu totul nou, reprezentând un veritabil salt calitativ, a ieșit la lumina zilei Biblia din Mainz zisă și Biblia cu 42 de rânduri (câte avea o pagină) sau Biblia lui Gutenberg. Cei care au dus la bun sfârșit și au comercializat

⁴ Bogdan Murgescu, *Un mileniu în zece secole. Tiparul schimbă fața lumii*, în „Magazin istoric”, anul XXXIV – serie nouă – nr. 7 (400), iulie 2000, p. 33-36; A. Labarre, *Istoria Cărții*, Institutul European, 2001, p. 60.

⁵ Mircea Coloșenco, *Cartea veche românească*, în „Academia bărlădeană”, nr. 14, trim. I, 2004, p. 4.

marea operă au fost Fust, fostul asociat al lui Gutenberg și Peter Schöffer, meșterul tipograf format de Gutenberg și mâna lui dreaptă, devenit între timp ginerele lui Fust. Cartea nu este semnată, nici datată. Se știe însă că ea a apărut după procesul Fust-Gutenberg (1455) și anterior datei de 15 august 1456, înscrisă de meșterul miniaturist Heinrich Kremer pe exemplarul din Biblioteca Națională. Biblia cu 42 de rânduri este cu adevărat o bijuterie a artei tipografice. Ea cuprinde 2 volume de mari dimensiuni (infolio), cu un total de 741 de pagini și aproximativ 2.500.000 de semne tipografice. Culegerea și punerea în pagină sunt deosebit de îngrijite, forma literelor elegantă, corectitudinea tipografică desăvârșită, astfel încât ea putea rivaliza din punct de vedere calitativ cu cele mai pretențioase manuscrise ale vremii.⁶

Gutenberg își păstrează vechiul utilaj, inclusiv caracterele de literă, de acum depășite, ale Judecății și Donatelor. Cu ele va tipări, prin anii 1456-1457, încă o serie de lucrări mărunte, precum și, poate în anii 1459-1460, în asociație cu Albrecht Pfister din Bamberg, Biblia cu 36 de rânduri, care net inferioară aceleia din Mainz, a fost multă vreme, tocmai din acest motiv, considerată anterioară ei. Ultima lucrare importantă a lui Gutenberg este un Catholicon din 1460. Ilustrul cărturar moare în ziua de 3 februarie 1468 la Mainz. Într-un consens unanim, Gutenberg este considerat nu numai inventatorul tiparului, dar și realizatorul, datorită mijloacelor tehnice pe care le-a găsit, a Bibliei care-i poartă numele.⁷

Epoca tipografilor ambulanți și a întemeierii primelor tipografii

Arta tipografică s-a răspândit rapid și în afara orașului Mainz. Mai întâi la Strasbourg în 1458, unde primul tipograf a fost Johann Mentelin, un giuvaergiu care probabil îl cunoștea pe Gutenberg din timpul șederii sale în acest oraș. Apoi la Bamberg, unde începând din 1460 a lucrat Albrecht Pfister, care a putut folosi unele din vechile litere ale lui Gutenberg. Ocuparea Mainz-ului de către Adolf de Nassau, soldată cu uciderea mai multor sute de cetățeni și cu desființarea vechilor libertăți urbane, a prilejuit exodul multora dintre ucenicii lui Gutenberg și Schöffer, care au luat cu ei atât cunoștințele tehnice dobândite la Mainz cât și unele dintre materiale, în primul rând poansoane pentru litere. Din acest moment, tehnica tiparului se difuzează cu rapiditate.⁸

Se înființează tipografia atât în marile centre universitare, unde exista o cerere masivă și sigură de carte, cât și în alte orașe, care puteau oferi condiții favorabile de producție și oportunități de desfacere a mărfii. Amintim acum, fără pretenția de a da o listă completă de orașe precum Köln (1466), Basel (1467), Augsburg (1468), Veneția (1469), Paris, Nürnberg și Utrecht (toate în 1470), Milano, Napoli și Florența (1471), Lyon, Valencia și Buda (1473), Bruges (1474), Lübeck (1475), Londra (1480),

⁶ Gabriel Ștrempel, *500 de ani de tipar românesc. Rostul cărții în viața lumii*, în „Magazin istoric”, anul XLII – serie nouă – nr. 11 (500), noiembrie 2008, p. 8-9.

⁷ Georgeta Chirilă, *Evoluția tiparului românesc în Țările Române în secolul al XVI-lea*, Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș, p. 1.

⁸ Bogdan Murgescu, *op. cit.*, p. 35-36.

Stockholm (1483), etc. În 1480 funcționau deja ateliere tipografice în mai mult de 100 de orașe și fenomenul continua să se răspândească.⁹

Pentru Europa de Răsărit, sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea sunt epoca tipografilor ambulanți și a întemeierii primelor tipografii în marile orașe: Veneția (1483 prima tipăritură cu litere glagolitice; 1512 cu litere chirilice), Cracovia (1491), Cetinie (1493-1494), Târgoviște (1508), Praga (1517), Belgrad (1522), Moscova (1564), Lvov (1574), Ostrog, azi Ostrogojsk, în Federația Rusă (1580).¹⁰

Prima formă de editare a cărții a fost scriptoriul (atelier de caligrafie și miniatură, care funcționa în cadrul unei mănăstiri sau cancelarii). Astfel de activități au fost organizate în mănăstiri precum Vodița, Tismana, Bistrița, Neamț, Putna, Dragomirna, etc., exclusiv sub patronaj eclesastic sau domnesc. Comandate de voievozi sau înalți clerici, manuscrisele au avut o imensă circulație în tot spațiul sud-est european și până în Georgia sau Orientul Apropiat. Scriptoriile și cărțile manuscrise au dăinuit până la începutul secolului al XIX-lea, reprezentând un specific al artei cărții pe pământ românesc.¹¹

Introducerea tipografiei ca instituție nouă în spațiul cultural românesc a fost precedată și de activitatea unor meșteri tipografi itineranți provenind din ținuturi românești și care au lucrat la imprimarea unor incunabule în diferite orașe europene. Toate cărțile tipărite până în anul 1500 poartă numele de incunabule, de la latinescul cunabulum, adică leagăn. Toma Transilvanul din Sibiu („Toma Septemcastrensis de civitate Hermani”) a tipărit în 1470 și 1472 două incunabule la Mantua și un altul, în 1481, la Modena. Numele lui Bernard din Dacia figurează pe un incunabul tipărit la Neapole, iar Martin din Codlea este meșterul unei lucrări editate la Brünn (Brno). Andrei Corbu din Brașov („Andreas de Corona sau Corvus”) și Martin Bârseanul din Codlea („Martinus Burciensis de Szeidino”) apar în colofonul (postfața tipografului, de pe ultima pagină) Breviarului Olomucense (Veneția, 1484). Acești meșteri tipografi itineranți aparțin unui tip comun în Europa secolului al XV-lea.¹²

Cel mai vechi incunabul se datorează unui autor cunoscut sub numele Prizonierul transilvan („Captivus Septemcastrensis”), născut într-un sat lângă Sebeș, în anul 1422 și mort la Roma, în 1502. A fost răpit la vârsta de 16 ani, la asediul cetății Sebeș, unde învăța limba latină și teologia la o școală a dominicanilor. Scrierea sa Tractatus de ritu, moribus, condicionibus et nequicia Turcorum (Tratat despre credințele, obiceiurile, viața și viclenia turcilor), apărută la Urach (Baden-Württemberg, Germania), în 1482, a fost elaborată după ce în 1458, reușise să scape din captivitate. Partea introductivă descrie amănunțit expediția din 1438 a sultanului Murat al II-lea (1421-1451) în Transilvania, la care a participat și voievodul Țării Românești Vlad Dracul (1436-1446). Această relatare este una dintre cele mai vechi

⁹ *Ibidem*, p. 36.

¹⁰ Gheorghe Buluță, *500 ani de tipar românesc. De la scriptoriul la tiparniță*, în „Magazin istoric”, anul XLII, serie nouă, nr. 11 (500), noiembrie 2008, p. 10.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem* p. 12.

însemnări privind Evul Mediu românesc, scrisă de un cronicar originar din aceste ținuturi.¹³

Pelbart de Timișoara („Pelbartus de Temeswar”), cca. 1435-1504, predicator franciscan cu studii la Universitatea din Cracovia, a publicat șase mari cicluri de predici Sermones în limba latină, între anii 1487-1590 (ultimele cărți din ciclul Aureum Rosarium fiind terminate și tipărite după moartea autorului de către un discipol, vicarul Oswald de Lasko). Volume din opera lui Pelbart de Timișoara, „scriptor ecclesiasticus celebris”, se regăsesc azi în diverse fonduri românești de incunabule și cărți rare. Biblioteca Județeană Timiș numără printre valorile sale bibliofile volumul Pommerium quadragesimale, Augsburg, 1502, exemplar având pe prima filă un portret al autorului. Această gravură, realizată de un artist din Augsburg, Hans Othmar, îl prezintă pe Pelbart așezat la un pupitru pe care se află o carte descrisă și diverse instrumente pentru scris.¹⁴

Prima tipăritură care a folosit caractere chirilice, alături de cele glagolitice (literele alfabetului cu același nume, întocmite după modelul literelor mici grecești și folosite în unele scrieri bisericești slave), a fost Liturghierul imprimat la Veneția în 1483, pentru catolicii croați. Au fost turnate literele specifice limbii croate în acel mare centru industrial, ca să fie ajutată populația slavă catolică de dincoace de Adriatică. În 1491 se tipărește la Cracovia pe atunci capitala Poloniei, în tiparnița lui Schweipoldt Fiol, cinci cărți slave bisericești, despre care se spune că ar fi folosit texte manuscrise moldovenești din vremea lui Ștefan cel Mare și Sfânt. În 1492, tiparnița lui Fiol este desființată de biserica catolică. La Veneția exista o tiparniță chirilică ce funcționa în umbra celebrei tiparnițe a lui Aldus Manutius și a lui Andrea Torezzani, ginerele său. Se cunoaște doar o carte, un Ceaslov, imprimat în 1493. Dar, tiparnița a fost vândută Muntenegrului, unde ieromonahul Macarie intră de drept în rândul meșterilor tipografi.¹⁵

Înainte de a urmări evoluția tiparului românesc, se impune o scurtă incursiune în istoriografia română. Primele cercetări datează încă din secolul al XIX-lea cum este și lucrarea lui Vasile Popp, Disertație despre tipografiile românești din Transilvania, apărută în anul 1838. Un punct de reper a fost însă apariția în 1903 a Bibliografiei românești vechi consacrată vechilor tipărituri. Tema a stat în atenția multor istorici români precum B. P. Hașdeu, N. Hodoș, N. Iorga, P. P. Panaitescu, D. Simionescu, Ghe. Buluță, T. Verdinaș, Demény Lajos și Lidia Demény, V. Duță, etc. Se impune o analiză succintă și a contextului intern în care au apărut aceste prime tipărituri românești. Fără îndoială că ele trebuie să fi corespuns unei dezvoltări în plan economic, social, politic și cultural, mai ales dacă ținem seama de faptul că tipografia a pătruns destul de timpuriu în țara noastră, la numai 53 de ani de la apariția primei cărți tipărite, la 25 de ani de la tipărirea primei cărți slavonești și la 17 ani de la imprimarea primelor cărți cu alfabet chirilic. Poate tocmai de aceea putem afirma că

¹³ *Ibidem* p. 13.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Gabriel Ștrempel, *Cinci veacuri de tipar pe pământ românesc. 1508. Din truda „smeritului ieromonah Macarie...”* în „Magazin istoric”, anul XLII – serie nouă – nr. 5 (494), mai 2008, p. 6.

apariția primelor tipărituri românești constituie o parte integrantă a unui fenomen european, o reflectare a acestuia pe plan local și nicidecum o apariție izolată, întâmplătoare, ruptă de dezvoltarea culturală generală a țării și de cultura europeană.¹⁶

Sfânta Liturghie – izvor de viață sfântă și lumină veșnică¹⁷

Cuvântul *Liturghie* în limba greacă înseamnă *lucrare publică* și provine din alte două cuvinte, „laos” și „ergon” „Laos” înseamnă popor, iar „ergon” înseamnă „lucrare” Deci Liturghia este lucrarea poporului dreptcredincios pentru a preamări pe Dumnezeu, dar și lucrarea lui Dumnezeu pentru a sfinți poporul dreptcredincios. Înainte de începerea Sfintei Liturghii, diaconul zice: *”Vremea este să facem Domnului”*, dar același verset¹⁸ (Ps. 118, 126) se poate traduce „*vremea este ca Domnul să lucreze*”, ca Domnul să lucreze pentru noi. Este deci posibilă o dublă traducere, ceea ce înseamnă un dublu conținut duhovnicesc al Sfintei Liturghii, ca lucrare publică, și anume, lucrarea poporului pentru preamărirea lui Dumnezeu și lucrarea lui Dumnezeu pentru sfințirea poporului. În acest înțeles, la sfârșitul Sfintei Liturghii se arată că Dumnezeu este Sfințitorul poporului: „*Tu ești sfințirea noastră*”, iar rostul Liturghiei este sfințirea poporului dreptcredincios de către Dumnezeu, Care este prezent și lucrează în timpul Sfintei Liturghii. Săvârșitorul principal al Sfintei Liturghii este Însuși Domnul nostru Iisus Hristos: „*Tu ești Cel ce aduci și Te aduci, Cel ce primești și Cel ce Te împarți (dăruiești)*”- după cum se spune în rugăciunea aducerii darurilor la Sfântul Altar. De aceea, conținutul duhovnicesc al Liturghiei poate fi rezumat astfel: „*Hristos în mijlocul nostru*” Dar nu numai după prefacerea Darurilor în Trupul și Sângele Domnului, ci în întreaga Sfântă Liturghie, de la început până la sfârșit, este Hristos prezent în mijlocul nostru, după cum a făgăduit El însuși: „*Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor*”¹⁹ Deci Hristos este prezent în mijlocul poporului dreptcredincios adunat în numele Lui. El este prezent între noi, în mod tainic, nevăzut. Iar această prezență harnică a lui Hristos, nevăzută, dar reală, în timpul Sfintei Liturghii, este mărturisită iconic, vizual, prin icoane și prin acte sau gesturi liturgice ale arhierelui sau ale preotului; și este proclamată verbal prin citirea Evangheliei, prin cuvinte de cerere și binecuvântare rostite de arhierel care prezidează Sfânta Liturghie, de preoți și de diaconi, slujitori ai lui Hristos în și pentru Biserica Sa, potrivit cuvintelor Sale: „*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi*”²⁰ și „*cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă*”²¹ Această prezență harnică a lui Hristos – Arhierel veșnic în Sfânta

¹⁶ Georgeta Chirilă, *op. cit.*, p.1; T. Nedelcea, *Civilizația cărții*, Scrisul Românesc, 1996, p. 45; Demény L., Lidia Demény, *Carte, Tipar și Societate la Români în sec. al XVI-lea*, București, Kriterion, 1986, p. 34.

¹⁷ P. F. Daniel Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Sfânta Liturghie. Izvor de viață sfântă și lumină veșnică*, în „Magazin istoric”, anul XLIII, serie nouă, nr.1 (502), ianuarie 2009, p. 33-37.

¹⁸ Ps. 118, 126; I. P. S. Daniel Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *op. cit.*, p. 34.

¹⁹ Matei 18, 20; *Ibidem*.

²⁰ Ioan 20, 21; 13, 20; Matei 10, 40; *Ibidem*.

²¹ Luca 10, 16; *Ibidem*.

Liturghie a Bisericii se intensifică în dăruirea Lui către Biserică și culminează în sfințirea Darurilor și împărțirea clerului și credincioșilor cu Trupul și Sângele Său. Astfel, Euharistia este cea mai solemnă și cea mai intensă comuniune a Bisericii cu Hristos, El fiind Capul și Mirele Bisericii, iar Biserica fiind Trupul Său tainic. Prin împărțirea euharistică Hristos nu mai este prezent doar în mijlocul nostru sau între noi, ci înlăuntrul nostru, în noi. El devine Viața vieții noastre.²² Sfânta Liturghie este cea mai necesară, mai prețioasă, mai benefică și mai sfântă lucrare a Bisericii, ca lucrare a poporului pentru Dumnezeu și lucrare a lui Dumnezeu pentru popor, dar și pentru întreg universul creat de Dumnezeu.

Prin Sfânta Liturghie se realizează cea mai vie legătură duhovnicească a lui Hristos cu Biserica Sa, cea mai bogată comunicare și cea mai intensă comuniune dintre Hristos – Capul Bisericii și Biserica Sa, care este Trupul Său tainic, templu al Sfântului Duh, casă și popor al lui Dumnezeu – Tatăl, prin care se dăruiește Bisericii Sale viață veșnică, după cum ne arată Mântuitorul Iisus Hristos, în Evanghelia după Sfântul Evanghelist Ioan: „*Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu, are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi*”²³ Când în timpul Sfintei și Dumnezeieștii Liturghii ne împărțim cu Trupul și Sângele Domnului, ni se spune de către preot că ne împărțim „*pentru iertarea păcatelor și viața de veci*”, iar strana cântă în timpul împărțirii credincioșilor: „*Trupul lui Hristos primiți, și din izvorul cel fără de moarte gustați*” Unirea duhovnicească a lui Hristos cu Biserica Sa și a Bisericii Sale cu Hristos are ca scop iertarea păcatelor și sfințirea oamenilor pentru a dobândi mântuirea și viața veșnică. De aceea, suntem chemați în timpul Sfintei și Dumnezeieștii Liturghii ca „*toată viața noastră, lui Hristos Dumnezeu să o dăm*” Deci, Sfânta Liturghie nu e un simplu ritual, o simplă tradiție formală, ci ea este însăși viața Bisericii în legătura ei vie cu Hristos Domnul, Care a spus: „*Iată, Eu Sunt cu voi în toate zilele până la sfârșitul veacului*”²⁴ Sfânta Liturghie confirmă deci prezența iubitoare, sfințitoare și mântuitoare a Lui Hristos în viața Bisericii. Hristos Domnul este prin harul Său prezent în toată lumea, dar în modul cel mai intens, mai intim și mai activ este El prezent acolo unde e chemat mai des și iubit mai mult, adică în Biserica Sa, și mai ales în Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie a Bisericii Sale, „*pe care a câștigat-o cu însuși Sângele Său*”²⁵ În Sfânta Liturghie se mulțumește lui Dumnezeu „*pentru binefacerile pe care le știm și pe care nu le știm, pentru binefacerile Tale cele arătate și cele nearătate ce ni s-au făcut nouă*”

Folosul Sfintei Liturghii și al Sfintei Împărțășanii pentru viața creștinilor este mare, fiind exprimat chiar în rugăciunile Sfintei Liturghii: „*trezirea (sau trezvia) sufletului, iertarea păcatelor, împărțirea cu Sfântul Duh, primirea Împărăției cerurilor, îndrăznirea către Dumnezeu*” (Rugăciune după sfințirea Darurilor), „*sfințirea sufletelor și trupurilor, tămăduirea sufletului și a trupului, izgonirea a tot potrivnicului, luminarea ochilor inimii, împăcarea sufleteștilor puteri, ajutor spre credință neînfruntată, dragoste nefățarnică, desăvârșirea înțelepciunii, paza*

²² Ioan 6, 56-57; *Ibidem*.

²³ Ioan 6, 54; *Ibidem*, p. 35.

²⁴ Matei 28, 20; *Ibidem*.

²⁵ Fapte 20, 28; *Ibidem*.

poruncilor dumnezeiești, adăugirea dumnezeiescului har, dobândirea Împărăției lui Dumnezeu” (Rugăciunea întâi de mulțumire, după Dumnezeiasca Împărtășanie, a Sfântului Vasile cel Mare), *spre bucurie, spre sănătate și spre veselie”* (Rugăciunea a patra de mulțumire a Sfântului Chiril al Alexandriei).

Sfânta Liturghie cuprinde în rugăciunile sale viii și morții, pe cei prezenți și pe cei ce nu pot participa la ea din motive întemeiate, ea cuprinde Biserica întregă de la o margine la alta a pământului și întreg universul. Ea se săvârșește pentru sănătatea și mântuirea oamenilor, pentru îmbelșugarea roadelor pământului și pentru vremuri pașnice, fiindcă prin ea se arată iubirea atotmilostivă și atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu pentru „*lumea pe care a făcut-o dreapta Sa*”

Primele cărți tipărite la români s-au scris și tipărit în tinda Bisericii. Artele și toată cultura poporului român au izvorât din cult, încât se poate spune că sufletul culturii românești este cultul ortodox. Cultul înseamnă cultivarea relației oamenilor cu Dumnezeu Creatorul, iar cultura înseamnă cultivarea relației oamenilor cu lumea, cu creația lui Dumnezeu. Când noi mulțumim Creatorului pentru creație, o facem pentru că suntem ființe inteligente și liturgice sau euharistice, adică recunoscătoare sau mulțumitoare. Cuvântul grecesc *euharistie* înseamnă recunoștință sau mulțumire. Când arătăm recunoștință față de Dumnezeu, pentru că ne-a adus de la neființă la ființă, adică la existență, pentru că folosim aerul Lui, apa Lui și soarele Lui, create nu de noi, ci create de El pentru noi, atunci creștem în iubire, cultivăm relația noastră cu Dumnezeu Creatorul și sfințim creația Lui, continuând lucrarea Lui împreună cu El. De aceea se spune în popor că „*omul sfințește locul*” Da, sfințește locul dacă se sfințește mai întâi pe sine în relația sa cu Cel Unul Sfânt, cu Dumnezeu, cu Preasfânta Treime și cu Sfinții lui Dumnezeu prezenți și lucrători în Sfânta Biserică și în lume.

Liturghia a fost izvorul culturii românești, pentru că mai întâi „*sufletul culturii este cultura sufletului*” Din iubirea și recunoștința oamenilor credincioși față de Hristos s-a dezvoltat și cultura dărnicii față de Biserica lui Hristos, Cel ce prin lucrarea Bisericii Sale ne iartă păcatele,²⁶ ne botează copiii, ne binecuvântează nunta, ne binecuvântează casele, ne sfințește toată viața. Din mulțumirea adusă lui Dumnezeu și din darurile oferite Bisericii s-a născut arta religioasă sau sacră, și anume muzica, poezia și literatura religioasă, miniatura, caligrafia, tiparul bisericesc, arhitectura și sculptura bisericească, iconografia, broderia și altele. Toate acestea au inspirat și luminat apoi cultura poporului român: școala, limba, literatura, arta, folclorul, onomastica, toponimia, sărbătorile legale, cultul eroilor, stema țării, imnul național, dar mai ales jertfelnicia și răbdarea românilor cu speranța biruinței asupra răului, ca tărie a legăturii dintre Crucea și Învierea lui Hristos arătată în viața poporului credincios.

După ce creștinii ortodocși români și-au înfrumusețat sufletele ascultând Evanghelia iubirii milostive a lui Hristos, privind icoanele sfinților iubitori de Dumnezeu și de oameni, văzând veșmintele luminoase ca semne ale luminii din Împărăția Cerurilor, plini de pace sufletească și de iubire sfântă revărsată din iubirea jertfelnică a Lui Hristos pe care au primit-o în Sfânta Liturghie, ei ajută pe cei săraci, flămânzi, goi, orfani, bolnavi, străini, pe cei necăjiți și întristați, singuri și uitați de

²⁶ Ioan 20, 22-23; *Ibidem*, p. 36.

oameni, pentru că *filantropia Bisericii se naște din Liturghia Bisericii*, adică lucrarea socială a Bisericii izvorăște din viața spirituală a ei și se exprimă în milostenie personală sau în instituții filantropice: cămine pentru copii, case pentru bătrâni, unități medicale, cantine pentru săraci ș.a.. Astfel Taina Sfântului Altar se unește cu Taina Fratelui care are nevoie de iubirea milostivă a celui darnic.²⁷

Pe teritoriul țării noastre, de la creștinarea strămoșilor prin predica Sfântului Apostol Andrei până azi, niciodată nu s-a întrerupt săvârșirea Sfintei Liturghii. Chiar dacă Sfânta Liturghie a fost săvârșită sau celebrată în peșteră, în munți, în văi adânci, în locuri ascunse, când năvăleau popoarele migratoare, totuși ea nu a încetat niciodată. Oricât ar fi fost românii ortodocși de prigoniiți și asupriți de stăpânitori de altă credință sau de promotori de ideologii străine și atee, Sfânta Jertfă Euharistică a Sfintei Liturghii a continuat să fie celebrată în popor, pentru că prin ea se primește puterea jertfelnică de a fi credincioși lui Hristos și de a rămâne uniți cu El în istorie și în eternitate. Pomenirea eroilor și a morților din neam în neam, din generație în generație, a inspirat și susținut o cultură a continuității românești creștine, iar circulația cărților de cult în limba română în toate provinciile românești a contribuit la dezvoltarea conștiinței unității naționale, încât putem spune că Liturghia a format și salvat România creștină.

În orice loc și în orice neam sau popor s-ar săvârși Sfânta Liturghie nu este niciodată doar o lucrare locală, etnică sau națională, ci totdeauna ea este și universală, întrucât în Sfânta Liturghie se manifestă credința și unitatea Bisericii Ortodoxe sobornicești, plene și universale, din toate timpurile și din toate locurile, „*credința dată o dată pentru totdeauna sfinților*”²⁸ De aceea, începând cu Proscomidia, unde sunt pomenite cele 9 cete de sfinți, clerul și conducătorii mireni, viii și morții, și până la sfârșitul Liturghiei, totul este deodată local și universal, pământesc și ceresc, temporal și veșnic. În mod deosebit comuniunea Bisericilor Ortodoxe Autocefale la nivel universal se vede în pomenirea întâistăților acestor Biserici în timpul Sfintei Liturghii prezidată de unul dintre aceștia.

Ne exprimăm speranța că Liturghierul nu va rămâne o simplă carte de ritual sau un obiect de studiat, ci va constitui un izvor de învățătură, de iubire jertfelnică și de bucurie a întâlnirii cu Hristos Domnul, Cel pururea prezent în Biserica Sa și în lume.

Perioada manuscriselor slave

În pofida vechimii creștinismului pe teritoriul țării noastre, curentul slavon s-a dezvoltat cu repeziune la începutul mileniului al II-lea în Peninsula Balcanică, s-a impus pentru un timp și în zona noastră, poporul român asumându-și limba și cultura slavonă. Elementele limbii slavone s-au introdus în limba noastră în secolele VI – X, prin contactul îndelungat al slavilor cu poporul român. Românii din Ardeal adoptaseră Liturghia slavă înainte de a veni ungerii în zonă. Elementul slavon a fost menținut în continuare în Biserica noastră pentru a feri pe creștinii ortodocși de propaganda

²⁷ Matei 25, 31-40; *Ibidem*, p. 37.

²⁸ Iuda 1, 3; *ibidem*.

catolică, care ar fi găsit un sprijin în limba de origine latină a românilor. În toată această „perioadă slavă” au luat ființă în mănăstirile din Transilvania, Moldova și Oltenia școli de caligrafie și „școli voievodale”, care au dat culturii noastre mii de manuscrise, care se păstrează astăzi în biblioteci și muzee din țară și străinătate. Manuscrisele erau confecționate din pergament sau hârtie cumpărate de la fabricile din Veneția, Silezia sau chiar Brașov. Cheltuielile pentru aceste manuscrise erau suportate de domnii țării, de ierarhi, egumeni sau credincioși iubitori și dornici de Liturghie și carte românească.²⁹

Liturghierul – cartea de slujbă cea mai importantă de cult

În săvârșirea sfințelor slujbe, Biserica Ortodoxă urmează o anumită rânduială, un tipic, care s-a fixat în scris în cărți speciale numite cărți liturgice. Sistematizarea și fixarea în scris a rânduielilor de cult și textul sacru al rugăciunilor fac să apară cele mai vechi cărți de slujbă, printre care și Liturghierul-Molitvelnic de felul Evloghiului lui Serapion din secolul al IV-lea, deși rădăcinile lui sunt și mai vechi, luându-se în considerație diversele „Rânduieli bisericesti” ca de exemplu Constituțiile Apostolice care și ele încearcă o reglementare a vieții creștine și în domeniul cultului. Un rol hotărâtor în fixarea tipicului cărților de slujbă bisericească l-au avut mănăstirile și în primul rând cele de la Athos. Aici s-au găsit cele mai multe manuscrise liturgice ale cărților de slujbă ortodoxă, scrise de copiii care au trăit în mănăstirile respective sau aduse din alte părți și păstrate aici. Învățatul grec Sp. Lambros a întocmit un catalog al manuscriselor athonite (s-au găsit aproximativ 300 de Liturghiere grecești), dintre care cele mai multe aparțin mănăstirilor Sf. Pantelimon, Dionisiu și Ivion (unde s-a

²⁹ Gheorghe Buluță, *op. cit.*, p. 10-12; I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, vol. I, București, 1903, p. 393; I. Bărbulescu, *Curențele literare la români în perioada slavonismului cultural*, București, 1928, p. 1; N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I, București, p. 23-34; I. Bogdan, în *Omagiul lui T. Maiorescu*, București, 1900, p. 585; N. Iorga, *Istoria bisericii române [ști]*, vol. I, p. 16; Damian P. Bogdan, *Despre manuscrisele slave din Biblioteca Academiei Române*, București, 1940, p. 1; I. Bogdan, *Cultura românească veche. Două Conferințe*, București, 1898; Idem, *Însemnătatea studiilor slave pentru români*, București, 1894; Ilie Bărbulescu, *Individualitatea limbii române și elementele slave vechi*, București, 1929; Grigore Nandriș, *Despre influența slavă în limba română*, București, 1933; Ecaterina Piscupescu, *Literatura slavă din Principatele Române în veacul al XV-lea*, București, 1939; Al. Procopovici, *Introducere în studiul literaturii vechi*, Cernăuți, 1922; Ștefan Berechet, *Comori slavo-române răspândite*, în „Biserica ortodoxă română”, seria a II-a, vol. XL, 1922; E. Turdeanu, *Din vechile schimburi culturale dintre români și iugoslavi*, extras din „Cercetări literare”, III, București, 1939; P. P. Panaitescu, *Începuturile influenței slave asupra românilor* (curs universitar 1934-1935), București, 1935 (n. n. la B.A.R., cursul litografiat predate în anul universitar 1938-1939); I. Bogdan, *Manuscripte slavo-române în Kiev*, în „Convorbiri literare”, XXV, 1891-1892, p. 503-511; Idem, *Câteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială de la Viena*, în „Analele Academiei Române, Secția istorie”, seria II, tomul XI, București, 1889; E. Turdeanu, *Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1943, [studiu apărut în „Cercetări literare”, V, București, 1943, p. 99-240]; Gr. Crețu, *Mardare Cozianul, Lexicon slavo-românesc și tâlcuirea numelor*, București, 1900.

descoperit un manuscris din secolul al XI-lea, scris pe pergament și considerat a fi cel mai vechi). Pentru săvârșirea slujbei Sfintei Liturghii și a slujbei celor 7 Laude, preotul are în Sf. Altar Evanghelia (care stă pe Sfântă Masă) și Liturghierul.³⁰

Liturghierul este cartea de slujbă cea mai importantă în cult (Liturghierum Liber, missale – la catolici). Liturghierul nu poate lipsi din cărțile de cult, căci aici sunt cuprinse slujbele de bază ale celei mai sfinte dintre slujbele Bisericești: Sfântă Liturghie, în centrul căreia stă slujba Sfintei Euharistii.

Liturghierul cuprinde în prima parte rânduiala slujbelor premergătoare Sf. Liturghii: rânduiala Vecerniei, a Miezonopticii după tipicul ce urmează în mănăstiri, cuprinzând ceasul al IX-lea, Vecernia Mică, Vecernia Mare și rânduiala Utreniei; rânduiala Vecerniei cu Litie de sâmbătă seara; rânduiala slujbei de dimineață (miezonoptica și Utrenia din zilele de duminică și de sărbători) și rânduiala Utreniei din zilele de rând.

Slujba Sfintei Liturghii este redată cu rânduiala părților componente:

Rânduiala Proscomidiei precedată de rânduiala pregătirii sfinților slujitori pentru începerea Proscomidiei și Rânduiala pregătirii lor pentru săvârșirea Dumnezeieștii Liturghii. Sunt redată rânduielele celor trei Sfinte Liturghii care se săvârșesc în biserică, în etapele rânduite ale anului bisericesc: Liturgia Sf. Ioan Gură de Aur cu cea mai deasă întrebuițare; Liturgia Sf. Vasile și Liturgia Darurilor mai înainte sfințite. La începutul ultimelor două Sfinte Liturghii se dau îndrumări despre timpul și modul săvârșirii lor. Astfel se arată că Liturghia Sfântului Vasile se săvârșește numai de zece ori pe an și anume: în primele cinci duminici din Sfântul și Marele Post, în Sfânta și Marea Joi, în Sâmbăta Mare, în ziua pomenirii Sf. Vasile cel Mare (1 ianuarie), în ajunul Nașterii Domnului și în ajunul Botezului Domnului (dacă ajunul e sâmbăta atunci această Liturghie se săvârșește Duminică iar sâmbăta se săvârșește Liturgia Sf. Ioan Gură de Aur). Liturghia Darurilor mai înainte sfințite după cum este hotărât, prin Canonul 52 al Sinodului Trulan, se slujește în toate zilele Postului Mare, al Sfintelor Paști afară de sâmbătă, duminică și ziua Bunăvestiri. Se arată situațiile când nu poate fi săvârșită în Joia Mare, iar Vinerea fiind zi aliturgică nu se săvârșește nici o liturghie.

Se dau îndrumări asupra rânduielelor deosebite a acestei Sfinte Liturghii și a pregătirilor pentru săvârșirea ei precum și textul cu rânduiala săvârșirii Liturghiei așa cum s-a dat și la Liturgia Sf. Vasile.

Urmează rânduiala Împărtășirii. Sunt redată optusurile la praznicele împărătești și ale Sfinților zilelor de peste săptămână, ecfonise, stihuri, tropare și condace care se cântă la diferite sărbători.

Urmează un capitol special cu felurite rânduiele și rugăciuni privitoare la: binecuvântarea colivei, a Cinstitei Cruci, a slujbei de Duminica Floriilor, a pâinii pentru Sfintele Paști, a diferitelor prinoase (ouă, poame, gustarea strugurilor la 6 August etc.), Învățătura pentru scoaterea Sfântului la aer.

³⁰ Pr. Profesor Ene Braniște, *Originea, instituirea și dezvoltarea cultului creștin*, în revista „Studii Teologice”, 1963, nr. 3-4, p. 132-140; Idem, *Rolul Athosului în istoria cultului ortodox*, în revista „Orthodoxia”, 1953, nr.2, p. 220-227.

Sunt cuprinse în liturghier și rugăciuni pentru diferite cereri de trebuință din viața omului: pentru cei bolnavi, cei ce călătoresc, cei din închisori, pentru vrăjmașii asupritori, pentru diferite calamități naturale (foamete, secetă, epidemii, etc.), pentru orice primejdie, rugăciuni de mulțumire.

Un capitol prevede povățuirii pentru Sfinții slujitori în legătură cu: pregătirea pentru slujbă, atât privitor la persoana preotului, cât și pregătirea celor necesare săvârșirii Sfintei Euharistii; referiri la diferite situații ce pot surveni fie în legătură cu Sfânta Slujbă, fie cu Sfintele Taine; rugăciuni pentru pregătirea celor ce urmează a primi Sfânta Împărtășanie, ș.a.m.d.

La sfârșitul Liturghierului se include „Tipicul slujbei Sfintei Liturghii cu arhieru” și „Sinaxarul” (pentru tot anul).³¹

Importanța pe care această carte de slujbă a prezentat-o pentru desfășurarea cultului Bisericii creștine se vede și din faptul că ea a apărut de la originile cultului creștin, atât în mijlocul nucleelor dens constituite de creștini, cât mai ales al neofiților, care trebuiau să fie călăuziți corect și mai ales pe baze bine limpezite și sigure. Dovada acestei necesități o sprijină acele „rudimente” de Liturghier ce se desprind din „capitolele liturgice” ale diverselor rânduiri bisericești, ca de exemplu Constituțiile Apostolice care și ele încearcă reglementarea vieții creștine în diverse domenii, deci și al cultului.³² O lucrare conturat liturgică, în care se continuă preocupările „Constituțiilor”, poate fi considerată Evhologhiul lui Serapion, un fel de Liturghier - Molitfelnic din secolul al IV-lea. Preocuparea scriitorilor creștini și părinților bisericii pentru alcătuirea unor asemenea cărți de slujbă a fost continuă și constantă, dovadă după cum am văzut fiind numeroasele manuscrise descoperite în secolul al XIX-lea la muntele Athos, între care cele mai multe fiind Liturghiere. Interesul Bisericii române de a putea pune la îndemâna preoților o asemenea carte se poate argumenta și cu faptul că, prima tipăritură, deci o carte ce se putea răspândi mai ușor în cadrul Bisericii, fiindcă nu mai necesita încetineala scrisului de mână, a fost Liturghierul lui Macarie din 1508. Deși în limba slavonă, el e important și semnificativ nu numai ca primă tipăritură la noi, dar mai ales ca primă carte de cult tipărită pentru cerințele cultului. Tot așa putem vorbi și de Liturghierul lui Coresi de la 1570, primul Liturghier în limba română, prima carte de strictă necesitate pentru slujbă care se tipărește în limba românească.³³

Liturghierul lui Coresi de la 1570 împlinea și o altă necesitate pur națională, aceea de a da poporului român slujba religioasă pe limba lui, ca toți s-o înțeleagă, să se pătrundă astfel, conștient de frumusețea și înțelepciunea învățaturii lui Hristos și înțelegând să-nvețe și să se îndrepte. Liturghierul lui Coresi de la 1570 venea și să încununeze, într-un fel, lucrarea acestui pionier pe drumul introducerii limbii române în cult a altor cărți de slujbă – dar nu de complexitatea Liturghierului – pe care Coresi

³¹ Ene Braniște, Capitolul IV, *Cărțile liturgice, împărțirea și conținutul lor*, în „Liturgica generală”, vol. I, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Casian Crăciun Episcopul Dunării de Jos, ediția a III-a îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, p. 273-275.

³² Idem, *Originea, instituirea și dezvoltarea cultului creștin*, loc. cit., p. 137.

³³ *Liturghierul lui Coresi, 1570*, cuprinde textul Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur (vezi Pr. Prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica generală*, vol. I, p. 287-288).

le tipărise în limba română (Tetraevanghelul de la 1561, Apostolul de la 1563, Cazania 1564 și 1581, Molitvelnic 1564 și Psaltirea de la 1570 ș. a. m. d. pe lângă cele slavo-române). De-a lungul secolelor care au reflectat istoria tiparului românesc se poate deduce adevărul importanței Liturghierului, ca cea mai solicitată carte de cult, pentru că el a cunoscut cel mai mare număr de ediții fie slavone, fie românești (începând din secolul al XVIII-lea mai ales, când limba română și-a făcut definitiv loc în cult).

Același lucru poate fi afirmat pentru Biserica Ortodoxă Română și azi. După ridicarea ei la rang de Patriarhat, Biserica noastră a intensificat acțiunea de tipărire (iar după 1950 și de diortosire) a cărților de slujbă bisericească. Se remarcă Liturghierul, ca fiind cartea de slujbă în cele mai multe ediții. Astfel se poate vedea că la cele două ediții: 1927, 1937 s-au succedat de la 1950 alte ediții: 1950, 1956, 1967, 1974, 1980; la care se adaugă mereu alte ediții, până în zilele noastre.

Fiecare ediție a fost îmbunătățită mai ales ca limbă.³⁴ Textele au fost confruntate cu originalele grecești spre a înlătura mai ales greșelile de traducere existente în vechile ediții, și s-au limpezit astfel frazele, adaptându-se o nouă formulare a învățăturilor de tipic și s-au adăugat toate îndrumările necesare mai ales pentru slujitorii începători, îndrumări privitoare la rânduiala corectă, la ritualul sfințelor slujbe, care lipseau în edițiile anterioare.

Față de edițiile anterioare (din 1950, 1956) în următoarele ediții s-au mai adăugat unele completări și lămuriri, iar începând cu ediția din 1980 s-a adăugat în plus un capitol din Arhieraticon intitulat „Tipicul Sfintei Liturghii cu arhieru”

Liturghierul lui Macarie primul liturghier tipărit în Ortodoxie

Domn stăpânitor în Muntenegru (sau Zeta, cum se numea mai ales, pe acea vreme, micul voievodat din masivul Cerna Gora, de la marginea Peninsulei Balcanice) era condus Gheorghe Cernoievici, înrudit prin căsătorie cu nobilimea venețiană și orientat spre Veneția, atât economic, cât și social. Avea nevoie pentru bisericile slave de o tiparniță cu întregul utilaj și este de presupus că a obținut-o fără mari cheltuieli, de vreme ce vestita firmă venețiană nu ținea numaidecât la imprimarea de cărți slavonești.

Tiparnița a fost instalată la Cetinie, capitala țării și de sub teascurile sale au ieșit în 1493 un Octoih, în 1494 partea a doua a lucrării atribuite Sfântului Ioan Damaschinul, un an mai târziu o Psaltire și, probabil în 1496 un Moltivelnic, carte fundamentală în activitatea preoților (cunoscută doar fragmentar). Din păcate, viața Cerna Gorei s-a încheiat tragic în 1496. Turcii au ocupat țara și l-au înlăturat pe Gheorghe Cernoievici, după patru ani de domnie. Refugiat la Veneția, el s-a înapoiat în Muntenegru și s-a făcut musulman, dar n-a mai obținut scaunul țării. În urma acestor neazuri mulți creștini din Muntenegru s-au refugiat în Țara Românească. Printre ei și Macarie ieromonahul, cel pomenit la sfârșitul unora dintre cărțile imprimate la Cetinie. S-au refugiat și membri ai dinastiei Cernoievici și ai familiei

³⁴ Îngrijirea edițiilor și îmbunătățirea lor prin diortosire aparțin mai întâi Mitropolitului Efreim Enăcescu, apoi Pr. Prof. P. Vintilescu (ed. 1967 și 1974) și Pr. Prof. Ene Braniște (ediția 1980).

Brancovici din Serbia în vremea lui Radu cel Mare. Acest domnitor, protegitor al culturii, a fost preocupat și de asanarea vieții religioase a Țării Românești, de organizarea bisericii și a mănăstirilor, proces de lungă durată ce se va împlini cu domnia lui Neagoe Basarab. A chemat în acest scop, în anul 1503, pe fostul patriarh ecumenic, Nifon al II-lea, care însă intrând în conflict cu domnul a părăsit țara, afurisându-l: încercase să-l mituiască, cerându-i să treacă cu vederea unele păcate ale surorii sale.

Dar până la conflictul cu Radu cel Mare – ne spune Gavril Protul în Viața Patriarhului Nifon – acesta, găsind țara tulburată și biserica cu abateri de la canoane, a convocat vârful bisericii, pe marii boieri și pe domn și a potolit lucrurile. A înființat episcopiile de la Râmnic și de Buzău, cumulând răspunderile, așa cum era tendința pentru statul centralizat, în mâna voievodului.

În această politică de sprijinire a Bisericii, domnul a inițiat imprimarea celei dintâi cărți de pe teritoriul țării, mai exact instalarea unei tiparnițe care ar fi trebuit să împlinească toate nevoile de carte și nu numai pentru Țara Românească ci și pentru toată creștinătatea ce folosea în scrisul bisericesc idiomul slav medio-bulgar. S-a început cu Liturghierul, sub Radu cel Mare și s-a terminat sub Mihnea Vodă cel Rău (1508-1509). Vor urma, cu o cadență de doi ani, un Octoih (1510) și un Evangheliar (1512).

Tipograf al acestor cărți, așa cum arată colofonul, adică postfața tipografului de pe ultima pagină, a fost tot un ieromonah Macarie, unul și același cu cel care tipărise cărțile muntenegrene și care se refugiase la noi după ocuparea țării sale de către turci.

Tiparnița Țării Românești este o creație autohtonă. N-a fost adusă de iscusitul ieromonah, meșter al tiparului, și nici n-a fost comandată la Veneția, cum pretindeau unii. Comparând caracterele tipografice ale tiparniței românești cu cele de la Cetinie, observăm că avem de a face cu litere diferite. Comparația făcută cu pagini din Octoihul de la 1491 și cu literele folosite în Octoihul nostru din 1510 demonstrează concludent că nu este vorba de același tipar. Literele cărții din 1494 sunt mai mici și tăiate mai subțiri, în timp ce literele Octoihului muntenesc sunt mai mari și imită scrierea semiuncială a manuscriselor ieșite din scriptoriile moldovenești. Aproape cu o treime sunt mai mari caracterele tipografice românești.

În ceea ce privește frontispiciile și literele mari lucrate din lemn (textul propriu-zis este imprimat cu litere turnate din plumb și antimoniu), acestea imită din punct de vedere artistic superbele împletituri ale vechilor noastre manuscrise, în timp ce manuscrisele muntenegrene sunt de esență italiană. Octoihul românesc nu l-a copiat pe cel de la Cetinie nici ca așezare a textelor, este evidentă traducerea diferită din grecește pentru cele două versiuni. O studiere mai atentă a tipăriturilor lui Macarie, în lumina grafiei și ornamentării cărții manuscrise din perioada lui Ștefan cel Mare demonstrează clar că, originea tiparului cu caracteristici poligrafice proprii trebuie căutată în executarea literelor și a întregii ornamentații după modelul cărților manuscrise moldovenești.³⁵

³⁵ Gabriel Ștrempel, Membru de onoare al Academiei Române, *Cinci veacuri de tipar pe pământ românesc. 1508. Din truda „smeritului ieromonah Macarie...”*, în „Magazin istoric”, anul XLII, serie nouă, nr. 5 (494), mai 2008, p. 6-8.

Liturghierul este cartea cea mai importantă a slujirii în biserică. Este „o carte de mântuire a sufletului” și face parte din patrimoniul spiritual național. Cuprinde rânduiala slujbei bisericești ortodoxe și reprezintă prima formă tipărită a slujbelor liturgice în limba slavă. Denumirea de Liturghier derivă din limba slavonă „Slujebnik” Liturghie este centrul vieții duhovnicești a comunității creștin-ortodoxe. Fiecare credincios este chemat să participe în duminici și sărbători.

Sfânta Liturghie este inima, centrul spiritual al Bisericii Ortodoxe. Ceea ce Sfânta Scriptura a făgăduit, Sfânta Liturghie a confirmat. Temelia Liturghiei Ortodoxe este Sfânta Scriptură, iar confirmarea Sfintei Scripturi este Liturghia. Salutul principal liturgic din Sfânta Liturghie este acesta «Hristos în mijlocul nostru» și răspunsul «Este și va fi»³⁶. Mai mult, „occidentalii au constatat că în Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, cea care a fost tipărită pentru prima dată în lume, pe teritoriul României, în limba slavonă, conține 98 de referințe din Vechiul Testament și 114 din Noul Testament. Mai bine de 95% din textul Sfintei Liturghii este biblic. Ceea ce a adăugat Biserica sunt mai mult conjuncții, expresii de legătură, dar conținutul este biblic. Așa se explică de ce Sfânta Scriptură, dar și Sfânta Liturghie se regăsesc în preocuparea centrală a Bisericii”³⁶.

Liturghierul Ieromonahului Macarie, primul liturghier ortodox tipărit în lume (10 noiembrie 1508), este cea mai reușită dintre cele trei tipăriri, având un aspect grafic frumos și elegant. Este o traducere din grecește, considerată o formă rară între liturghierele slavone. Epilogul conține datele fundamentale ale apariției: din îndemnul cui, cine și când a executat tipărirea. Unele corecturi, făcute pe parcursul tipării, precum și tehnica rudimentară a tiparului dau indicații sigure cu privire la locul și condițiile imprimării. Ornamentele, ca și limba slavonă (de redacție bulgară) au dus la concluzia că originalul a fost copiat pe teritoriul românesc, fapt important pentru continuitatea culturii noastre. Pe frontispicii există stema munteană.³⁷

³⁶ † Daniel Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *op. cit.*, p. 34; Raluca Brodner, *La Cotroceni s-au sărbătorit 500 de ani de la prima carte tipărită la noi*, în „Lumina”, din 20 noiembrie 2008.

³⁷ Academia Republicii Socialiste România. Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor al Universității „Al. I. Cuza”, Iași, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1979, p. 526-527; [*Rânduiala dumnezeieștii slujbe și în ea a diaconilor*], 1508, ed. (Liturghierul lui Macarie) îngrijit de P. P. Panaitescu, București, E. A., 1961; [*Octoih*], 1510; [*Tetraevangheliar*], 1512; I. A. I. Odobescu, *Despre unele manuscrise și cărți tipărite aflate la mănăstirea Bistrița. Prima tipografie din Țara Românească*, RR, I, 1961, 807-830; 2. H. (B. P. Hașdeu) *Un tezaur de tipoxilografie română de pe la 1550*, TRA, I, 1869, 18, 20, 23, 27; 3. Picot, *Typ.*, 6-15; 4. Nerva Hodoș *Începuturile tipografiei în Țara Românească*, CL, XXXVI, 1902, 11; 5. I. Bianu, *Din cărțile vechi*, PDS, 175-177; 6. N. Iorga, *Istoria literaturii religioase*, 49-51, 7. [Note], BRV, I, 1-20; 8. P. P. Panaitescu, *Octoihul lui Macarie (1510) și originile tipografiei în Țara Românească*, BOR, LVII, 1939, 9-10; 9. V. Molin și D. Simionescu, *Tipăririle ieromonahului Macarie pentru Țara Românească*, BOR, LXXVI, 1958, 10-11; 10. Barbu Theodorescu, *Prima tipografie a Țării Românești (Macarie. 1508-1512)*, BOR, LXXVI, 10-11; 11. V. Molin, *Tradiția artistică a Moldovei în tipăririle ieromonahului Macarie*, MM, XXXV, 1959, 5-6; 12. P. P. Panaitescu, *Liturghierul lui Macarie (1508) și începuturile tipografiei în Țările Române*, în *Liturghierul lui Macarie*, București, E.A., 1961, V-LXIII; 13.

Liturghierul macarian slavon sau (Rânduiala dumnezeieștii slujbe și în ea a diaconilor), cuprinde rânduiala slujbei bisericești ortodoxe. Prezintă o formă destul de rară a liturghierului slav, prin prezența Învățăturii lui Vasile cel Mare pentru preoți. Unele rugăciuni prezente la sfârșitul cărții sunt foarte rare și se găsesc numai în textul slavon al unui manuscris din secolul al XVI-lea. Aspectul exterior al Liturghierului lui Macarie, la o privire superficială, este acela al unei cărți frumoase, de lux, ieșită dintr-o tipografie aleasă. La o privire mai amănunțită, se constată o tipăritură neglijentă, cu numeroase greșeli de tipar, ceea ce explică faptul că tipografia era o încercare neexperimentată în Țara Românească. De asemenea, se poate remarca faptul că, în epilogul Liturghierului, lipsește apelul făcut de către cei care vor citi, scrie sau vor cânta după aceasta carte, să îndrepte greșelile, apel pe care-l putem întâlni în epilogurile celorlalte două cărți ale lui Macarie adică, Octoiul (1510) și Tetravanghelul (1512).

Retipărirea unei părți a cărții explică de ce sunt două variante ale unuia dintre caietele Liturghierului lui Macarie și anume, caietul B (al doilea).³⁸

Octoiul de la 1510 s-a „tipărit din porunca lui Io [an] Vlad voievod și stăpânitor a întregii Țări a Ungrovlahiei și a celor de lângă Dunăre în anul 7018 (1510), ostenindu-se întru aceasta ieromonahul Macarie”. Singurul exemplar al acestei cărți a fost găsit la mănăstirea Hilandar, de la Muntele Athos.³⁹

Evangeliarul din 1512 este un model de artă tipografică de la începutul secolului al XVI-lea. Din epilogul acestei cărți aflăm că Evangeliarul slavonesc din anul 1512 a fost tipărit de către „binecredinciosul și de Dumnezeu păzitorul și singur domn Io [an] Basarab, marele voievod și domn a toată Țara Românească” Autorul epilogului arată că domnitorul Neagoe Basarab scoate la iveală această carte fiind inspirat de Sfântul Duh și din dragoste „către dumnezeieștile sfinte biserici” Epilogul se termină cu următoarele cuvinte: „Cu porunca Domnului Io [an] Basarab marele voievod, eu, întru Hristos rob, călugărul Macarie, m-am ostenit pentru aceasta și am săvârșit această carte în anul 7020 ..., luna iunie, 25 zile”.

Cartea reprezintă un Tetraevangheliar după copiile slave ce se găseau la noi și este interesant că în ea se reproduce și precuvântarea la Evanghelia lui Matei (poate și la celelalte), a lui Teofilact, arhiepiscopul Bulgariei (Ohridei), care circulă și în unele manuscrise slave de la noi și care mai târziu se traduce în românește. Cucernicul și evlaviosul domn Neagoe Basarab a avut grijă ca Evanghelia să apară în cele mai bune

Angela și Alexandru Duțu, *Începutul tiparului în Țara Românească – indice bibliografic*, în Liturghierul lui Macarie, București, E.A., 1961, LXIX-LXXV; 14. Damaschin Mioc, *Date noi cu privire la Macarie tipografal*, STD, XVI, 1963, 2; 15. Mario Ruffini, *Il primo libro romeno: Il "Liturghier" di Macarie de 1508*, Torino, 1963; 16. *Istoria Literaturii*, I., 245-247, 253; 17. Virgil Molin, *Observații și opinii în legătură cu tipăriturile ieromonahului Macarie (1508-1512)*, MM, XLIII, 1967, 5-6; 18. Tit Sîmedrea, *Epilogul Octoiului slavon (m. Dealu, 1510) și identitatea de tipograf a lui Macarie din Țara Românească (1508-1512) cu Macarie din Muntenegru (1493-1496)*, MO, XXII, 1970, p. 7-8. C.T.

³⁸ Violeta Tanasa, *500 de ani de la prima carte tipărită pe teritoriul României*, „Liturghierul lui Macarie”, în „Cronica Română”, București, joi, 11 septembrie 2008.

³⁹ Ștefan Ciobanu, *Tiparul în țările românești*, în „Istoria literaturii române vechi”, Chișinău, editura Hyperion, 1992, p. 133.

condițiuni tehnice. Macarie întrebuițează pentru Evangheliar același material tipografic pe care-l vedem în Liturghierul din 1508, adăugând viniete și inițiale noi, tot atât de artistic lucrate.⁴⁰

Liturghierul lui Macarie reprezintă un text obișnuit din acea vreme, iar înțelegerea acestuia se poate realiza doar cunoscând contextul istoric și liturgic din care face parte. Textul acestuia este asemănător cu multe alte texte slavonești din secolul al XV-lea – al XVI-lea, ne referim mai ales la manuscrisele din bibliotecile românești,⁴¹ cele mai multe de proveniență medio-bulgară care diferă într-o anumită măsură de manuscrisele slavonești din Rusia, din aceeași perioadă. De remarcat este faptul că, scoaterea miridei pentru Sfânta Cruce, pentru sfinții Îngeri și ceilalți Sfinți apare în Liturghierul lui Macarie și nu numai.

Liturghierul din 1508 are 128 foi (256 pagini, e numerotat pe caiete, cuprinde 6 frontispicii), literele inițiale sunt ornate, iar pe pagină sunt 15 rânduri în text negru și roșu. Ca toate liturghierele slave, manuscrise și tipărite în Țara Românească și Moldova veacurilor al XVI-lea și al XVII-lea, cartea lui Macarie cuprinde în chip obligatoriu cele trei liturghii: a lui Ioan Gură de Aur, a lui Vasile cel Mare și a celor „înainte sfințite”, precedate de tipicul liturghiei, cuprinzând „slujba diaconului” Liturghierul începe cu cuvântarea lui Vasile cel Mare către preoți, textul cărții având pe ultima foaie epilogul editorului, care după obiceiul epocii, reprezenta introducerea la carte, unele rugăciuni adăugate la sfârșit fiind foarte rare.⁴²

Liturghierul lui Macarie din 1508 (ca și Tetraevanghelul din 1512, carte fundamentală a bisericii) a fost o carte vie, care a stat la baza slujbei religioase în Țara Românească și în Transilvania, până la introducerea limbii române în biserică. Reeditările și copierile sale au avut o vastă răspândire în timp și spațiu și reprezintă modelul artistic al întregii arte tipografice din secolul al XVI-lea. Aceste informații culese din prefața ediției din 1961 a Liturghierului lui Macarie, prefață ce poartă semnătura lui P. P. Panaitescu, vin să ateste faptul că această carte este prima carte tipărită pe teritoriul României.

Cu 51 de ani în urmă, regretatul P. P. Panaitescu l-a invitat pe Gabriel Ștrempel (azi membru de onoare al Academiei Române) să-i întocmească bibliografia pentru volumul facsimilat al primei cărți tipărite, în 1508, Liturghierul slavon sau Rânduiala dumnezeieștii slujbe și în ea a diaconilor. Era precedată de un studiu introductiv al mereu suspectatului profesor, dar care nu mai semna Al. Grecu, așa cum fusese obligat o vreme după 1947. S-a eschivat de la ofertă, acceptată cu mare satisfacție de Alexandru Dușu și soția sa Angela, născută Dăscălescu, fostă colegă de clasă cu tovarășa sa de viață. Profesorul nu s-a supărat; cunoștea bine sentimentele sale de stimă fără margini cu care îl înconjura. Cu toate că se aflau la mijlocul cumplitei epoci de negare a tot ce se cheamă credință și biserică, Academia a admis realizarea ediției, excelent imprimată, în 1961, dacă ținem seama de posibilitățile

⁴⁰ *Idem*, p. 133-134.

⁴¹ Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, București, Imprimeria Națională, 1947, p. 132.

⁴² Romfilatelia a introdus în circulație emisiunea de mărci poștale: „500 de ani de la tipărirea primei cărți pe teritoriul României” în cadrul „Colecțiilor Anuale”

tehnice de atunci. De traducerea românească a Liturghierului nu s-a vorbit și nici nu era nevoie de vreme ce textul a rămas, în esență, neschimbat de secole.⁴³

Istoricul P. P. Panaitescu sublinia importanța Liturghierului lui Macarie: „Pe lângă rolul fundamental jucat de cărțile lui Macarie în țară, unde a fost modelul artistic al întregii arte tipografice în secolul al XVI-lea, e de ținut seamă rolul lor ca elemente de legătură și apropiere cu țările slave ortodoxe. Toate aceste fapte fixează locul Liturghierului lui Macarie și în genere al operei sale de tipograf din Țara Românească, în istoria culturii feudale din sud-estul Europei”⁴⁴

Liturghierul lui Macarie are și un colofon, în care sunt menționate ceea ce am numi noi astăzi datele editoriale. În vechime cărțile nu aveau foaie de titlu și locul tiparului și al anului era menționat în subsolul ultimei pagini. Colofonul cărții lui Macarie tipărită acum 500 de ani pomeneste ceea ce vrem noi să știm astăzi despre nașterea primei cărți de pe teritoriul românesc. Traducerea este dată după Bibliografia românească Veche, emisă de Ioan Bianu și Nerva Hodoș și completată de slavistul P. P. Panaitescu: „A tot văzătorului și preabunului Dumnezeu slavă și mărire, Celui ce a dat să se îndeplinească orice faptă bună, care este începută întru Dânsul, Acestuia slavă și stăpânire în vecii vecilor. S-a început această carte, numită Liturghie, din porunca domnului Io Radul Voievod, căruia să-i fie pomenirea vecinică. Și s-a sfârșit această carte din porunca celui în Hristos Dumnezeu binecredinciosul și de Hristos iubitorului și de Dumnezeu păzitului și prealuminatului domn Io Mihnea mare voievod a toată țara Ungrovlahiei și a Podunaviei, fiul marelui Io Vlad Voievod, în primul an al domniei lui, trudindu-se pentru aceasta smeritul ieromonah Macarie, în anul 7016, crugul soarelui 16, al luni 5, indictionul 11, luna noiembrie 10 zile”.

Colofonul din Liturghier folosește elemente de cronologie secundară, ce nu se mai întâlneau în documentele noastre interne (crugul soarelui, al lunii, indictionul), precum și începutul anului la 1 ianuarie, în loc de 1 septembrie, când începea anul bisericesc și care s-a folosit la noi sute de ani. Atribuirea Podunaviei, a teritoriului din dreaptă Dunării (Dobrogea), lui Radu și Mihnea nu mai corespundea adevărului istoric.⁴⁵

Macarie socotește începutul anului de la 1 ianuarie și deci, cartea apare în anul 1508. Bibliograful rus Karataev, pe baza indicațiilor din cărțile vechi, arată că în vechime tipărirea unei cărți, cu mijloacele tehnice reduse, necesita mult timp, uneori câte doi trei ani. Iată de ce înființarea tipografiei la noi a avut loc puțin cu un an-doi înaintea apariției cărții. Posibil că Macarie să fi venit în Țara Românească imediat după ce a părăsit Muntenegru, întrucât noi nu avem nici un fel de știri cu privire la dânsul în intervalul de la 1495 și până la 1508. Această presupunere ar găsi confirmarea în faptul că vinetele, inițialele și litera cărților lui Macarie sunt făcute

⁴³ Gabriel Ștrempele, *Cinci veacuri de tipar românesc. 1508. Din truda „smeritului ieromonah Macarie”*, în „Magazin istoric”, anul XLII – serie nouă – nr. 5 (494), mai 2008, p. 5; vezi și „Cronica română”, joi 11 septembrie 2008.

⁴⁴ *Cinci veacuri de la tipărirea primei cărți românești*, în „Cultura”, ediția de joi, 13 noiembrie 2008, rubrica „Telegraf”

⁴⁵ Gabriel Ștrempele, *op. cit.*, p. 8.

după modelele din manuscrisele slave de origine românească, fapt care a fost remarcat, încă de Hașdeu.⁴⁶

Cuprinde trei frontispicii cu ornamente împletite, unul reprodus de trei ori, altul de două ori și al treilea cu stema Țării Românești. Cele trei viniete din carte, din care unele se repetă, n-au nici o asemănare cu vinietele apusene de la începutul secolului al XVI-lea, în care se vede influența ornamentului Renașterii. În cartea tipărită la noi, găsim o compoziție artistică de împletituri geometrice, în care cercul și semicercul, uneori frânt sau în forma inimii, cu cruce sau cu diademe sus și în părțile laterale alcătuite din aceleași linii, formează acel motiv simplu, dar nobil și armonios, care s-a dezvoltat în numai în Țările Române. Iar bogăția și variațiunea literelor inițiale, compuse din aceleași împletituri complicate, legate cu aceleași noduri ciudate, sunt copii de pe manuscrisele noastre vechi, în special din Evangheliile slavo-române de pe la mănăstirile noastre. În ce privește litera citeață, clară, estetică prin trăsăturile ei frumoase, asemenea literă nu se găsește nicăieri în manuscrisele și cărțile slavonești tipărite în secolele XV-XVI. Se poate presupune că preotul Macarie după ce se stabilește în Muntenia, primind însărcinarea din partea lui Radu Vodă de a organiza tipografia, a plecat la Veneția cu manuscrisele românești, unde își toarnă litera după grafica acestor manuscrise sau își pregătește matrice pentru turnarea literii.⁴⁷

Toate cărțile lui Macarie sunt lucrute cu o artă remarcabilă de lux. Este vorba de editarea lor cu litere mari, în două culori - negru și roșu - tăiate cu precizie și finețe, cu rânduri drepte, cu distanțe egale între ele, cu frontispicii mari de o treime de pagină, realizate din linii și cercuri întretăiate simetric și armonios, având în mijlocul desenului stema Țării Românești.⁴⁸

Particularitățile Proscomidiei după Liturghierul lui Macarie ieromonahul (1508)

Liturgiștii consideră că Proscomidia (numită în grecește Prothesis), a trecut printr-un proces foarte complex de evoluție, care nu s-a încheiat nici astăzi. În secolele XIV-XV se generalizează rânduiala constantinopolitană a Proscomidiei, reflectată în *Diataxis-ul* patriarhului Filothei Kokinos, care descria amănunțit rânduiala Liturghiei și a Proscomidiei.⁴⁹ Acest Diataxis nu a putut fi impus imediat și peste tot, suferind încă destule schimbări de-a lungul timpului, inclusiv în secolele al XVI-lea – al XVII-lea, constituindu-se de fapt ca un nou Diataxis, generalizat la toți ortodocșii (dar și la greco-catolici), cu anumite particularități locale neînsemnate. Din această perioadă, de după implementarea Diataxisului lui Filothei (dar fără modificările ulterioare), este și primul Liturghier tipărit, adică cel al lui Macarie (1508). În general, răspândirea edițiilor tipărite ale Liturghierului, începând cu anul 1508, nu a însemnat și sfârșitul

⁴⁶ I. Bianu, N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, vol. I, București, 1903, p. 7.

⁴⁷ Ștefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 133.

⁴⁸ D. Simonescu, Ghe. Buluță, *Pagini din istoria cărții românești*, București, editura „Ion Creangă”, 1981, p. 29; vezi și Georgeta Chirilă, *Evoluția tiparului românesc în Țările Române în secolul al XVI-lea*.

⁴⁹ Filothei Kokinos, Patriarh de Constantinopol între 1354 și 1376, fost monah la Sinai și ucenic al Sfântului Grigore Palama.

evoluției Proscomidiei, așa cum ne vom convinge din cele ce urmează. De exemplu, abia din secolul al XVI-lea în Balcani, iar în Rusia – chiar din al XVII-lea, ortodocșii folosesc anume 5 prescuri pentru Proscomidie, iar din a III-a prescură scot 9 miride. Deci, abia spre sfârșitul secolului al XVII-lea putem vorbi despre o evoluție oarecum încheiată a Proscomidiei, chiar dacă, până astăzi, au rămas anumite particularități locale, mai evidente la greci, ruși și români.⁵⁰

Textul Liturghierului începe cu o scurtă învățătură despre pregătirea trupească și duhovnicească a preotului, apoi se spune că acesta se închină pentru Liturghie, fără să fie redată și rugăciunile de închinare, ci doar ultima rugăciune: „Doamne, trimite mâna Ta...” Urmează îmbrăcarea diaconului și a preotului, fără prea multe deosebiri față de practica actuală, apoi se începe Proscomidia care are unele particularități specifice timpului;

Trei închinăciuni, „Răscumpăratu-ne-ai pe noi... și „Binecuvântat este Dumnezeu nostru... Nu se menționează nici un gest special cum ar fi sărutarea Sfintelor Vase, practică în prezent la ruși, dar nici binecuvântarea (cu mâna) a prinoaselor, practică în prezent la români;

- Apoi însemnând cu copia de 3 ori, preotul spune: „Pomenire Domnului, Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos” – formulă diferită de cea de astăzi și la care vom reveni.

- Urmează rânduiala obișnuită de pregătire a Agnețului, bineînțeles, la început având cuvintele „Ca o oaie spre junghiere...” „...Și ca un miel”, așa cum apare în toate edițiile grecești și slavonești ale Liturghiei, fidele în acest loc, textului Septuagintei;⁵¹

Vinul și apa sunt turnate în Potir de către diacon, după ce acesta cere binecuvântare de la preot „Binecuvântează, stăpâne”; preotul nu răspunde nimic, deci nu există binecuvântarea de astăzi „a unirii” (zisă și „a amestecării”);⁵²

- Apoi preotul ia a doua prescură și scoate din ea mirida pentru Născătoarea de Dumnezeu, cu aceleași cuvinte ca și astăzi, afară de fraza: „De față a stătut Împărăteasa de-a dreapta...” Însăși mirida pentru Maica Domnului este pusă de-a stânga Agnețului, iar lângă ea, o singură miridă pentru Sfînți, în locul celor 9 de astăzi. De observat că această mențiune ne face să credem că descrierea și argumentele Sf. Simeon al Thesalonicului, din capitolul 94 al Tratatului său,⁵³ deși mai vechi cu aproape un secol, ori nu erau cunoscute, ori nu erau recunoscute ca autoritate;

Mirida din prescura a treia, era scoasă cu următorul text: „Cu puterea cinstitei și de viață făcătoarei Cruci, ale cinstitelor și cereștilor netrupești puteri, a cinstiului slăvitului proroc, Înainte Mergătorului și Botezătorului Ioan, a cinstiților

⁵⁰ Ieromonah Petru Pruteanu Facultatea de Teologie din Edineț, *Proscomidia după Liturghierul lui Macarie ieromonahul (1508). Particularități*. Studiul este o variantă extinsă a referatului ținut la Simpozionul științific, organizat de Facultatea de Teologie din Edineț, pe 28 noiembrie 2008.

⁵¹ Cf. LXX: Isaia, 53:7; Ioan 1:29; Cf. Pr. Petre Vintilescu, *Liturghierul explicat*, EIBMBOR, București, 1972, p. 127, nota 308.

⁵² Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 121.

⁵³ A se vedea traducerea românească în două volume, Suceava, 2002; vol. I, p. 145-146.

slăviților și întru tot lăudaților Apostoli, a celor între sfinți părinți ai noștri sfinți ierarhi: Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur, Athanasie și Chiril, Nicolae cel din Mira, Sava al Serbiei și a tuturor sfinților ierarhi, a sfântului Apostol întâi-mucenic și arhidiacon Ștefan, a sfinților marilor Mucenici: Gheorghe, Dimitrie, Theodorii⁵⁴ și a tuturor sfinților mucenici; a precuvioșilor și purtătorilor de Dumnezeu părinți ai noștri: Antonie, Eftimie, Sava, Omufrie, Athanasie Athonitul, Simeon Sârbul [și a] tuturor cuvioșilor; a sfinților fără de arginți și făcători de minuni: Cosma și Damian, Pantelimon și a tuturor sfinților fără de arginți; a sfinților dreptilor dumnezeiești părinți Ioachim și Ana, (N) a sfântului zilei și a tuturor sfinților, pentru ale căror rugăciuni, cercetează-ne pe noi umnezeule” Menționăm încă odată că pentru toți acești sfinți se scotea o singură miridă, nu nouă; mai vedem că este pomenită Crucea și Îngerii, nu sunt pomeniți ceilalți proroci, afară de Ioan Botezătorul, nu sunt pomeniți evangheliștii și alți sfinți, dar în schimb apar doi sfinți locali sârbi: Sava și Simeon. Și la acest aspect vom reveni;

- Mai departe Liturghierul vorbește de scoaterea unor părțicele din prescura a patra, fără să se indice forma, mărimea și locul punerii lor. Acestea sunt scoase pentru: episcopatul ortodox și episcopul locului, pentru țar, pentru egumen și pentru toți cei vii;

- Din a cincea prescură se scot părțicele pentru adormiți, în următoarea ordine: „ctitorii sfintei mănăstirii acesteia” – de unde derivă faptul că Slujebnikul era destinat în special Mănăstirilor (mai ales că mai sus e pomenit și egumenul), pentru arhierii și pentru toți cei din veac adormiți;

Urmează o indicație mai puțin obișnuită pentru noi acum, dar firească pe atunci: „diaconul luând copia⁵⁵, scoate pentru sine zicând: «Pomenește, Doamne, și a mea nevrednicie și-mi iartă toate păcatele cele de voie și cele fără de voie»⁵⁶, apoi pomenește pe cine are: vii și adormiți”;

- Apoi, preotul luând o măturică strânge toată fărâmiturile ca să nu cadă nimic, iar diaconul luând cădelnița spune: „Domnului să ne rugăm.”, și preotul luând cădelnița cădește;

Textul Proscomidiei se încheie și începe cel al Liturghiei, dar nu cu binecuvântarea pe care o știm, ci cu rugăciunea „Tămăie Îți aducem...” și toate celelalte obișnuite de la acoperirea Cinstitelor Daruri din Proscomidia de astăzi. Bineînțeles urmează căderea, apoi rugăciunile speciale de închinare înainte de Liturghie și Liturghia propriu-zisă (deja cu binecuvântare).

Formula cu care se începe ritualul pregătirii Sf. Agneț apare în destul de multe variante, mai ales în manuscrisele slavonești: fie că ele provin din Balcani, fie din Rusia. Această expresie a preotului, fără un verb care să arate concret ce acțiune se face „întru pomenirea Domnului [...] Hristos”, i-a făcut pe unii să inventeze tot felul

⁵⁴ Se au în vedere cei doi mucenici: Teodor Tiron și Todor Stratilat, numai că nu sunt pomeniți separat, așa cum se obișnuiește astăzi, ci împreună sub formă de plural.

⁵⁵ O indicație privind scoaterea miridelor (pentru vii și adormiți) de către diacon întâlnim până și în *Liturghierul Sf. Ierarh Dosoftei* – Iași, 1679. Această practică a dispărut definitiv spre sfârșitul secolului al XVII-lea.

⁵⁶ Ieromonah Petru Pruteanu Facultatea de Teologie din Edineț, *Liturghia Ortodoxă: istorie și actualitate*, Editura Sophia, 2008, p. 114-115.

de formule care să explice într-un fel sau altul sensul cuvintelor. Zeci de manuscrise și tipărituri slavone vechi au varianta (în traducere): *Facem pomenire [Marelui] Domn, Dumnezeu și Mântuitor al nostru, Iisus Hristos*. Alte câteva manuscrise slavone conțin varianta: *Primește, Părinte* (cu referire la Dumnezeu-Tatăl), *jertfa aceasta întru pomenirea Domnului...*, ceea ce e justificat logic atât prin acțiunile care se fac, cât și prin formula asemănătoare ce se găsește la mirida pentru Născătoarea de Dumnezeu,⁵⁷ deși însăși Jertfa, după tâlcuirea Sf. Nicolae Cabasila, se va aduce abia la epicleză.⁵⁸

Mai întâlnim și varianta *Pomenirea Domnului și Dumnezeului...* – inclusiv la Sf. Dosoftei – dar, în acest caz, textul apare mai degrabă ca un supratitlu pentru întreaga Proscomidie sau chiar Liturghie decât ca formulă liturgică și nu-i exclus ca acesta să și fi fost sensul primar al acestui text. Totuși cele mai multe manuscrise vechi, dar mai ales edițiile tipărite slavonești, nemaivorbind de cele grecești și românești, au varianta cunoscută a textului: *Întru pomenirea Domnului...*, chiar dacă aceasta nu este deloc clară. Pentru a înțelege expresia, trebuie să ținem seama de acțiunile care se fac înainte și după acest moment și chiar de întreaga slujbă care urmează. Deci, pe de o parte, această aducere a jertfei (simbolizată prin ridicarea prescurii în sus), precum și însemnarea ei cu semnul crucii, apoi pregătirea Agnețului etc. – toate se fac „întru pomenirea Domnului”; pe de altă parte, întreaga Liturghie care urmează este anunțată ca fiind „întru pomenirea Domnului”, după porunca dată de El: *Aceasta să o faceți întru pomenirea Mea* (Luca 22:19). Deci expresia anunță pomenirea jertfei Domnului și, prin urmare, tot ce se face mai departe trebuie înțeles din perspectiva jertfei.

Sfântul Simeon al Thesalonicului, făcând abuz de interpretări simbolice, neglijează acest aspect și vede în Proscomidie mai mult un simbol al Bisericii cerești și pământești adunate în jurul lui Hristos, și nu „semne ale Jertfei Domnului”. Accentuăm însă că de înțelesul corect al acestei fraze depinde foarte mult și înțelesul celorlalte texte din Proscomidie și chiar din Liturghie, în general.⁵⁹

A doua problemă propusă spre dezbateră este cea a scoaterii miridei pentru Sf. Cruce, pentru Sfinții Îngeri și ceilalți Sfinți. În primul rând nu trebuie să ne mire faptul că se scotea o singură miridă pentru toate acestea. Un lucru ca acesta este explicabil pentru epoca în care, în general, obiceiul de a scoate miride era destul de nou și încă negeneralizat. Nu mult după aceea însă, se va trece la un număr de 3, 4⁶⁰ și în cele din urmă – 9 miride. Personal considerăm că numărul de 9 miride a apărut în spațiul slav (mai ales Rusia), unde, prin secolul al XVI-lea, se renunțase la scoaterea miridei pentru Sf. Cruce și Sf. Îngeri, iar cele 9 cete de Sfinți (să zicem) „pământești”, reprezentau un fel de icoană al celor 9 cete Îngerești, din teologia Sf. Dionisie Areopagitul. Acest lucru îl confirmă și renumit liturgist român, părintele prof. Ene Braniște, care spune că „miridele se scot în cinstea sfinților, împărțiți în 9 cete sau

⁵⁷ Rugăciunea ce se spune la mirida Maicii Domnului: „Întru cinstea și pomenirea preabinecuvântatei, slăvitei Stăpânei noastre, de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioarei Maria, pentru ale cărei rugăciuni *primește, Doamne, jertfa aceasta întru jertfelnicul Tău cel mai presus de ceruri*”.

⁵⁸ *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, București, 1997, p. 77.

⁵⁹ *Liturghia Ortodoxă...*, p. 189, nora 387.

⁶⁰ Despre 4 miride vorbește și Sf. Simeon al Thesalonicului în *Tratatul său*, cap. 94, p. 145.

grupe, după chipul celor 9 cete ale ierarhiei cerești a sfinților îngeri”.⁶¹ Logic aceste 9 cete de sfinți nu pot însuma (fie și pe prima poziție) alte 9 cete după modelul cărora a fost constituit numărul de miride. Pentru a vedea dacă avem sau nu dreptate, trebuie să răspundem la întrebarea: *de unde s-au luat aceste pomeniri ale Sfinților și mai ales a Sf. Cruci și a Îngerilor la Proscomidie și de ce astăzi, unii pomenesc Sf. Îngeri la Proscomidie, iar alții – nu?* Vom încerca să răspundem nu prin speculații teologice, deși ne vom opri și la acestea, ci prin studiul critic al izvoarelor.

Singurul tratat serios existent la această temă îl reprezintă o carte a liturgistului rus Serghei Muretov, apărută la Moscova în 1897.

Studiind zeci de manuscrise liturgice, Muretov ajunge la concluzia că pomenirile Sfinților la Proscomidie provin din rugăciunea de la Litie: „*Mântuiește, Dumnezeule, poporul Tău...*”, apărută prin secolele VI-VII și dezvoltată în continuu până astăzi, și care a influențat textul Proscomidiei prin preluarea aceleiași ierarhizări a Sfinților, făcând amintire și de Sfinții Îngeri și chiar de Sfânta Cruce. De la începutul introducerii acestor pomeniri (sec. XII-XIII) și până în sec. XV-XVI inclusiv, mai ales datorită Sf. Simeon al Thesalonicului, pomenirea acestora la Proscomidie era văzută ca o înfățișare simbolică a tuturor persoanelor și chiar obiectelor și evenimentelor care au avut vreun aport, fie și foarte indirect, la Jertfa Răscumpărătoare a lui Hristos. Așa cum vom vedea, mai târziu această viziune se va schimba, fără însă a înlătura viziunea pur simbolică.⁶¹

Cel mai vechi Slujebnik slavonesc care ne dă textul unor astfel de pomeniri – mss nr. 518 al Catedralei Sf. Sofia din Novgorod, sec. XIII⁵⁰ – prezintă următorul text, pe care-l redăm în traducerea noastră: „*Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, primește jertfa aceasta în cinstea și spre slava Sfintei Născătoare de Dumnezeu: Bunavestirea, Nașterea, Intrarea în Sfânta Sfintelor, punerea veșmântului și a brâului și cinstita ei Adormire și toate praznicele ei; a Sfintelor cerești puteri Mihail și Gavriil, a Sfântului Înaintemergător și Botezător Ioan; a Sfinților Apostoli Petru și Pavel și toți Apostolii; a Sfinților Evangheliști, a Sfântului prăznuit și a Sfântului ocrotitor al aceluia locaș*”⁶² De aici se vede clar că aceste pomeniri sunt pur simbolice și am putea spune, chiar exagerate și lipsite de logică. Drept că ele nu se mai regăsesc în alte manuscrise, căci mai departe, așa cum a observat și Muretov, Proscomidia va repeta aproape identic ierarhizarea și chiar formulele din rugăciunea Litiei. Așa se explică faptul că Liturghierul tipărit al lui Macarie, ca și alte zeci de manuscrise grecești și slavonește din sec. XIII-XVI, pomenesc Sf. Cruce și Sf. Îngeri la Proscomidie.

Spre sfârșitul secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea, la nivel panortodox, am putea spune, s-a simțit nevoia revizuirii acestui formular, deși, dependența de rugăciunea Litiei a rămas și ea se simte până astăzi.⁶³

Totuși, în această perioadă, dezvoltându-se interpretarea soteriologică a Proscomidiei, reflectată în treacăt și în Catehismele din sec. XVII, rușii au înlăturat pomenirea Crucii și chiar a Îngerilor, ca fiind nepotrivite. Grecii însă, rămânând

⁶¹ Cuvântul „simbol” este înțeles în sensul scolastic, adică ceva contrar realității.

⁶² Textul acestui manuscris este publicat pe :<http://www.byzantionorossica.org.ru>.

⁶³ Adăugirile de Sfinți, mai ales locali, se face astăzi simultan – la Litie și la Proscomidie.

oarecum „fidele” interpretării simbolice a Sf. Simeon al Thesalonicului,⁶⁴ au înlăturat doar pomenirea Crucii, lăsând-o pe cea a Sf. Îngeri, deși se cunosc și la ei tendințe de excludere a Îngerilor de la aceste pomeniri.

Cele două tabere vin cu următoarele argumente:

– grecii spun că și Îngerii au participat la lucrarea mântuitoare și răscumpărătoare a lui Hristos și că întreaga creație s-a sfințit prin Jertfa Sa, inclusiv Îngerii;

– rușii însă spun că Îngerii nu au beneficiat de roadele Jertfei lui Hristos și mai mult decât atât, ei nefiind supuși păcatului, nu au avut nevoie de această Jertfă și nici Hristos nu a venit pentru ei și nu S-a făcut Înger, ci om, ca pe om să-l îndumnezeiască.⁶⁵

Biserica Sobornicească nu a luat atitudine în această privință, considerând pomenirea sau nepomenirea Îngerilor drept o simplă practică liturgică locală.⁶⁶ Nimic din ce se spune sau se face în cultul ortodox, nu este fără un rost precis, fie el și neînțeles de majoritatea. De asemenea, trebuie să menționăm că în Ortodoxie, și mai ales în cult, simbolul și realitatea nu se exclud, ci există una în alta și se manifestă una prin alta. De aceea, când spunem că pomenirea Îngerilor la Proscomidie este o simplă comemorare a rolului lor în istoria mântuirii sau un simbol, trebuie să ne gândim ce realitate precisă stă în spatele acestui simbol? Comemorarea și chiar rugăciunea de mijlocire adresată Îngerilor (nu și pentru ei) n-a lipsit niciodată în Biserica Ortodoxă, iar cei care au exclus pomenirea Îngerilor de la Proscomidie, nu au avut vreodată scopul de a diminua cultul Îngerilor. Se știe că Sfinții Îngeri sunt pomeniți în fiecare săptămână, în ziua de luni, au mai multe zile de pomenire în timpul anului, sunt invocați în diferite imne și cântări, iar în anumite momente ale Liturghiei, se poate vorbi chiar despre o împreună-slujire a noastră cu Îngerii.⁶⁷ Apare totuși întrebarea dacă și pomenirea lor la Proscomidie este justificată și se încadrează în aceeași ordine de idei? Interpretările ulterioare date Proscomidiei permit oare pomenirea Îngerilor la Proscomidie?

Fără îndoială, punerea miridelor în Potir și îmbibarea lor cu Sf. Sânge, înseamnă o împărtășire din roadele Jertfei euharistice a celor pentru care s-au scos acele miride, fie ei și Sfinți (trecuți în Calendar) sau chiar Maica Domnului.⁶⁸

Această idee o regăsim mai ales în Anaforaua Sf. Ioan Gură de Aur, unde se spune clar că Jertfe euharistică se aduce și pentru „strămoși, părinți, patriarhi, proroci, apostoli, propovăduitori, evangheliști, mucenici, mărturisitori, pustnici și

⁶⁴ Cf. *Tratat*, cap. 95, p. 145.

⁶⁵ În același capitol se aduc o serie de argumente dogmatice privind absurditatea pomenirii Sf. Îngeri la Proscomidie.

⁶⁶ Ortodocșii români, dintotdeauna au avut în uz practica rusească și doar ediția Liturghierului din 1937, apoi cele din 2000 încoace, au introdus pomenirea Îngerilor, după formularul grecesc.

⁶⁷ A se vedea rugăciunea Intrării Mici a Liturghiei, rugăciunea Cântării întreit – sfinte, imnul Heruvic și alte ime și rugăciuni, dar și Tâlcuirea Liturghiei Sf. Gherman al Constantinopolului și a altor Sf. Părinți.

⁶⁸ Aceasta inclusiv pentru faptul că au avut trup și ca oameni, sunt de o ființă cu Hristos: Dumnezeu – Omul. Ființa îngerilor e cu totul diferită de cea a lui Dumnezeu și a oamenilor.

pentru tot sufletul cel drept, care s-a săvârșit întru credință, dar mai ales pentru Preasfânta, curata, preabinecuvântata, slăvita stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria; pentru Sfântul Ioan Prorocul, Înaintemergătorul și Botezătorul, pentru Sfinții, măriții și întru tot lăudații Apostoli și pentru toți sfinții"⁶⁹ Observăm că și în Anaforaua Sf. Vasile cel Mare, preotul se roagă ca toți cei ce se vor împărtăși din Sfintele Taine „să afle milă și har împreună cu toți sfinții, care din veac au bine-plăcut [lui Dumnezeu]: cu strămoșii, părinții, patriarhii, prorocii, apostolii, propovăduitorii, evangheliștii, mucenicii, mărturisitorii, dascălii și cu tot sufletul drept ce s-a săvârșit întru credință; mai ales cu Preasfânta, curata, preabinecuvântata, slăvita Stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria; cu Sfântul Ioan Prorocul, Înaintemergătorul și Botezătorul; cu Sfinții, măriții și întru tot lăudații Apostoli și cu toți sfinții”⁷⁰

Nici într-un text, nici în altul (ambele mai vechi cu peste 800 de ani față de textul Proscomidiei), nu sunt amintiți Îngerii, ceea ce arată clar faptul că ei nu se împărtășesc din Hristos euharistic. Acest lucru este confirmat și de iconografia ortodoxă, în cele două tipuri de icoane: „Liturgia Apostolilor” și „Liturgia cerească” Dacă în Liturgia Apostolilor se arată clar cum Însuși Hristos îi împărtășește pe Apostoli, în „cea îngerească”, puterile cerești doar slujesc și primesc binecuvântare, fără a se împărtăși euharistic, căci nici nu ar putea face aceasta, neavând trup. Speculațiile privind o oarecare corporalitate a Îngerilor, după spusa lui Tertulian și a altora,⁷¹ nu pot fi acceptate, din moment ce însăși formula de pomenire a Îngerilor la Proscomidie (acolo unde ea se folosește), îi numește „cereștile netrupești puteri”

Pomenirea Sfinților Ingeri la Proscomidie nu este justificată și ea a fost înlăturată odată cu pomenirea Sfintei Cruci, atunci când anumiți teologi și-au dat seama că Proscomidia nu poate prelua și reda întocmai textul rugăciunii de la Litie, care are un cu totul alt sens. Argumentele aduse în favoarea pomenirii lor la Proscomidie au un vădit caracter forțat și contrar referințelor interne ale Liturghiei. Nu este exclus ca pe viitor să se pună problema unei regrupări a acestor cete de Sfinți și să apară o ceată a monarhilor sfinți (împărați, regi, domnitori) sau altele de genul acesta.⁷² Rânduiala de acum este destul de nouă în comparație cu restul elementelor din Liturghie și nu se poate vorbi despre un process pe deplin încheiat, mai ales că

⁶⁹ *Liturghia Ortodoxă...*, p. 87-88.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 82.

⁷¹ Sfânta Scriptură precum și Sfinții Athanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Grigore de Nyssa, Ioan Gură de Aur ș.a. vorbesc despre o spiritualitate absolută a Îngerilor, pe când Clement Alexandrinul, Origen, Tertulian și alți scriitori bisericești (în mare parte eretici) spun că Îngerii sunt constituiți dintr-o materie fină.

⁷² Ștefan cel Mare negăsindu-i-se loc printre cele 9 cete, a fost plasat incorect în ceata mucenicilor. Se observă că în ultimele redactări particulare ale rugăciunilor de la Litie, la modul concret se conturează o nouă ceată de sfinți, cea a monarhilor. Această rugăciune poate influența ierarhizarea celor 9 cete de la Proscomidie. O eventuală ceată a monarhilor sfinți, după scoaterea miridei pentru Îngeri, ar putea fi pusă pe locul 7, deplasându-le pe celelalte în sus cu o poziție.

între ortodocșii de diferite tradiții există încă deosebiri atât de mari în rânduiala Proscomidiei.⁷³

Liturghierul lui Macarie reprezintă un text obișnuit din acea vreme, iar înțelegerea acestuia se poate realiza doar cunoscând contextual istoric și liturgic din care acest Liturgier face parte. În mod deosebit trebuie să fim atenți la textul Proscomidiei, pentru că acesta, în comparație cu alte elemente ale Liturghiei, a apărut și s-a dezvoltat cel mai târziu. Chiar în anul 1508, când se tipărea acest Liturgier, Proscomidia era în plin proces de evoluție, ceea ce nu este însă la fel de valabil și pentru restul Liturghiei.

Unde a funcționat tipografia ieromonahului Macarie?

Nici una dintre posfețele celor trei titluri de carte tipărite de Macarie nu indică locul de tipărire. Din rațiuni deja amintite excludem imprimarea lor la Veneția. În anul 1860 Alexandru Odobescu a găsit la mănăstirea Bistrița din Oltenia trei exemplare de Liturgier. S-ar putea deduce că la mănăstirea Bistrița, bogată mănăstire a boierilor Craiovești, unde au fost găsite și alte exemplare să se fi tipărit Liturgierul. Dar nici o activitate tipografică ulterioară nu este cunoscută la Bistrița. De presupus este faptul că, tiparnița a fost așezată în capitala țării, Târgoviște și nu în București, deși ambele erau orașe de reședință domnească.⁷⁴

Lângă Târgoviște se afla o mănăstire refăcută, considerată de Radu cel Mare drept ctitoria sa; mănăstirea Dealu, care putea asigura prin călugării știutori de carte, ajutor la tipărirea celor trei cărți imprimate de Macarie. Mănăstirea Dealu a jucat un rol cultural un secol mai târziu, ca centru tipografic continuând tradiția. Această ipoteză a fost admisă de majoritatea istoricilor literari, inclusive I. Bianu și N. Hodoș, care au elaborat repertoriul cărților tipărite pe pământul românesc, până în anul 1830.⁷⁵

⁷³ Doar românii au cele două rugăciuni de pomeniri generale a celor vii și adormiți. În textul românesc ele au apărut pentru prima dată în ediția *Liturghierului* de la Iași-1845, apoi în cel de la Neamț-1860. Multă vreme nu se cunoștea originea lor. În cele din urmă s-a constatat că ele sunt o prelucrare a rugăciunilor care însoțeau pomelnicele particulare sau generale ale unor lăcașe de cult din Rusia, de unde au ajuns și la Mănăstirea Neamț.

⁷⁴ *Macarie și urmașii săi. Jumătate de mileniu de tipar românesc*, volum editat sub egida Muzeului Național Cotroceni, 2008, 123 pp.

⁷⁵ Mănăstirea Dealu este foarte veche fiind atestată documentar din 1431, când domnitorul Alexandru Aldea îi dăruiește un număr de sate. Biserica mănăstirii cu hramul Sfântul Nicolae, a fost reconstruită în piatră în timpul domniilor lui Radu cel Mare și a fratelui său Vlad cel Tânăr, zugrăveala fiind terminată în 1515. Mănăstirea a fost reparată în timpul lui C-tin Brâncoveanu și apoi în vremea lui Gh. Bibescu. Între 1912 și 1940 aici a funcționat liceul militar „Nicolae Filipescu”, unde a învățat o perioadă și fostul rege Mihai al României. Marele cutremur din 1940 a afectat grav ansamblul arhitectonic de la Dealu. Turlele bisericii și partea superioară a clopotniței au căzut. Între anii 1953 și 1958, în timpul păstoriei Patriarhului Iustinian biserica a fost reparată, toate celelalte clădiri ale mănăstirii fiind refăcute din temelii. Biserica de la Dealu a fost gropniță domnească, aici fiind îngropați numeroși voievozi munteni. Sarcophagele de marmură ale lui Radu cel Mare și Mihai Viteazul sunt opera sculptorului Fritz Stork, fiind terminate în anul 1913. Astăzi Dealu este o mănăstire de călugărițe.

Tirajul de 200-300 de exemplare al Liturghierului a fost suportat de domn, pentru înzestrarea bisericilor și mănăstirilor din țară. Exemplare s-au găsit în Ardeal și Muntele Athos. Domnii Țării Românești au sprijinit economic și cultural țările ortodoxe și slave din Peninsula Balcanică. Neogoe Basarab este socotit ctitor al întregii Sfetagore. Cărțile lui Macarie au fost difuzate pe întregul teritoriu românesc de astăzi și la sud de Dunăre, în Bulgaria și Serbia și poate în Rusia și Ucraina.⁷⁶

Un fapt rămâne esențial și anume că la începutul secolului al XVI-lea în Țara Românească apar primele tipărituri cu litere slavone. La fel de importantă este și influența pe care tipăriturile lui Macarie au avut-o nu numai în spațiul românesc, ci și în sud-estul European. În această zonă, cu excepția Tetraevanghelului tipărit de ieromonahul Laventie la București, și în tot cursul secolului al XVI-lea nu a fost editat Tetraevanghel slavon în care să nu se vadă influența lui Macarie (Goradze, Rujan, Belgrad). Vicisitudinile politice au făcut ca, după 1512, tipografia de la Târgoviște să-și înceteze activitatea, însă nu și cea din restul spațiului românesc. După începutul făcut la Târgoviște tiparul românesc se stabilește în Transilvania.⁷⁷

Tipăriturile lui Macarie prezintă o mare însemnătate funcțională: sunt primele imprimare ale statului român feudal, produse ale unui model editorial autohton. Voievozii români au făcut mari eforturi financiare, organizând o tipografie și asigurând adunarea de prin mănăstiri a textelor bisericești ce urmau a fi imprimate. Liturghierul lui Macarie este prima formă a slujbelor liturgice, în limba slavă, Octoihul stabilește o practică unitară de cult, în vreme ce Tetraevangheliarul este prima tetraevanghelie tipărită pentru toți ortodocșii care foloseau limba slavă ca limbă a cultului religios. Modelul editorial macarian a avut o certă influență asupra cărții românești a secolului al XVI-lea, dar și în aria culturală sud-slavă. Ne referim doar la cazul tiparului de la Goradze (Herțegovina), unde Fiodor Liubavici, la îndemnul starețului Bozidar, a tipărit: Liturghierul (1519), Psaltirea (1521) și Molitvelnicul (1523). Țara Românească s-a găsit în fruntea multor state vecine, în ceea ce privește industria de carte, că am ajutat popoarele din jur sute de ani.⁷⁸

⁷⁶ Manole Neogoe, *Formarea și ascensiunea politică a lui Neogoe*, în „Neogoe Basarab”, Editura Științifică, București, 1971, p. 44-45, colecția „Pagini din istoria patriei”; Idem, *Sunt „învățăturile” opera lui Neogoe?*, în op. cit., p. 105; Idem, *Concepția lui Neogoe despre domnie*, op. cit., p. 138.

⁷⁷ Vasile Popp, *Disertație despre tipografiile românești din Transilvania*, 1938.

⁷⁸ Academician Virgil Câdea, *În 2008 – cinci secole de tipar românesc*, în „Magazin istoric”, anul XXXVII – serie nouă -, nr. 2 (431) februarie 2003, p. 5-7; Ștefan Ciobanu, op. cit., p. 129-134; Gabriel Ștrempel, op. cit., p. 5-9; Bogdan Murgescu, op. cit., p. 35-36; Georgeta Chirilă, op. cit., p. 2-4; Gh. Buluță, op. cit., p. 10; Barbu Theodorescu, *Tipografi și cărturari*, în „Magazin istoric”, anul XLII-serie nouă-, nr. 11, noiembrie 2008, p. 4; Idem, *Tipografia olteană*, în „Boabe de grâu”, 1931, fragmente; Lajos Demény și Lidia Demény, op. cit., p. 34; Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, vol. I, București, 1903, p. 2; George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, ediție prefațată de Al. Piru, Editura „Minerva”, București, 1988, p.7.

Lucrări de restaurare a Liturghierului lui Macarie în laboratorul Muzeului Național Brukenthal⁷⁹

Exemplarul supus lucrărilor de restaurare în Laboratorul de Restaurare Conservare de la Muzeul Național Brukenthal este unul dintre cele cinci păstrate până acum. A fost adus de către Mitropolitul Nicolae Bălan la Biblioteca Mitropoliei din Sibiu și depozitat în fondul de Carte veche românească.

Volumul are dimensiunea de 175x135, îi lipsesc două file de la sfârșit și provine de la Parohia Ortodoxă Română Alun, județul Hunedoara.

Pe forzațul superior este lipită o foaie cu însemnări manuscris. Pe forzațul inferior este însemnarea: „preot (Te)odosie ot Vlascoi Zemlii, 1630“.

Pe o filă atașată la forzațul superior este un text în grafie latină. Pe forzațul inferior este însemnarea: „Văleat 1671 când m-am popit...“.

Cartea prezintă cele trei tipuri de degradare: biologică, fizico-chimică și mecanică, simptome evidente de degradare evolutivă, iar pericolul pierderii integrității este iminent. Exemplarul respectiv necesită o restaurare completă, pe volum desfăcut, mai ales că se constată pierderea unității blocului, rupturi marginale și sfâșieri în text.

Copertele din lemn, învelite în piele neagră ornamentată, prezintă: eroziuni superficiale, pierderi de material în zonele marginale, deformări remanente, rigidizarea pielii și depuneri de murdărie la exterior. Filele sunt în număr de 126, 15R [14x8,5 cm], cu tipar negru și roșu, având o intervenție neadecvată, o restaurare empirică cu benzi și petice de hârtie lipite cu clei în exces.

Există însemnări transversale și orizontale pe aceste petice, aflate la marginile laterale, în colțuri, în zona de îmbinare a filelor, dar și în jurul textului imprimat pe hârtia suport.

Adnotările și completările la textul original s-au făcut cu cerneluri insolubile sau parțial solubile în apă și soluție hidroalcoolică.

Foile prezintă fisuri, îndoitori, sfâșieri marginale, în zonele de îmbinare și în text; deformări și deteriorări remanente apărute ca urmare a unor manevrări necorespunzătoare; pete brunificate – mai pronunțate la colțurile bazale, zonele de întoarcere și marginale; depuneri morfo-fiziologice, insecte moarte, praf, depozite de ceară, pete de grăsime și pete foxing; halouri de umezeală ce au antrenat murdăria, mici arsuri în text, importante pierderi de material suport.

Volumul a fost dezinfectat timp de 48 de ore în etuva cu vid, cu soluție de timol în alcool. Pentru fabricarea hârtiei manuale (cu linii de apă și filigrane) s-au folosit fibre textile din in (scurte și medii) cu un grad mediu de înclieiere. Cernelurile folosite pentru imprimare (neagră și roșie) sunt insolubile în apă și soluție hidroalcoolică, iar pH-ul este de 6,3.

Înainte începerii tratamentului de curățire au fost executate operațiile de numerotare a filelor, de fotografiere și de descoasere a cărții.

⁷⁹ Maria Fota, Vasilica Ciorogar, *Liturghierul lui Macarie. Lucrări de restaurare în Laboratorul de restaurare-Conservare al Muzeului Național Brukenthal din Sibiu, în „Transilvania”, nr. 2, 2008, p. 6-7.*

Curățirea uscată s-a efectuat mecanic pe fiecare filă prin periere, incizie în cruce pe picăturile de ceară și îndepărtarea ei cu ajutorul bisturiului și a pensulei moi.

Însemnările din cuprinsul cărții au necesitat protejarea lor cu un film de la „Lukas“.

Tratamente umede: foile s-au spălat separat, filă cu filă, pe o parte și alta, așezate pe suport rigid, înclinat în bazinul de scurgere și pe foile de polietilenă, cu ajutorul detergentului anionic și apă caldă, la 40 grade Celsius.

La umed, s-au scos peticele și benzile de hârtie fără însemnări și s-a „răzuit“ ușor cleiul, cu dosul lamei bisturiului. Menționăm că nu am scos la umed nici o bandă de pe mijloace. Reîncheierea filelor s-a făcut la umed cu C.M.C. 0,5%, iar uscarea lor s-a produs pe un pat absorbent din hârtie de filtru.

Restaurarea propriu-zisă⁸⁰

După o presare de 24 de ore, între hârtie de filtru, s-a trecut la restaurarea propriu-zisă. Completarea lipsurilor din suport am făcut-o prin tehnica „la dublu“ după ce am îndepărtat foarte puțin din marginile care au preluat peticul. Benzile de hârtie, din zonele de îmbinare, grosolan lipite cu clei și cu hârtie mult mai groasă decât suportul, le-am înlăturat la uscat cu ajutorul bisturiului, lăsând doar o punte de legătură între file (cca. 1-2 cm). Astfel, de acesta am putut ancora peticele de hârtie japoneză puse la dublu.

După presarea filelor între hârtie de filtru (24 de ore) în presa metalică, s-a trecut la înlăturarea surplusului de hârtie japoneză pe o parte și alta. Încadrarea în format a foilor am făcut-o cu un cutter și cu ajutorul T-ului metalic.

Foile s-au pliat și s-au recompus în fascicole urmate de o presare puternică a blocului de carte (30 de zile).

Forțașurile au fost scoase de pe coperte prin tamponări repetate cu apă caldă, apoi au urmat același ciclu ca și foile din cuprinsul blocului. Acestea nu se vor mai lipi de coperte deoarece au însemnări manuscris și tipărite pe verso. Ele vor fi prinse în fața și spatele cărții, după dorința beneficiarului.

Problemele de legătură ale volumului⁸¹

„Liturghierul lui Macarie“ face parte din categoria tipăritură având dimensiunile: lungime = 18,3 cm; lățime = 14, 6 cm; grosime = 4,6 cm. Coperta volumului s-a confruntat cu următoarele probleme:

1. Învelitoarea anterioară: este alcătuită din piele de vițel tăbăcită vegetal și prezintă o efasare accentuată pe cuprinsul ei a grenului, este de culoare maro închis, decorată cu motive florale imprimate la cald. Apar lipsuri de material: colțul de sus lipsește, iar pe tranșă apare o restaurare anterioară prin coaserea materialului (piele).

2. Învelitoarea posterioară: este tot din piele de vițel de culoare maro închis, tipărită vegetal. Și aceasta, ca și cea anterioară, prezintă o efasare accentuată a

⁸⁰ *Ibidem.*

⁸¹ *Ibidem.*

grenului pielii, având rupturi și lipsuri de material (piele) în zona colțurilor, iar pe alocuri apar găuri de zbor provocate de insecte. Apare și aici o restaurare ulterioară, prin coasere de material (piele), aceasta fiind desprinsă. Pielea este foarte rigidă și degradată.

3. Cotorul exterior: piele de vițel de culoare maro, tăbăcită vegetal, prezentând aceleași degradări ca și cele 2 învelitori. Cusătura volumului este parțial deteriorată, datorită ruperii sforii de la nervuri. Volumul avea o cusătură continuă pe 3 nervuri profilate. Apar fascicole ieșite din integritatea volumului, datorită problemelor existente. Capisalbandul volumului era cusut pe miez de sfoară, foarte uscat și deteriorat, rupt pe alocuri și cu depuneri de praf și clei.

Tratamentul propus și efectuat al volumului a fost următorul:

s-a preluat sub formă de bloc de la restauratorul de carte, gata presat și format în fascicole, iar apoi s-a trecut la coaserea lui (respectând cusătura originală). Sa realizat o cusătură pe 3 nervuri profilate, s-a cusut apoi un nou capitalband (pe pânză și miez de sfoară). S-a trecut la încheierea volumului, atașarea de noi forzațuri, cele vechi fiind cusute în volum, acestea având însemnări importante pe ambele părți.

S-au atașat scoarțele vechi, împreună cu ce s-a mai putut păstra din învelitori. S-a croit un nou cotor exterior, cel vechi nemaiputând fi pus, s-au realizat noi colțuri și tranșe, astfel realizându-se din nou integritatea volumului (prin intarsia pielii vechi pe cea nou atașată unde a fost necesar). S-au lipit la final cele două forzațuri și s-a realizat o casetă de protecție pentru volumul gata restaurat.

Ediție jubiliară a Liturghierului lui Macarie

Cartea părintelui arhimandrit Veniamin Micle de la Mănăstirea Bistrița, „Ieromonahul Macarie, tipograf român (1508-1512)” aduce informații inedite despre călugărul-tipograf care învățase meșteșugul tiparului la Veneția, dar și multe argumente logice care vin în favoarea teoriei că prima carte tipărită în spațiul românesc a ieșit de sub teascurile tiparniței de la mănăstirea Bistrița vâlceană, așa cum afirmă mai mulți istorici printre care Ștefan Ștefănescu și Virgil Cândea. Studiul introductiv se referă la precursori, la perfecționarea și răspândirea tiparului în Europa și țările române. În cele șase capitole, autorul ne prezintă cele trei cărți tipărite de Macarie, identificarea lui, locul unde și-a desfășurat activitatea, școala și tehnica tiparului macarian. Cartea a fost lansată la Râmnicu Vâlcea, în data de 3 aprilie 2008, cu ocazia inaugurării “Anului 2008, anul cărții vechi la Vâlcea”, program cultural organizat de Episcopia Râmnicului, Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Vâlcea și Biblioteca Județeană Vâlcea, ce cuprinde manifestări dedicate împlinirii a 500 de ani de la tipărirea primei cărți în spațiul românesc: Liturghierul slavon al lui Macarie (1508-2008).⁸²

⁸² Arhimandrit Veniamin Micle Mănăstirea Bistrița Olteană, *Ieromonahul Macarie, tipograf român (1508-1512)*, tipărită cu sprijinul Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Vâlcea, Recenzie de prof. dr. Florin Epure (n. n. ieromonah = călugăr hirotonisit preot).

La Catedrala arhiepiscopală din Târgoviște, a avut loc, ieri, lansarea ediției jubiliare a Liturghierului lui Macarie, prima carte tipărită pe teritoriul românesc. Aniversarea a 500 de ani de la tipărirea la Targoviste a Liturghierului lui Macarie, prima carte tiparita pe teritoriul romanesc, are loc în contextul în care Preafericitul Parinte Daniel, Patriarhul BOR, a declarat 2008 ca fiind “Anul Sfintei Scripturi si al Sfintei Liturghii” Întâistatatorul BOR a apreciat calitatea lucrării Liturghierul lui Macarie, varianta realizată pe hârtie lucrată manual, în legatură de piele, după o tehnică aplicată orginalului. A fost lansată, de asemenea, și o ediție specială a cărții, însoțită de traducere (prima de până acum) și de studii științifice. La lansare a fost adusă și prezentată și varianta originală a Liturghierului lui Macarie, de la Biblioteca Academiei Romane.⁸³

Ediția jubiliară a Liturghierului macarian se prezintă în două variante: una, în variantă reprint, într-un tiraj mai redus, pe hârtie de mână și în legătură din piele, în tehnica epocii lui Macarie, iar alta într-un tiraj mai mare, realizat la Monitorul Oficial, în condiții grafice de excepție (ambele prin grija dl. Prof. Univ. Dr. Mircia Dumitrescu de la Universitatea din București), prezentându-se cititorului într-o casetă care cuprinde două volume. Dacă primul cuprinde, în 250 de pagini, textul facsimilat al ieromonahului Macarie de la 1508, cel de al doilea volum cuprinde, în 247 de pagini: „Prefața” Înaltpreasfințitului Mitropolit NIFON, Arhiepiscopul Târgoviștei, prima traducere a textului macarian (realizată de Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Stan de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Valahia din Târgoviște), studiile: domnului academician Gheorghe Mihăilă „Epilogurile celor trei cărți tipărite de ieromonahul Macarie (1508 – 1512)” și cel al domnului academician Dan Horia Mazilu „Literatura română de expresie slavă”, lucrări de profunzime filologică și de amplasare în epocă, dar și studiul liturgic al Pr. Lect. Univ. Dr. Marian Vâlcu: „Liturghierul lui Macarie – 1508. Prima carte tipărită în Țările Române”⁸⁴

Importanța lui Macarie pentru cultura și spiritualitatea noastră reiese cel mai bine din ceea ce spunea Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit NIFON în „Cuvântul înainte al volumului de studii al ediției jubiliare: „Macarie a fost creator de tradiție autohtonă definind specificul tiparului chirilic la români în contextul întregului tipar chirilic din Europa secolului al XVI-lea” De aceea, ediția jubiliară a Liturghierului lui Macarie este pentru noi cei de astăzi atât un omagiu adus marelui călugăr-tipograf, dar și un act de restituire culturală, un omagiu adus trecutului glorios al națiunii noastre.”⁸⁵

În cadrul ședinței solemne a Sfântului Sinod consacrate „Anului jubiliar al Sf. Scripturi și al Sf. Liturghii”, marți 28 octombrie 2008, în Aula Magna „Teoctist Patriarhul” a Palatului Patriarhiei, a fost lansată, împreună cu noua Ediție sinodală a Bibliei și Liturghierul, într-o ediție jubiliară. Noua ediție a Liturghierului apare cu

⁸³ C.B. și N. B., *Ediția jubiliară a Liturghierului lui Macarie a fost lansată ieri la Târgoviște*, în ziarul „Lumina”, vineri, 11 iulie 2008.

⁸⁴ Recenzie – *Prima carte tipărită pe pământ românesc-Liturghierul lui Macarie* de la Târgoviște, 5 august 2008.

⁸⁵ Anul 2008 a reprezentat pentru Biserica Ortodoxă, în general, și pentru Arhiepiscopia Târgoviștei, în special, un an jubiliar în care s-au împlinit 500 de ani de la tipărirea la Târgoviște a Liturghierului lui Macarie, prima carte tipărită pe teritoriul țării noastre și prima ediție a acestei cărți în limba slavonă.

aprobarea Sf. Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, fiind realizată la Editura și Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă din București. Volumul cuprinde 576 pagini și este imprimat într-o aleasă ținută grafică: text la trei culori (roșu, negru, albastru) și icoane tipărite în policromie la început de capitole.

Volumul se deschide cu un Cuvânt înainte al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, „Sfânta Liturghie – izvor de viață sfântă și lumină veșnică” și conține textele celor trei Sfinte Liturghii ortodoxe (Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, Liturghia Sf. Vasile cel Mare, Liturghia Darurilor mai înainte sfințite sau a Sf. Grigorie Dialogul), precedate de rânduielile tipiconale pentru slujbele pregătitoare și urmate de rugăciuni, povățuiri și învățături, tipicul slujbei cu arhieru și Sinaxar pentru tot anul. Textele au fost diortosite de către ierarhi și teologi, iar în sinaxar au fost incluse și numele sfinților români recent canonizați, forma finală a Liturghierului fiind aprobată de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

La împlinirea a cinci veacuri de la prima ediție tipărită a Liturghierului în lumea ortodoxă (Târgoviște, 1508), ediția jubiliară 2008 a Liturghierului de la București este dintr-odată un omagiu istoric și o sărbătoare a cărții de cult în limba română.⁸⁶

Manifestările legate de sărbătorirea a 500 de ani de la apariția Liturghierului lui Macarie (1508- 2008)

Manifestările dedicate sărbătoririi a 500 de ani de la apariția operei lui Macarie (1508-2008), ce s-au desfășurat în cadrul proiectului cultural „Anul 2008 – anul cărții vechi la Vâlcea”, s-au deschis joi, 3 aprilie 2008, în sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Antim Ivireanul” din Râmnicu Vâlcea, cu lansarea cărții: „Jeromonahul Macarie, tipograf român (1508-1512)”, autor fiind părintele arhimandrit Veniamin Micle. De asemenea, tot cu acest prilej a putut fi văzută și expoziția virtuală de carte veche, realizată de Secția Patrimoniu, Colecții Speciale ale Bibliotecii Județene „Antim Ivireanul”.⁸⁷

Peste 2000 de credincioși dâmbovițeni au participat, joi 10 iulie 2008, la Târgoviște, la lansarea oficială a Liturghierului, cu prilejul aniversării a 500 de ani de la tipărirea lucrării lui Macarie. Manifestarea a avut loc la Catedrala Arhiepiscopală din Târgoviște, în prezența Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (BOR), a membrilor Sfântului Sinod al BOR și a peste 200 de preoti. Evenimentul a avut loc după Sfânta Liturghie arhierescă, oficiată de 20 de ierarhi ai B. O. R. în prezența Preafericitului Părinte Patriarh Daniel. Aflat la prima sa vizita, în aceasta calitate, în vechea cetate de scaun a Târgoviștei, Patriarhul Daniel a fost primit cu pâine și sare de către mulțimea de credincioși și autoritățile locale și județene. Preafericirea Sa a vorbit credincioșilor despre importanța liturghiei creștine pentru identitatea spirituală românească și a încheiat cuvântarea spunând: “Liturghia salvează România” “Sfânta Liturghie este izvor de continuitate românească. Niciodată

⁸⁶ *Liturghierul – ediție jubiliară*, 30 octombrie 2008, sursa, Centrul de Presă *Basilica*.

⁸⁷ <http://radio.trinitas.ro/>

nu s-a întrerupt Sfânta Liturghie pe teritoriul țării noastre de la creștinarea noastră de la Sf. Apostol Andrei. Chiar dacă s-a savârșit în peșteri, în munti, în văi, în locuri ascunse atunci când au năvălit popoarele migratoare, ea nu a încetat niciodată, oricât am fost de persecutați de popoare străine sau de ideologii străine de spiritul nostru”, a spus Patriarhul Daniel.⁸⁸

În cuvântul ținut cu prilejul lansării ediției jubiliare a Liturghierului lui Macarie, Preafericirea Sa a subliniat faptul că tipărirea Liturghierului lui Macarie a fost o necesitate misionară, „pentru că Liturghierul este o carte în care se exprimă întreaga lucrare a poporului credincios către Dumnezeu și lucrarea lui Dumnezeu către popor. Acest lucru arată că suntem un popor liturgic. Vedem istoria în lumina purtării Crucii și a Învierii“. Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a acordat I.P.S. Arhiepiscop Nifon al Târgoviștei rangul de Mitropolit „ad personam”⁸⁹

Au fost prezentate mesaje de felicitare și apreciere din partea domnului Traian Băsescu, Președintele României, de către domnul consilier prezidențial Bogdan Tătaru-Cazaban, și din partea domnului Călin Popescu-Tăriceanu, Prim-Ministru al Guvernului României, de către domnul consilier Adrian Lemeni.⁹⁰

Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a explicat în cuvântul său de ce a acordat această înaltă demnitate bisericească Înaltpresfințitului Părinte Nifon, arătând că Biserica răsplătește în felul ei unic, modalitatea în care un slujitor al ei își face pe deplin datoria față de slujirea încredințată: „Este o zi de sărbătoare și pentru că I. P. S. Arhiepiscop al Târgoviștei a primit rangul de Mitropolit onorific ca urmare a faptului că Biserica știe să prețuiască pe cei care o slujesc cu dragoste, pricepere și multă dăruire, cu multă jertfelnicie. Am oferit acest rang, de mitropolit onorific, Înalt Preasfințitului Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei, atât pentru calitățile sale personale, cât și pentru demnitatea acestui oraș, fostă capitală a Țării Românești”⁹¹

În aceeași curte cu Muzeul Scriitorilor Dâmbovițeni, în care vizitatorii se recrează și descoperă câte ceva din ceea ce au însemnat literatura dâmbovițeană și oamenii de cultură din Dâmbovița, se regăsește și Muzeul tiparului și cărții românești vechi. Muzeul este unic în România prin ceea ce expune. El a fost înființat în anul 1968, într-o clădire care a fost ridicată de Constantin Brâncovanu pe beciuri preexistente din secolul al XVII-lea, pentru fiica sa, domnița Safta. Clădirea a adăpostit biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino, cea mai valoroasă bibliotecă din acea perioadă. Muzeul prezintă activitatea tipografică târgovițeană de la începuturi și vorbim aici de secolul al XVI-lea, dar și a celorlalte centre din Moldova și Transilvania, secolele XVII-XVIII, culminând cu apariția primelor ziare. Sigur că nu putem începe o expoziție dedicată cărții și scrisului în general fără a aminti faptul

⁸⁸ Știri naționale. *500 de ani de la apariția primei cărți tipărite la noi. Liturghierul lui Macarie*. Portal Tu Si ROMÂNIA.

⁸⁹ Ziarul „Lumina”, vineri, 11 iulie 2008.

⁹⁰ *Eveniment bisericesc și cultural la Târgoviște*, „Lumina”, 11 iulie 2008.

⁹¹ Portal TU Si ROMÂNIA. ro >>Cultura; <http://www.ziarul lumina.ro/articole; 607; 1; 11848; 0; Ediția-jubiliară-a...>

că în anul 105 d. Hr. Tai Lun inventa hârtia și de asemenea, mult mai târziu, de data aceasta un european, Gutenberg, în 1445 inventa tiparul, a afirmat Ovidiu Carstina, directorul Complexului Național Muzeal Curtea Domnească Târgoviște. Muzeul expune o mică parte din ceea ce înseamnă colecția de carte veche și rară, un număr de 1034 de piese, din colecția de manuscrise literare un număr de 946 de piese, din colecția de facsimile literare 102 piese și din colecția de documente istorice un număr de 1517 piese. Între cele mai importante obiecte expuse se numără: Evanghelia învățătoare – 1644, tiparnița de la Mănăstirea Dealu, „Liturghierul lui Macarie” în facsimil apărut în 1508 la Mănăstirea Dealu, „Octoihul” tipărit în 1510 la Mănăstirea Dealu și „Tetraevangheliarul” La acestea se adaugă „Îndreptarea legii” – 1562, tipărită la Târgoviște, „Noul Testament de la Bălgrad” – 1648, „Psaltirea oratoria” – 1659 tipărită la Koln și „Biblia sacră” – 1715 tipărită la Hanovra. În toamnă, muzeul a găzduit o interesantă expoziție de carte veche și rară. Simpozionul național de bibliofilie și ex-libris-uri s-a desfășurat la Târgoviște în perioada 8-10 noiembrie 2008.⁹²

Biblioteca Metropolitană București, în colaborare cu Biblioteca Centrală Universitară, sub Înaltul Patronaj al Patriarhiei Române, al Academiei Române și al Primăriei Municipiului București, a organizat în perioada 20-23 septembrie 2008, la București, Simpozionul Internațional CARTEA. ROMANIA. EUROPA., consacrat împlinirii a 500 de ani de la prima carte tipărită pe teritoriul României. Ideea organizării unui asemenea simpozion, îi aparține directorului general al Bibliotecii Metropolitane București, dr. Florin Rotaru care s-a străduit ca proiectul său să se concretizeze și să capete un caracter permanent începând cu anul 2009 și totodată a reușit să convingă că, începutul tipografiei este în istoria tuturor țărilor o dată importantă, de la care pornește o perioadă nouă pentru răspândirea civilizației.

Simpozionul Internațional CARTEA. ROMANIA. EUROPA – 500 de ani de la prima carte tipărită pe teritoriul României, este împărțit în trei mari secțiuni: Istoria cărții europene Biblioteca tradițională și ciberbiblioteca, Romanitate orientală. Cultură și civilizație.

La eveniment au participat aproximativ 47 de invitați din țară și aproximativ 15 din străinătate, profesori universitari, cercetători, filologi, specialiști în domeniu, care și-au susținut comunicările pe parcursul celor trei zile.

Deschiderea oficială a simpozionului a avut loc în Aula Bibliotecii Centrale Universitare, în prezența Prea Fericitului Părinte DANIEL Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, prof.univ.dr. Ionel Haiduc Președintele Academiei Române, prof.univ.dr. Ioan Pânzaru Rectorul Universității București, dr. Sorin Oprescu Primarul General al Municipiului București, Claudia Lux din Germania – Președintele Federației Internaționale a Bibliotecarilor și Instituțiilor (IFLA), Gerald Leitner din Austria – Președintele European Bureau of Library and Information Associations and Institutions (EBLIDA), Liv Saeteren din Norvegia – Președintele METLIB, domnul Jean Noël Jeanneney din Franța, precum și a altor personalități marcante ale culturii românești și nu numai.

⁹² În aceeași zi de 10 iulie 2008 a avut loc și inaugurarea Muzeului Arhiepiscopal al Târgoviștei, ziarul „Lumina”, ediția de sâmbătă, 12 iulie 2008.

În programul simpozionului sunt incluse: Concertul coral organizat de Patriarhia Română, expoziții de carte bisericească veche, un itinerariu la Târgoviște cu vizitarea orașului, a Curții Domnești și a Mănăstirii Dealu, vizionare de filme documentare despre România și lansarea cărții: Când Google a provocat Europa – pledoarie pentru un impuls, care poarta semnătura lui Jean Noël Jeanneney, proeminent istoric francez, om politic, autor al mai multor cărți și creator a numeroase documentare de televiziune, care a deținut importante responsabilități în calitate de președinte al Radio France și Radio France International (1982-1986), dar și în calitate de președinte al Bibliotecii Naționale a Franței (2002-2007).⁹³

Anul 2008 reprezintă pentru cultura vâlceană un adevărat motiv de sărbătoare datorită împlinirii a 500 de ani de la apariția „Liturghierului” lui Macarie. Acest eveniment este marcat de o serie de manifestări ce se vor întinde pe tot parcursul anului 2008 și vor fi structurate în două părți. Astfel că, în prima parte, a avut loc în data de 3 aprilie, în sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Antim Ivireanul”, deschiderea manifestărilor dedicate sărbătoririi a 500 de ani de la apariția „Liturghierului” lui Macarie. Cu această ocazie a fost lansată cartea arhimandritului Veniamin Micle intitulată „Ieromonahul Macarie, tipograf român (1508-1512)” În același context a avut loc și expoziția virtuală de carte veche realizată de Secția Patrimoniu, Colecții Speciale a Bibliotecii Județene „Antim Ivireanul”, de bibliotecar prof. Irina Grigore și bibliotecar Carmen Spiegel. Manifestările au fost deschise de discursurile a câtorva reprezentanți ai culturii vâlcene și anume: prof. drd. Florin Epure, prof. Augustina Sanda Constantinescu, PS Gherasim, arhim. Veniamin Micle, prof. dr. Ion Soare, prof. dr. Ioan St. Lazăr. Cea de-a doua parte a manifestărilor dedicate acestui eveniment a avut loc între 2 și 4 octombrie când a avut loc un seminar internațional intitulat: „Cartea veche-patrimoniu național, patrimoniu european” În data de 2 octombrie, cu începere de la ora 16.00, la Complexul Cultural Religios al Episcopiei Râmnicului au avut loc o serie de manifestări: Seminarul „Tiparul, Macarie și Liturghierul - Bistrița 1508”; vizită la mănăstirile Bistrița și Govora și prezentarea filmului documentar despre tiparul vâlcean și activitatea tipografului Macarie. La aceste manifestări vor participa: criticul literar Eugen Negrici, PS Gherasim, episcop de Râmnic, arhim. Veniamin Micle, prof. drd. Florin Epure. Pe 3 octombrie, cu începere de la ora 10.30, în Sala de Conferințe a Bibliotecii Județene „Antim Ivireanul” va avea loc seminarul: „Biblioteca – spațiu de valorificare a moștenirii culturale” În data de 4 octombrie, de la aceeași oră va avea loc seminarul: „Vâlcea, epos de cultură și interculturalitate”, la care va participa și acad. Răzvan Teodorescu.

Arhimandritul Veniamin Micle care a cunoscut o aleasă educație creștină, în tradiția muncii și disciplinei și pe care și-a desăvârșit-o prin studiile urmate mai târziu, respectiv: Seminarul Teologic din Cluj-Napoca (1954-1959), Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1962-1966), studii de doctorat la Institutul Teologic Universitar București (1966-1968), cu specializare la Facultatea de Teologie Catolică din Strasbourg (1968-1971) și la Institutul Ecumenic Tantur-Ierusalim (1973). A ocupat mai multe funcții printre care: asistent universitar la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1972-1973), profesor la Seminarul teologic din Craiova (1973-1977), director la

⁹³ Violeta Tanasa, *op. cit.*, în „Cronica română”, București, joi 11 septembrie 2008.

Seminarul teologic din București (1977-1979), preot slujitor la mănăstirea Cozia (1979-1982), mare eclesiarh la catedrala episcopală din Râmnicu Vâlcea (1983-1992). „Din anul 1992 este preot slujitor la mănăstirea Bistrița, de care s-a preocupat îndeaproape, contribuind la restaurarea ei, deoarece în momentul venirii lui aici se afla într-o stare avansată de degradare. Arhimandritul Veniamin Micle este un mare poliglot, cunoscând nu mai puțin de 10 limbi. Călugăr de vocație, este un om al rugăciunii, dar în același timp, un om al cărții, un monah-cărturar, pe linia bunelor tradiții ale monahismului românesc. A scris și a tipărit numeroase articole, studii, reportaje și peste 40 de cărți printre care merită menționate: „Monografia mănăstirii Bistrița Olteană”, „Manuscrisele românești de la Prodromul”, „Sfântul Grigore Decapolitul - viața și minunile”, „Școala mănăstirească de la Bistrița”, „Ortodoxia - adevărata credință”, „Genealogia familiei Micle”, „Preocupări cărturărești” Ultima sa carte „Ieromonahul Macarie, tipograf român (1508-1512)” reprezintă un studiu monografic privind viața și activitatea marelui tipograf din secolul al XVI-lea, autorul încercând găsirea unor răspunsuri plauzibile la cele două necunoscute, identificarea tipografului și locul activității sale, rămase mult timp învăluite în mister”, a declarat Florin Epure, directorul Direcției pentru Cultură Vâlcea. La împlinirea a 500 de ani de la apariția Liturghierul slavon al lui Macarie Florin Epure povestește: „Radu cel Mare (1495-1508), cel care «a cărmuit țara românilor spre deosebita mulțumire a supușilor», domn bun, drept, înțelept, este cel care și-a legat numele de întemeierea celei de-a doua Episcopii a Țării Românești, la Râmnic, înlocuind-o pe cea de la Severin, în anul 1503 când îl aduce pe Nifon, patriarhul Constantinopolului, să păstorească țara, din cetatea de scaun de la Târgoviște. În timpul domniei acestui voievod s-a început prima carte tipărită în Țara Românească, Liturghierul slavon al lui Macarie, săvârșită sub Mihnea cel Rău (10 ianuarie 1508). Mulți istorici au fost de părere că această carte ar fi ieșit de sub teascurile tipografiei mănăstirii Bistrița – Vâlcea și nu în reședința de scaun de la Târgoviște. În anul 1861, Alexandru Odobescu găsea la această mănăstire șapte exemplare. Astăzi se mai păstrează cinci exemplare în țară (Biblioteca Academiei Române din București - 3 volume, Biblioteca Mitropoliei Ortodoxe din Sibiu - 1 vol., Biblioteca Națională din București - 1 vol. și unul în Serbia (Narodna Biblioteka Srbije Belgrad). Cuprinde trei frontispicii cu ornamente împletite, unul reprodus de trei ori, altul de două ori și al treilea cu stema Țării Românești. Cartea părintelui arhimandrit Veniamin Micle „Ieromonahul Macarie, tipograf român (1508-1512)” aduce multe informații despre autorul Liturghierului, care învățase meșteșugul tiparului la Veneția, dar și multe argumente logice care vin în favoarea teoriei că lucrarea sa a fost tipărită la Bistrița vâlceană.”⁹⁴

Cu prilejul aniversării a jumătate de mileniu de la apariția „Liturghierului” lui Macarie (1508), prima carte tipărită pe teritoriul României, expoziția „Carte veche românească. Jumătate de mileniu de carte tipărită pe teritoriul României”, deschisă la Praga, prezintă publicului ceh 36 de obiecte din fondul patrimonial românesc, printre care 18 cărți bisericești și laice de mare valoare, precum și mijloace tehnice folosite în

⁹⁴ Ion Nicolescu, *Manifestări culturale-artistice dedicate unui eveniment deosebit: Anul 2008, anul cărții vechi.*

secolul al XVIII-lea: tiparnița din 1778, călimări de brâu, matrițe pentru ferecătură și ornamente pentru carte.

Organizată de Institutul Cultural Român din Praga, Muzeul Tiparului și Cărții Vechi din Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” de la Târgoviște și Muzeul Național al Literaturii din Praga, expoziția este găzduită de Muzeul Național al Literaturii din Praga, în complexul cultural al Mănăstirii Strahov și va rămâne deschisă până pe 6 noiembrie.

Cărțile prezente în expoziție aparțin perioadei 1642-1828 și provin din diferite centre tipografice de pe teritoriul României, acoperind întreaga perioadă veche a scrisului și tiparului românesc: „Evangelie învățătoare”-1644, Mănăstirea Dealu; „Noul Testament de la Bălgrad”-1648, Alba Iulia; „Evangeliar”-1682, București; „Biblia” lui Șerban Cantacuzino-1688, București; „Carte sau lumină tipărită” de Antim Ivireanul-1699, Snagov; „Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie”-1702, Buzău; „Molitvelnic”-1730, Râmnic; „Liturghier”-1733; „Octoih”-1742, Râmnic; „Strastnic”-1773, Blaj; „Octoih românesc” dedicat țarinei Ecaterina a II-a a Rusiei-1774; „Psaltire”-1779, Râmnic; „Ceaslov”-1785, București; „Cazanii”-1792, Râmnic; „Apostol”-1794, Râmnic; „Psaltirea proorocului și împăratului David”-1813, Buda; „Acatist”-1823, București; „Cazanie”-1828, București.

Din expoziție fac parte și trei cărți laice fundamentale pentru sistemul pedagogic și cel juridic românesc: „Carte românească de învățătură”-1643, Iași; „Îndreptarea legii”-1652, Târgoviște; „Gramatica românească de Ion Heliade Rădulescu”-1828, Sibiu. Lucrările expuse aparțin tipografilor Antim Ivireanul, Popa Mihai Athanasievici, Ieremia Athanasievici, care au tipărit în Țara Românească și Moldova în timpul domnitorilor Constantin Brâncoveanu, Șerban Cantacuzino, Vasile Lupu, Matei Basarab, Mihai Racoviță, Grigorie Ghica, Alexandru Moruzi, Mihai Constantin Suțu, precum și la tipografia din Pesta, în timpul împăratului Francisc I al Austro-Ungariei.

În cadrul expoziției vor fi prezentate și un film documentar despre metode și tehnici de conservare și restaurare a cărții, emisiunile aniversare – moneda jubiliară emisă de Banca Națională a României și colița filatelice emisă de Romfilatelia, precum și ediția de lux a „Liturghierului” lui Macarie, retipărită, după formatul original, de Arhiepiscopia Târgoviștei.

Istoria tiparului chirilic consemnează orașul Târgoviște (1508) drept cel de-al treilea centru din Europa în care s-au folosit caracterele metalice mobile inventate de Gutenberg, la aproximativ 50 de ani de la descoperirea acestei tehnici, următorul fiind Praga, în 1517.

Institutul Cultural Român de la Praga a dedicat anul 2008 promovării literaturii și artelor vizuale românești. Proiectul expozițional jubiliar „Carte veche românească. Jumătate de mileniu de carte tipărită pe teritoriul României” încheie un an în care s-au derulat numeroase proiecte de promovare a cărții românești, prin lecturi publice, participări ale scriitorilor români la festivaluri de gen și la târgurile de carte. Spațiul cultural ceh a demonstrat o receptivitate crescută față de cultura scrisă românească, fapt dovedit de traduceri în cehă din ultimii ani, din autorii români Mircea Eliade, Petru Cimpoeșu, Lia Bugnar, Mihai Ignat, Alina Nelega, Anca Maria Mosora, Norman Manea (traducerea și publicarea acestora a fost făcută prin

programul TPS – Translation and Publication Support Programme, al Institutului Cultural Român).⁹⁵

10 noiembrie 1688 este data la care erau încheiate lucrările de tipărire ale celei ce va rămâne în istorie sub numele „Biblia de la București” sau „Biblia lui Șerban Cantacuzino”. Începând cu 10 noiembrie 2008 la Mănăstirea Tismana s-a desfășurat cel de al III-lea Congres Național al Facultăților de Teologie Ortodoxă din România, cu tema „Sfânta Scriptură și Sfânta Liturghie, izvoare ale teologiei ortodoxe”, marcând astfel anul 2008 ca an jubiliar al Sfintei Scripturi și al Sfintei Liturghii, reunind la masa de lucru decanii celor unsprezece Facultăți de Teologie din țară și peste 60 de profesori universitari și reprezentanți ai învățământului teologic universitar din România. Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu este și ea reprezentată de decanul său, Înaltpreasfinția Sa Dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului.

Tot în ziua de 10 noiembrie 2008, Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române, membru de onoare al Academiei, Preafericitul Părinte Daniel, a conferențiat la Academia Română, cu prilejul sesiunii festive „500 de ani de tipar românesc”. Cei prezenți au audiat intervențiile academicianului Eugen Simion, ale Înăltpresfințitului Nifon, Arhiepiscopul și Mitropolitul Târgoviștei, academicianului Răzvan Theodorescu, părintelui profesor Mirecea Păcurariu și ale altor invitați care au prezentat detalii despre: „Patrimoniul spiritual național, Târgoviște – capitala tiparului românesc – 500 de ani de la tipărirea Liturghierului lui Macarie (1508)”, „Civilizația Țării Românești la 1500”, „de la Liturghierul lui Macarie la Liturghierul românesc”, „Cinci veacuri de tipar pe pământ românesc. Din truda smeritului ieromonah Macarie”, „Epilogurile celor trei cărți tipărite de ieromonahul Macarie (1508-1512)”. În sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a avut loc și vernisarea expoziției cu același nume. În galeria marilor realizări tipografice ale secolului al XVI-lea, tipăriturile lui Macarie au fost expuse alături de lucrări ale urmașilor, întemeietori împreună cu el ai tiparului românesc: Dimitrie Liubavici, Coresi și ucenicii săi, Lavrentie sau Filip Moldoveanu, tipografi care îmbogățesc harta vechiului tipar românesc cu noi centre – Brașov, Alba-Iulia, Cluj, Sebeș, Orăștie, Sibiu sau București. Epoca lui Constantin Brâncoveanu și activitatea lui Antim Ivireanu sunt reprezentate atât prin cărțile tipărite în limba română, cât și prin cele adresate strănilor (în greacă, arabă georgiană), iar începuturile epocii iluministe în țările române poartă amprenta unică a spiritului enciclopedic al lui Dimitrie Cantemir. Momentul jubiliar organizat de Academia Română a mai găzduit, în Amfiteatrul „I. Heliade Rădulescu”, sesiunea „Carte, Tipar pentru Sud-Estul European și Orientul Apropiat”⁹⁶

În ziua de 10 noiembrie 1508 la Târgoviște, apărea Liturghierul lui Macarie, prima tipăritură în spațiul românesc și în lumea ortodoxă, moment marcat, la trecerea a 500 de ani, de o sesiune festivă organizată de Academia Română și Patriarhia Română. În deschidere, academicianul Dan Berindei, vicepreședintele Academiei Române, a amintit că, la puțin peste o jumătate de veac după ce Gutenberg oferise

⁹⁵ Tudor Cristian, *Carte veche românească la Muzeul Național al Literaturii din Praga [1]*, 14 octombrie 2008, sursa „Amos News”-informația.ro.

⁹⁶ 10 noiembrie 2008. *Moment aniversar*, www.basilica.ro.2006 Mitropolia Ardealului.

umanității tiparul, apariția Liturghierului a însemnat un moment fast în evoluția spirituală a poporului nostru. „Reușind să ne păstrăm stabilitatea, domnia, clasa conducătoare și mai ales credința, printr-un abil compromis istoric, au putut să păstreze un loc în procesele care se desfășurau în lumea creștină și să fim de ajutor celor a căror soartă a fost mai grea decât a noastră” Celelalte opere tipărite de Macarie s-au răspândit și dincolo de spațiul românesc.

P. F. Daniel Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a prezentat comunicarea cu tema: „Sfânta Liturghie – izvor de viață sfântă și de lumină veșnică”, înțelegând ca „lucrare a poporului dreptcredincios pentru a preamări pe Dumnezeu, dar și lucrarea lui Dumnezeu pentru a sfinți poporul dreptcredincios” Sfânta Liturghie a fost analizată amplu ca izvor de cultură creștină, de dărnicie sau filantropie creștină, de continuitate și unitate românească și de comuniune ortodoxă universală: „Artele și toată cultura poporului român au izvorât din cult, încât se poate spune că sufletul culturii românești este cultul ortodox... În Biserică s-a născut arta religioasă sau sacră și anume muzica, poezia, literatura religioasă miniatura, caligrafia, tiparul bisericesc, arhitectura, sculptura bisericească, iconografia, ș. a. m. d. Toate acestea au inspirat și luminat apoi cultura poporului român: școala, limba, literatura, arta, folclorul, onomastica, toponimia, sărbătorile legale, cultul eroilor, stema țării, imnul național, dar mai ales jertfelnicia și răbdarea românilor cu speranța biruinței asupra răului, cu tăria legăturii dintre Crucea și învierea lui Hristos, arătată în viața poporului credincios” Tot prin Liturghie a fost inspirată și susținută „o cultură a continuității creștine, iar circulația cărților de cult în limba română în toate provinciile românești a contribuit la dezvoltarea conștiinței naționale, încât putem spune că Liturghia a format și salvat România creștină”

Eugen Simion, președintele Secției de filologie literară arăta că Liturghierul este „o carte de mântuire a sufletului” și face parte din patrimoniul spiritual național. Limba slavonă în care este scris ca și cărțile lui Nicolae Milescu sau Dimitrie Căntemir face parte din cultura noastră.

ÎPS Mitropolit Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei a înfățișat pe larg evenimentele care au consacrat această veche cetate de scaun ca „o capitală a tiparului românesc” „Activitatea tipografică a lui Macarie este cu adevărat meritorie dacă ținem seama de epoca în care a activat, o epocă deosebit de grea pentru creștinii răsăriteni. Într-o vreme când cel mai mare imperiu din Mediterana orientală pândea momentul unei noi expansiuni spre centrul Europei... în Țara Românească voievodul Neagoe Basarab încurajează cultura și tiparul, susține mănăstirile din țară și din Balcani, conduce țara cu înțelepciune, ca un adevărat basileu bizantin, promovând un adevărat centru de iradiere cultural-religios. Format cu multă măiestrie de către Nifon, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului și Mitropolit al Țării Românești, Neagoe Basarab a declanșat o adevărată ofensivă culturală și religioasă antiotomană, conștient că rămăsese singurul fundament real al creștinismului în Balcani”

Profesorul preot Mircea Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române, a extins tematica aducând în discuție traducerea Sfintei Scripturi în limba română, enumerând Psaltirea sirian, Voronețiană, Codicele nețian și alte lucrări religioase care au circulat în manuscris până la Simion Ștefan cu Noul Testament de la Belgrad și apariția Bibliei de la București. Între toți acești ctitori de cultură, diaconul

Coresi, mitropolitul Dosoftei și mitropolitul martir Antim Ivireanul reprezintă „cele trei uși prin care Liturghierul a intrat în altarul bisericii românești ” În încheiere, academicianul Gheorghe Mihăilă a citi epilogurile celor trei cărți ale lui Macarie în versiune românească, subliniind că, dincolo de unele întrebări care mai persistă, ele atestă indubitabil începuturile tiparului românesc acum 500 de ani⁹⁷

Din interviul Ultima convorbire cu profesor Dan Horia Mazilu – Vara la Biblioteca Academiei Române, scris și publicat de doamna Elena Solunca Moise, rezultă că: „În momentul de față, în țară, sunt cinci exemplare, dintre care trei la Biblioteca Academiei Române exemplarul I (primul tiraj), dubletul și încă un exemplar incomplet. Ediția facsimilată acum este reconstituirea primului tiraj, așa cum a fost tipărit în 1508. A tipărit alte două cărți - "Octoihul", în 1510, și "Evangheliarul", de la 1512, în vremea lui Neagoe Basarab, căruia Macarie i-a dăruit un exemplar de lux, aflat Biblioteca noastră.” La întrebarea: Ce se mai știe despre Macarie?, profesorul D. H. Mazilu a răspuns: „...mulți cred că ar fi ajuns mitropolit al Ungro-Valahiei, dar nu există documente. Informațiile sunt precare și, de pildă, nu știm unde a apărut această primă tipăritură slavo-română. Probabil într-o mănăstire bogată și înclinată spre cultură. Poate la Bistrița, poate la Govora, poate la Târgoviște, dar nu știm cu precizie unde anume.”⁹⁸

Se impun câteva precizări legate de cele spuse de profesorul D. H. Mazilu, membru corespondent al Academiei Române:

la Secția de carte rară a Bibliotecii Academiei Române se află trei exemplare din Liturghierul lui Macarie (1508) – exemplarul unicat și dubletul sunt legate în piele și lemn și provin de la Mănăstirea Bistrița din Oltenia;

un exemplar a fost adus de către Mitropolitul Nicolae Bălan la Biblioteca Mitropoliei din Sibiu și depozitat la fondul de carte veche; provenită de la Parohia Ortodoxă Română Alun, județul Hunedoara:

un exemplar se află la Biblioteca Națională București;

al șaselea exemplar se află la Belgrad, la Narodna Biblioteka Serbije – a fost descris, în 1878 de St. Navacovici, sub titlul: Liturghierul vlaho-bulgar din 1507, necunoscut până acum în bibliografie.

Vineri, 7 noiembrie, în sala de festivități a Colegiului Național „Al. I. Cuza” din Corabia, Preasfințitul Părinte Sebastian a participat la festivitatea dedicată împlinirii a 500 de ani de la tipărirea Liturghierului lui Macarie Ieromonahul. Cu ocazia acestui eveniment Preasfinția Sa a ținut un cuvânt de învățătură în care a subliniat importanța primelor tipăriri bisericești pe teritoriul românesc pentru cultura și spiritualitatea poporului român, dar și nevoia atât de acută de carte autentic românească ce se resimte în spațiul autohton.⁹⁹

⁹⁷ 500 de ani de tipar românesc – sesiune festivă organizată de Academia Română și Patriarhia Română, 10 noiembrie 2008, la Academia Română.

⁹⁸ Elena Solunca Moise, *Ultima convorbire cu prof. Dan Horia Mazilu – Vara la Biblioteca Academiei Române*, (n. n. membru corespondent al Academiei Române, directorul Bibliotecii Academiei Române).

⁹⁹ 10 Noiembrie 2008, *Manifestare în orașul Corabia dedicată împlinirii a 500 de ani de la tipărirea „Liturghierului lui Macarie”*

La Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman“ este deschisă, pînă la sfîrșitul lunii noiembrie, o expoziție de documente care marchează împlinirea a 500 de ani de la tipărirea primei cărți în Țările Române, Liturghierul lui Macarie. „În 1508, la 10 noiembrie, apărea în limba slavonă, limba oficială a acelor vremuri, Liturghierul, prima carte tipărită în Țările Române. Cartea cuprindea rînduiala slujbelor bisericești ortodoxe și a fost tipărită de către ieromonahul Macarie. Comandată de domnitorul Țării Românești, Radu cel Mare, lucrarea apare, însă, sub domnia urmașului său, Mihnea cel Rău“, a specificat Gelu Culicea, șef serviciu în cadrul Bibliotecii Județene Constanța.¹⁰⁰

Președintele Traian Băsescu a participat alături de Patriarhul Daniel, la vernisajul unei expoziții care a marcat 500 de ani de la apariția în spațiul românesc a primei tipărituri, Liturghierul Lui Macarie. Expoziția Macarie și urmașii săi. Jumătate de mileniu de tipar românesc (1508-2008) a fost deschisă la Muzeul Național Cotroceni. Președintele Traian Băsescu a subliniat că, odată cu intrarea în era comunicării digitale, mulți au prevestit dispariția tiparului, fapt care a fost contrazis de realitate. „Tiparul și Internetul se susțin reciproc“, a spus șeful statului, care, a primit de la președintele Academiei Române două volume cuprinzând reproducerea și traducerea în limba română modernă a Liturghierului lui Macarie, iar directorul Muzeului Cotroceni, i-a înmănat o plachetă aniversară. La rîndul său Patriarhul Daniel a subliniat că apariția acestei cărți în spațiul românesc dovedește că Biserica a colaborat mereu cu statul în interesul țării. Apariția Liturghierului și deschiderea către folosirea tiparului dovedesc faptul că în acest spațiu au fost îmbrățișate valorile răsăritene, dar și tehnologia de ultimă oră provenită din Occident.¹⁰¹

Împlinirea a cinci secole de la apariția tiparului în spațiul românesc a fost transformată într-un eveniment marcant desfășurat, pe 18 noiembrie, la Muzeul Național Cotroceni. La expoziția „Macarie și urmașii săi. Jumătate de mileniu de tipar românesc 1508-2008“ au participat Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, președintele Traian Băsescu, președintele Academiei Române, Ionel Haiduc, precum și directoarea muzeului, Adina Rențea. Cei prezenți au putut admira 49 de cărți greu accesibile marelui public, printre care primele lucrări tipărite de către ieromonahul Macarie, lucrarea „Psaltirea în versuri“ din 1673, a Sfântului Ierarh Dosoftei, considerată actul de naștere a poeziei culte românești, cât și operele unor tipografi din secolele XVI-XVIII, precum: Dimitrie Liubavici, diaconul Coresi. Expoziția de la Palatul Cotroceni a reunit numeroase personalități și oameni de cultură, vădit impresionați de colecția de cărți, mare parte dintre acestea provenind de la Biblioteca Academiei Române. Dacă cea mai mare reușită a lui Gutenberg a fost tipărirea Bibliei în 1455, primul efect al aducerii tiparului în spațiul românesc, în 1508, a fost Liturghierul în limba slavonă a lui Macarie, monah care fusese ucenic tipograf la Veneția și își desfășurase activitatea în Muntenegru.

¹⁰⁰ telegrafonline.ro, Telegraf, „Cultura“, ediția de joi, 13 noiembrie 2008, *Cinci veacuri de la tipărirea primei cărți românești*.

¹⁰¹ Expoziție: *500 de ani de la apariția primei tipărituri în spațiul românesc*, 18 noiembrie 2008.

Atracția colecției a fost de departe Liturghierul lui Macarie. Întâistătătorul Bisericii noastre a ținut să precizeze că „prima carte tipărită pe teritoriul României, Liturghierul lui Macarie, din 1508, este și primul Liturghier ortodox din lume”¹⁰²

Tiparul, între circulația ideilor și măiestrie artistică

Președintele României, Traian Băsescu, a remarcat, la rândul său, importanța aniversării a 500 de ani de la prima carte tipărită în spațiul românesc, care „reprezintă pentru noi o sărbătoare a culturii scrise. Eforturile lui Macarie au fost urmate și dezvoltate în sensul unității de limbă, spiritualitate și cultură românească, înainte ca acest sens să fi fost configurat politic. Rapiditatea cu care tiparul s-a răspândit, mai ales în Occident, a fost remarcabilă. Este cu atât mai demnă de laudă inițiativa domnitorilor români de a susține în Țările Române această invenție, care a revoluționat lumea culturii. Este, în același timp, o probă a relațiilor care existau atunci între Țările Române și Occident”. De asemenea, președintele a remarcat că expoziția ajută la o mai bună cunoaștere a culturii și istoriei noastre și, totodată, a înțelegerii rolului pe care românii l-au avut în istoria universală a tipăriturilor. „Deloc în cele din urmă, aș vrea să avem în vedere și faptul că tipografia nu înseamnă numai circulația ideilor, ci și un meșteșug și o măiestrie artistică, pe care suntem chemați să le admirăm și să le facem cunoscute și prin această expoziție”, a spus Traian Băsescu, după care a continuat prin a-i nominaliza pe urmașii lui Macarie, diaconul Coresi și pe tipograful din timpul lui Șerban Cantacuzino și al voievodului martir Constantin Brâncoveanu, amândoi legați de apariția primei versiuni integrale a Bibliei în limba română, recunoscută sub numele de „Biblia lui Ștefan”, de la a cărei apariție se împlinesc 320 de ani.¹⁰³

Apogeul creației tipografice din Țara Românească

Prezent la eveniment, președintele Academiei Române, academicianul Ionel Haiduc, a adus, la rândul său, aprecieri la adresa activității lui Macarie și a importanței operei sale pentru cultura românească, idee subliniată și de directoarea muzeului, Adina Rențea. „Mergând pe firul timpului, veți putea, de asemenea, viziona opere din timpul apogeului creației tipografice, din timpul domnitorilor Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu. Toate aceste opere, prin circulația lor din acea vreme, au contribuit la desăvârșirea procesului de unitate națională, de indentitate și spiritualitate românească”. Eforturile lui Macarie au fost urmate și dezvoltate în sensul unității de limbă, spiritualitate și cultură românească, înainte ca acest sens să fi fost configurat politic. Cartea tipărită de el a fost urmată de altele, în 1510, un Octoih, în 1512, un Evangheliar, în limba slavonă. Prima carte românească a apărut la Govora, la 1640. Rapiditatea cu care tiparul s-a răspândit, mai ales în Occident, a fost remarcabilă. Este cu atât mai demnă de laudă inițiativa domnitorilor români de a susține în Țările

¹⁰² Raluca Brodner, *La Cotroceni s-au sărbătorit 500 de ani de la prima carte tipărită la noi*, „Lumina”, 20 noiembrie 2008, publicat pe pagina principală „Spiritualitate”

¹⁰³ *Idem*.

Române această invenție, care a revoluționat lumea culturii. Cea mai mare realizare cantacuzină este „Biblia de la București“, din 1688, tipărită de Mitrofan, episcop de Huși. Expoziția de la Muzeul Național Cotroceni a fost vizitată până la începutul anului 2009.¹⁰⁴

La 500 de ani de la apariția Liturghierului lui Macarie ieromonahul, prima carte tipărită pe teritoriul României, în anul 2008 a apărut, la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă (București), în premieră ortodoxă, primul Liturghier tradus în limbajul mimico-gestual liturgic românesc. Acesta reprezintă munca de 13 ani a părintelui Constantin Onu de la Pitești. „Comuniunea noastră cu credincioși care nu aud trebuie să fie cultivată ca parte integrantă a vieții Bisericii. Cuvintele Mântuitorului, rostite în momentul vindecării unui surd, «Effatta!», adică «deschide-te!» (Marcu 7, 34), trebuie să străbată veacurile și să ne îndemne și pe noi, slujitorii altarelor, să deschidem mințile, inimile, precum și toată dragostea credincioșilor, spre înțelegerea și spre trăirea adevăratei credințe“, după cum semnează în prefața Liturghierului PF Părinte Patriarh Daniel.¹⁰⁵

Emisiuni de monete și mărci poștale

Dedicate aniversării a 500 de ani de la apariția primei tipărituri din spațiul românesc, Liturghierul lui Macarie (1508): moneda jubiliară emisă de Banca Națională a României: 37 de mm diametru, 31,103 g, argint 99,9%, cerc perlat exterior, margine cu zimți; tiraj de 500 de piese.

Moneda are pe avers valoarea nominală de 10 lei; milesimul 2008, legenda ROMÂNIA și stema României; ornament de pe frontispiciul unei pagini din Liturghierul lui Macarie din 1508, inscripția „500 DE ANI DE TIPAR PE TERITORIUL ROMÂNESC“. Pe revers apare reprezentată Mănăstirea Dealu văzută prin poarta clopotniței și inscripția „1508 MĂNĂSTIREA DEALU“, în partea de jos doi tipografi din secolul al XVI-lea sub un arc de piatră ornamentat.¹⁰⁶

Tot cu această ocazie a fost emisă o coliță filatelică, Romfilatelia introducând în circulație emisiuni de mărci poștale: „500 de ani de la tipărirea primei cărți pe teritoriul României“ Marca poștală a emisiunii cu valoarea nominală de 4,30 de lei reproduce imaginea unei pagini din Liturghier, bogat ornamentată, cu text roșu. Marca poștală a coliței filatelice cu valoarea nominală de 9,10 lei reproduce două pagini din Liturghier, ornamentate cu text roșu și negru, iar pe manșeta coliței se află imaginea domnului Radu cel Mare, ctitorul Mănăstirii Dealu din Târgoviște, unde s-a tipărit cartea.¹⁰⁷

¹⁰⁴ <http://www.napocanwes.ro/2008/11/la-cotroceni-s-au-sărbătorit-500...>

¹⁰⁵ Ciprian Băra, *Ei sculptează liturgia cu mâinile în aer*, în „Lumina, vineri, 16 ianuarie 2009.“

¹⁰⁶ Această monedă este dedicată aniversării a 500 de ani de la apariția primei tipărituri din spațiul românesc, *Liturghierul lui Macarie*.

¹⁰⁷ Colecții anuale. Anul 2008 marchează împlinirea a 500 de ani de la apariția Liturghierului lui Macarie, prilej cu care Romfilatelia introduce în circulație emisiunea de mărci poștale „500 de ani de la tipărirea primei cărți pe teritoriul României“

CÂTEVA DATE DESPRE SATUL POGOCENI. ION FOCEA URICAR ȘI DESCENDENȚII SĂI

Ciprian Gică Toderașcu

Cuvinte cheie: valea râului Elan; satul Pogoceni; familia uricarului Ion Focea; descendenții săi.

Keywords: valley of Elan river, the Pogoceni village; the clerk Ion Focea family; his followers.

Abstract

Because the moral duty of a historian is to reconstruct the history of the settlements from his region, in this article I have reconstituted some historical aspects concerning a village localized on the valley of Elan river. This village, Pogoceni, on the valley with the same name (at the south of Tupilați, east of Urdești and north of Popeni), has its first documentary mention in the second decade of the XVIIth century, in times of Radu Voda Mihnea.

During almost two centuries, the story of the estate and of the village Pogoceni gravitated around some members of the family Focea. Even they haven't really lived here, on the valley of Elan, they still protected and looked after this inherited property.

The most representative member of this family is Ion Focea. He was one of the first owners of the village. For a period of 37 years he was diac (clerk or scholar) and uricar (document writer) at the Moldavian court, being one of the few people who had the knowledge to write and read at the start of the XVIIth century in Moldavia.

Ion Focea and his brothers started to own this property in Pogoceni after they made themselves remarked in the battle from Cornul lui Sas, beside Stefanesti on Prut (11-13 of July 1612), where the first act of the tragedy of the Movilesti registered, provoked by Stefan the second Tomsa, who ruled Moldavia between 1611 and 1615.

Yet during his life he gave to his children a part of his estate, thus Pogoceni was owned by six of his childrens, two boys and four girls. They were Vasile, Ion, Doda, Solonca Bazguliasa, Istina and Ilinca Carcioaia.

In the second half of the century the family of Ion Focea increased rapidly in number, making the estate from Pogoceni to break apart. Doda sold her part to Bodros because she haven't any descendant. But the rest of brothers had plenty of successors. Vasile Focea, who was accused and imprisoned for stealing some Turkish mares, had three Pricopie, Necula a monk and Magdalena a nun. Ion Focea, from who are coming the Zontiesti as the document from 2 of July 1793 says, had probably a daughter who married somebody named Zontea. Ilinca, in documents named Ilinca Carcioaia, had three descendants, a son, Gheorghe Dan, and two daughters, Dochita Buhusoiaie and Maria Uliaoiaie. From Solonca came two other families: of Gutesti and of Bazgulesti. At last, Istina had a son, Nicodim, who became a monk.

Because of this gradual breaking along the XVIIth century, the next century was a hard time for the village from the Elan river valley, a period full of trials which should be carefully studied.

Întrucât consider a fi o datorie morală încercarea de a reconstitui istoria așezărilor statornice din zona de obârșie a fiecăruia dintre noi, țin să precizez că, în cele ce urmează, încerc să evidențiez câteva aspecte de ordin istoric ale unui sat fost din punct de vedere

geografic pe valea pârâului Elan¹ Este vorba despre satul Pogăceni, așezare statomică a cărei istorie începe din punct de vedere documentar în al doilea deceniu al secolului al XVII-lea², în vremea domniei lui Radu Vodă Mihnea.

În anul 1617 a fost emis un act care atestă faptul că Ion Focea uricar și frații lui au primit întărire asupra moșiei Pogăceni, „a treia parte din Aldești”³ Vreme de aproximativ două secole, povestea moșiei și a satului s-a țesut în jurul câtorva membri ai neamului Focea care, chiar dacă nu au locuit pe valea pârâului Elan, au continuat a-și îngriji și ocroti, prin diverse metode, bucata de pământ cuvenită prin moștenire⁴

Ion Focea, al cărui tablou de viață publică și privată este foarte puțin cunoscut (sau poate chiar deloc), a fost unul dintre primii stăpâni ai moșiei Pogăceni. Vreme de 37 de ani⁵ a fost diac și uricar în cancelaria Țării Moldovei numărându-se printre cei peste 600 de cunoscători ai scrisului și ai cititului din Moldova începutului de secol XVII⁶

În jurul anului 1612 și-a început în cancelaria Moldovei cariera de diac⁷ Aceasta a fost continuată de cea de uricar practică din 24 ianuarie 1617⁸ și până la 22 iunie 1649⁹ Micul sfetnic moldovean a coborât, probabil, din familia fraților Poiană menționați din punct de vedere documentar în secolul al XVI-lea pe valea Iezerului în ținutul Tutovei¹⁰ Dacă despre

¹ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gheorghe Guțu, introducere de Maria Holban, comentariu istoric de N. Stoicescu, studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, indice de Ioana Constantiniu, notă asupra ediției de D.M. Pippidi, București, Editura Academiei Române, p. 67.

² Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. V, partea a II-a (sfârșit), intitulată *Roșieștii și apa Idriciului*, Huși, 1924, pp. 158-165, nr. 112.

³ *Ibidem*, p. 158-165, nr. 112.

⁴ Un descendent al lui Ion Focea uricar care luptă pentru recuperarea mai multor părți de moșii la Pogăceni este ieromonahul episcopiei Hușilor Iorest Dan. Acesta a fost caracterizat de către Gheorghe Ghibănescu ca fiind un mare scormonitor de judecăți (*Ibidem*, p. LXVI).

⁵ Silviu Văcaru, *op. cit.*, p. 81.

⁶ *Ibidem*, p. 30.

⁷ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. VIII, Iași, 1914, pp. 248-251, nr. CLXXXI. Este cel dintâi act scris de Ion Focea care s-a păstrat până în ziua de astăzi. A fost scris cu prilejul întăririi de către Ștefan Tomșa a cumpărăturilor lui Ionașco Cehan, vornic de gloată, din Nemiciani, din Șopârleni și din Dolhești.

⁸ *Documente privind istoria României*, A. Moldova, veacul XVII, vol. IV (1616-1620), București, Editura Academiei Române, 1956, p. 88, nr. 125 (în continuare se va cita **DIR**). Este un act de vânzare-cumpărare scris de Ion Focea uricar ce are în evidență satul Săcăleni.

⁹ *Catalogul documentelor medievale*, vol. II, p. 404, nr. 2077 (în continuare se va cita **CDM**).

¹⁰ Mai multe acte din prima parte a secolului al XVII-lea, cred că pot arăta atât originea uricariului cât și pe strămoșii acestuia; între cei din urmă putându-se număra și frații Ilie, Mihul și Dragotă Poiană stăpâni de pământ la Rădeni, sat vecin cu Tuleștii, ambele de pe valea Iezerului (**DIR**, A, p. 233, nr. 295; *Ibidem*, A, veacul XVII, vol. II, București, Editura Academiei Române, pp. 232-236, nr. 309; *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. XIX, întocmit de Haralambie Chirica, București, Editura Academiei Române, 1969, p. 237, nr. 181; în continuare se va cita **DRH**; *ibidem*, vol. XXVII, întocmit de Petronel Zahariuc, Cătălina Chelcu, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Nistor Ciocan, Dumitru Ciurea, București, Editura Academiei Române, 2003, p. 121, nr. 117; *ibidem*, vol. XXIII, întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat, Dumitru Agache, București, Editura Academiei Române, 1996, pp. 507-508, nr. 447).

tatăl său se bănuiește că a fost Giurgiuman, pârçălab de Roman¹¹, despre mama sa nu se știe nimic. Cu siguranță a avut mai mulți frați¹², însă care va fi fost numărul acestora și cum se vor fi numit, este greu de precizat¹³

În jurul vârstei de 25-26¹⁴ de ani era căsătorit cu Maria, fiica lui Țuțurman, strănepoata lui Călin, fratele lui Neagoe Orbăscul¹⁵. Cei doi au fost binecuvântați cu mai mulți copii: Grigoraș, Anița, Angheluța, Doda, Chirvasie¹⁶, Ilinca¹⁷ (probabil aceeași cu Iftinca), Vasile, Ion, Solonca și Istina¹⁸. Pentru asigurarea viitorului copiilor lor și poate pentru ascensiunea în plan politic, de-a lungul căsniciei, uricariul și soția sa au avut mereu în vedere mărirea suprafețelor de pământ stăpânite. Plecând de la o simplă danie care a constat într-o priscă cu pomăt în obârșia satului Miclești, primită la 25 februarie 1618 de la Nica Drabou, fiocorul lui Gavril Foilă din Tulești¹⁹, cei doi ajung să dețină pământuri la Tulești²⁰, la Rotompânești²¹, la Gănești, la Dracsini²², toate în ținutul Tutovii, la Arămești în ținutul

¹¹ *Ibidem*, vol. XXVII, p. 121, nr. 117.

¹² Faptul că a avut mai mulți frați e demonstrat și de actul de atestare documentară a satului Pogăceni (Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii...*, pp. 158-165, nr. 112).

¹³ Este posibil ca unul din frații lui Ion Focea uricar să se fi numit Grozav după cum arată un document din 29 iunie 1643 (*DRH*, A, vol. XXVII, p. 121, nr. 117).

¹⁴ Pe baza documentului din 24 ianuarie 1617, unde apare pentru prima dată ca uricar, cercetătorul Silviu Văcaru a conchis faptul că în momentul urcării sale în treapta de uricar nu putea avea mai mult de 25 de ani (Silviu Văcaru, *op. cit.*, p. 81).

¹⁵ *DIR*, A, veacul XVII, vol. IV, p. 233, nr. 295. În documentul din 25 februarie 1618 este menționat pentru prima dată lângă soția sa. Aceasta era fata lui Țuțurman, nepoata Bălțatului, strănepoata lui Călin, fratele lui Neagoe Orbăscul (*DRH*, A, vol. XXVI, întocmit de I. Caproșu, București, Editura Academiei Române, 2003, p. 429, nr. 512). Într-un alt document din 17 ianuarie 1641, Maria este arătată ca strănepoată a lui Petrea Ezăreanul (*ibidem*, p. 7, nr. 8). Într-un alt act din 15 iunie 1625, Maria este arătată ca fiica lui Țuțurman, nepoata Banului, Strănepoata lui Toader Tazlău (*ibidem*, vol. XVIII, întocmit de I. Caproșu și V. Constantinov, București, Editura Academiei Române, 2006, pp. 416-417, nr. 343). Într-un alt document din 6 iulie 1636 este arătată împreună cu soțul său ca fiind nepoții lui Drăgăilă și ai Dumitrei (*ibidem*, vol. XXIII, pp. 508-509, nr. 447).

¹⁶ *Ibidem*, vol. XIX, p. 187, nr. 213. Copiii sunt arătați în acest act ca fiind urmașii lui Focea uricar și nepoții lui Țuțurman.

¹⁷ *Ibidem*, vol. XXV, întocmit de Nistor Ciocan, Dumitru Agache, Georgeta Ignat și Marius Chelcu, București, Editura Academiei, 2003, p. 443, nr. 447.

¹⁸ Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii...*, pp. 158-165, nr. 112.

¹⁹ *DIR*, A, veacul XVII, vol. IV, p. 233, nr. 295.

²⁰ *DRH*, A, vol. XIX, p. 237, nr. 181. Documentul care atestă faptul că Ion Focea a cumpărat pământuri în Tulești este din 15 aprilie 1627 și spune că uricariul împreună cu popa Grigore din Rădeni a cumpărat de la Grigore Sas, nepotul lui Petrea Berheci, strănepotul lui Ilie Poiană, și de la Ciomărtan, fiul lui Scânteie, vărul lui Grigore Sas, 21 de pământuri din Tulești care se întind până la Tutova. Un alt document datat între 1 septembrie 1641 și 31 august 1642 arată că Ion Focea a cumpărat 12 pământuri în Tulești de la Băliești (*ibidem*, vol. XXVI, p. 187, nr. 213).

²¹ *Ibidem*, vol. XVIII, pp. 416-417, nr. 343. Documentul emis la 15 iunie 1625 spune că Radu voievod, domn al Țării Moldovei, a întărit lui Focea uricar și soției sale Maria două părți de ocină în satul Rotompânești pe Bogdana, în ținutul Tutovii, din ispisocul de împărțeață ce a avut străbunicul lor Toader Tazlău.

Sucevei²³, la Roșiești²⁴, la Pogăceni²⁵, la Hârciogani²⁶, la Fâstâci, la Cărâmbaia²⁷ și la Râspopi²⁸, în ținutul Fălciului, la Șteciu de la Frasin²⁹, la Albotești pe Siret³⁰ și la Stănigești³¹

Asupra momentului și situației în care Ion Focea și frații lui au ajuns stăpâni la Pogoceni mă voi opri în cele ce urmează, spunând că diacul Moldovei și, probabil, frații lui s-au făcut remarcați în bătălia de la Cornul lui Sas, lângă Ștefănești, pe Prut (11-13 iulie 1612)³², unde s-a înregistrat primul act al tragediei Moveleștilor provocat de către Ștefan al II-lea Tomșa, domn al Țării Moldovei între anii 1611 și 1615³³

Credința și serviciile aduse domnului de către Ion Focea și frații lui au fost răsplătite prin trecerea în stăpânirea lor a satului Roșiești aflat în ținutul Fălciu, nu departe de Pogăceni. Acesta a fost confiscat de la nepoții lui Orăș hatmanul de către Ștefan al II-lea Tomșa, domnul care a considerat că boierul a fost credincios al Moveleștilor și hiclean lui în bătălia de la Cornul lui Sas³⁴ Știind că uricariul nu a stăpânit multă vreme satul Roșiești, căci domnul l-a

²² *Ibidem*, vol. XXIV (1637-1638), întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu, București, Editura Academiei, 1998, p. 248, nr. 266. Acest act datat 9 martie 1638 este considerat de către Silviu Văcaru a fi fals, cel puțin în ceea ce privește soția uricariului, pentru că la 9 iulie 1642, într-un act original, scris de Ion Focea, uricariul împreună cu soția sa Măricuța, vindeau părțile din Râspopi. De asemenea, așa cum rezultă din copia din 9 martie 1638, Focea ar fi frate cu fiul lui Țuțurman, adică cu fratele primei soții, ceea ce este complet greșit (Silviu Văcaru, *op. cit.*, p. 84).

²³ **DRH**, A, vol. XXIII, pp. 507-508, nr. 447. Moșia de la Arămești, moștenită de Focea uricar și soția sa de la Dumitra Drăgăileasa, a fost dată la schimb pentru o parte din satul Gănești de pe Tutova lui lurașco, vărul său, fiul popii Gavriil, nepotul lui Stian apod.

²⁴ Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii...*, p. XV. Ștefan Vodă Tomșa, în urma bătăliei de la Cornul lui Sas dusă contra Moveleștilor, a luat satul Roșiești de la Orăș hatmanul pentru hiclenie și l-a dat lui Ion Focea uricar.; **DRH**, A, vol. XIX, pp. 300-302, nr. 215.

²⁵ Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii...*, pp. 158-165, nr. 112.

²⁶ *Ibidem*, pp. 141-142, nr. 105.. La Hâciogani avea un bătrân de pe soția sa Marica.

²⁷ Silviu Văcaru, *op. cit.*, p. 85.

²⁸ **DRH**, A, vol. XXVI, pp. 429-430, nr. 512. Partea de sat din Râspopi vândută la data de 7 iulie 1742 a fost moștenire a Mariei primită de la Călin, fratele lui Neagoe Orbăscul.

²⁹ *Ibidem*, p. 140-141, nr. 104. Pentru o bucată de pământ din acest sat Focea uricariul s-a judecat cu Ștefan din Tulești la 6 mai 1641.

³⁰ *Ibidem*, vol. XXVII, p. 121, nr. 117. La data de 28 mai 1643 Focea vinde jumătate din satul Albotești feciorilor lui Ciomârțan din Cățelești pentru suma de 25 de lei bătuți.

³¹ *Ibidem*, vol. XXV, p. 443, nr. 447. Documentul datat între 1 septembrie 1640 și 31 august 1641 arată că Toader și soția lui Iftinca, fata Focii uricariului, au răscumpărat moșia părintească din Stănigești de la feciorii lui Pinteleiu din Cucioaba.

³² Silviu Văcaru, *op. cit.*, p. 81.

³³ Ștefan S. Gorovei, *Moveleștii*, în volumul de studii *Moveleștii. Istorie și spiritualitate*, partea I intitulată *Casa noastră Movelească*, apărută cu binecuvântarea Înalț Prea Sfântului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Editura Sfintei Mănăstiri Sucevița, 2006, p. 18. În urma acestei bătălii a murit Constantin Movilă. Prins fiind decătre tătari la 19 iulie 1612, el a fost îmbarcat pentru a fid us hanului. În fața Oceacovului, cetatea tătărăscă a fost prins pe corabie de o furtună în urma căreia s-a îneca în Nipru. Vezi pentru mai multe detalii Constantin Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, București, Editura Orizonturi, f.a, pp. 154-157.

³⁴ **DRH**, A, vol. XIX, pp. 300-302, nr. 215. Faptul că satul a fost confiscat de Ștefan Tomșa este amintit de documentul din 25 mai 1627. Acesta, emis la Iași, spune că nepoții lui Orăș hatmanul au pârât pe boierul Gheanghea mare vornic de Țara de Jos pentru satul Roșiești în

convins să i-l dea lui Ionașco Ghenghea logofăt al Țării de Jos,³⁵ și că actul din 1617 referitor la Pogăceni este un act de întărire obținut de Ion Focea uricar și frații săi asupra satului, se poate crede că așezarea statomică aflată în aria de influență a satului Roșiești a fost dată uricariului și fraților săi în timpul domniei lui Ștefan al II-lea Tomșa pentru credința pe care au avut-o față de domnie. Ceea ce m-a îndemnat să emit o asemenea ipoteză, are la bază și faptul că acest domn al Moldovei, față de cei opt pe care i-a mai slujit uricariul în timpul vieții³⁶, pare să fi fost cel mai apropiat de funcționarul domnesc. Deși atestat documentar ca uricar în timpul lui Radu Mihnea³⁷, se crede că Ion Focea a fost ridicat la acest rang în prima domnie a lui Ștefan Tomșa³⁸

Revenind la satul Pogăceni trebuie spus că, după anul 1617, documentele nu mai amintesc nimic despre frații lui Ion Focea. Prin acest lucru se poate crede că cel care a administrat satul a fost uricariul³⁹. Încă din timpul vieții, micul sftenic domnesc, se pare că a dat copiilor o parte din averea sa funciară spre administrare⁴⁰, astfel încât la Pogăceni a lăsat ca stăpâni șase din copiii săi, doi băieți și patru fete. Este vorba despre Vasile, Ion, Doda, Solonca Bâzguliasa, Istina și Ilinca Cârcoiaia, cărora le-a dat câte 141 de stânjeni, 1 palmă și 5 parmace de pământ⁴¹

Această acțiune de împărțire a pământului, la care a recurs uricariul încă din timpul vieții, a avut la bază, probabil, motive diverse. Pe de o parte, ar putea fi vorba de faptul că fiii și fiicele uricariului începuseră să se căsătorească, lucru care necesita acordarea unor părți din moșie acestora ca zestre⁴², iar, pe de altă parte, ar putea fi vorba de faptul că Ion Focea a fost până către 1636 destul de ocupat cu activitatea din cancelaria domnească⁴³. Gestul său, de a lăsa o parte din pământ în stăpânirea copiilor săi, pare să nu fi fost destul de cugetat, întrucât

vederea recuperării lui. După cum bine se poate înțelege în 1627 satul nu mai era al lui Ion Focea uricar, ci în posesia lui Ghianghia, care îl cumpărase de la Focea uricar.

Că împotriva familiilor boierilor considerați hicleni se luau măsuri aspre, mai ales l-a schimbarea domniei, o arată și Constantin Gane în opera citată (p. 240) când amintește despre cazul fericit al familiei lui Vasile Lupu, domn care fugise în 1633 la Constantinopol de teama lui Moise Movilă.

³⁵ Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii...*, p. XV.

³⁶ Silviu Văcaru, *op. cit.*, p. 81. A scris sub opt domni succesori ai lui Tomșa, în afară de Alexandru Movilă. Excluderea lui Focea din mediul emiterii actelor domnești în vremea lui Alexandru era evidentă atât timp cât uricariul a fost implicat alături de Tomșa în lupta contra neamului Movilă.

Cei opt domni sub care a slujit Ioan Focea uricar au fost: Ștefan al II-lea Tomșa, Radu Mihnea, Gașpar Grațiani, Alexandru Iliăț, Miron Barnovschi-Movilă, Alexandru Coconul, Moise Movilă (fiul lui Simion Movilă), Vasile Lupu. În documentele micul sftenic domnesc este amintit pentru ultima dată în vara anului 1649 (DRH, A, vol. XXVI, p. 187, nr. 213).

³⁷ DIR, A, XVII, vol. IV, p. 88, nr. 125.

³⁸ Silviu Văcaru, *op. cit.*, p. 81.

³⁹ Ion Focea este singurul care apare menționat în actele satului Pogăceni ca strămoș al ieromonahului Isaia Dan, care la 2 iulie 1793 obținea părțile din Pogoceni ale neamului Focea (Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii...*, p. 158-167, nr. 158).

⁴⁰ Faptul e demonstrat de mai multe acte. În acest sens vezi DRH, A, Moldova, vol. XXII, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi, București, Editura Academiei Române, 1974, pp. 104-105, nr. 91; vol XXV, p. 443, nr. 447; vol. XXVI, p. 187, nr. 213.

⁴¹ Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii...*, p. 143, nr. 107.

⁴² Silviu Văcaru, *op. cit.*, p. 84.

⁴³ *Ibidem*.

după 1636 și-a pierdut influența în cancelaria domnească, în urma schimbării logofeților⁴⁴, iar situația sa financiară a cunoscut un sensibil regres⁴⁵. Din cauza reducerii activității scriitoricești, la 17 ianuarie 1641 a fost nevoit să vândă lui Savin Vornicul, cu 10 galbeni, un țigan ce-l avea „dare și miluire de la măria sa domnul nostru Vasile voevodu, pentru slujba noastră ce am slujit mării sale”⁴⁶. La 7 iulie 1642 soția sa Maria a vândut lui Dumbravă a treia parte din Răspopi⁴⁷.

Între 1641 și 1642, munca sa de o viață a devenit o amintire, pentru că cinci dintre copiii săi: Grogoraș, Anița, Angheluța, Doda și Chirvasie, au vândut o parte din satul Tulești⁴⁸. La 28 mai 1643, situația dificilă prin care trecea l-a determinat să-și mai vândă o parte din pământ. Astfel, o jumătate din satul Albotești l-a dat feciorilor lui Ciomârțan din Cățelești pentru suma de 25 lei bătuți⁴⁹. Astfel de lucruri, inevitabile probabil din cauza situației financiare precare pe care a avut-o în ultima parte a vieții, sau din cauza vârstei înaintate la care nu mai putea controla autoritatea copiilor, aveau să se întâmple și la Pogoceni pentru că Doda și-a vândut partea sa de moșie lui Iordachi Bădros de la Făstâci⁵⁰. Cine va fi fost acesta din urmă și prin ce mijloace a putut cumpăra partea Dodei de la Pogăceni, nu am de unde să știu momentan. Cu siguranță nu a fost persoana cea mai potrivită căreia să i se vândă pământ pentru că până în 1786, atât el cât și urmașii săi aveau să fie scormonitori de procese împotriva neamului Focea⁵¹. Conflictul, desfășurat cu destulă înverșunare în vederea modificării unor hotare, a fost stins în cele din urmă de Constantin Stăncescu vornic de poartă, Iacov episcop al Hușilor, spătarul Vasile Costachi și ispravnicul Iacovache Păun care au stabilit hotarnica dintre Făstâci și Pogăceni la 12 octombrie 1786⁵².

După încheierea actului de vânzare-cumpărare între Doda și Bădros, continuitatea istorică a satului Pogoceni este evidențiată de un act datat la 16 martie 1645 care arată că Oarță din Pogoceni a participat ca martor la dania moșiei Fauri de pe Elan făcută de Cârștian din Vorniceni către Maria din Bancovici⁵³. Cine să fi fost acest martor și care va fi fost istoria lui în cadrul comunității de la Pogoceni este greu de precizat de vreme ce documentele „tac”

O dată cu jumătatea secolului al XVII-lea, invidia pare să fie cea care a înlăturat liniștea ce guvernase așezarea de la Pogăceni la începutul veacului. Dintr-un act datat între aprilie 1643 și iulie 1653, s-a putut constata că Ion Oni din Pogoceni a fost gazda unui tâlhar ce furase niște iepe turcești. Învinit de această nelegiuire nu avea să fie de la început cine trebuia, ci Vasile Focea, fiul uricarului Ion Focea⁵⁴. Acesta, probabil fără a se putea opune, a fost întemnițat și, cum orice daună trebuia răsplătită, i-a fost confiscată partea de pământ ce o avea la Pogăceni spre a fi dată păgubitului. Afecțați de ceea ce i s-a întâmplat tatălui lor, cei trei copii, cu care au fost binecuvântați Vasile și Ilinca, au luptat pentru scoaterea tatălui lor de la temniță și pentru pământul de la Pogăceni ce la fusese confiscat. Dacă pe tată aveau să-l piardă, căci a murit la teniță la scurt timp după ce a fost închis, nu același lucru avea să se întâmple și

⁴⁴ *Ibidem*, p. 86. Pătrașco Bașotă a fost schimbat cu Gavril Mateiaș, cel care a făcut remaniere în rândul diecilor, dar mai ales în cel al uricarilor.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 84.

⁴⁶ DRH, A, vol. XXVI, p. 7, nr. 8.

⁴⁷ *Ibidem*, pp. 429-430, nr. 512.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 187, nr. 213.

⁴⁹ *Ibidem*, vol. XXVII, p. 121, nr. 117.

⁵⁰ Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii...*, p. 180, nr. 158.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ DRH, A, vol. XXVIII, p. 23, nr. 30.

⁵⁴ *Ibidem*, vol. XXII, pp. 104-105, nr. 91.

cu moșia lor. Pricopie, Necula diacul și maica Magdalena, copiii lui Vasile și ai Ilincăi, au recuperat-o în fața judecății, în timpul domniei lui Vasile Lupu, printr-un proces dus împotriva lui Ion din Dăniceni, cel care practic beneficiase de partea de moșie a lor de la Pogăceni. Liniștea sufletească a fiilor lui Vasile Focea avea să vină însă abia când adevărații inovoați au fost pedepsiți, fiind spânzurați⁵⁵

De la jumătatea secolului al XVII-lea și până la 1732 nu au mai fost găsite documente publicate care să evidențieze satul Pogăceni⁵⁶ Istoria sa a putut fi totuși reconstituită fragmentar cu ajutorul câtorva acte din secolul al XVIII-lea, acte de judecată ale ieromonahului Episcopiei Hușilor, Isaia Dan, nepotul Ilincăi Cârchioaia, fata Focii uricariului⁵⁷

Prin intermediul documentelor emise către finele secolului al XVIII-lea s-a putut afla, în primul rând, că după jumătatea secolului al XVII-lea neamul lui Ion Focea uricar s-a înmulțit rapid, iar acest fapt a făcut ca moșia de la Pogăceni să se pulverizeze. Doda, fata lui Focea uricar, ce și-a vândut partea din Pogoceni lui Bădros, nu a avut probabil urmași, însă ceilalți frați au avut cu siguranță⁵⁸ Vasile Focea, cel acuzat de furtul unor iepe și trimis la temniță pe nedrept, a avut trei copiii, Pricopie, Necula diacul și maica Magdalena⁵⁹ Ion Focea, „din care se trag Zontieștii”, după cum spune actul din 2 iulie 1793⁶⁰, a avut probabil o fată care s-a căsătorit cu un anume Zontea. Ilinca, întâlnită în acte cu numele de Ilinca Cârchioaia, a avut ca descendenți un băiat și două fete: postelnicul Gheorghe Dan, Dochia Buhușoie și Maria Ulioaie. Din Solonca s-au desprins alte două neamuri, cel al Guțeștilor și cel al Bâzguleștilor. În fine, Istina a avut ca descendent pe Nicodin călugăr⁶¹

Nepoții lui Ion Focea uricar au avut și ei copii la rândul lor. După cum se poate observa din spița genealogică pe care am atașat-o lucrării, cei mai mulți strănepoți sau răsstrănepoți ai lui Ion Focea uricariu, între care voi aminti doar pe Isaia Dan, Nicodim, Sava, Toader Focea, Ilie Focea, Ion Focea, Gheorghe Guțu, Vasile Guțu⁶², Ștefan și Maftei Focea⁶³, au îmbrăcat haina preoției sau au slujit biserica din postura de diaconi sau ieromonahi. Chiar dacă aceștia nu au reușit să se ridice la nivelul avut în societate de Ion Focea uricar, cred că funcțiile deținute de ei arată că au încercat, în ciuda diferitelor probleme, să păstreze neamul la un anumit nivel social în societate, diferită de cea a oamenilor obișnuiți.

Închei această prezentare precizând că, secolul al XVIII-lea a fost pentru așezarea de pe valea Elanului o perioadă dificilă, o etapă istorică plină de procese, care trebuiesc studiate pe rând și prezentate la fel. Prin materialul de față sper că am reușit să întipăresc în mintea fiecăruia o imagine necesară istoriei românilor în centrul căreia i-am așezat pe Ion Focea uricar și o parte a descendenților săi, stăpâni de pământ pe valea pârâului Elan, la Pogoceni.

⁵⁵ *Ibidem*. Actul mai amintește alți doi nepoți ai lui Vasile Focea, anume Pahomie și Istratie.

⁵⁶ În 1732 a fost emis un act care arată că „Beșleagă ruptaș de cămară, ginerele Banului din Șărbăcani, avea pricină cu Tăbușcă pentru o hliză din Pogoceni de pe apa Elanului”(Idem, *Surete...*, vol. VII, p. LXXV).

⁵⁷ Idem, *Roșieștii...*, pp. 142-165, nr. 106-112.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 160, nr. 112.

⁵⁹ DRH, A, vol. XXII, pp. 104-105, nr. 91.

⁶⁰ Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii...*, pp. 158-165, nr. 112.

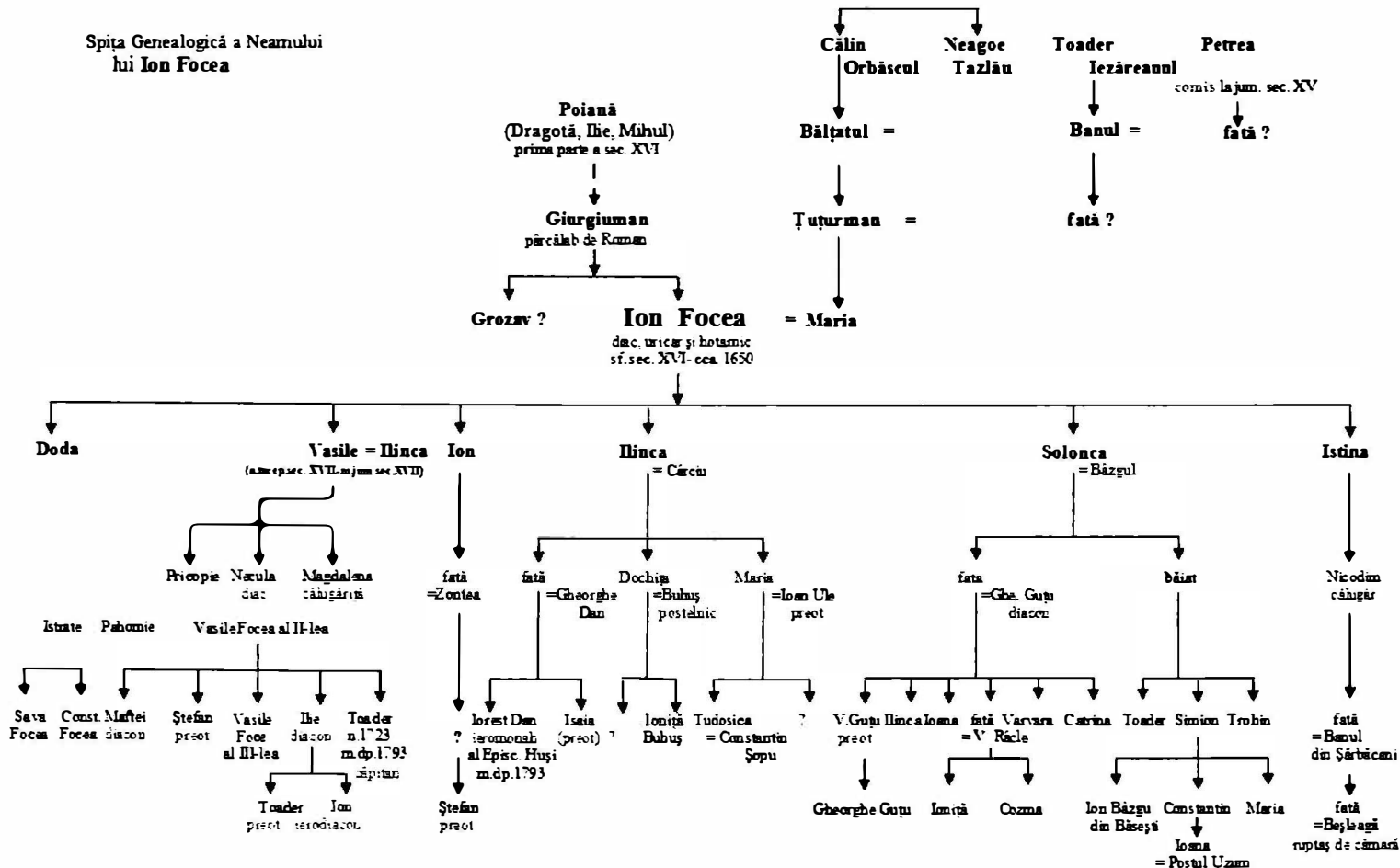
⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Idem, *Ispisoace...*, vol. V, partea a II-a, pp. 73-74, nr. 55.

Satul Pogăceni, Ion Focea uricar și descendenții săi

Spița Genealogică a Neamului
lui Ion Focea

PERMANENȚĂ, DIALOG, UNITATE. BRÂNCOVEANU ȘI BRAȘOVUL

Natașa Marin

Cuvinte cheie: permanență; dialog; unitate; legăturile; prințul Constantin Brâncoveanu al Țării Românești; orașul Brașov.

Keywords: permanence; dialogue; unity; the connections; the prince Constantin Brâncoveanu of Țara Românească; Brașov city.

Abstract

The article presents the connections between Constantin Brâncoveanu – the prince of Țara Românească and Brașov - city being under Austrian domination.

A special situation has Șcheii Brașovului – one of Brasov regions, which has concentrated an important part of Romanian population which had along time, economic, political and cultural connections with The Principalities. A very skilful diplomat, Brâncoveanu was praised by the Austrians, even the Emperor was using a special formula when addressing to Brâncoveanu – “brilliant and loved the prince” On top of this, we should mention two diplomas (1707 and 1711), given by the Emperor – which, considering the Ottoman danger ensured Brâncoveanu a possible asylum in the area. This explains the reasons Brâncoveanu decided to buy houses, estates and to keep the cash with Șchei inhabitants.

Brâncoveanu gets different privileges from Brașov leaders, by placing orders to Brașov handicraftsmen, who were in a very difficult position due to Austrian domination and due to the competition with the products from Vienna. At their turn, Brașov merchants were also getting different privileges and material advantages in Țara Românească (comparing with the local merchants), being exempted from taxes. Brașov is getting considerable loans from Brâncoveanu, who gets certain guarantees until he gets the money back.

During 1701, Brâncoveanu obtains an approval from the Emperor, which allowed him to travel in Transilvania and to buy houses in Brașov, despite authorities opposition, who, under normal circumstances, did not allow that. Helped by his staff, Brâncoveanu buys several houses, some of them situated in Șcheii Brașovului, where the hospodar decides to keep part of his wealth – money, silver, expensive jewelries of his family and wine. Brâncoveanu will never get to live in Brașov houses, he has been trying that hard to get, but only his successors, after Brâncoveanu’s death.

Also in order to keep part of his money, Brâncoveanu buys a property in Sâmbăta de Sus, where he builds, in 1696 the monastery and Sâmbăta de Jos, Poiana Mărului, Viștea and Drăgușul villages.

The connections between Brașov and Țara Românească are also visible in the architectonic style – different buildings from Brașov and Țara Bârsei confirm the predilection for “brâncovenian” style, important testimony of this sites history. Close relations between Brâncoveanu and Brașov city represent an important evidence of Romanians’ aspirations for Unity and Continuity, from both sides of Carpathians.

Constituindu-se ca un reper autentic al istoriei poporului român în contextul aspirațiilor de unitate și continuitate, domnia lui Constantin Brâncoveanu, nu poate fi abordată făcându-se abstracție de legăturile străvechi pe care Țara Românească le păstrase cu Brașovul, legături pe care marele voievod, nu numai că le-a continuat, dar le-a intensificat conștient de importanța pe care acest oraș “emporiu” îl avea în politica sa diplomatică.

Trebuie menționat faptul că o situație aparte o cunosc Șcheii Brașovului care concentrau o populație veche românească (după afirmațiile lingvistului Sextil Pușcariu), această populație “exista încă înainte de secolul al X-lea în cetatea de pe Tâmpa – Brassovia”, “urgisită în decursul istoriei, datorită dependenței forțate de cetatea Brașov, creându-i-se și un mit al originii ei bulgare” (P. Demetru Popescu, *Trimisul lui Brâncoveanu*, București, Ed. Eminescu, 1984, p. 25) pentru a putea fi frustrate de drepturile ei istorice. Or, cercetările specialiștilor au arătat că în toate vremurile cei care au realizat legăturile (economice, politice și culturale) cu Principatele au fost tocmai românii din Șcheii Brașovului.

Epoca brâncovenească înscrie pe tărâm economic, politic și cultural, un valoros capitol al legăturilor cu Brașovul. Afeecțiunea pentru cetatea Brașovului este condiționată fără îndoială și de un calcul al domnitorului, care era conștient că Austria, după un șir întreg de biruințe asupra turcilor și după tratatul de la Karlowitz (1699) era în plină ascensiune, o deteriorare a relațiilor putând fi de-a dreptul primejdioasă. La acestea se adăugau dușmanii lui direcți, refugiați de frica domnitorului sub tutela austriacă, care ar fi constituit oricând un punct nevralgic.

După 1690 se creează o epocă de relații pașnice, mai ales cu imperialii, cărora prin oamenii săi (cei mai mulți aflați în Șcheii Brașovului), le procură știri asupra situației de la turci și le trimite când poate și provizii. La rândul lor, recunoscându-i scrierile, imperialii îi decernează lui și fiului său mai mare, Constantin, la 30 ianuarie 1695 diploma de “prinț ereditar al Sfântului Imperiu, cu drept de a purta titlul de Illustrisimus – ce se va adăuga la diploma de nobil ardelean obținută în 1679 și la aceea de “conte al Ungariei” (Șt. Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brâncoveanu*, București, Editura Științifică, 1969, p. 167), primită la 1688. Mai mult, împăratul se adresa lui Brâncoveanu cu formula: “Prea strălucit, înalt și iubit principe” La acestea se adaugă două diplome de eventuală retragere la Brașov (1707 și 1711). Toate acestea urmau să-i servească mai ales în eventualitatea unui refugiu și numai așa se poate explica permanenta sa preocupare pentru a-și cumpăra case, moșii și a-și depune banii în custodia brașovenilor din Șcheii Brașovului.

Domnitorul reușește să-i câștige pe brașoveni, îndeosebi conducerea orașului (magistratul), printr-o serie de privilegii date acestora și prin comenzi mari făcute meșterilor brașoveni. Brașovul a găsit în acest timp în Brâncoveanu “un sprijin material și moral, avându-se în vedere situația grea în care se afla datorită ocupației habsburgice și a concurenței cu produse vieneze” (Minerva Nistor, *Brâncoveanu și Brașovul*, în “Cumidava” XII-1, Brașov 1979-1980, p. 96.)

Brașovenii aveau în Țara Românească vii, iar negustorii brașoveni beneficiau de mari avantaje față de cei locali. Astfel, prin hrisovul din 28 martie 1694, Constantin Vodă “scutește pe negustorii brașoveni aflați în Țara Românească de birul judecătoresc, de schimbul banilor, de fum, cotărie, haraciu, cai domnești și împărătești

și de orice alte dări” (*Catalogul documentelor bisericii „Sf. Nicolae” din Șchei 1594-1836*, Sterie Stinghe, în “*Gazeta Transilvaniei*” nr.18, 4 martie 1937).

La intervenția unor șcheieni, la 28 noiembrie 1696, domnitorul oprește oierii din țară de a lua pentru oile bârsane “taxe mai mari decât cele stabilite pentru ei” (*Catalogul documentelor bisericii Sf. Nicolae din Șchei 1594-1836*, Sterie Stinghe, “*Gazeta Transilvaniei*” nr.18, 4 martie 1937).

Nu era an în care domnitorul să nu aducă înlesniri brașovenilor, astfel printr-un hrisov din 5 ianuarie 1701, “scutește de birul slujitoresc și alte orânduielei, pe negustorii brașoveni care au fost prădați de oștile nemțești care fac negoț prin deosebitele orașe ale țării” (*Catalog Glodariu*, doc. 37; Sterie Stinghe, *op. cit.*, nr. 21, 14 martie 1937).

Constantin Brâncoveanu reușește să-i câștige pe juzii primari ai orașului și prin împrumuturile mari acordate acestora. Astfel la 20 mai 1706 judele Andreas Rether cu întregul magistrat, aflați în București, dau atestare că au împrumutat de la domnitorul Constantin Brâncoveanu suma de 3000 taleri cu dobânda de 10% pe an, primind garanție până la plata datoriei satul Tohan din districtul Brașov.

Pentru privilegiile primite la rândul său și Brașovul dădea înlesniri domnitorilor și boierilor din Țara Românească pentru comenzile făcute meșterilor brașoveni, pentru cumpărături pe piața orașului, refugii în timp de primejdie și îndeosebi pentru adăpostirea averilor. Documentele consemnează repetate schimburi de produse între domnitor și juzii orașului. La 24 octombrie 1698 Brâncoveanu mulțumește jupânului Johan Mankesch pentru păstrăvii trimiși bucurându-se că “ne-am apropiat cu vecinătate” (Arhivele Statului Brașov, *Inventar*, doc 367, p.151).

Dorința domnitorului de a ajuta meșterii brașoveni se desprinde și din scrisoarea trimisă la 22 ianuarie 1698 judeului în care aduce obiecțiuni la prețul obiectelor de cositor comandate meșterilor brașoveni, pe care tot le cumpără, “deși sunt mai scumpe decât cele din Daneța (Danzig-Polonia) care sunt mai bune și le poate cumpăra în țară unde vin negustorii cu ele” (Nicolae Iorga, *Brașovul și românii*, București, 1905, p. 90).

Anul 1701 îi aduce lui Constantin Brâncoveanu autorizația imperială care prevedea că atunci când din cauza politicii otomane nu va mai putea rămâne în Țara Românească, să fie primit în Transilvania cu toți ai săi și tratat cu cuviință, chiar mai mult, el obține posibilitatea de a cumpăra case aici (Șt. Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 203).

La 22 ianuarie 1707, consiliul de război austriac ordona comandantului Brașovului să primească, cu onorul cuvenit, pe Brâncoveanu, în cazul în care acesta s-ar retrage în Ardeal. În aceeași luna, cancelaria Austriei era anunțată că împăratul a reînnoit diploma de protecție a domnitorului, permițând refugiul acestuia în Transilvania (Șt. Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 237).

Printr-un decret din 23 mai 1713 Brâncoveanu obține de la împăratul Carol al VI-lea indigenatul Transilvaniei, ceea ce îi dădea dreptul să cumpere moșii sau case aici, adevărindu-se astfel că deși dorința domnitorilor munteni sau moldoveni de a stăpâni mai mult timp Transilvania nu s-a putut realiza, totuși penetrația din Țara Românească și Moldova în Transilvania nu a încetat cu toate greutățile întâmpinate.

În tendința sa de a-și pune la adăpost cel puțin o parte din marea lui avere, Constantin Brâncoveanu cumpăra moșia de la Sâmbăta de Sus, construind în 1696 mănăstirea. În 1708 domnitorul a cumpărat satul Poiana Mărului, unde construiește o bisericuță din lemn, pe locul căreia în anul 1777 prinții Emanuel și Grigore Brâncoveanu construiesc actuala biserică. Cumpără apoi satul Sâmbăta de Jos de la guvernatorul Gheorghe Banffy cu 1000 de galbeni și zălogește satele Viștea și Drăgușul. Zălogește de asemenea mai multe sate din Țara Făgărașului de la Mihai Apaffi, pe care Brâncoveanu îl împrumută cu 50.000 de florini, cumpără case în Brașov, cu toată opoziția autorităților care, bazându-se pe articolul 16 din protocolul anului 1602 și articolul 1 din protocolul anului 1634, nu permiteau sub nici un motiv stabilirea străinilor în oraș.

Totuși Brâncoveanu, prin relațiile pe care le avea la curtea imperială de la Viena, trecând peste vechile îngrădiri, cu toată opoziția magistratului, reușește să mai cumpere case în Brașov, ajutat de oamenii săi de aici (Minerva Nistor, *Hanurile din Țara Bârsei*, în *Monografia Țării Bârsei*, București, 1974, vol. II, p. 143).

Astfel la 30 aprilie 1700, împuternicitul domnitorului Nicolae Pater din Târnovo, cumpăra pentru acesta, cu 1000 taleri două rânduri de case “cu toate grădinile, pivnițele, grajdurile, cu toate cele aparținătoare acestora” de la căpitanul Francisc Bialis, cu scopul motivat “că atunci când trimitem oameni de-ai noștri acolo, să aiba unde șede” (*Nicolae Iorga, op. cit., p. 205*).

Brâncoveanu mai intrase și în posesia altor case, unele situate în Șcheii Brașovului și în “Strada de Mijloc sub deal”, probabil undeva pe locul ocupat astăzi de casele din Strada de Mijloc cu numerele 6-28.

La Brașov, în casele cumpărate aici își trimite Brâncoveanu pentru păstrare cei 53.893 de galbeni, lăzile cu argintărie, bijuterii și pietre scumpe ale familiei domnești și mari cantități de vin. Toată averea domnească era administrată de omul său de încredere, cunoscutul om de afaceri, grecul Apostol Manu (staroste al negustorilor).

Brâncoveanu nu ajunsese sa locuiască în casele din Brașov pe care se străduise atât de mult să le obțină, însă au locuit probabil urmașii săi, pribegi aici, după moartea domnitorului.

Circulația populației de pe un versant pe altul al Carpaților în perioada Cantacuzinilor și îndeosebi a Brâncovenilor, își găsește expresia și într-o serie de construcții care au evoluat sub influența meșterilor zidari din Țara Românească, contribuind astfel la răspândirea formelor arhitectonice specifice Țării Românești în Țara Bârsei și invers. Nu întâmplător, în timpul cât și în anii ce i-au urmat lui Brâncoveanu arhitectura Brașovului confirmă predilecții pentru stilul brâncovenesc, mărturii în timp pentru istoria acestor locuri.

Relațiile lui Constantin Brâncoveanu cu Brașovul confirmă statornicia legăturilor între așezarea românească de la Poalele Tâmppei și Țara Românească, continuând dialogul moștenit al relațiilor între românii de pe ambele versante carpatice.

DIMITRIE CANTEMIR – „REGE ÎNTRE FILOSOFI ȘI FILOSOAF ÎNTRE REGI”

dr. Laurențiu Chiriac

Cuvinte cheie: Dimitrie Cantemir; domn al Moldovei (1710-1711); filosof; istoric; enciclopedist; orientalist; umanist român; cărturar european.

Keywords: Dimitrie Cantemir; lord of Moldavia (1710-1711); philosopher; historian; encyclopaedist; Orientalist; Romanian humanist; European bookman.

Abstract

Dimitrie Cantemir (26 Oct.1673 – 21 Aug. 1723) was Moldavia's lord between 1710-1711, a great writer, historian, scientist, ethnographer, geographer, linguist, musicologist, politician, encyclopaedist, Romanian humanist a preacher of the enlightenment. Many of his works determined the directions, the methods and the content of the scientific researches of the European school of Orientalism. He is also one of the founders of the European ethnographic school.

For the first time, The Ottoman Empire was presented to the European founder not as an enemy and as a potential adversary, but as a rich country in historical, cultural, political and spiritual traditions. Anyway, his vast written work is also today situated in a scientific forum which is fully valorising the cultural inheritance of Europe and of the nation from which the great encyclopaedist came from.

I. Consideratii preliminare

Dimitrie Cantemir (26 oct.1673-21 aug. 1723) a fost domn al Moldovei între 1710-1711, un mare scriitor, istoric, om de știință, etnograf, geograf, filozof, istoric, lingvist, muzicolog, om politic, enciclopedist, umanist român și chiar prefigurator al iluminismului. S-a născut la Iași, în familia răzeșului Constantin Cantemir (domn al Moldovei, 1685-1693), fiind fratele lui Antioh Cantemir (domn moldav între anii 1695-1700, 1705 și 1707).

Educația i-a fost dată mai întâi de către înțeleptul dascăl grec de la Iași Ieremia Cacavela, apoi de dascăli de slavonă, latină, teologie și filozofie de la Academia Patriarhiei din Constantinopol, începând cu 1688, la vârsta de 15 ani. În foarte bogata-i Bibliotecă se aflau lucrări din diverse domenii: logică, filozofie, geografie, istorie, medicină, chimie, limbi orientale (turcă, arabă, persană). La Constantinopol, Cantemir i-a cunoscut și a întreținut discuții pe teme filozofice și politice cu ambasadorii francezi, olandezi și ruși.

La 11 iulie 1714 a fost ales **membru al Academiei din Berlin**, la propunerea lui Leibnitz. În opera lui Cantemir, influențată de umanismul Renașterii și de gândirea înaintată din Rusia, s-au oglindit cele mai importante probleme ridicate de dezvoltarea social-istorică a Moldovei de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al

XVIII-lea. Lucrările sale despre structura și evoluția Imperiului Otoman i-au adus celebritatea științifică în Europa. Pe baza unor subtile analize politice de anvergură intercontinentală europeană-asiatică a demonstrat că Imperiul Otoman se afla într-un profund declin care urma să se sfârșească prin dispariția sa, previziune ce s-a dovedit conformă cu realitatea.¹

II. Opera lui Dimitrie Cantemir

Dintre lucrările cele mai importante ale marelui savant european Dimitrie Cantemir merită amintite următoarele:

1. **Opera filozofică:** *Prescurtare a sistemului logicii generale (Logica)* primul manual didactic scris de un român; *Metafizica (Imaginea tainică a științei sacrosante)*; *Despre conștiință*; *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea (Giudețul sufletului cu trupul)*.

2. **Opera istorică:** *Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei)*; *Istoria Imperiului Otoman (Istoria creșterii și descreșterii Curții otomane)*; *Istoria ieroglifică*; *Hronicul vechimii a româno-moldo-vlahilor*; *Viața lui Constantin Cantemir*; *Evenimentele Cantacuzinilor și ale Brâncovenilor*.

3. **Alte opere:** *Cercetarea naturală a monarhiilor*; *Sistemul religiei mahomedane (Sistema religiae mahomedane)*; *Cartea științei muzicii* studiu aprofundat al muzicii otomane laice și religioase.²

- *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea (Giudețul sufletului cu trupul)*

- scrisă în limba română și tipărită la Iași în 1698, această operă este prima lucrare filozofică românească, e mai mult decât un tratat de etică, e întâiul eseu scris românesc. În această carte întâlnim disputele medievale despre timp, suflet, natură sau conștiință. Dimitrie Cantemir ne sugerează superioritatea omului asupra celorlalte viețuitoare, face din om un stăpân al lumii și susține superioritatea vieții spirituale asupra condiției biologice a omului, încearcând să definească concepte filosofice și să alcătuiască o terminologie filosofică.³

- *Imaginea tainică a științei sacrosante (Metafizica, 1700)* - lucrare filosofică în care încearcă să integreze fizica într-un sistem teist, un fel de împăcare între știință și religie, între determinismul științific și metafizica medievală. Cantemir manifestă în această carte un vădit interes pentru astrologie și științele oculte, sacre, specifice Renașterii.⁴

- *Istoria ieroglifică (1703-1705, scrisă la Constantinopol, în română)* - este considerată prima încercare de roman politico-social. Cantemir satirizează lupta pentru

¹ Ilie Minea, *Despre Dimitrie Cantemir. Omul, scriitorul, domnitorul*, Iași, 1926, p. 15-16. Mihail Sesan, *Dimitrie Cantemir - academician*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 1962, nr. 5-6, Iași, p. 507-510.

² Ion D. Lăudat, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, Iași, Editura Junimea, 1973, p. 34.

³ *Istoria filosofiei moderne și contemporane*, Editura Academiei, București, 1984, p. 43-44.

⁴ *Ibidem*, p. 45-47. Ion D. Lăudat, *op. cit.*, p. 36. Ilie Minea, *op. cit.*, p. 17.

domnie dintre partidele boierești din Țările Române. Această luptă alegorică se reflectă printr-o dispută filosofică între două principii, simbolizate de Inorog și Corb. Lucrarea cuprinde cugetări, proverbe și versuri care reflectă influența poeziei populare.⁵

- *Istoria Imperiului Otoman (Istoria creșterii și descreșterii Curții otomane - Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae)* - scrisă în latină între 1714 și 1716, această monumentală lucrare face o analiză serioasă asupra istoriei Imperiului Otoman și cercetează cauzele care ar fi putut duce la destrămarea sa. Cantemir a insistat și asupra posibilităților popoarelor asuprite de a-și recuceri libertatea. Lucrarea a fost tradusă și publicată în limbile engleză, franceză și germană.⁶

- *Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor* - scrisă în latină, apoi tradusă în română (1719-1722), această valoroasă carte cuprinde istoria noastră de la origini până la descălecare. Ea susține ideea vechilor noștri cronicari: originea comună a tuturor românilor. Pentru scrierea acestei lucrări, Dimitrie Cantemir a consultat peste 150 de izvoare române și străine în limbile latină, greacă, polonă și rusă.⁷

- *Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei)* - scrisă în latină (1714-1716), când Cantemir trăia în Rusia, la cererea Academiei din Berlin, această amplă lucrare cuprinde trei părți principale:

a) **partea geografică** consacrată descrierii geografice a Moldovei, a munților, a apelor și a câmpiilor, cu o primă hartă a Moldovei, autorul prezentând flora și fauna, târgurile și capitalele țării;

b) **partea istorică** - înfățișează organizarea politică și administrativă a țării, cu referiri detaliate la: forma de stat, alegerea sau îndepărtarea din scaun a domnilor, obiceiurile prilejuite de înscăunarea domnilor sau de mazilirea lor, tradițiile de logodnă, nuntă, înmormântări etc.;

c) **partea culturală** - cu informații despre graiul moldovenilor, despre slovele folosite (care la început au fost latinești, iar apoi înlocuite cu cele slavonești), lucrarea prezentând interes nu numai pentru descrierea geografică sau politică bine documentată, ci și pentru observațiile etnografice și folclorice, Dimitrie Cantemir fiind primul cărturar român cu cercetări etnografice și folclorice.⁸

⁵ Manuela Tănăsescu, *Despre Istoria ieroglică*, Editura Cartea Românească, București, 1970.

⁶ Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, vol. I, Editura Academiei, București, 1973-1974. Liliana Botez, *Dimitrie Cantemir, precursor al orientalisticii*, în „Revista de istorie și teorie literară”, 23, 1974, București, p. 51-58. Dragoș Moldovanu, *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident*, București, Editura Humanitas, 1997, p. 16-23. Ecaterina Țărâlungă, *Dimitrie Cantemir*, Editura Minerva, București, 1989, p. 32.

⁷ Virgil Cândea, *Locul lui Dimitrie Cantemir în cultura românească*, în volumul „300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir”, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1974, p. 61-75. Ion C. Chițimia, *Dimitrie Cantemir, reprezentant al epocii sale în plan european*, în „Revista de istorie și teorie literară”, București, 22 (1973), p. 177-186. Manuela Tănăsescu, *op. cit.*, vezi *Prefața*.

⁸ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Litera Internațional, București, 2001. Valentina Eșanu, Andrei Eșanu, *Dimitrie Cantemir - Principele Moldovei*.

III. Dimitrie Cantemir – geniul european al românismului

Neamul nostru n-a dus niciodată lipsă de talente. Tot ce rămâne în urma unui om este numele său. Suntem un popor norocos, fiindcă noi, spre deosebire de alte popoare, nu trebuie să ne născocim strămoșii. Noi chiar îi avem! Multe din paginile care s-au scris sunt valabile și pe viitor. Când ne întoarcem în vremuri, ne întâlnim sigur și cu marele Dimitrie Cantemir. Cu toate că s-au scurs mai bine de trei secole de la nașterea lui, fiecare român e gata să încuviințeze că acest nume emană impulsul neamului său. Timpul însă e nemilos. El este ceva care distribuie tuturor lucrurilor toată durata lor precisă și le face să participe la ce a fost, este și va fi, fără ca el însuși să devină durată în înțeles sensibil. Din acest punct de vedere, se pare că odată cu Cantemir se duce și rămâne trecutul istoriei noastre, căci el e cel ce a formulat prima dată probleme și a căutat să le soluționeze, aducând contribuții care au meritat să fie consemnate și cunoscute de noi.

Chiar dacă și mai înainte din mijlocul neamului nostru au răsărit cărturari ce au atras atenția asupra lor, cucerindu-și admirația și stima contemporanilor și a urmașilor (de exemplu, Nicolae Milescu, primul care și-a văzut o scriere tipărită la Paris), totuși Dimitrie Cantemir este "*întâiul om de știință român a cărui operă face autoritatea în epocă și a cărei personalitate impresionează ca un simbol reprezentativ pentru umanitatea întregii Europe*"⁹ Așa cum într-un Leonardo da Vinci, Copernic, Giordano Bruno și alții s-au întrupat nu numai tradițiile unei culturi și geniul unei națiuni, ci și eterna aspirație a ființei umane spre cunoaștere, așa și Cantemir a devenit - încă din timpul vieții - tipul savantului de orizont universal, neobosit explorator al unor domenii noi de cercetare și militant pentru valori ce interesau toată lumea cultă a vremii. Gloria lui Dimitrie Cantemir își are desigur explicația și în destinul lui uman, care s-a împletit cu al altor doi iluștri contemporani - Petru cel Mare și Carol al XII-lea Suedezul, dar mai ales își are sorgintea în informația și ideile sale despre o lume puțin cunoscută, dar plină de interes: împărăția sultanilor. Nu în ultimul rind, datorită lui Cantemir, a început să se așeze și curiozitatea Europei științifice pentru țara și poporul din care provenea noul membru al Academiei din Berlin. Este cât se poate de semnificativ că pentru țară și mediul rusesc, Cantemir a fost consilier în probleme de politică orientală.¹⁰

Pentru membrii Academiei din Berlin, Cantemir era mai ales românul învățat care le poate satisface curiozitatea pentru cele de acasă, într-o magistrală "*Descriptio*

Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei, București, 2007, p. 25-57. Petre Dumitrescu, *Europeanul Dimitrie Cantemir*, în „Academica”, 9, nr. 6, Chișinău, 1999, p. 6. Silvestru Boatcă, *Dimitrie Cantemir*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 8.

⁹ Ion C. Chișimia, *op.cit.*, p. 182-186. Alexandru Zub, *Dimitrie Cantemir (1673-1723), principe român și cărturar european*, Iași, 2003, p. 21-24. Valentina Eșanu, Andrei Eșanu, *op. cit.*, p. 35-38.

¹⁰ Alexandru Zub, *op.cit.*, p. 22-23. Mihail Sesan, *op. cit.*, p. 510. Ecaterina Țarălungă, *op.cit.*, p. 115.

Moldaviae". Întîia lui carte științifică scrisă pentru cititorii de peste hotare a fost cartea despre țara lui. Tot în legătură cu lupta sa politică de libertate a Moldovei de sub jugul otoman alcătuiește și mult tradusa și citita "*Istorie a creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*". Cantemir a mai avut un rol de precursor al literaturii de inspirație orientală. Dar marele său rol a fost cel de a pune în mîna cititorilor occidentali, într-o formă atractivă, anele turcești traduse, adnotate și comentate de el (în calitate de cunoscător profund al societății otomane, al instituțiilor și oamenilor din Imperiul Otoman).¹¹

Se poate vorbi despre Cantemir ca despre cel dintîi român care exercită asupra conștiinței culte europene o influență reală. Pentru noi însă, oricît de mare ar fi mîndria acestei prezențe universale, el a fost, înainte de toate, **extraordinara sinteză românească a epocii**, cel ce a rezumat în opera sa o istorie, o țară, un popor, o cultură. Pentru istoricul N. Iorga, Dimitrie Cantemir însemna "*modul românesc de a fi în civilizația universală*", iar pentru Mihail Kogălniceanu – „*simbolizarea nivelului vechiului și trainicului cărturar român*” Cantemir era primul care se simțea în fața universului, a istoriei și al viitorului tenacele purtător de cuvânt al tuturor românilor. Lui i-a revenit și gloria de a fi făurit întîia noțiune menită să circumscrie această unitate, în vestita sa lucrare „*Hronicul vechimii a româno-moldo-vlahilor*” Fiind cunoscător profund al limbii române, el cunoștea și culturile românești de dinaintea sa.¹²

Cantemir mai posedă o calitate ce-l făcea unic printre contemporanii săi - "*era un izvor al destinelor viitoare ale poporului său*"¹³ El era sinteză și anticipație! Nimeni, nici cei mai luminați cărturari și politicieni români ai vremii de atunci nu mai aveau puterea în această grea conjunctură să mai străbată cu mintea ceața viitorului. Cea mai mare izbîndă a geniului lui Cantemir a fost această întoarcere a poporului său cu fața către viitor. Cantemir nu a fost un copac fără rădăcini și nici n-a fost nevoit să-și întindă coroana sub un soare străin ca să rodească, ci a constituit sinteza totală și genială a culturii noastre vechi, căci el cunoștea întregul program de preocupări al cărturarilor înaintași și l-a dus cu atîta mîndrie în Europa, înnobîlîndu-l cu frumusețea sa spirituală și cu extraordinara sa erudiție.

Cantemir reprezenta personalitatea de excepțională complexitate, în stare să refacă în dezvoltarea sa individuală drumul de secole și tipologia intelectuală a unei culturi întregi, ducându-le pe culmi. El era, în același timp, teoretician al monarhiei autoritare ca Neagoe Basarab, panegerist fără rezerve al unui domn tatăl său (Constantin Cantemir), denunțător vehement al boierilor hrăpăreți purtând nostalgia

¹¹ Mihail Sesan, *op. cit.*, p. 511. Liliana Botez, *op. cit.*, p. 51-58. Dragoș Moldovanu, *op. cit.*, p. 16-23.

¹² Petre Dumitrescu, *op. cit.*, p. 8. Silvestru Boatcă, *op. cit.*, p. 10. Valentina Eșanu, Andrei Eșanu, *op. cit.*, p. 41-48. Ilie Minea, *op. cit.*, p. 18. Ion D. Lăudat, *op. cit.*, p. 37. Dimitrie Cantemir, *Opere...*, vol. III, p. 97-98.

¹³ Nicolae Iorga, *Dimitrie Cantemir*, Cluj, 1929, p. 8. Idem, *Originalitatea lui Dimitrie Cantemir*, Vălenii-de-Munte, 1935, p. 12. P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, Editura Academiei, București, 1958, p. 32-34. Mihail Sesan, *op. cit.*, p. 509. Petre Dumitrescu, *op. cit.*, p. 7. Alexandru Zub, *op. cit.*, p. 24.

unei Moldove de basm, erudit cu uluitoare lectură de spirit modern și universal, aventurier, poliglot vestit. Altfel spus, "*destinul universal al culturii românești*"!¹⁴

IV. Moștenirea culturală a lui Dimitrie Cantemir

Dimitrie Cantemir "*erudit de faimă europeană, voievod moldovean, academician berlinez, prinț rus, cronicar român, cunoscător al tuturor plăcerilor pe care le poate da lumea, un Lorenzo de Medici al nostru*" (G. Călinescu) - reprezintă figura singulară a celui mai mare umanist din perioada medievală a literaturii române. El nu mai rămâne ca mulți dintre cronicari, omul unei singure cărți, el scrie istorie, geografie, face versuri și compune proză, leagă între ele diferitele preocupări prin sinteză, trage concluzii politice și sociale din faptele trecutului și ale prezentului, se îndreaptă cu curiozitatea lui creatoare spre tot ceea ce înseamnă știință. Pentru Blaga, principele Cantemir este "*Inorogul alb*" al gândirii românești, făptură stranie și pură, de o genială claritate în previziuni, de o neînțeleasă rețineră în a persevera în intuiții. Și-a format cultura dinspre antici către moderni, preluând limba latină drept instrument esențial al expresiei, alături de alte limbi de mare suflu cultural. Cărturar umanist, deschis către lume și viață, Cantemir a prefigurat iluminismul și chiar Școala Ardeleană, într-o vreme în care senzualitatea culturii orientale era simțită printr-o anumită matematizare a gândirii de tip cartezian.¹⁵

Dimitrie Cantemir a absorbit, pe de o parte, înțelepciunea rafinată, diversitatea și policromia Orientului, iar pe de alta - cărturăria savantă, cunoștințele enciclopedice și logica raționalistă a Occidentului. Această simbioză l-a format ca pe primul savant integraționist european. Multe lucrări ale sale au determinat direcțiile, metodele și conținutul cercetărilor științifice ale școlii europene de orientalistă. De asemenea, el este unul dintre fondatorii științei etnografice europene.

Într-o perioadă a opoziției militare și politice dintre Occidentul creștin și Orientul musulman, el și-a asumat rolul de verigă de legătură între cele două mari civilizații, îmbogățindu-le reciproc cu noi cunoștințe, trezind interesul și nevoia de a se studia și de a se înțelege una pe alta. Pentru prima dată, Imperiul Otoman și mahomedanismul i-au fost prezentate cititorului european nu în calitate de dușman și inamic potențial, ci ca pe o țară bogată în tradiții istorice, culturale, politice și spirituale, dar și cu o credință religioasă aparte.¹⁶

Dorind fericire și prosperitate patriei sale, Dimitrie Cantemir aspira s-o facă liberă și luminată, demnă de interesul și atenția oamenilor politici, cercetătorilor, literaților și călătorilor. A fost nevoie de câteva veacuri pentru ca aceste visuri ale sale

¹⁴ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 35-36. Ion C. Chițimia, *op. cit.*, p. 177-186. Silvestru Boatcă, *op. cit.*, p. 11-12.

¹⁵ Ecaterina Țarălună, *op. cit.*, p. 116. Virgil Căndea, *op. cit.*, p. 75. Dimitrie Cantemir, *Opere...*, vol. II, p. 77-78. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei...*, vezi *Prefața*. Alexandru Zub, *op. cit.*, p. 25.

¹⁶ Silvestru Boatcă, *op. cit.*, p. 9. Nicolae Iorga, *Originalitatea* p. 14. Idem, *Dimitrie Cantemir...*, p. 11.

să se realizeze. Oricum, vasta sa operă scrisă se constituie și astăzi într-un for științific care valorifică pe deplin moștenirea culturală a Europei și a neamului din care se trăgea marele enciclopedist.¹⁷

¹⁷ Alexandru Zub, *op.cit.*, p. 26. Ecaterina Țarălungă, *op. cit.*, p. 117. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 38-39.

ORGANIZAREA BISERICESCĂ ÎN FOSTUL ȚINUT AL TUTOVEI ȘI ATRIBUȚIILE JURIDICE ALE CLERULUI

Marian Ceru

Cuvinte-cheie: organizarea bisericească medievală; Ținutul Tutova; atribuțiile juridice ale clerului; norme creștine de viață; judecata bisericească; Biserica; viața monahală.

Keywords: the medieval organization of churches; the Land of Tutova; the juridical attributions of the clergy; rules of the Christian life; the Church judgment; The Church; the monastic life.

Abstract

By analyzing the general features of the ecclesiastic organization from the former Land of Tutova and by analyzing the juridical attributions of the clergy of Tutova, we are wishing to present the role of the clergy in the society, in general, and that of the Church especially which cannot be evaluated but only by regarding the organization of the medieval world and the organization of Moldavia between the 17th and 18th century. Besides, on the basis of the secular central administration was being built another local administration - the land of Tutova, which was leading itself after own rules and after the Christian rule. The members of these communal councils were honest people of the village, the priests being the great representatives of this people. Due to the dignity of serving the sanctuary, the priests represented the main element which was guarantying the justice of the juridical action, saying the vow in front of the clerks, inside churches and on holy objects, being an important step in making it.

Therefore the Church represented in many cases the place for making justice, of emitting the documents, and then becoming the safest place to keep them.

1.1 Trăsături generale ale organizării ecleziastice

În încercarea noastră de analiza viața bisericească din aria propusă, este necesar să ținem cont de cadrul social în care se desfășoară aceasta. De aceea, dacă în Evul Mediu granița dintre spiritual și temporal nu este sesizabilă, trebuie să analizăm mai întâi cadrul politic, respectiv să enumerăm câteva date și caracteristici ale ținutului pe teritoriul căruia vrem să întreprindem cercetarea. Astfel putem afirma că locul clerului în cadrul societății, în general, și al Bisericii în special nu poate fi evaluat decât privind organizarea lumii medievale, organizarea Moldovei în secolele XVII-XVIII.

Organizarea Moldovei în ținuturi nu poate fi pusă pe seama unui fapt anume, această împărțire fiind realizată tocmai în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.¹ Este

¹ Vasile C. Nicolau, *Priviri asupra vechii organizării administrative a Moldovei*, Bârlad, s.a., p. 135

sesizabilă legătura care apare între ținut și dregătorii care acționează în teritoriu, împuterniciți de domni, denumirea de ținut evoluând în cea de județ, teritoriul înscris în hotarele unui județ fiind aria de jurisdicție în materie de drept penal sau civil, sau atribuții economice.

Ținuturile apar relativ târziu în actele emise de cancelaria domnească, localizarea de ocine și de sate făcându-se, până în a doua jumătate a secolului XV, după cursul apelor, sau după formula cunoscută unde a fost cneaz...jude,...vătămă².

Vasile C. Nicolau în *Contribuții la studiul organizării administrative a satelor din Moldova* pune împărțirea Moldovei sub domnia lui Petru Voievod Șchiopu pe la 1547; sub acest domn s-a redactat un catastih cu toate ținuturile Moldovei, iar mai târziu avem mențiunea că prin anul 1750 Moldova era împărțită în 21 de ținuturi: Suceava, Neamț, Roman, Bacău, Putna, Tecuci, Covurlui, Tutova, Vaslui, Fălciu, Greceni, Codrul, Lăpușna, Soroca, Cernăuți, Dorohoi, Botoșani, Hârlău, Cârlișău, Iași, Câmpu-Lung Moldovenesc.

În anul 1775 aceste ținuturi au fost reduse la 18 deoarece prin luarea Bucovinei, ținuturile Suceava, Cernăuți și Câmpu-Lung Moldovenesc au fost alipite la Austria, ca în 1812, odată cu cedarea Basarabiei ținuturile Moldovei să mai fie reduse cu 4 și anume: Grecenii, Codrul, Lăpușna și Soroca.³

Potrivit izvodului fiscal privitor la „goștina de oi precum au fostu estimpu, l(ea)t 7173 (1665) ghen(arie) 10” în Moldova erau 19 ținuturi, ținutul Tutovei fiind menționat al optulea.⁴ Faptul că este menționat al optulea nu trebuie să ne ducă cu gândul că în stabilirea succesiunii s-a ținut cont de anumite privilegii sau de importanța economică. Maniera de prezentare a succesiunii ținuturilor diferă de la o perioadă la alta, evident ținându-se cont de starea beligerantă în care se afla lumea medievală, și de asemenea de cei care au încercat să identifice și să analizeze ținuturile din diferite puncte de vedere. Așa se explică faptul de ce Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei* enumeră 19 ținuturi și nu 18 câte mai rămăseseră după ocuparea Hotinului.

Un negustor anonim, probabil rus, călătorind prin Moldova pe timpul războiului ruso-turc din anii 1736-1739, ne-a lăsat informații interesante privitoare la organizarea administrativ-teritorială și fiscală a Moldovei. El consemnează 18 ținuturi: Suceava, Neamț, Roman, Bacău, Covurlui, Tutova, Vaslui, Fălciu, Soroca, Cernăuți, Dorohoi, Hârlău, Putna, Tecuci, Lăpușna, Orhei, Cârlișău, Iași.⁵

Toate listele fiscale arată că visteria practica obiceiul ca unele unități teritoriale să plătească o serie de dări separat de ținut, cele cu potențial mai mic sau care jefuite de tătari plăteau împreună, astfel că la 10 octombrie 1741 s-au trimis 18 cărți la dregătorii după ținuturi, să dea poruncă tuturor locuitorilor să aducă pâine de

² Dan Amedeu Lăzărescu, *Ținut*, în *Instituții Feudale din Țările Române. Dicționar*, coordonatori: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, 1988, p.481

³ Vasile C. Nicolau, *Contribuții la studiul organizării administrative a satelor din Moldova*, Bârlad, 1910, p. 20

⁴ Constantin Burac, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, 2002, p. 389

⁵ *Ibidem*, p.394-395

vândut la Iași, grâu, orz, mălai, făină,⁶ iar la 11 octombrie 1741 s-au dat „17 cărți pârcașilor după la ținuturi, să ia pârcașăbia pă obicei, că așa este porunca gospod.”⁷

Într-un act extern din 2 martie 1462 dictat de Ștefan cel Mare, prin care făgăduia depunerea omagiului feudal coroanei polone, marele voievod se obliga să nu înstrăineze unei alte puteri nici o țară, ținuturi, orașe ori judecii, de aici că această judecie era cea mai mică unitate administrativă.

La 2 septembrie 1432 Ilie voievod dăruiește lui Dragoș Urlat satul „unde este casa lui”, pe Tutova, după hotarul stabilit de Dragoș cel Bătrân, cu obligația de a ține de steagul de Tutova și de a fi sub ascultarea judeului de acolo.⁸ După această unitate administrativă(judecia) ținuturile pot fi cu o judecie sau mai multe; cu două judecii fiind pe Tutova la Timișești și Buburești.⁹

Misionarul catolic Marco Bandini relatează cu privire la târguri și ținuturi: „ Vom nota aici numai principalele târguri care au ținuturi și dregători proprii; și, mai întâi, pe cele ce se află la marginea provinciei. La sud, târgurile pe care acum le stăpânește principele sunt Galați și Focșani-celelalte sunt ocupate de turci- și le păstrează pe acelea dinspre Transilvania și Muntenia. Între acestea sunt târgurile Adjud, Tecuci, Bârlad, Vaslui. La nord, Cernăuți, Hotin, Soroca, Moghilău; între ele, Ștefănești și Ianova. La răsărit, Scripceni, Orhei, Broasca. Pe celelalte le stăpânește turcul...la apus târgurile și satele sunt în număr cu mult mai mare: Troțuș, Bacău, Piatra, Neamț, Baia, Siret, între acestea, Botoșani, Hârlău, Cotnar, Târgu Frumos, Roman, Dorohoi; în mijlocul Moldovei, Iașii.”¹⁰

Pe acest fundal al organizării politice se suprapune organizarea tradițională sătească, organizare care se conduce după cutumele proprii, după legea pământului, dar mai ales potrivit moralei creștine.

Din punct de vedere al jurisdicției administrativ-eclesiastice, ținutul Tutovei a făcut parte din Episcopia Romanului până în 1852 când la 23 februarie, același an, divanul obștesc al Moldovei a votat „legiuirea pentru împărșirea teritoriilor pe eparhii”, Eparhia Hușilor preluând Tutova și Covurluiul, ultimul ținut având să treacă la Eparhia Dunării de Jos la 1864.¹¹ Organizarea ținutului Tutovei în parohii sub jurisdicția Episcopiei Hușilor a preluat cu siguranță organizarea făcută pe vremea când acest ținut aparținea Episcopiei Romanului. Datorită lipsei de informații putem privi organizarea Episcopiei de Huși la 1934, pentru a încerca să stabilim numărul aproximativ al parohiilor. Conform *Anuarului Episcopiei Hușilor* din 1934 în județul Tutova erau 11 biserici urbane și 2 paraclise, 91 de biserici de parohie plus alte

⁶ *Ibidem*, p. 397

⁷ Corneliu Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. II, Iași, 1986, nr. 288, p. 125, (de acum se va cita *Condica lui Constantin Mavrocordat*)

⁸ *Documente Românești din Arhiva Mănăstirii Xiropotam de la Muntele Athos. Catalog*, vol.I, volum editat de Florin Marinescu, Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, Iași, 2005, nr. 1, p.21

⁹ M. Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefan voievod*, Iași, 1943, p. 523-524, *apud*, Al. I. Gonța, *Satul în Moldova Medievală. Instituțiile*, București, 1986, p. 125

¹⁰ Marco Bandini, *Codex. Vizitarea generală a tuturor Bisericilor catolice de rit roman din Provincia Moldova 1646-1648*, Ediție bilingvă. Introducere, text latin stabilit, traducere, glosar: prof. univ. dr. Traian Diaconescu, Iași, 2006, p.368, (de acum se va cita *Codex*)

¹¹ Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, p. 35

biserici filiale, mănăstiri și schituri¹² cu aproximativ 79 de preoți titulari, 16 ajutători și 3 diaconi.¹³ În anul 1777 se pare că în Moldova erau 4700 de preoți iar în ținutul Tutovei 320.¹⁴

1.2 Atribuțiile juridice și statutul clerului

Până în secolul al XVII-lea nu a existat un set de norme referitoare la organizarea instanțelor de judecată, dar chiar și după apariția normelor organizatorice clerul a ocupat un rol important atât din punct de vedere al personalului prin care se realiza actul de judecată, dar și datorită caracterului de infailibilitate a actului săvârșit, pe care îl oferea participarea unui membru al clerului. Pentru ca sinceritatea și cunoștințele membrilor să nu fie contestate de nimeni, iar autoritatea lucrului judecat să fie acceptată și de partea adversă, dreptul cutumiar, sub influența credinței religioase, a vrut ca membrii convocați pentru această instanță să intre în funcție ca judecători numai sub condiția prestării jurământului în fața altarului și în prezența preotului.¹⁵

Pentru satele medievale românești cea mai citată instanță de judecată era cea a „oamenilor buni și bătrâni” care activa în numele domnului, a dreptății și după morala creștină. Așa stând lucrurile, documentele din perioada medievală, abundă în exemple de preoți care participă ca jurători, ca martori sau ei sunt cei care redactează actele care conchid situația conflictuală. Așa se întâmplă cu „popa Dumitrachi Bălăbanu ot Bălăbănești” care este amintit într-o poruncă de la Grigore Alexanru Ghica Voievod din 22 mai 1766 dată către Lupul Costache biv vel ban și Constandin Sturza biv vel stolnic, ispravnic de ținutul Tutova „...ca să aleagă părțile de moșie din hotarul moșiei Bursuci.”¹⁶ Hotărârea „oamenilor buni și bătrâni” putea fi refuzată, refuz care se concretiza prin apelul la instanțe mai înalte de judecăți sau prin neprezentare. Într-un act emis de Moise Movilă la 17 decembrie 1631, Domnia, întărind lui Dumitru și Simion de la Neamț părțile de moșie cu mori și pive din Dobromirești, pe Simila, din județul Tutova, adaugă că face aceasta fără proces, pentru că partea adversă, Chicoș „a fugit de lege”¹⁷ La 3 februarie 1641 confirmat la 11 iunie 1645 de Vasile Lupu a avut loc un proces între Dumitru Gheuca mare vornic și popa Grigore ruda sa cu slugile domnești Matei Stoian și Nicolae pentru satul Dracsini din ținutul Tutova, proces care i-a nemulțumit pe Dumitru Gheuca și popa Grigore, aceștia cerând ca pricina să fie rejudecată de o altă instanță alcătuită de această dată din megieșii mai multor sate¹⁸, iar Matei, Stoian și Nicolae au fost puși să jure dimpreună cu 24 de oameni buni în Sfânta Biserică și pe Sfânta Evanghelie.

¹² Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1934, Huși, 1934, p. 54-70

¹³ Clapa, Gheorghe, *Bisericile de pe Valea Elanului*, în Prutul, nr. 7, decembrie, 2000, p. 7

¹⁴ Elena Chiaburu, *Carte și tipar în Țara Moldovei până la 1829*, Iași, 2005, p. 75

¹⁵ Al. I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, București, 1986, p. 365

¹⁶ Direcția Județeană Iași Arhivele Naționale, *Manuscrise*, vol. I, rola 25, f. 47 r., (de acum se va cita D.J.I.A.N.)

¹⁷ T. Codrescu, *Uricariul*, VI, Iași 1876, p. 84-85

¹⁸ Idem, *Uricariul*, XX, Iași, 1892, p. 73, 75

Chiar dacă poate fi atestată originea timpurie a creștinismului autohton, nu a existat o organizare bisericească aidoma celei din Occident, unde unitatea parohială a căpătat un rol foarte important. Această evoluție a organizării bisericești începe în secolul al XVI-lea și traversează inclusiv secolele XVII-XVIII. Datorită carențelor la nivelul cunoștințelor majorității preoților, reformele sau acțiunile întreprinse pe plan administrativ din secolele XVII-XVIII au însemnat de fapt organizarea și instituționalizarea *de facto* a Bisericii din Moldova. Până la aceste acțiuni, clerul monahal preluase efectiv atribuțiile de ordin financiar ale episcopilor, iar lipsa unor episcopi rezidenți, care să activeze în teritoriu a dus la o rupere a organizării ecleziastice, dar și o scădere a eficienței cultului. Lipsa unor protopopi destoinici care să ghideze și să supravegheze viața bisericească a fost o realitate necontestată, încercări de suplینire prin scipiri ale unor slujitori tocmai indicând această stare.

Domnia și-a asumat sarcina de a reglementa statutul clerului monahal și al celui de mir, atât în privința disciplinei ecleziastice cât și a regimului obligațiilor,¹⁹ mai ales pentru faptul că și în această perioadă clerul a jucat în continuare un rol important în viața Moldovei. Astfel, în timpul lui Miron Barnovschi și a păstoririi mitropolitului Anastasie Crimca s-au luat unele măsuri care să reglementeze preocupările clerului „care nu corespundea de loc cu numirea pe care o aveau.”²⁰ Prin așezământul de la 20 septembrie 1626, episcopii Atanasie de Roman, Evloghie de Rădăuți și Pavel de Huși recunoșteau deschis că „tocmeala și obcinile cele bune” n-au fost respectate.

De acord cu ei au fost și unii călugări, „carii au avut frica lui Dumnezeu și au iubit podvidul călugăresc” Ei au hotărât ca să se interzică călugărilor de a mai avea averi personale, ca pământ, vite, stupi, etc. în afară de îmbrăcăminte. Au fost opriți să facă orice fel de comerț, sau să dea bani cu camătă.

Tot acum s-a prevăzut ca toți călugării dintr-o mănăstire să formeze un singur sobor, să mănânce cu toții la masa comună. În chilii trebuiau să bea numai apă, iar vin numai la hram și praznice. Nici un călugăr nu putea ieși din mănăstire fără voia superiorilor. Egumenul trebuia ales de sobor pe timp de un an și nu putea părăsi mănăstirea decât cu voia stareților și însoțit de un călugăr ales de obște. Realegerea fostului egumen depindea de comportarea avută în timpul funcțiunii...²¹

În această perioadă se încearcă o delimitare a atribuțiilor clericilor. Statutul juridic ține și de poziția socială, care provine din demnitatea slujirii preoțești, într-o comunitate cu un sistem deschis de subordonare și comunicare.²²

Preoții se alegeau dintre oamenii comunității, familia întemeiată devenind ulterior una de preoți. Foarte multe documente din secolele XVII-XVIII privitoare la preoți atestă generații de slujitori ai altarului care alături de bunuri materiale

¹⁹ Bogdan-Petru Maleon, *Clerul de mir din Moldova secolelor XIV-XVI*, Iași, 2007, p 146, (de acum se va cita Bogdan-Petru Maleon, *Clerul de mir*)

²⁰ Nicolae Grigoraș, *Situația clerului moldovenesc în prima jumătate a secolului al XVII-lea și reforma domnitorului Miron Barnovschi și mitropolitului Anastasie Crimca*, în *Mitropolia Moldovei și Bucovinei*, anul XXXIII, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 1957, p. 75

²¹ *Ibidem*

²² Doru Radosav, *Sentimentul religios la români. O perspectivă istorică (sec. XVII-XX)*, Cluj-Napoca, 1997, p. 198

moștenesc și slujirea preoțească. Într-un document din 2 decembrie 1705 popa Alexandru sân popa Renți dăruiește lui Ion Păladi marele vistiernic o parte de moșie din Pungești de pe Racova, ținutul Tutovei.²³ Aceeași stare de fapt a lucrurilor o atestă și o însemnare de la biserica din parohia Plopu, din Căbești, unde între preoții slujitori întâlnim pe un **Telu, apoi Ilie Telu**, Vasile Ghilțu, Vasile Bor, Vasile Măstaca, Constantin Corciovă, Ion Pleșu și Constantin Ciobotaru.²⁴

Poziția socială a unui cleric mai era determinată și de elementul cultural care îl plasa pe preot în fruntea societății. Cum în Evul Mediu moșia de pământ era măsura tuturor lucrurilor, statutul social al unui om depindea de capacitatea acestuia de a-și menține proprietatea și a o mări. Astfel îi găsim pe preoți ca martori²⁵, jurători²⁶, făcând schimburi de pământ²⁷, cumpărând diferite bunuri mobile și imobile²⁸, pentru ca mai apoi biserica să fie locul unde manifestările sociale și cele cu încărcătură religioasă se confundau, pe lângă alte afaceri seculare, se desfășura actul de justiție, erau redactate actele de juridice, iar locașul sfânt sau casa parohială să reprezinte locul de păstrare al documentelor.²⁹

Datorită demnității slujirii și a statutului de stăpâni de pământ, clericii au constituit un factor de autoritate aflat în contact nemijlocit cu credincioșii. Parohul a constituit de multe ori unica legătură dintre populația rurală și autorități, indiferent de gradul acestora, iar slujba duminicală a reprezentat cea mai des și cea mai sigură metodă de difuzare a oricărei informații oficiale. Numărându-se printre pușinii știutori de carte din cadrul comunităților, ei au fost solicitați să transmită, în cadrul bisericii, diverse chemări în judecată care erau făcute uneori oral, dar alteori prin cărți de soroc la al căror conținut nu avea toată lumea acces. Mai mult decât atât, slujitorii altarului aminteau, prin trimitere la sărbătorile religioase, sorocul de judecată sau termenul scadent pentru înapoierea unor datorii³⁰

În ceea ce privește competența juridică a preoților, ei au beneficiat de un înalt grad de autonomie, clericii acționând ca membri ai tribunalelor sătești și ca persoane mandatate de către autoritățile superioare să facă cercetări în numele lor.³¹ Așa se întâmplă la 9 iulie 1724 când Mihai Vodă Racoviță întărește lui Ion Paladi spătarul stăpânirea asupra satului Cetățuia de la ținutul Tutovei, pe apa Bârladului, delegat din partea domniei fiind „rânduit atunce sfinția sa Kir Ghedion Mitropolitul, ca să le ie sama, și precum va afla dreptul, să ne facă știre”, lucru pentru care domnul văzând

²³ Iacov Antonovici, *Documente bârlădene*, vol 3, Bârlad, 1915, nr. CCXVIII., p 193, (de acum se va cita Iacov Antonovici, *Doc. bârlădene*)

²⁴ D.J.I.A.N., I, f. 117, v.

²⁵ *Documente privind istoria României*, A. Moldova, XVII, vol.II, nr. 216, p. 167

²⁶ Iacov Antonovici, *Istoria Comunei Bogdana din Plasa Simila, județul Vaslui*, Bârlad, 1905, p. 155, (de acum se va cita Iacov Antonovici, *Istoria Comunei Bogdana*)

²⁷ Idem, *Mănăstirea Florești din Plasa Simila, Județul Tutova*, 1916, p. 6-7, (de acum se va cita Iacov Antonovici, *Mănăstirea Florești*)

²⁸ Idem, *Doc. bârlădene*, vol 4, nr. LXXII, p. 118-119

²⁹ Vasile C. Nicolau, *Contribuții la studiul organizării administrative a satelor din Moldova.*, Bârlad, 1910, p.31

³⁰ Bogdan-Petru Maleon, *Clerul de mir*, p. 371

³¹ *Ibidem*, p. 362

acea mărturisire încredințată, făcută de acel răposat arhiereu, Ghedeon Mitropolitul, „și a aflat judecata dreaptă cu sfântă pravilă am dat și am întărit...”³² Aceleași instanțe de judecată sătești din care făceau parte și preoții puteau fi convocate de dregătorii locale sau de domni prin trimiși și împuterniciții săi. Membrii acestora erau solicitați să depună mărturie în diferite cazuri.³³ După cum putem observa, conform modelului bizantin, pe lângă îndatoririle pastorale, de păstrare a purității credinței, clericii aveau și însărcinări administrative.³⁴ Epitimiile acordate de Biserică le dublau pe cele aplicate de instanțele seculare, clericii în afara cazurilor de omor răspundeau numai în fața organelor ecleziastice, din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, marele vornic, prin reprezentanții săi și pârcălabii din ținuturi au concurat instanțele ecleziastice în judecarea adulterului și incestului.

Stabilirea rolului și locului clerului în societate comportă o abordare nuanțată, în acord cu pluralitatea relațiilor de putere și cu particularitățile culturale din lumea românească a secolelor XVII-XVIII. Prin modul de viață, în special preoții de mir, erau mai curând parte a lumii țărănești decât o elită cultivată, la curent cu normele oficiale ale devoțiunii și de comportament spiritual, ei beneficiind de o anumită libertate, atât sub raportul îndatoririlor canonice, cât și a moralei individuale. Din perspectiva manifestării în plan comunitar, aceștia participau la forurile de judecată și receptau mărturiile depuse cu prilejul tranzacțiilor funciare efectuate prin acordul părților, adevereau sau scriau acte, donații și testamente și pronunțau blesteme sau anateme.³⁵ În acest sens putem observa numărul foarte mare al prezențelor slujitorilor altarului în viața comunității, prezență înlesnită de valoarea simbolică a preotului care se afla în legătură directă cu divinitatea, prezența slujitorilor fiind cu atât mai importantă cu cât lumea pioasă de la sat nu făcea o distincție clară între păcat și o abatere civilă. În acest sens putem surprinde participarea preotului Zaharia din Urlați care apare pe parcursul mai multor ani ca prim martor la diferite vânzări sau schimburi de moșii.³⁶

Din toate organele centrale de stat făcea parte întotdeauna și mitropolitul țării, dimpreună cu ceilalți vlădici, iar mai târziu și alte fețe bisericești, pe lângă domn și boieri. Vorbind despre scaunul de judecată al principelui, misionarul catolic Marco Bandini relatează „...Când judecă, principele stă pe un tron înalt, mitropolitul șade alături...”³⁷ În anumite cazuri, mitropolitul personal era asociat la actele de legiferare personală a domnului, fie prin colaborarea directă ce o avea la emiterea lor, fie prin provocarea lor, sau și numai prin simplu consimțământ exprimat ca părere sau ca „binecuvântare” Astfel se întâmplă când Alexandru Constantin Moruzi încearcă să revigoreze administrația țării dă un hrisov domnesc la 1804 iar „...Arhieriei ai patriei pecetluimu și cu înfricoșat blăstăm, și legăm, ca oricarele ispravnic sau pământean sau

³² Iacov Antonovici, *Doc. Bârlădene*, vol. 3, nr. X, p.14

³³ *Ibidem*, vol 4, nr. CLXXXIV, p. 313-314

³⁴ Bogdan-Petru Maleon, *Clerul de mir...*, p. 21

³⁵ *Ibidem*, p. 327-328

³⁶ *Documente Românești din Arhiva Mănăstirii Xiropotam de la Muntele Athos. Catalog*, vol.I, volum editat de Florin Marinescu, Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, Iași, 2005, nr. 42-42, p.40-41

³⁷ *Codex*, p.398

strein și ori ce obraz ar fi orânduit într-această dregătorie de nu va fi întocmai următor aceștii puneri la cale ce s-au făcut și va îndrăzni a se abate la cea mai mică asupreală, pe unii ca aceia ca pre niște vrăjmași a creștinilor lui Hristos... iar carii vor urma dreptății... spre sporirea și întemeierea caselor sale, ce se fie și ertați și blagosloviți în veci”,³⁸ iar Iacov arhiepiscopul și mitropolitul Moldovei dă la 3 octombrie 1796 o carte de blestem, pentru cei care împresoară hotarele moșiilor Urlați, Cogeni și Fântânele, din ținutul Tutovei, cei care au împresurat moșiile și cei care au știință de hotare și alte semne despărțitoare trebuiau să jure, iar aceia care vor mărturisii strâmb, să fie blestemați.³⁹ Promulgarea legilor a fost îndoită: prin autoritatea de stat a domnului și prin cea bisericească a mitropolitului țării, lucru indicat și de unele pravile. Astfel foaia de titlu de la *Îndreptarea Legii* poartă numele mitropolitului, iar la *Cartea românească de învățătură de la pravile împărătești* se menționează că domnul Vasile Lupu e posibil să mai fi fost ajutat de alți cărturari cum au fost Meletie Sirigul sau Mitropolitul Varlaam.⁴⁰

În raport cu puterea seculară se observă că s-a încercat o delimitare a atribuțiilor fiecărei părți, judecata preoților fiind cedată bisericii, intervenția părții civile fiind necesară doar în cazurile delictelor cele mai grave, cum ar fi cele de omor. În *Condica lui Constantin Mavrocordat* se menționează că în atribuțiile protopopilor nu intră și judecarea mirenilor,⁴¹ iar în problemele de disciplină ecleziastică preoții nu trebuie judecați de ispravnici.⁴² În spațiul românesc, în ciuda unei recuperări timpurii a reglementărilor canonice generale, multă vreme instituția ecleziastică a judecat după legea țării, judecată care avea un timp și un spațiu consacrat. Astfel judecata se desfășura de la răsăritul și până la apusul soarelui, organele juridice sătești întrunindu-se periodic, cu prilejul marilor sărbători religioase, Nașterea Domnului, Lăsatul Secului, Paște, Rusalii etc., sau ori de câte ori apăreau litigii care reclamau o soluționare urgentă.⁴³ Atunci când aveau loc împărțiri, schimburi și vânzări de moșii, clericii se implicau garantând onestitatea cu care părțile încheiau acordurile, cum se întâmplă la 22 septembrie 1630 când dascălul Stanciu este martor la facerea unui zapis din Bicani,⁴⁴ sau când oamenii din Schineni se jură în fața Mitropolitului pentru o pricină.⁴⁵

Jurătorii aveau duble atribuții, în calitate de adevărați, care confirmau buna-credință din declarația unei părți și o negau pe a celeilalte. Puterea cuvântului creștea dacă aceștia erau persoane demne de încredere, oameni plasați pe o treaptă superioară în societate, și era cu atât mai mult crezut dacă garantul era un membru al clerului.

³⁸ Vasile C Nicolau, op. cit., p. 31-32

³⁹ *Documente Românești din Arhiva Mănăstirii Xiropotam de la Muntele Athos. Catalog*, vol.I, volum editat de Florin Marinescu, Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, Iași, 2005, nr.502, p. 238.

⁴⁰ Nicolae Floca, *Tehnică elaborării legilor în statele feudale române*, în „Studii Teologice”, anul XXIX, nr. 5-8, mai-august, 1977, București, p. 453.

⁴¹ *Condica lui Constantin Mavrocordat II*, nr. 257, p. 111

⁴² *Ibidem*, nr. 819, p. 293

⁴³ Romulus Vulcănescu, *Etimologie juridică*, p.190, *apud*, Bogdan-Petru Maleon, *Clerul de mir...*, p. 366

⁴⁴ D.J.I.A.N., vol. I f. 90, v.

⁴⁵ *Condica lui Constantin Mavrocordat*, II, nr. 113 p. 44

Preotul Constantin din Buda încredințează Isprăvnicia Tutovei că cei 20 de stânjeni din Negrilești au fost răscumpărați de ginerii lui Trohin Sătariul.⁴⁶ După stingerea disputelor, restabilirea armoniei în cadrul comunităților era întărită prin jurăminte făcute pe obiecte sfinte și prin blesteme rostite în biserică care aveau rolul de a menține înțelegerile făcute.

Începând din prima jumătate a secolului al XVI-lea, în acord cu o tendință generală a societății moldovenești, moștenirile au fost divizate, iar familiile clericale s-au individualizat. Împărțirea moșiilor ne oferă exemple privind apartenența slujitorilor altarului la familiile care au întemeiat satele moldovenești. Preoții se înscriau în categoria oamenilor liberi, deținători de pământ, și cu toate că H. H. Stahl combate ideea eroului eponim,⁴⁷ credem că există o legătură între antroponime și toponime. Dintre exemplele de preoți care au făcut parte din familia unui personaj eponim, sugestiv este exemplul lui Băilă, fiul lui Băilă de la Racova, care pe la 1580 primea „jumătate din satul Zvăștilești, la obârșia Bogdanei și cu moară la Bogdana.”⁴⁸ În spița de neamuri a Buciumăneștilor întâlnim pe Ioniță fiul lui Neculai, care la 7 iunie 1773 este împrumutat să dijmuiască după obicei pe ce aflați pe moșia lor, Vișteștii.⁴⁹ Dată fiind miza menținerii stabilității familiei, perpetuarea demnității preoțești și, implicit, a avantajelor care decurgeau de aici se putea realiza și pe calea alianțelor matrimoniale, dar și cedării dreptului de proprietate în familie și a asocierii membrilor la cumpărarea de pământuri, cum se întâmplă la 14 august 1589 când Petru Șchiopul întărește lui popa Dumitru și tatălui său, Iognat cumpărătura unei ocine „... ce ei singuri au cumpărat.”⁵⁰

Chiar dacă slujitorii altarului se bucurau de prestigiu în cadrul comunității, lucru care le permitea acumularea mai ușoară a unor bunuri, abandonarea oficiului ecleziastic însemna și pierderea prestigiului, dar mai ales a proprietăților.

*

Pe fondul administrației seculare centrale s-a clădit o altă altă administrație locală, care se conducea după cutume proprii și după norma creștină. Membrii acestor consilii erau oamenii de cinste ai satului, preoții fiind reprezentanți marcanți ai acestora.

Datorită demnității slujirii altarului, preoții au constituit principalul element care garanta justetea acțiunii juridice, prestarea jurământului în fața clericilor, în biserică și pe lucruri sfinte, fiind un pas important în realizarea acestuia.

Biserica a reprezentat în multe cazuri locul de desfășurare a judecății, de redactare a actelor, iar mai apoi devenind locul cel mai sigur de păstrare al acestora.

Preoții au făcut parte din familiile întemeietoare de sat, care mai târziu au continuat să stăpânească unele sate, posibilitățile acumulării de bunuri fiind mai accesibile datorită statutului pe care îl aveau.

⁴⁶ Iacov Antonovici, *Istoria Comunei Bogdana* p.201-202

⁴⁷ Henri H.Stahl, *Istoria socială a satului românesc. O culegere de texte*, texte selectate și îngrijite de Viorica Nicolau, București, 2002, p. 105.

⁴⁸ Bogdan-Petru Maleon, *Clerul de mir...*, p. 333

⁴⁹ Iacov Antonovici, *Istoria Comunei Bogdana*, p. 97

⁵⁰ Idem, *Doc. bărlădene.*, vol. 3, nr. LV p 76

STAREA MATERIALĂ ȘI CULTURALĂ A CLERULUI DIN FOSTUL ȚINUT AL TUTOVEI ÎN SECOLELE XVII-XVIII

Marian Ceru

Cuvinte cheie: ținutul Tutova (secolele XVII-XVIII); starea materială și culturală a clerului; viața monahală și spirituală a preoților; Moldova medievală; norme clericale și justiție canonică; ritualul cultic.

Keywords: land of Tutova (XVII-XVIII centuries); cultural wealth of the clergy; monastic and spiritual life of priests; Medieval Moldavia; clerical and legal rules canonical; the cult practice.

Abstract

The villages priests from the former land of Tutova (XVII-XVIII centuries) gathered triple qualifications of spiritual guides, masters and prominent members of the village court of justice. From the last point of view, there isn't a separation between the ecclesiastically justice and the laic justice, according as there isn't no well-defined territory of church rules, distinct from that of traditional rules, which held more of the community moral, the common law, only of the official regulations concerning the cult practice, gestures, prayers, holidays etc.

1. Starea materială a clerului din fostul ținut al Tutovei

Locul clerului în societate era determinat de cel puțin două elemente: datorită statutului juridic și datorită stării materiale. Starea materială putea fi influențată și ea de mai mulți factori, cum ar fi invaziile turcești și tătarăști, calamități naturale și nu în ultimul rând de dările pe care trebuiau să le plătească către stat, dări care se puteau modifica odată cu suirea pe tron a unui alt domn. Putem afirma cu certitudine că starea materială a clerului a depins în mare măsură de voința domnului, care conferea anumite privilegii fiscale sau scutiri, ori nu le recunoștea pe cele deja conferite de domnii anteriori. Pe vremea lui Constantin Cantemir (1685-1693) preoții și diaconii trebuiau să plătească doi galbeni pentru bir. Cu data de 15 iunie 1691 același domn îi scutește pe preoți de bir, dar numai de birul pentru Vistierie, ca mai târziu în timpul lui Dimitrie Cantemir ei să plătească doar "dajdea vlădicească" și "ploconul episcopiei"¹, dar în 1707 Mihai Racoviță să-i pună pe episcopi, mănăstirile și pe preoți să plătească "deseatină țărănește"² Împotriva unei altfel de decizii reprezentanții clerului trimit plângeri în care se subliniază că ei au fost scutiți de domnii anteriori. La 30 mai 1733 Constantin Mavrocordat îi scutește pe preoți de dare, impusă de Grigore II Ghica (1726-1733) spunând: "...de acum înainte ceata bisericească din toată țara

¹ Melchisedec, *Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, vol. 1, București, 1874, p. 321 și 323 (de acum se va cita Melchisedec, *Cronica Romanului*).

² D. Furtună, *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei culturală și materială*, Editura Vălenii de Munte, 1915, p. 170.

Moldovlahiei care dă de două ori într-un an dajdie la Vistierie să fie de tot nesupărați."³

Când la 1646-1648 Marco Bandini vizitează Moldova, el surprinde unele realități de atunci consemnându-le, despre cler spunând că: "...episcopii valahi, pe care ei îi numesc vlădici împreună cu mitropolitul sunt sub dare..."⁴ Într-un memoriu anonim datat către 1685 se consemna că moldovenii: "*urâsc pe călugării greci și intră bucuroși în legătură cu ai noștri (catolici), care nu se amestecă în mănăstirile lor și nici în veniturile lor, pe când dimpotrivă, călugării greci ageri și vicleni bucurându-se de ocrotirea domnilor... au pus stăpânire pe multe mănăstiri și averi bisericesti.*"⁵

Clerul din Moldova s-a bucurat de unele scutiri care puteau însemna și renunțarea domnilor, în favoarea boierilor sau a clericilor, la o parte din drepturile și veniturile care li se cuveneau din anumite sate.

În secolul al XVIII-lea se poate sesiza o exploatare destul de agresivă care nu mai admitea un regim fiscal atât de privilegiat pentru mănăstiri, mai ales că numărul satelor mănăstirești crescuse enorm.⁶

Datorită relației domn – cler, relație care trebuia condusă după principiul armoniei, domniile s-au îngrijit de cele mai multe ori de soarta clericilor. Astfel la 8 iulie 1632, Alexandru Iliaș, nemulțumit de precaritatea condiției materiale a slujitorilor altarului, arată că: "preoții noștri dau darea mirenească și pentru a fi pe pace nu este de ajuns că-și plătesc ei capul, ci și pentru alți mireni li se pradă agonisirile lor"⁷, sau Constantin Mavrocordat care dă la 30 mai 1734 scutire totală de dări preoților arătând că: "...lucru necuviincios este și mai vârtos nedrept, cinul preoțesc să fie supus dajdiilor și supărași de mâna mirenilor, cerșindu-le dajdii pe an, cărora mai mult după dreptate se cade de la noi să ia, după cum și Sfânta Scriptură zice, iar nu să și dea."⁸

Membrii clerului au format totdeauna două categorii distincte, astfel că regimul fiscal al preoților de la sate nu s-a deosebit prea mult de al țăranilor. Din conținutul documentelor de scutire, acordate unor categorii de preoți, știm ce obligații fiscale aveau cei nescutiți. Preoții fără scutire trebuiau să plătească dajdea împărâtească, zloți, lei, galbeni, darea domnească și pecetluit să dea sulgiu, iliș, unt, miere, său, piei, care de șold, care de podvoade, cai de olac, desetină de albine,

³ *Ibidem*, p. 171.

⁴ Marco Bandini, *CODEX. Vizitrea generală a tuturor Bisericilor Catolice de rit roman din Provincia Moldova 1646-1648*, Ediție bilingvă. Introducere, text latin stabilit, traducere, glosar: prof. Univ. Dr. Traian Diaconescu, Iași, 2006, p. 400.

⁵ *Călători străini despre Țările Române*, vol.VII, volum îngrijit de Maria Holban, M. M: Alexandru-Dresca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1980, p.396; (de acum se va cita: *Călători străini*).

⁶ Nicolae Grigoraș, *Imunitățile și privilegiile fiscale în Moldova (de la întemeierea statului până la mijlocul secolului al XVIII-lea)*, în "Revista de istorie", tom.24, 1974, nr.1, p.56.

⁷ Bogdan Petru-Maleon, *Statutul fiscal al clerului de mir ortodox în Moldova medievală*, în vol. *Confesiune și cultură în Evul Mediu. In honorem Ion Toderașcu*. Studii reunite de Bogdan Petru-Maleon și Alexandru Florin-Platon, Iași, 2004, p.155.

⁸ *Ibidem*, p. 158.

gorșină de oi și mascuri, să presteze lucru domnesc, să lucreze la cetăți și mori, la care pe parcursul secolului al XVIII-lea s-au mai adăugat câteva.⁹

Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei* spune că: "[...] Mitropolitul primește în fiecare an de la fiecare preot din eparhie o dare de 200 de aspri și o piele de vulpe sau de jder, și pe lângă aceasta nu mai poate cere nimic, după cum nici de la episcopi nu are nici un fel de venit decât dacă acești îi dăruiesc ceva de bunăvoia lor. Aceleași venituri le strâng și episcopii din eparhiile lor."¹⁰

Afară de domni, și episcopii puteau să scutească pe unii preoți de îndatoririle lor fiscale, așa cum rezultă dintr-o carte de scutire dată de Leon episcopul Romanului, la 7 decembrie 1771 "Pentru un preot de la biserica ot satul Măscurei din Ținutul Tutova, fiind acea biserică cu puțin popor, pentru chiverniseala din destul, și ctitorul acei bisărici d-lui medelnicer Lupul Bujoranul fiind neputincios a-l ajuta pe preot, s-au dat această carte de la noi preotului acei bisărici ca să nu fie supărat la banii pocloanilor noastre. Molitva ta protopoape și voi slujile noastre ce veși strânge plocoanele întru nimic să nu-l supărați pe acest preot și cartea de la el să nu o luăți."¹¹

O categorie a preoților care atrage atenția sunt protopopii care aveau venituri mari, fie de la preoți, fie de la credincioși în genere, atribuțiile lor fiind foarte întinse. La 27 martie 1758 Inochentie episcopul Hușilor primește o carte domnească în care se specificau îndatoririle clericilor, protopopii fiind datori să facă vizite în ținuturile lor, interesându-se de starea călugărilor, preoților și diaconilor, sau de moralitatea familiilor.¹²

Chiar dacă preoții de mir au fost scutiți de anumite dări și pe o anumită perioadă de timp, atenția domnilor s-a îndreptat de cele mai multe ori spre mănăstiri. În secolul al XVII-lea și al XVIII-lea s-a continuat față de mănăstiri, politica cunoscută de danii, susținându-se că de buna stare a clerului depindea de dispozițiunea lui de ase ruga permanent pentru mântuirea sufletelor foștilor domni, a ctitorilor și a domnului în funcție. Maniera protecționistă cu care au acționat domnii față de mănăstiri a sporit venitul acestora, imunitățile judiciare fiind un element foarte consistent din punct de vedere economic.

De o mare valoare pentru încercarea istoricilor și nu numai de a reconstitui pe cât posibil viața bisericească din fostul ținut al Tutovei în secolele XVII-XVIII este activitatea protopopului Ioan Antonovici viitorul episcop de Huși, care trimite o foaie de întrebări asupra fiecărei biserici din ținutul Tutovei, " Onoraților preoți respectivi, parohi sau supra numerari sunt rugați a răspunde cu cea mai mare exactitate, deosebit și în ordinea în care sunt aice înșirate, pe osebite co(a)le de hârtie:

1. Ce hram are biserica?

⁹ Nicolae Grigoraș, *op. cit.*, p. 64-65.

¹⁰ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gh. Guțu, introducere de Maria Holban, comentariu istoric de N. Stoicescu, studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, indice de Ioan Constantinescu cu o notă asupra ediției de D. M. Pipidi, București, 1973, p. 355.

¹¹ Direcția Județeană Iași Arhivele Naționale, *Manuscrise*, vol. II, rola 241, f. 84, r, (de acum se va cita D.J.I.A.N.).

¹² D. Furtună, *op. cit.*, p. 175.

2. Este parohie sau filială?
3. Din ce material este făcută?
4. Unde este situată biserica (numele comunei și cotunei)?
5. La ce an este făcută? Să se copieze inscripția, dacă este!
6. Cine sunt fondatorii sau ctitorii principali?
7. Când s-a reparat în parte sau în total? Și cu a cui osteneală sau cheltuială?

Să se copieze inscripția arătătoare de această reparare sau înnoire, dacă este!

8. Este făcută biserica pe locul alteia mai vechi sau aiurea, și de către cine a fost făcută această biserică?

9. În ce alt loc se dice că a mai fost biserică în acea comună și ce se spune despre ea?

10. Despre care preoți vrednici se vorbește de bătrâni că au fost și anume în ce sat sau comună, și despre ce fapte însemnate se vorbește, - privitoare atât la zelul pastoral, cât și la devotamentul lor pentru zidirea de biserici și podoaba casei Domnului?

11. Ce evenimente istorice s-au întâmplat pe lângă acea biserică și în acel sat?

12. Ce alte întâmplări au mai fost în acea comună?

13. Ce movile sau alte amintiri din trecut, vrednice de cunoscut sunt în apropiere de acea biserică sau în cuprinsul comunei?

14. Ce obiecte vechi sunt în acea biserică, vrednice a se aminti că arată din vremile trecute?

15. Ce cărți anume au însemnări scrise cu mâna prin ele? Dacă le puteți ceti, copiați-le, dacă nu notați cărțile și paginile lor, unde se găsesc asemenea însemnări spre a le ceti eu mai pe urmă!

16. În cas când la acea biserică s-au adus de aiurea la facere sau înnoirea ei - catapeteasma, icoanele, cărți, etc., să se arate de la ce anume biserică s-au adus aceste și dacă acea biserică este sau nu desființată?

17. Să se copieze inscripțiile sau însemnările de pe cărți și peretele din biserică, de pe la morminte, de pe clopote și alte obiecte din biserică. În cas că nu se pot aceste ceti, să se noteze cel puțin în ce anume locuri se găsesc?

18. Despre care preoți se scrie că au slujit în trecut la acea biserică?¹³

Activitatea protopopului Ioan Antonovici ne ajută în demersul nostru, oferindu-ne informații cu caracter economic, informații cu privire la numărul bisericilor și preoților din ținut, la starea bisericilor, dar și alte date cu caracter general privitoare la ținutul Tutovei. Documentele pe care la avem la îndemână ne oferă informații generale, dar pe baza lor putem să avansăm câteva opinii cu privire la starea clerului din aria noastră de cercetare. Pe un suret de pe o diată din anul 1757 "...Mogâlde ot Florești făcut-am această diată a me la mâna lui Manolache Boul, precum să se știe că, fiind eu preot di țară, mi-au murit preutiasa, Dumnezău să o erte, și am urmat precum scrie Ioan Zlataust și am mers la sfânta Mănăstire la Florești și m-am călugărit, având două fete copile mici, dar am avut 500 de matci stupi și 20 de boi și 20 de vaci cu viței și 10 epi cu mânji. Viind vremea ficelilor de căsătorit le-am căsătorit după oamemi de cinste și le-am dat zestre câte 100 de stupi de fată și câte 10

¹³ D.J.I.A.N., *Manuscrise*, vol.I, rola 25, f. 3, r.

boi și câte 10 vaci cu viței și câte 5 epi cu mânji; și am rămas eu cu 300 de stupi. Și sunt 32 de ani de când țiiu sfânta Mănăstire. Și când am venit la sfânta Mănăstire am găsit 50 de stupi și 80 de oi carele esze izvod față. Și am făcut din 80 de oi 1000 de oi și dn 50 de stupi și cele 300 ale mele, am ținut sfânta Mănăstire și am făcut prisacă nouă din deal de mănăstire.

A murit un preot Ghenadi și i-au rămas 5 matce; iarăș au murit un călugăr monah Tofan și i-a rămas 7 matce; murind Sturzoae, Dumnezeu să o erte, și dumneaei a dat 15 stupi; am făcut eu 20 de stupi din cei 300 ale mele și s-a făcut prisacă frumoasă să fie pomană sfintei mănăstiri. Și am făcut prisacă la Poenești, iar din stupii noștri ca să fie pomană la sfânta Mănăstire pentru sufletele noastre. Și altă prisacă nouă cu 100 de matce sfintei Mănăstiri, iar din stupii ca să fie pomană pentru sufletul meu la Toporăști; 100 de matce de la Negrești am dat sfintei Mănăstiri pentru sufletul fiică-me Ioanei, pentru că s-au îngropat în sfânta Mănăstire; o prisacă la Racova cu 100 de matce am dat iarăș Sfintei Mănăstiri să fie pentru îngroparea mea; 120 de matce la Racova s-au făcut din cei 50 de stupi ce am găsit când am venit la Sfânta Mănăstire. Care s-au făcut peste tot șase prisăci sfintei Mănăstiri cu 600 de stupi. Și am cumpărat la Necorești 6 pogoane de vie lucrate și 7 părăgini să fie pomană la sfânta Mănăstire pentru sufletul meu. Iar moșiile mele pârntești să nu se amestece călugării, ci să fie a neamurilor mele. Așijderea mai am 2 prisăci de stupi la Popești la casa mea, unde mi-au fost șederea; o prisacă ce este acasă am dat ca să fie al Sânta Bisărică de la Popești, să ții preut cu sâmbrie, și pentru cheltuiala Sfintei Bisărici ca să slujească Sfânta Liturghie pentru sufletul morților. Altă prisacă de la Ciupărcă am dat iarăș în sama lui Manolache Boul ca să fie de grijă șă cât atrăi Manolache în tot anul să grijască- din cele ce i.a da mâna; iar nu grijându-mă să se judece cu toate păcatele mele înaintea strașnicului județ..."¹⁴ Într-un zapis de pe la 1680 completat ulterior în 1685 preotul Gavril dăruiește partea lui de moșie din Susăni jupânului Enachie, fiul lui Toader Pălădie și i-a dat „...dumisale din vatra satului, și din câmp, și din pădure, și din hăleșteu, și din tot locul cu tot venitul; așijdere am dat dumisale un loc de prisacă...”¹⁵

Atât clericii de mir cât și unele mănăstiri au beneficiat de numeroase danii făcute de ctitorii bisericii sau mănăstirii, de domni sau de orice persoană care se găndea la viața viitoare întru iertarea păcatelor.

În actul de fondare al Mănăstirii Bursuci din 1682 pe 6 mai, Gavriil Costache " robul și păcătosul lui Dumnezeu, marele vornic de Țara de Jos din mila și dintru ajutorul lui Dumnezeu și Maicii Preciste; trăgându-mi inima spre mila lui Dumnezeu pentru păcatele mele zidii o mănăstire în obârșia văii Ciocăneștilor... o am miluit și o am întărit cu ce m-am îndurat... și avem de gând întru cât ne va lăsa Dumnezeu cu viață tot să o miluim", danie care va trebui continuată și după moartea acestora de " coconii noștri care trebuie să întărească și să miluiască așijderea", mănăstire fiind scutită de poverile fiscale „...de acum întru 8 ani până se va mai întări... ca să fie ca alte mănăstiri.”¹⁶

¹⁴ *Ibidem.*, vol.I, rola 25, f. 194, r-v.

¹⁵ Iacov Antonovici, *Documente bărlădene*, vol 3, Bărlad, 1915, nr.LX., p. 80-81, (de acum se va cita *Doc. bărlădene*).

¹⁶ D.J.I.A.N., *Manuscrise*, vol.I, rola 25, f. 61, r-v.

Sistemul daniilor era unul bine pus la punct care avea ca cerere principală "pomenirea sufletelor lor și a copiilor lor", întru iertarea păcatelor. La 10 octombrie 1818 mai mulți răzeși din Corodești, curgători din bătrânul Necoară, dăruiesc Mănăstirii Florești 40 stânjeni de moșie, în curmeziș, pe valea Studinețului,¹⁷ cerea principală fiind cea menționată mai sus.

Mănăstirea Florești a deținut numeroase moșii și bunuri de aceea numele ei este des întâlnit în documente de judecată, cum vedem la 28 martie 1776, când Grigore Alexandru Ghica Voevod scrie biv vel banului Lupul Costache, ca să cerceteze la fața locului și după acte, pricina ce au călugării de la Mănăstirea Florești pentru jumătate din satul Tămășenii, în capul Jăgăliei, ținutul Fălciului, deosebind partea mănăstirii, de a răzeșilor,¹⁸ sau în acte de întăritură făcute de domni.¹⁹

În general daniile către biserică constau în terenuri, astfel că la înființare biserica sau mănăstirea primea una sau multe moșii, sate, mori ori alte bunuri.²⁰ Cu toate că au existat și excepții așa cum întâlnim la schitul Măgariu care "n-a avut nici o dată vre o moșie sau proprietate"²¹, în general bisericile au fost înzestrate cu diverse proprietăți. Și schitul mai sus menționat a fost înzestrat cu câteva moșii mai târziu de un membru al familiei Bujoreanu, însă proprietatea a fost dăruită temporar și nu ca o proprietate veșnică.²²

Datorită faptului că slujitorii altarului au deținut moșii sau bunuri în hotarul satului unde slujeau ori în alte sate s-a instituit o relație agrară –cler și restul populației care poate fi ușor sesizabilă, care ne conferă informații prețioase despre starea materială a clerului. Documentele pe care le avem la îndemână susțin ideea existenței unor familii cu tradiție clericală în Moldova medievală și, implicit conservarea demnității preoțești în cadrul acestora. De asemenea, clericii, profitând de statutul lor privilegiat, au realizat numeroase acumulări.²³ În încercarea de a strânge cât mai mult capital, clasa dominantă, căuta, pe de o parte, să-și mărească suprafețele de cultivat, fiindcă produsele pământului sunt aducătoare de bani, iar, pe de altă parte să sporească cuantumul de muncă al clăcașilor, necesar pentru cultivarea unor suprafețe mai întinse. Consecința acestor tendințe ale stăpânilor a fost, în adevăr, majorarea zilelor de clacă de la 3 la 12 zile, afară de zeciueala cuvenită din toate produsele pământului și înmulțirea dărilor față de fiscul domnesc. Lăcomia stăpânilor de moșii, fie ei boieri, fie egumeni ori episcopi sau mitropoliți, a avut ca rezultat o serie de împotriviri ale clăcașilor, de baștină ori așezați pe moșiile mănăstirești, manifestate prin trei forme:

¹⁷ Iacov Antonovici, *Mănăstirea Florești din Plasa Simila, Județul Tutova*, 1916, p. 82, (de acum se va cita Iacov Antonovici, *Mănăstirea Florești*).

¹⁸ *Ibidem*, p. 20.

¹⁹ *Ibidem*, p. 2-3.

²⁰ Idem, *Istoria Comunei Bogdana din Plasa Simila, județul Vaslui, Bârlad*, 1905, p. 287, (de acum se va cita Iacov Antonovici, *Istoria Comunei Bogdana*).

²¹ Idem, *Notițe istorice și tradiționale despre Schitul Măgariu din județul Tutova*, Bârlad, 1911, p. 7.

²² *Ibidem*.

²³ Bogdan-Petru Maleon, *Clerul de mir din Moldova secolelor XIV-XVI*, Iași, 2007, p. 343, (de acum se va cita Bogdan-Petru Maleon, *Clerul de mir*).

jalbe, nesupunerile la clacă ori lucru și fuga de pe moșii.²⁴ Așa se întâmplă la 7 decembrie 1796 când mai mulți răzeși de pe moșia Bursuci, din Bălăbănești, împuternicesc pe Alexandru Vârgolici și Ion Vârgolici ca să ceară de la isprăvnicie hotarnici, care să le deosebească părțile lor din moșia Bursuci, de acele ale popii Dumitrache și a neamului acestuia, spre a se statornici liniștea între dânșii pentru că " acum s-au sculat acel popa Dumitrachi dimpreună cu niște nepoți ai lui ce sunt zurbagii" și " nu mai putem răbda și numai să ne osăbim moșia ca să ne odihnim pi driaptă moșia noastră", între semnatarii documentului întâlnindu-l și pe preotul Ilie ot Bălăbănești răzăș.²⁵ Un alt caz asemenea celui semnalat anterior este cel al arhimandritului Luca de la mănăstirea Florești, care a împresurat mai multe moșii din Bogdana, pe care Nicolae Beldiman îl numește " viclean ademenitor, ipocrit și de țară vânzător" ²⁶ Însă, sunt și cazuri când unii boieri abuzând de poziția lor în societate, iau unele moșii ale unor schituri sau biserici. Spre exemplu la 24 aprilie 1801 Teodosie, egumenul schitului Grăjdeni din ținutul Tutovei "se jeluiește lui Vodă că are o moșie Dumbrăvița care pe de o parte se hotărăște cu o moșie a dumisale vornicul Constandin Palade, iar pe de altă parte cu cea a spătăresei Catrina Sturzoaia", moșia schitului fiind împresurată de cei doi vecini.²⁷

Alături de daniile ctitorilor atât bisericile de parohie cât și mănăstirile primesc numeroase alte danii în decursul timpului. La 15 martie 1707 Iordache Toma (Cantacuzino) biv vel medelnicer face danie mănăstirii Bursuci o jumătate din satul Trestiana sau Cetățuia, pentru sufletul fratelui său Toader, a mamei sale Vasilica și a bunicii sale Alexandra slugeroaia, toți îngropați la mănăstire.²⁸ Același lucru îl fac și răzeșii din Coruiești și Vlădești din Tutova la 14 iunie 1749, când donează părți din moșiile lor schitului Bogdănița, ctitoria feciorilor lui Andrei Bolea, Toader și Ioniță.²⁹ Schitul Bogdănița a aparținut răzeșilor, care au dăruit părți din moșiile lor cu condiția ca viețuitorii să călugări străini, lucru întărit și de cei patru feciori ai lui Grigoraș Săvăscul care au dăruit schitului din Fundul Bogdăniței încă din 1747 moșiile ce le aveau acolo.³⁰

La 20 ianuarie 1742 din porunca lui Constantin Nicolae Mavrocordat în timpul lui Atanasie egumenul s-a făcut sama Mănăstirii Florești în care sunt menționate averea, veniturile și cheltuielile sfântului locaș. Mănăstirea deținea "...Floreștii în ținutul Tutovii, unde este mănăstirea. Băileștii, sat cu oameni pe Racova, tij la Tutova, și săliște Fereștii cu moară, tij într-un hotar. Pol săliște Ivăneștii tij pe Racova fără oameni. Pol săliște Răteștii pe Studenița, tij la Tutova, fără oameni. Colibani la Bârladu, pe apa Tutovei, fără oameni. Săliște Hrăneștii tij pe Bârladu, la

²⁴ Alexandru I. Gonța, *Studiu de Istorie Medievală*, text selectat și pregătit pentru tipar de Maria Magdalena Szekely și Ștefan Gorovei, cu un cuvânt introductiv de I. Caproșu, Iași, 1998, p. 127.

²⁵ Iacov Antonovici, *Doc. bărlădene.*, vol. 4, nr. CXLII, p. 234-236.

²⁶ Idem, *Istoria Comunei Bogdana*, p. 233-234.

²⁷ Idem, *Doc. bărlădene*, vol. 2, nr. LXXIII, p. 98.

²⁸ *Ibidem*, vol. 3, nr. IV, V, VI, p. 5-9.

²⁹ Idem, *Documente ale fostelor schituri Orgoieștii, Bogdănița, Pârveștii, Cârțibașii și Mânzații din județul Tutova*, 1929, p. 74-75.

³⁰ *Ibidem*, p. 76-76.

Tutova, fără oameni. Pol săliște Tămășenii la ținutul Fălciului, fără oameni. 2 pogoane pol vie la Nicorești. 200 merțe pâine au luat într-acest an cu dijma satelor și din plugul mănăstirii, și este pentru treaba mănăstirii; iar fân s-au făcut cu bani, neavând mănăstire(a) oameni. 140 vedre vin au luat din vie; și este pentru treaba mănăstirii", între bucatele mănăstirii fiind " 20 boi mari de plugu. 7 boi gonitori în vară de un vițel. 7 boi mândzați, în vară gonitori. 20 vaci mari fătătoare. 3 vaci gonitoare în vară de un vițel. 3 vaci mândzate, în vară gonitoare. 5 viței bouleni din iastă vară. 7 văcuțe tij. 8 epe mari. 4 epe tretine în vară. 1 armăsar. 85 de stupi la Racova. 65 rămători cu mare cu mic. 210 oi cu mare cu mică.", iar venitul mănăstirii fiind " 15 lei pol pe 20 miei din oi ce au vândutu. 17 lei 6 pot au luat pe berbeci și pe oi ce au vândutu. 30 lei au luat pe țapi și capre ce au vândutu. 50 lei au luat pe 4 boi tineri ce au vândut la Maiu. 17 lei pol de pe un bou ce au vândut tij. 20 lei de pe 4 mascuri ce au vândutu," din acest venit cheltuiala egumenului fiind „ 46 lei au plătit 46 stoguri fân, neavând mănăstire oameni. 30 de lei au plătit pecete ciobanilor și argaților într-un an. 14 lei au plătit deseatina. 22 lei 7 pot. au plătit goștina oilor. 4 lei au dat sâmbrie priisăcarului. 12 lei au plătit lucrul viilor. 7 lei pol au cumpărat sare pentru traba mănăstirii. 4 lei au cheltuit cu herele plugului ce s-au făcut nouă. 5 lei au cumpărat 2 sucmani la 2 călugări. 10 lei au cumpărat ceară și alte bucate la hramul mănăstirii. 10 dă samă că au cheltuit la bobotează la Eși. 6 lei milostenie sfântului mormântu. 20 lei dă samă că au dat sâmbrie la 2 preuți ce slujesc peste an la o biserică de piatră; iar 2 preuți ce slujescu la o biserică de lemnu își eu sârindare peste an, și altă sâmbrie nu li se dă. 10 lei sâmbrie pisti an unui pusșlușnic ce împlă peste an la moșiile mănăstirii și la alte pusșlușanii. 5 lei dă samă că au cheltuit la Eși, când s-au pârât cu Neculai Jora pentru niște bucate ce au luat dela mănăstire. 4 lei 1 pot au cheltuit pe un car și pe năimala unui omu ce au venitu pelângă car, de au adus vinul la mănăstire. 2 lei pe un sucman unui țigan ce paște porcii. 20 lei îmbrăcăminte egumenului într-un an. 232 lei 2 pot. fac peste tot cheltuiți; și dintr-această cheltuială scăzându-să 150 lei 6 pt., ce au luat din venitul mănăstirii, rămân 81 lei 8 pt., cheltuiți mai mulți de egumen”³¹ La 10 aprilie 1841 Gheorghe Oprișanu biv vel paharnic dăruiește 20 de stânjani din pârăul Similișoara spre apus până în zarea Gădesei, lemn pentru zidirea noului schit, deasemenea mai plătește catapeteasma și 200 de lei pentru lucrători, danie la care se mai adaugă o sumă de bani a răzeșilor din zonă.³²

Atât bisericile de mir cât și mănăstirile aveau bunuri imobile în satele sau orașele din preajmă. Astfel Mănăstirea Bursuci apare în unele acte ca având " o cârciumă mare la târgul Bârlad", aducând întăritură " de la Constantin Vodă Cantemir, din 14 iulie 1685, de la Antioh Vodă, de la Mihai Racoviță, de la Dimitrie Cantemir din 1711, de la Grigori Vodă...".³³ Preotul Ioan Dumitrovici schimbă la 3 aprilie 1791 moșiile de la Lungești, Movileni și Iapurești cu Ghiorghii Costandachi biv vel spătar, primind în schimb o casă în târgul Bârladului și 900 de lei,³⁴ iar frații Constantin și

³¹ Idem, *Mănăstirea Florești*, p. 126-127.

³² Idem, *Istoria Comunei Bogdana*, p. 287-288.

³³ D.J.I.A.N., *Manuscrise*, vol.I, rola 25, f. 63, r.

³⁴ Iacov Antonovici, *Doc. bărlădene*, vol. 4, nr.CXXXVIII, p. 226.

Ioan Praja la 19 iunie 1794 îl lasă pe preotul Manolachi Cocul deplin stăpân pe un loc de casă în târgul Bârladului la mahala, preotul plătind încă 14 lei.³⁵

Daniile către sfintele locașuri nu s-au rezumat însă numai la pământ, cu toate că acestea erau cele mai importante din punct de vedere al venitului pe care îl aduceau. De la pământuri și bani, atât ctitorii, fie ei slujitori, fie domni sau mireni au înzestrat sfintele biserici cu obiecte necesare cultului, dar și alte danii necesare întreținerii locașului și preoților slujitori. Într-un document din 8 noiembrie 1816 dat la Iași în Cancelaria Mitropolitană se adeverește că Safta Spătăreasa Bogdăneasa dă schitului Orgoiești o moșie la Ciorăni, niște dughene în Iași " ca să fie spre hrană părinților petrecători la schit", adăugând și 2 sălașe de țigani și 500 de lei.³⁶ Pe un Octoih de la 1765 găsim însemnarea că " acest Octoih este cumpărat de mine preotul Dumitrachi Bălăbănescu ot Bălăbănești" plătind la 1802 prețul de " șasi lei bani gata și n-a datu nimene nici o para, și n-are nimene nici o treabă decât eu preot Constantin Bălăbanu" ³⁷ La 9 martie 1797 monahul Nicodim Bostaca adeverește stăpânirea asupra unor bucăți de pământ unor urmași ai Antoneștilor pentru că această familie a acoperit biserica Sfântul Nicolae din Cârțibași.³⁸ În Condica lui Constantin Mavrocordat îl întâlnim pe un Pavel, țigan rob la Mănăstirea Florești,³⁹ iar schitul Grăjdeni posedă pe lângă moșiile Dealul Mare, Frunțișanii, Bălănești, Grăjdeni și Dumbrăvița, trei dughene în Bârlad pe ulița veche; la 1716 după moartea comisului Stefan Cerchez, soția acestuia Acsița a mai dăruit " o parte de loc din Brădești, ce sunt în ținutul Tutovei, ce o cumpărase de la Sânzana, fata Macarei și de la nepotul său Toader sin Pricopi, fratele Sânzanei."⁴⁰

Alături de numeroasele danii făcute de domni, ctitori sau simpli mireni pentru înlesnirea vieții religioase, se înscriu numeroasele scutiri acordate bisericilor și preoților, care au favorizat acumularea de bogății, și menținerea clericilor pe scara socială a celor privilegiați. La 15 iulie 1764 Grigore al II-lea Ghica constata că mulți aspirau să " se suie pe aiurea și tâlhărește" pe treapta preoției din dorința de avea " venit de chiverniseală" întru cât ieșirea din miren timermă le permitea să ocolească "dajdea cea legiuită"⁴¹ Pentru a evita evaziunea fiscală, un candidat la călugărie trebuia să ceara avizul mitropolitului averea urmând să fie încredințată egumenului, episcopului sau o parte familiei. Biv vel stolnicul Vasile Boteanul solicită călugăria, iar la 20 aprilie 1806 Mitropolitul Veniamin Costache îi răspunde, informându-l că nacealnicul de la Orgoiești îl va îmbrăca în schima monahală, iar episcopul Romanului a primit " cu bucurie" a se îngriji de familia celui care renunță la lume.⁴² Statutul de preot aducea numeroase avantaje, de aici și tendința de a-l obține, la 1787 secretarul principelui

³⁵ *Ibidem*, nr. CXL, p. 231.

³⁶ *Idem*, *Documente ale fostelor schituri Orgoieștii, Bogdănița, Pârveștii, Cârțibașii și Mânzații din județul Tutova*, Huși, 1929, p. 14-15.

³⁷ D.J.I.A.N., *Manuscrite*, vol. I, rola 25, f.52, v.

³⁸ Iacov Antonovici, *Istoria Comunei Bogdana*, p. 155.

³⁹ Corneliu Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. II, Iași, 1986, nr. 841, p. 299.

⁴⁰ Anton Popescu, *Schiturile și Mănăstirile din Eparhia Hușilor (V)*, în Prutul, anul II, nr. 3(12), martie 2002, p. 12.

⁴¹ Bogdan-Petru Maleon, *Clerul de mir*, p. 302.

⁴² Iacov Antonovici, *Doc. bărlădene*, vol. 4, nr. CLI, p. 253-254.

Alexandru Mavrocordat contele D'Hauterive susținea, cu exagerare, că "în cele 3 eparhii ale Moldovei se poate socoti numărul preoților la 6000."⁴³

Cele mai multe scutiri le primesc mănăstirile, politica dusă de Domnie față de cler și de Biserică, în general s-a caracterizat printr-o multitudine de gesturi pioase. Asemenea gesturi nu trebuie extinse doar la spațiul monahal deoarece, pe lângă marile mănăstiri, harta ecleziastică a Moldovei avea drept repere și bisericile satești. De această realitate domni trebuiau să țină seama, mai ales că edificiile de cult marcu, adesea, itinerariile princiare. Într-o societate impregnată de o profundă devoțiune, așa cum era cea medievală, apare firească preocuparea principilor de a veghea la bunăstarea celor pe care îi numeau în documente "rugătorii noștri", întrucât, datorită relației lor speciale cu divinitatea, se rugau pentru segmentul secular al societății, inclusiv pentru conducătorii săi.⁴⁴ Astfel, la 5 aprilie 1687 Constantin Cantemir poruncește boierilor și tuturor slujbașilor ca să lase în pace pe un viiar ce ar avea Mănăstirea Florești, iar la 3 iulie 1733 Constantin Nicolae Voievod miluiește Mănăstirea Florești "ca să aibă a lua câte 2 ocă de untdelemn de la vama din Galați", ca mai târziu pe 4 ianuarie 1764 Grigore Ioan Voievod să dispună ca Mănăstirea Florești să ia în fiecare an din vama domnească câte 24 acă de untdelemn și 1 ocă și jumătate de tămâie "pentru sănătatea sa și bunăstarea țării."⁴⁵ Constantin Alexandru Ipsilanti dispune pentru aceeași mănăstire ca să ia în fiecare an ca milă câte 24 ocă untdelemn, 12 ocă de tămâie și 24 ocă de ceară cum și câte 6600 ocă de sare, ca mai târziu Scarlat Alexandru Calimah să scutească Floreștii de luarea de oi pentru mubaiaoa împărătească și de luarea lemnelor de cherestea din pădure, dar mai dispune ca pe lângă iarmarocul cel vechi să se mai înființeze alte 6 iarmaroace de unde mănăstirea va lua "venitul mortasipii pe care îl facem vecinic danie mănăstirii."⁴⁶ Pe aceeași linie a scutirilor domnești se încadrează și Mămăstirea Bursuci care primește scutiri și dări de la Constantin Cantemir Voievod la 14 iulie 1685, la 8 ani diferență, mai precis la 14 iulie 1693 Constantin Duca să acorde scutiri aceleiași mănăstiri. La 6 iulie 1705 Antioh Cantemir acordă și el scutiri de dări mănăstirii Bursuci, urmându-i Mihai Racoviță la 20 martie 1709, ca pe 8 ianuarie 1711, Dimitrie Cantemir să înnoiască scutirile aceleiași mănăstiri. La 10 ianuarie 1731 Nicolae Mavrocordat scutește Mănăstirea Bursuci "de goștina de oi și de desetina de stupi și de goștina de mascuri și de sulgiu și de iliș și de unt și de alte dări de toate și de cai de olac și de podvezi și de conace și de vama ce are vinde călugării sau ar cumpăra, să aibă pace, nire să nu le ia nimica."⁴⁷ Cu toate că cele mai multe scutiri venite direct de la domn se îndreaptă spre mănăstiri, au fost și preoți care au fost împuterniciți de Divan să preia atribuțiile financiare ale Domniei. Astfel, la 7 iunie 1773, Gheorghe Buciumaș, cu Ilinca și cu preotul Ioniță Buciumaș sunt împuterniciți a dijmui după obicei pe

⁴³Idem, *Mănăstirea Florești*, p.13-19.

⁴⁴ Bogdan-Petru Maleon, *op. cit.*, p. 311.

⁴⁵ Iacov Antonovici, *Mănăstirea Florești*, p 25, 79-80.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 25, 79-80.

⁴⁷ Teodor Hardon, *Scutiri de dări și miluiri domnești acordate unor biserici, schituri și mănăstiri vasluiene la sfârșitul sec. al XVII-lea și prima jumătate a sec. al XVIII-lea*, în *Elanul*, nr. 30, mai, 2004, p. 1, 9.

locuitorii de pe moșia lor, pe jumătate din satul Viștelești (partea de sus),⁴⁸ asemenea și 2 preoți și 2 diaconi din Bârlad pe care Nicolae Mavrocordat îi scutește de dări la 1712.⁴⁹

Atât domnii, mitropoliții, episcopii, dar și ctitorii se îngrijeau de starea materială a personalului bisericesc, decăderea familiei ctitorului de multe ori însemnând și sărăcirea locașurilor și a slujitorilor. Așa se întâmplă cu biserica Sfântul Nicolae din cotuna și comuna Vizureni, care "după moartea proprietarilor, moșia a moștenit-o Giorgie Diamandi.... prin urmare și biserica a rămas pe sama lui," care "ne-mai îngrijindu-se de biserică a început să se ruineze, din care cauză s-a închis de către autoritatea bisericească, stând închisă vreo 26 de ani."⁵⁰

*

Cu toate că au existat diferențe, pe de o parte între simplii preoți de mir și preoții domnești, de curte, iar pe de altă parte între preoții de mir și călugări se poate constata că preoții de sat au beneficiat de diferite scutiri individuale sau colective, și chiar dacă unii nu s-au bucurat de scutiri totale, totuși ei nu au plătit „cu țara” și nu au fost cusluți țărănește.

Chiar dacă pe parcursul secolelor XVII-XVIII nevoia tot mai mare de bani a Domniei nu a mai permis același regim fiscal privilegiat acestei categorii sociale, totuși au existat și momente de revenire la vechile tradiții.

Chiar în acele timpuri de grele încercări pentru preoți dar mai ales pentru țărani, descendenții familiilor clericale, care și-au continuat slujirea, au putut să-și mențină proprietățile și chiar să le mărească, renunțarea la slujirea altarului însemnând de cele mai multe ori decăderea socială și sărăcia.

Scutirile și privilegiile acordate unor mănăstiri și preoți aveau menirea de a înlesni activitatea lăcașului și slujitorilor pe de o parte, iar pe de altă parte actul de danie cerea pomenirea sufletelor ctitorului sau a binefăcătorului. Daniile principale le-au reprezentat moșiile de pământ, la care s-au mai adăugat case, dughene, sate cu oameni și alte obiecte liturgice. Datorită mentalului colectiv profund religios, domnii, ctitorii și oamenii de rând s-au îngrijit în mare parte de lăcașurile unde odihneau părinții, rudele și unde aveau să se odihnească și ei.

Chiar dacă au beneficiat de scutiri, oamenii altarului s-au îndeletnicit cu munci rezervate în mod obișnuit mirenilor, iar pierderea anumitor privilegii făcea ca pentru a-și întreține traiul trebuiau „să iasă împreună cu soția la arat și la săpat și să meargă la tăiat lemne, pe care să le vândă în piață în timpul târgului și astfel să se poată ajunge.”⁵¹

⁴⁸ Iacov Antonovici, *Istoria Comunei Bogdana*, p. 97.

⁴⁹ Dumitru Furtună, *op. cit.*, p. 182.

⁵⁰ D.J.I.A.N., *Manuscise*, vol.I, rola 25, f. 125, r.

⁵¹ *Călători străini*, vol V, p. 78.

2. Starea culturală a clerului din fostul ținut al Tutovei

În veacul al XVII-lea se observă un flux abundent de tipărituri în română, slavonă, greacă și se întrevide crearea unei adevărate lumi a cărții în mediile culturale ale provinciilor noastre. În sate și târguri (centre urbane), la achiziționarea a câte un exemplar „participă întreaga obște”, și textul lui este „citit cu voce tare”, în zilele de sărbătoare. Cartea apare pentru aceste comunități ca un intermediar între palierele sociale, pe de o parte, iar pe de altă parte ca un factor de legătură spirituală al poporului unit „prin limbă și cruce”⁵²

Când misionarul catolic Baksic vine în Moldova consemnează că: „...toată provincia este schismatică, ține ritul grec(ortodox) în afară de puținii catolici care sunt în țară. Moldovenii vorbesc românește; călugării și preoții lor slujesc în slavonește, au cărți tipărite în țara Moscovită și la Veneția.” Dintre episcopi și preoți „puțini dacă nici unul” relatează Baksic „pot să înțeleagă ceea ce citesc, deoarece citesc în limba sârbească(adică slavonă) și nu cunosc această limbă și astfel nu înțeleg nimic nici ei, nici cei care îi ascultă în biserică.”⁵³ În 1726 Octoiul care apare la Iași este în slavonă, iar Psaltirea din 1731 a mitropolitului Antonie este tot în slavonă.⁵⁴ N. Iorga scrie în *Istoria Literaturii Române în veacul XVIII* că la începutul secolului XVIII preoții primeau o pregătire foarte neîndestulătoare, în această limbă, pe care cei mai mulți nu o cunoșteau de loc ori o cunoșteau puțin de tot.⁵⁵

O naționalizare deplină a slujbei în Moldova s-a realizat abia în deceniile 4-5 ale secolului al XVIII-lea, prin cărțile aduse din Țara Românească de Constantin Mavrocordat. Preoții primeau o pregătire precară, studiile dinaintea hirotonei constând în a învăța „- pe cât li era cu putință - Ceaslovul, Psaltirea, Osmoglasnicul (cântările duminicale pe 8 glasuri), podobiile (prosomiile), eothinalele (stihurile învierii) toate în limba slavonă.”⁵⁶ Gromovnicul lui Iraclie Împărat (sau prognosticul timpului), Mâna lui Damaschin, Colăcăriile și multele numiri ale Născătoarei de Dumnezeu și a Sfintei Treimi completau cunoștințele unui preot din Moldova la începutul secolului al XVIII-lea. De aceea nu trebuie să ne mirăm de starea generală de frică și indispoziție a preoților când Constantin Mavrocordat „s-a apucat de capul preoților să-i învețe carte.”⁵⁷ Deoarece clerul era scutit de unele dări, domnul pentru a evita evazionismul fiscal, va da porunci ferme zlotașilor ca acolo „unde veți afla că de acest fel de oameni, adică răspopiți, au care se vor numi ipodiaconi au și preoți și diaconi ce nu știu carte și nu sunt învredniciți slujbii bisăricești, pentru prostia și

⁵² Vlad Chiriac, *Unitate națională și cultură prin Carte*, în *Un veac de aur în Moldova 1643-1743. Contribuții la studiul culturii și literaturii române vechi*, coordonator Virgil Câdea, București, 1996, p. 88.

⁵³ Paul Cernovodeanu, *Societatea feudală românească văzută de călători străini (secolele XV-XVIII)*, București, 1973, p. 237.

⁵⁴ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, București, 1928, p. 115.

⁵⁵ Idem, *Istoria Literaturii Române în veacul XVIII*, vol. I, p. 37 apud. D. Furtună, *op. cit.*, p. 149.

⁵⁶ D. Furtună, *op. cit.*, p. 150.

⁵⁷ *Ibidem*

neștiința învățării liturghiei nu slujescu, au călugări de șed pe la casele lor, au pe la sate, afară din mănăstiri, care se poartă cu amăgeală pentru ca să se scutească de bir, pe unii ca aceia pe toți să-i puneți la bir.”⁵⁸ Nici după măsurile luate de Constantin Mavrocordat, care nu au constituit în adevăratul sens al cuvântului niște reforme, preoții moldoveni nu au constituit un segment foarte luminat deoarece Grigore Ghica semnalează într-un hrisov din 15 iulie 1764 că mulți preoți și diaconi și-au luat preoția „tâlharește”, iar ca pregătire sunt „... varvari cu totul și ne învățați... încă neștiind ce sunt soboarele și câte sunt.”⁵⁹ Demnitățile cu care erau cinstiți preoții știutori de carte era una foarte mare, Grigore Ghica, în 1765 poruncește protopopilor să cerceteze bisericile și preoții din ținuturi precum și activitatea lor „cinstindu-i după cum se cuvine.”⁶⁰ De aici vedem că preoții aveau pentru darul lor, o considerație deosebită înaintea autorităților, însă slaba lor pregătire se datora și lipsei unei școli specializate „... încât cei mulți neștiind a legeri dogmele, nu sunt de ajuns nici pentru dânsii, nici pentru povățuirea norodului celui prost.”⁶¹ După înființarea Seminarului de la Socola protopopii se interesau de pregătirea candidaților, având datoria să-i silească pe ce vor să devină preoți să învețe și să știe „Psaltirea, Octoihul, Mineiul, Triodul, Penticostarul, Apostolul, Evanghelia, Liturghia, Molitvelnicul și Catihisis și să le citească curat, fără să se încâlcească sau de două ori să zică cuvântul”, candidatul trebuind deasemenea să știe „și a scrie”⁶² Pentru o mai bună pregătire a celui care urma să primească preoția s-a apelat la obiceiul ca viitorii diaconi sau preoți să fie făcuți mai întâi citeți și ipodiaconi. Într-o carte de preoție din 1787, Iacov Grecul, Episcopul Romanului, zice despre un candidat: „I-an povelit(rânduit) în vrednicindu-l treptei(stepenii) cetățului și ipodiaconului, pe urmă l-am hirotonitu diaconu și preotu desăvârșitu”, acesta urmând să spovedească doar după ce va primi carte de duhovnicie, citirea Sfințelor Scripturi să fie o obișnuință, să învețe poporul căci altfel va fi depus din treapta preoției.⁶³

Cu toate lipsurile și neajunsurile și în această perioadă au existat clerici cu o cultură înaltă, preoți care se interesau de educarea copiilor lor dar și celor din sat, Ceaslovul, Sfânta Scriptură, Psaltirea sau Triodul fiind unicele cărți de pe care se învățau tainele scrisului și a cititului. Alături de preoți de educația tinerilor se interesau și autoritățile seculare, astfel Constantin Mavrocordat, prin așezământul de la 1741, prevede datoria Mitropolitului și Episcopilor ca „pe la târguri și pe la sate mari să se așeze preoți de ispravă, să învețe copiii și pentru întâiași dată să-i învețe ruga și credința, adică cele 12 puncturi ale creștinătății ce să cuprind la Veroio, adică crez întru-unul Dumnezeu, și cele 7 taine ale Bisericii, și cele privitoare la Dumnezeu...”⁶⁴ La 6 iunie 1765 Grigore Alexandru Ghica(1764-1767) mărește venitul școlii grecești din Iași, cu bani plătiți până atunci școlii de la Muntele Athos și banii mucarerului, pe

⁵⁸ Iolanda Țighiliiu, *Între Diavol și Bunul Dumnezeu*, București, 2002, p. 140.

⁵⁹ D. Furtună, *op. cit.*, p. 154.

⁶⁰ Melchisedec, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire și Appendice la Chronica Hușilor*, București, 1869, p. 295 (de acum se va cita Melchisedec, *Chron. Huș.*).

⁶¹ D. Furtună, *op. cit.*, p. 156.

⁶² *Ibidem*, p. 159.

⁶³ Melchisedec, *Cronica Romanului*, vol. II, p. 120-122.

⁶⁴ Idem, *Chron. Huș.*, p. 212.

care îl plăteau țaranii. Un an mai târziu hotărâște ca slujitorii altarului să contribuie la întreținerea școlii cu câte 4 lei noi pe an, la Sfântul Gheorghe și la Sfântul Dumitru, venit cu care trebuia să se înființeze câte o școală la Galați și Botoșani, trei școli episcopale, la Huși, Rădăuți și Roman, plus încă 23 de școli în principalele orașe, târguri și ținuturi din Moldova⁶⁵

O parte a preoților arătându-și dragostea pentru cultură scriau: pomelnice, zapise, notițe la începutul și sfârșitul cărților, mărturii, hotărnicii de pământuri, etc. Documentele din secolele XVII-XVIII ne relevă faptul că preoții erau membri importanți ai comunității, foarte activi din punct de vedere juridic. Ei sunt întâlniți cel mai adesea ca semnatori de acte,⁶⁶ ca cei ce primesc diferite întărituri,⁶⁷ sau se judecă pentru diferite părți de moșii.⁶⁸ Dar, cultura era cel mai adesea reprezentată prin intermediul cărții și a scrisului. Astfel cartea se procura ca un bun de mare valoare, bucurându-se de o prețuire morală deosebită, fiind asimilată cu proprietatea ereditară a unei familii sau cu odoarele bisericesti. Ele constituiau o punte de legătură între oameni în spațiu și timp. Preotul Nistor Nechita scrie în sinodicul bisericii de la Bârlălești că biserica „... a început a se face de vornicul Vasile Bârlălescu, cam pe la anul 1799, după cum spun câțiva bătrâni, cari trăiesc încă”, pe prima pagină a filei 18 din aceeași condică însemnând pe două coloane binefăcători și ajutători ai Sfintei Biserici care sunt morți.⁶⁹ Același preot lasă o notiță istorică care „... s-a întâmplat în timpul lui Neculai Bârlălescu, care este ca și ctitor de biserică (este fiul lui Vasile Bârlălescu), că viind turcii în țară la noi, și făcând multe răutăți...”⁷⁰, preotul Dumitrachi Bălăbanu afurisind și blestemând împreună cu „trei sute opt spre zece părinți” pe cei care s-ar încumeta să fure o Evanghelie cumpărată în zilele lui Ioan Vodă „când au prădat tătarii țara...”⁷¹ Și preotul de la parohia Hrăniceni, comuna Cârja lasă pe o foaie de la scoarța unei vechi Evanghelii însemnarea ca „... să se știe de când s-au cutremurat pământul în luna lui octombrie, într-o luni pe amiezi din di, 1790, octombrie 21 dile; și iarăși la văleat 1791 decembrie 15 într-u o luni seara s-a cutremurat.”⁷² O deosebită importanță pentru cultura preoților o are și circulația mai intensă a cărților de cult, la biserica din Obârșeni Mineele fiind tipărite de Chesarie la Râmnic.⁷³ Privitor la posesorii de cărți, trebuie făcută diferența între preoți și biserici sau între călugări și mănăstirea în care viețuiau. Cărțile bisericesti erau cumpărate cu participarea satului sau a parohiei și rămăneau în dotarea permanentă a locașului, dar erau și cărți cumpărate de preoți care rămăneau ale lor, fiind folosite în biserică doar pe timpul vieții, iar după moarte erau luate înapoi de urmași. Așa se pare că s-a întâmplat cu o Evanghelie manuscris din 1751 care a fost găsită la un om din Strâmba,

⁶⁵ Elena Chiaburu, *Carte și tipar în Țara Moldovei până la 1829*, Iași, 2005, p. 289.

⁶⁶ *Documente privind istoria României*, A. Moldova, XVII, vol.V, nr. 168, p. 122.

⁶⁷ *Documenta Romana Historica.*, A. Moldova, vol. XXIII, (1635-1636), întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Giorgeta Ignat și Dumitru Agache, 1996, nr. 502, p. 558.

⁶⁸ D.J.I.A.N., *Manuscrise*, vol.I, rola 25, f. 47, r.

⁶⁹ *Ibidem*, vol. I, rola 25, f. 55, v.

⁷⁰ *Ibidem*, vol.I, rola 25, f. 60, r.

⁷¹ *Ibidem*, vol.I, rola 25, f. 52, r.

⁷² *Ibidem*, vol.II, rola 241, f. 30, v.

⁷³ *Ibidem*, vol.II, rola 241, f. 98, v.

având însemnarea pe o foaie de la urmă că „ este a sfinției sale părintelui Costin, fiul răposatului și din vechea viță și mare neam - Lupul Costache”⁷⁴, Evanghelie probabil moștenită de copii preotului, posesia unei astfel de scrieri fiind apanajul unei elite culturale. Datorită acestui fapt furtul cărților era des întâlnit, orice carte dacă nu avea alte însemnări cu siguranță era însoțită de un blestem împotriva „ cine s-ar ispiți a fura să fie anatema și aprins de Domnul Hristos și de maica Sfinției Sale.”⁷⁵ Importanța și folosul cărții cât și faptul că aceasta era apanajul păturilor avute, boierimii, clericilor, toți cu înclinații și acces la cultură se poate vedea și din prețul ridicat al cărții în comparație cu alte bunuri și servicii. În 1762 leafa lui Andrei dascăl ot Rânzăști a fost de „ 10 lei și să învăț 10 copii boierești, și de copil câte 50 de parale”, în 1776, un cal costa 20 de lei, un stog de fân era 2 lei, potcovitul unui cal, un leu și jumătate, iar simbria unui surugi pe an era 12 lei, prețuri care arată că o carte era foarte scumpă.

*

Analizând toate aceste exemple se poate deduce că preoții aveau o pregătire precară, deoarece lipsa unei școli specializate le cerea candidaților un minim de cunoștințe de multe ori insuficient în propovăduirea adevăratei dogme și chiar în săvârșirea completă și corectă a ritualului, iar pentru faptul că cei mai mulți slujitori se alegeau din satele în care slujeau ulterior a făcut ca pregătirea lor să se facă local și cu posibilități intelectuale minime.

Pe parcursul celei de a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea și al secolului XIX preoții au căpătat un minim de pregătire intelectuală, consolidându-le și reafirmându-le poziția lor în societate. Datorită demnității pe care o dețin în cadrul lumii sătești dar și faptului că ei reprezentau puținii oameni știutori de carte, au fost asociați cu instanțele de judecată locale, dar și un segment de legătură dintre puterea seculară și populația rurală. Condiția lor de deținători de pământ i-a propulsat pe palierele superioare ale societății, de un aveau mai ușor acces către cultură și mai târziu funcții în aparatul administrativ local sau central.

Pe parcursul secolelor XVII-XVIII, preoții au fost dintre puținii oameni care au lăsat diferite însemnări cu privire la evenimentele locale. Aceste scrieri au reprezentat pentru mult timp adevărate monografii ale localităților, menite să facă legătura între generații. Însemnările pe carte au constituit o îndeletnicire a oamenilor învățați, iar evenimentele cele mai importante din viața comunității au fost subiectul principal.

⁷⁴ *Ibidem*, vol.I, rola 25, f. 98, r.

⁷⁵ *Ibidem*, vol.I, rola 25, f. 74, r.

SCHITUL LIPOVA DIN JUDEȚUL BACĂU

Costin Clit

Cuvinte cheie: schitul Lipova; județul Bacău; secolele XVII-XVIII; atestare documentară; viață monahală; fostele ținuturi Tutova și Vaslui.

Keywords: Lipova Cloister; Bacău County; the XVIII-XX centuries; documentary attestation; the monastic life; the lands of Tutova and Vaslui.

Abstract

The study represents the first attempt to reproduce the past of Lipova hermitage, administratively integrated within Tutova and Vaslui counties (XVIII-XX centuries), today integrated in Bacău county. Founded in 1746, by the Cozma brothers, Vasilache and Adrian, this monachal establishment is dedicated to Secu monastery in 1764. The wooden church lasted until 1808, when one of stone was built by the „ban” Toma Cozma and his wife Elisabeta, whose picture still exists today.

After the hermitage's dissolution due to the law issued by the ruler Alexandru Ioan Cuza, an institution(asylum) for passionate women was created there, a school and starting with 1871 the church was transformed into a chrim one.

It is believed that the church, which bears the religious denomination „*Adormirea Maicii Domnului*” („*Saint Mary's Sleep*”) should be included in the list of historical monuments.

Primele atestări documentare

La 15 mai 1437 (6945) domnitorii Iliăș și Ștefan întăresc lui Tofan cinci sate pe Racova, „*anume: Pungeștii unde este casa lui, alt sat mai sus, Gârcinești, al treilea sat Lușcești, al patrulea sat unde este Cursec, al cincilea sat, unde a fost vărâtecul lor vechi din veac. Toate acestea să-i fie lui uric, cu tot venitul, lui, și copiilor lui, și nepoșilor lui, și strănepoșilor lui, și strănepoșilor lui și întregului lui neam, neclintit niciodată în veci. / Iar hotarul acestor cinci sate să fie cu toate hotarele lor vechi, pe unde au fost din veac, însă începând de la cei patru stejari, apoi drept <la> dealul <Ra>covei, apoi, pe deal, până la dealul St<emnicului>, apoi până la dealul Lipovei, la deal, drept la cei patru stejari numiți mai înainte, la Racova.*”¹

¹ D.R.H., *A. Moldova*, vol. I (1384-1448), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, Editura Academiei, București, 1975, p.239-240, nr. 170; Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române între 1230-1546)*, vol. XVIII, Viața Românească

Uricul din 5 martie 1497 (7006), atestă urmașii acestui Tofan: Mușa, care are pe Nastea, Telea și Petrica; Vlacsin, care are pe Anușca și Avâr; Popa Luca, care are pe Ghedeon Tăoan; Nastea, care are pe Anca; Ileana, care are pe Malea, Anușca, Tofan și Hraton; Simina, care are pe Irina și Ilie Gârcin.² Ștefan cel Mare va confirma Mușei, soția lui Vindereu, stăpânirea asupra satului Vinderei, situat la gura pârâului Lipova,³ toponim și hidronim atestate documentar și la 10 august 1477.⁴

Hotarul celei de-a treia părți a satului Belzeni începea, la 13 ianuarie 1487, din „<ma>rginea prisăcii și merge pre mijlocul câmpului pre matca Lipovului, iar de acolo-n valea pârâului Lipovului, până într-un stejar, ce este hotaru, apoi dreptu în deal, în marginea pădurii, la un corn și din cornu iarăși la un carpân.”⁵

Petru Rareș (1527 – 1538; 1541 - 1546), întărește la 9 martie 1531, lui Ivan, trei sate situate pe pârâul Lipova, cumpărate de la boierul Ion, pârăcalabul „de Cetatea Nouă”, anume, „Pătrășcanii, unde au fost casa lui Pătrășcan și a fratelui lui, Stan, al doile sat pi Lipova, din gios de Pătrășcani, undi a fost casa lui Negrilă, anume Negrileștii și al triile sat pi Lipova, din gios di Negrilești, anume Ioneștii, undi au fost Coste”⁶

Prin zăpăsul din 10 august 1648 Andrei, feciorul Maricăi și nepotul Tomei de Lipova, vinde a sa „dreaptă ocină și moșie, ce am avut în satu în Țigănești, la ținutul Vasluiului, pre apa Bârlăzăului”, lui Iordachi, marele vistiernic.⁷ Domnitorul Ștefăniță Lupu (noiembrie 1659-17/27 ianuarie 1661; 17/27 februarie 1661-19/29 septembrie 1661) întărește lui Iordachi Cantacuzino vel vistiernicul, la 12 august 1660, printre altele, 23 „de pământuri în țarină. / și cu vatră de saat. și în tot locul, cu tot vinitul, drept patruzeci de zloș”, din satul Țigănești, pe Bârlăzel, cumpărate de la aceiași Andrei, feciorul Maricăi și nepotul Tomei de Lipova.⁸

Lipova face parte, la 2 septembrie 1743,⁹ la 12 martie 1775 și la sfârșitul secolului al XVIII-lea, din ocolul Tutova, ținutul Tutova.¹⁰

S.A., Iași, 1927, p. 33; *D.I.R. Veacul XIV, XV A. Moldova*, vol. I(1384-1475), Editura Academiei, București, 1954, p. 142 – 143, nr. 172

² *Ibidem*, f. 34;

³ Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, Atelierele Grafice Socec & Co., București, 1913, p.218, nr. CXIX; *D.I.R. Veacul XV A. Moldova*, vol. II(1476 - 1500), p. 4, nr. 5

⁴ *D.R.H., A. Moldova*, vol. II (1449-1486), volum întocmit de Leon Șimanschi în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, Editura Academiei, București, 1976, p.317, nr. 209

⁵ *D.R.H., A. Moldova*, vol. III (1487 - 1504), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, Editura Academiei, București, 1980, p. 5-6, nr. 4; *D.I.R. Veacul XV. A. Moldova*, vol. II (1476-1500), Editura Academiei, București, 1954, p. 60, nr. 61

⁶ *D.I.R. Veacul XVI. A. Moldova*, vol. I, Editura Academiei, București, 1953, p. 328-329, nr. 295

⁷ Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise (Documente slavo-române)*, vol. II, Partea a II-a, Tipografia „Dacia” P. & D. Iliescu, Iași, 1910, p. 168, nr. 106

⁸ Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise (Documente slavo-române)*, vol. III, Partea a I-a(1651-1663), Tipografia „Dacia” P. & D. Iliescu, Iași, 1910, p. 150, nr.110

⁹ *D.J.A.N.I.*, Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, dosar 284, f.1 (vezi Anexa)

¹⁰ Iacov Antonovici, Episcopul Hușilor, *Documente bărlădene*, vol. IV, Tipografia și legătoria de cărți Const. D. Lupașcu, 1924, p. 197, respectiv p. 208

Comuna Lipova, potrivit lucrărilor timpului, se compune la 1901 din satele: Lipova răzeși, de care țin cătunele Pătrășcani, Valea Satului, Hențești, Popusocul și Popești, Valea Caselor, de care țin cătunele Valea Mărului, Costișa și Drăcoaia, Valea Moșneagului, Mijlocul, cu o întindere totală de 3088 ha. (499 ha. pădure, 1360 ha. loc de cultură, fânaș, imaș, „*ale proprietății*” și 1299 ha. ale locuitorilor, 43 ha. de vii și livezi). Comuna numără 355 familii cu 1209 suflete.¹¹ Satul Lipova Mănăstirii (Valea Hogii), era situat în partea de nord a comunei Doagele, are o suprafață de 1166 ha. (429 ha. de pădure, 278 ha. de cultură, imaș, proprietatea locuitorilor).¹²

Comuna Lipova se află astăzi, aprilie 2010, situată în nord-estul județului Bacău și se compune din satele Lipova, Mâlosu, Valea Caselor, Valea Mărului, Valea Moșneagului, Valea Hogei și Satu Nou. Deține o suprafață de 5416, 54 ha. pământ și 2954 locuitori.

Începuturile schitului

Schitul, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, era situat pe moșia Lipova Monastirei (Valea Hogei), la 1901 în comuna Doagele, plasa Racova, județul Vaslui¹³, astăzi satul Valea Hogei, comuna Lipova, județul Bacău.

Biserica schitului, inițial construită din lemn, astăzi de zid, se află amplasată într-un cadru mirific, pe o colină, în partea stângă, la intrarea în satul Valea Hogei. Potrivit unor opinii schitul de lemn, ridicat pe temelie de piatră, a fost ctitorit de Vasile Cozma Șetrariu la 1746.¹⁴ Valea de lângă biserica de astăzi este denumită Valea Mănăstirii, iar în capătul ei, pe coama dealului, tradiția plasează amplasamentul grajdului schitului, în timp ce în preajma bisericii străjuiau chiliile.

Mărturia hotarnică din 2 septembrie 1743 atestă pe Vasilache Cozma vătavul și frații săi, ce-și aveau originea în bătrânul Gavril, fiul lui Ivan. Acest Ivan a avut patru fii: Gavril, Mirca, Cucoș și Racleș.¹⁵

Actul din 20 iunie 1764, prin care Despa „*șetrăreasă a răpoosatului Vasălachii Cozma șetrar împreună cu fii mei, Neculai și Toma și Iliana și noi Ioniță și Antoh ficiorii lui Andriian Cozma*”, prin care închină schitul cu hramul Adormirea Maicii Domnului, de pe moșia Lipova, părintelui Nifon, egumenul mănăstirii Secul, ținutul Neamțului, oferă informații despre ctitori. Semnatarii actului amintit dețineau „*un sfânt schit făcut din ostineala răpoosaților, sofului meu, Vasalache Cozma șetrar și de cumnatul meu Andriian Cozma, cari schit este pe moșia noastră, la Lipova, la ținutul Tutovii.*” „*Și fiindcă acest schit măcar că n-au fost nicăieri închinat până acum, dar știm că încă de cei răpoosați era hotărât să-s închine la sfânta mănăstire Săcul întru lauda Sfântului Ioan Botezătorul și întâmplându-li-să di a răpoosat, n-au apucat*

¹¹ George Ioan Lahovari, General C.I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, vol. IV, Stab. Grafic J.V. Socecu, București, 1901, p. 173

¹² *Ibidem*, p. 174

¹³ *Ibidem*, p. 174

¹⁴ Preot paroh Adrian Merlușcă, *Scurt istoric al bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din parohia Valea Hogii*, Pliant, Valea Hogii, Octombrie 2000

¹⁵ *D.J.A.N.I.*, Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f.1 (vezi Anexa)

să-s facă scrisoare ”¹⁶ Putem considera drept ctitori pe frații Vasălachi și Andriian Cozma.

La 15 decembrie 1753, Safta „*a răposatului Ștefan Căpățină*” din Iași, acordă danie mănăstirii cu hramul Adormirea Maicii Domnului, situată în fundul Lipovii, „*un loc de prisacă cu vânituri și cu casa și cu pomeț și grajdu și ștubei, vete câte s-or afla și cu tot locul cât ține a prisăcii, care și noo ne este danii de la Simion Sopon și de la femeii lui Lanca, care acest loc esti la ținutul Vasluiului, pe Bârlăzâl, în Ghindărești de jos de Crăești, însă între Drăgușani și între Gârbovăf*”, precum și un „*vlatnic ce esti din jos de locul prisăcii, piste pârâul Drăgușani*”, cumpărat de Ștefan Căpățină de la Gheorghită Martes.¹⁷ Actul de danie ne convinge despre ctitorirea schitului, anterior datei de 15 decembrie 1753, deci este posibil anul 1746, ca an al ctitoririi.

Schitul cu hramul Adormirea Maicii Domnului, este închinat mănăstirii Secul la 20 iunie 1764. Redăm cea mai mare parte a actului de închinare: „*Deci, acum și noi vrând a ne arăta următorii poruncii și hotărârii răpoosaților, fiind și parte mai slabă, iată, cu toată voia noastră am primit și am închinat acest schit la sfânta mănăstire Săcul, întru lauda Sfântului Ioan Botezătorul, împreună cu toate cele ce le are, atâta din năuntru, adică vășminte și cărți și altele, cât și cele de pe pen-afară, moșie câtă esti prin pregiurul schitului după scrisorile ci-am dat la mâna părinților împreună și doi boi și o vacă și o iapă și patru zăci di maice și cu o țișgancă ce esti dată schitului di răpoosatu Condorat; pentru care țișgancă, sânguri părinții călugări au primit di am făcut schimbu și le-am dat patru pogoani di vii la Liești, însă trii pogoani di vii lucrati și un pogon di loc stârpu, pentru cari schimbătură ni-au dat părinții călugări osăbită scrisoare, fiindcă pe acea țișgancă o ține un țigan a nostru și ca să nu-s despartă și am mai dat danie sfântului schit și o moară ce esti în apa Lipovii împreună cu toată moșie, câtă esti împregiur.*

Aceste toate li-am închinat la sfântă mănăstire împreună cu schitul, însă să-s știe și aceasta, ca să fie datoare sfânta mănăstire să pui pe un părinte călugăr pre care va socoti purtător de grijă acolo la schit să slujască sfânta liturghie în toate zilele pentru pomenire răpoosaților ctitori și a noastră și a tuturor preavoslavnicilor creștini. Și pentru mai bună întemeere și folosul sfântului schit și în toată vreme la zăua hramului, să fie datori părinții călugări să slujască liturghie pentru pomenire ctitorilor cu părstase, adică la zua Adormirii Precuratii Fecioarei Maria, care pomenire să-s facă la mănăstire cea mare, după pomelnicul ce am dat pentru tot niamentul nostru.

Dar și aceasta să-s știe că ni-am învoit cu părinții călugări pentru ca când vom vre să punem stupi sau să cosim sau să arăm pe moșie mănăstirii, să nu fim opriți, nici supărați, ci când vom face acestu fel de hrană, să fim volnici, dar iarăși vinitul moșii să avem a-l da din voia noastră, ca și ctitor să nu-s păgubască schitul. Iar di pi la alți streini, să aibă a-și lua vinitul după obicei și într-acesta chip ni-am innvoit și am închinat toate la mănăstire Săcul, să fie vecinică în veci, nici din neamul

¹⁶ Ieromonah Marcu-Marian Petcu, *Mănăstiri și schituri din Moldova astăzi dispărute(sec. XIV - XIX)*, Carte tipărită cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Biblioteca Națională a României, 2010, p. 394-395

¹⁷ *Ibidem*, 396

nostru ori din fiii noștri după săvârșire noastră, să nu fie volnici a strămuta așezare și danie aceasta. Iar cari s-ar ispiti ori cine ar strica danie aceasta, unul ca acela să aibă părăș la sfântul giudeț pe Precurata Ficioară Marie și Presfântul Ioan și să fie neertați de Dumnezău și de toți sfinții. Și ori la ce giudecată ar eși să nu-i să ții în samă și să iasă rușinat ca un străcătoriu di pomeni."¹⁸

Răzeșii din Lipova se pronunță pentru transformarea bisericii schitului în biserică de mir, însă la 28 iunie 1766 s-a hotărât să rămână lăcaș monahal.¹⁹

Tabloul de mănăstiri și schituri „*cele vechi unite ori închinat m-rii Neamț*”, consemnează: „*Schitul Lipova închinat mănăstirii Secu la anul 1764 de ctitoarea Despa Sătrăroaea soția lui Vasilache Cozma*”, iar pentru mănăstirea Secu „*cu toate schiturile ei se unește cu m-rea Neamț la anul 1779 de Constantin Moruzi cu mitropolitul Gavril Calimah. De atunci încoace M-rea Secu cu Neamț compun o administrație și o casă*”.²⁰ De la 1779 schitul rămâne închinat mănăstirii Neamțului și Secului.

Hramul schitului *Adormirea Maicii Domnului* este sărbătorit la 15 august 1860, eveniment pentru care este trimisă suma de 300 lei de către prefect și protoierul de Vaslui Constantin Focșa.²¹

Mănăstirea Lipova Tisei

În zonă a funcționat și un schit lipovenesc, continuat astăzi în satul Mălosu, comuna Lipova, județul Bacău. Este situată la 40 de km Nord-Est de Bacău, pe șoseaua Bacău – Vaslui. A fost fondat, potrivit datelor existente, la 1764. Lăcașul amintit este menționat la 1801, ca mănăstirea Lipova Tisei, de călugări, cu biserică din lemn. A fost metoc al mănăstirilor Secu și Neamț (!!!). Obștea viețuitorilor părăsește mănăstirea după incendiul bisericii din 1910. În 1955 a fost părăsită de singurul arhimandrit care mai viețuia aici din cauza regimului comunist. Biserica a fost transformată în saivan de oi și cocină pentru porci. Jafurile practicate au dus la distrugerea bisericii. Este reînființată la 1995.²²

În cercetările efectuate am depistat un document din 9 septembrie 1858,²³ referitor la acest lăcaș monahal, pe care îl redăm spre cunoașterea adevărului istoric.

¹⁸ *Ibidem*, p. 395

¹⁹ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Național Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1074, p.545, nota 25

²⁰ Arh. Narcis Crețulescu, *Documentele M-rei Neamțu (Tablou de Mănăstirile și schiturile cele vechi unite ori închinat M-rei Neamțu, care în urmă a compus Instituție și zestrea Mănăstirilor Nemțene)*, în „Arhiva. Organul Societății Științifice și literare din Iași”, An XXII (1911), Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefăniu et Co., Iași, 1911, p. 44

²¹ *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (D.A.N.I.C.)*, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice – Moldova (F.M.C.I.P. – Moldova), dosar 312/1860, f. 16-17

²² Constantin Gherasim, *Mănăstirile Bacăului, locuri binecuvântate de Dumnezeu în „Ziarul de Bacău”*, din 24 iulie 2008, Ediția Online

²³ *D.A.N.I.C.*, F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 153/1851, f. 192, Original

Documentul ne sugerează originea viețuitorilor din Bucovina, aflată din 1775 sub stăpânire habsburgică.

Onorabilului Minister al Cultului și al Instrucției Publice

Al său ampioiat

Raport

La marginea țin(utului) Romanul cu acel(a) a(l) Vasluiului, este un schit lipovenesc numit la Lipova de pe valea Tisa.

Biserica este de lemn cu hramul Sf(ântul) Ioan Botezătorul.

Chiliile sunt bune de lemn.

10, zece fălci le au împrejurul schitului, din trupul Lipovei, se stăpânesc de cătră schit, cu embatic de 10 # galbeni pe an, cătră d-lui Neculai Tăutu.

În biserică se pomenește pe arhiepiscopul Chiril din Bucovina.

Acest schit s-au zidit la anul 1852 de cătră nacealnicul de astăzi Ioasaf.

Monahii petrecători în el sânt.

1) Nacealnicul Ioasaf, în vârstă de 40 ani, venit de la schitul lipovenesc Manoli, țin. Sucevei.

2) Avram Simionov, 65 ani, tot de acolo.

3) Sava Alecsandru, 75 ani, idem.

4) Macarie Niconov, 75 ani, idem.

5) Flavian Avramov, 24 ani, idem.

6) Nicu sin Sava, 41 ani, idem.

7) Alămbie Isnatov, 50 ani, idem.

8) Arsenie Isnatov, 21 ani, idem.

9) Iosif Tarasof, 39 ani, venit de la acea mre.

10) Antonie, 65 ani, de la Brătești.

11) Ignatie, 65 ani, idem.

12) Irinarh, 26 ani, de la Lespezi.

13) Nicon, 55 ani de la Manole.

14) Poslușnicul Marcu Marcov, 55 ani.

15) Kiril Alecseev, 30 ani.

16) Cozma Ivanovici, 70 ani, de la Eși.

17) Spiridon sânt Glicherie, 45 ani, de la Plopana.

18) fratele Ștefan Sercevici, 17 ani, de la Brăila.

19) fratele Ștefan Petrovici, 62 ani, de la Ruși.

Aceste după datorie cu supunere le aduc la cunoștință.

<ss>

Nº 32

1858 septembrie 9 zile

Pârjolu

În comuna Lipova este atestat la 1901 „un schit lipovenesc”²⁴

²⁴ Marele dicționar geografic al României, vol. IV, p. 173

Biserica schitului Lipova (Valea Hoge)

Când a fost construită biserica de zid? Sursele cercetate oferă informații contradictorii: „din cărămidă la 1772 de către banul Toma Cozma”²⁵, în 1788 de Toma Cozma din Iași,²⁶ în 1808 (banul Toma Cosma și soția sa Ecaterina),²⁷ în 1814 (construită de banul Toma Cosma și Elisabeta, soția sa, înmormântați în Iași), ostentor fiind ieroschimonahul Sofronie, „îngropat la această sf. mănăstire”,²⁸ la 22 iulie 1815 se lucra încă la biserica schitului²⁹ și chiar 1840 ca an al zidirii.³⁰ La intrarea în biserică, deasupra pridvorului, peretele exterior, s-a așezat o placă cu următorul conținut: „Această biserică a fost ridicată în anul 1808 de banul Toma Cozma pentru schitul Lipova ce a funcționat între anii 1746-1860 ”

Biserica schitului era amplasată în mijlocul ogrăzii, înconjurată de un zid înconjurător construit din cărămidă, cu o cișmea zidită din piatră și cărămidă, iar în 1872 toate acestea le găsim în stare proastă.³¹ Astăzi se păstrează și tradiția amplasamentului primei biserici a schitului, construită de lemn, în apropiere de actuala biserică, în cimitirul înconjurător.

Redăm o descriere a bisericii realizată în anul 2000: „Biserica păstrează forma inițială de plan treflat, cu trei abside care înspre apus se unesc într-o navă centrală dreptunghiulară. Pereții bisericii sunt construiți din cărămidă, cu zid dublu și coridor la mijloc, și deși au o grosime de 1,50 m. au cedat de multe ori la cutremurele din cele aproape două secole de existență, fiind rezidită biserica prin eforturile preoților și enoriașilor de fiecare dată. Intrarea în beciurile de sub biserică a fost acoperită. Astăzi biserica este acoperită cu tablă și este văruiată atât în interior cât și în exterior.”³²

Biserica schitului suferă un incendiu în noaptea din 5 spre 6 ianuarie 1861 după ce „s-a făcut priveghere”, s-au stins lumânările și s-au încuiat ușile. A doua zi s-a constatat arderea dușumelelor și analogului, după ce s-au spart geamurile, neputându-se folosi intrarea principală din cauza fumului.³³ Protoiereul Halunga însărcinează pe iconomii Mihai Pasat și Miron Furduiu cu cercetarea cazului, despre care informează Ministerul la 25 ianuarie 1861.³⁴ În timpul cercetărilor din 19 ianuarie

²⁵ Costin Clit, Mihai Rotariu, *Un chestionar inedit despre bisericile din ținutul istoric al Vasluiului*, Editura Sfera, Bârlad, 2004, p.35

²⁶ „Îndrumător bisericesc misionar și patriotic”, Roman, I, 1985, p. 135, poziția 40,

²⁷ Preot paroh Adrian Merlușcă, *op. cit.*

²⁸ „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1934”, Tipografia și Librăria George Cerchez, p. 76, poziția 32; „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1935”, Atelierele Zanet Corlăteanu, p. 101, poziția 32; „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938”, Tipografia și Librăria George Cerchez, p. 203

²⁹ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 545, nota 25

³⁰ *Marele dicționar geografic al României*, vol. IV, p. 174

³¹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 593-594v

³² Preot paroh Adrian Merlușcă, *op. cit.*

³³ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 216/1861, f.1, respectiv 6

³⁴ *Ibidem*, f. 8

1861 de la desființatul schit Lipova, sunt aduși dascălii servitori ai bisericii, arestați de poliția sătească și dați de către direcția ospiciului. S-a constatat incendierea a nouă strane de lemn din tei, unui analog, a 15 dușumele, a patru cărți de slujbă: *Octoih*, *Minei* pe ianuarie, *Octoih* nou și o *Psaltire* veche și existența pereților afumați.³⁵

Întreținerea Ospiciului, aflat sub conducerea directorului Manolache (octombrie 1861),³⁶ revenea Ministerului de interne, iar a bisericii schitului, Ministerului cultelor.³⁷ Din cauza lipsei arhitectului și fondurilor „*care s-au absorbit cu lucrările până acum întreprinse și angajate, reparațiile cerute nu se vor putea executa decât la primăvara viitoare*” (conform constatării din 30 septembrie 1861).³⁸ Devizul alcătuit de arhitectul orașului Bârlad se ridica la 1593 lei.³⁹ Directorul din Ministerul lucrărilor publice al României pentru Departamentul Moldova, se adresa omologului său din Ministerul cultelor la 1 martie 1862: „*în bugetul anului curent serviciul întreținerea zidurilor publice clericale s-au suprimat de la această direcție pantru a se atribui aceleia*”, iar Ministerul de interne al României, Direcția generală a serviciului sanitar, cere Ministerului cultelor la 22 ianuarie 1863, „*să binevoiiți a pune la cale în grabă cele de cuviință pentru reparația sau reclădirea acei clopotnițe și biserici de acolo*” și să fie adoptate măsuri „*pentru înlăturarea primejdiei de ce s-ar putea întâmpla din căderea acelor clădiri*.”⁴⁰ În cazul neadoptării măsurilor necesare, încă de la 17 decembrie 1862, „*biserica nu va mai putea servi fără vreun pericol pentru norod*.”⁴¹

Subprotoierul județului Vaslui, prin referatul cu nr. 465, înaintat Episcopiei Hușilor, „*expune că catapeteasma bisericii de la Lipova Monastirei / unde se află acum ospitiul pentru femeile pătimase de boli incurabile / este cu totul veche și putredă, mai cu samă partea de giosu, încât acum amenință a se ruina*”, susține necesitatea unei noi catapetesme încă de pe timpul viețuirii monahilor la schit, confecționarea unei catapetesme noi de monahi din „*lemn ce au rămas nezugrăvită și care acum se conservă în acea mănăstire*”, solicită ordinul episcopal pentru zugrăvirea și așezarea catapetesmei în biserica desființatului schit. (A se vedea adresa Episcopiei Hușilor către Ministerul Cultelor din 20 decembrie 1868)⁴² La 1872 inventarul realizat înregistrează catapeteasma cu șase icoane împărătești, 52 de icoane, mari și mici, în Sfântul Altar, 165 de cărți bisericești.⁴³

La 1876 Mihai Eminescu, în calitate de revizor școlar, vizitează școala din Valea Hogeii, amplasată în clădirea din fața bisericii, surprinzând starea locașului de cult în poezia *Melancolie*, publicată în septembrie 1876: / *Și țintirimul singur cu strămbe cruci veghează, / O cucuvaie sură pe una se așează, / Clopotnița trosnește, în stâlpi izbește toaca, / sau / Biserica-n ruină / Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână, /*

³⁵ *Ibidem*, f. 9-9v

³⁶ *Ibidem*, f. 32-32v

³⁷ *Ibidem*, f. 14

³⁸ *Ibidem*, f. 22

³⁹ *Ibidem*, f. 33

⁴⁰ *Ibidem*, f. 52

⁴¹ *Ibidem*, f. 53

⁴² D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 568

⁴³ *Ibidem*, f. 594v-595v

Și prin ferestre sparte, prin uși fiuie vântul - / Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul - / Năuntru ei pe stâlpii-i, păreți, iconostas, / Abia conture triste și umbre au rămas; / Drept preot toarce-un greier un gând fin și obscur, / Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur. / Credința zugrăvește icoanele-n biserici - / Și-n suflatu-mi pusese poveștile-i feeriei./⁴⁴

Ieromonahul Gherasim Theodor, parohul și epitropul „mănăstirii” Lipova, comuna Dogili (Doagele), plasa Racova, județul Vaslui, se adresa la 30 iulie 1879, Episcopului Eparhiei Hușului, plângându-se de neasigurarea de către autoritatea statală a mijloacelor materiale pentru repararea bisericii, după mutarea Ospiciului la mănăstirea Răchitoasa și întreținerea Serviciului divin, biserica a „ajuns astăzi așa ruină, în curând stă a să strica to(a)te înlăuntru ei din cauza ploilor care străbat, fiind acoperământul stricat de istov, asemenea clopotnița trebui(e) să cadă, dacă nu se va căpata de pe acum regularisire a să repara din veniturile ce statul la încasează pe arenzile moșâi(e)i, fiindu că particularii și comuna nu sunt în stare pentru atari reparațiuni” Intervenția sa pe lângă Minister, în vederea realizării imediate a acoperământului bisericii fostului schit, atrage, anunțarea în august 1877 a ordonanțării sumei de 304 lei și 38 bani prin casieria de Vaslui, bani primiți de „fostul atunci prefect Vasile Holban și subprefectul său Costachi Blidărescu, acesta în loc să transmită banii la destinație spre începerea lucrului, s-a amestecat a să face singur cumpărătoriu, și în loc de draniță a trimis 44, 900 bucăți șând(r)ilă, care stă și astăzi, fiind că restul de bani i-a delapidat, din care cauză stricăciunea înaintează de atunci putrezind dușamelele și altele din cauza ploilor și tencuiala a căzut stând biserica neacoperită timp de doi ani trecuți” Ieromonahul Gherasim Theodosie adresează ierarhului hușean rugămintea regularisirii pe lângă instituțiile competente a cercetării delapidării și acordării unor noi fonduri pentru efectuarea rapidă a reparațiilor necesare, „căci clopotnița și monastirea merg spre a să dărâma.”⁴⁵ La 12 iulie 1879 solicitase prefecturii județului Vaslui, demararea cercetărilor necesare.⁴⁶ Raportul protoiereului C. Focșa, din 19 iulie 1879, prezintă raportul ieromonahului Gherasim Theodoru, „servitor la Lipova Monastirea”, situată pe moșia statului, intervențiile sale pe lângă Minister, ordinul Ministerului din 31 mai 1877 adresat Prefecturii, pentru însărcinarea inginerului județului în vederea alcătuirii devizului necesar reparării bisericii, prezentarea devizului la 23 mai 1877, ordinul de plată din 23 iulie 1877 pentru suma de 304 lei și 38 bani, primirea banilor de prefectul Vasile Holban la 2 august 1877 și încredințarea lor subprefectului, cumpărarea șindrii (44 bucăți), păstrarea restului banilor, destituirea subprefectului și neluarea unei decizii de Tribunal.⁴⁷ Episcopia Hușilor se adresează Ministerului în această problemă la 21 iulie 1879.⁴⁸

⁴⁴ Mihai Eminescu, *Poezii*, vol. I, Editura Minerva, București, 1989, Prefață și antologie de Zoe Dumitrescu Bușulenga, p.59

⁴⁵ *Arhiva Episcopiei Hușilor (A.E.H.)*, Fond Episcopia Hușilor (F.E.H.), *dosar 1/1879*, f. 46

⁴⁶ *Ibidem*, f. 47

⁴⁷ *Ibidem*, f. 55

⁴⁸ *Ibidem*, f. 56

Inventarul din 15/27 iulie 1879, alcătuit de ieromonahul G(h)erasim , înregistrează pentru biserica desființatului schit Lipova: cinci antimise, două poale din adamască și cit pe Sfânta Masă, cinci Sfinte potire, din care două de argint, trei lingurițe, din care două din argint, cinci discuri, din care unul din argint, trei Copii, 12 cruci, din care șase din argint, două chivoturi, trei păhăruțe, din care două din argint, două cutii cu moaște și Sfintele Taine, cinci cadelnițe, din care una de argint, un clopoțel în Sfântul Altar, două perechi „mucări”, două „mucări” de stins policandrele, un cleștișor din fier, o tabla de așezat sfeșnicele pe masă, o cățuie mică, două lopățele din fier pentru foc, două talgere pentru anafură, un cuțit pentru tăiat anafura, un talger de lemn, două garafe la Proscomidie, două șipuri pentru agheazmă, o căldărușă pentru agheazmă, un castron din cositor, vechi, un castron din lemn, trei tablale, un „sânic” pentru colivă, 13 candelale mici, din care 11 din argint, trei vergi din fier pentru perdele la dveră, 15 feloane, din care nouă bune și restul vechi, 13 stihare, opt perechi paftale, cinci poiasuri fără paftale, 16 epitrahire, 18 naraclițe, trei stihare, cinci aurare, zece văzduhuri, 20 procovițe, două Sfinte Aere, o nebederniță, trei rânduri de îmbrăcăminte pe Sfânta Masă, trei prostiri de acoperit Sfânta Masă, o poală cu cută cu fluturi, o „cevre” roșie, trei pânze cu flori, pentru acoperirea monahilor răposați, șapte „cevrele” albe cusute cu peteală, trei casânci de mătase, două cevrele de mătase, patru poale pentru Dvera mare, trei poale pentru analog, 28 prosoape, două „tiuluri”, vechi prinse la un loc, nouă sfeșnice mici de masă, șase cordele de mătase mici, nouă basmale, două testemele, 14 perdele pentru icoane, două covoare bune, opt levicere din lână, o pereche cununii, o sobă în Sfântul Altar, șase șipuri de ținut Sfântul Mir, un burete mare, o cutie din tinichea pentru ținut Sfintele Copii, un lighean din sticlă albastru, nouă sticlute de candelă, un pomelnic mare al ctitorilor, două miruitoare din argint, 52 icoane, mari și mici, în Sfântul Altar, 47 iconițe prăznicare, puse la Proscomidie, o catapeteasmă cu șase icoane împărătești, îmbrăcate cu coronițe din argint și zece șiraguri cu parale vechi, în care sunt cinci bani de aur și cinci cruciulițe din argint și patru șiraguri „hurmezu”, două cârlige din fier care țin strana Maicii Domnului, un proschimatar cu îmbrăcăminte de cit, cu două căsânci, patru icoane mari, două portrete, trei prapuri, patru policandre, o galerie cu 12 fofeze din lemn, un serafim, un amvon cu scara sa, șapte sfeșnice din lemn, alamă și fier, trei fanare, un scrin cu trei sertare, trei lăzi, dintre care un sipet legat cu fier, cinci analoguri, o mantie din pânză, o cristelniță, două ciubăre pentru agheazmă, un colivar din lemn, un panaghier din lemn, o strană arhierescă și una egumenească, 33 străni în biserică, 10 străni deteriorate în pridvor, o masă din lemn pentru Sfântul Aer, o toacă din fier cu ciocanul ei, o catapeteasmă nouă nezugrăvită și neașezată, o icoană de hârtie a Sfinților Manoil, Savel și Ismail, 27 fofeze din tinichea, vechi, o candelă mică de bacfon, veche, două candelale din sticlă, o fofeză din fier, două cutii mici, un scaun mic din lemn, un capac mic din bacfon, vechi, două pahare mici, un clopot în clopotniță, un dulap din lemn de tei care adăpostește mai multe cărți, încuiate, nouă sfeșnice vechi adăpostite în clopotniță, o cheie de strâns „furuburile” la Ferești.⁴⁹

⁴⁹ A.E.H., F.E.H., *dosar 85/1879*, f. 238-239v; respectiv 256-257

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” a fost reparată în cursul anului 1937 și sfințită la 26 septembrie 1937. Parohia Valea Hogeii deține în 1938 o suprafață de 22 ha. pământ, primită la 1864.⁵⁰

Biserica din Valea Hogeii, în urma devastatorului cutremur din 9/10 noiembrie 1940, figurează în lista bisericilor prăbușite sau ruinate, care nu se mai pot restaura.⁵¹ Însemnările de pe Evanghelia din 1845 ne oferă informații, în acest sens. Astfel: „*Această Sf(ântă) Evanghelie s-au îmbrăcat a doua oară în anul 1934 luna August 15, Epitrop. Nicolai Enea*” și „*Această Sf(ântă) Evanghelie fiind prinsă pe Sf(ânta) Masă pe un bloc din turnul din dreapta a bis(ericii) ce a căzut peste Sf(ântul) Altar la cutremurul din 10 Noiembrie 1940, a suferit avarii rupându-i tăst(...). / <ss> Paroh Preut Baractarul. Darea de seamă a Secției administrative pe anii 1946-1947, prezentată în ședința Adunării Eparhiale din 2 septembrie 1947 atestă repararea radicală și sfințirea bisericilor din Valea Hogeii și Delești, protopopiatul Vaslui de Jos.*⁵²

O altă însemnare, de pe Evanghelia din 1845, semnătura este indescifrabilă, glăsuiește: „*Spre știință/ De la 1 VI 1963 am fost numit copreot paroh de la Parohia Doagele la această parohie Valea Hogii, unde am stat până la 1 Iulie 1968, în care timp am muncit foarte mult împreună cu enoriașii acestei parohii de am reparat biserica parohială, atât în exterior, cât și în interior. Exteriorul s-a executat în anul [nu este dat anul – N.A.]. / Interiorul s-a executat în anul 1967 lunile sept(embrie) oct(ombrie), iar la 12 noiembrie am oficiat sfințirea (redeschiderea) acestei biserici. Bunul Dumnezeu să primească osteneala și truda tuturor acelora care am depus-o pentru restaurarea acestui Sf(ânt) lăcaș.*”

Pr. Paroh <ss>

24

iunie 1968

Nacealnici

Sofronie

Catagrafia din 1809 atestă schitul Lipova, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, al mănăstirii Neamțului, sub conducerea nacealnicului Sofronie, sârb de origine, care are sub ascultare pe monahii Hariton (sârb), Serafim Adrian, Iosif și ieromonahul Natanail, toți moldoveni.⁵³

Se pare că la 1814 s-a ocupat de construirea bisericii schitului din zid.⁵⁴ Este atestat de mărturia hotarnică din 10 mai 1818⁵⁵ și în hotarnica din 18 iulie 1820.⁵⁶

⁵⁰ „Anuarul Episcopiei Hușilor”, 1938, p. 203

⁵¹ „Cronica Hușilor”, Anul VIII, ianuarie 1941, nr. 1, p. 14

⁵² „Cronica Hușilor”, Anul XV, mai-septembrie 1947, nr. 5-9, p.15

⁵³ Constantin N. Tomescu, *Știri catagrafice din Biserica Moldovei în 1809* în „Arhivele Basarabiei”, Revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru, An III, aprilie – iunie, 1932, nr. 2, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1931

⁵⁴ „Anuarul Episcopiei Hușilor”, 1938, p. 203

⁵⁵ *Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași (D.J.A.N.I.)*, Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, dosar 284, f. 2-3

⁵⁶ *Ibidem*, f. 11v

Arhimandritul Gherasim

Din 1838 se păstrează reclamația arhimandritului Gherasim, egumenul schitului Lipova, ținutul Vaslui, pentru greutățile întâmpinate în intrarea stăpânirii moșiei schitului, provocate de un evreu, arendașul velniței, băuturilor și morii de pe moșia amintită, dată în arendă pe zece ani de mănăstirea Neamț.⁵⁷

Arhimandritului Nectarie, egumen (1845)

Este atestat de o însemnare din 1 ianuarie 1845.⁵⁸

Nectarie Sotiriopoleos (- 1852)

Într-o scrisoare, din 15 aprilie 1852, adresată starețului de Neamț, Nectarie Sotiriopoleos reamintește că din copilărie „*de când m-au dat tăta(l) meu în mâinile Sf(in)ției voastre când erați egumen la Bărboiu și până în vârsta de astăzi ce-am fost tot supt privig(h)ire(a) Sf(in)ției Voastre*”. La mănăstirea Bărboiu a fost dat de părintele său „*că nu eram de 13 ani*” Nu știm dacă nu poate fi indentificat cu cel atestat la 1 ianuarie 1845!

Paisie, starețul mănăstirilor Neamțu și Secu, aduce la cunoștința duhovnicilor, ieromonahilor, ierodiaconilor și monahilor de la schitul Lipova, probabil la 7 aprilie 1852 (ne folosim de un conspect, a cărui dată este scrisă de altă mână), ridicarea în treapta arhieriei „*pe Preasfinția sa Părintele Episcopul Nectarie Sotiriopoleos igumen acelui schit și urmând acum a se rândui altă față în locul presfinții sale spre a vă fi D(u)h(o)vnicesc părinte și povățuitor, sobornicește socotind am ales pe sf(in)ția sa Ieromonahul și D(u)h(o)vnicul Vlasie din acest sobor*”⁵⁹ Nectarie nu se bucură de o imagine foarte bună în ochii nacealnicului Vlasie, care în timpul unei vizite îl gratulează cu epitete precum, tâlhar, păduchios, iar Nectarie afirma „*că vai de arhieria me(a)*” și se plânge starețului de la mănăstirea Neamț la 15 august 1852.⁶⁰ Intervențiile starețului mănăstirii Neamț din 24 august 1852 și 29 august 1852 impun deplasarea nacealnicului Vlasie la mănăstire și împăcarea lor.⁶¹

Nectarie Sotiriopoleos, din familia Hermeziu, a condus destinele Eparhiei Romanului, în calitate de Locotenent de Episcop, între 1856-1864. Melchisedec Ștefănescu însemna despre acesta: „*Dotat de la natură cu un spirit mărginit, lipsit de toată cultura intelectuală, el moștenise de la Mănăstirea Neamțului, atașamentul către practica cultului religios, și oarecare dispoziție către buna economie casnică.*” Printre realizările sale de la Roman amintim: ridicarea veștmântăriei în 1856, acoperirea bisericii episcopale cu tablă din tinichea, înzestrarea cu veșmintele necesare, arhieriești și preoțești, înființarea seminarului teologic din Roman, restabilirea din ruine a mănăstirii Mavromol din Galați, a comandat icoana mare a Maicii Domnului de la Kiev, a cumpărat policandrul al doilea, o candelă mare, șase candelă mai mici, toate

⁵⁷ D.J.A.N.I., Fond Secretariatul de Stat, 431(1008)1838

⁵⁸ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui (D.J.A.N.V.), Colecția de documente „A. Ursăcescu”, 262/1845; mențione în *Tezaur arhivistic vasluian Catalog de documente (1399 - 1877)*, întocmit de Grigore Găneț și Costică- Ioan Gârneață, București, 1986, p. 226, nr. 9400

⁵⁹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 103/1852, f. 1

⁶⁰ *Ibidem*, f. 14-14v

⁶¹ *Ibidem*, f. 18, respectiv 20

din argint. Căzut „într-o perfectă stupiditate, deveni idiot, și în anul 1864, fu înlocuit cu altă persoană”, s-a retras la mănăstirea Neamțului, unde a decedat.⁶²

Ieromonahul Vlasie (1852-)

În 1852 ieromonahul și duhovnicul Vlasie, din soborul mănăstirilor Neamț și Secu, „pe carele potrivit cu așezământul statornicit acestor sfinte lavre sub a căror îngrijire să află și acel sfânt lăcaș și soborul acolo petrecătoriu pe carele îl și rânduim igumen și povățuitor acelu sfânt schit Lipova ca pre un adevărat fiu al soborului acestei sfinte lavre. Drept care vă sfătuim fraților ca să dați ascultare disăvârșit rânduitului vostru părinte și povățuitoriu cătră mântuire ca adevărați fii ai ascultarei, atât în cele d(u)h(o)vnicești, precum și în celi materiale...” Noul egumen este dator „a da samă regulată pe tot anul aice(a) la M(ănăsti)r(e) de toate veniturile și cheltuielile acelu schit ce ar urma a se face, potrivit cu așezământul statornicit”⁶³ Ieromonahul Vlasie primește cartea de egumenie și scrisoarea de recomandare către Episcopul de Huși, unde urma să se înfățișeze, în vederea primirii blagosloveniei arhieresti.⁶⁴

G(h)erasim

Prin suplica din 11 ianuarie 1854 arhimandritul G(h)erasim solicită permutarea preotului Mihail din Episcopia Romanului „în satul Sf(intei) M(ănăsti)ri Lipova”⁶⁵

Contractul din 5 iunie 1854 este semnat de arhimandritul G(h)erasim,⁶⁶ urmat de un altul din 18 noiembrie 1854.⁶⁷

Privighetorul ocolului Racova prin adresa din 15 septembrie 1856, supune cunoștinței egumenului mănăstirii Lipova, reclamația negușitorului Bercu Braunștein, înaintată isprăvniciei, prin care arăta două contracte „de cumpărături de grâu și săcară de la acea M(ă)n(ă)s(tire) încă din vreme(a) fostului egumen are o rămășiță încă de 25 chile grâu” Privighetorul respectiv a fost însărcinat de isprăvnicie cu realizarea cercetărilor, în vederea satisfacerii pretențiilor negușitorului amintit. Cele 25 chile de grâu valorau 38 de galbeni, bani dați negușitorului.⁶⁸

Varaviel (Varahiil)

La 20 august 1857 igumenul Varahiil protesta față de abuzurile paharnicului Constantin Sion.⁶⁹ Probabil că îi aparține și cererea din 29 iunie 1857.⁷⁰

⁶² Melchisedec Ștefănescu, *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman compusă după documente național-române și străine, edite și inedite*, Partea a doua, București, 1875, p. 221-223; Vezi și Idem, *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman compusă după documente național-române și străine, edite și inedite*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, transliterare, note și comentarii de prof. dr. emerit Tudor Ghiddeanu, Editura Mușatinia, 2008, p. 476-477

⁶³ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 103/1852, f. 1

⁶⁴ *Ibidem*, f. 10

⁶⁵ A.E.H., F.E.H., dosar 19/1854, f. 4, pachet 6

⁶⁶ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 245/1854, f. 4-4v

⁶⁷ *Ibidem*, f. 7-7v

⁶⁸ *Ibidem*, f. 13v – 14v

⁶⁹ D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, dosar 284, f. 49-49v(vezi

Anexa)

⁷⁰ *Ibidem*, f. 48-48v (vezi Anexa)

Este atestat ca egumen și la 1859.⁷¹ Procesul verbal cu nr. 222, din 19 iulie 1859, elaborat de comisia alcătuită din I. D. Matcaș, George Nicolescu și Costachi Hristodulo, prezintă alcătuirea listei monahilor și ascultării ce o au, vizitarea trapezei, aflată în „ră stare” și neîngrijită, depistarea suficienței hranei de obște, mulțumirea monahilor care mănâncă „pururea mămăligă, iar pâ(i)ne numai la praznice” Cea mai mare parte a monahilor nu au fost găsiți în chilii, deși, au fost căutați în mai multe rânduri. Starețul, deținător al funcției de director al Mitropoliei „este mai totdeauna absent din monastire unde are lăsat în loc pe un frate a sfinției sale, d(unnea)l(ui) Ionică Hatiș”⁷² Potrivit documentelor cercetate „prefectura de district au deosăbit partea din averea schitului și au dat-o nacealnicului care au și vândut-o”⁷³ Egumenul a primit averea schitului la 1856.⁷⁴

Referatul Ministerului Cultelor și al Instrucției publice, din 31 octombrie 1859, amintește adresa cu nr. 1046, a Comisiei reguloare a averilor monastirești și procesul verbal al comisiei amintite, cu privire la starea soborului din schitul Lipova despre lucrarea „pentru rânduirea unui alt Egumen la acel schit în locul celui actual carele să-și poată sacrifica tot timpul la îngrijirea cea mai de aproape cerută de o așa îndreptare.”⁷⁵

Printr-un raport, datat anterior de 20 mai 1860, se cere a se „da dislegare Comitetului ce urmare să pășască cu popușoii ce să zic a fi a Arhimandritului Varahil, neputând Comitetul a ave(a) îngrijire și pentru aceștie”⁷⁶

Viețuitori

Ieromonahul Vlasie, duhovnicul schitului Lipova, face cunoscută starețului Paisie de la mănăstirea Neamțului, moartea ieromonahului Teona la 3 aprilie 1852.⁷⁷ Starețul mănăstirii Neamțului cere nacealnicului schitului Lipova ca din suma de 80 # turcești rămasă de la o Teona, „câte 70 lei unul, aceștia toți să-i dai surorii răposatului, iară cealante 59 cincizeci și nouă # câte 35 lei împreună, și cu cealaltă rămășiță din banii găsiți la moartea sa pe lângă sine vor rămâne schitului pentru pomenire(a) răposatului, precum și toate cărțile ce au avut vor rămâne acolo la schit tot spre pomenirea sa, osăbit Evanghelia cea mare pe care împreună cu inelul cel de aur să le trimiți la monast(ire), precum și toate sineturile de datorii a răposatului, pe care văzându-se se va socoti cele de cuviință” Se face referire și la suma de 60 # pe care i-ar fi avut dascălul Vasilie „acolo” Decedatul monah deținea puști și pistoale, rămase la schit.⁷⁸

⁷¹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 243/1859, vol. I, f. 31

⁷² Ibidem, f. 38

⁷³ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 243/1859, vol. I, f. 60

⁷⁴ Ibidem, f. 64

⁷⁵ Ibidem, f. 185

⁷⁶ Ibidem, f. 212

⁷⁷ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 103/1852, f. 3

⁷⁸ Ibidem, f. 9

După stabilirea în funcția de egumen din 1852, ieromonahul Vlasie îndeplinește pe ieromonahul Gerasim, duchiul schitului, înlocuit prin monahul Iona. Starețul de Neamț cere îndeplinirea monahului Iona și înlocuirea sa cu un alt monah.⁷⁹Până la 23 aprilie 1853 monahul Iona este schimbat și rânduit la chilia sa.⁸⁰

Mitropolitul Sofronie Miclescu se adresează la 4 mai 1853, starețului Nionil de mănăstirea Neamțului: „*Monahul Varahiil ce este supt giudecata ocârmuirii pentru oarecare vinovății, prin jaloba din 2-a următoarei au arătat că în anul 1849 mai 1 fără vreo poruncă a chiriarhiei, Ieromonahul Iustin ce au fost la schitul Mălineștii, iară acum se află la schitul Lipova, supt a acei m(ă)n(ăsti)r(i), l-au călugărit, primindu-l supt mantie fratele său ieromonahul Pimen din ace(a) m(ă)n(ăsti)r(e).*”⁸¹

C. Focșa, catihetul Școlii catihetice din Vaslui se plânge în 4 martie 1854 de prezentarea la el, a unui călugăr Galaction de la mănăstirea Lipova, prin care se fac presiuni „*ca se slobod adeverițe pentru candidatul Radu Antijiu*”, primit la 1849 în școală, care nu ar fi dat curs procesului de învățare. Eșecul cumpărării catihetului duce la defăimarea sa de către călugărul amintit.⁸²

Aspecte economice

Contractul din 5 iunie 1854 este semnat de arhimandritul G(h)erasim: „*Sf(ân)ta M(ănăsti)re Lipova face știut prin acest condract ce îl dă la mâna d(umi)s(ale) negușitorului Bercu Braunștain din târgușorul Plopana, că au vândut o samă grâu, adecă una sută douăzeci chile cu prețul a 74, adecă șaptezeci și patru chila. D(umnea)lui este îndatorit a și-l rădica singur cu carele d(umi)s(ale), care bani, adică două sute patruzeci galbeni s-au primit toți deplin acum la facerea acestui contract și d(umnea)lui se îndatorește al rădica pomenitul grâu în vade de douăsprezece zile; grâul are a să da de cătră M(ă)n(ăsti)re vânturat bine și măsurat cu dimirlia cârmuirii scuturată și la zece una cu vârf; Grâul are să-l primească după proba ce i s-a dat supt pecete M(ănăsti)rii. Iar de va (i)eși peste sama sus numită are al primi tot d(umnea)lui cu acest preț și spre siguranții d(umi)s(ale) s-au dat acest contract încheiat de egumenul Sf(intei) M(ănăsti)rii.*”⁸³

Documentele schitului din 1854, atestă exoflisirea (lichidarea) socotelilor „*jidovului*” Bercu Braunștain, din Plopana, care avea un contract încheiat la 5 iunie cu arhimandritul G(h)erasim, egumenul de la Lipova. Grâul dat dragomanului Neculai Palade este transportat de căraușii din satul Lipova răzășească la 16 iunie 1854 (Vasăle Popa, Neculai Pălade, Ili(e) Dadalică, Toader Dabija, Toader Musteriul, Mihălache Dumescu, Costache Parascan, Petrache Dabija, Pintilie Tumorugu, Constantin Tumorugu, Ilie G(h)eorg(h)iu, Ion Sărcu, Toader Nechita, Costache Tonjon – 87 merțe și cinci dimirlii de grâu, primul transport), la 9 iulie 1854 al doilea transport (Pintilie Tumorug, Costantin Tumorug, Mihălache Dascălu, Ioan Sircu,

⁷⁹ *Ibidem*, f. 10

⁸⁰ *Ibidem*, f. 63

⁸¹ *Ibidem*, f. 67

⁸² A.E.H., F.E.H., *dosar 21/1854*, f. 10, pachet 7

⁸³ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, *dosar 245/1854*, f. 4-4v

Mafei Popa, Vasile Popa, Ioan Holtiu, Dascălu Radu și Dascălu G(h)eorg(h)e – 70 merțe grâu, cantitate încărcată „de la moș(ia) Lipova de către cărăușii sus numiți din schitul Lipova răzășască de față cu jidovul Lupu Buiurgiu ce a fost rânduit de giupâmul Bercușoriul din Plopana”, actul purtând o semnătură în limba ebraică, la 12 iulie 1854 al treilea transport (Iordache Pălade, Toader Nechita, Costache Toader, Neculai Bistricean – 17 merțe și cinci dimirlii de grâu, actul fiind semnat și adeverit de Iordache Palade și Costache Tofan).⁸⁴ Un nou contract este încheiat la 18 noiembrie 1854, între arhimandritul G(herasim) și Bercu Braunștain, prin care mănăstirea Lipova „a vândut grâu cât să găsaște treierat și netreierat, afară ci are a să opri pentru mâncare, precum și săcara câtă să găsaște toată, însă grâu are a i să da de către mănăstire curat precum să (...) și săcara are a i să da vânturată, prețul grâului precum și a săcării câte 62 lei fiecare [șters] pentru care s-au primit acum la facere(a) acestui contract 90 galbini zimți, și până la o sută galbini are a le da la do(u)zăcișuina a curgătoarii luni, pe care acești o sută galbini au a sta în dipozit până la rădicare(a) transportului de pe urmă, până atunce au a i să ține în sama. Ridicarea grâului, precum și a săcării, are a fi rânduri, rânduri, pân(ă) la lăsatul secului di(n) postul mare. Grâul și săcara are a să da către Sfânta Mănăstire cu starboala ocârmuirii, scuturată și la zăci una cu vârș, după obicei.”⁸⁵

Comitetul schitului Lipova, trimite la 1859 Ministerului Cultelor „izvodul după care să se sloboadă de îndată banii ce se cer de către vornic pentru plata birului pentru argați, pădurari și zăclnici, în sumă de trei sute optzeci și unul lei treizăci și una de parale, a trierului șase sute lei pe 50 chile, câte 12 lei chila și trei sute lei pentru cheltuiala casei i hacurile slugilor și a argaților, ca să nu părăsească oamenii slujbele și datoriile lor și prin aceasta să facă sminteală gospodăriei” Se propune „a nu să paște și călca otava vitelor și a oilor casei de către boii noului posesor, ca să nu peară oile sau să fie nevoit a le da fân de pe acum.”⁸⁶

Lista vitelor schitului, destinate comercializării, trimisă Ministerului de arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, la 28 august 1859, atestă: 34 „giung”(junci), 28 vaci cu lapte, cinci vaci sterpe, doi buhai, 22 gonitoare, 18 gonitori, 11 mânăzate, șapte cai, o iapă oarbă, 214 oi mânăzări, 149 oi sterpe, 13 țapi, opt capre sterpe, 27 iezi, zece berbeci batagi, 25 berbeci de prasilă, 14 mascuri mari, 12 mascuri în vârstă de doi ani, zece mascuri din „iarna trecută”, 14 „mascuși”, la care se adugă și 108 stupi de albine, din care 45 în stare rea. La schit urmau să rămână trei cai, doi boi și șase vaci.⁸⁷ Vitele mănăstirii sunt duse de monahul Gerasim „la moșia din Albinești”, conform procesului verbal din 19 iulie 1859.⁸⁸

Ovinele schitului Lipova, apreciate la 25 de lei bucata, erau transportate în târgul Vaslui la 22 aprilie 1860.⁸⁹ Vitele schitului, cu excepția ovinelor aflate la pășunat pe imașul târgului Vaslui, erau vândute la 26 aprilie 1860,⁹⁰ fiind obținută

⁸⁴ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 245/1854, f. 1-2

⁸⁵ Ibidem, f. 7-7v

⁸⁶ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 243/1859, vol. I, f.2

⁸⁷ Ibidem, f. 16-17

⁸⁸ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 243/1859, vol. I, f. 38

⁸⁹ Ibidem, f. 124

⁹⁰ Ibidem, f. 130

suma de 17211 lei, deși au fost apreciate la 13706 lei și ½ parale. Licitarea s-a desfășurat între 21-25 aprilie 1860.⁹¹ D. Miculescu, prefectul districtului Vaslui, amintea în raportul din 23 mai 1860: „*Pentru oile schitului Lipova neputându-se găsi aiurea suhat spre a să văra, decât numai pe moșia încungiurătoare aceluși schit cu tocmală de o ocă brânză de cap și giumătate ocă de lapte acru de mânzară*”⁹² Raportul Comitetului economic al schitului Lipova, elaborat anterior datei de 20 mai 1860, oferă informații despre rânduirea ovinelor pentru vârat pe moșia înconjurătoare, nevanzarea mieilor, cere învoirea pășunatului oilor sterpe în poienile aflate în pădurea parchetată până la apariția miriștilor (treierat), depozitarea la schit a unor cantități de grâu, porumb, secară și vin, din care să fie lăsate cele necesare schitului „*până ce posesorul va da produsele după contract, restul să se reguleze a se vinde*”, semnalizează ruina coșărilor din cauza ploilor și încheierea contractelor de slujbă ciobanilor.⁹³

Din 6 mai 1860 se păstrează actul de prețaluire, semnat printre alții de Anton Lupu, vornic, Ion Beldean, pasnic (din satul Laza): „*Subscrișii mazili și lăcuitori din sate megieșite cu moșia Laza, chemați fiind de D(umnea)lui candidatul giude(cătoriei) distr(ictului) Vaslui, pentru ca să facem prețaluire la două sute doi miei și treizăci și doi iezi aflați la ace(a) moșie. Astăzi întrunindu-ne la fața locului în fiița d(umi)sale d(omnul) candidat, am socotit după calitatea acelor miei și după prețurile de astăzi unul cu altul câte opt lei unul, iar iezi câte doi lei și giumătate, iar tot numărul lor la un loc alcătuiește suma de una mie șasă sute nouăzeci și șase de lei. Este vorba despre mieii și iezi schitului Lipova.*”⁹⁴ Raportul lui N. Racoviță, prefectul districtului Vaslui, din 31 iulie 1860, menționează un număr de 327 de oi, în valoare de 5886 lei, averea schitului Lipova, adjudecate de Neculai Cocri, cu 18 lei bucata.⁹⁵

Comercializarea lemnului nu aduce veniturile scontate schitului, datorită prețurilor mici practicate. La 27 aprilie 1853 s-au primit în inventarul mănăstirii 60 de stânjani de lemne. Magazia din Lipova răzeșească s-a „*desființat din anii trecuți, de un boernaș, anume Nicolae Vasiliu și mergând privighetori la fața locului și cercetând de magazine au arătat de cine s-au stricat și întrebând pe dânsul, el a zis că au fost niște lemne de răchită și de plop și unele au putrezit pe loc, iar altele li-au întrebuițat la lucrul său și dacă mănăstirea va voi el îi dă lemne pe cât a luat el din pădurea lui și nu s-au hotărât nici într-un chip pricina, că și privighetorul nu a mai venit de atunci, iar altă magazie iaste în ținutul Tutovei și pentru aceia trebuie făcut cunoscut la isprăvnicia de Bârlad*”⁹⁶

Schitul s-a confruntat cu răpirile provocate de megieși, a fost implicat în diverse judecăți cu răzeșii și proprietarii din împrejurimi. Documentele din anexă reflectă afirmațiile noastre. La 30 august 1858 postelnicul Costachi Mavrodin protestează față de vânzarea a 457 stânjani din hotarul moșiei Lipova a comisului

⁹¹ *Ibidem*, f. 140

⁹² *Ibidem*, f. 144

⁹³ *Ibidem*, f. 212

⁹⁴ *Ibidem*, f. 319

⁹⁵ *Ibidem*, f. 324

⁹⁶ *D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 103/1852, f. 63*

Dimitrie Sacară.⁹⁷ Schitul deține în proprietate Lunca Dragomireștilor. Egumenul schitului se plângea la 8 iunie 1859 de asupririle pe care le suferă din partea paharnicului Constantin Sion, care deținea o slobozie în preajmă. Cercetările pentru rezolvarea pricinii dintre cele două părți au fost demarate încă de la 1853. Egumenul solicită „*să dee în stăpânirea schitului crâșma și bordeiul care D(umnealui) Sion le-au făcut pe dreaptă proprietatea schitului*” (A se vedea și documentele din anexă).⁹⁸ Memoriile paharnicului Costandin Sion amintesc familia Mavrodin, greci fanarioți, „*din cei mai spurcați și fără caracter*”, domnitorul Mihail Sturza (1834 - 1849) a „*pripășit o [...] pe un mucos plăcintar, hatmanul Ioan Mavrodin, l-au așezat în postelnicie lucrător în limba turcească, talmăcea două, mult trei fermane pe an, îi da leafă 1000 pe lună, din ștatul postelniciei și pentru că era cu totul calic i-au făcut și pensie, lui câte 1000 lei și tuturor talharilor de feciori a lui câte 500 lei pe lună, de la casa pensiilor.*” Ioan Mavrodin a avut patru fii: Costachi, Aleco Domnescu, aghiotant și polcovnic, Mihalachi căpitan de jandarmi și Leonida comis.. Costachi Mavrodin, cel amintit mai sus, „*volintir de au prădat țara, fiind aghiotant al cneazului Gheorghe Cantacuzin*” la 1821, numit judecător în Vaslui, „*unde prădând pe cei ce ave judecăți, au strâns hoțul bani ș-au cumpărat partea de moșie a spătarului Ioniță Duca din Lipova, de la Doaga, învecinată cu mine*” Costachi Mavrodin a fost ponegрит de memorialistul Costandin Sion. „*Mi-a furat fânul, mi-a rășluit pământul, mi-a furat petrele hotară. Mi-a călcat la 1846, april(ie) 23, moșia cu tot satul lui, până și muierile le-au ridicat cu ciomege și puști, când puțin de nu mi-au împușcat amândoi băieții mei, Neculai și Vasilică. În multe rânduri au închis vitele mele și a locuitorilor mei, ținându-le câte 7-8 și 10 zile flămânde și însatate. Mi-a ucis peste 70 mascuri, mi-a smomit locuitorii, slugi de ogradă, până și țișanii robi ai mei. Sute de jalobe am dat domnilor, departamentului, isprăvniciei și privighitorilor și nimeni n-au simțit de suferințele mele.*” „*La 1851, septembrie în 8, mi-au furat 31 curci de pe camp, zicând că i-au stricat ciupercile, am jăluit isprăvniciei, Pentru toate blăstămățiile lui, domnul Mihai Sturza, în loc să-l înfrâneze l-au făcut spatar, apoi tocmai după ce au ieșit din domnie, pe când se afla în Focșani, i-a dat decret de postelnic,*” „*talhariul acela, Costachi, megieșul meu, după ce au făcut vro 10 copii cu o țărancă de la Hoceni, ce o luasă bucătăriță în toamna 1851, s-au cununat cu dânsa.*”⁹⁹ Documentele din anexă fac referire și la Duculești, două „*neamuri, moldoveni drepti și răzăși de la ținutul Tutovei, mazili; cei adevărați Duculești sânt și pân' acu, mazili și unii privilegheți. Iar acei neadevărați, de la domnul Scârlat Calimah s-au rădicat la boierie.*” În târgul Bârlad a trăit Vasile Duca, ajuns jignicer la 1820, care a avut doi fii, maiorul Ioan Duca din Galați, și căpitanul Costache Duca din Lipova, „*însă și aceștia tot Cărăușu.*”¹⁰⁰

⁹⁷ D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, dosar 284, f. 62

⁹⁸ *Ibidem*, f. 62-62v; 67

⁹⁹ Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei Amintiri și note contimporane Boierii moldoveni*, Text ales și stabilit, glosar și indice de Rodica Rotaru, Prefață de Mircea Anghelescu, Postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei, Editura Minerva, București, 1973, p. 173-176

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 67-68

Cheltuieli și venituri

Se păstrează condicuța pentru cheltuiala ținării schitului Lipova de la 23 aprilie la 15 august 1859.¹⁰¹ Sama de primire și cheltuiala pentru ținerea schitului pentru perioada 8 noiembrie 1859-23 aprilie 1860 ne oferă informații despre sursele financiare necesare activităților cotidiene. Sunt primite sume de bani de la diverse persoane: 208 lei și 15 parale de la Dimitrie Cojocaru, câștiul orânzii de la luncă, conform contractului; 1480 lei de la Froim Orândariu, pentru orânda morii din sat, împosesuită de prefect, de la 26 octombrie 1859 până la 23 aprilie 1860; 166 lei și 4 parale, datoria dascălului Nicolae din 1859, recuperată prin contribuirea la treieratul schitului; 31 lei și 4 parale, bani luați mai mult peste hac de Constantin Argatu; 1110 lei primiți în 30 # din partea Departamentului; 45 de lei de la Timofte Rotaru, datorie din 1858; 222 lei în 6 # pe un stog de fân vândut de subprefect, sumă folosită pentru lefurile argaților (un total de 3375 lei și 24 de parale).¹⁰² La capitolul cheltuieli sunt înregistrate următoarele sume: 338 lei 28 parale pentru cumpărarea „băcăliilor și a peștelui pentru masa părinților”; 72 lei și 25 parale pentru cumpărarea băcăliilor necesare musafirilor; 40 lei pentru cumpărarea băcăliilor pentru profesor; 407 lei și 16 parale, cheltuielile biserici, precum și cheltuieli mari și mărunte.¹⁰³ Se adaugă plata lefilor.¹⁰⁴

Lipsa mijloacelor financiare a schitului Lipova este evidențiată la 26 martie 1860. Cheltuieli urgente sunt legate de plata lefilor argaților, achiziționarea cerii, untdelemnului, smirnei și tămâiei.¹⁰⁵ Vânzarea unui stog de fân de Comitetului economic prin înțelegere cu subprefectul de ocol și N. Bosie, vechilul Ministerului, este arătată la 22 aprilie 1860. Raportul prefectului din aprilie 1860 demonstrează trimiterea sumei de 30 galbeni Comitetului.¹⁰⁶

Ministerul Cultelor solicită casierului la 16 august 1861 trimiterea sumei de 793 lei cheltuită peste fondul destinat întreținerii monahilor.¹⁰⁷

Membrii Comitetului

Din Comitetul economic al schitului făcea parte și monahul Gerasim la 14 decembrie 1859.¹⁰⁸ Potrivit suplicii din 22 decembrie 1860 monahul Dionisie Bobulescu a fost membru.¹⁰⁹

¹⁰¹ *D.A.N.I.C.*, F.M.C.I.P.-Moldova, *dosar 312/1860*, f. 19-25

¹⁰² *Ibidem*, f. 31

¹⁰³ *Ibidem*, f. 31v-32v

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 33

¹⁰⁵ *D.A.N.I.C.*, F.M.C.I.P.-Moldova, *dosar 312/1860*, f.2

¹⁰⁶ *Ibidem*, f. 8-9

¹⁰⁷ *Ibidem*, f. 58

¹⁰⁸ *D.A.N.I.C.*, F.M.C.I.P.-Moldova, *dosar 243/1859*, vol. I, f. 69

¹⁰⁹ *D.A.N.I.C.*, F.M.C.I.P.-Moldova, *dosar 312/1860*, f. 51-52

Desființarea schitului

Articolul I din Legea de desființare a două mănăstiri și unui număr de schituri se referă și la schitul pus în discuție: „*Monastirile Doljeștii districtul Romanului, și Zagaviea districtul Iașii, și Schiturile: Lipova, districtul Vaslui, Orgoeștii, districtul Tutova, Gereasca, district. Covurluiu, Tisa, district. Bacău, Buciumenii, district Tecuciu, Vânătorii, district. Neamțul, Preuteștii district. Suceava, Brădiceștii district. Fălciu, Brazii, Troțușanul și Moșunoeale, districtul Putna, sânt desființate.*”¹¹⁰

Pentru îndeplinirea ordinului cu nr. 7224, prefectul districtului Vaslui, se deplasează la schitul Lipova, așa cum reiese din raportul înaintat Ministerului la 1 august 1860.¹¹¹

La schitul Lipova sunt înregistrate: casele egumenești (patru odăi, două cămări, putea oferi adăpost la 16 persoane), chiliile din dosul caselor egumenești (o odaie, două cămări, pentru trei persoane), chiliile de obște (șase odăi, șase cămări, pentru 12 persoane), trei chiliile, ocupate de școala satească și profesor (șapte odăi, pentru 18 persoane), chiliile trapezei (trei odăi, pentru opt persoane), chiliile din exteriorul curții schitului cu un beci mic dedesupt din piatră (două odăi, 12 cămări, pentru două persoane). Sunt enumerate și chiliile proprii ale călugărilor viețuitori din schit: chilia lui Serafim, în stare proastă (două odăi, pentru două persoane), chilia lui Zosima, în stare proastă (o odaie, pentru două persoane), chilia lui Ilarion (o odaie, pentru două persoane), chilia lui Dionisu (o odaie, pentru o persoană), chilia lui Ioan cu un beci mic (patru odăi, pentru cinci persoane).¹¹²

Potrivit raportului din 20 septembrie 1861 redactat de Ieremia Dubău, monahul Sava ar fi lăsat la schit 8000 dranițe și 4000 cărămizi, de a căror dispariție se plânge. În urma cercetărilor efectuate, Ieremia Dubău s-a încredințat de inexistența materialelor respective de la Constantin Ciocan, orândaș la vremea respectivă, mai mult monahul în cauză a fost transportat la mănăstirea Neamț de un Petru Vrâncianu cu carul și în momentul plecării nu a sesizat existența acestora în ograda schitului.¹¹³ Prefectul districtului Vaslui susține în adresa din 6 ianuarie 1861 trimisă Ministerului că odată cu aducerea călugărilor la mănăstirea Neamț „*s-au luat din sat cu asemenea numire 14 locuitori cu boi și carele lor în timpul muncii și în contra vorbii ce ar fi avut, nici din datorie nu s-ar fi scutit, nici plată încumpărătoare li s-au dat, fiindcă și astăzi păgubașii cerând acum îndestulare.*” Transportul călugărilor a durat cinci zile, oferindu-se 30 de lei de participant, deci un total de 420 de lei.¹¹⁴

Inventarul animal este alcătuit din șase vaci cu viței, doi boi de jug și un buhai mic (buhăeș).¹¹⁵ Ordinul Ministerului pentru luarea a doi boi pentru ospiciul Lipova este anunțat Ministerului de prefectul districtului Vaslui la 10 iunie 1861. Boii bătrâni

¹¹⁰ „Monitorul oficial a Modovei”, Iași, An II, nr. 251, din 16 august 1860, p. 905, col. I-II; *D.A.N.I.C.*, F.M.C.I.P. – Moldova, *dosar 199/1858*, f. 30, 55, 70, 75-75v

¹¹¹ *D.A.N.I.C.*, F.M.C.I.P.-Moldova, *dosar 374/1860*, f.1

¹¹² *Ibidem*, f. 2

¹¹³ *Ibidem*, f. 184

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 279

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 2v

sunt trimiși la iernat la velnița de pe moșia Chițoc, a lui Ștefan Angheluță, unde au pierit.¹¹⁶

În schit viețuiau: Gerasim Mălinescu, în vârstă de 32 de ani, intrat în schit de opt ani cu învoiala starețului mănăstirii Neamțului, călugărit la 16 ani cu blagoslovenia Mitropolitului, trăiește cu ajutorul primit de la schit fiind „*cu un picior strical*”, nu dispune de avere, trăiește în chilia sa; Dionisu Bobulescu, în vârstă de 60 de ani, intrat în schit de patru ani cu învoirea starețului mănăstirii Neamțului, călugărit de 31 de ani cu blagoslovenia Mitropolitului, deține chilie și livadă, pătimaș de picioare; Naftail C(h)iriatic, în vârstă de 52 de ani, de doi ani la schit cu învoirea egumenului, călugărit de 14 ani cu blagoslovenia Episcopului de Roman.¹¹⁷

Conform legii de desființare a schiturilor din 1860 la schitul Lipova urmau să rămână monahii Serafim Munteanu, Zosim Iancu, Iona Grigorie, Ilarion Popa și Dionisie Bubulescu.¹¹⁸

La 7 august 1861 în schitul Lipova nu mai viețuia niciun monah. Pecetea, documentele schitului, contractele de împoseuire și alte înscrisuri, se păstrau la arhimandritul Varahiil, fost superior, sau la monahul Dionisie.¹¹⁹

Vestea trecerii bunurilor schitului în proprietatea statului este primită cu bucurie de locuitorii megieși și provoacă comiterea a numeroase samavolnicii, așa cum reiese din raportul din 31 martie 1860, trimis de N. Bosie Ministerului Cultelor. Posesorul urma să preia moșia începând cu 23 aprilie 1860.¹²⁰ Între Lipova și moșia schitului Porcărețu s-a fixat hotarul prin brazdă, de proprietara moșiei Porcărețu „*fără a fi chemat măcar chihaia de pe pădure spre a fi față*,” a tăiat mai mulți copaci stejar de pe moșia statului, a înlăturat movila de pe linia hotarului așezată de inginer în 1856 odată cu parchetuirea pădurii, a tăiat stâlpul din movilă, pentru că ar fi găsit „*o piatră din partea acestui hotar dată afară*” În calitatea de chihaie întâlnim pe Ioan Jambu. În mod arbitrar a schimbat piatra de hotar. N. Bosie raportează astuparea brazdei, refacerea movilei la locul știut, iar la „*locul ce se cheamă la luncă tot moșia acestui schit s-a făcut o foarte mare însa(ma)volnicie și se face neconținut de cătră domnul Paharnicul Constantin Sion ce este megieș*.” N. Bosie conchide: „*Fiind că avuțiile aceste(a) după spiritul convenției de care astăzi se bucură România nu mai sânt niște averi private, ce sânt averea statului, sub privigherea guvernului, apoi guvernul să îndatorească pe oamenii săi, pe subprefect mai cu samă, ca de îndată ce s-ar înfășoșa vre(un) păzitor de hotară după instrucțiunile ce au date, pe loc subprefectul să respingă însa(ma)volnicia*”.¹²¹

Schitul Lipova avea în proprietate la 1860 moșia Lipova formată din loc de hrană (246 de fălci), fânaț (144 de fălci), imaș (169 de fălci) și pădure (700 de fălci). Pe moșia Lipova sunt atestați 80 de locuitori. Moșia este arendată până în aprilie 1865 de către Mihalachi Codrescu, iar „câștiul” rezultat constă în 500 #, șapte stoguri de

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 146

¹¹⁷ *Ibidem*, f. 3v; respectiv 32

¹¹⁸ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 199/1858, f. 100

¹¹⁹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 202

¹²⁰ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 243/1859, vol. I, f. 95v

¹²¹ *Ibidem*, f. 113-113v

fân, 111 merțe de porumb, 20 merțe de grâu, 102 vedre de vin, 32 vedre de brânză, 26 merțe de ovăz și 60 stânjani de lemne. Documentul cercetat confirmă existența a 19 acarete, 11 chilii mănăstirești, nouă vite cornute, trei cai și 102 stupi. Schitul Lipova mai deține în proprietate șase pogoane de vie situate în preajmă și patru pogoane la Odobești.¹²²

Decretul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, cu numărul 8568, amintește adoptarea de către Camera Electivă a legii privitoare la stârpirea cerșetoriei, conform articolului 6 din Convenția de la Paris din august 1858, pe care Comisia Centrală de la Focșani a declarat-o în virtutea articolului 37 din Convenție „compatibilă cu dispozițiunile constitutive ale noouei organizări” Domnitorul, sancționează și promulgă legea. Articolul I al legii se referă la: „Desființatele schituri de Lipova și Orgoești, se prefac în Ospicii pentru cerșitorii invalizi și anume: cel întâi pentru bărbați și cel al doile(a) pentru femei” Articolul II, stabilește numărul de cerșetori, 100 de bărbați și 50 de femei. Organizarea ospiciilor urma a fi realizată după modelul Galatei (articolul V). Pentru înființarea ospiciilor și primele cheltuieli, sunt alocați 50000 lei, iar pentru întreținere se hotărăște provizoriu suma de 70000 lei.¹²³

Viețuitorii schitului Lipova sunt îndepărtați din august 1860 pentru a face loc ospiciului înființat. Costachi Halunga a fost invitat de protoiereu pentru a servi la biserica schitului, sub garanția instalării definitive în viitor, realitate care reiese din cererea acestuia din 26 septembrie 1860.¹²⁴

Sinodicul bisericii consemna: „La anul 1860, August, s-au ridicat toți călugării petrecători la această Monastire Lipova (astăzi biserica de mir), după dispozițiile guvernului, așezându-i la Mănăstirea Neamțului; iar la Mănăstirea Lipova s-au făcut penitenciari pentru femeile neputincioase, adunate din toată țara”¹²⁵

La 20 decembrie 1868 în fostul schit Lipova funcționa ospiciul pentru femei pătimăse.¹²⁶

Economul C. Focșa, protoiereu județului Vaslui, informa Episcopia despre înaintarea lucrărilor convenite lui G. Lașcu, intendentul Ospiciului Lipova „de la quare priimindu-se acum adresa sa N. 74, arătătoare că monahul Dionisie nu se află nici bolnav, nici sănătos la acel Schit” Monahul Dionisie, părăsise schitul odată cu „rădicarea călugărilor de acolo”¹²⁷

Informații certe despre desființarea ospiciului sunt oferite de adresa Ministrului de Interne din 21 iulie 1872, trimisă Ministerului Cultelor. „Luându-se cuvenitele dispozițiuni la internatele din Ospiciul Lipova să se mute în localul Mănăstirei Răchitoasa, prefectura Vaslui prin raportul N. 6651 solicită a i se arăta, cui să încredințeze menționatul Ospiciu și obiectele bisericii, căci preotul ce este astăzi servitor la acea biserică, se strămută odată cu internele”¹²⁸ Conform, adresei Prefecturii Vaslui, din 2/14 iulie 1873, către Ministerului Cultelor, a fost înaintat

¹²² D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860

¹²³ „Monitorul oficial a Modovei”, Iași, An II, nr. 251, din 16 august 1860, p. 905, col.II - III

¹²⁴ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 73

¹²⁵ „Anuarul Episcopiei Hușilor”, 1938, p. 204

¹²⁶ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 568

¹²⁷ A.E.H., F.E.H., dosar 24/1867, f. 22

¹²⁸ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 586

procesul verbal și inventarul mănăstirii Lipova.¹²⁹ În același sinodic s-a înregistrat eronat la 18 iunie 1880: „*Acest penetenciar s-a strămutat la 1875 la Mănăstirea Răchitoasa, din districtul Tecuci, rămânând Mănăstirea Lipova, biserică de mir.*”¹³⁰

La 1872 în Ospiciul Lipova viețuiau monahul Gherasim Theodosie, călugărit la 1846 de arhimandritul Nectarie Hermeziu la schitul Lipova și monahia Olga Popoviciu, călugărită la 1859 de ieromonahul Varsamit la mănăstirea Căpriana.¹³¹

Procesul verbal din 24 iulie 1872 demonstrează predarea încăperilor și zestrii bisericii mănăstirii Lipova primarului comunei Do(a)gele, un anume Nicolau, a grădinii de zarzavat sub supravegherea primarului și preotului Gherasim, principalul responsabil din acest moment pentru eventualele deteriorări. Recolta anului 1872, varza, cartofii, fasolea, ridichile de iarnă, constituie provizia necesară întreținerii internelor în anul 1872/1873. Grădina de zarzavat rămâne sub îngrijirea grădinarului Ion Ciobotaru și ajutorului său Pavel Chitic.¹³² Încăperile, livada, grădina și obiectele bisericii se găsesc în lunile octombrie-noiembrie 1873, sub păstrarea primarului care urmărește închirierea (arendarea) lor.¹³³

Inventarul realizat cu acest prilej (1872) pune în evidență zestrea materială: o casă de locuință a intendentului, cu șase odăi, două cămare, sobe vechi, acoperământ vechi, deteriorată în mai multe locuri; două case lungi, din bârne, în stare proastă, cu acoperiș stricat; un hambar din scânduri, total ruinat, cu pivniță dedesupt, în stare proastă; o casă cu trei odăi, podită, în stare proastă și acoperiș stricat; o bucătărie în stare proastă, cuptor vechi și stricat; două porți din lemn, vechi, stare proastă; 27 ½ stânjeni de lemne de foc; zidul înconjurător din cărămidă, în stare proastă. Sunt înregistrate și acarele din exteriorul bisericii: o casă așezată pe tălpi de stejar, cu patru odăi, stare de mijloc; două bucătării în stare proastă; un zimnic mic, stare mijlocie; patru case de bârne, stare proastă; un grajd din bârne, stare de mijloc; un gard împrejmuit al livezii, în stare de mijloc; o cișmea zidită cu piatră și cărămidă, în stare proastă; o casă de locuit pentru preot, cu o odaie, o cămară, din vălătuci, acoperită cu șindrilă, în stare proastă, cu o bucătărie în ogradă, cu odaie, din vălătuci, acoperită cu șindrilă, în stare proastă.¹³⁴

Moșiile, Schitul Lipova și Lunca, „*pendinte de Neamțu*” sunt arendate de către Antohi Tiron cu o sumă de 5000 lei pentru perioada 1875-1880.¹³⁵

Slujitorii bisericii parohiale „Adormirea Maicii Domnului”

Un tablou ecleziastic, elaborat cu probabilitate în 1858-1859, consemnează biserica cu hramul Buna Vestire din satul Lipova Răzăși, proprietatea slugerului Vasilie și a căpitanului Sava, cu 300 poporâni, biserica construită din lemn, în stare bună, slujită de iconomul Teodor Timonschi, dascălii Radu sin pr. Achindim și

¹²⁹ *Ibidem*, f. 590

¹³⁰ „Anuarul Episcopiei Hușilor”, 1938, p. 204

¹³¹ *A.E.H.*, F.E.H., *dosar 5/1871-1872*, f.14

¹³² *D.A.N.I.C.*, F.M.C.I.P.-Moldova, *dosar 374/1860*, f. 591

¹³³ *Ibidem*, f. 600

¹³⁴ *Ibidem*, f. 594 – 594v

¹³⁵ „Monitorul oficial al României”, din 9/21 ianuarie 1876, nr. 5, p.120

Costantin Parpale, sursa amintită menționează și Lipova, proprietatea mănăstirii Neamț, cu 64 de poporâni, biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului, construită din piatră, în stare bună, slujită de iconomul Ștefan Halunga, dascălii Neculai sin pr. Vasile și Costachi sin Vasile Hargiși.¹³⁶ În tabloul respectiv, sunt expuse și listele monahilor și monahiilor, la schitul Lipova apare arhimandritul Gherasim.¹³⁷

La 4 noiembrie 1860 Nicolae Drăghici a fost înștiințat de numirea în calitate de dascăl la biserica desființatului schit Lipova, deși dorea să fie profesor.¹³⁸ Suplica lui Nicolae Drăghici arată numirea ca dascăl la biserica desființatului schit Lipova, care „este afară din ospiciul cerșetorilor”, face referire la biserica de la ospiciu, unde a urmat îndatorirea de dascăl datorită necesității. Directorul ospiciului prin referatul său propune inspectorului general înlocuirea dascălului Nicolae Drăghici, propunere care aduce îndepărtarea sa.¹³⁹ Purtările dascălului din Lipova sunt considerate „abătute”¹⁴⁰ Mărturia din 31 octombrie 1861 face referire la dascălul Nicolae Drăghici: „neavând biserică în sat mergem de ne facem datoriile la monastire unde se află ospiciul, precum mergeam și mai înainte, în care am avut prilej de multe ori a vede(a) pe numitul dascăl prins de patima spirtoasă (a) băuturii”¹⁴¹

Ștefan Balan este recomandat ca dascăl la 21 noiembrie 1861 de către Melchisedec Ștefănescu, rectorul Seminarului Teologic din Huși¹⁴² și este numit la 17 decembrie 1860.¹⁴³

Decesul dascălului Ioan Zota, servitorul bisericii din Lipova mănăstire, survine în cursul anului 1864. Episcopia a rânduit dascăl, căruia posesorul moșiei nu i-a achitat leafa și nici pământul de hrană, conform contractului, pentru că nu era confirmat de Minister.¹⁴⁴

Pe Gheorghe Berde, fost slujitor la parohia Fundul Racovei cu peste 200 de familii, îl întâlnim la 1864 servitor la biserica „Adormirea Precista din Ospîțulu și Parohia Lipova Mănăstirii”, ca al doilea preot.¹⁴⁵

La 2 ianuarie 1865 protoiereul de Vaslui îl recomandă Locotenentului de Episcop Dionisie Traianopoleos, în postul de cântăreț bisericesc, pe Gheorghe Popa, cu locuința în comuna Fundul Racovei, unde nu i s-a dat salariul, iar locuitorii nu aveau nevoie de un dascăl. „Subscrisul cu profund respect vă roagă Prea Sântite stăpâne ca se binevoîți ai da binecuvântare a fi numit dascăl strămutat la Biserica din Lipova Mănăstirei în locul răposatului Ioan Zota, mare necesitate de un asemenea la

¹³⁶ Costin Clit, *Un tablou ecleziastic privind județele Tutova, Covurlui și Vaslui din Eparhia Hușilor, de la 1858-1859*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, IX, 2003, p.829

¹³⁷ *Ibidem*, p. 832

¹³⁸ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 69; Despre numirea sa vezi și A.E.H., F.E.H., dosar 68/1860 – 1861, f. 1-2

¹³⁹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 180

¹⁴⁰ *Ibidem*, f. 231

¹⁴¹ *Ibidem*, f. 242

¹⁴² *Ibidem*, f. 74

¹⁴³ A.E.H., F.E.H., dosar 68/1860 – 1861, f. 1-2

¹⁴⁴ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 446

¹⁴⁵ A.E.H., F.E.H., dosar 71/1864, f. 57, pachet 31

acea biserică."¹⁴⁶Prin rezoluția din 8 ianuarie 1865, se obține aprobarea Locotentului de Episcop Dionisie Traianopoleos. Cântărețul bisericesc Gheorghe Popa obține la 27 iunie 1879 cartea de permutare de la biserica Adormirea Maicii Domnului din Lipova Mănăstirii la cea cu hramul Buna Vestire din Lipova Răzeși,¹⁴⁷unde este rânduit la 28 iunie 1879.¹⁴⁸

În perioada interbelică biserica din Valea Hogeii (Lipova Mănăstirească) face parte din parohia Doagele. Procesul verbal din 14 aprilie 1926 consemnează apartenența parohiilor Doagele și Lipova la circumscripția a II-a, din județul Vaslui.¹⁴⁹ La 3 noiembrie 1927 este convocat consiliul eparhial, în care se discută și modificarea parohiilor din Eparhie.¹⁵⁰De la parohia Lipova sunt deprinse satele Valea Caselor, Valea Moșneagului și Moloșul (Mâlosul),¹⁵¹ pentru a se înființa parohia Valea Caselor.¹⁵²În ianuarie 1928 parohia Lipova este compusă din satele Lipova, Malosu și Valea Caselor, are o singură biserică în stare bună, 1564 de suflete casă parohială bună și 45 prăjini de pământ obținut prin donație, iar parohia Doagele este compusă din satele Doagele, Valea Hogeii și Porcăreț, se găsesc trei biserici, nu se cunoaște numărul enoriașilor, nu deține casă parohială, posedă 16 fâlcii de pământ arabil.¹⁵³Adunarea eparhială hotărăște în ședința din 10 iunie 1933, înființarea parohiei Valea Caselor.¹⁵⁴La 1936 parohia Lipova, vacantă, avea 205 familii cu 920 suflete, casă parohială bună și patru hectare de pământ.¹⁵⁵În 1939 se pune în discuție și se aprobă referatul privitor la înființarea parohiei Doagele-Vaslui, compusă din satele Doagele și Porcăreț. Nu mai regăsim satul Valea Hogeii, constituit în parohie.¹⁵⁶Noua parohie, formată prin dezlipirea satelor Doagele și Porcăreț de la parohia Valea Hogeii, este recunoscută de Ministerul Cultelor prin decizia cu nr. 17282 și deține 200 familii și două biserici.¹⁵⁷Procesul verbal, nr. 230, din 2 ianuarie 1941, specifică noua împărțire a parohiilor în funcție de așezarea topografică. Parohiile Doagele, Valea Hogeii și Lipova figurau la protoieria II Vaslui.¹⁵⁸În 1985 parohia Lipova este formată din satele Lipova și Valea Hogeii.¹⁵⁹

Episcopul Nifon Criveanu efectuează o vizită în parohia Doagele la 20 octombrie 1935, slujită de preotul Ioan Baractaru, „contaminată de stilști, care nu înțeleg să se lase de rătăcirile în care i-a aruncat neascultarea față de biserică” „Prea

¹⁴⁶ A.E.H., F.E.H., dosar 44/1865, f. 1, Pachet 35

¹⁴⁷ A.E.H., F.E.H., dosar 25/1879, f. 69, Pachet 58

¹⁴⁸ A.E.H., F.E.H., dosar 23/1879, f. 19v-20, Pachet 57

¹⁴⁹ Buletinul Episcopiei Hușilor”(în continuare B.E.H.), Anul III, mai 1926, nr. 5, p. 43

¹⁵⁰ „B.E.H.”, Anul III, decembrie 1927, nr. 12, p.157

¹⁵¹ *Ibidem*, p. 161

¹⁵² *Ibidem*, p. 163

¹⁵³ „B.E.H.”, Anul IV, 1 ianuarie 1928, nr. 1, p. 4

¹⁵⁴ „Cronica Hușilor”,Anul I, martie 1934, nr. 1, p.71; „Cronica Hușilor”,Anul I, iunie 1934, nr. 4, p.3

¹⁵⁵ „Cronica Hușilor”,Anul IV, aprilie 1937, nr. 4, p.98

¹⁵⁶ „Cronica Hușilor”,Anul VI, mai 1939, nr. 5, p.272

¹⁵⁷ „Cronica Hușilor”,Anul VII, martie 1940, nr. 3, p. 114

¹⁵⁸ „Cronica Hușilor”,Anul VIII, ianuarie 1941, p. 29

¹⁵⁹ „Îndrumător bisericesc misionar și patriotic”, Roman, I, 1985, p. 135, poziția 40,

Sfințitul și-a urmat drumul spre Valea-Hogii, sat care ține tot de parohia Doagele. În mijlocul satului, copii de școală, însoțiți de D-nii învățători, au (i)eșit întru întâmpinare. Asemenea au (i)eșit și numeroși credincioși în frunte cu primarul și jandarmii comunei. Prea Sfințitul s-a întreținut cu d-nii învățători, elevii și credincioșii. S-a interesat dacă în acest sat sunt stiliști, tot așa de numeroși ca în Doagele. Primarul i-a răspuns că sunt foarte puțini și chiar aceștia sunt pe cale să revie la credința adevărată. A trecut apoi prin parohia Lipova, unde preotul G. Bejan, parohul respectiv, împreună cu d-nii învățători, elevii de școală și numeroși credincioși i-au făcut o caldă primire, cântând imnul Arhieresc: „Pre Stăpânul” și aruncând buchete de flori înaintea mașinii ” În satul Lipova, Episcopul dăruiește 500 lei copiilor săraci, după care se îndreaptă către satul Valea Caselor, pentru a sfinți biserica la 21 octombrie 1935, începută la 1865 de către Nicu Fălcoianu, întreținută de Alex. Fălcoianu și finalizată de Alex. Fălcoianu, nepotul și fiul celor doi.¹⁶⁰ La doi ani de păstorie a Episcopului Nifon Criveanu, se constată descompunerea sau stagnarea focarelor de stilism de la Toporăști, Tansa, Doagele, Hălărești, Pleșa, Vinderei și Urlați.¹⁶¹

Episcopul Grigorie Leu realizează la 4 iulie 1942 o vizită în satul Dragomirești, iar de aici se îndreaptă către Ruseni, Plopana, Valea Caselor și Lipova (se deplasează cu căruța), Ițcani, Rădeni, iar pe 5 iulie în Voinești, Lălești, Avrămești, Hălărești, Bogești și Crâng.¹⁶² Episcopul Grigorie Leu vizitează, probabil, la 4 iulie 1942 și biserica din satul Valea Hogeii, fapt demonstrat de însemnarea de pe o Evanghelie: „Astăzi 4/VI am vizitat această biserică / <ss>Grigorie al Hușilor /” Vizita nu este consemnată în publicația oficială a Episcopiei.¹⁶³ Dacă *Evanghelia* amintită aparține de drept bisericii din Valea Hogii, atunci este justificată afirmația noastră, însă există posibilitatea aducerii *Evangheliei* de la bisericile din Lipova sau Valea Caselor.

Redăm slujitorii depistați în sursele cercetate de noi. Ca preoți avem pe: ieromonahul A. Răileanu, transferat din Burghelești (1 august 1926¹⁶⁴ -1 octombrie 1926¹⁶⁵), Agatanghel Georgescu, transferat din Borăști (1 octombrie 1926¹⁶⁶ -1 septembrie 1927¹⁶⁷), în iulie 1927 se publica vacanța posturilor de la parohiile Doagele și Lipova,¹⁶⁸ ieromonahul Gherman Sandovici transferat din Bahnari (1 septembrie 1927¹⁶⁹ - noiembrie 1927), vacanța parohiei Doagele este publicată în

¹⁶⁰ *Sfințirea Bisericii din Satul Valea Caselor, Județul Vaslui*, în „Cronica Hușilor”, Anul II, noiembrie 1935, nr. 11, p. 396-401

¹⁶¹ *Un scurt popas la doi ani de păstorie* în „Cronica Hușilor”, Anul III, martie, 1936, p. 86

¹⁶² *Cercetări duhovnicești*, în „Cronica Hușilor”, Anul IX, august – septembrie 1942, nr. 8-9, p. 39-46

¹⁶³ *Vezi și Cercetări, vizite...inspecții*, în „Cronica Hușilor”, Anul IX, octombrie 1942, nr. 10, p. 33

¹⁶⁴ „B.E.H.”, Anul II, septembrie 1926, nr. 9, p.79

¹⁶⁵ „B.E.H.”, Anul II, noiembrie 1926, nr. 11, p. 95

¹⁶⁶ *Ibidem*

¹⁶⁷ „B.E.H.”, Anul III, octombrie 1927, nr. 10, p.130

¹⁶⁸ „B.E.H.”, Anul III, iulie 1927, nr. 7,

¹⁶⁹ „B.E.H.”, Anul III, octombrie 1927, nr. 10, p.130

decembrie 1927,¹⁷⁰ ieromonahul Varahil Ursu (1 noiembrie 1927¹⁷¹ - 1 decembrie 1929¹⁷²), Ioan Baractaru (1 decembrie 1929¹⁷³ - 1947, transferat la Avrămești¹⁷⁴). Preotul Ioan Baractaru vizitează la 2 aprilie 1939 subcentrul premilitar Valea Hogeii, le vorbește tinerilor despre „Ascultarea de biserică” și atinge problema stilistă, fiind numeroși locuitorii din satele Valea Caselor, Mălosul și Valea Moșneagului, adepți ai calendarului vechi, mai vizitează subcentrele premilitare din Armășoia (30 aprilie 1939), Trohan (14 mai 1939), Rafaila (21 mai 1939), Hârșoveni (4 iunie 1939).¹⁷⁵ La 24 octombrie 1942, Episcopul Grigorie Leu sfințește biserica din satul Doagele, parohie în care preotul suplinitor Ioan Baractaru s-a îngrijit de ambele biserici, cea din Porcăreț, urmând a fi deschisă peste o săptămână.¹⁷⁶ Preotul Ioan Baractaru este titular la biserica din Valea Hogeii, fiind atestat în 1943.¹⁷⁷ După transferarea preotului Ioan Baractaru din 1947 la Avrămești, parohia este publicată ca vacantă în 1948.¹⁷⁸ Preotului Ioan Baractaru îi vor succeda ca slujitori ai bisericii: pr. Sofronie, pr. Costache Zaharia, slujea la 1985¹⁷⁹, pr. Popica, pr. Ioan Pleșca (în aprilie 2010 slujea la biserica Sfântul Dumitru din Bacău), pr. Vasile Nistor, pr. Gheorghe Merlușcă, paroh de la 1 iunie 1998¹⁸⁰ până la 2007, pr. Mitrea Ioan Darie, din 2007, slujește și în 2010, ajutat de dascălul Vasile Anchidiu și paraclisierul Dumitru Alexa.

Cântăreți: N. Ouatul (- mort la 14 august 1927¹⁸¹), Th. Alistar (1 septembrie 1927¹⁸² -), Gh. Climente Nica (- disponibilizat la 15 februarie 1929¹⁸³), Toader Stoleru (-disponibilizat la 15 august 1929¹⁸⁴), D. Sava (1 decembrie 1929¹⁸⁵ - 1 noiembrie 1930¹⁸⁶), Neculai I. Melian (funcționa la 7 octombrie 1929¹⁸⁷ - 1 septembrie 1930,¹⁸⁸ 1

¹⁷⁰ „B.E.H.”, Anul III, decembrie 1927, nr. 12, p. 166

¹⁷¹ Costin Clit, Mihai Rotariu, *op. cit.*, p. 35

¹⁷² „B.E.H.”, Anul V, 1 februarie 1930, nr. 2, p. 15

¹⁷³ *Ibidem*, p. 13

¹⁷⁴ „Cronica Hușilor”, Anul XIV, mai-septembrie 1947, nr. 5-9, p. 69

¹⁷⁵ Preot I. Baractaru, *Raportul cu nr. 133/1939* în „Cronica Hușilor”, Anul VI, august 1939, nr. 8, p.408-409

¹⁷⁶ „Cronica Hușilor”, Anul IX, noiembrie 1942, nr. 11, p.34

¹⁷⁷ „Cronica Hușilor”, Anul X, februarie 1943, nr. 2, p. 29

¹⁷⁸ „Cronica Hușilor”, Anul XV, iulie-decembrie 1948, nr. 7-12, p. 22

¹⁷⁹ „Îndrumător bisericesc misionar și patriotic”, I, 1985, p. 135, poziția 40

¹⁸⁰ Vezi lista cu *Preoții ce au slujit în această sfântă biserică*, însemnare pe o Evanghelie, 1845.

¹⁸¹ „B.E.H.”, Anul III, octombrie 1927, nr. 10, p. 130

¹⁸² *Ibidem*

¹⁸³ „B.E.H.”, Anul IV, 1 aprilie 1929, nr. 4, p. 53

¹⁸⁴ „B.E.H.”, Anul IV, octombrie 1929, nr. 10, p. 146

¹⁸⁵ „B.E.H.”, Anul V, 1 ianuarie 1930, nr. 1, p. 1

¹⁸⁶ „B.E.H.”, Anul VI, decembrie 1930, nr. 12, p. 186

¹⁸⁷ Costin Clit, Mihai Rotariu, *op. cit.*, p. 35

¹⁸⁸ „B.E.H.”, Anul VI, septembrie 1930, nr. 9, p.137

noiembrie 1930¹⁸⁹-), Vasile Gh. Nica (1 septembrie 1930¹⁹⁰-1 noiembrie 1931;¹⁹¹ decembrie 1933¹⁹²-).

Avem unele informații și despre biserica din Lipova Răzeșească. La 25 iulie 1854 preotul Gavril Rozonos obține cartea de permutare de la biserica din satul Ruseni, ținutul Tutovei la la biserica din Lipova Răzeșească.¹⁹³ Sachelarul Ion Popa este ales la 1864, de obștea satului Lipova Răzeșească, ca episcop la biserica cu hramul Intrarea în Biserică.¹⁹⁴ În perioada interbelică la parohia Lipova avem pe: pr. Suplinitor Dumitru Mironescu (1 iunie 1926¹⁹⁵ -), ieromonahul Nectarie-Beiu (- 1 decembrie 1929¹⁹⁶), Gheorghe Bejan (1 decembrie 1929¹⁹⁷ - 1 noiembrie 1936¹⁹⁸), pr. Gh. Carp (1937¹⁹⁹-), iar cântăreți: V. Parpalea (- decedat la 29 aprilie 1932²⁰⁰), Constantin Dădălică (- 1 noiembrie 1933²⁰¹ -; 15 decembrie 1934²⁰²-)

Donații

Condica donatorilor din perioada 1 ianuarie 1845 – 11 noiembrie 1856 înregistrează pe: Monahul I(o)anichi Meriacră care a „făcut cișmeaoa din ograda măn(ăstirii), au cumpărat un sfeșnic de madem ce este dinainte(a) Maicei Domnului, au cumpărat un prapuru pentru biserică”; ieroschimonahul Teoctist a realizat un prapur în biserică, cu două fețe, pe o parte Adormirea Maicii Domnului, pe cealaltă Marele Mucenic Gheorghe; monahul Zosima a cumpărat o candelă de argint; ieromonahul Sofrone, oferă o sută lei ajutor pentru îmbrăcarea Sfintei Evanghelii cu argint; schimonahul Filoftei, Neculai Balașa și tot neamul lor dau 474 lei, ajutor pentru îmbrăcarea Sfintei Evanghelii cu argint, sumă din care s-au făcut și 40 de „panahizi”; Anton Baciucă dă 10 oi, un cal, vândut, cu banii obținuți din vânzare s-a îmbrăcat crucea cea mare de pe Sfânta Masă cu alamă; Maria G(g)eorg(h)i, face două Sfinte Chivote, așezate pe Sfânta Masă și o coroană la icoana Maica Domnului, din argint, poleită; Vasâlca Toader, donează 14 capete de ovine; Vasâlca, donează zece capete de ovine; ieroschimonahul Climent, face un sfeșnic de alamă la proschimar, donează și o vită; monahiile Epracsia și Csenia fac trei stihare preoțești din adamască de ață, prețul de 200 lei; monahul Chesarie, Moise și Elena donează zece capete de ovine; Maria, face un heruvim în fața catapetesmei unde stau lumânările; Toader, face

¹⁸⁹ „B.E.H.”, Anul VI, decembrie 1930, nr. 12, p. 186

¹⁹⁰ „B.E.H.”, Anul VI, septembrie 1930, nr. 9, p.137

¹⁹¹ „B.E.H.”, Anul VII, decembrie 1931, nr. 12, p. 66

¹⁹² „B.E.H.”, Anul IX, decembrie 1933, nr. 12, p. 94

¹⁹³ A.E.H., F.E.H., dosar 19/1854, f. 112, Pachet 6

¹⁹⁴ A.E.H., F.E.H., dosar 102/1864, f. 11

¹⁹⁵ „B.E.H.”, Anul II, august 1926, nr. 8, p.68

¹⁹⁶ „B.E.H.”, Anul V, 1 ianuarie 1930, nr. 1, p. 2

¹⁹⁷ *Ibidem*, p. 1

¹⁹⁸ „Cronica Hușilor”, Anul III, septembrie 1936, nr. 9, p.348

¹⁹⁹ „Cronica Hușilor”, Anul IV, iulie 1937, nr. 7, p.238

²⁰⁰ „B.E.H.”, Anul VIII, iunie 1932, nr. 6, p.280

²⁰¹ „B.E.H.”, Anul X, ianuarie 1934, nr. 1, p. 8

²⁰² „Cronica Hușilor”, Anul II, ianuarie 1935, nr. 1, p. 24

coroana de la icoana Mântuitorului din mijlocul bisericii; schimonahia Veronica, donează 316 lei; schimonahia Agatia, contribuie la confecționarea unui Sfânt Potir; Galaction, la facerea unui Sfânt Potir din nou; monahia Arcadia, donează 70 lei la facerea Potirului; Efrim, donează două sfeșnice de alamă pentru „vehod” în biserică; schimonahul Zaharia, Neda Nedelcu, Evdochia Dima și Ioan, fac un policandru de alamă cu 12 fofeze ce este în biserică. / „Acest schimonah Zaharia după moartea sa a lăsat prin diată m(ă)n(ăsti)rrii 55 matce de stupi și do(u)ă hirte de vie”. / scris la 1853 avgust 22. /; ieromonafii Teona și Ahinte, monahul Dionisie, Dimitrie și Ioana, fac o cruce mare îmbrăcată cu argint, poleită cu aur, în biserică; Marina și Mavrodi(n) Costandin, fac o candelă de argint în biserică în greutate de 165 „dramuri”; Nicolae, donează zece oi la 20 septembrie 1852; G(h)eorg(h)ie sin Nicolae dascălul donează o „giuncă” la 11 noiembrie 1856; un ieroschimonah donează 200 lei; G(h)eorg(h)e Bocan, donează un cal și o vacă cu vițel. Însemnarea arhimandritului Nectarie, egumenul mănăstirii, din 1 ianuarie 1845 reflectă tipul donațiilor înregistrate: „în condică se vor trece numai cei ce au dănuit pământ, au făcut vreun acaret obștesc, iar nu al său, sau odoare în biserică. Cei ce vor dănui vite”.²⁰³

Aspecte culturale

Ieromonahul Vlasie, duhovnicul schitului Lipova, face cunoscută, starețului Paisie de la Mănăstirea Neamț, moartea ieromonahului Teona la 3 aprilie 1852.²⁰⁴ Se păstrează un „izvod de lucrurile aflătoare în chilie(a) pār(intelui) Teona”, în care se înregistrează suma de 763 lei și 17 parale, dar și cărțile sale, anume: Evanghelie mare, Liturghier, Ceaslov „de la Viniamin”, Psaltire mare, Psaltire mică, „Bogorodnic”, Testament de Neamț (trei exemplare), Molitvenic, Psaltichie de Utrenii, Praștie, Viața Cuviosului Paisie, Istoria românilor (două volume sau exemplare), Filosofie, Drept slăvitoare, Octoih mic, Carte a Învierii, o carte de istorie, fără a i se da titlul, „Doslehie”, două Octoihuri, unul „moldovenesc” și unul grecesc, Apologhie, Oglinda sănătății (două exemplare), Paraclis, o cârtică mică grecească, Îndeletnicirea filosofiei, Funie întreită, Istoria unui filosof, Giucărie norocului, Mărturisire, Cuvânt la moarte, Despre giudecățile lumii, Pentru venirea Mântuitorului, Mâna lui Damaschin, Acaftistier (legat cu aur), Moartea lui Abel, Visul Maicii Domnului, precum și 11 sinete sau alte lucruri ale sale.²⁰⁵

Procesul verbal din 19 iulie 1859 îl atestă pe monahul Cozma, care „singur știe a scri mai bine în monastire”²⁰⁶

Dintre cărțile înregistrate în inventarul alcătuit la 1879 amintim: cinci Evanghelii, șapte Liturghii, trei Apostoli, patru Octoihuri, 12 Minee, 12 Minee noi, 12 Viețile Sfinților, două Minee pe șase luni, vechi, trei Molifelnice mari, vechi, trei

²⁰³ D.J.A.N.V., Colecția de documente „A. Ursăcescu”, 262/1845; mențiune în *Tezaur arhivistic vasluian Catalog de documente (1399 - 1877)*, întocmit de Grigore Găneț și Costică-Ioan Gârneață, București, 1986, p. 226, nr. 940

²⁰⁴ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 103/1852, f. 3

²⁰⁵ *Ibidem*, f. 5-5v

²⁰⁶ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 243/1859, vol. I, f. 38

Trioduri, un „Treistieriu”, două Penticostare, două tomuri din Psaltichia nouă, un tom format din trei cărți Psaltichie, vechi, două Prohoadă a Mântuitorului pe Psaltichie, două tomuri Psaltichie pentru Liturghie și Utrenie, patru Proloage, o Tâlcuirea Sfinților Apostoli, un Mărgărint, a Sfântului Ioan Gură de Aur, două cărți ale Sfântului Efreem Sirul, o carte Chiriac Adronachi, una a Sfântului Teodor Studitul, una a Sfântului Doroftei, Apologhion, Praștie, Istoria naturală, patru Ceasloave vechi, trei cărți de filosofie, două Noul Testament, o carte a Sfinților Aspostoli, un tom Psaltichie Utrinar, Minunile Maicii Domnului, patru cărți Slujba Învierii, două Biblii, două Panahide, o carte a lui Platon, două Pavicernice, un Minei pe șase luni, o carte a Tunderii monahilor, o carte a Sfântului Modest, o carte povățăitoare duhovnicilor, Agheazmatar mic, Icosăle Maicii Domnului, Molifelnic vechi, Tâlcuirea celor șapte Taine, tomul III, al lui Moise de la Ieșire, două Viața Sfântului Paisie, două Psaltiri, o carte intitulată „Filaudră”, Tâlcuirea Antifonelor, Nemâncarea de carne pentru monahi, două manuscrise pentru Cuvânt la cununii, două Catavasiere, două „Aspocovne” două cărțile în limba greacă, Hronicul românilor, de Gheorghe Șincai, Istoria românilor, una Epistolie, dezlegată, Funia întreită, manuscrisul Viața Sfântului Anton, o carte Viața Sfinților Manoil, Savel și Ismail, patru cărți Povățuiri ale Pre Sfințișilor Mitropoliți, trei Catihisuri vechi, două cărți ale Sfântului Filaret, o Leguire pentru copii nevârșnici, Învățătura părintească, Capetele Sfintei Evanghelii, Evanghelistariu, Cuvinte pentru ascultare, Molebin, o cârticică a Sfântului Vasile cel Mare, opt cărți rusești, Tablă de numele și familia împăraților, un Tipic mare.²⁰⁷

Școala

Raportul directorului Institutului Preparandal din 23 septembrie 1859, trimis Ministerului, referitor la numirile și transferurile personalului didactic, face referire și la numirea lui G(h)eorg(h)e Popescu la școala din Lipova.²⁰⁸

Într-un document din octombrie 1859, se face referire la situația școlii. Astfel, „pe moșie Lipova a mănăstirii, s-au ținut școală mai înainte într-o casă bună, încăpătoare, care are în ogradă și o căsoae pentru bucătărie sau pentru slugă”. Casa amintită era situată la mijlocul satului.²⁰⁹

Gheorghe Popescu, potrivit raportului înaintat Ministerului Cultelor, la 15 octombrie 1859, „a pășit deîndată spre deschiderea școlii din satul Lipova” și nu a găsit „nici casa, nici alte mobilații” necesare deschiderii.²¹⁰ Comisia regulatoare a averilor mănăstirii a primit la 27 octombrie 1859 adresa Ministerului, prin care i se face cunoscut „că au rânduit profesorul convenit pentru școala de la Lipova” și s-a înaintat ordinul „cătrec comitetul iconomic ce este instituit la numitul schit pentru a da toate obiectele necesare spre pregătirea și funcționarea șco(a)lei”, urmând perfectarea unei înțelegeri între profesor și comitet.²¹¹ Profesorul Gheorghe Popescu în

²⁰⁷ A.E.H., F.E.H., dosar 85/1879, f. 238-239v; respectiv 256-257

²⁰⁸ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 169/1858, f. 316v

²⁰⁹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 246/1859, f. 12

²¹⁰ Ibidem, f. 1

²¹¹ Ibidem, f.3

raportul din 29 octombrie 1859, informează Ministerul Cultelor, că, „după ofiția ce(a) dată către egumenie de a mi se slobozi casa, mobilarea, argatul și masa, nu s-au adus întru împlinire” Se pare că profesorul era victima minciunilor egumenului.²¹² Comitetul a primit oficiile din octombrie 1859 „prin care se îndatorește pe comitetul ca de îndată să încredințeze profesorului rânduie casa de școală la moșia schitului și un argat, lemnele și altele cheltuieli cerute pentru deschiderea școlii”²¹³

Odată cu sosirea profesorului Gheorghe Popescu comitetul urmărește să-i pună la dispoziție casa unde funcționase școala, „în care sânt și astăzi băncile școliei vechi”, însă se afla sub stăpânirea unor „vataji”, care au refuzat predarea. Puterea de decizie a Comitetului este nulă, în aceste condiții, posesorul moșiei schitului opinează pentru instalarea școlii în curtea schitului și anume în casa care slujește de „arhondaric” de „acum mai bine de giurățate de v(e)acu” În cele 12 chiliile mici și vechi, viețuiau părinți, monahi, ierodiaconi, ieromonahi, duhovnici, cântăreți și alți poslușnici. Posesorii schitului, administrau moșia din chiliile egumenești. Se propune de posesor și o „căsoaie”, construită din vâlătuci, destinată slugilor și argaților schitului, în jurul căreia sunt amplasate șurile, hambarul și grajdul mănăstirii. Schitul apare în documente și ca mănăstire. Comisia nu a destinat vreun condei bănesc, „nici pentru înființare și cheltuiala școlii, nici pentru ținere de profesor”. Deschiderea școlii în casa din centrul satului ar fi adus mulțumirea profesorului și înlesnirea elevilor.²¹⁴

În raportul din 5 noiembrie 1859 Gheorghe Popescu afirmă: „ am deschis școala, copii sânt destui amatori de învățătură din care numa(i) am și primit douăzeci, cu ei stau într-o chilie foarte strâmtă dată de comitet pentru locuința me(a) și aceasta vremelnice” Profesorului îi lipsesc casa, argatul și mobilerul. La 24 iulie 1860 profesorul Gheorghe Popescu raportează întârzierea examenului pentru semestrul al II-lea și absentarea elevilor.²¹⁵ Neputința tinerii elevilor în școală „din cauza nevoii ce simțesc părinții lor în strângerea recoltei”, va fi raportată la 2 august 1860.²¹⁶ Catalogul semestrial atestă examinarea a 45 de elevi la 1 august.²¹⁷

În viziunea profesorului Gheorghe Popescu școala resimțea nevoia de a avea la 4 august 1860, șase bănci, o tabelă, un ceasornic și un clopoțel.²¹⁸

Formarea clasei a II-a, începând cu 1 septembrie 1860, presupune necesitatea unei noi odăi, pe lângă cele două aflate la dispoziția școlii, una pentru clasa a I-a și una pentru locuința profesorului, fapt raportat Ministerului de profesorul Gheorghe Popescu, la 10 august 1860.²¹⁹ Odaia destinată în acest scop era așa de mică, conform raportului din 29 august 1860, „încât nici o bancă nu se poate așeza”, sugerându-se demolarea unui perete despărțitor dintr-o odăi mici.²²⁰

²¹² *Ibidem*, f. 10

²¹³ *Ibidem*, f. 12

²¹⁴ *Ibidem*, f. 12-12v, respectiv 15

²¹⁵ *Ibidem*, f. 19

²¹⁶ *Ibidem*, f. 21

²¹⁷ *Ibidem*, f. 25v-26v

²¹⁸ *Ibidem*, f. 32

²¹⁹ *Ibidem*, f. 36

²²⁰ *Ibidem*, f. 43

Raportul profesorului Gheorghe Popescu adresat Ministerului Cultelor la 27 septembrie 1860, prezintă ordinul subprefectului de eliberare a odăilor ocupate de școală „*pentru a se repara și așeza în ele femeile invalide fără a-mi arăta unde să așez școala*” Suspendarea cursurilor școlare și mutarea bagajelor într-o odaie foarte mică din curtea mănăstirii, sunt măsurile propuse de către directorul ospiciului. Refuzul profesorului atrage folosirea forței pentru evacuarea bagajelor școlii.²²¹ Cursurile școlare erau suspendate la 3 octombrie 1860, din cauza inexistenței încăperilor necesare funcționării școlii la schitul Lipova. Un local de școală a fost identificat „*în satul megieșit Lipova Răzăși în chirie de 16 galbeni*”.²²²

La 4 noiembrie 1860 Nicolae Drăghici a fost înștiințat de numirea sa în calitate de dascăl la biserica desființatului schit Lipova, deși dorea să fie profesor.²²³

Raportul profesorului Gheorghe Popescu din 15 februarie 1861 reflectă cercetarea sa din 7 februarie 1861 de către subprefectul „*arondismentului Racova*”, cauzată de lipsa de la școală din luna septembrie a anului 1860, fapt justificat prin ordinul Ministerului de eliberare a odăilor ocupate de școală în vederea executării reparațiilor „*pentru femeile invalide fără a mai însemna și localul unde să mă strămute*” Direcția ospiciului a recurs la evacuarea băncilor pentru demararea reparațiilor, școala fiind părăsită „*până când s-au regulat de s-au închiriat casa în care acum se află școala*”, contractul de închiriere fiind încheiat până la 1 octombrie 1861. Acuzațiile sunt considerate nefondate de către profesorul Gheorghe Popescu.²²⁴ Localul de școală era situat în alt sat „*într-o casă sâtească*”, fără a corepunde așezământului școlar, profesorul Gheorghe Popescu amintește Ministerului la 1 martie 1861 „*a regula pentru facerea localului de sco(a)lă după cum era urmat acesta și pe la alte moșii mănăstirești*”²²⁵ Referatul cu nr. 5499, din 5 iunie 1861, înaintat Consiliului de Miniștri, atestă cuantumul chiriei pentru localul de școală închiriat în valoare de 16 # , așezerea localului pe partea de moșie răzășească Lipova și propunerea locuitorilor din târgul Pungești, așezat pe proprietatea lui Iacob Marcopol, „*tot într-un hotar cu moșia m(ă)n(ă)stirei și în aceeași apropiere de ea ca și localul de astăzi al sco(a)lei având și o populație de 300 locuitori*”, care „*au arătat marea mulțumire de a da localul trebuitor fără a pretinde chirie*”. Școala putea fi frecventată și de copiii din „*arondismentul*” Racova, cerându-se dezlegarea pentru mutarea școlii.²²⁶ Deliberările asupra referatului amintit, conform jurnalului Consiliului de Miniștri în ședința din 9 iunie 1861, duc la încuviințarea strămutării „*scoalei de pe moșia monast(irei) Lipova în târgușorul Pungeștii*”.²²⁷ Problema noului local de școală nu era rezolvată până la 21 iunie 1861, data unei noi intervenții a profesorului Gheorghe Popescu pe lângă Minister.²²⁸ Strângerea recoltei, cererile elevilor și părinților, îmbolnăvirea elevilor din cauza „*înădușelii ce se pricinuește din îndesimea*

²²¹ *Ibidem*, f. 50

²²² *Ibidem*, f. 51

²²³ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f.69

²²⁴ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 55/1861, f. 1

²²⁵ *Ibidem*, f. 2

²²⁶ *Ibidem*, f. 4-5, Conspect

²²⁷ *Ibidem*, f. 10

²²⁸ *Ibidem*, f. 18

elevilor în clasă”, determină înaintarea raportului de profesorul Gheorghe Popescu, la 25 iulie 1861, prin care solicită Ministerului acordarea vacanței.²²⁹ Cursurile noului an școlar s-au deschis în casa din satul Lipova răzeși, școala neputându-se muta din cauza nefinalizării reparațiilor la casa din târgușorul Pungești, potrivit raportului din 2 septembrie 1861, al profesorului Gheorghe Popescu.²³⁰ Deschiderea școlii la Pungești se desfășoară la 1 octombrie 1861, când se sfințește apa în asistența clerului, numeroșilor târgoveți, fruntașilor satului, vechilului, reprezentantului proprietarului și posesorului, polițaiului târgului.²³¹ Locuitorii târgului Pungești nu-și îndeplinesc îndatoririle asumate „*zicând că ei nu s-au obligat niciodată a purta de grijă școlii, și nu cunosc sub ce cuvânt comisia îi îndatorește*”²³² Creșterea efectivelor de elevi îl face pe profesorul Gheorghe Popescu să afirme la 15 decembrie 1861, în raportul remis Ministerului, „*în curând această școală va fi renumită în D(istrictul) Vaslui, căci în scurtul timp de la strămutarea sa din satul Lipova în T(ârgul) Pungești numărul elevilor s-au suit peste șasezeci*”, cerând în același timp și un „suplent”²³³ Documentele elaborate de Minister erau trimise în același timp școlilor din Pungești și Lipova, profesorul Gheorghe Popescu precizând la 18 aprilie 1862, că „*nu sunt două școli separate și doi profesori, ci o școală și un profesor care până în anul conținut 1861 octomvrie 1 – au fost așezat în Lipova M(ă)n(ă)s(tirii)*”²³⁴

Protoiereul districtului Vaslui este însărcinat la 2 aprilie 1862 pentru a participa la examenele școlilor sătești, care încep la 12 aprilie 1862.²³⁵

Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din Principatele Unite al României se adresează profesorului școlii la 22 septembrie 1862: „*Întrunirea administrațiilor din ambele principate unite Moldova și Țara Românească au adus cu sine și trebuința unificării sistemului de învățatură pentru așezămintele de educațiune publice dincolo și dincoace de Milcov. / În vederea acestor trebuințe Guvernul au și convocat un consiliu superior de Instrucțiune publică carele pre de o parte să procedeze o lege de reorganizare generală și unitară a învățământului, iar pe de alta, să pregătească chiar de pre acum cele către o asemenea(a) unificare prin modificarea programelor existente pentru noul an școlar de față întrucât a asemenea(a) modificare nu ar aduce o confușiune pre simțito(a)re în sistemul școlar lucrător astăzi în ambele provincii*” Se propune o programă unitară de către Consiliu pentru școlile elementare și primare, combinată cu o uloară modificare a programelor existente.²³⁶ Programul semnat de membrii Consiliului Superior de Instrucțiune: Neofit, episcopul de Edesa, arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, P. Donici, I. Zalomit și dr. Davila, va fi semnat la 1 septembrie 1862 de ministrul D.N.Racoviță și G. Melidon, directorul pentru instrucție publică.²³⁷

²²⁹ *Ibidem*, f. 20

²³⁰ *Ibidem*, f. 24

²³¹ *Ibidem*, f. 26

²³² *Ibidem*, f. 28

²³³ *Ibidem*, f. 32

²³⁴ *Ibidem*, f. 36

²³⁵ *Ibidem*, f. 37

²³⁶ *Ibidem*, f. 45

²³⁷ *Ibidem*, f. 46

Lipsurile materiale cu care se confruntă școala sunt suplinite de profesorul Gheorghe Popescu, în condițiile încetării livrării lemnului necesare și oferirii servitorului școlii de către posesorul moșiei Lipova, începând cu luna septembrie a anului 1861. Profesorul cere la 19 aprilie 1862 îndatorarea posesorilor „*de Lipova a mă dispăgubi de cheltuielile făcute până acum, adică: 200 lei, leașa servitorului pe 8 luni de zile și 230 lei pentru lemnele ce am cumpărat pentru școală în arătatele 8 luni de zile*,”²³⁸ cerere reînnoită la 30 septembrie 1862²³⁹ și la 9 martie 1863, când se cere îndeplinirea cheltuielilor de la târgoveții din Pungești, conform adreselor prefecturii de Vaslui, subprefectului și Ministerului, zadarnice „*fiind că d-lu comisariu arată ce mai mare împotrivire și nebăgare în samă la to(a)te ordinele ce au în cazul acesta; verbal către mine todeauna a zis „că târgoveții nu cunosc să fi dat asemenea(a) obligație Ministerului și nu se cunosc datori nicidecum în asemenea(a) caz”*.”²⁴⁰

Încep să fie aduse o serie de acuzații dascălului Gheorghe Popescu, conform raportului lui Ștefan Botez, inspector clasa a III-a, din 10 martie 1863, încheiat în urma inspecției făcute la școala elementară din târgul Pungești. Astfel profesorul „*a pierdut caracterul ce trebuie să aibă în relațiunile lui sociale. Petrecherile sale îi sunt cu niște oameni fără nici o condițiune, și demoralizate, mai ales fiind pasionat de beție*”²⁴¹ În ședința Consiliului Superior al Instrucției s-a decis deplasarea lui Gheorghe Hrisoscoleo, institutorul superior din Vaslui, inspectorul școlar din districtele Bacău, Tecuci și Vaslui, la Pungești în vederea cercetărilor aferente. Se păstrează și hotărârea Consiliului Superior.²⁴² Procesul verbal al Consiliului Superior din 16 ianuarie 1864 reflectă continuarea activității didactice de către profesorul Gheorghe Popescu la școala din Pungești.²⁴³ Se păstrează memoriul „*de starea școlii din Pungești și a învățătorului Popescu*”, cu purtări „*frumoase*” La școala din Pungești erau înscriși 30 de elevi la clasa a I-a, prezenți 11, și 16 elevi la clasa a II-a, prezenți cinci.²⁴⁴

Contractul de împosesuire obliga pe posesorul moșiei Lipova la construirea unei școli. Intendentul Institutului Lipova din 16 aprilie 1863 arată sosirea lui Ștefan Botez, revizor al Ministerului Cultelor la 5 martie 1863 în satul Lipova, întâlnirea acestuia cu posesorul moșiei, discutarea problemei neînființării școlii, permisiunea posesorului de stabilire a unei încăperi a Institutului, amplasată în partea de răsărit ca locuință și încăpere de școală sau a unei case din partea de apus. Una din locațiile propuse servea de hambar și necesita prefaceri urgente, din cealaltă casă s-au propus două odăi pentru școală. Intendentul Institutului susține imposibilitatea alocării încăperilor amintite pentru școală, una din ele fiind destinată secretarului Institutului, acoperișul fiind realizat de acesta și era lipită de Institut. Potrivit intendentului era imposibilă funcționarea unei școli lângă ospiciul de femei. Hambarul era situat alături

²³⁸ *Ibidem*, f. 40

²³⁹ *Ibidem*, f. 50

²⁴⁰ *Ibidem*, f. 54

²⁴¹ *Ibidem*, f. 58; Raportul lui Ștefan Botez la f. 85-85v și 88

²⁴² *Ibidem*, f. 78-79

²⁴³ *Ibidem*, f. 83; A se vedea și raportul favorabil a lui Gheorghe Hrisoscoleo din 15 decembrie 1863 la f. 83

²⁴⁴ *Ibidem*, f. 84-84v; 89-89v

de ospiciu, în mijlocul gradinilor, semănăturilor și livezii ospiciului și nu putea servi ca școală, potrivit intendentului. Urma ca posesorul moșiei să zidească școala „în cercul regimului comunal”²⁴⁵

Înființarea ospiciului de săraci a necesitat ocuparea tuturor încăperilor de la mănăstire, conform referatului cu nr. 5499 din 5 iunie 1861, al Ministerului Cultelor și al Instrucției Publice.²⁴⁶ Se încearcă reînființarea școlii în încăperile mănăstirii Lipova. Raportul inspectorului general către Minister din 13 mai 1863, susține afirmațiile noastre: „*Spre încredințare(a) Dv despre regularizarea ce se zice că s-ar fi făcut ca școala publică de băieți să se înființeze în încăperile Institutului de Lipova*” nu este posibilă, evidențându-se raportul intendentului cu nr 35, în acest sens.²⁴⁷ D. Miclescu, prefectul districtului Vaslui amintește Ministerului Cultelor, la 25 mai 1863, școala din Lipova mutată la Pungești, și „*supune științii dacă a să se mai execute (în)diplinire(a) condițiilor de către posesorul de Lipova cum Dumneavoastră ordonați cu citata oficie N° 12699*”²⁴⁸

Profesorul Gheorghe Popescu amintește în raportul din 13 iulie 1863 decesul din 1862 la „*una din matroanele acestui târg Pungeștii, anume Rucsanda Mironoe, a căria familie, în învoielile ce au avut între ei cu împărțirea averii au hărăzit din chiria unei binale, una sută lei în folosul sco(a)lei din acest T(ârg) Pungești pe timp de VII ani, începătoriu de la data învoielii, care se păstrează în arhiva desființatei Comisii a acestui târg.*”²⁴⁹

Anterior datei de 21 iulie 1872, ospiciul de femei a fost mutat la mănăstirea Răchitoasa.²⁵⁰ Prefectura Vaslui informează Ministerul Cultelor, la 19 noiembrie / 1 decembrie 1873: „*La ordinul Domniei Voastre N° 11410, cu respect am de onoare a vă răspunde că după încredințarea ce mi dă Domnul Subprefect, plasei Racova, prin raportul N° 5621 încăperile de pe proprietatea statului Lipova sunt foarte potrivite pentru școala comunală și se pot întreține de comună în cea mai bună stare*”²⁵¹

Unele surse plasează înființarea școlii din Valea Hogeii la 1882, sub întreținerea comunei, fiind frecventată de 20 de elevi.²⁵²

1. - 1743 (7254) septembrie 2. - Mărturie hotarnică

Din porunca mări(e)i sale Prea Înălțatului Domnului nostru Io Ioan Neculai V(oe)vod

²⁴⁵ *Ibidem*, f. 61-62

²⁴⁶ *Ibidem*, f. 11-11v

²⁴⁷ *Ibidem*, f. 60

²⁴⁸ *Ibidem*, f. 68

²⁴⁹ *Ibidem*, f. 68

²⁵⁰ *D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 586*

²⁵¹ *Ibidem*, f. 602

²⁵² *Marele dicționar geografic al României*, vol. IV, p. 174

Facem știre, cu această mărturie a noastră, că după luminată cartea mări(e)i sale lui vodă, am venit pe Lipova, unde iaste satul Pătrășcanii din fund, și Negrileşti din gios și Oneștii mai din gios, având giudecată răzășii dintră (a)cesti moșii de Lipova ot țin(utul) Tutovii, ei în di ei la Divan și înaintea domni(e)i sale Sandul St(u)rz(a) vel logofăt, zicând ei că această moșie întreagă au fost a prestrămoșilor lor, lui Ivan, și au rămas împărțitoare pe patru bătrâni, ficiorii lui Ivan, anume, Gavril, din care s-au răspuns Hariton și Carp Dorobăț sin Vasilie și Nacul sin Tofanii fetii lui Gavril, și Vasilache Cozma vătavul cu frații săi și Măriuța fata preutesii Vasâlcăi și Ursul Crastavățu sin Dumitrac(h)e și alți frați și niam a lor, nepoți și strănepoți ce s-ar trage din Gavril sin Ivan, și popa Neculai de la Scânteia zet Nastasiei și Costandin Ojog zet Măriuții fetii lui Măriuțe, și alți frați și niam a lor, ce s-ar trage din bătrânul Mirca tij ficior lui Ivan, și iarăș(i) Pavel Cermeiu, ficior Ilenii, nepot lui Vulpe, și preutul Iftimie ot Gpod, și alți frați ai lor ce să trag din Vulpe, carii să răspund din bătrânul lor Cucoș sin lui Ivan, și iarăș(i) popa Nicolae de la Scânteia cu alți frați ai lui ce s-ar trage din bătrânul Racleș tij ficior lui Ivan. Și dând ei samă că tot așa au ținut moșia și părinții lor, dar acum înmulțindu-să niamurile și moșia fiind neîmpărțită, s-au scormit pricini între dânșii pentru dijma locului, căci neștiind ei cine câtă carte vor ave(a), să întindă fiișt(e)care a[șters] mai mult decât să cădea.

Deci, noi după poruncă am chemat pre toți răzășii față și luând seama, așa s-au primit și înaintea noastră ca să li să înpartă moșia pe patru acești bătrâni ce-s numiți mai sus, și noi încăș am purces și li-am măsurat moșia împreună cu dânșii cu funie de douăzăci de stânjâni și stânjinul de opt palme cu palma lui Andrian Cozma vătavul, și fiind o moșie în codru [rupt] și răzășii mulți, li-am făcut pământurile câte de zăci stânjâni în lat și câte de dou(ă) sute de stânjâni de lungi, și s-au aflat peste tot pământul de țarină 844 pământuri, și s-au venit pe bătrân câte optzecișisă de pământuri pe acești patru bătrâni, și s-au mai aflat în partea de jos poiane de fânațu peste tot 828 pământuri, și s-au împărțit pe patru bătrâni și au venit de bătrân câte 82 de pământuri, și așa s-au împărțit locul cel de țarină din sus pe patru bătrâni, și s-au dat în fundul Lipovii 86 pământuri partea bătrânului Cucoș, și s-au stâlpit cu o piatră hotar în capătu(l) din sus de casa lui Crăciun, în poiana Doamnii, fără o poeniță din fund care s-au socotit iar în partea acestui bătrân la parte(a) sa de fânaț din gios, care ace(a) piatră hotar bate la dial la codru și la vale bate drept la luncă peste Lipova și să su(i)e iar la codru, și după această hliză s-au dat iar 86 pământuri camp, partea bătrânului Gavrilii din care să trag Dorobețăștii, și Cozmuleștii cu alți frași ai lor, și iarăș(i) s-au stâlpit cu o piatră hotar într-un pisc din gios de pâraul lui Roman, cu o poeniță piste Lipova, care piatră iarăș(i) bate la dial la codru și la vale piste Lipova din luncă. Și să sue la codru și după această hliză s-au dat 61 pământuri pol o cumpărătură a vătavului Andriian Cozma, ce-au avut cu zapis din bătrânul Mirca de la un Pricopie Rășc(h)itori ce-au fost față și la hotărât, și s-au stâlpit și ace(a)stă parte de pământ cu o piatră hotar pe podiș și bate iar la dial la codru și la vale peste Lipova, și iar la codru și după aceasta s-au dat partea bătrânului Mircăi 91 pământuri pol fără cele 61 pământuri pol ce-s numite mai sus, și s-au stâlpit și partea acestui bătrân cu o piatră hotar mai gios peste luncă, pe costișă dialului ce să c(h)eamă Calea Roatii pe din gios de țarină care desparte bătrânul Mircăi din sus și bătrânul Racleș din gios, și bate iar la dial la codru și la vale piste Lipova iar la codru și după aceasta s-au maid at și hliza

bătrânului lui Racleş iar 86 pământuri și iar s-au mai stălpit cu o piatră hotar în valea Nastii în șes la mijlocul văii și bate la dial iar la codru pe vale și la vale în gios bate piste Lipova, și să sue la dial la codru pin valea Moipăi și la acest bătrân Racleş s-au mai dat 61 pământuri loc, ce nu i-au agiunsu la doi bătrâni să-și pliniască part(a) de fânaț care i s-au dat costișe dispre apus 140 pământuri toate poenile bez un loc de prisacă a lui Dorobățu ce-au rămas să-și stăpâniască cu curățituri înpregiur și fără un vad de moară cu poeniță în lunca din gios ci este iar a lui Dorobățu, iar [...] coatișe dispre apus cu câmpu, cu poeni, cu codru, să-l țâie tot, iar lunca din gios cu părăul Lipovii și pără în hotarul Dragomireștilor să-l stăpânească bătrânul Gavril, neavând luncă la partea lui. Iar din piatra hotar ce s-au pus în valea Nastii care arată mai sus pe bătrânul Racleş, sau maid at șăsprăzăci de pământuri pol vătăvului Andriian Cosma partia din fânaț ce-au avut cumpărătură de la Rășc(h)itoriu din bătrânul Mirca, care iar s-au stălpit cu o piatră hotar mai din gios într-un pisc, altă piatră hotar în costișe dinspre răsărit disparte partea din sus a Gavrilăi, iar partea din gios a bătrânului Cucuș care sânt la o parte câte 86 de pământuri, însă partea lui Cucuș cuprinde cu poiana ce(a) mare din gios până în luncă, iar la luncă să n-aibă triabă căci i s-au dat luncă din sus în fundul bătrânului Cucuș, iar pentru o cumpărătură a preutului Lupan ce-au avut cumpărătură cu zapis de la un Costandin Drăgău din partea lui Miron i s-au dat cinci pământuri ace curățitură pea pa Lipovii la sfredelitul unde îi scrie zapisul să-ș stăpânească acea cumpărătură, care s-au venit acum pe partea de fânaț a bătrânului Cucuș din gios; Iar pentru un loc de prisacă a lui Andriian Cozma ce s-au venit în partea bătrânului Cucuș în partea din săs în capul [...] din dial în codru, iar s-au rămas să-și stăpânească, ori să-i facă răzăși pe hliza dumisale; cu zămnic și cu altele cum este acela. Iar pentru un loc de prisacă a lui Neculae Crăcimariul ce s-au venit pe bătrânul Mirca în capul pietrei din sus în codru, în costișă dispre apus, i-au rămas să-ș stăpânească locul și altă curățitură a popii lui Pavel Mătanii ci este iar pe parte bătrânului Mirca piste Lipova într-un scruntariu, iarăși stăpânească curățitura. Iar pentru livezi ce s-au venit acum la hotărât pe hlizile altora toți să-ș stăpânească livezile lor până când le-ar face răzășii livezi ca acele pe hlizele lor, și atunci vor merge fieștecare la livezile lor dip e hliza lor, și cum li s-au hotărât și s-au priimit am dat și de la noi această mărturie, ca să-ș facă și întărituri și s-au iscălit și răzășii ot Lipova.

Let 7254 sep(tem)v(rie) 2

Simion C(h)eșco uricariul
 Andrian Hușanul
 Ierei Iacov ot Tolești
 Argirie monah
 Ierei Neculae ot Scânteiae
 Ierei Pave lot Bungești
 G(h)eorg(h)ie sin Isaia
 Hariton ot Lipova
 Monah Curpu
 Dobrița, Despina zet Pavăl marturi
 Lefter Dorobăț
 Iane sin Bulbașe

Această copie fiind prescrisă de pre cea adevărată matcă hotarnică și urmată din cuvânt în cuvânt pentru aceia am adevérito și eu cu a mea iscălitură. Însă copie de pe matca hotarnică veche.

Dorotei arhimandrit și stareț S(fintei) M(ănăstiri) Niamțului și Secului
1802 iuli(e) 25

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, dosar 284, f.1, Copie

2. - 1781 iulie 3. - Învoiala dintre răzăși și mănăstirea Secu prin care schitul Lipova primește de veci două vaduri de moară în schimbul a zece funii de câmp.

Adiverim cu acest zăpis al nostru la mâna părinților de la Sf(ânta) M(ănăsti)re Secul, că viind din luminata porunca măriei sale lui vodă cu dum(nea)lui pah(a)r(nicul) Costandin, dum(nea)l(ui) stolnicul Iordache Geuca, ca să hotărâm părțile de moșie a schitului Lipovei și trăgându-să toată moșia a schitului Lipovei ce este închinată la Mănăstirea Secul și având M(ănăsti)rea ca să ia dreaptă parte una sutășasăzăci funii, dar având și răzășii două vaduri de moară pe parte(a) de moșie a schitului, am socotit și ne-am învoit cu părinții și ne-au lăsat zece funii de camp din partea schitului și schitul să aibă ași stăpâni acele două vaduri de moară și noi să nu avem a răspunde înprotiva acestor două vaduri de moară, ce în veci să fie drepte a schitului. Și la această învoială au fost de față dum(nea)l(ui) kk Iordachi Geuca, stolnicul, ce ne-au fost hotarnic și alți oameni mulți răzăș(i) și înpregiuraș(i), care s-au și iscălit și puinduș(i) degitele și noi să nu mai avem a răspunde și a zice că mai avem vaduri de moară pe moșia schitului.

Iscăliți

Antioh Cozma răzăș

Ierei Iacov ot Lipova răzăș

Ierodiacon Estofi Crastaveț răzăș

Nastasie Zota răzăș

Lupul Nicuță răzăș

Ursul Căleap răzăș

Gavriil Hâncul răzăș

Iordache Mandrea răzăș

Iordachi Șorogă ierei răzăș

Ierei Toma răzăș

Ierodiacon Istrati răzăș

Costantin Borșu răzăș

Vasile Zamă răzăș

Silivestru monah răzăș

Vasili Iordachi răzăș

Toma Iordachi

Mihălachi Nechita

Mihăilă răzăș

Vasile Căruntul răzăș

Toadir Ariton răzăș

Ierei Dumitru răzăș

Și fiind eu rânduit din porunca Măriei sale lui Vodă și văzând învoiala între dânșii am iscălit.

1781 Iulie în 3 zile

Iscălit Iordachi Gevca stolnic

Pentru întocmai cu or(i)gi(n)alu(l)

Falasii monah registrator

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 6, Copie

3. - 1781 iulie 7. - *Mărturie hotarnică*

Copie

Facem știre cu această mărturie hotarnică, că după alte multe pricini și giudecăți ce au avut mai înainte, după cum arată carte(a) de giudecată, acum de iznoavă ni-au adus părinții luminată porunca mări(e)i sale Costandin Dimitrie Moruz Voevod, pentru care ne poruncește mărie sa ca să mergim să alegem și să hotărâm niști părți de moșie din satul Lipova, care părți de moșie le-au cumpărat Vasalache Cozma șet(rar), Andrian Cozma vat. cu zapișă și li-au dat danie schitului Lipovei, care I-au făcut ei mai înainte. Și înzăstrândul cu aceste părți de moșie I-au dăruit sfintei monastiri Secului. Deci sfinții părinți cercindu-ș(i) dreptate(a) la mărie sa ne-au rânduit ca să mergem să-i odihnim. Deci, noi după porunca mări(e)i sale, am mersu la numita moșie de mai sus arătată și am strânsu pre toți răzășii, atâta pre cei bătrâni, cât și pre cei tineri, anume, preot(ul) Iacov, diaconu(l) Istrati, diaconu(l) Vasăle, Antioh Cozma, Lupul Năcuti, Lupul sin preot Iacov, diaconu(l) Istrati, Crastaveti, Gavriil Hâncul, Vasăli Zamă, Tudosi Barbul, Vasăli Căraușul, Ștefan Dudău, Ștefan Crăciun, Toma Iordachi, Dumitra Duculeasă și alți răzăși, asămine(a) acestora. Și făcând funie de doăzăci de stânjăni, cu stânjănul de opt palme domnești, și luând a măsura din fundul Lipovii din sus în jos, pără în lunca Dragomireștilor și s-au găsit în tot hotarul Lipovei trei sute patruzăci de funii și aruncând soma s-au făcut pe patru bătrâni ce s-au dat câte 85 funii, adică bătrânul Racleș, și bătrânul Mirca 85, și bătrânul Gavriila 85, și bătrânul Cucuș 85, și s-au dat bătrânul Racleș întreg monastirii fiind cumpărat de Vasălache Cozma șat(rarul), de Andrian vat, de la popa Neculai de la Scânteii, cu zapis. Și s-au mai dat în parte monastirii din bătrânul Mirca trii părți. Iară a patra parte au rămas în parte(a) Dumitrii Duculesă, fiindui cumpărătură cu zapis. Și iarăș(i) s-au mai dat în parte schitului și zăci pământ(uri) cei sânt dat(e) danie de la popa Necolai și s-au mai dat iarăș(i) în parte monastirii, dintru a cince parte trii părți din bătrânul Gavriila, iară o parte ce au rămas dintru a cince parte s-au dat în stăpânire(a) lui Ioniță Hușanul, și iarăș(i) s-au mai venit în parte(a) monastirii trii funii și giumătate parte a trii frați din bătrânul Cucuș parte(a) Dudăeștilor. Și aceste părți strângândule toate la un loc, care părți sânt arătate mai sus că s-au dat în parte(a) schitului s-au făcut deplin

doi bătrâni deplin întregi, asică una sută șaptezăci de funii, care s-au împlinit toată parte(a) schitului și s-au făcut de bătrân câte 85 de funii și câte un vad de moară de tot bătrânul, adică la patru bătrânul, dar dintraceste patru vaduri s-au venit dou(ă) schitului și dou(ă) răzășilor și după hotărâre(a) ce am făcut s-au venit ș(i) aceli dou(ă) vaduri ale schitului, dar pentru celi dou(ă) vaduri de moară răzășăști, am hotărât de au dat schitul din parte(a) schitului zăci funii și să-ș(i) stăpânească aceli dou(ă) vaduri răzășăști, fiind că nu au găsit cu cale aș(i) stăpâni ră(ză)șii vadurile pre locul mon(astirii). Și iarăș(i) s-au mai scăzut din parte(a) monastirii, tij zăci funii pentru că s-au dat ca să fie aripe locului răzășilor, fiind că schitul au luat în prețul după cum esti stare(a) lui, tot locul cel bun, și cari este de hrană și mai de frunte după stare(a) locului. Iară în parte(a) răzășilor, s-au venit loc mai prost și strâmt, și pentru aceasta am scăzut din soma schitului și am dat în parte(a) răzășilor și au rămas ale monastirii drepte funii 150. Și s-au început parte(a) schitului, din sus de schit, din mijlocul sileștii Pătrășcanilor în gios, unde s-au pus o piatră hotar din deal de drum în mijlocul sileștii, și împotriva aceștii p(i)etri s-au pus altă piatră mai la deal, lângă un drumușor ce vine de la schit și mergi la casa preutului Iacov, și de la piatră la dial în margine(a) pădurii sau făcut un bour într-un carpăn, și din bour tot la dial spre răsărit pără în muche(a) Racovii, și din piatra ce(a) din mijlocul siliștei spre apus împotriva unii rupturi, ce esti din vale de drum piste apa Lipovei tot la dial p(r)in codru pără în muche(a) Tutovii, afară de o curătură ce s-au dat în parte(a) preutului Iacov, și din piatra aceasta de mai sus arătată și în gios pără în lunca lui Hogiu s-au găsit 30 de funii, și peste luncă din gios din margine(a) Țărăncuții, în gios pără mai din gios de un budăi ce l-au făcut diaconul Vasăle într-o râpășoară, s-au pus o piatră, și din lunca ce s-au zis mai sus, pără în piatră s-au găsit 55 de funii și s-au stâlpit cu piatră, ce sa mai zis, și din piatra aceia tot cam pe coastă mai la dial s-au pus altă piatră, și împotriva p(i)etrilor tot mai la dial într-un stejăraș, cam pe coastă în margine(a) pădurii s-au făcut alt bour într-un fag îngemănat, și din fag treci drept piste vale(a) Purcăreștilor, și tot la dial spre răsărit pără în muche(a) Racovei. Iară în parte(a) despre apus, din curătura preutului Iacov, de supt lunca lui Hogiu în gios pără împotriva hotarului despre răsărit s-au găsit 65 de funii și s-au dat în parte(a) monastirii aceste funii ce s-au zis mai sus, și dispre apus și dispre răsărit s-au pus o piatră hotar împotriva p(i)etrii cei dispre răsăritdin dial drum. Și din piatră la dial spre apus, aproape de codru pe costișă, s-au pus altă piatră hotar și din piatră la dial mai di(n) vale de margine(a) codrului într-un plop s-au făcut bour, și din plop la deal tot p(r)in codru, pără în muche(a) despre Tutova. Și așa s-au ales toată parte(a) mon(astirii) și s-au stâlpit cu p(i)etri de giur împregiur și s-au învoit schitul cu răzășii, și răzășii cu schitul, și s-au făcut așăzământ cu zăpis și la o parte și la alta. Și de acum înainte nici călugării să nu aibă triabă a mai treci pe parte(a) răzășilor, cum nici răzășii pe parte(a) monastirii, cât și pentru dou(ă) poeni di pi vale(a) Tisii, ce-au părinții zăpis iarăș(i) de danii de la popa Paval metanie, și altă poeniță din vale(a) Țărăncuții s-au dat să le stăpânească schitul. Iară pentru locuri de prisacă vechiu s-au găsit un loc de prisacă a preutului Iacov și în hotarnica vechi, și s-au dat iarăș(i) la stăpânire(a) preutului Iacov. Iară, alte locuri de prisacă ce nu s-au găsit în hotarnica vechi, nu s-au dat voi(e) a le stăpâni, care vor fi pre locul mon(astirii), cum și alte vaduri de moară ce s-ar mai găsi pre locul mon(astirii), să n-aibă triabă răzășii. Și așa am socotit și i-am așăzat și ei s-au învoit

răzășii cu schitul și schitul cu răzășii. Și pentru aceasta am dat și noi această mărturie hotarnică la mâna părinților ca să le fie de credință. Iară pentru patru lunci ce sânt în tot hotaru(l) Lipovei s-au dat de bătrân câte o luncă, adică răzășăști dou(ă) și a schitului dou(ă), și s-au dat schitului să-ș(i) stăpânească lunca lui Hogiu și lunca Dragomireștilor pără în pârâul Puturos și din zare în zare cercetândușă și de crămine și nemairămânându-le răzășilor cuvânt de răspuns, am iscălit și eu.

Anul 1781 luna

iuli(e) 7 zile

Costandin Păladi păharnic

Iordachi Geuca biv vel stolnic

Diacon Costandin Borș răzăș

Antohei Cozma răzăș

Iordachi Șoroagă Ierei răzăș

Și eu am scris această hotarnică carii m-am și iscălit eu Ierei Dumitru răzăș, Diaconu Istrate răzăș, Vasăli Zamă răzăș, Ioniță Ogiog răzăș, Diaconu State Crăstavete răzăș, Lupu Năcuțu răzăș, Gavril Hâncu răzăș, Ștefan Crăciun, Ierei Costandin, Toma Iordachi răzăș, Teodor Barbul ot Lipova răzăș, Lupu Iacov răzăș, Dumitra Duculiasa, Vasăle Căruntul răzăș, Ștefan Dudău răzăș.

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, dosar 284, f. 2-3, Copie

4. - 1818 mai 10. - Mărturie hotarnică pentru bătrânii Cucoș și Gavril din moșia Lipova.

Fiindu rânduie cu poronca cinstitei isprăvniciei Tutovii după cartea gospod. ca să hotărâscu tot trupul moșiei și să-l și împart după spița de neam ce vor ave(a) fiecare răzăș. Eu după poroncă mergând la fața locului și strângând toți răzășii față, și cu toate hârtiile dovezi cine le-au avut și hotarnice vechi și făcând funii de 20 stânjini, și stânjinul de 8 palme gospodu, și începând a măsura ma întâi partea mănăstirei din peatra săliștii Pătrășcanii în giosu, și s-au găsitu 340 funii, funia de 20 stânjini.

Mai cerând părintele Sofronie la răzăși din bătrânul Cucoșul și din bătrânul Gavril 14 funii și 4 stânjini după câteva zapise ce le are sfânta mănăstire de danie, ca să i le deie de la peatră în giosu, răzășii au pricinuit a nu da păr nu se vor giudeca. Care peatră este și acum pusă de dumnealui răposatul stolnic Iordache Geuca fiind hotarnic; Care peatră despărțitoare de răzăși este despre răsărit în piscu sub un stejărel întru care s-au făcut și bour; Și de acole coborând drept până la vale s-au mai făcut și alt bour întru un vișin în apa Lipovii; Și de acole mergând spre zarea Tutovii despre asfințit pe lângă o răchită pe din sus alături ce-i zic Valea Onților și tot la deal mergând, iarăși s-au mai făcut bour întru un stejar fiind și peatră, și în zarea Tutovii iarăși s-au făcut bour. Și întorcându-ne la vale iarăși au pricinuit părintele Sofronie de a cere acele 14 funii și 4 stânjini a i se da în giosu, răzășii au pricinuit a nu da păr nu se vor giudecamăcar că părintele Sofronie are și mărturiea rânduieților iarăși cu poronca cinstitei isprăvniciei fiind că tot trupul moșiei Lipovii au fost 4 bătrâni, anume:

Cucoșu, Gavril, Mirca și Raclișu ce sânt dați daniel sfinței mănăstiri, bez vaduri de moară ce să arată prin hotarnice; Iară răzășilor au rămas iarăși două lunci adică: lui Cucosu și Gavril lunca Stărminoasă și lunca de din sus de la păraul Mălos pe din giosu de poiana Humii; Iară poiana Humii și Codrul Negru după hotarnica veche au rămas ca să se împartă în două cu sfânta mănăstire Lipova, după hotarnica veche și alte dovezi ce se văd la mâna părintelui Sofronie. Și de acolo am început a împărți fieștecărui răzăș cum în gios arăt, și pentru aceasta am dat această țidulă de mărturie la mâna părintelui Sofronie egumenul sfinței mănăstiri Lipovii cu suma stânjenilor, care de se vor găsi mai mulți la răzăși să întoarne a da sfinței mănăstiri, și de se va găsi mai mult la mănăstire să întoarne răzășilor înapoi. Iară suma stânjenilor răzășilor arăt în giosu a fieștecărui bătrân.

1818 - mai - 10

unii	tă:	alme	
0	0		S-au dat partea Cozmii dintra mănăstirii în gios
	0		S-au dat partea Crăciuneștilor i Sandului de Budești
	0		S-au dat partea Popii lui Iacob
	0		S-au dat partea Crastvițeștilor
	0		S-au dat partea Lipovanului
	0		Partea lui Ioniță Hușanul
	0		Partea Dumitrului Duculesăi
	0		Partea Onesăi
	0		A lui Ifimi Grosul din partea Lipovanului
	2		Sandului de Bunești
	2		S-au dat săliște den sat înnvalea prisăcii cei zic și valea Putinilor din valea Gavrilii
	0		S-au dat partea Crastvițeștilor
	0		S-au dat diaconului Istrati cu neamul Motoineștilor
	0		S-au dat Lipovanului
	0		S-au dat Crăciuneștilor
	0		S-au dat Lupului Năcuți
	0		Motoinei
	0		Popi lui Iacob
	0		Crastvițeștilor
	0		Motoineștilor
	0		Cozmii de Budești
	0		S-au dat Tofanei
	0		Popii lui Iacob
	0		S-au dat parte Lipovanului: și cu așa s-au încheiet parte bătrânului Gavrilă păra la poiana Humii, care s-au găsit afară de lunci.
	0		Adică optzecișicinci funii de lunca și Poiana Humii
5			

Funii	Stă:	Palme:	Partea bătrânului Cucosu în giosu arātu
2			Partea Căruntului din giosu
14			Partea popii lui Iftimi Căldare
12			Partea lui Toadir Areton
17	10		Partea lui Teodosie Barbul
4			S-au dat în dealul Zbârciului din sus de sat
5	10		S-au dat diaconului Istrati
15			S-au dat d(um)n(i)sale banului Ioan Tăltul din partea lui Cucosu
1	5		S-au dat lui Cucosu
2	13	2	S-au dat lui Tudosi Barbu
6	3	2	S-au dat parte lui Iftimi Căldare
2	10		S-au dat lui Vasili Căruntul în Bahnă
1	10		S-au dat diaconului Istrati tot în Bahnă
			Adică optzecișipatru funii, 6 stânjini, 4 palme facu numai de câmpu, afară de poiana Humii și Codru Negru și de două lunci în care iarăși se arată câte funii s-au găsit
			Lunca de din sus de satu cei zic Stirmănoasa
			Lunca de din sus în Bahnă
			Poiana Humii
84	6	4	Fac, și cu așa s-au încheiet toate măsurile acestor doi bătrâni Cucosu Gavril în carele după hotarmice vechi este și sfânta mănăstire Părtașă de a lua dreptu în două din poiana Humii și din codrul Negru. Și pentru această mărturie am dat și de la mine această Adevărată mărturie la mână păr.
19			Igumenului Sofronie din schitul Lipova, ca să-și poată afla dreptate de
15			împresurare a 14 funii, 4 Stânjini cei are a lua de la răzăși după daniile ce
10	6		sânt față și date de bună voia lor.
44	6		

1818 maiu 10

Is(călit) Dumitrachi Rojeniță mazil fiind rânduit și adus de toți răzășii Lipovii.

Is(călit) Georgi Holtea am fost față când s-au dat aceste șidule de măsură și la mâna păr. Sofronie și sânt martor și răzășu.

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 7 – 9, Copie

5. - 1820 februarie 29. - Carte de judecată a divanului, la jalba fiilor lui Ioniță Toderășcu din satul Valea Oanei, în care se hotărăște ca frații și neamurile lui Cozma Borș să stăpânească părțile de moșie din Obârșeni și Lipova, ținutul Tutova, cumpărate cu zăpis de la Andronache Toderășcu.

Grigori Vasile și Dumitru sânt Ioniță Toderășcu din satul Vale Oanii, țin. Tutovii, s-au jeluît Domnului Mihail Gr. Șuțul, că în moșiile Obârșeni și Lipova dela acel țân(u)t având și ei părți de moșie de pe părintele lor Ioniță Toderășcu, frate cu Andronache, Andreiu și Safta, toți ficiorii lui Toderășcu sin Onosăi Postolache Oai. Acele părți de moșie le-a stăpânit Andronache, fiind cu șădere acolo. După moarte lui Andronache, mergând ei jăluitorii să-ș ei părțile în stăpânire, i-au înpotrivit un Cozma Borș cu frații și neamurile lui, supt cuvânt că le cumpăraseră ei. N-au arătat la 1812

zapisul, la cercetarea unor mazili rânduși de isprăvnicie. Anul trecut, după alte jalobe, a cercetat spălarul Ioan Jora. La cercetarea de acum, Enachi și Cozma Borș înfățișează un zapis din 1783 Aug. I prin care feciorii lui Toderașc vând cumnatului lor Constandin Borș i sorii lor Rucsanda și ficiilor lor toată parte lor din moșie Obârșanii, ce o au aleasă, cum și altă bucată de loc despre apus ce să lovește în zari cu moșăi Voineștii, cu doă locuri de prisacă, cu livezi, pentru 200 lei. Au mai arătat și un alt zapis al tătălui jăluitorilor din anii 1795 iscălit și de alți marturi prin care arată că frații lui neîmpărtaşându-l din vânzarea Obârșanilor, vinde și el de veci toată partea lor părintească din Lipova. Au și cartea gpodu din 1811, scrisă cătră ispravnicii de Tutova, ca să-i îputernicească a-ș stăpâni cumpărătura. Pentru jăluitori, fac mărturii netrebnice Nicolaiu, Ion și Grigorașu Cozma. Jăluitorii rămân de dreptate

1820 Fevr(uarie) 4

Dumitrache Sturza vel log. Drăcache Rosăt cel vornic, Constandin Catargiu vel vornic. D. Ralet cel vornic. Alecu Calimah vel vorn. Costachi Conache vel vorn. Ion Tăutul.

Copie încredințată din '829 Sept. 3

*D.J.A.N.V., Colecția A. Ursăcescu, 134/1820, Copie; Publicat de V. C. Nicolau, în „Miron Costin”, Revistă de cercetări și mărturii istorice, Anul III, nr. 11, noiembrie 1915, Ediție anastatică, vol. II (1915-1916; 1919), Ediție îngrijită de Lucian-Valeriu Lefter, Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, 2008, p. 167-168, nr. 356; Mențione în *Din tezaurul arhivistic vasluian Catalog de documente 1399-1877*, întocmit de Grigore Găneț și Costică-Ioan Gârneață, București, 1986, p.138, nr. 494*

6. - 1820 iulie 18. - Hotarnica moșiei Lipova răzășească.

Hotarnica lui Ilie Niță vornic de poartă pentru moșie Lipova răzășească, din anul 1820, iulie 18.

Copie hotarnicii moșiei Lipova de la 1820 iulie 18. –

Fiind rânduit cu cartea cinstitei logofeții cei mari din anu acest 1820 febr. 18 poruncitoare ca să merg la numita moșie Lipova; Eu după poruncă mergând am strâns pe toți răzășii, unde fiind și dumlui stolnicu Dumitru Sacară, i dumlui jăgnicer. Vasile Duca, i căpit. Ene vichil dum paharnic Vasile Docan, cum și răzășii aratați în giosu: Costantin Musterițe, vătavu Vasile Zătu Mustărițe, Toader Crăciun, Ioan Dieacon, Ioan Dabij, Stefan Dădălacă, Costantin Bratului, Mihalache Popa, George Perju, Costantin Perju și alți frați a lor; Costantin Bârzu, Ioan Potorac cu frații lui, Toadir Nechita, George Severin, Grigoraș, Ioan Munteanu giner, Costantin Crăciun, Antohi Mustăriță, Ioan Ojog, Dumitrache Tudor Aprod, George Copăcen Aprod, Vasile Iacob, George Holte, Ioniță Holte, Lupu Holtea, Vasile Stamate, Ioniță Casiean cu alții a lor, Panaite Ariton, Postel Toadr Seleon, Vasile Banu, Vasile Cărlan, Dieaconu Toma Stamate, Andrei Hicuță cu frații lui, Iordache Mandre, Ioniță Zota, Savin

Crastavete, Ioniță Șoroagă, Toader Cojocar, Semeon Dociul, Dumitru sin Tanasă Georgiu, Costantin Cociorvă, Costantin Onofrei din neamul Lipovanului și cu alte neamuri și semnții a lor; Și cerându-le eu scrisori să-mi arăte, au scos și me-au arătat un ispisocu de la domnul Petru VV: din letu 7039 mai 9, ce întărește lui Ioan Parcalabul Novogradului pe trei sate pe Lipova; Un satu deasupra Lipovii pe Tutova, acum Patrașcanii, unde au fost casăle lui Patrașcan și a fratelui său Stan; Al doile sat pe Lipova din giosu de Patrașcani unde au fost casăle lui Negrilă, acum Negreleștii și al 3^{le} satu pe Lipova din giosu de Negrelești anume Oneștii unde au fost Coste.

Acestea le-au vândut slugii sale lui Ioan Parcalabul, drept 800 zloți tătăraști, iară hotarăle aceștii moșii au umblat la tustrele moșiile pe unde au hotărātu pan Călzii spat. și pan Costia Dieacu, și după acest ispisocu pomenit cu veletu mai sus m-am încredințat că aceste trei moșii ce sânt pe Lipova au fost a lui Ioan Parcalabu, apoi me-au scos și o hotarnică de la un K(h)eșco uricar ce au fost hotarnic la let 7254 sepv. 2 unde arată că Ioan Parcalabul au avut 4 feciori, anume: Gavril, Mirca, Cucuș, Racliș, din care se tragu dintracei bătrâni feciorii lui Ioan Parcalab răzășii ce sânt arătați printraceastă hotarnică; Tij, mi-au mai arătat și o hotarnică din 1781, Iulie 3 de la săvârșitul Iordache stolnic în care împărțeste aceste trei moșii tot pe patru bătrâni, din care doi bătrâni îi dă sfintei mănăstiri Lipova ce este închinată la Sv. Mre Secului, anume: Racleși și Mirca, ce i-au avut cumpărătura Vasilachi Cozma șatar și Andrieon Cozma vataș; Iar doi bătrâni anume Gavril și Cucuș au rămas în partea răzășilor, pe care acum i-am împărțit după neamu și spiță ce ș-au datu dintracești doi bătrâni, și măsurând moșie câtă au rămas în parte(a) răzășilor pe acei 2 bătrâni, bez partea monastirii, am găsit în partea din gios de partea m(ă)n(ăști)r(ii) 1520 stânj(eni): Din lunca ce(a) despre Dragomirești ce este supt stăpânire(a) monastirii, dintr-un frasin unde unde s-au făcut bour și s-au pus și piatră supt frasin, și în sus până iarăș(i) în partea m(ă)n(ăști)r(ii) din gios de un budăiu a diaconului Vasile până într-un pisc la un stejeraș s-au făcut bour și s-au pus și piatră, unde s-au împlinit soma de 1520 stânj(eni) pe mijlocul moșii. Și de acolo lăsând părțile m(ă)n(ăști)r(ii) nemăsurate trecând înainte până în siliștea Patrașcanii din sus de m(ă)n(ăști)r(e) la o piatră unde desparte parte(a) m(ă)n(ăști)r(ii) de a răzeșilor purcegând cu măsura în sus pe mijlocul satului pe din gios de casa lui Antohi Mustăreți și peste pârâu Putenilor și pe din apoia casii lui Ioan Munteanu p(r)in livada Dădăliceștilor pân(ă) la un carpen ce este despre apus de casa lui Mihalache Popa și în sus p(r)in luncă p(r)in poeana Selvinoasa în șăsul pârăului Stăminoasa am găsit 1252 stânj(eni) și de acolo înainte purcegând iarăș(i) cu măsura câmpului în sus pe de la dealu de un brad cei zic poeana Bradului, și peste vale(a) Mărului, și peste dealul Focșii, și peste vale(a) Cucului peste piscul fagului, și peste pârăul mălos, și p(r)in codru până la fundul pârăului adânc și până în zarea Vărăzelului și am găsit 2766 stânj(eni) prin mijlocul moșii care fac peste tot mijlocu(l) moșii alătura(a) cu apa Lipovii pe despre răsărit 5520 stânj(eni) Și măsurând și zările, întâi începând iarăș(i) din giosu din linie ce am făcut luncii m(ă)n(ăști)r(ii) ce este despre Dragomirești unde se desparte de lunca m(ă)n(ăști)r(ii) partea răzășilor începând cu măsura din linie dintr-un sorbu ce am făcut bour și am pus și piatră lângă sorbu și în sus pe zarea Racovii alătura cu Punțeștii ds Costache Cantacuzinu iarăș(i) până în linie ce am făcut despărțitoare părții răzășilor de a m(ă)n(ăști)r(ii) în zarea Racovii într-un stejeraș ce este în linie am făcut bour, am găsit

1845 stânj(eni) partea răzeșilor în josu în Purcăreți; și de acolo trecând iarăș(i) peste partea m(ă)n(ăști)r(ii) purcegând cu măsura dintr-un fag ce i s-au făcut bour și s-au pus piatră. Ca bour și piatră sânt în zarea Racovii făcute cu învoiala egumenului Sofronie de la m(ă)n(ăști)r(ea) Lipova și cu dum(nea)lui stolnic(ul) Sacară i cu dum(nea)lui jigniceru(l) Vasile Duca și cu toți răzeșii, unde ș(a)-au și pus egumenul Sofronie și stol(ni)c(ul) Dumitru Săcară numele în bour, și de acolo mergând cu măsura în sus tot pe zarea(a) Racovii până la o moviliță și bour într-un carpân ce-i făcut de vor(ni)c(ul) de poartă Lefter Jeverdean, ce-au făcut colțu(l) moșiei Onicenilor de Lipova, și acolo este și colțul Mărmurenilor și a Racovii, și am găsit 3179 stânj(eni), și de acolo am pirces p(r)in capul moșiei Lipovii pe podiș la [spațiu gol] pe unde se desparte Lipova de Oniceni până iarăș(i) într-o moviliță și doi bouri făcute iarăș(i) de vor(ni)c(ul) Lefter Jeverdean ce face colțul Onicenilor și Muncelului deasupra Misihăneștilor și locu(l) despre zarea(a) Lipovii, și de acolo am purces pe zare în giosu alătura cu Ciutureștii și în giosu pe zarea Tutovii pe drumul cel mare pe la Luprin, și tot zarea în giosu alătura cu Plopana și tot în giosu zarea cu Ițcanii păr(ă) în linie despărțitoare de partea monastirii despre apus, și am găsit 5847 stâ(n)j(eni), și de acolo am trecut peste partea m(ă)n(ăști)r(ii), și iară am început cu măsura din linie despărțitoare părții m(ă)n(ăști)r(ii) de răzeși, dintr-un bour și 2 pietre cu 6 stâ(n)j(eni) din bouru(l) ce s-au făcut într-un stejăraș, mai la deal în zare până în pietre, și tot zarea(a) în gios pe zarea Tutovii, și tot în giosu până în linie iarăș(i) despărțitoare părții răzeșască de partea m(ă)n(ăști)r(ii) unde s-au făcut 2 bouri într-un fagu și într-un stejar, și s-au pus și 2 pietre unde s-au făcut despărțitură, și am găsit 1370 stâ(n)j(eni). Iar peste tot sântu, zarea(a) despre Tutova 7217 stâ(n)j(eni) și măsurându și capătul din giosu alătura cu lunca m(ă)n(ăști)r(ii) din zarea(a) Tutovii spre răsărit peste apa Lipovii până în zarea Racovei am găsit 1845 stâ(n)j(eni) și cu aceste sume de sus arătate s-au găsit toată încungiurare(a) moșii părțile răzeșilor, bez parte(a) m(ă)n(ăști)r(ii) ci nu s-au măsurat, și după aceste măsuri am făcut și împărțire răzeșilor pe acei doi bătrâni, anume Gavrilă și Cucos, după cum în giosu se arată părțile fieștecărue și la ce locu s-au dat cu bună primire(a) lorîntăiu puindu-să sumel bătrânilor fieștecăruea câte s-au venitu și apoi depuindu-e pe feciorii bătrânilor câți au avutu cu baștină și cumpărături.

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, dosar 284, f. 10-12, Copie

Stânj	Palm.	1820 iulie 17					
		S-a ales partea întregu(lui) bătrânul Gavriil, feciorul lui Ivan părcălabul Novgro care se împarte în 5 bătrâni pe 5 feciori, anume după cum în giosu se arată;					
3152	4	Stânj	Palm.	parmace	<p>Toader căpitanu Crastavete zetu Gavril ace au ținut pe Nastasie, fata Gavrilii Costantin lipovanu zetu Gavrilii Toma fecior Gavrilii Tofana fata Gavrilii Senii Împărțala lui Toader căpit. Crastavete ci se împarte în 5, pe cinci feciori anume după cum în giosu se arată; Dumitrache Apostu Tofana Lipa Onosie, care aceștie sântu împărțâți după spița lor Bătrânu(l) Costantinu Lipovanu ce înparte feciorului seu anume, lorașcu, și lorașcu înparte pe doi feciori anume: Ioan lorașcu l Gergina, însă: Partea lui lorașcu Partea Gavrilii fata lui lorașcu bătrânu.</p>		
		630	4				
		630	4				
		630	4				
		630	4				
		126		6			
		126		6			
		126		6			
		126		6			
		726		6			
630	4		315	2			
			315	2			
Stânj.PalmeParm.							
				39	3	2	Zamfira fata lui Ioan lorașcu
				39	3	2	Smaranda sor(a) ei, vândută dum. Costantinu Carpu cu zăpisul din 1797.genar 2.
							Grigoraș lorașcu
				39	3	2	Lupul lorașcu; Aceștia sânt feciorii lui lorașcu fecior lui Ioan lorașcu bătrânu.
				39	3	2	Simina, fara Elenii ce o trage Ștefan Venc(h)iu
				8	6		Irina fata Elenii
				8	6		Ioan feciorul lui Pricope, nepotu(l) Nastasie, strănepot lui Vasile lorașcu.
				26	1	1	Vasile fecior lui Anton
				8	6		Apostu brat lui
				8	6		Kiriacu brat lui, vândut dumi.
				26	2	1	Costantinu Carpu cu zăpisul din 1796 spr. 3.
							Nastasie
		26	2	1			
		6	4	5			
		6	4	5			
		6	4	5			
		6	4	5			
		31		1			
		10	4				
		10	4	-			
		7	7				
		7	7				
		7	7	-			

	7	7		Ștefan zet lui Vasile Iorașcu
	6	2	3	Marie fata Anii nepoată lui Vasile Iorașcu.
	6	2	3	Toader Bratu.
	6	2	3	Antohei brat lui.
	1	...		
	1	2	1	Ioan brat lui; aceștia sânt feciorii Anii fetii lui Vasile Iorașcu.
	1	2	1	pol, S-au dat unii fete Aștefanii ce o trage Ioan Fagaraș.
	1	2	1	Gafița fata Savinii nepoată lui Ștefan den fată, vândută dum. Costantin Carpu cu zăpis din 1795 mai 15.
	1	2	1	Marie Făgărășoae.
	6	2	3	Toader Malancași.
	7	7		Ilinca fata lui Onofrei.
	7	7		Costantin Onofrei, vândutu.
	7	7		Catrina sor(a) ei.
	7	7		Ioana sor(a) ei.
	7	7		Istrati fecior Acsenii.
	...			Tanasă brat lui.
	4	3	3	Ioan brat ei; Aceștir sânt feciorii Acsnii, nepoți de fată lui Ștefan, feciorul G(h)erg(h)inii.
	4	...		
	4	3	3	Vasile fecior Vasilcâi.
	4	3	3	Costantin brat ei.
	4	3	1	Elena sor(a) ei.
	4	3	1	Vasilca sor(a) lor.
	...			Safta sor(a) lor; Aceștiea feciorii Vasilcci fetii Acsenii
	26	2	2	fata lui Ștefan fecior G(h)erg(h)inii.
		Lupul fecior Paraschivii fata Acsenii strănepoată G(h)erg(h)inii.
	26	2	1	Costantin Dădălică.
				Ștefan Dădălică.
	13	1		Acsenie.
	13	1		Anița; Aceștie sânt din Nastasie fata lui Ștefan fecior G(h)erg(h)inii.
	...			
	26	2	2	pol, Iordache fecior Nazarii fata Catrinii vândută la dumlui Costantin Carpu cu zăpis din 1795 noemb. 25.
				pol, Ioniță brat lui.
	26	2	2	Marie.
				Todosie sor(a) lor.
				Ioana sor(a) lor; Aceștie sânt feciori Nazariei, fata Catrinii, nepoți Mariei, strănepoți G(h)erg(h)inii.
				Ilie fecior lui Pavel, nepot Mariei, strănepot G(h)erg(h)inii, vândut cu zăpis la dum(nea)lui Costantin Carp cu zăpis din 1793, noemb(rie) 17.
				Vasilie fecior Mariei vândută tot la dum(nea)lui Costantin Carp cu zăpis din 1795 noem(brie) 25.
				Safta fata Todosiei.
				G(h)eorg(h)ie Ciorc(h)ele brat ei fecior Todoscâi, fata Mariei, nepoată G(h)erg(h)inii.
				Ioan fecior lui G(h)eorg(h)ie Pleșca, nepot Sofroniei, vândut dum(n)ealui Costantin Carp cu zăpis din 1793 octombr(ie) 26.
	14			Ștefana; aceștie sânt feciorii Mariei, fata G(h)erg(h)inii.
	14			<i>Unde li s-au dat această sumă de stânjeni</i>
	14			Stânj. Palm. Parmace
	14			103 - În Curpărești.
	14			63 6 6 În lunca de lângă sat.
		80 În dealul Focșii.
	23	2	6	200 În fundul Băhnii cu 105 stânj. a
	23	2	6	dum.
	23	2	6	C(constantin) Carp.
				100 În Poeana Humii.
	17	4	-	84 - - În Codru(l) Negru despre

315	2	17	4	-	Bărlăzel
		17	4		cu 26 stânj(eni) a dum(nealui)
		17	4		C(onstantin) Carp, partea lui Ioan
					Fecior lui G(h)eorg(h)ie Pleșca.
		17	4		Partea lui G(h)erman fecior Tomii, care Toma bătrânul
		17	4		au avut trei feciori anume: G(h)erman, Ionașcu, Marie.
		17	4		Dumitrac(h)e Tudor aprod.
					Gavriil Tudor.
		3	4		Alecsia.
		3	4		Ioana sor(a) lui Dumitrache Tudor.
	3	4		Elena; Toți feciori Tofanii și nepoți Ilenii, strănepoți lui	
	3	4		Alecsandru, prestrănepoți lui G(h)erman.	
	3	4		G(h)eorg(h)ie Copăceanu.	
				Marie sor(a) lor.	
	5	6	6	Elena sor(a) lor, toți feciori Ursului, nepoți Elenii,	
	5	6	6	strănepoți lui G(h)erman.	
	5	6	6	Marie.	
				Catrina.	
	2	7	3	Vasile Iacov.	
	2	7	3	Ilincea; Aceștie sânt feciorii Lupului sin Popa Iacov,	
2	7	3	nepoți Ilenii, strănepoți lui G(h)erman.		
2	7	3	Catrina fata lui Necolae.		
2	7	3	Stratina sor(ă).		
			Ilincea sor(ă); Aceștie sânt feciorii lui Necolae și nepoți		
			lui G(h)erman.		
			lordac(h)e, fecior Ursului.		
			Anița.		
			Irina.		
			Nastasia.		
		...	Parasc(h)eva; Aceștie sânt feciori și nepoți Ursului		
1	6	6	Caleapu.		
1	6	6	Parasc(h)eva, fata lui Costantin.		
1	6	6	Safta sor(ă).		
1	6	6	Ioan brat lor; Aceștie sânt feciorii lui Costantin și		
1	6	6	nepoți lui Necolae, strănepoți lui G(h)erman.		
			Ioniță Holte fciior Savinii.		
6	2	1	G(h)eorg(h)ie Holtea brat.		
6	2	1	Costantin brat lor.		
6	2	1	Ioana sor(a)lor.		
6	2	1	Iftinie(a) sor(a) lor. Aceștie sânt feciorii Savinii.		
6	2	1	Pol, Ioan fecior Saftii, nepoți Savinii.		
6	2	1	Pol, lordac(h)e brat.		
...			Pol, Elena sor(a) lor; Toți nepoți și strănepoți lui		
2	1	5	Necolae, fecioru(l) lui G(h)erman.		
2	1	5	<i>În părțiți lui Ionașcu, fecior Tomii și nepotu(l) Gavriilii.</i>		
2	1	5	Partea lui Ionașcu care au făcut 2 feciori pe Crăciun și		
2	1	4	pe Ștefan.		
2	1	4	Lupa fata lui Andrieanu.		
			Marie sor(a) ei.		
			Costantin brat.		
			Irina sor(ă).		
			Ioan; Aceștie sânt feciorii lui Andrieau, nepoți lui		
			Trohin, strănepoți lui Ionașcu.		
4	2	3	Costantin Mustăreți fecior Aniții.		
			Maria.		
1	7	7	Ioana.		
1	7	7	Antohei Mustăreți.		
1	7	7	Catrina.		
1	7	7	Gafița; Aceștie sânt toți feciorii Aniții, fata lui Toader,		
1	7	7	strănepoți lui Ioan Crăciun.		
1	7	7	Ioan fecior Marie.		
1	7	6	G(h)eorg(h)ie brat ei.		
315	2	1	7	7	Ioana.
		1	7	7	Antohei Mustăreți.
		1	7	7	Catrina.
		1	7	7	Gafița; Aceștie sânt toți feciorii Aniții, fata lui Toader,
		1	7	7	strănepoți lui Ioan Crăciun.
		1	7	7	Ioan fecior Marie.
		1	7	6	G(h)eorg(h)ie brat ei.

	...			Vasilie brat ei.
	8	4	5	Catrina sor(ă).
	3	5	3	Ioana sor(ă); Aceștie sânt feciorii Marie, nepoții lui
	3	5	3	Vasilie, strănepoți Mariei, prestrănepoți lui Ioan
	3	5	3	Crăciun.
				Vasilca, fata Ilincăi.
				Semeon.
	5	4		Marie.
	5	4		Gavril, feciori lui Antohi, strănepoți lui Ioan Crăciun.
				Marie, fata lui Antohi, nepoata lui Trohin, strănepoata
	1	3		lui Ioan Crăciun.
	1	3		Anisie.
	1	3		Toader Țulucu.
	1	3		Nastasie.
				Marie.
				Todosie.
	1	5	1	Catrina, fata lui Ștefan.
	1	5	1	Costantin Crăciun, toți feciorii lui Ștefan Crăciun,
	1	5	1	nepoți lui Trohin, strănepoți lui Ioan Crăciun.
	1	5	1	G(h)eorg(h)ie feciorul Catrinii, nepotu(l) Stratinii,
	1	5	1	strănepotu(l) lui Trohin, prestrănepotul lui Ioan
	1	5	1	Crăciun.
				Catrina, fata lui Ștefan.
	4	7	3	Stratina, fata lui Ioan.
	4	7	3	Nastasie, toți feciorii lui Ioan Crăciun, nepoți Mariei,
		...		strănepoți lui Ioan Crăciun bătrânul.
	3	2	2	Ștefan Dădălică.
	3	2	2	Costandin Dădălică, feciorii lui Ioniță, nepoți Mariei,
	3	2	2	fetei Marie, strănepoți lui Ioan Crăciun.
			...	Ioan Potorac.
	9	6	6	G(h)eorg(h)ie Potorac.
				Vasilie Potorac.
		7	7	Costantin Potorac; Aceștie sânt feciorii Tinicăi, nepoții
		7	7	Nastasei, strănepoți Marie, prestrănepoți lui Ioan
		7	6	Crăciun.
		7	6	<i>Împărțala lui Ștefan Motoica din bătrânul Gavrița.</i>
		7	6	Pavă, fecior Nec(h)itei.
				Mihalac(h)e.
		7	7	G(h)eorg(h)e
		7	7	Toader.
		7	6	Nastasie.
		7	6	Alecsandra; Toți feciorii Nec(h)ităi, nepoți lui
		7	6	C(h)irieac, strănepoți lui Ștefan Motica.
				Gavril.
	2	3	4	Marie sor(a) lui; feciorii lui Nicolae, nepoți și
	2	3	4	C(h)irieac, strănepoți lui Ștefan Motoica.
				Sanda, fata Doc(h)ii.
		7	7	Ioana.
		7	7	Ilinca; Aceștie sânt feciorii Doc(h)ii, nepoți lui
		7	6	C(h)irieac, strănepoți lui Ștefan, Motoica.
		7	6	Ilinca, fata Nec(h)itei, nepoata Ioanii, strănepoata lui
		7	6	C(h)irieac, prestrănepoată lui Ștefan Motoica.
				Marea, fata lui Istrate, nepoată lui Ariton.
		6	1	Iftimie, sor(a) ei.
		6	1	Ioan brat.
		6	1	Casandra sor(a) ei.
		6	1	Ilinca, sor(ă); Toți feciorii lui Istrate, nepoți lui Ariton,
		6		strănepoți lui Ștefan Motoica.
		6		Ioniță, fecior lui Palade.
				Andrei brat.
		6	1	Toader brat.
	-	6	1	Ioana sor(ă).

		6	1	Nastasia; feciorii lui Palade, nepoți lui Ariton, strănepoți lui Ștefan Motoica.
		6		Ioana, fata lui Timofte.
		6		Marie sor(a) ei; Aceștia sânt fetele lui Timofte, nepoate lui Ariton, strănepoate lui Ștefan Motoica.
		...		
	4	7		Ioniță, fecior lui Todorsii.
				Anisie, sor(ă).
	4	7		Catrina, sor(ă).
	4	7	4	Nastasia.
	4	7	3	Marie; Aceștie sânt feciorii Todossii, nepoți lui Vasile, strănepoți lui Ariton, prestrănepoți lui Ștefan Motoica.
	4	7	3	Mihalac(h)e, fecior Ursului.
		1	1	Costantin brat.
		1	1	Anița sor(ă).
		1	1	Catrina sor(a) lor.
				G(h)eorg(h)ie.
	19	5	5	Elena; Aceștiea aânt feciori Ursului Perjo, nepoți Mariei, strănepoți lui Ariton, prestrănepoți lui Ștefan Motoica.
		1	1	
		1	1	Costantin Mustăreți.
		1	1	Marie.
		1	1	Ioana.
		1	1	Antohi.
		...		Catrina.
		1	7	Gafița; Aceștie sânt feciori Aniții, nepoți Elenii, strănepoți lui Ariton, prestrănepoți lui Ștefan Motoica.
		1	7	Nastasia, fata lui Neacu, nepoata lui Ariton, strănepoata lui Ștefan Motoica.
		1	7	G(h)eorg(h)e brat Isac.
		1	7	Ioan, fecior lui Costantin.
		2	3	Ursa, sor(a) lor.
		2	3	Moisi; Aceștie sânt feciorii lui Costantin, nepoți lui Arg(h)irie, strănepoți Motoicâi.
		2	3	Marie, fata Sofiicăi.
		2	3	Ștefan brat ei.
	9	6	6	Varvara, Aceștie sânt feciorii Sofiicăi, nepoți lui Costantin, strănepoți lui Arg(h)irie, prestrănepoți lui Ștefan Motoica.
		115	5	Ursa, fata lui Arg(h)irie, nepoata lui Ștefan Motoica.
		23	1	Andrii, fecior Gaftoaii.
		23	1	Costantin brat lui.
		23	1	Sofiica sor(ă).
		4	5	Nastasia.
		4	5	Velic.
		4	5	Safta; Aceștir sânt feciorii lui Vasile, nepoți Gaftonii, strănepoți lui Ștefan Motoica.
		4	5	Ioan, fecior Tomii.
		1	4	Toader brat lui.
		1	4	Toader brat Toader.
		38	4	Catrina.
		38	4	Ioniță; Aceștie sânt feciorii Tomii, nepoți Gaftonii, strănepoți lui Ștefan Motoica.
		38	4	Lupul, fecior lui Necolae.
			7	Costantin brat.
			7	Nastasia.
	7 și 2 parm.	-	7	Alecsandra; Aceștie sânt feciorii lui Necolae, nepoți Gaftonii, strănepoți lui Ștefan Motoica.
			7	Cârștina, fata Gaftonii.
925			7	Partea lui Ioan Isail, ce se inparte pe doi feciori a lui, anume: Grigoraș și Ioniță, din bătrânul Cucoși.
			7	Partea Măriei
		-	5	Ștefana, fata Alecsandriei și nepoata lui Ioniță Isail.

	-	5	6	Ilinca sor(a) ei.
		5	6	Toader brat.
		5	6	Semeon, fecior lui Vasile Căruntu.
				Ioana sor(a) lui.
		...		Savina sor(a) lui.
		3	2	Dieacon brat lor și feciorii lui Vasile Căruntu.
		3	2	Catrina sor(a) ei.
		3	2	Nastasie; Aceștie sânt toți feciorii și nepoți Alecsandrii,
		3	2	fata lui Ioniță Isail, strănepoți lui Ioan Isail.
		3	2	Grigoraș, feciorul Siminii
		3	2	Ioana, sor(a) lor.
		1	5	Ștefan, brat ei. Aceștie sânt feciorii Siminii, nepoți lui
		1	5	Ioan Isail, feciorul lui Vasile Vulpe.
				Hilipu, fecior lui Ioniță, nepot lui Palade, fecior Saftiei.
				Dumitru, brat lui.
	2	7	1	Semeon brat lui; Aceștie sânt feciorii lui Ioniță, fecior
	2	7	1	lui Palade, nepoți Saftii, strănepoți lui Ioniță Isail.
	2	7	1	Panaite Ariton.
	2	7	1	Ioan brat lui.
	2	7	1	Anița, sor(a) lor; Aceștie sânt feciorii lui Toader
	2	7	1	Ariton, nepoți lui Palade, strănepoți Saftiei lui Ioniță
				Isail.
	14	3	6	Alestariu, fecioru lui Andrii, nepot lui Palade.
				Agac(h)i brat.
				Marie, sor(a) ei.
	2	7	1	Ginița sor(a) lor. Toți nepoți și feciori lui Andrii, nepoți
	2	7	1	lui Palade, strănepoți Saftiei, femeii lui Isail, vândut lui
	2	7	1	Costantin Turtăreș cu zăpis din 1804 avgust 15.
	2	7	1	Marie, fata Ioanii, nepoată lui Palade.
	2	7	1	Nastasie sor(ă).
			...	Ștefana sor(ă) lor.
	2	3	1	Costantin brat lor.
	2	3	1	Toader brat.
	2	3	1	Vasile brat.
	2	3	1	Florea, fecior Anii.
	2	3	1	Ang(h)elușa sor(a) lui; Aceștie sânt toți feciori și nepoți
	2	3	1	Anii, fetii lui Palade, strănepoți Saftii, fetii lui Ioniță
				Isail, strănepoți lui Ioan Isail.
	2	3	2	Nastasie, fata lui Palade.
	2	3	2	Ioniță, fecior Todosei, nepot lui Vasile.
	2	3	2	Acsinie sor(a) lor.
	2	3	2	Catrina sor(a) lor.
	2	3	2	Nastasie sor(a) lor.
	2	3	2	Marie; Aceștie sânt toți feciorii Todosei, fata lui Vasile,
			...	nepoți Saftiei, strănepoți lui Ioniță Isail.
	14	3	6	Isac, pe care îl vinde Nastasie, fata lui Costantin
				Mustăreșu cu zăpisul din 1812 sep(tem)br(ie) și dă și
	14	3	6	danie tot întracel zăpis, care Isac este fecior Saftiei,
				nepoată lui Ioniță Isail.
	<u>462</u>	<u>7</u>	<u>5</u>	Marie, fata lui Istrate.
	<u>462</u>	<u>7</u>	<u>5</u>	Iftimie sor(a) lor.
				Ioan brat lor.
				Casandra sor(a) lor.
				Ilinca sor(a) lor; Aceștie sânt feciorii lui Istrate, ficiorul
				Saftiei, nepoți lui Ioniță Isail.
				Mihalac(h)i, fecior Ursului Perju.
	190			Costantin brat lui.
				Anița.
	40			G(h)eorg(h)ie
	20			Catrina.
	100			Ileana; Aceștie sânt feciori Ursului Perju, fecioru(l)
	<u>11</u>	-	-	Mariei, nepoți Saftii, strănepoți lui Isail.

		361			Costantin Mustăreț, fecior Aniții. Marie.
		462	7	5	Ioana. Antohei. Catrina. Gafița; Aceștie sânt feciori Anițai, fetii Elenii, nepoți Saftii, fetii lui Ioniță Isail. Timofti cel trage Panaite Ariton, acesta este fecior Saftii, nepot lui Ioniță Isail. G(h)eorg(h)e, fecior Saftii, nepot lui Ioniță Isail, cel trage Constantin Mustăreț cu danie din 1791 iulie 2. Fac a nepoților lui Ioniță Isail Grigori, feciorii lui Isail bătrănu(l)
925	7 și 2p				
925	7 și 2p				
925	7 și 2p				
2777	5 și 6				
			85		
			72	 <i>Împărțala lui Teodosie Barbă</i> Cumpărătoara dum. Banului Ioan Tăută de la Costantin Barbu. Dum(nea)ei Anița Duculeasă tij de la Costantin Barbu. Costantin Mustăreț tij de la Costantin Barbu. Vameșul Ioniță Dorobăț de la Costantin Barbu. Panaite Ariton tij cumpăratură de la Costantin Barbu cu zapis din 1805 febr(uarie) 1 ^{ua} . <i>Împărțala lui Pentelie fecior Mariei, nepotu(l) lui Vulpe.</i> Ce trage Costantin Mustăreți i G(h)eorg(h)ie Perjul cu frații lui cu zapis din 7255 febr(uarie) care acești stânh(eni) îi dă în două cu Mustăreți; Adică 231 stânj(eni) îi trage Mustăreți, 231 stânj(eni) Perjeștii, după învoeala din anul 1795 apr(ilie) 1 ^{ua} și din stânj(enii arătați a Perjeștilor mai trage dum(nea)lui banul Ioan Tăutu cu cumpăratură 82 stânj(eni) 4 palme cu zapis Partea lui Senii, feciorul Gavrilii Bătrănu(l), care se împarte în patru părți; și din stânj(enii arătați, trei părți le trage Monastirea, iar a patra parte o trage dum(nea)lui pahar(ni)c(ul) Vasile Docan și s-au venit 151 stânj(eni) 5 palme. <i>Cum i s-au dat:</i> În Purcăreț. În lunca despre Poiana Humii pe din sus de partea lui Antohei Duca. Partea Nastasii. Partea a unii sorori a Nastasii ci nu este aice și rămâne în stăpânirea lui Vasile Iacob păr(ă) când a veni neamurile ce s-or trage dintrace(a) sor(ă) a Nastasiei. Vasile Iacob din baștina lor. Ilinca. Gafița. Catrina. Marie. Catrina. Catri, sor(a) Catrinii; Aceștie sânt toți feciori și nepoți Ilincăi, fata Nastasiei și Nastasie este fată Doc(h)ii, fata Tofanii și Tofana fata Gavrilii de Lipova. Lupul, fecior Mariei, nepot Catrinii, strănepot Măriuții. Anița, fata lui Vasile Hrancea, nepoată Doc(h)ii, strănepoată Măriuții, prestrănepoată Nastasii, fata Doc(h)ii de mai sus arătată. <i>Împărțala feciorilor Doc(h)ii nepoților Tofanii.</i> Parte(a) lui Ilie ce ține pe Catrina, fata Ilenii, nepoată
630			2	5	
			2	5	
			2	5	
			2	5	
			10	4	
			10	4	
			10	4	
			26	2	
			26	2	
			52	4	
			13	1	
			...		
			13		
			26		
105				
105		26	2		
		26	2		
		26	2		
		26	2		
		105			
		14		1	
		14		1	
		14		1	
		42		3	
		42		3	
		42		3	
		126		6	
		14		1	

		<u>21</u> 35	<u>1</u> 2	Nicăi, strănepotă lui Toadr, prestrănepotă Ursului. Ioan, fecior Nastasie, nepot Tudoscăi, strănepot lui G(h)eorg(h)e, prestrănepot Ursului. Lupul Holte, brat lui Ioan, fecior Nastasiei.
105		14 <u>21</u> 35	1 <u>1</u> 2	Toader, fecior Todoscăi, fetii lui G(h)eorg(h)e, strănepoți Ursului, prestrănepoți Doc(h)ii, fata Tofanii de Lipova. <i>Înpărțala nepoților Tofanii.</i> Nicuți. Pavâl. Mărie. Ștefan.
126	6 par	14 42 105	1 <i>Înpărțala Onosii, fata lui Toader căpit. Crastavete, ci se împarte în 5, pe cinci feciori și Onosiei încă i s-au venit stânjâni arătați o a cincea parte de pe Toader căpitanul.</i> Nastasie, fata lui Andrian dieacu, fecior Onisie, nepot lui Toader căpitan Crastavete. Rucsanda, fata lui Andrian. Marie țij fata lui Andrian. Ioana, sor(a) lui Andrian ce se tragu Cozmuleștii. Toder Arcu ce-i vândut Borșăștilor. Fac, adică una sută doaă zăci și șasă stânjini, șase parmace. <i>Ce are a lua dum(nea)lui Costantin Carp.</i> Baștina partea mamei dumis(ale) Anastasiei, fata lui Andrian, nepoata Onosoo, strănepotă șui Toader Capitanu. Pol, cumpărătură de la Toderăș Besi parte Borșeștilor. Pol, Adică treizăci și cinci stânjâni ce-i trage dum(nea)lui Costantin Carp cu frații sei. Rucsanda sor(a) Nastasiei. Pol, Cumpărătura de la Toderășcu. Pol, Adică treizăci și cinci stânj(eni). Doaă pol parmace Rucsandii Borșoaei. Partea Mariei Telemănese, fata lui Andrian, nepoata Onosii, strănepoata lui Toader Căpitanu Crastavete. Partea Ioanii, fata Onosii, nepoata lui Toader Căpitan Crastavete ce-o trage Antohi Duca cu neamurile lor. Adică, una sută cinci stânj(eni) i s-au ales dumis(ale) Costantin Carp cumpărăturile ce le are cu zapise după cum mai sus se arată din bătrănu(l) Lipovanu.

Și fiind eu rânduit cu cartea cinstirii logofeții cei mari din anul 1820 febr(uarie) 18 ca să hotărâsc moșie(a) Lipova, ținutul Tutovii, am ales părțile fieștecăruia după cum mai sus se arată, cum și partea dumis(ale) Costantin Carp, care părți de moșii are să-le stăpânească din zarea Racovii peste apa Lipovii pără în zarea Tutovii. Și partea dumis(ale) Costantin Carpi s-au dat 16 stânj(eni) în Bahnă pe din gios alături(a) cu partea lui Costantin Mustăreț, iar pe din sus cu partea Crastaveștilor, și s-au stâlpit câte cu trei pietre, și pe de o parte și câte cu trei pietre pe de altă parte, și 105 stânj(eni) cumpărăturile din Lipovanu și cu 9 stânj(eni) din baștină i s-au dat în Fundul Bahniei, de la olaltă și iarăș(i) s-au stâlpit câte cu trei pietre, țij i s-au maid at 26 stânj(eni) în Codru(l) Negru tot într-un loccu partea Lipovanului, și după alegere(a) ce am făcut am dat acest ecstract în mâna dumis(ale) Costantin

Carp, întocma după cum sânt arătate părțile fieștecărue și în hotarnică; Și pentru ca să-știe urmare(a) stăpânirii i-am adevărit cu a me(a) iscălitură.

Iscăliți

Ilie Niță vornic(ul) de poartă hotarnic

Vasile Fanari

Eu Costentin Mustăreț

Eu Vasile Stamate rezeș

Eu Toader Nec(h)ita rezeș

Stânjeni	Palme	Parmace	<i>Părțile fieștecărue și boerilor și răzeși, la ce locuri li s-au dat în stăpânire</i>
24	-	-	Clironomilor lui Costantin Borș în poeana lui Sgav supt luncă din bour în sus bătrânul Gavriila.
28	-	-	Tij, în luncă despre poeana Humii alătore(a) cu paharnic(ul) Docan.
28	-	-	Antohi Duca cu neamurile sale ce trag din Vasile Cosma din bătrânul Gavriila.
14	-	-	I s-au maid at în luncă din sus alătore cu Costantin
87	4	-	Carp.
222	4	-	Costantin Mustăreț în poeana lui Slav cumpărătură de la Pintelie alătore cu Antohi Duca din bătrânul Cucuși.
61	4	-	Dum(nea)lui banu(l) Ion Tăutu cumpărătură de la Costantin Barbu i de la Costantin Perju, alătore cu Costantin Mustăreț pe din sus din Cucuș.
40	-	-	Ce s-au dat neamului lui Cucuș din bătrânul lui Ioniță Isail, partea Măriei, fata lui Ioniță Isail alătore cu B.
34	-	-	Dum(nea)ei Ancuța Duculeasă cumpărătură de la Costantin Barbu din bătrânul Cucuș.
272	-	-	Tij, dum(nea)ei de la călugărul Selevestru, tij
210	-	-	bătrânu(l) Cucuș.
40	-	-	Tij, dum(nea)ei de la popa Iftime Căldare.
8	-	-	Tij, dum(nea)ei Ancuța Duculeasă, cumpărătură de la Dumitra Duculeasă din bătânul Mirca.
27	-	-	Tij, dum(nea)ei Ancuța Duculeasă schimb cu dum(nea)lui banu(l) Ioan Tăutu din bătrânu(l) Cucuș.
162	7	-	Lui Drăgău din 280 stânj(eni) de la popa Căldare pentru curăturile lui Drăgu.
80	-	-	Post. Manolac(h)e Buzne din partea Ilenii de la călugărul Selevestru din bătrânul Cucuș.
50	-	-	Partea Lipovanului alătore cu paharnic(ul) Docan,
20	-	-	tot din bătrânul Gavriila.
20	-	-	Partea Crastavețăștilor, tij din Gavriila.

40	-	-	Vasile Iacov cu neamul său tot din bătrânul Iacov Gavrița.
1544	-	-	Dumitrac(h)e Tudur apod cu neamurile lor, tot din Gavrița.
10	-	-	Crăciunești din bătrânul Gavrița.
10	-	-	Dum(nea)lui banu(l) Ioan Tăutu i dum(nea)lui stol(nicul) Secară.
60	-	-	Dum(nea)lui medelnicer Ilie Tuduri, din Gavrița. <i>Împărțala din sus de partea Monastirii.</i>
85	-	-	Post(elni)ce(lul) Toader Silion în sileștea Patrașcanii,
65	-	-	ce i-au tras de la medelnice(rul) Ilie Tuduri din Gavrița.
10	-	-	Dum(nea)lui Banu(l) Ioan Tăutu i dum(nea)lui stol(nicul) Dimitre Sacară din Gavrița.
10	-	-	Crastavețeștilor tot din Gavrița ci i-au luat de la Dumitra Duculeasă găsindu-să înprțală mai mult.
38	2	-	S-au dat G(h)ermăneștilor i Holteștilor, tot din Gavrița.
51	-	-	S-au dat lui Vasile Iacov i Lupului Holtea cu alte neamuri a lor.
12	6	-	Dumis(ale) banului Ioan Tăutu i dumis(ale) stol(nicului) Sacară din Gavrița.
76	1	-	Post(elnicului) Toader Silion de la memdelnice(rul) Ilie Tuduri.
80	-	-	S-au dat Motoineștilor analog ce avea să ia din codru i din lunci tot din Gavrița cu zece stânj(eni) ci li s-au dat pentru strămoșia locului.
62	-	-	Crăciuneștilor cu 10 stânj(eni) ci li s-au dat pentru strămoșia locului.
77	4	-	Toader Nic(h)ita tot din Gavrița.
10	7	-	Lui Cucuș ce o trage Costantin Mustăreț cu neamul său trăgându-ș(i) analog din codru i din luncă.
30	-	-	Cucușăștii pe Zbulciu.
37	4	-	G(h)ermăneștii în lunca de lângă sat alături cu Cucuș din Gavrița.
61	6	6	Vasile Iacov i Lupul Holte i alte neamuri a lor din bătrânul Gavrița.
184	1	6	Crăciuneștii în lunca de lângă sat în bătrânul Gavrița.
13	4	-	Motoineștii în lunca de lângă sat.
153	4	-	Dum(nea)lui banu(l) Ioan Tăutu în lunca de lângă sat din Tofana baștină ce s-au găsit la răzeși dintr-o 105 stânj(eni) ce ave(a) să ia de pe Coste din Bărcanu.
103	4	-	Lipovanu în lunca de lângă sat.
103	4	-	Crastavițăștii tij în lunca de lângă sat tot din Gavrița.
100	-	-	
155	4	-	

40	-	-	Mihalac(h)I Popa cu neamurile sale de pe Tofana fata Gavrilii.
115	4	-	Neamul Cucușăștilor în luncă de lângă sat alături cu Mihalac(h)e Popa.
65	-	-	Costantin Mustăreț de pe Pentelie după cum arată zapisele în țidula ci i s-au dat din bătrânul Cucuș.
65	-	-	G(h)eorg(h)e Perjul cu frații lui din Cucuș în lunca de lângă sat de pe Pentelie, fata Mărie de pe Hulpe.
80	-	-	Costantin Mustăreț i Ioan dieaconu i alte neamuri a lor ce se trag din Isail în camp.
19	-	-	Dum(nea)lui stol(nicul) Dumitrie Sacară baștină i cumpărătură ce trage de pe slugger(ul) Budes(cu) în camp.
31	-	-	Tij, tot dum(nea)lui stol(nicul) ce au făcut schimb cu dum(nea)lui banu(l).
40	-	-	Dum(nea)lui banu(l) Ioan Tăutu de pe sluger Budescu tij în camp.
20	-	-	Crastaveștii din Gavrița în camp.
20	-	-	Motoineștii tij din Gavrița.
30	-	-	Lipovanu din Gavrița.
25	-	-	Dum(nea)lui banu(l) Ioan Tăutu i Dum(nea)lui stol(nicul) Sacară ce s-au stăpânit, iară în hotarnică n-au fost arățați din Gavrița.
25	-	-	Crăciuneștii din Gavrița.
103	3	-	Andrei Nicuță cu frații lui i cu neamul său.
45	6	-	Motoineștii din Gavrița.
25	6	-	G(h)ermăneștii în dealu(l) Focșii din Gavrița.
16	-	-	Cucușăștii din dealu(l) Focșii.
64	-	-	Dum(nea)lui stol(nicul) Sacară de pe sulger(ul) Budescu în Bahnă.
20	-	-	Dum(nea)lui banu(l) Tăutu tot de pe sulger(ul) Budescu în Bahnă.
20	-	-	Cumpărătura Dumis(ale) banu(lui) Ioan Tăutu de la Costantin Barbu.
10	-	-	Costantin Mustăreț cu 20 stânj(eni) cumpărătură de la Costantin Barbu.
40	-	-	G(h)eorg(h)e Perjul cu frații lui de pe Cucuș.
95	-	-	Costantin Carp baștină de pe strămoașa sa Onosie, fata căpit(anului) Toader Crastavete în Bahnă.
165	-	-	Costantin Carp baștină de pe strămoașa sa Onosie, fata căpit(anului) Toader Crastavete în Bahnă.
9	-	-	Crastaveșți de pe Gavrița.
28	-	-	Motoinești în Bahnă.
11	4	-	G(h)ermăneștii.
57	4	4	Dum(nea)lui banu(l) Ioan Tăutu în Bahnă.
57	4	4	Dum(nea)lui stol(nicul) Sacară tij în Bahnă.
63	-	-	Vasile Baciu i Diaconu(l) Toma Stamate cu alte

26	-	-	neamuri.
72	-	-	G(h)ermăneștii.
12	-	-	Vasile Iacov i Lupul Holtea cu alte neamuri a lor. Lipovanu în fund.
65	-	-	Dum(nea)lui Costantin Carp.
23	-	-	Tij dum(nea)lui Baștină.
165	4	-	Antohei Duca în luncă. Mihalac(h)i Popa de pe Tofana, în Bahnă cu Nicășăștii.
11			G(h)ermăneștii și întraceștie trage dum(hea)lui banu(l) cumpărătură de la G(h)eorg(h)e Copăceanu.
100	-	-	Vasile Iacov i Lupu Holtea, dintraceștie trage dum(hea)lui cumpărătură.
100	-	-	Crastavițăștii.
185	-	-	Borșăștii de pe Onosie.
76	4	-	Dum(nea)lui pahar(nicul) Vasile Docan.
84	-	-	Post(elni)ce(lul) Manolac(h)e Busne de pe Simina, fata lui Ioniță Isail din Cucoși.
<u>127</u>	-	-	Medelnicer(ul) Ilie Tuduri în luncă. Vasile Iacov i Lupul Holtea.
			Dum(nea)lui banu(l) Ioan Tăutu în lunca Humii; în 23 stânj(eni) 4 palme cumpărătură de la Barbu și 27 stânj(eni) 4 palme baștină de pe Tofana.
			Panaite Arito(n) i Sillion Biciu, cumpărătură cu zapis din 1815 febr(uarie) 2 de la C. Barbu .
4042	1		Vameș(ul) Ioniță Dorăbăț cumpărătură de la Costantin Barbu cu zapis. Lipovanu baștină în poeana Humii. Dum(nea)lui stol(nicul) Dumitru Sacară. Costantin Barbu. Tij, Lipovanu în codru cu 26 stânj(eni) a dumis(ale) Costantin Carp. Ancuța Duculeasă la măsura din mijloc, iar la capăt despre apus Deasupra Mesehniceștilor I s-au dat 510 stânj(eni) fiind că ave(a) să ia 255 stânj(eni) și pentru aceasta s-au socotit lățimea la capătul despre apus înpotriva capătului despre răsărit și vale(a) Huma stăpânire la capătul despre apus 510 stânj(eni), iar la capătul despre răsărit 128 stânj(eni) și la mijloc iar 127 stânj(eni).

Adică, patru mii, patruzeci și doi stânj(eni), uan palmă, fac împărțiți rezeșilor ce se trag din bătrânul Gavrița din 3152 stânj(eni) 4 palme și din bătrânul Cucoș, ce au

împărțit răzeșii arățați, 890 stânj(eni) , vezi vânzările la Monastire i vezi 483 stânj(eni) din bătrânul Gavriila a lui Senin din Gavriila tij la monastire. Și după alegere și împărțire ce s-au făcut, fiind cu primirea tuturor răzeșilor în care s-au și iscălit întru această hotarnică, însă aceste părți ce sânt arătate fieștecare parte are să stăpânească șurina sa din zarea Racovii peste apa Lipovii păr în zare(a) Tutovii, iar poeni și curături n-au să stăpânească după cum au stăpănit o samă de rezeși cu nume de poeni și de curături pe capetele șurinilor altora de le scurta șurinile și li se pricinuia multe păgubiri și giudecăți pentru această pricină; și acum cu primire(a) tuturor răzeșilor au rămas să lipsască acele pricini și să-ș(i) stăpânească șurinile fieștecare din zare în zare cu tot venitul ei după cum li s-au și împărțit și din livezi și din orice după cum s-au împărțit; și asăminea hotarnică s-au dat și răzeșilor, iscălită de toți răzeșii.

1820 iulie 17

Iscălit / Ilie Niță vornic de poartă hotarnic.

Iscăliți/ Vasile Fanar vatav./

Eu Costantin Mustăreți

Eu Iordache Mandrea răzeș.

Eu Ioniță Zapa răzeș.

Eu Sava Crastavete răzeș.

Eu Semeon Agac(h)e răzeș

Eu Vasile Hranace răzeș.

Eu Andrei Nicuță răzeș.

Eu Zaharie Crastavete,

Eu Semeon Bigir răzeș.

Eu Costantin Burgul.

Eu Diaconu Danu răzeș.

Eu Grigoraș Buiove răzeș.

Eu Vasile Stamate răzeș.

Eu G(h)eorg(h)e Holte răzeș.

Eu Ștefan Negruș răzeș.

Eu Vasile Mihian răzeș.

Eu Panaite Hariton răzeș.

Eu Dumitrac(h)e Dudor răzeș.

Eu G(h)eorg(h)e Crăciun răzeș.

Eu Ioniță Casiean răzeș.

Eu Ștefan Casiean răzeș.

Eu Onofrei răzeș.

Eu G(h)eorg(h)e Copăceanu răzeș.

Eu Costantin Cociorvă răzeș.

Eu Dabija răzeș.

Eu G(h)eorg(h)e zăt Bărbuță răzeș.

Eu G(h)eorg(h)e Socrele răzeș.

Eu Dumitru Tănasă răzeș.

Eu Toader Iorașcul răzeș.

Eu Costantin Botezatu.

Eu Toader Crastavete răzeș.

Eu Ioan Potorac răzeș.
 Eu Iordac(h)e Nicuță răzeș.
 Eu Mihalache Popa răzeș.
 Eu Vasile Iacov răzeș.
 Eu Ionișă Soineage.
 Eu Vasile Șoroagă răzeș.
 Eu Vasile Tanasă.
 Eu Ioan Ariton.
 Eu Costantin Cruceanu.
 Eu Toader răzeș.

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 11 – 21, Copie

7. - 1827 septembrie 11. - *Adresa Isprăvniciei Tutova prin care se cese vornicului de poartă Vasile Chiriac și vătafului Vasile Funariu să cerceteze pricina pentru părți de moșie, sub lunca Dragomireștilor dintre neamul Borșăscu și Constantin Carp cu neamul Crastaveților*

Isprăvnicia Tutovii, cătră dum(ne)l(o)r vornic(ul) di poartă Vasăli Chiriic și Vătav(ul) Vasăli Funariu. Niamul Borșăsc au făcut arătare Isprăv(ni)ci(ei) că în moșia Lipovii, la hotărâțul vornic(ului) de poartă Ilie Nițul, ar fi avut la stăpânire peste 60 stâ(n)j(ăn)i iar de atunce încoace li-ar fi dat supt lunca Dragomireștilor 28 stânjeni și 26 din gios di Poiana Humii în păduri, pentru că i-ar fi împresurat la hotărât d(umnea)lui Constandin Carp și neam(ul) Crastavețesc. Și în urmă, după hotărât s-ar fi pus cu stăpânire(a) în stânjăni jăluitorilor di lângă lunca ce s-au zis, un Constandin Alestar post(elni)cel, sub cuvânt că-i vechil a dumis(ale) pahar(nicului) Constandin Săon, că ar fi răzăș, iar stânjăni delă Poiana Humii i-ar fi împresurând neam Crastavețesc. Și că cerându-i în cercetari cu dovezile, rânduiții cari mai înainte i-ar fi scos jăluitorii, pentru a cerceta împresurări(le), nu s-ar fi supuind. Pentru care se scrie dum(nea)v(oastră) ca în ființa amândurora părților, cerând dovezile, să cercetați, și cât pentru acel Alestar de va fi și vechil, trebui(e) să aibă dovezi cu cari stăpânești, și iar și de va fi răzăș, trebu(i)e să tragă de la toți, iar nu numai de la jăluitori, și jăluitorii va da analog ce-i va ajunge. Iar celălant loc tot să să dei în stăpânire(a) jăluitorilor, împlinind și vânit(ul) de la împresurare. Și de cercetare și alegere ce veț(i) face, să daț(i) în scris la parte ce veț(i) găsi de cuviință, cu care nemulțămindu-să vre-o parte, să vii la giudecata isprăvniciei.

827 Săpt(embrie) 11

<ss>

D.J.A.N.V., Colecția A. Ursăcescu, 162/1827, Original, difolio, filigran, însemnare tergală; Publicat de V. C. Nicolau, în „Miron Costin”, Anul IV, nr. 6, iunie 1916, p. 279, nr. 441; Mențiune în *Din tezaurul arhivistic vasluian*, p.164, nr. 611

8. - 1836 mai 29. - *Divanul cere judecătoria Vaslui desemnarea unui cilen în vederea și stâlpirea părților de moșie a spătarului Ioan Duca, stolnicului Dimitrie Sacară, Iancu Vasiliu și a răzeșilor de pe moșia Lipova.*

Divanul Apelativ al Țării de gios
Cătră giudec (ătoria) Vaslui

D(umnea)lor spătar(ul) Ioan Duca, stol(ni)c(ul) Dimitrie Sacară, Iancu Vasiliu și răzășii de pe moșia Lipova, prin jaloabă cătră acest Divan, au făcut cerire ca prin giudec(ătoria) ținutală cu inginer a statului, să li să aleagă și să li să stâlpească părțile fieștecărui din hotarul numitei moșii Lipova.

Drept aceea Divanul pe de o parte s-a adresarisit cătră logofeția Dreptății spre rânduirea de inginer, dar totodată scrie și ace(le)i giudec(ătorii) ca rânduind pe un cilen al ei la fața locului, împreună cu ingineriul statului ce să va rândui de logofeție, să păș(e)ască cătră alegirea părților, atât a D(omnii)lor sale boerilor numiți, precum și a răzășilor întocmai după dovezile ce vor înfăoșa, pe care să le și stâlpească și cu pietre hotară; Iară la întâmplare de a să isca vreo pricină împiedicătoare hotărâtului, atuncea lucrarea comisiei de la fața locului se va supune la luarea aminte a giudec(ătoriei) și potrivit cu instrucțiile să va da pricinei legiuitul curs.

Secția I

N° 1772

1836 Mai în 29

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 23, Original

9. -1832. – *Răzășii și părtașii moșiei Lipova solicită Divanului Cnejeii Moldovei desemnarea unui nou hotarnic și a unui aprod pentru alegerea părților de moșie.*

Cătră Cinstit Divanul Cnejeii Moldovii, partea giudecătorească

De la partașii și toți răzășii moșiei Lipova din ținut(ul) Tutovei

Știut este cinstitului Divan, că la moșia noastră Lipova, după jaloabile pornit încă de la anul 1820 și altele din vremea Domnului Ioan Sturza și osăbitu din vremea cinstitului Divan giudecătoreșcu, ni s-au rânduit boeriu hotarnic pe d(umnea)lui post(elnicul) Ioan Jora, ca cu ingineriu, rădicându-să planul moșiei să lămurească și să împartă fieștecăruea răzăș atât părțile ce sânt cuprinsă prin hotarnica din 1781, cum și analogul ce să cuvine din do(u)ă lunci și din codru, care la acel hotărât au rămas nemăsurate și neîmpărțite. Și din pricină că D(umnea)lui post(elnicul) au fost însărcinat cu multe pricini de hotărături, nu l-am mai putut adduce la fața locului. Am adus și ingineriu și au rădicat planul moșiei și pi D(umnea)lui post(elnicul) tot nu l-am putut adduce tot din această pricină că are multe pricini pi acestea a le cerceta și a le hotărâ,

și nu are vreme să vie și stăm cu ingineriul în c(h)eltuială, și de altă parte păgubași de dreptul ce a i se cuvine la împărțășirea de analog a luncilor și a codrului, care prin nedrepte apucături să stăpânesc numai de cătră unii din răzăși. Plecat ne rugăm Cinstitului Divan ca în locul D(umi)sale post(elnicul) să ni se rânduiască pe D(umnea)lui hatmanul Costac(h)i Cerc(h)ez și după aceleași de mai înainte cărți de poruncă a Cinstit(ului) Divan cătră D(umnea)lui post(elnicul) să steie D(umnea)lui hatmanul cu ingineriul și după scrisori dovezi ci vor ave(a) fieștecarele, să lămurească și să aleagă părțile fieștecăruea răzăși osebindule prin stâlpire cu pietre hotară, spre a le pute(a) stăpâni fieștecare dreptul ci să cuvine și a nu mai fi împresurați unii de cătră alții. Să facă bine Cinstit(ul) Divan spre a ne rândui și un aprod spre împlinirea adunării răzășilor ci sânt trăitori pe la alte sate.

1832

/ Iscăliți / Ioan Duca spătar; Dumitru Sacară stolnic; Iancul Vasiliu
 Eu Costac(h)I Crăciun răzăș
 Eu Costantin Grosul răzăș
 Eu Ilie Bârlad răzăș
 Eu Gavril sin Pricopi răzăș și toți cielalți.

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 22-22v

10. - 1839 decembrie 19. - *Vechilul mănăstirilor Neamțul și Secu solicită drepturile comisiei funciare cuvenite în raporturile cu răzeșii.*

Cătră cinstita comisie înjghebată la moșia Lipova
 Vechilul Sf(intelor) M(ănăsti)r(i) Neamțul i Secului

Între documenturile ce are Sf(ânta) M(ănăsti)r(e) pentru moșia Lipova să vede și o hotarnică din anul 1781 Iulie 9 pe care cinstita comisie pune temei. Dar pe de altă parte eu rânduitul din partea Sf(intei) M(ănăsti)r(i) intrând în cercetarea documenturilor văd că mă(năsti)r(ea) cu ace(a) hotarnică să nedreptățește cu aceasta că locul ci în ace(a) hotarnică să numește că la hotărătura ce s-a ținut au rămas neîmpărțit să s(e) stăpânească numai de cătră răzeși. Iară pentru m(ănăsti)r(e) nu zice nimic, sau că cuvântul acesta cuprinde și pe m(ănăsti)re / adică au rămas în partea tuturor răzășilor / și tot în ace(a) hotarnică să vorbește că s-au învoit amândouă părțile, adică schit și răzășii, făcând și învoială, adică că s-au mulțămît și o parte și alta cu ace(a) hotarnică; Dar precum din scrisori se vede din partea numiților răzăși s-au desființat atât învoiala precum și hotarnica, că m(ănăsti)r(ea) neconținut au pățimit și pătimește supărări precum la 1818 – iarăși de neodihnă ce ave(a) m(ănăsti)re(a) au scos al doile(a) hotărătura, care hotarnic în acea mărturie ci dă lămurit hotărâte că din locul acel(a) rămas neîmpărțit are și m(ănăsti)re(a) a trage drept în do(u)ă. Deci așa precum din urmarea scrisorilor să vede m(ănăsti)r(ea) niciodată pacinică de cătră răzăși n-a fost, precum de dovadă slujește și aceasta că m(ănăsti)r(ea) neștiind nemică, ei au scos ingineri măsurând și partea m(ănăsti)r(ii) trăgându-o încă și la cheltuiala

plății inginerului. Cu aceasta călcând toate neuitându-să nici la hotarnică, nici la învoială, după care a lor neurmăre m(ănăsti)r(ea) sălătită datoră să cunoaște a cere și ea acum deplin suma stânj(enilor) după măsurătoarea inginerului de acum, neuitându-să la învoiala ce are, fiind desființată cu neurmărea din partea răzeșilor. Și totodată *roagă pe cinstita comisie ca să binevoiască a înființa mai întâi întregă o giumatate de moșie, adică doi bătrâni, după glăsuirea documenturilor ce are m(ănăsti)r(ea) înformăluindu-i cu sumă de stânj(eni) după marsutația ce au primit de la D(umnealui) ingineriu, acolo unde îș(i) are așăzarea ei și stăpânirea. Pe lângă aceasta să i se deosebească și părțile ce mai are a trage de dani, date de la hotărâtură încoace, alăturându-le și acele tot cătră aceleaș(i) și apoi ceea ce va rămâne să se înpartă neamului răzășesc; Iară când la din înprotivă cinstita comisie va înainti deosăbită lucrare toată aceia o protestluesc în numele Prea Înălțatului Domn Mihail Grigoriu Sturza Voevod, singur stăpânitoriu Prințipatului Moldaviei. Și spre pliroforisire cinstitei comisii alăturez aice în original și hotarnica pomenită din(1)818 pe car în urmă să mi să înapoească.*

Iscălit Iacov vechil Sf(intelor) M(ănăsti)r(i) Neamțul i Secul

1839 Decemvrie 19 zile

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, dosar 284, f. 24

11. - 1839 decembrie 22. - *Comisia se adrsează în legătură cu cererea vechilului mănăstirilor Neamțului și Secu.*

Comisia hotărâtului moșiei Lipova

Comisia a luat în băgare de s(e)jamă cererea ce face prin protestul acesta un vechil din partea Sf(intei) M(ănăsti)ri Neamțul, că ai vre(a) să te înpartășești dintr-acel puțin loc ce au rămas nemăsurat la 1781 când s-a hotărât moșia Lipova, să răspunde cu cinstă că hotarnica tot dintr-același an, iscălită de D(umnea)lui logofătul Constantin Paladi, atunce fiind paharnic și de răpos(atul) stolnicul Iordache Geuca, hotărâște că părinții călugări au dat răzășilor în scris învoeală ca piste părțile răzășilor să nu mai intre, nici răzășii piste părțile m(ănăsti)r(ii).

Apoi dar, dacă ace(a) hotarnică și zapisele de dănuire și de vânzare nu glăsuiesc cum că și din locurile rămasă să se înpartășască monastirea, ci cât li s-au ales, atucea atâta ce-au dănuit și ice-au vândut. Iar daniile câștigate în urma acelu hotărât cât să va găsi cu dreptul i se vor allege și i se vor da.

1839 Decembrie 22

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, dosar 284, f. 25

12. - 1843 iunie 17. – *Judecătoria ținutului Vaslui informează pe proestosul mănăstirii Lipova despre desemnarea unui delegate în vederea realizării împărțirii din interiorul moșiei Lipova, cerându-l prezentarea cu toate documentele la termenul fixat.*

Cuvioşiei sale proestosului monastirii Lipova

În predmetul hotărâtului înlăuntru moşiei Lipova şi alegerea părţilor fieştecaruea în ea împărtaşitoar(e)i, potrivit cererilor urmate primindu-să deslegarea respectivului Divan al Țării de gios prin predpesania N° 2298, cuprinzătoare că o aşăminea lucrare de împărţire înlăuntru moşiilor după deslegarea marei logofeţii, nu urmează a se face prin arbitri, ci numai de cătră un cilen a giudecătoriei; S-au şi regularisit păşirea unuia din mădulările giudecătorie(i) acestia a țin(utului) Vaslui spre cuvenită localnică lucrare la întâiu octomv(rie) anul curgătoriu; despre care scriindu-să şi redacţiei foii săteşti a poblecarisi prin foile sale, cu cinste se face precauvioşiei tale de a dreptul cunoscut, ca la arătatul termin neapărat să te afli la faţa locului cu toate dovezile ce vei fi având, căci la de înpotiva nefiind următoriu se va face lucrarea în fiinţa numai a stăruiitorilor potrivit legilor şi N° predpesaniei a divanului. De primirea acestia vei da rospică.

<ss> Vasile Climente

<ss> Necolai Lipanu

N° 2132

1843 Ionie 17

La director

Teleman

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri şi schituri, *dosar 284*, f. 28

13. - 1843 septembrie 14. – *Judecătoria ținutului Vaslui sa scris stareţului mănăstirilor Neamţul şi Secul pentru trimitirea unui vechil la împărţirea din interiorul moşiei Lipova la termenul însemnat.*

Tot întru aceasta giudecătorie au scris şi precauvioşiei sale stareţului Sfintei M(ănăsti)r(i) Neamţu şi Săcu, prin adresa cu N. 2908 septembrie în 2, 1843 trimeţându-l prin giudecătorie de Neamţu cu adresa N. 2909

Adresa cinstitei giudecătorii a ținutului Vaslui cu N. 2908 s-au primit la Sfânta M(ănăsti)re Neamţu şi se va urma cu trimiterea vic(h)ilului la moşia Lipova la termenul însemnat, iară de primirea adresului se dă această rospică din partea M(ănăsti)rii.

1843 Sep(tem)vr(ie) 14 zile)

<ss> Neonil Arhimandrit şi stareţ Sf(intei) M(ănăsti)r(i) Neamţul i Secul

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri şi schituri, *dosar 284*, f. 28

14. 1854 noiembrie 17. - *Arhimandritul Natanail, stareţul mănăstirii Neamţul şi Secul, solicită judecătoriei ținutale amânarea termenului hotărârii părţilor dein moşia Lipova.*

Cinst(itei) giudecăt(ătoriei) a ținut(ului) Vaslui

De buletinul official N° 78, văzându-să regularisit termenu(l) pentru obșteasca alegere a părților de moșia Lipova; Care lucrare urmează a se desăvârși de dum(nea)lui candedatul la 12 a următoarei și fiind că și Sf(ânta) M(ănăstiri)ri are cea mai mare parte în acel trup de moșie; de aceasta iscălitul starețul Sf(intei) M(ănăstiri) Neamțu și Secul, cu cuviincioasă cinste, poștește pe acel cinst(it) tribunal se binevoească a strămuta zisul termin pe la primăvara viitoare. Așa precum pe de o parte m(ănăstir)(ea) nu poate îndămânică acum din pricină că vichilul cel are a fi însărcinat întru aceasta se găsește cătră alte terminate pricini la ținutu(l) Neamțu(lui), iară pe de alta apoi cred că nici vremea poate fi lesnicioasă a se săvârși de candidat și geometru o asăminea lucrare în totul mai ales acum pe fața pământului.

Iscălit Natanail Arh(imandrit) și stareț

N° 390

1854 Noem(brie) 17

În 24 Noembr(ie), N. 2994 trecut la condică. N. 442 la actă.

Rezoluție:

Să se urmeze după încheiere(a) de (i)eri făcută asupra referatului dumisale candidatului întru această pricină.

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 29

15. - 1855 martie (?) 31. - Jalba adresată domnului prin care se solicită anularea hotărâturii cerute de postelnicul Costache Mavrodin și unii sinpărtași din moșia Lipova.

Prea înălțate Doamne!

Moșia Lipova de la ținutul Vaslui(lui), strămoșască baștină a noastră, nefiind împărțită pe spiță, părinții noștri încă de la anul 1820 au adus hotarnic cu poruncă domnească și în unire și cu boerii părtași în această moșie și cu monastire(a) Neamțului, care au cea mai mare parte, făcându-să spiță pe documenturile și știința bătrânilor și cu primirea tuturor s-au făcut împărțială, s-au deosebit părțile mănăstiri(rii) și a boerilor și a tuturor răzășilor și s-au stâlpit pe fața pământului partea fieștecăruia, după care până astăzi în cursul de 35 de ani urmează stăpânirea a toți părtașii, precum și acelora ci din vreme în vreme au intrat în locul unora cu vânzări, schimburi, înzăstrări și hotărâri giudecătorești; Pe la anul 1838, unii din boerii părtași, ca să-și poată cu nedreptu a-ș(i) lăți părțile din pământul răzeșesc, la care neavând alt prilej decât acela ca la hotărâtura din 1820 părțile boerești și răzășăști s-au dat fieștecui câte în 5 hlize, potrivit cu bunătatea locului și lărgimea moșiei, Ne-au făcut propunere să se strângă la un loc - mult în doadă partea fieștecăruia, la care unindu-ne am și iscălit în jaloba făcută de dum(nea)lor, după care rânduinduni-se hotarnic și inginer, s-au prelungit rădicarea planului până la 1839 când viind și hotarnicii au început a face noadă spiță - la care înprotivindu-ne nu am fost ascultați, ci încă silnicești făcând spiță, în care au vârat pe mai mulți străini care nici odenioară au stăpânit și nici îi

cunoaştem, silnicind pe unii a face şi învoeală cu unii din acolisitorii aceia, pe temeiul unor mincinoase mărturii a câţiva din răzăşi pentru împărţeli folos. Aceste urmări văzându-le am protestat la februarie la anul 1840 şi la giudecătorie şi la Divanul Apelativ, după care au conţinut tot felul de lucrare întru aceste şi am rămas în pace stăpânindu-ne fieştecare dreptul nostru.

În anii treceţi iscându-se prigonire de samavolniciei între unii din răzăşi cu dum(nea)lui paharnic(ul) Costantin Sion, au aflat prilej favorabil dum(nea)lui post(elni)c(ul) Costache Mavrodin, acel ce prin cumpărare(a) părţii răposatului spătar Duca, au intrat părtaşi în această moşie, întru a căruia hârtii găsind zapise din veacuri nelucrătoare, netrecute nici la hotărâturile din vechi făcute, nici la ace(a) din 1820 şi crezând că cu asămenea hârtii, ne-ar pute(a) lua strămăşca moştenire au tras cătră dum(nea)lui pe D(umnealui) căpitanul Costache Duca, au ademenit şi pe unii din răzăşi, fiind vânduţi; şi ca să prelungească şi lucrările administrative întinse pentru cazuri de samovolnicie au pornit cerere(a) de hotărâtori şi spiuire din nou, care au făcut-o prin mai multe jalobe în numele a toată obştea răzeşilor fără să fim întrebaţi, Despre care înştiinţându-ne am protestat nelegiuită această lucrare la giudecătorie, de unde pentru că boerii arătaţi şi răzăşii lipiţi de dum(nea)lor au mai adaos jalobe şi la înălţimea voastră şi Departamentul Dreptăţii nu au băgat în luare aminte de samă protestaţiile zise. Ne-am jăluit în anul trecut Depart(amentului) Dreptăţii cerând să oprească înaintirea acestii hotărâtori de care nu este nici o trebuinţă şi care nu poate aduce altă, decât zadarnice cheltuele şi pierdere de vreme, nenumărate proşesuri şi în sfârşit de istovă sărăcie, de care credem că însuş(i) înălţimea voastră aveţi buna vroinţă a ne apăra; Şi fiind că şi jaloba ce am dat-o Depart(amentului) Dreptăţii au rămas fără rezultat, pentru că aceia nu conţinesc în numele întregii noastre obşti a cere din nou spiuire(a) şi împărţirea moşiei; De aceia ca să scăpăm şi noi şi ei de sărăcie ce ni se amerinţă, venim a ne tângui înălţimei voastre întru aceasta şi ne rugăm să vă milostiviţi a porunci să se desfiinţeze tot felul de lucrări înaintate pentru acest nedrept hotărât şi a se merge fieştecăruia părtaş, potrivit cu hotarnica din 1820, făcută de stol(ni)c(ul) Ilie Niţă, cu mulţumire(a) tuturor partaşilor şi care este sprijinită de §, legiuită prin § 1942 din condica civilă şi din pravila de la 1837 înadinsu statornicită pentru paragrafele răzeşeşti, poroncind totodată ca orice jalobe s-ar mai arăta întru aceasta, în numele obştiei noastre să nu fie primită, ca nu prin prin aşa nelegiuit chip să se facă ciocnire dreptăţilor ce ne li se asigurază legile ţării şi documentele ce le avem în păstrarea noastră.

Iarăş(i) ne rugăm Prea înălţate doamne! Milostiviţi-vă a lua în consideraţie rugăminta aceasta şi a poronci conţinerea hotărâturei aceştia ca să putem rămâne în linişte despre învălurile pomenite şi acei traşi cătră Dumne(a)lor.

Rezoluţie domnească: Se recomenuşte dum(i)s(ale) logofătului dreptăţii spre legiuită lucrare. Urmează iscălitura domnească.

În 17 mai 1855.

1855 aprii(lie) 26

Depart(amentul) Dreptății trimite în copie această jaloabă cu ofiție N° 3793 din 31 mar(tie) giudecătoriei de Vaslui, ca să se lămurească și se trimite Departamentului știință despre lucrare(a) ce-ar fi înaintată.

Raportul giudecătoriei din 13 iunie 1855, cu N° 1721, prin care răspunde următoarele „Că înpregiurările cazului în care urmează asăminea tânguire sânt supuse Departamentului prin raportul cu N° 3319 din 22 octomv(rie) 1853, iară întrucât se atinge și de a se cerceta înpregiurările și adevărata vroință a obștiei asupra unii așa lucrări cuprinsă deosăbită ofiție a Onorat(ului) Depart(ament) N° 985 din 15 mart(ie) anul 1854, aceste au rămas a se face de cătră candidat la pășirea la fața locului mai înainte de a intra în lucrare(a) alegerii și a hotărâturii părții fieștecăruea sinpărtași.”

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 31-31v, Copie

16. - 1856 mai 5. – *Alexandru Agioglu este însărcinat de starețul mănăstirilor Neamțul și Secul să participle la alegerea moșiei Lipova.*

Vichilimea

Dupre cele obștite prin adausul foii din 25 martie anul curgător N° 23 și 24, urmând a se face obșteasca alegere la moșie Lipova; și fiind că și m(ănăsti)re(a) Neamțul și Secul au părți în acel hotar, înputernicesc din partele spre a asista la asămine(a) lucrare cu documentele părților ce se cuvin Sf(intei) M(ănăsti)r(i) pe D(umnealui) Alexandru Agioglu, geometrul acestor M(ănăsti)ri, pentru a căruia consederație la înfășoare i se dă această vichilime(a).

Iscălit Dionisie Arh(imandrit) (și) Stareț
P(ecetea) M(ănăstirii)
N. 364 1856 mai 5

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 36, Copie

17. 1857 iunie 29. *Cererea egumenului schitului Lipova adresată Departamentului Dreptății prin care solicită întregirea trupului de moșie conform hotarniceii de la 1781 și revenirea altor părți de moșie..*

Cinstitului Departament al Dreptății

Egumenul schitului Lipova

Cerere

La anul conținut 1856 mai 5, Sfânta monastire Neamțul i Secul au rânduit din partea vichil la obșteasca alegere a moșiei Lipova răzășăști din ținutul Vaslui, după publicația făcută întru aceasta, prin adausul foii N° 23 și 24; înputernicirea vichilului a

fost mărginită numai de a asista la asămenea lucrare cu documentele părților ci să cuvin schitului Lipova ce este închinată zisii monastiri, care le are în acel hotar.

Numitul vichil mergând la fața locului prin o declarație din 16 mai a acelui an cătră comisie, arată că părțile schitului sânt alese și stâlpite prin hotarnica din 1781 și puind în vedere(a) comisiei a se feri de stăpânire(a) hotarâlor părților schitului s-au și retras de la lucrări fără ca să închidă dreptatea schitului și în alte părți de pãrtășie ce mai are în trupul moșiei răzășăști; Însă comisia rânduie spre obșteasca alegere nu știu din care înpregiurare s-au oprit.

În fața unii așa înpregiurări, dar fiind că schitul pe lângă moșie(a) sa Lipova și lunca Dragomirești, ci le stăpânește și care nici una nici alta nu intră în obșteasca alegere, cere acum ca să i se întregească tot trupul mărginit prin țitata hotarnică și să i se dee și alte osebite părți ci se cuvin schitului documental. Iscălitul, în puterea contractului ci înfățozăz cinst(itului) department spre lămurire că Sfânta Monastire Neamțu i Secu au lăsat asupra-mi toată dreptate ca să nu îngădui jignirea dritului proprietății a numitului schit. Vin plecat a ruga ca să binevoească cinstitul Departament a poronci ca tot ace(a) comisie rânduie spre obșteasca alegere să-și urmeze lucrarea cu darea în stăpânire(a) schitului și părți ci l se mai cuvin, pe care să le grănițuiască cu linii și pietre și totodată să grănițuiască și moșia Lipova a schitului care nu intră în obșteasca alegere, însă le lipsesc pe unie locuri din sămnile vechi, adică unii din bouri se află tăeți și câteva pietre lipsă.

1857 iunie 29

Rezoluția giudecătoriei

1857 în 3 iulie

Suplica de față se va recomanda rânduiețului boeru cu alegerea pământurilor cu alegerea pământurilor din Lipova spre a înainta legiuta lucrare și în privirea cererei cuprinsă în ea pe temeiu(l) de documenturi și în ființa tuturor partașilor și a megieșilor, ferindu-să însă de a urma p(i)etruire la caz cu o așa lucrare ar urma nemulțumirii.

Rezoluția Departamentului

Nº 1913, 1857 Iulie 1^{iu} Se recomanduește în original suplica de față giudecătoriei de Vaslui, ca având în vedere cererea cuprinsă în ea, să înaintească cuvenita lucrare întru aceasta fără întârzier.

<ss> Canta logofăt

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 48-48v

18. - 1857 august 20. - Protestul egumenului Varahiil față de abuzurile paharnicului Constantin Sion.

Onorabilei comisii înjghebate la moșia Lipova

Igumenul schitului Lipova

Protest

Motivul retragerii vechilului m(ă)n(sti)rei e declarația din 16 mai 1856 că comisia nu au fost complectă, a tria și după termen s-au retras, Comisia întrunindu-se în urmă în considerație că vechilimeaua nu e bună pentru că au fost neconformă dispozițiilor întru aceasta, în considerație că nici cuprinde altă înputernicire decât mărginită numai de a asista la asămene(a) lucrare, în considerație că deosebitele ziceri că schitul își stăpânește pacinică părțile sale după hotarnica din 1781 și că m(ănăsti)rea nici au cerut nici cere obșteasca alegere mărginindu-și stăpânirea precum se găsești astăzi, considerându-le mai mult decât nelegiuită, în fața protestului ci comisia din 1839 au primit de la vichil(ul) de atunci a m(ă)n(ăsti)rei în fața lucrărilor administrative și în fața adreselor onorabilei giudecătorii pentru alegerea și stălpirea cu p(i)etre hotară a părților de pământ ce documentele se cuvin schitului ca partași și figurantu la 1 octombrie 1856, comisia prin adresa cu N. 89 din nou face chemare la lucrare. Eu dară ca reprezentatoru(l) dreptăților acestui sfânt lăcaș la 29 a trecutei luni, am întins lucrări prin ministeriul dreptății, care sub N° 1913, au comunicat giudecătoriei ordinele necesare; Prin urmare, ea nu D(umnea)v(oastră), în cunoștința acestiea și a marșei ce zisul tribunal ar ave(a) de aplicat după mai sus țitata ofiție prin lucrările ce se săvârșesc localnic, să vie la a măsura de a se lovi și înpletici drepturile ce și schitul are. Protestez orice lucrare s-ar face fără mai întâiu deslegarea giudecătoriei ca cea urmată în contra legilor și în neființa schitului, cu adăugire că baza și îngrădirea în care ar fi lucrătorii comisiei până acum, iarăși o protestez chemarea dum(nea)v(oastră) de hotarnic e să lucați curat și neabătut de legi în fața cercetării administrație, a dovezilor legale, e nelegiuit ca să călcați toate și cu punere de peatră să încorporați cătră partea dumisali paharnic(ului) Constantin Sion o bucată de loc ce samavolnic au răpit din lunca Dragomireștii a schitului, un hotarnic e îngrădit să devie a sfărma tot ce-i legiuit, numai ca să îndeplinească gustul și lăcomia unei singure personae care ar vr(e)a din umbră și cenușă să facă om viu. Departe a se afla în vr(e)o lege care să zică că va pozvoleşte a călca și a uzurpa tot ce-i legal, tot ce-i sfânt în lucrarea legilor administrative. Departe și aceia ca să înlocuiți legile unui guvern cu voința și declarația verbală a dum(i)s(ale) C(u)c(onului) Constantin. Adaogu, dar a protesta și rog pe comisia a desființa de îndată ace(a) peatră cu darea ei afară de pe proprietatea schitului ce în ao(ma)volicie s-au dovedit răpită, mărginindu-l pe dum(nea)lui în hotarul vechii stăpâniri, căci la înprotivă voi fi silit a da protesturi giudecătoriei și ministeriului.

1857 avgust 20

Iscălit / Varahiil Ieromonah igumen Lipovei

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 49-49v

19. - 1857 septembrie . – Cererea egumenului schitului Lipova.

Onorabilului tribunal judecătoresc de districtul Vaslui

Egumenul schitului Lipova

Cerere

Schitul Lipova, în acest district, și încredințat administrației subscrisului egumen, posedază mai multe părți de pământ, pentru ale cărora alegere și stălpire cu pietre hotară, am întins cuvenita cerere prin Ministeriul dreptății carele supt N 1913, de la 1^u a trecutei lună iulie, au și comunicat Onorabilului tribunal ordinele necesare.

Monastirea Lipova au cerut și cere, a le înființa mai întâi întreagă o giumătate de moșie, adică doi bătrâni, după glăsuirea documenturilor ce are, acolo unde m(ănăști)r(ea) își are așezare(a) ei și stăpânirea, a i se deosebi și părțile ce mai are a trage cumpărături și danii date m(ănăști)r(ii) încoace de la hotărătura cu care stăpânește, alăturându-le și acele tot cătră acele(a)și și apoi ceia ce va rămâne să se împartă neamului răzeșesc, carii prin însuș(i) suplica lor din 26 apr(ilie) 1855 n-au tăgăduit domnitorului țării și ministerului dreptății ci cu ofițea N 3793 au recomandat-o Onorabilii giudecătorii că, Monastirea Lipova are ce(a) mai mare parte în trupul moșiei Lipova decât toți sinpartășii – adevăr vederat numai puțin din documente în puterea cărora cere m(ănăști)rea dreptul său și precum au cerut și la comisia din 1839, care încă nu cunosc din ce motiv s-au amânat până în anul trecut 1856, când iscălitul fiind însărcinat de cătră c(h)iriarhiea țării împreună cu boerii rânduți de Căimăcămie cu ofisuri la trei comisii pe la monastirile Neamțu, Agapie și Varaticul, lucrări care s-au prelungit până în anul acesta; Iar comisie de la Lipova, fără să-mi facă c(h)emare precât fapta mărturisește nu numai că au asuprit în moșie pe m(ănăști)r(e) întrând în lucrare, Dar încă în contra legilor s-au grăbit a pune și o piatră pe o mare bucată de pământ ruptă de la schit în so(ma)volnicu de dum(nea)lui pahar(nicul) Costantin Sion, din lunca Dragomireștii, dovedit aceasta prin lucrările administrației locale, unde și acum stă în lucrare pentru care piatră și lucrare silit fiind am și protestat-o la 20 a trecutei lună cătră zisa comisie, precum onoratul tribunal să va lămuri din însăși cuprinderea protestului ci mi s-au înapoiat.

Deci, în privire că cvestia aceștii hotărături se găsăște deșc(h)isă după însăș(i) arătare(a) comisiei, într-un timpu când și osebiții compartași în trupul moșiei Lipova, se află ocupați cu lămurirea părtașiei lor; și în privire(a) țitatei hârtii cu care am protestat comisia de a se opri în totul de a înainta vreun feliu de lucrare întru aceasta până ce va primi de la Onorabilu(a) Giudecătorie dezlegarea cuvenită; Cu respect adresez cererea de față, ca potrivit cu rostirea circularii Depart(amentului) dreptății N^o și a rezoluției N 1913, cu care m-au recomandat suplica me(a), să binevoii a regula alegerea și deosebirea a părților de pământ ce are M(ănăști)re(a) Lipova, spre care scop rog a se acredita pe dum(nea)lui com(isul) Gavriil Teodoru Aveneanul din districtul Fălciu, carele posedază cerutale calități pentru asemenea(a) sfârșit și carele prin adresa din 18 oc(tom)vri(e) 1855 N° 6113, e acreditat și de divanul apelativ la ca hotarnic m(ănăști)r(ii) în cauza de înpresurare cu moșie Oniceniei.

Cătră aceasta adaog a ruga, că precum alegere(a) ce-o cer e o lucrare năuntrică ce stă îndeaproape legătură cu aceia a compartașilor răzăși și osebiți împreună proprietari, apoi pe o parte să se încunoștiințaze pe hotarnicul acestora dum(nea)lui spatar(ului) Iancu Berge, că îmbele lucrări urmează a se înainta în

coincidență; Iar pe de alta să se lămurească pe dum(nea)lui comis(ul) Aveneanul, care anume fețe dupre lucrările trebunalului se cunosc partaș(i) și figurante în c(h)estiea acestei hotărâtori, pentru ca se știe pricine are c(h)estiea la stare(a) locului întru desăvârșirea lucrării ce i se încredințază.

1857 sep(tem)vri(e) 3

Rezoluție Giudecătorească

În 12 aep(tem)vri(e) 1857

Să se refereze cu lămurire despre înpregiurările tânguite întrucât priivește cazul alegerii pământului din Lipova.

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 50-51v

20. - 1858 august 30. - *Postelnicul Costachi Mavrodin protestează față de vânzarea a 457 stânjini din hotarul moșiei Lipova a comisului Dimitrie Sacară.*

Onoratului Departament al Iustiției

Post(elnicul) Costaki Mavrodi(n)

Divanul de întăritură la adaosul N° 48 și 49 a Buletinului N° 46 din 8 Iunie, anul curent, publică vânzarea de veci a 452 stânjini pământ din hotarul Lipova, de la ținutul Vasluiului, pe care stânjini ar fi ales la hotărâțul din 1857 Mai, de spăt(arul) Iancu Bergi, de la comis(ul) Dimitrie Sacară. Din perepisca următoare atât la giudecătoria ținutului Vaslui, precum și la acest On(orat) Departament, este cunoscut, că D(umnealui) spătarul n-a săvârșit toată lucrarea obștescului otărât a moșiei Lipova, ci numai o parte, pe lângă care este cunoscut că urmează stăruință din partea tuturor sinpărtașilor în acest hotar, ca să desăvârșească hotărâțul. D(umnealui) Bergi după ce prin organul administrative ș(i)-a împlinit plata toată de la răzăși, s-a dus de acolo, luând atât acta lucrărilor hotărâțului, precum și toate actele atingătoare de moșia Lipova, ce i-au încredințat judecătoria spre povățuire la hotărât; Toți sinpărtașii la această moșie, stăruim aducerea D(umi)sale la fața locului, spre săvârșirea lucrării, după care au a să trăda și actele la tribunal, spre [...] după lege lucrare și numai după trădarea unor asăminea lucrări, să poate scoate în vânzare părțile acelor c ear vroi a le înstrăina, dacă nu vor urma contestații asupra alegerii făcute; care au și urmat din partea a mai multor fețe, numai puțin și din partea iscălitului, așa precum o însămnată somă de pământ convenit mie după documente și după hrisovul din (1)840, D(umnealu(i) Bergi, nu numai că l-au lăsat în stăpânirea acelor ce l-au înpresurat, ba încă l-au și stâlplit, numai ca să poată căpăta de la ei plată, făcând o asemine(a) nelegiuire, după ce s-a încredințat din documentele înfătoșate că pământul este drept a iscălitului; Iată rezultatul de a să însărcina fețe particulare la hotărâtori, care n-au nici o săială de râdere, mai ales la asemine(a) complicată hotărâtoră, la care trebuie a să însercina un amploiat a ocârmuirei, ispitit la asemine(a) lucrări, având și toate

însușirile convenite. Eu aștept cu răbdare desăvârșirea hotărâtului și trădarea actelor în tribunal, spre căpătarea legiuitei îndestulări în întregimea pământului convenit mie după hrisov, numai puțin și a mai multor înalte rezoluții ce am căpătat asupra jalobilor mele. Să vroiască Onor(atul) Departament a critica, de a fost competent D(umnealui) Bergi a da țidule de hătărât, numai unora din sinpărtași mai înainte de a să săvârși hotărătura întregului trup a moșiei. Pe temeiul înpregiurărilor descries și a legilor lucrătoare în țară, protestez o asăminea(a) vânzare, rugând pe de o parte a să înainte cele de cuviință spre oprirea vânzării, iar pe de alta a mi să slobozi copie legalizată spre a me(a) regulă.

<ss> Mavrodin

1858 Avgust 30

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 62

21. - 1858 septembrie 4. - Egumenul schitului Lipova solicită porunca Departamentului Dreptății către judecătoria ținutului Vaslui pentru alegerea părților de moșie ale schitului și alcătuirea unui plan.

Onorab(ilului) Departament a Dreptății de la igumenul schitului Lipova

Din cuprinderea documenturilor schitului Lipova din ținutul Vasluiului, lămurindu-mă că stăpânirea sa ar trebui să cuprindă mai multă câtime de pământ decât aceea ce astăzi dispozază înlăuntru moșii numită Lipova; Spre întregimea unii asăminea deși au urmat mai multe reclamații din vreme în vreme, totuși până astăzi nu s-au realizat încă ceruta desăvârșire și aceasta numai din împotrivirea ce au arătat răzășii sinpartași în acel trup ca unii ce stăpânesc mai mult pământ decât li se cuvine.

Spre a se pune capăt unor asăminea învăluri ci produce însămnătoare păgubiri schitului, prin aceasta vin a ruga pe Onorab(ilul) Departament:

a). De a porunci giudecătorii de ținutul Vaslui, a proceda cât mai în grabă cătră lămurirea și alegere(a) părților de pământ convenite schitului prin danii și osebite cumpărături în trupul numitei moșii potrivit rostirii sobornicescului hrisov și

b). De a se porunci unuia din geometrii statului a rădica un plan topografic pe întregul trup a numitii moșii Lipova, cu împărțirile și sub împărțirile hlizilor întocmai după stăpânirea în care s-ar găsi, pentru ca un asăminea(a) plan avându-se în privire la lucrarea alegerii ce cer, să se poată apoi însămna în acel plan pământurile convenite schitului după rostirea documentelor ce păstrează, din care plan să se poată cunoaște apoi și topografic lipsa ce are de pământ prin împresurare ce suferă de cătră sinpartasii săi. Iar pentru asăminea lucrare a dumis(ale) geometrului eu mă îndatorescu de ai răspunde plata în conformitatea rostirii legilor.

1858 Sep(tem)vr(ie) în

patru zile

Primită 1858 sep(tem)vr(ie) 12

La condică N. 2799

Giudecătoriei de Vaslui în original se recomanduește jaloba de față, ca în cuprinderea legilor se înainteașcă cuvenitele lucrări.

<ss> Beldeman

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 55

22. - 1858 septembrie 4. – *Egumenul schitului Lipova cere împiedicarea vânzărilor și schimburilor părților din moșia Lipova de răzeșii sinpărtași.*

Onorabilului Departament al Dreptății
de la igum(enul) schitului Lipova

Având în privire că mai mulți din sinpartașii răzăși a moșiei Lipova de la ținutul Vaslui, au făcut și fac osebite vânzări și schimburi de pământ între ei i alții, cu scopos numai a scăpa de dreptele pretenții a schitului numit Lipova, ci este principalul sinpartaș în acel trup în puterea documentelor ce păstrează de mai multe dănuiri.

Având în privire că schitul nu stăpânește nici măcar în giumătate de ceia ce îi dau neconținutele documente pentru care neconținut s-au reclmetu întregime(a) dreptului său prin alăturare și o alegere a părților ce i se cuvin; Dar a căroră pururea s-au împiedicat de sinpartașii săi răzăși, ci cu ră credință stăpânesc mai mult decât li se cuvine și pentru care au proțedat de a le înstrăina prin vânzări și schimburi; apoi deși niște asăminea rămân fără putere înaintea drepturilor cuvenite schitului, totuși spre înlăturare(a) unor asăminea urmări ci vederat ar pute(a) trage complicații în dreptul ce s-ar cuvini schitului; vin de a cere în numele legilor, a se ordona tuturor instanțiilor competente de a ave(a) în privire această arătare la orice caz de întărire a vreunui zapis de vânzare, au schimbu(l) ci li s-ar înfătoșa de cătră sinpartașii răzăși a moșiei Lipova pentru vreo parte din acel trup

1858 Sep(tem)vr(ie)în patru zile

Primit 1858 sep(tem)vr(ie)

Trecut la condică N° 2798

Secția 2^a

Întocmai copie de pe suplica de față, să se împărțășască atât Divanului de întărituri, cât și giudecătoriei de Vaslui, ca în conformitatea legilor să o aibă în priivire la cazu(l) s-ar înfătoșa numai nișcaiva acturi de vânzări sau schimburi din citata moșie Lipova.

<ss>Beldiman

La Divanul de întărituri

1858 Sep(tem)vr(ie) 15 N° 8295

Suplica ce s-au primit de la igumenul schitului Lipova, cu tânguire că mai mulți din sinpartașii răzeși de la moșie Lipova ar face vânzări și schimburi de pământ între ei și alții, se comunică Onorabilului Divan în copie și i se face poftire ca în conformitatea legilor se aibă în privire la casu când s-ar înfătoșa la el, niscaiva acturi de vânzări s-au schimburi de pământ din numita moșie.

La giudecătoria de ținutul Vaslui 1958 sep(tem)vr(ie) 15 N. 8296

Suplica ce s-au primit de la egumenul schitului Lipova cu tânguire că mai mulți din sinpartașii răzeși de moșie Lipova ar face vânzări și schimburi de pământ între ei și alții; Se trimite giudecătoriei în copie ca în conformitatea legilor se o aibă în privire la cazu(l) când s-ar înfătoșa la ea niscaiva acturi de vânzări sau schimburi de pământ din numita moșie.

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 57-58

23. -1858 septembrie 22. – *Prezidentul tribunalului Ținutului Vaslui face cunoscut egumenului schitului Lipova s-ă recomande hotarnic și inginer pentru alcătuirea planului.*

Pria Cuvioșiei Sali egumenului schitului Lipova

La celi cuprinsă în suplica ci ați dat Dep(a)r(tamentului) Dreptății și cu rezoluția N° 2799 recomandată acestui tribunal giudec(ătoresc) a ținutului Vaslui, cu cerere a să alegi și stâlpi i rădica un plan părțile de pământ conveniti acelui schit d(e) un ho(tar)nic, moșiei Lipova, subscrisul prezădent, potrivit cu încheierea seansăi vă faci cunoscut, că alegirile și stălpirile di pământ prin circulara Depar(tamentului) Dreptății N° 8908, din conținutul are (1)856, s-au rădicat din sarcina trebunalarilor și date a să face de cătră fețe private în cari priviri acum deodată neputânduvi-să îndeplini cerire, vi să faci poftire ca însămânând mai întâi persoana ci ați cunoaști cu asămine(a) însușiri să o recomandați trebunalarului după cari și el ecsoficiu [...] a vă însărcina cu alegire(a) cerută. Totodată veți însămnna și pe ingineriul ei ați alcătui pentru facire(a) planului, de la cari atârnă și regularisire(a) terminului spre a disăvărși o așa lucrari.

Prez(ident) <ss>

M(a)s(a)

N° 3113

1858 săpt(embrie) 22

24. -1859 iunie 8. – *Suplica egumenului schitului Lipova.*

La giudecătoria de Vaslui

1859 Iunie 8

Prin buletinul oficial N. 37, din șapte a trecutei lună mai, Onorat(ul) tribunal sub N. 1101, arată că lucrare(a) comisiei din lăuntru a trupului moșiei Lipova răzășască, este contestată de mai mulți sinpartași atât de a dreptul cum și prin Departamentul Dreptății; și pune termen de 50 zile în strâmbătăților a se înfășoșa cu formale reclamații și lămuriri.

Iscălitul igumen al schitului Lipova, vine prin aceasta înlăuntru(l) țitatului termin și arată Onorat(ului) tribunal următoarele:

Schitul Lipova au protestat și au reclamații în privire că întregu trupul moșiei se compune din patru bătrâni în părți drepte de fiecare și schitul nu are după documente deplin pământul a doi bătrâni, asăminea mai multe dănuiri și cumpărături, căci cuprinderea documenturilor schitului lămuresc că stăpânirea ar trebui să cuprindă mai multe câtimi de pământ decât aceia ce astăzi dispozază înlăuntru(l) moșiei Lipova.

Pentru ca să dea schitul lămuriri atât de câtime(a) pământului ce reclamă, cât și de cătră care anume persoană s-ar cunoaște asjiduit; trebuie mai întâi a ave(a) un plan topografic pe întregul trup a numitei moșii cu împărțirile și subîmpărțirile după stăpânirea în care s-ar găsi, pentru ca un asăminea(a) plan avându-să în privire la lucrare(a) alegerii ce cer, să se poată apoi însămna în acel plan pământurile cuvenite schitului după rostirea documentelor ce păstrează, din care plan să se poată cunoște apoi și topografic lipsa ce are de pământ și care să stăpânește cu ră credință de cătră sinpartașii răzeși.

Întru cât se atinge de necurmatele asupra și so(ma)volnicii la lunca Dragomireștii proprieta(te) a schitului de cătră slobozia dumis(ale) paharnic(ul) Constantin Sion, Onorat(ul) trebunal prin adresa prin adresa N. 3012 din 26 sep(tem)vr(ie) a trecutului an 1857 arată iscălitului că au ordonat administrație(i) ca să nu îngădue punere(a) de pietre, considerând lucrare(a) administrativă întru aceasta după reclamațiile schitului în puterea legiurii N. 344 – 346 și 349 din tomul întâi. Manualul administrativ, unde și stă în lucrare după ordinile Depart(amentului) din năuntru cu N 1381 din anul 1854 și cu N 1860 – 14159 și altele; și a administrați(e)i sub N 178 – 704 – 5849. – 1030 – 2323 - 3962 – 4281 – 9431 și altele. Sa(ma)volnicii mărturisite și prin raporturile privigatorului cu N. 438 și 782 cătră administrație, după care și urmează administrație să pue schitul în stăpânire după cum s-au dovedit prin cercetare c-au avut-o în anul 1853, până în semnile hotară și totodată să facă schitului legiuita îndestulare de vinitul pământului de atunce(a) și până acum, și de stricăciunea pădurei și să dee în stăpânirea schitului crășma și bordeiul care D(umnealui) Sion le-au făcut pe dreaptă proprietatea schitului după cum mărturisește știința în scris dată de locuitori și înscrisul dumis(ale) sluger(ului) Necolai Vasiliu, primate de administrație în original pe lângă țitatele raporturi a privigatorului

La giudecătoria Secția întâi ținut(ului) Eșii

Alăturata suplică, rog se binevoească a o înainti trebunalului giudecătoresc de districtul Vaslui

1859 iunie 8

D.J.A.N.I., Fond Mitropolia Moldovei – Mănăstiri și schituri, *dosar 284*, f. 62-62v; 67

25. - 1860 septembrie 22. - *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice aduce la cunoștința Episcopiei Hușilor măsurile luate cu privire la buna desfășurare a serviciului religios.*

Principatele – Unite
 Ministerul
 Cultelor și al Instrucțiunii Publice
 din Moldova
 Secțiunea Clerului
 N° 11547
 Iassi 1860 Septembrie 22 zile

Prea sfințite Părinte!

Am onoare(a) a vă face cunoscut, Prea Sf(in)țite Părinte, ca preotului și dascălilor recomandați de către Prea Sf(in)ția Vo(a)stră, prin adresa N° 958, pentru biserica desființatului schit Lipova, am regulat a li se da onorarrele convenite de către posesorul respectiv, până la sosirea la numitul schit a duhovnicului cerut de la M(ănăști)rea Neamțul pentru ospiciul de acolo și carele va liturg(h)isi pururea la acea biserică și pân(ă) la numirea dascălilor din acei ce posedază cunoștințele legiuite după lucrările ce tot acum am înaintit, rămâind ca după complectarea serviciului ace(le)i biserici, recomenduitu să se înto(a)rne la urma lor.

Cu astă ocasiune, vă asigur, Prea Sf(in)țite Părinte, despre osebita mea considerațiune.

Ministrul Cultelor
 <ss> D. M. Alecsandrescu

Capu(l) Secției
 <ss> Cristodulo

Cec(h)ez

Prea Sf(in)ției Sale
 Arhiereului Calinic Hariopoleos Locot(enent) de Episcop Hușului

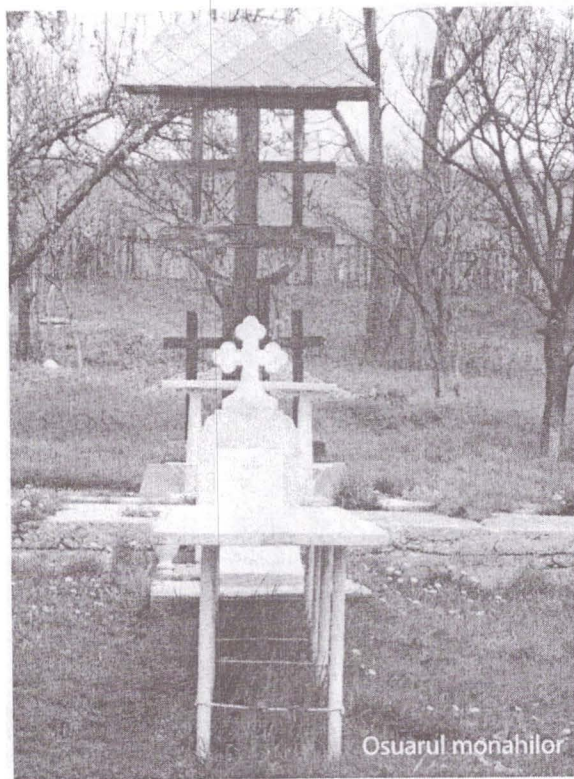
A.E.H., *F.E.H.*, *dosar 40/1860*, f. 82

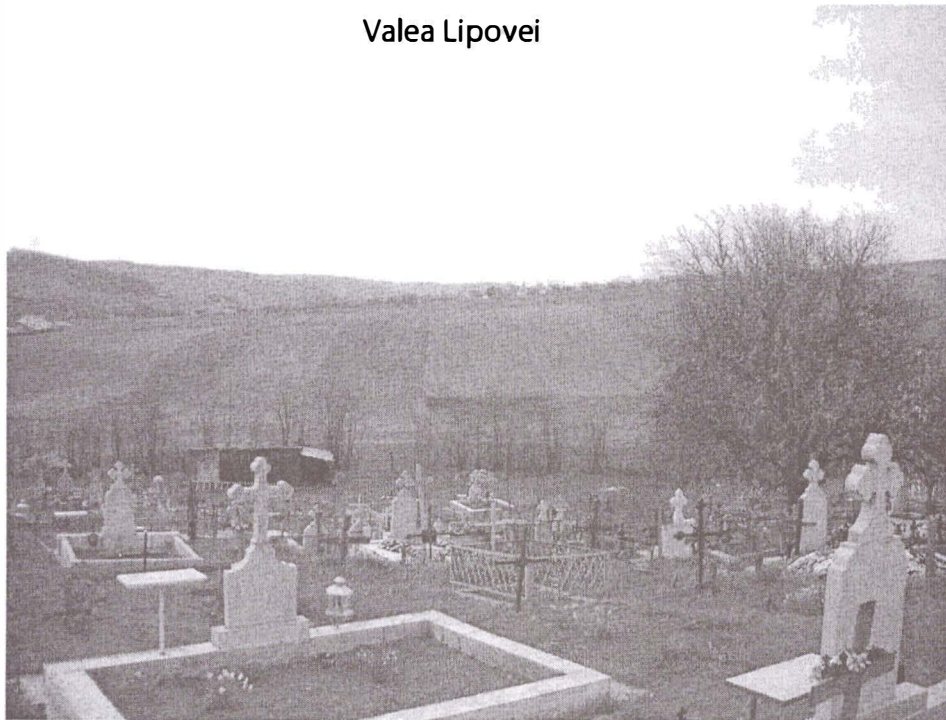
Biserica din Valea Hogei

Intrarea în biserică

Valea Lipovei

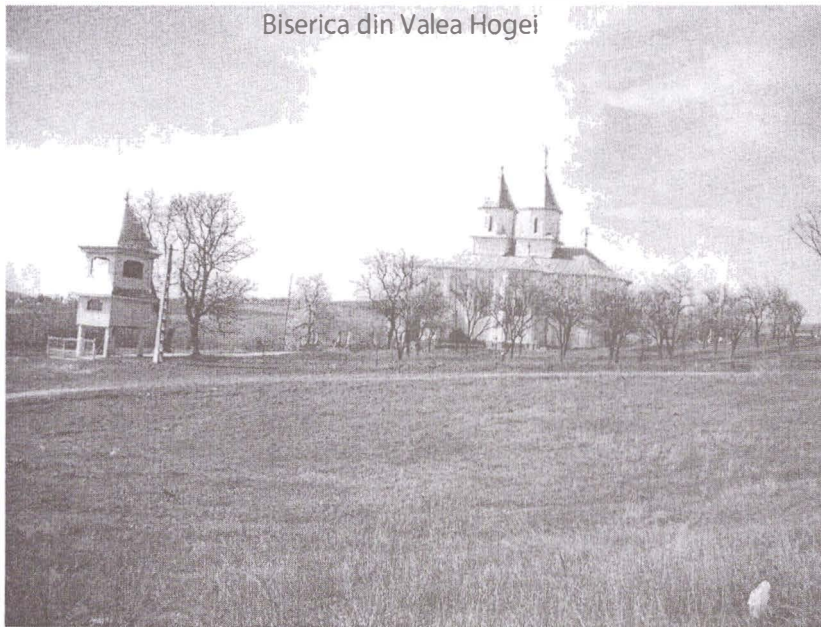

Biserica din Valea Hogei

Biserica din Valea Hogei

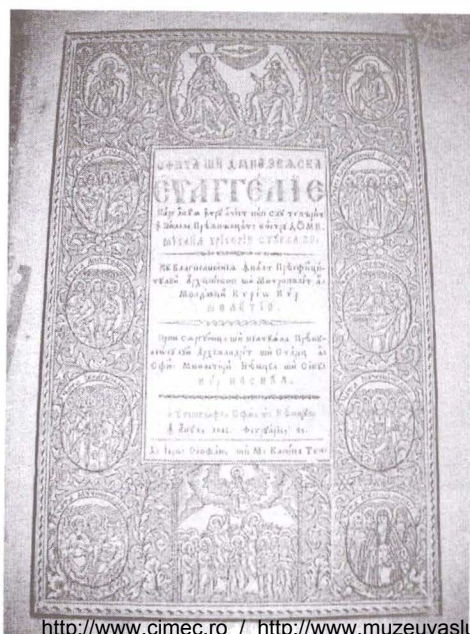

Detaliu arhitectonic

Banul Toma și Elisabeta Cozma

SE POATE VORBI DE OBIECTIVITATE PRIVIND „Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1774 ?”¹

Sergiu Ștefănescu

Cuvinte cheie: Recensământ; 1772-1773 și 1774; Moldova.

Keywords: Census; 1772-1773 și 1774; Moldova.

Abstract

References are made to the censuses carried out under the Russian occupation, for the population of Moldova principality in 1772-1773 and 1774. A small area comprising 12 villages - whose certain existence at that date is archeologically and documentarily attested - is studied. The names of 61 people - heads of families - living at date in those villages are also recorded.

It is certained only 5 villages and 28 persons were censused. It is estimated that either the population evaded the census in order to avoid paying the tributes, or the principality was totally depopulated (and good to integrate into the Russian Empire, like it happened with Bassarabia in 1812). In either case, the censuses are considered incomplete.

Aceste recensăminte, numite la vremea respectivă „catagrafii”, sunt printre puținele documente din acea perioadă la care putem apela pentru a aprecia situația demografică a Principatului Moldova.

Atunci, Moldova aflându-se sub ocupația trupelor rusești, acestea au dorit și le era necesară cunoașterea, chiar și cu oarecare aproximație, a populației existente pe teritoriul principatului.

Modul și nivelul la care au fost întocmite, date fiind posibilitățile tehnice și concepționale ale acelor ani, sunt modeste. Au urmat și alte catagrafii ulterior. Prima a avut loc după 30 de ani de la cele susmenționate, la 1803. S-a numit condica liuzilor. După cum se știe, termenul de *liuda*, singular, *liuzi*, plural, însemna capul, șeful unei familii. Acesta, *liuda*, deci familia, era etalonul fiscal. Ea se lua în calcul la fixarea birurilor. Liuzii erau înregistrați în catagrafii, membrii ce constituiau familia (soție, copii) nefiind evidențiați nici chiar mai târziu.

Ulterior, la 1816, visteria Moldovei rescrie și reface situația plătitorilor de bir din țară. La 1820, în Moldova, a fost întocmit un recensământ mai amănunțit. După acea dată, întocmirea recensămintelor în principat se făcea cu regularitate, din 7 în 7 ani. Este cunoscut că au fost efectuate în anii 1828, 1831, 1832, 1838 și 1839, apoi în 1845-1846 și 1852-1853. După cum se observă, un recensământ se efectua pe parcursul a doi ani alăturați.

¹ Academia de Științe a R. S. S. Moldovenești, Institutul de Istorie, Moldova din epoca Feudalismului, VII, 1, *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, Chișinău, 1975.

Revenim la recensămintele efectuate în anii 1772-1773 și 1774. Parcurgându-le, ne-am oprit la o micro-regiune pe care o cunoaștem bine și care, prezintă deci interes pentru noi. Așadar, vom discuta despre teritoriul cuprins în actuala comună Dumești și satele apropiate: Suhuleț, din comuna Tansa, județul Iași; Cotic și Răcești, sate componente ale comunei Todirești, județul Vaslui, vecine.

Pentru a putea fi cât de cât considerate obiective, aceste recensăminte ar fi trebuit, printre alte informații, să cuprindă toți capii de familie din toate satele regiunii la care se referă. Să cercetăm dacă s-a procedat așa. În vederea lămuririi informației cuprinse, am desfăcut în doua părți cele prezentate mai sus:

- a) semnalarea fiecărui sat existent în teritoriu și
- b) urmărirea tuturor capilor de familie existenți în acel sat.

Pentru aceasta am cercetat o serie de documente, apoi am depistat arheologic vatra ori siliștea fiecărui sat din zonă, existent la finele secolului al XVIII-lea.

Dacă pentru a atesta fiecare sat existent la finele secolului al XVIII-lea în regiunea la care ne referim am dispus de tot ce ne-a fost necesar pentru identificare și localizare, pentru cea de-a doua componentă a studiului nostru nu am avut la dispoziție decât volumul V, partea I-a, din *Ispisoace și Zapise* a lui Gh. Ghibănescu, editată la Iași, la 1 oct. 1921.

Revenind la satele din acea zonă, la finele secolului al XVIII-lea, se constată existența (arheologic și documentar) a următoarelor așezări:

Nr. Rând	Denumirea satului	Existență și atestare arheologică
		Primă atestare documentară
1.	Tansa ²	Secolele XV(?), XVII/XVIII-XXI 1676, mai 6
2.	Suhuleț ³	Secolele XIV/XV-XXI 1399, nov.28; 1469, febr.9 și 1469, iunie 9
3.	Mălinești ⁴	Secolele VIII-XIX 1502, februarie, 17
4.	Leucușeni ⁵	Secolele XIII/XIV-XIX 1453, octombrie 22
5.	Rângoaiă ⁶	Secolele XIV/XV-XIX 1625, martie 15
6.	Hodoreni	Secolele XIII-XIX 1489, ianuarie 22

² Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și Zapise, volumul V, partea I-a*, p.25, doc. „A”, din 1775, iunie 2.

³ *Ibidem*

⁴ *Ibidem*, p. 93, doc. „D”, din 1782, noiembrie 30 și p. 137-139. doc „M”, din 1783, mai 12.

⁵ *Ibidem*, doc. „D”

⁶ *Ibidem*, p. 125, doc. „F”, din 7269 (1761), iulie 1; p. 131-132, doc „J”, din 1765, decembrie 13; p. 132-136, doc.”K”, din 1765, decembrie; p. 25, doc. „A”, din 1775, iunie 2; p. 93, doc.”D”, din 1782, noiembrie 30; p. 140-141, doc.”N”, din 1794, iunie 8.

7.	Marcoviceni ⁷	Secolele XIII/XIV-XIX 1502, martie 14
8.	Meleșani	Secolele X-XIX 1636, aprilie 2
9.	Slobozienii de Miazănoapte și Apus ⁸	Secolele VII/VIII, IX/X-XIX 1590, septembrie 1 - 1591, august 31
10.	Slobozienii de Miazăzi și Răsărit	Secolele VIII/IX-XIX 1590, septembrie 1 - 1591, august 31
11.	Clicești	Secolele VII/VIII-XIX 1643, septembrie 27
12.	Țigănești	Secolele X/XI-XVIII/XIX 1457, aprilie 12 - 1504, iulie 2
13.	Cotic ⁹	Secolele XIV/XV, XVII-XXI 1774, iulie 5
14.	Dumeștii Vechi ¹⁰	Secolele XV/XVI- XXI 1621, fl. , f.z.

Atestările arheologice și cele documentare au fost extrase din *Acta Moldaviae Meridionalis* XV-XX, 1, 1993-1998, p. 155-248, Sergiu Ștefănescu, *Cercetări arheologice și istorice în zona mediană a bazinului superior al râului Bârlad*.

Am prezentat aici satele care au putut fi identificate, cel puțin arheologic, dacă nu și documentar, ca existând cert la 1772-1774. Am constatat că din cele 14 enumerate, recensămintele au menționat doar cinci Dumești, Rângoia, Tansa, Suhuleț și Cotic. Dintre aceste 14 sate, Cliceștii și Țigăneștii erau, la 1772-1774, seliști, având pe vetrele lor doar prisăci și adăposturi pentru vite, în aceeași perioadă de timp celelalte 12 sate fiind, cert, locuite. Așadar, șapte din 12 sate (existente în zonă), au fost neglijate, omise, nefiind prezentate în catagrafii.

Faptul ne obligă să considerăm aceste recensăminte drept incomplete. Mai greu de spus dacă omiterea a fost intenționată, ori pur și simplu din comoditate, locuitorii acestor sate au fost grupați. Ar mai fi posibilă o anume situație, aceea ca oamenii să se fi sustras recensării. De ce? Poate urma ca pe baza acestor înregistrări să se stabilească cuantumul impozitelor. Încercăm să dezlegăm această dilemă, fapt pentru care vom evidenția în paralel, nominal, liudele înregistrate în recensăminte cu cele ce apar în actele de vânzare-cumpărare ale unor ocini, ori ca participanți în unele pricini (procese), diverse evenimente. Neavând la dispoziție alte surse de informație, vom apela doar la documentele cuprinse în colecția *Ispisoace și Zapise*, volumul V, partea I-a, apărută sub semnătura lui Gh. Ghibănescu.

⁷ *Ibidem*, p.93, doc. „D”, din 1782, noiembrie 30.

⁸ *Ibidem*, p. 37, doc”D”, din 7269 (1761), fără lună, fără zi.

⁹ *Ibidem*, p. 44-54, doc. „G”, din 1785, iunie 22.

¹⁰ *Ibidem*

*I. Capii de familie (liudele) înregistrate în recensămintele de la 1772-1774:**Din satul Dumești*

1. Ion Darii
2. Sofronii, sin Șchiopul
3. Toader, brat lui
4. Ion, zet Pricopi
5. Toader, sin Istrati
6. Gheorghii, rus
7. Stoian, sârbul
8. Vasile, bejenar
9. Neculai, brat lui

Din satul Rângoiaia

1. Vasile Brânzei
2. Ioniță a Căproaei
3. Ioniță Onul
4. Lazăr, sin Sandul
5. Pintelei Cotinici
6. Antohi Ursachi

Din satul Suhuleț

1. Lazăr
2. Filimon
3. Ștefan, sin Apopei
4. Gavril Bițicu
5. Andronic, diacon

Din satul Cotic

1. Mera
2. Zota
3. Gânscă
4. Mihăilă
5. Mardare

Din satul Tansa

1. Mihăilă Lungu
2. Carpu

3. Miron Staneș și alți 33 de liude, ale căror nume nu le mai redăm.

Specificăm că printre ele nu se află nici un Năsturaș.

Aceștia sunt toți capii de familie înregistrați în recensămintele de la 1772-1774, în satele pe care le-am luat în studiul nostru, deci 28 (61) nume.

II. Pentru a putea efectua comparația dintre numele menționate în recensăminte și cele identificate de noi în unele documente ale timpului, notăm mai jos toți capii de familie din aceleași sate (și foste sate), care au fost menționați în diverse acte, cuprinse în volumul *Ispisoace și Zapise, volumul V, partea I-a*, a lui Gh. Ghibănescu, unica noastră sursă de documentare. Pentru a nu greși prea mult, am luat în evidență doar actele încheiate între anii 1761 și 1794, cât se poate de aproape de anii de efectuare a recensămintelor (1772-1774). Dacă ne-ar fi stat în putință să dispunem și de alte documente din acea perioadă, ar fi putut apărea și alți participanți la evenimentele acelor vremi, fiind totodată un plus de mărturii ce ar fi atestat că recensămintele au fost incomplete.

Numele care se regăsesc în mai multe documente le evidențiem o singură dată. Pentru a nu lungi prea mult acest material, nu dăm publicității și listele cu participanții pe fiecare document. Acestea se găsesc atât în volumul *Ispisoace și Zapise, volumul V, partea I-a*, cât și în ciornele noastre după care am realizat prezentul material, rămase în manuscris.

Așadar, din documentele cercetate de noi, rezultă cert că în aceste sate trăiau atunci cel puțin și următoarele liude¹¹:

a) *Din satul Dumești*

1. Comisul Constantin, grecul
2. Safta, văduva lui Ilie Gându (?)¹²

c) *Din satul Marcoviceni*

1. Ion Drochie, diacon, răzeș
2. Miron Iorga
3. Dumitrașcu Zota
4. Timofti, zet Bode(a)scăi
5. Merăuță, zet Bode(a)scăi
6. Visarion, monah, sin Bode(a)scăi
7. Ștefan Paiul, căpitan
8. Ștefan, aprod, sin lui Dumitrașcu Zota

d) *Din satul Hodoreni*

1. Artenie Tiroiul¹³
2. Alexandru Iurașco
3. Chiriac Focșe¹⁴
4. Andrei Costianu¹⁵
5. Gheorghe Zgârvaci¹⁶

e) *Din satul Leucușeni*

1. Constandin Paiul, diac la divan

f) *Din satul Mălinești*

1. Ioniță Lupanu
2. Vasile Lupanu
3. Gheorghită Lupanu

g) *Din satul Suhuleț*

1. Gavril Bițic
2. Miron Lazăr, mazil
3. Lupu Lazăr, mazil
4. Ioniță Lazăr
5. Ștefan, sin Popii
6. Toader Lazăr
7. Chiriac Teliman²⁰

b) *Din satul Rângoia*

1. Vasile Brânzeiu, copil în casă
2. Andrei Jepchiu, monah
3. Ioniță, zet lui Vasile Brânzeiu
4. Ioniță Onul
5. Gheorghe Smere
6. Ion Sârniul
7. Vasile Săroiul, mazil
8. Ioniță Vidră, postelnic, zet Vasile Brânzeiu
9. Alexandru Pârful, răzeș
10. Toader Jepchiu
11. Ion Paiul, mazil
12. Vasile Tăutul, zet lui Ion Paiul
13. Ioniță Hociungu, nepot de soră lui Ion Paiul
14. Ion Săroiul
15. Pătrașcu Paiul
16. Melitie Spiridon
17. Neculai Paiul
18. Ion vel sulger
19. Lupu
20. Constandin Pârful
21. Iordache Pârful, brat ego
22. Costin (?)¹⁷
23. Vasile, căpitan (?)¹⁸
24. Ștefan Pârful, biv polcovnic

h) *Din satul Tansa*

1. Mihăilă Lungu
2. Andronache Carp
3. Gheorghe Năsturaș, călugăr¹⁹
4. Miron Staneș

i) *Din satul Răcești*

1. Pavel Grumeza, samdagiul

¹¹ Chiar dacă sunt nominalizați în mai multe documente, în acest fel apar o singură dată.

¹² Putea avea domiciliu în satul și moșia Glodeni

¹³ Nesigur satul. Poate fi și Rângoia sau Suhuleț

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ *Ibidem*

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ Nesigur satul. Se poate și Hodoreni sau Suhuleț

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ *Ibidem*. Poate fi și Suhuleț.

2. Ilie Portariul, socrul lui

j) *Din satul Cotic-Armenești*

1. Ștefan Miera
2. Manolache (Macovei) Gânscă, răzeș
3. Zota
4. Paiul
5. Vasile Paiul, popă, sin Paiului

A rezultat un total de 61 de nume de capi de familie existenți în aceste sate, nominalizate în documentele de care am dispus. Nu avem nici un fel de dubii că în așezările la care ne-am referit locuia un număr încă mai mare de cetățeni, simpli, fără funcții, care nu luaseră parte la diverse „evenimente” și pricini din acea perioadă de timp (1761-1794). Chiar dacă vreunul ar mai fi decedat între 1761-1773, totuși diferența dintre populația trăitoare și cea recențată rămâne mare. De 2-3 ori mai mare.

Dacă mai avem în vedere că din cele 14 (12) sate existente în micro-regiunea luată în studiu au fost evidențiate în recensăminte doar cinci, faptul denotă superficialitate și dezinteres.

Ar mai fi posibil ca intenționat să se fi procedat astfel, pentru a dovedi popoarelor Europei, în general, și Imperiului Otoman, în particular, că Moldova de la Nistru în Carpați nu era cine știe ce tărâm al belșugului, ci un pământ aproape pustiu, numai bun de alipit imperiului țarist (așa cum s-a și întâmplat cu Basarabia la 1812).

Nu am urmărit să denigrăm sau să infirmăm rezultatele acelor catagrafii, ci am fost surprinși de slaba densitate a locuirii acestor meleaguri, la acea dată. Nu este exclus ca introducând în calcul alte zone ale Moldovei, cu atestări arheologice și documentare certe, susținute de documente indubitabile, rezultatele să fie ușor diferite de cele la care am ajuns noi. Credem că ar merita încercat.

²⁰ *Ibidem*. Poate fi și Tansa

CONTRIBUȚIE (MODESTĂ) LA ISTORICUL MĂNĂSTIRII MĂLINEȘTI

Sergiu Ștefănescu

Cuvinte cheie: Mănăstirea Mălinești; satul Mălinești.

Keywords: Mălinești Monastery; village Mălinești.

Abstract

This article brings information regarding the history of the holy halidom of Mălinești Monastery, situated in the upper hydrographic basin of Bârlad river, near the current localities Gârceni and Băcești.

This data and short excerpts of old documents are presented regarding the former village Mălinești: the first documentary certification of the domain dates back to 1502 and that of the Hermitage was three centuries later.

This material also includes information both on the change of the domain owners and the migration of the homonymous village precincts and of its borders along time, the history of the hermitage being interwoven with the history of the village and its domain.

The arguments of the advocated ideas refer both to the tax census from the 19th century and to the information transmitted orally, kept from the elderly people of the villages, and to the unwritten rules and practices of those times.

The data specific to the church are equally presented in the evolution allowed by the available data.

La 25 august 2007, într-o splendidă zi de vară, am vizitat împreună cu familia - mănăstirea Mălinești. Pentru fiecare dintre noi, cele văzute și auzite acolo au avut o valoare de excepție.

Eu mai vizitasem schitul în 1940, 1955 și 1987. De fiecare dată am observat și înregistrat informații diferite. Dacă în 1940 ajunsesem cu mama mea la un lăcaș religios –schit de maici bine situat economic și plin de viață, în 1955, starețul schitului era destul de afectat de regimul politic instalat în țară, care, printre altele, impusese confiscarea unei importante suprafețe de pădure ce le aparținuse. În 1987 schitul era ca și pustiu, cele câteva chilii și atenanse gospodărești erau dărăpănate. Terenul și fostul așezământ se aflau în posesia CAP Gârceni, în afară de biserică totul fiind folosit ca magazii și adăpost pentru vite.

Spre a nu se pierde, odată cu subsemnatul, consemnez aici (conștient că "scripta manent"), informații pe care am reușit să le adun și care constituie crâmpie din istoria acestui sfânt lăcaș.

Încep prin a face referire la denumirea schitului, la toponimul „mângâietor” pe care îl poartă. Numele său derivă din cel al unui pom, „mălin”, care face flori albe și fructe negre precum cireșele pentru dulceață. Este un pom de talie mică, nu crește, natural, prin satele și pădurile noastre, ci mai spre nord, prin Bucovina.

Schitul și-a luat numele de la moșia pe care se află, care, la rândul ei, purta numele satului care o stăpânise. Moșia se găsea în bazinul hidrografic superior al râului Bârlad, învecinându-se spre vest cu moșia Armășeni, iar spre est cu moșia fostului sat Leucușeni¹. Amplasarea în spațiu a moșiei este redată într-un „plan” datat 1830², în care seliștea fostului sat este evidențiată doar printr-un cimitir³.

Moșia Mălinești avea axul longitudinal orientat N-S, fiind traversată V-E de râul Bârlad. Se învecina spre nord cu moșia satului Berești⁴, a cărui seliște se află sub actualul sat Schinetea (Comuna Dumești), iar spre sud, hotarul moșiei mergea pe culmea dealului Gârceni - Zarea Gârcenilor.

Satul Mălinești, al cărui nume îl purta moșia, a existat pe două vetre, în extremitatea vestică a actualului sat Dumeștii Noi, pe Dealul Beciului, între secolele VIII/IX-XVIII(XIX). Prima atestare documentară a acestui sat ne-a parvenit printr-un uric de la Ștefan cel Mare, dat la 17 februarie 1502⁵.

Prezentăm un scurt extras din document, astfel: „Marușca și sora ei Stanca, fiicele Nastei, nepoata lui Costea Stravici, au vîndut ocina lor, din uricul bunicului lor Costea și al fratelui lui Costea, Giurgiu Stravici, și din privilegiile ce le-au avut ei de la bunicul nostru, de la Alexandru [cel Bun] Voievod, un sat pe Bârlad, anume Mălinești, la Stejarul Frumos, lui Toader, pisarul domnesc, pentru 150 zloți tătăraști.”

Acel Toader, persoană bogată și instruită, era ginerele marelui logofăt Ion Tăutul, căsătorit cu fiica sa Nastasia. Logofătul Toader a stăpânit puțin timp satul, doar până la 8 august 1503⁶, când dă o parte din el în schimbul altor sate, fratelui său, preotul Luca, surorii Stanca și nepoatei Safta, fata Ilenii. Hotarul satului se păstra „pe hotarul cel vechiu, unde le-au fost lângă apă traiul lor”⁷.

Pentru aproape un secol nu cunoaștem documente referitoare la satul și moșia Mălinești. Abia în anul 7099 (01.09.1590-31.08.1591)⁸ domnul Moldovei Petru Șchiopul întărește împărțirea moșiilor lui Petru Huhulea⁹, lui Ionașco, fiul său, îi

¹ DRH, A,II, p. 53-54, doc. 38, din 22 octombrie 1453

² Biblioteca Academiei Române, *Planul moșiilor, 1830, H. 2378, DLXXV/12.*

³ Cimitir identificat de noi; a existat între locuința Domnicăi Bițică (spre nord-vest) și a lui Gh. Ilieș, (spre sud-est). A se vedea și *Acta Moldaviae Meridionalis* (de aici *AMM*), respectiv *Anuarul Muzeului “Ștefan cel Mare” Vaslui*, vol. XV-XX, 1, 1993-1998, p.167-168, la articolul “ Cercetări arheologice și istorice, în treimea mediană a bazinului superior al râului Bârlad”, semnat de Sergiu Ștefănescu, punctele 60 a-e, *Pe Dealul Beciului* (I) și 61 a-d, *Pe Dealul Beciului* (II). În Grop.

⁴ Amintit în *Documenta Romaniae Historica* (de aici *DRH*), seria A-Moldova, vol.II, p.230-231,doc.156, din 9 februarie 1469.

⁵ *DRH, A, III*, p. 471-473, doc. 263. Detalii despre sat și moșie și în “ *Dumeștii Vasluiului*”, de Lucian-Valeriu Lefter, Sergiu Ștefănescu, Silviu Văcaru, Editura Panfilus, Iași, 2006, p.103-108.

⁶ *DRH, A, III*, p.510-511, doc. 286.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Documente privind Istoria României* (de aici *DIR*), A, vol. III, p. 464-465, doc 570.

⁹ Trecerea a jumătate (?) din moșia Mălinești către familia de boieri Huhulea, a avut loc prin căsătoria lui Dumitru Huhulea cu Odochia, fiica pisarului Toader, unul din fiii lui Dumitru Huhulea, moștenind o bună parte din moșiile lui Toader logofăt. După moartea lui, acestea se împart între Ionașco Huhulea și surorile lui, Magdalena și Varvara.

revine printre altele, un sfert din moșia Mălinești. Un al doilea sfert revine surorii sale, Varvara¹⁰, căsătorită cu uricarul Ieremia Băseanu.

Aducem unele precizări. În acele timpuri, limitele moșiilor se însemnau cu pietre de hotar la „cheutori”, cu movile săpate și cu bouri ciopliți în lemnul unor copaci falnici, iar pădurile, codri nesfârșiți, ocupau întinse suprafețe de teren. Codrul se vindea odată cu moșia pe care se afla, suprafața cu pădure nu se măsură, nu i se atribuia practic o valoare. Dar, o poiană deschisă în codru, constituia o investiție rentabilă. Aceasta se cultiva cu cereale sau era folosită ca fânaț ori ca prisacă. Indiferent de modul ei de folosire, deschiderea unei poieni în codru presupunea depunerea unor eforturi deosebite. Mai întâi, în perioade propice și în condiții favorabile, se incendia o porțiune de pădure, apoi, cu unelte rudimentare specifice veacurilor XIV-XV-XVI, etc., se tăiau și îndepărtau trunchiurile, parțial carbonizate, ale copacilor. Se trecea apoi la foarte dificila operațiune de dezrădăcinare a sute și mii de cioate. După aceea se desfunda manual, cu mare greutate, solul, tăind și scoțând mii de vițe și rădăcini. Apoi, câțiva ani în șir, trebuiau distruși lăstarii care răsăreau. De aceea la vânzarea lor, pentru poieni, se obținea un preț bun, existența unor poieni era consemnată în zapisele de vânzare. Aflându-se pe moșia fostului sat Mălinești, istoria schitului se împletește cu cele ale satului și moșiei sale. De aceea continuăm să prezentăm scurte extrase din vechi documente referitoare la acestea.

Astfel, printr-un act din 27 ianuarie 1667¹¹, Ruxandra, fiica lui Ionașco Tărăță, nepoată lui Horja, vinde din moșia ei lui Istratie Brahă, căpitanul. Ocina era pe Bârlăzel, în satele Leucușeni și Mălinești și cuprindea vatră de sat, din câmp, din pădure, cu vad de moară și fânaț, cu tot venitul, „cât se va alege partea ei” O alta nepoată a Horjei vindea unchiului său Ionașco, părți din moșiile Hodoreni, Mălinești și Leucușeni, pentru 15 ughi¹² Pare posibil ca bunicul lor, acel Horja, să fi fost proprietar pe jumătatea din moșia Mălinești, parte pe care nu o stăpâneau Huhuleștii și să fi fost descendent al preotului Luca, surorii Stanca și nepoatei Safta.

La cererea lui Andronic, cămăraș la visterie, (proprietar al unor părți în numeroase moșii), Constantin Cantemir, domnul Moldovei¹³, trimite, la 1692, pe Constantin Bantăș, vornic de poartă, pentru a hotărâni părțile lui Andronic în moșia Mălinești, ce cuprindeau vatră de sat, cu vad de moară pe Bârlăzel și o poiană cumpărată de la răzeși, de părțile rămase lor. Hotarele descrise de cei ce a făcut măsurătorile pot fi și astăzi ușor recunoscute: Matca Iezerului vechi, (L)Ecușenii, Gârcenii, Podul Lungului, Armășenii, Țibăneștii.

O jumătate de veac mai târziu, neînțelegerile au izbucnit iar, așa că la 23 octombrie 1747, Ion Neculai Mavrocordat, domnul Moldovei, porunca lui Toader Cuza, postelnic și lui V. Carp, vornic de poartă, să aleagă părțile de moșie ale lui Ilie Gândul, dinspre răzeșii săi din Leucușeni și Mălinești. Ilie Gândul era ginerele lui

¹⁰ Spița de neam a familiei Huhulea a fost întocmită de Prof. Mircea Ciubotaru, publicată în Ipoteze și certitudini genealogice, în *Arhiva genealogică Iași*, III (VIII), 1995, nr.3-4, p.273-276.

¹¹ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și Zapise*, III 2, Iași, 1912, p.42-43, doc.30

¹² Colecția Dr. Constantin I. Istrati (1429-1945). *Inventar arhivistic*, București, 1988, p. 87, doc. 189.

¹³ *Catalogul Documentelor Moldovenești*, (de aici CDM), IV, p. 333, doc. 1485.

Andronic, fiind căsătorit cu fiica sa, Safta. Răzeșii, mai ales cei din neamul Iurăsceștilor, pretindeau că nu și-au vândut toate părțile lor lui Andronic, de aceea stăpâneau și încasau dijma și în Leucușeni și în Mălinești. Porunca domnească aspră și hotărâtă, cerea celor doi hotarnici "...să mergeți acolo și strângând pe toți răzeșii și megieșii să luați sama cu amăruntul, după scrisorile lor și după hotarnicele vechi, alegând și lămurind pe toți cei vânduți, cum și pe cei nevânduți, și căruie câtă moșie i se aleagă și i se cade cu dreptul...și să-i hotărâți unii dinspre alții. Atâta din Leucușeni cât și din Mălinești, așijderea și vale Rângoai..."¹⁴

Neînțelegerile continuă¹⁵ Așa se face că în luna mai 1753, Mihai Cehan Racovița Vodă, împreună cu boierii Divanului Moldovei, hotărăsc în pricina dintre Ilie Gândul și răzeșii din neamul Iurăsceștilor, privind satul și moșia Leucușeni și părți din moșia Mălinești¹⁶ Domnul spune, adresându-se ambelor părți: "i-am orânduit la cinstit și credincios boiarul nostru dumnealui Iordachi Cantacuzino vel logofăt, ca să-i cercetează să li ia sama de toate pricinile și dovezile ci-or fi având" La cercetarea ce s-a făcut, atât răzeșii cât și Ilie Gândul și-au apărât dreptatea cu zapisele pe care le-au avut. Pentru satul Mălinești, a arătat Ilie Gândul zăpisa de vânzare în care scria că unii din feciorii și nepoții lui Iurașco au vândut părțile lor lui Andronic cămăraș, alții au dat danie, alții au făcut schimbătură cu Andronic, dându-le pentru părțile lor din Mălinești dintr-alte părți de moșii, „ci au avut ei pe aiurea.” Ilie Gândul a mai arătat „doao zăpisa...”, prin care socrul său, Andronic, cumpăraseră la 1697 și 1699 de la două grupe de nepoți ai lui Iurașco „...dintr-acel rând de pământuri ci-au rămas a răzeșilor 15 pământuri” și respectiv alte 10 pământuri. Dovezile prezentate de Ilie Gândul au fost hotărâtoare, domnul i-a întărit proprietățile în Leucușeni, iar în Mălinești trebuia să se înțeleagă cu ceilalți răzeși care nu-și vânduseră pământurile.

Facem cunoscut cititorilor o regulă, o lege nescrisă, a acelor vremuri - dijma, la care vom mai face referiri ulterior. Astfel, Ilie Gândul și cumnatul său Ion Andronic, primeau la 17 august 1764¹⁷, de la Grigore Alexandru Ghica, întărire pentru "...a-ș(i) stăpâni și a-ș(i) dijmui moșie...Leucușenii, Marcovicenii, Mălineștii...ce zisără că le au la ținutul Vasluiului,...luând de a zăcia din toate zăci unul, iar fiind mai puțini, vor lua câte o para de stup, din grădini cu legumi, din livezi cu pomi și din tot locul cu tot venitul..."

Încălcările de hotar și furțișagurile existau și acum doua-trei veacuri, așa se face că la 13 decembrie 1765¹⁸, la cererea lui Ilie Gândul și a cumnatului său, Grigore Alexandru Ghica Vodă trimite pe vornicul de poartă Alexandru Hacıul să refacă hotarele dintre moșiile Leucușeni și Mălinești, „...unde este cămin den descălecătoare în șes...”¹⁹, poruncindu-le: "...să strângeți pe toți răzeșii și împregiurașii (vecinii - n.

¹⁴ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, V, 1, p. 126-127, doc. G.

¹⁵ *Ibidem*, p. 127-131, doc. H.

¹⁶ Cf. Sergiu Ștefănescu, satele și moșiile Leucușeni și Marcoviceni au fost înființate prin sec. XIV, prin desprinderea de satul și moșia Mălinești. De atunci răzeșii din Leucușeni moștenesc ocine în moșia Mălinești. Cetățenii din cele trei sate amintite sunt rude de sânge.

¹⁷ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, v, 1, p. 131, doc. I.

¹⁸ *Ibidem*, p. 131-132, doc. J.

¹⁹ „...Cămin den descălecătoare...”, adică hotar vechi în cazul de față, de prin secolul XIV/XV, de când s-au dezlipit ocinile moșiei Leucușeni din moșia - mamă Mălinești.

ns.) de pe împrejurimi...să-i giudecați și să-i odihniți (potoliți n. ns.), hotărând pricina, pre carte de giudecată, ca să nu ne mai jăluiască, iar neodihnindu-să (nefiind mulțumiți - n. ns.) vreo parte cu hotărâre și giudecată ce le veți face acolo, cu zi de soroc (termen, dată de prezentare - n. ns.) și cu mărturie arătând pricina pre largul să-i trimiteți la Divan” Acestea s-au dispus deoarece se obișnuia să se strice (sau să se mute) semnele de hotar dintre moșii, ducând la încălcarea proprietății, să se facă stricăciuni cu cirezile de vite, dijmuri incorecte, etc.

Au loc și alte pârre urmate de procese între boieri și răzeși, pentru părți de moșie aflate în litigiu. Boierii resping o serie de pretenții ale răzeșilor pentru care nu au acte; ei prezintă” multă zapisă încredințate cu iscălituri a boieri mari pe toate cumpărăturile și danii și schimbături ci-au avut Andronic cămăraș într-aceste sate și ispisoaace domnești” Boierii care au efectuat ancheta hotărâsc ca Ilie Gândul și Ion Andronic să-și stăpânească părțile ...iar răzeșii care au umblat cu pârre mincinoase „...să nu se acolisească de vreme că s-au dovedit că nici o dreptate la zisăle lor n-am aflat că ei neavând nici un chip de dovadă”

Nu mai evidențiem alte acțiuni privind proprietatea, ci vom prezenta mai exact moșia Mălinești. Așa cum arăta ea în secolul al XVIII-lea.

Cum am arătat anterior, moșia Mălinești se învecina spre apus cu moșia satului Armășeni. Hotarul dintre aceste moșii este precis redat într-o hotarnică întocmită la 5 august 1746²⁰, din care redăm succint un extras: „Hotarul Armășenilor pe din gios, despre Mălinești, se începe dintr-un stejar în vârful dialului, cu bour, în rădiu din deal de movila găunoasă, se coboară prin rădiu la vale, la o piatră de hotar...de acolo la vale pe muchia dialului...o altă piatră de hotar este din vale de drumul cel mare ²¹ din sus de seliștea ce o fac + Mălineștii, unde au fost vadul Săimenilor²² la care piatră bate peste Bârlad prin poiană...și să suie la dial la codru...pe un pisc pe din sus de un loc de prisacă²³ și se coboară la vale prin codru și apucă valea ezărului pe sub buza piscului unde se coboară drumul Gârcinilor în valea iazărului, și apoi să sue la dial prin codru în vârful dialului unde se hotărâsc Gârcinii cum merg ș-alte hotară în codru ce sînt alăturate.”²⁴

Consider că am relatat suficient despre moșia Mălinești, de aici fiind prezentate prioritar informații despre satul și schitul omonim.

Nu ne este cunoscută (prin documente) cauza care a obligat sătenii din Mălinești să-și părăsească vatra de sat pe care locuiseră circa 900 de ani și să se mute în adâncul codrilor. La începutul secolului al XVIII-lea, printre numeroasele cauze, des întâlnite, care obligau populația unui sat să îl părăsească, se enumerau și epidemiile de ciumă (tot mai rare), ca și cele de holeră. Așa cum s-a constatat, pe la

²⁰ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, IV, 2, p. 70-75, doc. K.

²¹ Se referă la Drumul (cel mare) al Bacăului.

²² A se vedea *AMM*, XV - XX, I, p. 168 și nota 3. Se află pe cei circa 50 m, cât despart Dumeștii de Armășeni, imediat mai sus de confluența Bârladului cu pârâul Gârbovâț. Prin el trecea Drumul Bacăului, peste Gârbovâț.

²³ Situat la 50-60 m, V și în amonte de colțul de NV al pepinierii silvice Pietrosu.

²⁴ Fapt extrem de interesant, același traseu avea hotarul și la 1399, noiembrie 28 (poate și 3 - 4 secole mai înainte), când despărțea moșia dată de Iuga voievod lui Țiban cel Bătrân, de moșia Mălinești.

anul 1696 (?) o epidemie de ciumă a decimat populația multor așezări de pe meleagurile noastre. Aproape sigur că nici Mălineștii nu au fost ocoliți. Se știe că din secolele VII/VIII până pe la anul 1800, așezările omenești erau tare mici; 4-5, 8-9 case cu 30-40 de suflete constituiau un sat. Populația era puțină, speriată de numeroasele incursiuni de pradă ale diverselor popoare migratoare, mai târziu - hoardele de cazaci, tătari, turci și altele.

Epidemia de ciumă de la 1696(?) motivează de ce la cumpăna dintre veacurile XVII și XVIII, mălineștenii care au scăpat cu viață s-au mutat la vreo doi km spre sud, intrând în codru, pe valea pârâului Iezer, au deschis poiană, mutând acolo satul. Acesta își va lua numele după pârâul lângă care s-au aciuat - Iezer²⁵ Un alt grup de oameni a mers încă 6-7 km spre sud, urcând dealul și în codrul de la Zarea Gârcenilor și-au ales vatră nouă sătucului lor, pe care l-au numit tot Mălinești²⁶, după așezarea din care plecaseră.

Sus, pe coama dealului, erau curături vechi, fuseseră deschise poieni, încă de pe la anul 1600, în care locuitorii Mălineștilor instalaseră prisăci.

Sătucul Mălinești cel de pe Zarea Gârcenilor a fost atestat în documentele timpului încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Considerăm că la anul (1760-)1762, ieromonahul Nicodim Hudici ot [din-n.ns.] Gârceni, a ctitorit schitul chiar în poiana de lângă sătucul Mălinești, înființat de 50-60 de ani, care i-a dat și numele său. După 1860, la împărțirea administrativă a teritoriului țării în comune, sătucul și schitul Mălinești, cu teritoriul din jurul lor, au fost arondate la comuna Gârceni²⁷

²⁵ Noua așezare am prezentat-o în AMM XV-XX, 1, la p. 160, pct. 18, semnată de subsemnatul în „Cercetări arheologice...”, cu conținutul: „18. Ezerul vechi. În pădure, de la 200 m, S, de cantonul silvic Ezer, ca și pe valea pârâului omonim, s-a aflat, până la 1949, vatra veche a satului Ezer. Resturile ceramice aparțin secolelor XVII / XVIII - XX.”

²⁶ *Ibidem*, p. 201, pct. 223, „Schitul (și fostul sătuc) Mălinești. Atestări documentare la anii 1762 (cf. Dionisie Udișteanu, *Schitul Mălineștii-Vaslui*, în „*Păstorul Tutovei*”, 1943, nr. 1 - 4, p. 45, cit. de Dorinel Ichim, în „*Biserici de lemn...*” 2001, p. 136, nota 6) și la 1830 (în *Karta rusă*).

a) Pe deal, la circa 3 km, N, de Gârceni, la circa 400 m altitudine, se află schitul Mălinești. Fost schit de maici, devenit schit de călugări, este înconjurat de o fâșie de teren arabil, cu livezi bătrâne. Curătură veche în inima codrilor, pe fosta moșie Mălinești³²¹. Ceramica recoltată datează din secolele XVI / XVII - XX. Străchini de lut ars [pentru maicuțe] și veselă din faiență și porțelan, parțial din import [pentru stareț și oaspeți de vază].

b) În partea sudică, intrarea se făcea pe sub o clopotniță, la est de ea se afla un mic cimitir al călugărilor, dar și al unor mireni³²² (Maria Spumă din Dumești afirmă că acolo a fost înmormântată și mama ei)

c) la 100 m, E, de schit, lângă un fost iaz, se găsește și o veche fântână cu budăi de piatră, frumos lucrat, de un „Vasile” A se vedea și Lefter, Ștefănescu, Văcaru, „*Dumeștii Vasluiului*”, p. 109 și nota 73.

²⁷ A se vedea: Academia Română, Institutul de Filologie Română, „Alexandru Philippide”, Iași, *Tezaurul toponimic al României. Moldova, volumul I. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772-1988*. Partea a 2-a. A. Unități simple (localități și moșii). De aici „Tezaurul...”, 1047, col.1.

În continuare sunt prezentate câteva informații privind schitul și sătucul de lângă el, extrase din „Tezaurul...” (vol. I, partea a 2-a, p.1047, coll): Schitul Mălinești fost ș[at] în partea de NV a s. Gârceni [Vas]; Schit, ț[inutul] Tutovei; [atestat în] Karta rusă (1830). A fost atestat ca sat în comuna Gîrceni, la 1860; 1867; 1892; 1896; 1904; 1908. Sat în comuna Pungești, în 1906. A fost înglobat în comuna Gârceni la 1909; 1939; 1941.

Din alte documente²⁸ rezultă că la 1838, cătunul Mălinești era recenizat, din punct de vedere fiscal, la un loc cu satele Rângoia și Schinetea. La 1845²⁹ a fost cumulat fiscal cu satele Rângoia și Țibăneștii Buhlii, la acea dată nefiind încă înființate comunele ca unități administrative.

Deși la 5 august 1746 se spune într-o hotarnică că doar o seliște indica locul unde fusese satul Mălinești (locuitorii săi aflându-se în noile sate Iezer și cel de la Zarea Gârcenilor)³⁰, faptul că la recensămintele de la 1838 și 1845 satul este arondat fiscal cu satele vecine (Rângoia și Schinetea sau Țibăneștii Buhlii), cum și existența la 1830³¹ a unui cimitir (care era folosit), ne face să acceptăm că în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ca și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în afara celor două sate (Iezer și Mălinești pe Zarea Gârcenilor), câțiva locuitori se întorseseră pe vatra veche, reînființând satul Mălinești, care, la 1865, la înființarea comunelor, va fi inclus în satul Iezer, comuna Dumești.

Revin la subiectul propriu zis al materialului de față, făcând referiri la schitul Mălinești, despre care voi încerca să aduc o serie de informații, unele fiind inedite.

Tradiția orală păstrată prin unii bătrâni ai satelor afirmă că schitul Mălinești ar fi fost inițial biserica de mir a satului Mălinești și ar fi fost mutată pe locul actual la 1825, după unii la 1829, după alții³². Afirmările nu pot fi susținute, sus, la Mălineștii de pe Zare exista (oricât de dărăpănată ar fi fost) ctitoria ieromonahului Nicodim Hudici. Confuzie în tradiția orală era data de 1825(6), când lăcașului prim al schitului i se făcuse o reparație capitală. Dacă biserica ar fi fost mutată la 1825 de pe vatra vechiului sat Mălinești, nu ar avea scrisă pisania de la 30 aprilie 1826, ci una mai timpurie, cu 20-30-50 de ani³³.

Să revedem începutul acestui așezământ monahal de la Mălinești. La 1762, ieromonahul Nicodim Hudici din Gârceni ctitorește o biserică, neîndoielnic modestă, din inimă de stejari sus, pe dealul Cucu, în mijlocul unor codri nesfârșiți, lângă cele câteva căsuțe ale unui sătuc (înființat de 40-50 de ani) ce purta numele așezământului din care descindea și a moșiei pe care se afla, nume care a fost dat și schitului.

²⁸ Arhivele Naționale Iași, *Fond Visteria Moldovei*, dosar 252/1838, F. 57r. (Extras din „Dumeștii Vasluiului”, p. 109).

²⁹ *Ibidem*, dos. 256/1845, f. 163v.

³⁰ *Vezi nota 20*

³¹ *Ibidem*, notele 2 și 3.

³² Informații culese de la Gh. Timofticiuc, din Băcești și Tudurache Bătrânul, din Dumești.

³³ Este posibil ca acel Gheorghe-meșter înscris în pisania de deasupra ușii de la intrare, să fi fost una și aceeași persoană cu Gheorghe calfă, care a mutat biserica Sf. Împărați din Dumeștii Vechi, în Dumeștii Noi, la 1820.

Nu! Nici o urmă de locuire nu a fost găsită arheologic, mai veche de secolul XVI / XVII, deci nicicum nu exista vreo biserică pe la 1450(!)³⁴ La 1825, la peste 60 de ani de la construire, când ieromonahul Nicodim Hudici trecuse către alte târâmurii, această bisericuță cu acoperișul din draniță putrezit și spart de ploii și zăpezi, cu temelie șubrezită, era desigur o ruină. Așa se explică de ce la 1826, la reconstruirea sfântului lăcaș, de la cel anterior ridicat la 1762, s-a păstrat și protejat doar "...piciorul de piatră de la Sfânta Masă..."³⁵

În aceeași carte, „Biserici de lemn...”, la p. 132, sus, învățătorul din Dumești, care ceruse fostului Mareșal C. Prezan să înapoieze schitului iconostasul și documentele ajunse în păstrarea sa se numea Gh. David și fusese (sau va fi fost) senator în Parlamentul României. Cinstea Mareșalului Constantin Prezan era ireproșabilă (afirmă cei care l-au cunoscut) și nu pot fi puse la îndoială afirmațiile sale.

Refăcut din 1926 și reamenajat în 1928, sfințit la 1 noiembrie al aceluiași an, acțiune făcută cu fonduri proprii de către credincioși, sub conducerea lui Gh. Isac, continuată în 1929, pe vremea episcopului Iacov Antonovici, cu stăruința și sprijinul mareșalului Prezan, a fost deschis ca lăcaș de trăire călugărească pentru maici³⁶ Aceasta a pus capăt unor lungi perioade în care schitul rămăsese pustiu.

În continuare prezentăm și unele informații colaterale, privind direct sau indirect existența acestui lăcaș de rugăciune.

În volumul „Dumeștii Vasluiului”³⁷, autorii inserează următoarea relatare: „Un preot, Vasile Vămanu, din Dumești, îngrijindu-se de înzestrarea bisericii Sfânta Treime, care era în curs de construire pe atunci, trimite un raport Epitropiei Spitalelor Sf. Spiridon, proprietara moșiei Dumești, la 14 februarie 1848, în care cerea să fie ajutat să procure pentru biserică cărțile de cult necesare desfășurării ritualului specific. Înștiințată Epitropia că „Eu am găsit aici la schitul Mălinești pe un părinte călugăr care are 12 menei, pentru 12 luni a unui an, însă nu-s legați și-s eșate acum din tipografia mănăstirii Neamțului și ar voi a le da să fie a bisăricei din Dumești, care din nou are a să înființa” În schimb, părintele călugăr cerea ca epitropul să intervină pe lângă episcopul de Huși „ ca să-l facă eromonah pe numele schitului Mălinești, unde să află și trăitor”. Asigură Epitropia că are de la schit adeverințele necesare”... că-i bun și primit, să se hirotonească, numai omul îi sărac și nu are altă cheltuială decât aceli 12 menei”³⁸ Răspunsul Epitropiei era dat pe același raport, la 25 februarie, precum că se aprobese a se da curs favorabil cererii călugărului în schimbul celor 12 menei.

Mai trebuie consemnat că, dintr-un tablou eclesastic inedit [privind slujitorii lăcașurilor de cult (ortodox) din județul Vaslui], publicat de Prof. Costin Clit, în

³⁴ Informație inserată de Pr. Grigore Mitru, în anul 1967, în istoricul acestei biserici, reluată de Daniel Ichim în „Biserici de lemn din Eparhia Hușilor” editată de Episcopia Hușilor, în 2001, p. 132.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, p. 131-132.

³⁷ V. Lefter, S. Ștefănescu, S. Văcaru, *op. cit.* p. 305-306. Documentul original se găsește la Arhivele Naționale Iași, Fond Epitropia Spitalului Sf. Spiridon Iași; dosar 217/1846, f. 118.

³⁸ Aceste „minee” nu sunt din cele 24 cumpărate de vornicul Costachi Vrabie, care erau „legate”, la 1839 martie 11 – vezi Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 135.

„*Elanul*” nr.34³⁹ pe luna decembrie 2004, la p.7, este înscris la Comuna Gârceni, schitul Mălinești, unde, la 1878, slujeau ieromonahul Calinic Vrabie (familie ce se găsește și acum în Gârceni) și cântărețul Vasile Munteanu.

În aceeași revistă, „*Elanul*”, în nr. 38, din aprilie 2005, la p.14, numărul de ordine 48, tot la comuna Gârceni și schitul Mălinești, în anul 1879, slujea același ieromonah Calinic Vrabie ce fusese hirotonisit la 22 aprilie 1854.

Consemnăm și altă informație, preluată tot din revista „*Elanul*”, nr. 61, din luna martie 2007, din articolul „Preoți slujitori din județul Vaslui, la 1880”, semnat de asemenea de Prof. C. Clit, unde la rândul 49, la comuna Gârceni, de care depindea și schitul Mălinești, a fost înscris ca slujitor tot ieromonahul Calinic Vrabie, împreună cu monahul Gherontie⁴⁰

Informațiile de mai sus infirmă afirmația eronată că după secularizarea averilor mănăstirești, timp de peste 60 de ani, schitul a rămas pustiu.⁴¹

Aducem încă o informație preluată dintr-o altă revistă, „*Prutul*”⁴², unde la nr. din luna octombrie 2003, la p. 14, în articolul ”Așezăminte religioase din județul Vaslui”,(II), la capitolul ”Mănăstirile din județul Vaslui”, la rândul 9, este înscris „Mălineștii, hramul Sf. Voievozi, în comuna Gârceni, cu atestare din secolul XIX, 1925, ctitor Mareșalul Constantin Prezan” Se face astfel o dublă confuzie:

- la 1925 s-a efectuat o cuprinzătoare reparație capitală, schitul fusese ctitorit la 1762, de ieromonahul Nicodim Hudici, reparat capital la 1826;

- Mareșalul C. Prezan a contribuit susținut să sprijine lucrările de reparații, dar el nu a fost unicul „ctitor”

Facem și o corijare a unor informații eronate, regretabil incluse în volumul „*Biserici din lemn...*”, unde, la p. 132, rândul 9 -1, de jos, se afirmă că între 1848-1889, schitul ar fi fost pustiu. Contestăm, cel puțin parțial, aceste greșeli, aducând în sprijinul afirmației noastre textul aferent notelor de subsol nr. 37-40, prin care susținem că cel puțin la 1848, 1878; 1879 și 1880, schitul ființa, era locuit.

Completează istoricul acestui schit informațiile culese cu trudă de Prof. Dr. Dorinel Ichim, oferite succint în volumul „*Biserici din lemn...*”, publicat la Huși, în anul 2001⁴³

Închei partea de informație referitoare la existența mai veche a schitului, venind cu unele afirmații privind existența actuală a sfântului lăcaș, deoarece și aceasta, odată cu trecerea timpului, va deveni ISTORIE.

³⁹ „*Elanul*”, revistă editată de Asociația culturală „*Academia Rurală Elanul*” și *Scoala Generală „Mihai Ioan Botez*”, din Giurcani, comuna Găgești, Județul Vaslui.

⁴⁰ Această informație a fost redată după „*Tabloul*”, datat 12 mai 1881, întocmit de iconomul C. Focșa, protoiereul județului Vaslui. Actul se găsește în *Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor*, dosar 54/1880-1881, f. 36-43.

⁴¹ Afirmație cuprinsă în „*Biserici de lemn...*”, p. 131, rând 3 de jos.

⁴² „*Prutul*”, anul III, nr. 10 (29) din octombrie 2003. Revistă de cultură, aparută la Huși. Fondator Prof. Costin Clit.

⁴³ Este util a se corecta unele informații inexacte, revăzând articolul subsemnatului: „*Observații, precizări, completări și corectări ce se aduc... în volumul „Biserici de lemn...” de prof. Dr. Dorinel Ichim*”, apărut în volumul „*Cronica Episcopiei Hușilor*”, VIII, 2002, p. 483-491 (485-486).

Țin în mod special să subliniez că, datorită pasiunii și excepționalei dăruiri a celor câțiva monahi, sub conducerea vrednicului stareț P. Cuv. Protosinghel Filip Mercaș, întreg ansamblul Sfântului așezământ a devenit acum o realizare *de notă maximă, de magna cum laudae*.

Vechea bisericuță, cu hramul Sfinților Voievozi, a vechiului schit, a fost reparată, pereții exteriori au fost în întregime „îmbrăcați” cu un strat protector de draniță, așezată în sistemul ”solz de pește” Strălucind de curățenie, a fost pusă în conservare. În ea se va sluji doar la hramul ei (8 noiembrie). Acum serviciul este efectuat într-un lăcaș nou și foarte modern, realizare de excepție, înconjurată(și suprapusă) de frumoase și îngrijite încăperi, folosite mai ales ca locuințe. Pentru monahi, (în partea de vest), spre est de un alt rând de camere, destinate găzduirii de oaspeți.

Însumând mari costuri, acoperite mai ales de sponsorizări mărinimoase, s-a reușit electrificarea întregului ansamblu al mănăstirii, alimentat de o linie electrică ce vine tocmai din Gârceni, de la peste 3 km! De asemeni, există și alimentare cu apă curentă .

Cele de mai sus sunt puse în valoare la modul superlativ de privilegiștea de vis a locului, a codrului ce înconjoară pe trei laturi ansamblul mănăstiresc Mălinești. Aerul ozonat, neviciat în vreun fel, scaldă sutele de ghivece cu flori inspirat „răspândite” în numeroase locuri. Cuvintele nu pot reda mulțumitor cele văzute acolo.

Totul este învăluit într-o muzică divină, ireproșabil redată – „Acatist de mulțumire - Slavă lui Dumnezeu pentru toate”.

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL SCHITULUI DISPĂRUT DE LA ȘIȘCANI, ȚINUTUL ISTORIC AL FĂLCIULUI¹

Costin Clit

Cuvinte-cheie: satul și schitul Șişcani; comuna Hoceni; ținutul Fălciu; 1497; voievodul Ștefan cel Mare al Moldovei; hotarnică; comunitate de călugări.

Keywords: the Șişcani village and cloister; Hoceni Commune; the land of Fălciu; 1497; the royal Stephen the Great of Moldavia; the act of establishing the borders; community of monks.

Abstract

The Locality of Șişcani is situated in the back of the Larga Valley, on the road of Lohan towards the train station of Crețești, in the present Hoceni Commune. At the beginning of the 20th century are registered: the rural commune of Șişcani, situated in the North part of the Mijlocul District, Fălciu County, formed by Șişcani Răzeși Village, a school, a church and the village of Șişcani-Boerești, situated in the North part of Hoceni Commune.

On March 15, 1497, Stephen the Great is recognizing to his servants - Mihul (Mihăilă) and Vlad – the right of property over the Șişcani Village and over the monk cloister (rendered to the Episcopacy of Huși). It is also being kept a mention of it in a document from October 1824 and in the 23rd of July 1850, the administrator of the Episcopacy of Huși is presenting in copy the act for the establishing the borders of the Șişcani estate and that of the present cloister (emitted in 1497 by the vaivode Stephen the Great of Moldavia).

Localitatea Șişcani este situată în fundul Văii Larga, de unde drumul „apucă la deal spre Făgădău, iar de acolo se dă în valea Lohanului, la gara Crețești.” Din trupul Hocenilor s-au desprins satele Tomșa, Șişcani Clăcăși și Șişcani Răzeși.² La începutul secolului XX sunt înregistrate: comuna rurală Șişcani, situată în partea de nord a plășii Mijlocul, județul Fălciu, formată din satul Șişcani Răzeși, cu o suprafață de 1500 ha, 206 familii (700 suflete), o școală, o biserică și satul Șişcani-Boerești, situat în partea de nord a comunei Hoceni. Satul Șişcani Răzeși este „așezat pe valea pârâului cu același nume, înconjurat de trei dealuri, care se desfac din partea de N(ord): Grumăzoaia, Hurcata și Cetățuia, acoperite cu vii, livezi și păduri.” Împreună cu Șişcani –Boerești „din vechime forma un trup.”³

¹ Material publicat și în „Lohanul”, Revistă cultural-științifică, Huși, nr. 2(8), aprilie 2009, p. 13 –15.

² Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade (Documente slavo-române)*, vol.VII, Tipografia „Dacia” P. & D. Iliescu, Iași, 1912, p.LI

³ George Ioan Lahovari, general C.I.Brătianu, Grigore G.Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, vol.V, Stabilimentul Grafic J.V. SOCECU, București, 1902, p.522-523

La 15 martie 1497 (7005), Ștefan cel Mare întărește slugilor sale Mihul (Mihăilă) și Vlad, satul Șișcani pe Valea Largă „unde a fost Stan Coliban ce a avut împărțea cu unchiul său Mihăiță Cupcea.” Împărțea s-a realizat de Oțul Migdal. Redăm hotarele: Gura Prihodiști, Costișa, Râpa Nachii (Humii), Piscul Drăghicioii, satul Ochitești sau Grumăzăști, Râpa Ciogolii, Capul Curiecilor, pâraul Bujorului, locul Oțălenilor, Poiana Răcii, Lohan, Valea Uleului, mănăstirea Tulbure închinată mitropoliei de Roman.⁴ Întâlnim o mențiune a acestuia într-un document din octombrie 1824: „Și pe acest drum ispisocul domnului Ștefan îl numește drumul lui Cocârțală, care cuprinde în sineși locul din Hoceni, ce în urmă au luat numire de Curieci di pi un Crăciun Curiace, răzăș de Hoceni și de Șișcan, pe care Șișcani nu este altă, decât o giurățate din trupul Hocenilor, ce iarăș după vreme sau poreclit de pe numele unuia din răzăși, și că giurățătirea eșită din Hoceni, în urmă au luat numire de Șișcani.”⁵

La 23 iulie 1850 vechilul episcopiei Hușilor înfățișează în copie încredințată „ispisocul hotarnic însuși al moșiei Șișcani de la domnul Ștefan V.V din anul 7005 mart. 15 carele duce aceste moșii p(r)in... Cetățuii unde să lovește cu moșiile ce vin de la Lohan.”⁶

Hotco (Hodca) Coliban, un urmaș a lui Stan Coliban, este considerat întemeietorul localității Hoceni. Hotco are doi copii, dintre care i se cunoaște numele lui Mihail Cupcici, al doilea copil va avea la rândul său doi fii: Vlad și Mihail, cărora le împarte moșia Oțel miedarul: „Iar hotarul acelui sat de mai sus scris anume Hotcianii pe Larga, unde a fost Stan Coliban se începe din Larga din drumul ce pleacă din satul Ochitești, ce se numește Grumăzăștii, de la o fântână la Obocia și de acolo drept la apus peste matca Largăi și de acolo în gios pe îmbe laturele matcăi Larga până la fântâna Mogăi, și de acolo se întoarce spre răsărit tot pe drum spre Crafalova până la gura voii Suha, unde se varsă în Elan, și de acolo în sus pe matca văii Suha la marele nuc la un semn dintr-un stejar, care este însemnat cu bour, unde se întâlnește cu hotarul Tulburei și de acolo se întoarce la valea Largăi la un stejar care este în gura văii, ce vine din susul drumului, și este însemnat cu bour; și de aice în jos supt pădure la o piatră în susul fântânei Smradnei, și de aici supt pădure la o piatră în capătul piscului și de aici supt pădure s-a început întâiul hotar; astfel s-a împărțit de la drum în gios; însă să fie matca Largăii lui Mihăilă Cupcia pe îmbe fărâmurile cu toate veniturile, însă de la drum în sus să fie nepoșilor săi de frate lui Mihăilă și lui Vlad pe îmbe laturile matcăi cu toate veniturile.” Documentul este din 15 martie 7005(1497).⁷

⁴ *Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică centrală a statului (C.D.M.)*, vol. I, 1387-1620, București, 1957, p.72, document nr.243; Documentul, cu data de 12 martie 1497, publicat, este considerat fals. Vezi *Documenta Romaniae Historica (D.R.H.)*, A. Moldova, vol. III (1487-1504), volum întocmit de C.Cihodaru, I.Caproșu și N.Ciocan, Editura Academiei, București, p.543 – 545, nr. VII

⁵ Gheorghe Ghibănescu, *op.cit.*, p.173, documentul nr. CXXXVII

⁶ *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale(D.A.N.I.C)*, Fond Episcopia Hușilor, dosar 26/1848, f.27v-28

⁷ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. II, p. 334-335; vezi și Idem, *Surete și izvoade*, vol. VII, p. LII

Mihail și Vlad au devenit proprietari, astfel, la Șișcani „*Mihail a avut o fată Ana, cu acești feciori, Danciul, Vlad, Anușca și Drăgălina*”, iar Limpede, fiul lui Vlad, are pe Ghedeon. Pe la 1531 fiii și nepoții lui Mihail și Vlad trăiau la Șișcani. Pe la 1546 Ghedeon, unul din urmașii Anei, vinde cu 30 taleri lui Lazor „*un loc de prisacă din hotarul Șișcanilor despre apus, anume de la fântâna Oaea*”⁸ Lazor are pe Crăciun Curiac, Ilca și Găta, după care se împarte satul Șișcani.⁹

Într-o lucrare de anvergură, Nicolae Stoicescu ne indică o vânzare din 1569 („*¼ de sat vândută de nepoții lui Manole ușerul lui Stoica și altora*”), indicând ca sursă: *D.I.R.*, XVI, vol. II, p.187-188.¹⁰ Din păcate este o greșeală. La 15 martie 1569 Neagu, Ionașcu, Bunata, copiii lui Isai, nepoții lui Manole ușeriul, vând a lor dreaptă ocină și moșie „*din o jumătate de sat ce-i pe Pietroasa*”¹¹

La 26 ianuarie 1638 (7146) domnitorul Vasile Lupu dă și întărește lui Mirăuță Coșescul și fraților săi, fiii Dumitrei, fiica Oanei, strănepoata Ilcâi și Gătei, dar și verilor primari după mamă „*dreapta lor ocină și dedină, jumătate din a treia parte din satul Șișcani, ce este pe Larga, în ținutul Fălciu, din uricul de dedină, ce a avut de la Petru voievod.*” Totodată domnitorul dă și întărește lui Mirăuță Coșescul „*altă jumătate din a treia parte din acest sat, Șișcani, ce a răscumpărat el deosebit de alți frați ai lui și veri ai lui, de la Măliștean, fiul Anghelinei Frijoaie, nepot al lui Crăciun Chiriac, și de la fratele lui, Ștefan, și de la cumnatul lui, popa Fere, și preotesa lui, Alexandra, și de la vărul lui, Chirvasie, fiul Maricâi, nepotul lui Crăciun Chiriac, care a fost zălogită la ei de un văr al lor, pentru douăzeci și cinci de taleri bătuți, din ispisocul de zălogire de la Eremia voievod.*”¹²

Mirăuță Coșescul își reinnoiește dreptul de proprietate la 18 mai 1688.¹³ Pe partea din fila a doua a actului din 26 ianuarie 1638 întâlnim o însemnare din secolul al XVIII - lea: „*Ispisoc de la Vas(i)lie Voievoda pentru Șișcani ce-am luat-o ot Toadir Coșescul. Leat 7196(1688)*”, parte care a fost lipită, în locul celei care lipsea. Documentul din 1688 nu a fost validat de domnitorul Constantin Cantemir.¹⁴

Se păstrează un zăpis, din 26 martie 1639 (7147), de la Protasia, fiica Anei, nepoata Măricâi, strănepoata Gătei, prin care își vinde partea de „*ocină din satul din Șișcani, din a treia parte de satu, a patra parte cu loc de prisacă, și cu vad de moară, și loc de grădină, și cu fânașu, și cu totu venitul, preț de 14 galbeni buni, lui Mirăuță Coșescul, fost pârcălab*”¹⁵

⁸ Idem, *op.cit.*, vol. VII, p. LII

⁹ *Ibidem*, p.LIII

¹⁰ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 836

¹¹ *Documente privind istoria României*, XVI, A. Moldova, vol. II, (1551-1570), București, 1951, p.187-188, documentul nr. 198

¹² *D.R.H.*, A. Moldova, vol. XXIV, Editura Academiei Române, București, 1998, p. 219, documentul nr. 236; Academia Română, *Creșterea colecțiilor*, XLIX – LIII (1938-1942), București, p.148 (rezumat după traducerea din 18 iulie 1806, cu data de zi 25)

¹³ Gh.Ghibănescu, *op. cit.*, p. LIII

¹⁴ *D.R.H.* A. Moldova, vol. XXIV, p.220, documentul nr. 236

¹⁵ *D.R.H.* A. Moldova, vol. XXV, p. 71, documentul nr. 71

Un document din 10 iulie 1642 (7150), de la domnitorul Vasile Lupu, reflectă judecata dintre Ion și alți răzeși din Hoceni cu Simpietriu, Sava, Dumitru, Dănilă „și cu alți oameni ai lor din Șișcani, pentru o bucată de pământ din hotarul satului Hoceni” Sunt arătate privilegiile de la Ștefan cel Mare, întărite de Petru Rareș. Reiese că Simpietriu „cu oamenii lui”, „s-au așezat fără nici o treabă și fără lege în acea bucată de hotar” susținând că „este din hotarul lor de la satul Șișcani” Hotarnica este realizată de către Dumitrașco Oțel din satul Oțeleni, iar „Simpietriu cu oamenii lui din Șișcani” plătesc „ferăie 24 zlofi în visteria domniei mele”¹⁶

În „socotișă” din 23 iulie 1850, răzeșii din Șișcani, aflați în dispută cu Episcopia Hușilor, înfățișează un ispisoc din 5 mai 1649 (1641), din care reiese că Lepădatul, feciorul lui Ionașcu Goescul, a vândut lui Ștefan Burlamiz locul ce i se va alege din obârșia părții de mai sus de Șișcani ce se cheamă La Mănăstire.¹⁷ Ispisocul a fost recent publicat. Ștefan Burlamiz, din satul Guzar(i), astăzi dispărut, a cumpărat două ocini: partea lui Mihai din Scorți, ținutul Tecuci și ocina de La Mănăstirea de lângă Șișcani.¹⁸ În mod eronat autorii au situat satul Șișcani, amintit în acest document, la ținutul Tecuci.¹⁹

Aceiași „socotelniță” din 23 iulie 1850 înregistrează și mărturia din 25 august 1651 (7159) de la preotul Mihalachi și Vasălachi din Huși, conform căreia tatăl lor Mihăilă, a fost preot la schitul din Șișcani „ci să chiamă Goiscul, care pe din gios se întâmpină cu moșia Hoceni în Gura Prihodicii (Prihodiștii), și în hotar și în piatră și în bour să lovește cu Șișcanii, și din bour la deal la apus să lovește cu hotarul Oțălenilor pe muchia dealului, și pe deal sus să lovește cu locul Sfinții sale vlădicăi de Huși, și despre răsărit să lovește de hotarul Grumezoaia.”²⁰

Reiese clar existența unui schit numit Goescul (Goiscul), situat pe moșia Șișcani (satul) care „pe din gios se întâmpina cu moșia Hoceni în Gura Prihodicii”. Prin actul din 15 martie 1497 Ștefan cel Mare întărește satul Șișcani pe Valea Largă. Printre hotare sunt amintite: Gura Prihodiștii și mănăstirea Tulbure, închinată „mitropoliei” Roman.²¹

Cartea domnitorului Mihai Racoviță din 28 aprilie 1750 atestă pe Vasilie Codreanu și alții, nepoții lui Ștefan Burlamiz, pentru locul de cumpăratură de la Lepădatul, feciorul lui Ionașcu Goescul, dar și biserica construită de moșul lor. Mărturia lui Iancu Flondor din 26 august 1750 amintește Șișcanii mănăstirii și locul mănăstiresc. Partea mănăstirii Goescul, „despre apus, unde se întâmpină cu Budeștii, și tot în sus alături unde se întâmpină cu locul Creșăștilor, și întorcându-se spre răsărit se întâlnește cu locul Grumezoaia” este obiectul hotarniciei din 6 februarie 1752. Mănăstirea Goescul de la Șișcani este atestată documentar și la 4 august 1817. Documentul pe care îl punem în circulație amintește două toponime foarte interesante:

¹⁶ D.R.H. A. Moldova, vol. XXVI, p. 432-433, documentul nr. 515; Gheorghe Ghibănescu, *op. cit.*, p. 174; Academia Română, *Creșterea colecțiilor*, XLIX – LIII (1938-1942), București, p. 148 (rezumat după traducerea din 16 august 1806)

¹⁷ D.A.N.I.C., F.E.H., dosar 26/1848, f. 27v-28

¹⁸ D.R.H. A. Moldova, vol. XXVI, p. 110, documentul nr. 103

¹⁹ *Ibidem*, p. 624 (Indice de nume)

²⁰ D.A.N.I.C., F.E.H., dosar 26/1848, f. 27v-28

²¹ C.D.M., vol. I, p. 72, documentul nr. 243

„*locul mănăstirii Tulbure*” și „*fundul Cetățuii*” Probabil că anterior anului 1497 exista în zonă o mănăstire construită de un proprietar pe nume Tulbure și odată cu trecerea timpului această mănăstire (schit) ajunge în proprietatea lui Goescu.

Locul Cetățuii nu a putut fi identificat la 1850. Într-o lucrare recent tipărită se amintește Cetatea Vlăcineasa, o întăritură ce s-ar afla „*la circa 2 km spre nord-est de satul Crețești de Sus și 500 m sud de drumul de exploatare forestieră care duce la locul denumit „Culmea Paltinului.”* Toponimul „La Cetate” este folosit de locuitorii din Crețești și astăzi.²² Tradiția mănăstirii și cetății de la Șișcani se păstrează vie în memoria colectivă din satul Șișcani. Rămâne ca pe viitor să ne deplasăm în zonă pentru a aduna noi informații.

²² Prof. Vasile N.Folescu, *Crețești. Istorie și actualitate.*, Casa Editorială Demiurg, Iași, p.44, respectiv 32

Copie
Socotelniță

Acum, una mie optsutecincezeci, luna Iuni(e), în douăzeci zile, în urmare clasificăți(e)i, divanul apelativ și-a regularisit aceia spre aș(i) lua dizbatere locală în vara anului curgător, însemnându-să de către dum(nea)lui Iosif Baiardi, geometrul ținutului Fălciu, termen la 20 a următoarei luni iuni(e), pentru cercetarea procesului de ocolitoare hotare a moșiei Crețăștii Episcopiei Hușului, întrupată și de alte săliști despre moșia Șișcani răzășești, tot de la acest ținut, publicat prin adaosul foii sătești din 5 mart(ie) a curgătorului an, N° 3 și 4, fața 29.

Gios iscălitul, aga Panaiti Panu, obștesc hotarnic a Sf. Episcopii Hușul, rânduit cu creditiva divanului apelativ din 10 mart(ie), a trecutului an 1849, N° 1551, a sosit la ființa locului în ziua termenului, unde a aflat stăruitori, atât pe vechilul episcopiei, dum(nea)lui sărdar(ul) Anastasăe Condrea, cât și un număr ce s-au răspuns a fi răzăși din moșia Goescul și Tulbure, care ar fi înmegieșită cu moșiile Episcopiei, ce vin de la Lohan, însă fără vechil formalnic și fără hotarul ce nume însuși. Și fiind că della pricinii aceștia s-a aflat îndeplinită după formă cu adevărurile amândoror părților în gâlcevire, iscălitul dinpreună cu dum(nea)lui geometrul ținutul, potrivit jurnalului încheiat, supt N° 1, alăturat la dellă, au pășit către aprobare planului Episcopiei, ce are pe moșia Crețăștii, încât privește plasa acestei moșii despre moșia Șișcani, care plan găsindu-se întocma(i) cu poziția locului și cu stăpânirea de astăzi, s-a adevărit potrivit cu jurnalul încheiat supt N°2.

După care vrând iscălitul a păși în cercetarea și dezbaterea împresurării moși(e)i Crețăști, potrivit cu reclamația Episcopiei, făcută în termen, oamenii răzăși adunați la fața locului, verbal au întâmpinat că așa precum ar vede(a)că Episcopia nu a reclamarisit în termen asupra moșiei lor Goescul, care ar fi osăbit hotar de a moșiei Șișcani, apoi s-au rugat a avea în privire rostirea legii care după asemine(a) împregiurare nu (...) comisiilor a întinde vreo lucrare spre a dovedi că moșia lor Goescul este cu totul osăbit hotar de moșia Șișcani, asupra căreia se vede urmând reclamația dinpreună cu opisul ce a dat pe lângă jalobă, care s-a alăturat.

La dellă au înfățișat comisiei următoarele documenturi:

1) 7149 Mai 5. Ispisocul domnului Vasile VVD, că Lepădatul, feciorul lui Ionașcu Goescul, a vândut lui Ștefan Burlamiz, locul ce i se va alege din obârșia Lărgii, mai sus de Șișcani, ce se cheamă la Mănăstire.

2) 7159 aug(ust) 25. Mărturia de la preotul Mihalachi și de la Vasălache din Huși că tatăl lor Mihăilă a fost preot la schit la Șășcani, ce se cheamă Goescul, care pe din gios se întâmpină cu moșia Hocenii în gura Prihodicii, și în hotar, și în piatră, și în bour să lovește cu Șișcanii, și din bour la deal la apus să lovește cu hotarul Oțălenilor pe muc(h)ia dealului, și pe din sus să lovește cu locul sfinției sale vlădica de Huși, și despre răsărit să lovește cu hotarul Grumăzoaiei.

3) 7258 apr(ilie) 28. Carte(a) domnului Mihai Racoviță VV, ce o dă lui Vasilie Codreanu și alții, nepoți lui Ștefan Burlamiz, pentru un loc de cumpărătură ce

I-au avut de la Lepădatul, feciorul lui Ionașcu Goescul, care loc este în obârșia Lărgii, din sus de Șășcani, unde a făcut moșul lor și o biserică, și să aibă a mai stăpâni și osăbite părți din Șășcani.

5) 7258 august 26. Mărturie de la Toma Flondor pentru pricina locului mănăstiresc precum în zilele mări(e)i sale Grigore VVD, a făcut Timofti Flondor o carte ca să aleagă locul Șășcanilor a mănăstirii.

6) 7260 febr(uarie) 5. Mărturie hotarnică de la Gavriil Băcariul vel căpit(an) făcută din poruncă domnească, că având pâra neamul lui Burlamiz cu Buziceștii și alți răzăși din Șășcani, a ales parte(a) mănăstirii Goescul despre apus, unde se întâmpină cu Budeștii, și tot în sus alături unde se întâmpină cu locul Crețăștilor, și întorcându-se spre răsărit se întâlnește cu locul Grumezoaia.

7) 1817 august 4. Hotarnică de la spătar(ul) Neculai Dimachi dată răzășilor de mănăstirea Goescul pe o bucată de loc ce este din obârșia Lărgii din sus de Șășcani, arătând că au cumpăratură și în Șășcani.

Iar vechilul Episcopiei a înfățișat în copie încredințată ispisocul hotarnic însuș al moșiei Șășcani de la domnul Ștefan VVD, din anul 7005 mart(ie) care duce aceste moșii p(r)in fundul Cetățuii, unde se lovește cu moșiile ce vin de la Lohan.

Aceste fiind documenturile înfățișate de amândo(uă) părțile, cărora iscălitul făcându-le cea mai de aproape și pătrunzătoare luare aminte în privire și cu starea locului a aflat următoarele:

a) Că ispisocul dumn(ea)lui Ștefan VVD, înfățișat de vechilul Episcopiei ducând pe Șășcani p(r)in fundul Cetățuii unde se întâlnește cu moșiile ce vin de la Lohan, nu rămâne loc ca să mai încapă între aceste(a) și alt hotar.

b) Că locul mănăstirii Tulbure cuprins în acelaș(i) ispisoc este și se cunoaște până în moșiile ce vin de la Lohan.

Osăbit că ispisocul hotarnic a moșiei Șășcani arată că pe acolo este tot Șășcani, dar și însuș(i) privirea stării locului surpă cu desăvârșire toată părerea sau închipuirea ființei vreunui hotar deosăbit, fiind în mijloc numai o bucată de loc căruia nici într-un chip nu i se poate da numire de moșie. Și prin urmare văzându-se că cuprinderea tuturor documentelor înfățișate de răzăși în înțelesul lor sunt doveditoare numai titlului proprietății ce au asupra locului titlului proprietății ce au asupra locului cumpărat de la suitorii lor Burlamiz de la Goescu, care s-a dovedit a fi tot de Șășcani, iar nu osăbit hotar, încât rămânând fără nici un temei cuvântul lor prin care au venit a se apăra de cererea Episcopiei pentru depresurarea moșiei Crețăști. Iscălitul a pășit apoi apoi și în dezbaterea acesteia, și fiind că ispisocul domnului Ștefan arătat mai sus duce capătul moșiei Șășcanii p(r)in fundul Cetățuii, unde se lovește cu moșiile ce vin de la Lohan, apoi cu sămne să se stăpânească despărțirea capătului moșiei Șășcanii, stăpânit de răzăși supt numire de mănăstire de Goescul și de Tulbure, despre moșia Crețăștii Episcopiei. Însă fiind că după cercetarea făcută la fața locului nu s-a putut găsi locul Cetățuii, de aceea s-a luat aminte că hotarnica Băcariului înfățișată de răzăși la N° 6 întinde parte mănăstirii Goescului spre apus până unde se întâlnește cu Budeștii și cu Crețăștii, și fiind că din privirea stării locului de pricină, ridicat în plan, s-a văzut că încât se atinge capătul moșiei răzășilor de moșia Crețăștii, a ieșit din linia în care și astăzi stau celelalte moși din sus și din gios, și trecând înainte spre apus a împresurat din moșia Crețăștii patruzecișase fălci de loc cu pădure, de la care acum urmează

neconținută gâlcevire. De aceea în lipsa sămnelui Cetățuii, arătat prin ispisocul domnului Ștefan, spre ferire de a nu se face asuprire vreunei părți, iscălitul hotărăște că din dreptul pietrelor moșiei Budeștii, arătat pe hartă supt litera G, până la care duce hotarnica Băcariului, locul Goescului, să s(e) tragă linie dreaptă până în locul numit arătat supt D, căci latura din gios a părții răzășilor fiind împresurată de dum(nea)lui vornic(ul) Iordachi Beldiman, acum nu agiunge cu stăpânirea până în Budești, ci se mărginește de locul arătat. Iar de acolo să se tragă iarăși linie dreaptă până în alt loc din sus numit locul arătat supt litera E, până în moșia Grumezoaia, fiind că nici un cuvânt nu agiută pe răzăși a se întinde spre apus mai mult decât moșiile care stau pe din sus și pe din gios de partea lor, sau a țâne în colț în dreptul moșiei Budeștii/ dacă nu s-ar găsi ei împresurați de vorn(icul) Beldiman/ și altul al întinde mai departe în moșia Crețăștii, precum se vede însămnat pe harta ce a urmat, rămâind ca vecinic să s(e) cunoască și să s(e) urmeze despărțirea moșiei Crețăștii despre capătul Șișcanilor, stăpânit de răzăși cu nume de Goescul, prin puncturile arătate mai sus care s-au însămnat și pe hartă.

Iscălit de P.Panu agă

<ss>

D.A.N.I.C., F.E.H., dosar 26/1848, f. 27v-29

SCHITUL MERA DIN JUDEȚUL VASLUI

Costin Clit

Cuvinte-cheie: schitul Mera; județul Vaslui; cercetări locale; atestare documentară; viață monahală; Toader Marmură; Todirești; investigații arheologice; comunitate de călugări ortodocși.

Keywords: Mera Cloister; Vaslui County; local researches; documentary attestation; the monastic life; Toader Marmură; Todirești; archaeological investigations; Orthodox communities of monks.

Abstract

Lately, the Mera Cloister, Vaslui County, was the main preoccupation of the local researches, to which we can identify them in the general studies written in the last years, but they are not valuing enough the results of the local researches. Mera a former village on the Șacovăț creek, was situated between the villages Drăgești and Coticul. Sometimes the Mera Cloister is appearing as a village belonging from an administrative point of view by Fundului district.

Mera Cloister is being attested in the census of 1831 having the statute of hamlet of Todirești Village (a commune in Negrești town) and as an estate which in 1860 fused with Todirești. În documents we are discoring it in many forms: Meara, Mira, Mera. The marks of a construction, dated in the 17th century, were being discovered in the point named Mera or the Monaster during the archaeological researches being made in the archaeological resort from Drăgești Village. The result of the researches made by Damian, the protopope of Vaslui borough, is highlighting the construction of the cloister by the scribe Toma Marmură and the following ownership of the cloister by a nearby community of monks.

În ultima vreme, schitul Mera, județul Vaslui, a constituit obiectul cercetărilor locale, pe care le putem identifica în notele subsol de la studiul de față.¹ O lucrare ambițioasă prin tematica abordată, nu pune în valoare rezultatele cercetărilor locale, rămase total necunoscute autorului. Domnia sa, în ceea ce privește schitul Mera, se mulțumește cu redarea listei viețuitorilor din 1809 și câteva aprecieri succinte, legate de așezarea geografică și a unor elemente cronologice, ultimele fiind depășite ca informație istorică.²

¹ Vezi și Costin Clit, *Mănăstirea Rafaila*, Editura Sfera, Bârlad, 2007, p.127-132

² Ieromonah Marcu-Marian Petcu, *Mănăstiri și schituri din Moldova astăzi dispărute (sec. XIV - XIX)*, Carte tipărită cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Biblioteca Națională a României, 2010, p. 193

Marele istoric Nicolae Iorga, în timpul vacanțelor, se deplasa în localitatea Negrești, județul Vaslui, la „*moșul Costachi*,”³ vizite în timpul cărora a consemnat: „*În poiana pădurii de la Mera, aștepta ermitul blând cu fagurii de miere.*”⁴

Schitul Mera a fost amplasat pe versantul estic al dealului „*orientat N-S, ce se află la vest de satul Drăgești, la est de satul Cotic (ambele în com. Todirești, în lunca râului Bârlad. În partea superioară a versantului și cam la mijlocul lungimii acestuia, foarte aproape de baza unei lungi cueste ce limitează spre răsărit un platou lung situate la est de satul Cotic și al cărui abrupt de desprindere depășește 10-15 m., s-a aflat acest schit.*”⁵

Mera, fost sat pe pârâul Șacovăț, se afla situat între satele Drăgești și Coticul. Uneori apare Schitul Mera ca sat ce ține administrativ de ocolul Fundului.⁶ Schitul Mera este atestat în catagrafia din 1831 cu statutul de cătun al satului Todirești și ca moșie la 1860. Lista celor 7798 de așezări omenești ale hărții din 1835, rânduite alfabetic pe județe și ținuturi confirmă contopirea cu Todireștii (*Todorești Meara 87*).⁷ În documente îl întâlnim sub diferite forme: Meara, Mira, Mera.

Urmele unei construcții, datată în secolul al XVII-lea, au fost descoperite în punctul numit Mera sau Mănăstirea, în timpul cercetărilor arheologice desfășurate în stațiunea arheologică din satul Drăgești.⁸

Procesul verbal cu nr. 225, din 27 septembrie 1852, care reflectă rezultatul cercetărilor efectuate de Damian, protoiereul târgului Vaslui, pune în evidență ctitorirea schitului de „*un Toma Marmură uricariul, strămoșul lor și de atunci fiind trecuți peste 300 ani și că acest schit s-au stăpânit tot de călugări*”⁹ Răzeșii din satul Coticu și alți cunoscători, amintesc în timpul cercetărilor din 1853, „*adresa d(umi)sale post(elnicului) Lascarache Mihalache*” prin care „*nităgăduind să dizvălește că schitul este clădit de un Mera Marmură de o învechită sumă de ani.*”¹⁰

Anița și Mărica, surorile lui Pătrașco Bașotă, mare logofăt în timpul domnitorului Vasile Lupu (1634 – 1653), fiul lui Anton Bașotă, se vor căsători cu uricarii Mera (Marmure), înrudit cu Rotompăneștii, și Marmure (probabil Ionașco).¹¹ Mera (Marmure) poate fi considerat unul dintre proprietarii de la Mera. Un alt uricar,

³ Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, I, *Copilărie și tinerețe*, Editura Universitat, Chișinău, 1991, p. 34, repectiv 86

⁴ *Ibidem*, p. 87

⁵ Sergiu Ștefănescu, *Schitul Mera. Câteva constatări privind acest (fost) locaș religios în „Cronica Episcopiei Hușilor”*, X, 2004, p. 447;

⁶ *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ – teritoriale, 1772 – 1988, Partea I, A. Unități simple (Localități și moșii)*, A – O, Editura Academiei Române, București, 1991, p. 710

⁷ Constantin C.Giurescu, *Principatele unite române la începutul secolului XIX*, Editura Științifică, București, 1957, p. 283

⁸ Constantin Gh. Radu, *Todireștii – Vaslui. Oameni – locuri – datini*, București, 1987, p.18

⁹ *Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui (D.J.A.N.V.)*, Fond Episcopia Hușilor (F. E. H.), dosar 12/1853, f. 7v-8

¹⁰ *Ibidem*, f. 21v

¹¹ Silviu Văcaru, *Dieci moldoveni în prima jumătate a secolului XVII: alianțe matrimoniale*, în „*Arhiva genealogică*”, An IV (IX), 1997, nr. 3 – 4, p.242

anume Ieremia Băseanu, căsătorit cu Varvara, fiica pitarului Petru Huhulea, reușește ca prin zestrea obținută, cumpărături și schimburi să dețină numeroase sate și părți de sate, printre care: Băloșești, pe Stavnic, Șofronești pe Șacovăț în apropiere de Mera, Novaci, din ținutul Hârlăului, două părți din Geamăni, câte un sfert din Mălineștii de pe Bârlad și din Tăuteștii de pe Ialan (Elan), în ținutul Fălciului, părți din satele Miclăușeni, Glodeni (Tulova), Nicorina (Hilimonești), Boțești, Țibănești, Stoilești, Crăciunești, Scânteia, Vulturești, Rezina și altele.¹² Ieremia Băseanu, ctitor al mănăstirii Rafaila, conform unor aprecieri, este înmormântat probabil aici.¹³

O spiță genealogică a satului Todirești o atestă pe **Nastasâia**, fiica lui Mera Marmură uricarul, un urmaș al celui din secolul al XVII-lea, pe care a ținut-o Grigori Duracu, moștenită de Alicsandra, Chiriac Durac, Postolache Durac, Stanca și Anușca; **Alicsandra** are pe Sărasca Ți(...), ce a ținut-o Crucerescul, care la rândul ei are pe Andrei Crucerescul, el pe Grigorii Clucerescul (jumătate din partea sa este vândută lui Ioniță Hușanu și jumătate lui Ștefan Feștilă); **Chiriac Durac**, fără urmași (partea sa este vândută lui Toader și Neculai Lupanu, strămoșul lui Ioniță Hușanu); **Postolachi Duracu** are pe Lăzonschi, acesta pe Catrina ce a ținut-o Feștilă, Catrina are trei fii, Ioniță Feștilă, Ștefan Feștilă medelnicerul și Costandin Feștilă, ultimul sterp. Ștefan Feștilă are un fiu Dănilă Feștilă, iar Costandin pe Tănasă Feștilă; **Stanca** (stearpă, jumătate din părțile sale din toate moșiile sunt clironomisite de Ștefan Feștilă, iar jumătate de Hușanu, prin cumpărături, partea sa din Răcești (Drăgești) s-a dat în stăpânirea lui Feștilă după hotărârea judecătoreiei Divanului din 14 iunie 1783); **Anușca** are patru copii, anume **Toader Lupanu** (are pe Anița ce a ținut-o Toader Hușanu, care împreună au pe Catrina Mircioai și pe Ioniță Hușanu, părțile celui din urmă fiind vândute lui Hristoverschi), **Nooroi**(stearpă, părțile sale au fost date danie mănăstirii Rafaila), **Maria Voinescu** [are patru copii, anume Catrina Băisăniții, Manoli Voinescul, sterp, partea sa este clironomisită de Țară Lungă, Ghiță Voinescul (are un fiu Vasile Gețu, partea sa a fost vândută lui Bosăi, de la care este luată de Toader Carp) și Neculai Voinescul (partea sa este vândută Hușanului); Catrina Băisăniții are pe Anița, Sanda (ambele sterpe, părțile lor s-au dat danie mănăstirii Mera), Acsăni(?) Băisan (sterp, partea sa a fost dată danie spătarului Ioniță Cuza, apoi lui Neculai Mera), **Safta Hudiceanu** (are două fete, anume Catrina Bosăesă și Ilinca ce a ținut-o Volsănschi, părțile lor sunt clironomisite de Ioniță Hușanu, prin danie și cumpărătură) și **Neculai Lupan**, care are două fete, Lupa, ce a ținut-o Andrii (...) și Anița Năcioi; Lupa are două fete, Ioana, ca a ținut-o Popa Ilii (au pe Ioan, Ioana și Mihalachi) și Anița, ținută de Grigori Țară Lungă (au pe Ștefan, Neculai, Rucsanda și Popa Vasile); Anița Năcioi are două fete, anume Vasâlca, ce a ținut-o Vasile Cojocarul (au doi fii, Ioniță Nacel(!) și Vasăle Diaconu), și Maria Potorocioi (are trei copii, anume Anița, ținută de Savin Zota, Popa Toader și Gavriil).¹⁴

Pitarul Costachi Dimitriu, prin jalba din 18 martie 1853, amintește „că locul acela pe care să găsăște clădit schitul, după giudecățile urmate între socrul meu și

¹² Mircea Ciubotaru, *Un „homo novus” al secolelor XVI – XVII: uricarul Ieremia Băseanu*, în „Arhiva genealogică”, An I(VI), 1994, nr. 3-4, p.8 – 9; Silviu Văcaru, *op.cit.*, p. 238 - 239

¹³ Mircea Ciubotaru, *op.cit.*, p.10

¹⁴ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (D.A.N.I.C.), Fond Schitul Mira, I/2

sânpărtașii de Toderești, s-au trecut prin hrisov gospod. în dreapta proprietăoa d(umi)sale sârd(arului) Rizu, precum prin alăturatul act să lămurește după care apoi cu titlu de zăstre mă găsăsc eu acum stăpânitoriu, iar drept pământ ce să dovedește a fi a schitului Mera după hotarnica din anul 1799 a medelnicerului Dimitrachi Iacodin este acela care să găsăște în proces și împresurat de schitul Rafaila și pentru care socrul meu a urmărit profăsul și-l urmărește încă cu dreptile sale cheltuieli spre a lua disbatire”¹⁵ Același pitar pomenește recuperarea a zece stânjeni din Valea Izvoarelor, dania a două surori, de sub împresurarea schitului Rafaila, conform hotarnicei din 1790 realizată prin stăruința socrului său. Raportul din 4 iunie 1853, elaborat de exarhul Eparhiei Hușilor, amintește: „O dovadă și aceasta, că schitul s-au avut stăpânire în pământul Todireștilor, despre care și mulți din răzăși cu bucurie primesc ași mărturisii formal atât despre stăpânirea schitului în pământul Todireștilor, cum și despre acei 10 stânj(eni) din Valea Izvoarelor că sânt danie schitului de două surori călugărițe, fetele Băisan, unde sânt și înmormântate.”¹⁶

Rezoluția divanului din 23 iulie 1837, în procesul inițiat de epitropul schitului Mera împotriva schitului Rafaila pentru o bucată de loc, dovedește existența schitului Mera la 1798. Cităm din rezoluția amintită: „S-au citit jurnalul încheiet de cătră giudec(ătorie) țânutului Vaslui la 22 săpvr. a trecutului an 1836, precum și dovezile amundoror părțile. Și după pătrunzătoare luare aminte ce s-au făcut la a lor cuprindere precum și la al [...] divanul nu sau putut uni cu a țiu[...] socotintă pentru că i sau întimeiet pe țâdula datornicului Dumitrachi Iacodin, logofăt de taină din let 1798 care și aceasta nu a luat biniînțelegire, căci prin lămurit să arată că au ales din trustele hotare, adică din Todirești și Iurcești 54 stânjeni, 4 palme prin 2 locuri adică în capete și mijlocul, care somarisând la un loc, încheie acea sumă arătată, care țâdulă mai gios să vede desființată, după învoiala ci a urmat în urmă, dându-să numai în Răcești atât schitului Mera cât și schitului Rafaila și după aceasta apoi urmează altă țâdulă tot a numitului hotarnic Iacodin din 1799 prin care schitului Rafaila i să lămuresc din trusteli hotarele 36 stânjeni, o plamă și un parmac la măsura 1, la măsura al 2-le prin mijlocu, 42 stânjeni, 4 palme, 5 parmace și la al treile măsură piste Bârlad, 47 stânjeni, 5 palme, 7 parmace, statornicindul la margine Răceștilor pe lângă Dumești, asămine și pe schitul Mera iarăși prin altă țidulă tot dintr-acel an iar statornicești, iarăși numai în Răcești dândui-să 8 stânjăni, 4 parmace ce i să cuvini din trustele hotară cu analogion și darul ce i-au făcut răzășii aceștii la măsura 1-iu, la al 2le măsură, 10 stânjăni, 2 palme, cinci parmace și la al treile măsură piste Bârlad, 11 stânjeni, cinci palme, 4 parmace, după care divanul viind în lămurire a pus temeiul numai pe țâdula aceasta din urmă din 1799, după care și hotărăște ca stăpânire(a) atât de către schitul Rafaila cât și de cătră schitul Mera, să se urmeze întocmai după ea, neputându-să întinde peste a ei cuprindere, atât schitul Rafaila cât și Mera, Totodată va fi dator schitul Rafaila a despăgubi pe schitul Mera din venitul părții ce cu rea credință iar fi stăpânit pisti pominita țidulă după cercetare la fața locului ce să face de cătră giudec(ătorie)”¹⁷

¹⁵ D.J.A.N.V., F. E. H, dosar 12/1853, f. 11

¹⁶ Ibidem, f. 21v

¹⁷ D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, V/87.

La 12 mai 1799 s-a realizat alegerea părților de moșie pe care schitul Rafaila le avea în moșiile Iurcești, Todirești și Răcești. Documentul atestă hliza schitului Mera.¹⁸ Sinodical schitului alcătuit la 1879 plasa ctitorirea bisericii la 1801.¹⁹

La 1809 în schitul Mera, cu hramul Intrarea în Biserică, ce aparținea Episcopiei Romanului, viețuiau: ieromonahul Dositeu, nacealnic, moldovean, monahul Eftimie, moldovean, monahul Varlaam, moldovean, monahul Victorie, moldovean, monahul Iolentie, moldovean și monahul Leontie, *slovan*.²⁰

Catagrafia din 1820 înregistrează pentru satul Todirești patru bejenari fără bir, poslușnici ai schitului „Mira” (Mera), anume: Ion Ungurian, Vasile Bândilă, Petre Jăscu și Dămian Jăscu,²¹ iar pentru satul Drăgești consemnează pe birnicii Nechita Jăscu, Petre Ungurian, Ștefan Jăscul, Sofrone Jăscul, Cod. Ungurianu, Maței Jăscul, Ion Ungurianu, Simion Jișcul, breslaș al Zoitei Carp și Costandin Jăscu, slugă boiarească la Zoia Carp.²² De un Maței Jăscu, din satul Drăgești, se plânga Iftimie Muntianu, locuitor birnic din satul Marginea, așa cum reiese din adresa Departamentului trebilor din lăuntru, înaintată Isprăvniceii ținutului Vaslui, la 21 februarie 1835, de la care a luat în 1834 „bani pe 100 vedre vin cu tocmala câte un leu 5 parale vadra și dându-i zapis, în urmă după ce au cules via, numărându-i mai mult de 40 vedre pe care l-au pus în vasul ce-l scoasă de la numitul Jăscu, el n-au voit al primi și prefăcându-l din poloboc în balerci i s-au stricat vinul, iar înprotiva banilor cu un rânduit a acestii isprăvnicii în vreme de noapte, nu numai că l-ar fi bătut stâlcindu-l, dar care ar fi pățimit și astăzi, dar iar fi împlinit și 20 oi ce le ave(a) pentru hrană.”²³

Lista cu mănăstirile și schiturile din Moldova, realizată în timpul generalului Pavel Kisseleff, anterioară întronării domnitorului Mihail Sturza (1834-1849), oferă informații despre situația acestor așezăminte din Eparhiile Romanului și Hușului. Redăm informațiile referitoare la județele aflate la data întocmirii listei sub jurisdicția Episcopiei Hușului, sau care vor ajunge mai târziu sub aceasta. La ținutul Covurlui, Eparhia Romanului, întâlnim schiturile *Ghereasca, Pănușeni, Mălușteni*, mănăstirile *Adam, Mavromol, Precista Sfântul Dimitrie și Sfântul Gheorghe din Galați*; la ținutul Fălciu, Eparhia Hușului, schiturile *Fundul Crasnei, Cârligați, Vladnic, Brădicești, Bursuci, Grumezoaia, Episcopia Huși*²⁴; la ținutul Vaslui, Eparhia Hușului, schiturile *Mălinești, Cetatea Mică, Nacului, Mera, Rafailă, Fâstâci, Borosești, Leoști, Știoborâni, Porcișeni, Lipovăț și mănăstirea Dobrovăț*²⁵; la ținutul Tutova, Eparhia

¹⁸ D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, V/32

¹⁹ Arhiva Episcopiei Hușilor (A.E.H.), F. E. H., dosar 21/1879, f. 404, poziția 75; vezi și Costin Clit, *Contribuții la istoricul schitului Mera, județul Vaslui*, în „Est” Revistă de cultură, Vaslui, Serie nouă, nr. 7, noiembrie 2004, p. 23;

²⁰ „Arhivele Basarabiei”, an III, 1931, nr. 1, p. 88;

²¹ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași (D.J.A.N.I.), Fond Visteria Moldovei, dosar 5/1820, f. 146v

²² *Ibidem*, f. 149-150v

²³ D.J.A.N.I., Fond Isprăvnicia Ținutului Vaslui, Tr. 726, Op. 813

²⁴ Th. Codrescu, *Uricarul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, vol. VIII, Tipo-Litografia Buciumul român, Iași, 1886, p. 231

²⁵ *Ibidem*, p. 231-232

Romanului, schiturile *Lipova, Rusului, Kârli-başa, Golgota(Golgofta), Iorgueşti, Cruceanu, Grăjdeni, Bogdăneşti, Pârveşti, Vizantia* și mănăstirea *Floreşti*.²⁶ Schitul Mera este înregistrat în harta rusă de la 1835.²⁷

La 22 iulie 1836, judecătoria ținutului Vaslui aducea la știință nacealnicului schitului Rafaila, termenul fixat cu Gramaticu Rizu, epitropul schitului Mera, pentru o parte de moșie a acestui schit,²⁸ termen readus la cunoștința nacealnicului schitului Rafaila și la 24 iulie 1836.²⁹ Din 23 iunie 1837 datează rezoluția divanului în procesul dintre epitropii schiturilor Mera și Rafaila.³⁰ Iorest, nacealnicul schitului Rafaila, era informat la 22 noiembrie 1838, despre termenul fixat pentru cercetarea împresurării.³¹ Candidatul judecătoriei ținutului Fălciu realizează hotarnica schitului Mera la 1837.³² Aristarh, nacealnicul schitului Rafaila, este înștiințat la 20 mai 1844 de cercetarea ce urma a se face asupra contractului de împoseuire a moșiei și a schitului Mera.³³

Costandin Sion amintește originea greacă a familiei Rizu, existența a două „neamuri”: paharnicul Rizu, sosit odată cu domnitorul Scarlat Callimachi (12 august 1806-octombrie 1806; 24 iulie 1807-1 iunie 1810; 27 august 1812-20 iunie 1819), ajuns ispravnic de Hârlău, un nepot al său Grigori s-a căsătorit cu o moldoveancă, proprietara unei „moșioare” în Budești, ținutul Fălciu; „*Celalalt Rizu este ficior de negușitor din Focșani, drept numele tătâni-său au fost Rizu, pe acesta îl cheamă Dimitrachi; pe la 1823 s-au însurat cu o fată a unui Toader Vârnav, răzeși din Todirești, de la ținutul Vaslui. La 1824, fiind eu hotarnic la Todirești, i-am ales 50 stânjeni partea femeii lui; grecul, viclean, ca grec, au uneltit toate mijloacele și-au făcut moșia peste 500 fălci în Todirești și-au făcut așăzare bună boierească, și-au făcut case în Iași, s-au înstărit bine, și pe la 1847 și-au cumpărat și decret de sardar; are un ficior Neculai, frunte de berbant.*”³⁴

Judecătoria ținutului Vaslui, informa la 21 martie 1846 Departamentul Averilor Bisericești despre procesul dintre Schitul Mera, prin serdarul Dimitrii Rizu, epitropul lăcașului, și Schitul Rafaila a Mitropoliei Moldovei „*pentru pământ din moșia Răceștii sau Todireștii de la acest ținut, scriind a se aduce totodată și întru întocmai împlinire hotărâre divanului prin jurnalul încheiat întru aceasta la 25 mai 1837.*” Prețăluirea valorii procesului era poruncită de divan și la 2 noiembrie 1839.³⁵

Cercetările efectuate de Damian, protoiereul târgului Vaslui, la 27 septembrie 1852, pun în evidență răpirea documentelor schitului Mera la moartea nacealnicului

²⁶ *Ibidem*, p.231

²⁷ Pr. Anton Popescu, *Schiturile și mănăstirile din Eparhia Hușilor*, (VII) în *Prutul*, an II, nr. 9 (18), septembrie 2002, p. 12;

²⁸ D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, V/81;

²⁹ D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, V/82;

³⁰ D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, V/87;

³¹ D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, V/89;

³² D.J.A.N.V., F.E.H., dosar 12/1853, f. 8

³³ D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, III/51;

³⁴ Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei Amintiri și note contimporane Boierii moldoveni*, Editura Minerva, București, 1973, p.233-234

³⁵ D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, Inventar 264, dosar 9/1846, f. 2;

Zaharia.³⁶ Se pare că acum serdarul Rizu a luat de la schit patru boi, șase stupi, două vaci, fapt negat de el în septembrie 1852.³⁷

Ieromonahul Ilarie, nacealnicul schitului, oferă câteva date personale în suplica din 5 septembrie 1852, potrivit căreia se afla viețuitor la schitul Mera din 1836, a fost hirotonisit preot pentru Sfântul schit, primește carte de duhovnic, își are metania în Mera, realizează acoperișul schitului învelit cu șindrilă prin propria cheltuială, cumpără Sfintele Vase, candelă, feloane, lumânări, untdelemn, vin, tămâie, prescuri, nu are leafă, liturghisește. Schitul Mera este sărac și „*de toate lipsit*” La schit viețuiau câțiva monahi, dintre care unii au murit din cauza vârstei înaintate iar „*mai mulți din pricina lipsei de hrană și îmbrăcămintei s-au făcut nevăzuți*”³⁸ La 2 aprilie 1853, Ilarie arată viețuirea sa la schitul Mera din „*mică copilărie*”, „*pe când încă să găse(a) un număr de vr(e)o 15 călugări și zăci scutelnici statorniciți cu lăcuințele lor pe lângă el, avându-și și livadă întemeiată de mulți pomi și vii roditoare, precum și vitișoare i stupi, după trebuința schitului, și după ce sânpărtașii di Todirești au început a să hlizui și a sângularisi în pământuri în vreme cât părinții răzășilor love(au) cu stăpânire(a) în coastele părții schitului s-au avut acest schit pacinica lui stăpânire*”³⁹

Pitarul Costachi Dimitriu, cel care a dorit îndepărtarea și statornicirea „*în locul său pe un alt slujitoriu bisăricii cu purtări plăcute*”, îl consideră în jalba din 18 martie 1853, pe nacealnicul Ilarie, un monah oploșit pe lângă schitul Mera „*ca un cerșetor și istorisit*”, depravat, imoral. Adresându-se Departamentului averilor bisericești prin jalba amintită, pitarul Costachi Dimitriu susține: „*iar bisărica numită schitul Mera ci să află pe moșia me(a) fără alt avut, decât acel ci să găsăște în profăș cu schitul Rafaila, de va ave(a) onor(atul) Depart(ament) încredere ca / lăsându-o în despoziția me(a) precum au mai fost / să va săvârși sfânta slujbă de cătră un alt preut de mir spre pomnire strămoșilor...*”⁴⁰

Departamentul averilor bisericești, arată la 8 septembrie 1852, Episcopului Meletie Istrati, plângerile ieromonahului Ilarie, nacealnicul schitului Mera, „*mai mulți ani*” față de serdarul Dimitrie Rizu, cel care a răpit „*moșioara*” schitului, „*din aceasta apoi o parte pe care este zidită biserica au și dat-o de zestre unei fiuce a sale căsătorită după marele pitar Costachi Dimitriu, carele pe lângă aceea că au mai luat încă zece stânjini pământ din a celui schit ce să împresurasă de cătră schitul Rafaila, acum samavolnic le-ar fi răpit chiar și pădurile din pomii și sămănăturile făcute de monahi înpregiurul schitului, voind ai izgoni din el și al reduce în biserică de mir,*” cerându-se Episcopului Hușilor, „*să faceți cunoscut, dacă recunoașteți pe suplicant de nacealnic a schitului Mira, asemenea dacă cunoaști oarecare drepturi a schitului că s-ar fi încălcat de către sârdar Rizu sau ginerele său, precum și de vă uniți a se urmări niște asemenea de cătră acest Departament prin instanțele competente*”⁴¹

³⁶ D.J.A.N.V., F.E.H., dosar 12/1853, f 7

³⁷ Ibidem, f. 8

³⁸ D.J.A.N.V., F.E.H., dosar 12/1853, f. 3-4

³⁹ Ibidem, f. 15

⁴⁰ Ibidem, f. 11

⁴¹ D.J.A.N.V., F.E.H., dosar 12/1853, f. 2

Potrivit ieromonahului Ilarie „în mila maicii Domnului, el, a fost în anii din urmă, că pre cum știu și spun toți bătrânii, răzășii, megieșii, că moșia Todirești ar fi fost a schitului Mera. Iar în vremea revoluțiilor documentele de moșie ale acestui schit toate le-au apucat d(umnealui) boierul Dimitrachi Rizu, care au răpit și vitele și stupii schitului și apoi în urmă căsătorindu-și pe fiica D(umisa)le, anume Anica, după un tânăr din alte țări venit, i-au și dat o parte de moșie zestre, pe care parte se găsește înființat schitul. Și acest om ginere a d(umisa)le Rizului, numit Costachi Dimitriu, cu rangul pitariu, se aține că D(umnea)lui este proprietariu schitului” Costachi Dimitriu nu asigură schitului lumânărilor, untdelemnul, prescurile și leafa slujitorilor lăcașului. Lotul de pământ, în suprafață de zece stânjeni, situat în hotarul Valea Izvorului, împresurat de mănăstirea Rafaila, de sub a cărei stăpânire este scos „și cu pietre hotară i-au stâlpit pe numele schitului Mera”, pitarul dorind însă să-i rămână ocină moșia. În vederea izgonirii nacealnicului și transformării schitului în biserică de mir, pitarul își trimite oamenii săi la 3 septembrie 1852 „de mi-au bătut rodul nucilor din livada schitului, mi-au prădat și legumele din straturile din straturile făcute de mine, alături cu păreții schitului, de care urmare eu prinzând de veste am zărit și am alungat pe acei răpitori,” iar la 4 septembrie 1852, pitarul trimite oamenii săi „ca în putere(a) ciomagului să mă bată pără ce mă vor scoate din sănătate și să-mi ei și cheia bisericii.” Nacealnicul nu a fost găsit „că poate eram și morți de ucigașii acei trimiși”, care au prădat chilia, livada, legumele și „un număr de găini”⁴²

În timpul cercetărilor din 27 septembrie 1852, răzeșii de pe moșia Todirești susțin proprietatea schitului peste șase fâlcii de pământ pe care sunt sădite viile, plantate livezile și puțin loc de hrană, monahii nefiind supărați de „nimeni” Este amintită și judecata dintre răzeși și serdarul Rizu din 1837, prin care primii cer despăgubirea de către Rizu cu partea de moșie a schitului ce vine „în împărțeala lor” Jurnalul încheiat de judecătorie hotărăște stăpânirea celor șase fâlcii de schit. Răzeșii și pitarul Neculai Turculeț arată deținerea de către Rizu a unei danii „la sine a schitului Mera cu care s-a giudecat cu schit(ul) Rafaila și a scos de la schit(ul) Rafaila 11 stânjeni în care să cuprind 11 fâlcii”, pământ luat în stăpânire de serdar și ginerele său.⁴³

Jalba ieromonahului Ilarie din 2 aprilie 1853, adresată Episcopiei Hușilor, arată: învăluirile, supărările și jafurile provocate de pitarul Costachi Dimitriu, jalbele ieromonahului trimise Departamentului averilor bisericești și isprăvniciei, sosirea privighetorului de ocol „cu tragere de brazdă s-au mărginit stăpânire(a) schitului pe unde au urmat mai înainte”, chemarea ieromonahului la casa pitarului în 29 martie 1853 în fața comisiei întrunite și rânduită de către Departamentul din lăuntru în urma intervenției pitarului, unde s-a constatat: „acest Sfânt lăcaș că nici nu poate ave(a) vreo stăpânire în pământul Todereștilor, mănându-l la locul scos de supt împresurare(a) schitului Rafaila în vreme(a) când schitul acesta de mult în vechime de ani, pe locul care se află clădit ș-au avut a lui stăpânire ” și altele. Ieromonahul cere intervenția autorităților pe lângă aga Lăscărache Mihălachi, cel însărcinat alături de răposatul boier și logofăt Costachi Conachi, să se deplaseze la schitul Mera, unde l-a

⁴² *Ibidem*, f. 3-4

⁴³ *Ibidem*, f. 7v-8

găsit singur. Reamintește luarea documentelor schitului „de un nacealnic”, probabil Zaharia, și înstrăinarea acestora după decesul nacealnicului.⁴⁴ Amintește reclamațiile răzeșilor din 1837 către judecătorie, prin care se plâng de împresurarea lor de către schit, a 500 prăjini de loc. Serdarul Rizu a luat în stăpânire proprie partea de moșie amintită în calitate de epitrop al schitului, pe care l-a strâmtorat, provocând plecarea viețuitorilor, trecută ulterior, în mare parte, ca zestre pitarului Costachi Dimitriu, dar o parte revine șătrarului Neculai Turculeț, „*ambele lovitoare în coasta schitului*”. Stăpânirea celor doi se extinde în dauna schitului, livada și curtea schitului fiind transformate în pășune pentru ovine. Ieromonahul Ilarie conchide: „*După niște așa împregiurări doveditoare dau urmare tuturor acelor care să sălesc a desființa acest schitișor, nu ne-au rămas alta decât a alerga la presfinția voastră ca arh. Păstor și sprijinitor pentru fânere(a) în bună stare a sfințelor lăcașuri precum pronie dumnezeiască s-au rânduit să vă milostiviți și să sprijiniți a apăra dreptul sfântului lăcaș cu orice mijloace, ca să nu piardă numele de schit, așa precum sperează al strica cu desăvârșire*”, cerând totodată restituirea vitelor și stupilor.⁴⁵

În vederea efectuării cercetărilor necesare, răzeșii din satul Cotic sunt înștiințați la 30 mai 1853 pentru a participa ca martori. Raportul din 4 iunie 1853, remis de exarhul Eparhiei Hușilor, iconomului Halunga, protoiereul de Vaslui, după deplasarea la fața locului și cercetarea suplicii pitarului Costachi Dimitriu, îl prezintă favorabil pe nacealnic, a cărui ponegrire se dorește, iar purtările sale sunt bune. Prezintă ca dovezi de netăgăduit două mărturii, cu mai multe semnături, însoțite de pecețile bisericilor și satelor. Slujbele de la biserica schitului Mera sunt realizate cu sprijinul creștinilor din zonă și fără a sârdarului Dimitrie Rizu și pitarului Costachi Dimitriu, „*care se întitluesc de epitropi acestui sfânt lăcaș*” Isprăvnicia ținută la a desființat stăpânirea schitului cu „*toate că și mădularele ținutei comisii a cinstit(ului) Departament din lăuntru s-au recurat, dându-și asăbite socotințe, precum pre larg vă veți pute(a) lămuri prea Sf(inția) Voastră din răspunsul d(umi)sale sârd(arului) Co(n)stantin Bincovici, proprietar(ul) moșiei Drăgești, unul din acele mădulare*”.⁴⁶ Răzeșii din satul Coticu susțin „*că mulți cunosc că schitul stăpâne(a) a valma cu răzășii în pământul Todirești, învoiți fiind unii dintre ei de cătră nacealnicii de mai înainte cu pășunarea vi(te)lor lor pe locul schitului. Eară de la intrarea cu stăpânirea d(umi)sale sârd(arului) Dimitrie Rizu în pământurile ce lovăsc la un capăt în parte(a) de loc a schitului, de-a pururea sârguindu-se a și băntuit pe bieții călugări până când i-au și imprăștiat*”

Comisul Neculai Rizu se plângea în august 1859, protoiereului de Vaslui, de soția sa Ana, născută Corodeanu, care „*a călcat legătura căsătoriei precurvind*” și „*de astăzi înainte nici că o mai pot numi de soție, cerând despărțirea formală*”, având ca martori pe Donos Eni, Maria, maica din casă, Ioan Casian, chelar, Ioan Agafiței, fiu de boier, Gavril Aciobăniței, fiu de boier, Gheorghe Bait(..), vizitiu și Safta, bucătăreasa argaților. Urmează cercetările efectuate de iconomul Vasile Halunga, protoiereul de Vaslui, a căror rezultate sunt prezentate Episcopiei prin raportul din 17 august 1859,

⁴⁴ *Ibidem*, f. 15

⁴⁵ *Ibidem*, f. 15

⁴⁶ *Ibidem*, f. 21

contestate în cele din urmă.⁴⁷Conduita Anei era bine cunoscută boierilor megieși, viețuitori în satul Todirești, anume, spătarul Ștefan Handoca, Costache Tempovici, slugerul Iorga Lazarachi, Alexandru Moroijă, fiind încheiat și jurnalul din 12 martie 1860, de iconomul Costachi Focșa, protoierul părții I-a a districtului Vaslui, iconomul Gheorghe Orișanu, candidatul Consistoriei Episcopiei Hușului și iconomul Dimitrie Popazu.⁴⁸Ana, străină, adusă din capitală în sânul familiei Rizu, se bucură de aprecierile favorabile ale boierilor amintiți, excepție face Costache Tempovici, aflat în sat cu Nicolae Rizu de aproximativ patru ani, care nu-și exprimă punctul de vedere, necunoscând situația familiei Rizu. Ana a fost trimisă în Iași cu un car, însoțită de Gheorghe Săcuianu și o bunică a sa, călugăriță.⁴⁹La 27 mai 1860 este trimisă protoieriei suplica lui Nicolaie Bacarazi către prefect și o copie de pe raportul prefectului districtului Vaslui, Alecu Străjescu, referitoare la rezultatul cercetărilor în ceea ce privește bătaia administrată de Nicolae Rizu suplicantului. Preotul Simion din Todierști protesta la 12 iunie 1860 față de bătăile administrate soției sale Măranda de Nicolae Rizu, pentru aflarea secretelor Anei. Nicolae Rizu și iconomul Teodor, blagocinul ocolului, au forțat pe Măranda să dea înscris despre faptele Anei și pe preotul Simion să le scrie.⁵⁰Membrii comisiei, desemnați de Consistorie, sunt acuzați de mita acordată de Nicolae Rizu, constatată la 26 septembrie 1860.⁵¹

Urmează ancheta declanșată împotriva preotului Simion, cu acuzațiile unei părți a enoriașilor manipulați de Nicolae Rizea. Vor răspunde în acest sens unui chestionar legat de comportamentul preotului Simion următorii: Costandin Mor(o)șanu, Alecu Orac, Maței Aisdelei, care la crâșma evreului Iamendel din mijlocul satului au întâlnit pe Costachi, un tânăr fost slujitor la preot, unde a fost certat, bătut și lipsit de hrană; Toadir Crăcană, nașul dascălului Dimitrachi l-ar fi văzut pe preot dansând la nuntă, de unde a mers înconjurat de lăutari la crâșmă; Ioan, flăcău, polițaiul satului Răcești, Ghiorghei, polițaiul satului Todirești, Toader Avasiloai, confirmă legăturile preotului cu crâșma din sat unde a pus „potcapul” pe masă, strigând „*Simioan joacă, eră popa șede pe masă și privește pe Simioan cum joacă*”; Crâste Iosup și Bujor Iosup l-ar fi văzut pe preot în „*cotuna Mahalagie*” cântând „*JFrunză verde de alun / Văleu lupul mă mănâncă*”, după ce s-a răsturnat carul cu mortul și preotul a intrat în crâșmă; Samoilă Ungureanu, orândar în satul Huc reliefează noi aspecte negative din activitatea preotului. Remarcăm cercetarea conduitei preotului Simion de către Teodor Nistor, blagocinul ocolului Fundurile, districtul Vaslui, un apropiat a lui Nicolae Rizu, aflat în conflict cu preotul amintit.⁵²Protestul preotului Simion față de rezultatul cercetărilor survine la 25 septembrie 1860.⁵³

Mărturia locuitorilor satului Răcești, proprietatea spătarului Ștefan Handoca, și a locuitorilor satului Todirești „*aflați cu locuința pe partea căminarului Costachi*

⁴⁷ D.J.A.N.V., F.E.H., dosar 31/ 1859-1862, f. 1-2

⁴⁸ *Ibidem*, f. 24,28, 36

⁴⁹ *Ibidem*, f. 48-48v

⁵⁰ *Ibidem*, f. 81

⁵¹ *Ibidem*, f. 64 și respectiv 72

⁵² *Ibidem*, f. 88-93

⁵³ *Ibidem*, f. 99

Demetriu și a casei răposatului G(h)eorg(h)i Roiu”, dată preotului, la 21 iunie 1860, îl arată slujind de nouă ani trecuți, deci înainte de 1851 sau chiar din 1851, de când „*nau făcut nici o scăpare din vedere la îndeplinirile ce îl privesc cătră noi*”, cu purtări morale, blând, sfătuitor. Redăm listele locuitorilor semnatari. Din Răcești avem pe: Constantin Eraju, Vasile Istrati, Vasile Dorofte, Toader Irimia, vornicul Ioan Berbec, Georgi Marcu, Simion Mancăș, Ioan Ocheană, Toader Plăcintă, Nechita Ruștii, Dămian Țăranu, Ilie Alecsa, Roman Căsăean, Ioan Nistor, Toader Istrati, Vasile Vizitiu, Vasile Rusu, Vasile Marcu, Vasile Cercel, George Ciubac, Niță Profir, Banac Oană și Georgi Colțea; din Todirești, partea lui Costachi Demetriu avem pe: Eftimi Orac, Vasile Vieriu, Constantin Bocancea, Petrachi Cercelariu, Tudosie Ciobanu, Ioan Tăbăica, Grigore Voicu și Ioan Bazin; din Todireștii răposatului Roiu avem pe: Neculai Matei pasnic, Dumitru Matei, Ioan Bălan, Ioan Bocancea, Grigorie Vicol, Georgi Băcalu și Ștefan Crețu. Actul de mărturie este însoțit de ștampila satului Răcești cu următoarea legendă: „ / *Vaslui 1840 Țâmul / Satul Răcești* / ” Este semnat și de „nobilul” Costantin Tempovici și proprietarul satului Răcești.⁵⁴

Din 26 martie 1845 se păstrează un izvod de lucrurile rămase de la monahul Nicodim Hagiul din Schitul Mera.⁵⁵

La 1854 biserica schitului, construită de lemn era situată pe proprietatea schitului. Ridicarea bisericii a durat mai mulți ani. Schitul Mera nu era închinat. La 1854 viețuiau în schit: ieromonahul Ilarie, nacealnic, monahul Vasiean și doi dascăli mireni.⁵⁶ Schitul ajunge în stare de părăsire și probabil între anii 1853-1856, monahul Neofit se adresează Episcopului de Huși, cerând împreună cu 10 monahi de la schitul Dealul Mare, ținutul Romanului, permisiunea de a se așeza la schitul Mera.⁵⁷

La 1859 în schitul Mera viețuiau: ieromonahul Isaiea Borș, în vârstă de 54 de ani, la schit de trei ani cu ordinul Episcopului de Huși, călugărit de 20 de ani cu ordinul Episcopului de Huși, nacealnic, ieromonahul Gherasim Roman, în vârstă de 80 de ani, la schit de un an și patru luni cu ordinul Episcopului de Huși, călugărit de cinci ani cu ordinul Episcopului de Huși, Gherasim Gheorghiu, în vârstă de 50 de ani, de trei ani, la schit cu ordinul Episcopului de Huși, călugărit de opt ani cu ordinul Episcopului de Huși, ierodiaconul Nectarie Nicolau, în vârstă de 30 de ani, de trei ani în schit cu ordinul Episcopului de Huși, călugărit de opt ani cu ordinul Episcopului de Huși, schimonahul Ioil, monahul Ioasaf Ioan, în vârstă de 75 de ani, în schit de trei ani cu ordinul Episcopului de Huși, călugărit de 40 de ani cu ordinul Episcopului de Huși, monahul Silvestru Simion, în vârstă de 40 de ani, la schit de trei ani cu ordinul Episcopului de Huși, călugărit de doi ani cu ordinul Episcopului de Huși, monahul Ghenadie, monahul Inochentie Iacov, în vârstă de 60 de ani, la schit de trei ani, călugărit de doi ani cu ordinul Episcopului de Huși, și monahul Nicandru.⁵⁸

⁵⁴ *Ibidem*, f. 100-101

⁵⁵ *D.J.A.N.V.*, Colecția de documente A. Ursăcescu, nr. 264/1845;

⁵⁶ *D.J.A.N.V.*, F. E. H., *dosar 13/1854*, f. 36; vezi și Costin Clit, *op. cit.*, p. 23;

⁵⁷ *D.J.A.N.V.*, F. E. H., *dosar 8/1853-1856*, f. 1; vezi și Costin Clit, *op. cit.*, p. 23;

⁵⁸ *A. E. H.*, F. E. H., *dosar 60/1859*, vezi și Costin Clit *Un tablou eclesiastic inedit privind județele Tutova, Covrului și Vaslui din Eparhia Hușilor, de la 1858-1859*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, IX, 2003, p. 832; *D.A.N.I.C.*, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova (F.M.C.I.P.-Moldova), *dosar 374/1860*, f. 16v

Conform legii de desființare a schiturilor din 1860 la schitul Mera urmau să rămână monahii Isaia Borsiu, Nectarie Nicolau, Iosafu Ion, Silvestru Simeonu și Inochenti Iacovu.⁵⁹

Iconomul V. Halunga, protoiereul județului Vaslui, recomandă la 15 martie 1860 pe ierodiaconul Nectarie spre a fi hirotonit ieromonah. Schitul deține o mică proprietate, se află în ruină, lipsit de „îndurarea creștinilor și activitatea părinților”

Pentru îndeplinirea ordinului cu nr. 7224, prefectul districtului Vaslui se deplasează la schitul Mera, așa cum reiese din raportul înaintat Ministerului la 1 august 1860.⁶⁰

Se pare că o dată cu desființarea mănăstirilor de Alexandru Ioan Cuza, la schitul Mera erau aduși bolnavii.⁶¹ La 1 august 1861 este amintit „ieromonahul Isaiea Borș, fostul nacealnic schitului Mera unde și până în prezent se află”⁶²

La 1860 sunt inventariate următoarele acarete la schitul Mera: biserica construită din stejar, simplă în interior, fără odoare, o clopotniță construită din lemn, cu un clopot, o șură în stare proastă și o poiată pentru păsări. Întâlnim și chiliile monahilor: o chilie nouă, din bârne, cu două odăi, acoperită cu stuf, ocupată de Isaia Borș, chilia lui Nectarie Neculai, acoperită cu paie, chilia din bârne, acoperită cu paie, ocupată de Ioasaf, chilia din bârne, acoperită cu paie, ocupată de Sălvestru și chilia din bârne, acoperită cu paie, ocupată de Inochentie. Schitul are în proprietate o chilie cu două odăi, din bârne, acoperită cu paie, în stare proastă.⁶³

Schitul deține în moșia Schitul Mera la 1860 loc de hrană (probabil două fâlci), imaș (o falce), patru acarete, șase vite cornute și numai o chilie este a „mănăstirii”⁶⁴ În 1861 schitul Mera „posează 14 fâlci pământ și anume 5 înpregiurul schitului cu ponoare și Huci, unde are loc și de grădină casnică. Ea se află megieșită cu cotuma răzăș(ească) Drăgeștii și Todireștii”și „Nouă fâlci într-o hliză ce să megieșește cu moșie Răceștii și cu a m(ă)n(ă)s(tirii) Rafaila împărțită în următoarele”: două fâlci de fânaț, două fâlci de arătură, două fâlci de păduri mari, două fâlci de „păduriți” în Huci și o falce de tăietură (nouă fâlci), o sută de butuci de viță de vie pe acele nouă fâlci „alcătuiților din Rafaila” Paza pădurii este asigurată de un pădurar. Sunt amintite șase chilii în jurul schitului amplasate pe cele cinci fâlci de pământ, două bordeie în ograda schitului.⁶⁵

Referatul din 14 noiembrie 1861 reliefează înaintarea din 1860 a lucrărilor de împosuirea prin licitație a moșiilor desființatelor schituri Agaton, Deleni, Cetatea Mică, Mira (Mera), Zgura, Grumezoaia și a părților din moșiile Ciocani și Ivești, ale schitului Deleni. Deși s-au constatat mai multe licitații, moșiile au rămas neîmposuite, din cauza întinderilor neînsemnate, fapt adus la cunoștința Consiliului de Miniștri la 15 noiembrie 1860, care a hotărât la 15 martie 1861 realizarea în viitor a

⁵⁹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 199/1858, f 100

⁶⁰ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f.1

⁶¹ A. E. H., F. E. H., dosar 39/1860, f. 86; vezi și Costin Clit, *Contribuții la istoricul schitului Mera, județul Vaslui*, p. 23;

⁶² A. E. H., F. E. H., dosar 68/1860-1861, f. 210; vezi și Costin Clit, *op. cit.*;

⁶³ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 16

⁶⁴ *Ibidem*, f. 18

⁶⁵ *Ibidem*, f. 146

licitațiilor de împosesuire de către prefecturile locale. Părțile mici de moșie urmau să fie date în administrația prefecturilor locale începând cu 29 iulie 1861.⁶⁶ Referatul amintește moșia schitului: două fălci și jumătate loc de hrană, două fălci imaș în jurul schitului, o chilie și raportul prefectului de Vaslui, cu nr. 1688, prin care „*se vede că mai are 9 fălci într-o hlisă megieșită cu moșia schit(ului) Rafaila a Seminarului Socola*” Se propune lăsarea terenului din jurul schitului pentru servitorii bisericii, plata lefilor și întreținerea bisericii de către Minister și împosesuirea celor nouă fălci până la 23 aprilie 1865, data expirării posesiei schitului Rafaila. Măsurile propuse sunt încuviințate până la 21 noiembrie 1865.⁶⁷

La 25 aprilie 1863 Direcția Generală a Arhivelor Statului transmite documentele schitului Rafaila, 91 de piese originale și copii, precum și 2 documente ale schitului Mera împreună cu 2 inventare.⁶⁸ Semnele de hotare ale moșiei Dumești, proprietatea bisericii Sfântul Spiridon din Iași, vecină cu moșia Rafaila, a Mănăstirii Socola și Schitul Mera, sunt reinnoite la 14-15 mai 1863 de către geometrul A. Leca,⁶⁹ operațiune la care asistă și avocatul N. Bosie din Huși.⁷⁰

La 1861 biserica schitului era deservită de preotul călugăr și doi dascăli mireni.⁷¹ Prefectura districtului Vaslui amintește în adresa din 5 august 1861, înaintată Ministerului, suplica monahului Isaia Borș fostul nacealnic al schitului Mera, „*ce face pentru ca împreună cu acei doi preoți destinați slujitori la acel schit să li se învoiască cosirea ierbii de pe partea de pământ aflător acolo*”⁷² În suplica sa Isaia Borș susține că a mai rămas numai cu doi slujitori ai Sfântului Lăcaș și deține șase fălci de iarbă.⁷³

Ordinul Ministerului cu nr. 13, determină deplasarea prefectului districtului Vaslui la schitul Mera la 19 august 1861, unde găsește trei monahi, anume, duhovnicul Isaia Borș, în vârstă de 48 de ani, ieromonahul Gherasim Ciorici, în vârstă de 47 de ani, și ieromonahul Nictarie, în vârstă de 29 de ani, deținători de chilii proprii, lăsați în nesupărare. Arată și existența chiliilor, proprietatea schitului, din care au fost trimiși monahii pe la alte lăcașuri hotărâte prin lege. Închiderea acestora urma să se facă prin ordin de către subprefect. Pecetea și documentele schitului sunt luate de prefect de la superiorul schitului, urmând a fi prezentate Ministerului. Alături de cei trei servitori ai bisericii schitului mai întâlnește un dascăl ce are „*o chilie alături cu schitul făcută de el, altă înlesnire de la schit nu are*”, decât un mic lot de arat. Inventarul alcătuit cu acest prilej ne indică: o chilie cu două odăi, tindă, cămăruță, cu pereți din bârne, lipite cu lut, în stare proastă, cu două sobe din cărămidă și acoperământ de paie, o chilie cu o odaie, tindă, pereți din nuiele, despărțitură din bârne, un cuptor, lipită cu lut, văruiță, în stare proastă și acoperământ din paie, două bordeie din bârne acoperite cu pământ,

⁶⁶ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, *dosar 199/1858*, f. 261-261v

⁶⁷ *Ibidem*, f. 262

⁶⁸ D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, Inventar 264, *dosar 25/1860-1863*, f. 24;

⁶⁹ *Ibidem*, f. 26;

⁷⁰ *Ibidem*, f. 28;

⁷¹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, *dosar 374/1860*, f. 146

⁷² *Ibidem*, f. 190

⁷³ *Ibidem*, f. 191

nelipite, în stare proastă și o chilie cu o odaie, tindă, pereți din bârne, acoperită cu rogoz, în stare bună.⁷⁴

Președintele Curții de Apel din Iași adresa Ministerului la 22 mai 1863 întrebarea „*dacă Schitul Mira de la Districtul Vaslui, se găsește sub administrația Ministerului*”⁷⁵

La 1864 slujeau ieromonahul Mândru Isaia și Nictarie.⁷⁶ Revizia bisericii schitului Mera este realizată la 15 mai 1870 de protoiereul C. Focșa. Stâlpul pe care este așezată Sfânta Masă, din lemn, este putred, nemaiputându-se săvârși Sfânta Liturghie, fapt determinant în solicitarea binecuvântării pentru a se face din nou Sfânta Masă. La 30 mai 1870 este înregistrată încuviințarea arhimandritului de scaun al Episcopiei în acest sens.⁷⁷ Raportul protoiereului din 14 iulie 1878 înregistrează aceeași situație, la 17 iulie 1878 Episcopul Iosif Gheorghian dându-și binecuvântarea pentru a se face un stâlp nou.⁷⁸

Se păstrează raportul protoiereului N. Vereanu, cu numărul 518, din 3 iunie 1885, adresat episcopului Calinic Dima, potrivit căruia prin ordinul numărul 437, din 3 aprilie 1884, dat de Episcop, monahia Pamfilia Bordea va sta la schitul Mera. Monahia înaintează o petiție, cu nr. 394, iconomului Nicolae Vereanu, protoiereul județului, în care arată distrugerea bisericii schitului de un incendiu și imposibilitatea continuării viețuirii la schit. A locuit în chiliile schitului Mera, s-a îngrijit de biserică, mijloacele necesare traiului le-a obținut prin ajutorul creștinilor de care va fi lipsită după incendierea bisericii, ajungând săracă. Solicită să fie primită la schitul Giurgeni din Eparhia Romanului. Din rezoluția Episcopului Calinic Dima reiese incendiul suferit de biserică schitului, traiul monahiei la schit mai bine de 30 de ani și conduita bună a acesteia. Își dă binecuvântarea pentru a merge în Eparhia Romanului. Se păstra la acea vreme dosarul 16/1991 din 1883 cu lucrările relative la conduita acestei monahii și la repararea și sfințirea schitului Mera după efectuarea reparațiilor.⁷⁹

Data incendiului suferit de schitul Mera rămâne controversată, până când documentele vor face lumină. Se susține distrugerea Schitului Mera de un incendiu la 1868⁸⁰ sau 1884(?). Se pare că incendiul a fost provocat de o slugă a unui boier localnic care dorea acapararea terenului aflat în proprietatea schitului. Se fac astfel presiuni asupra călugărilor în vederea părăsirii schitului.⁸¹

Pe locul unde era amplasată Sfânta Masă a bisericii schitului Mera s-a ridicat o cruce masivă din beton (1, 5 m), montată pe un soclu de piatră (0,80 x 0,50 x 0,40), cu inscripție pe cruce: „*Această Sfântă cruce s-a așezat pe locul schitului La Mera*” Locul bisericii este împrejmuț cu un gard provizoriu, locul Sfântului Altar cu gard de scândură, la est de Sfântul Altar sunt așezate 3 cruci din lemn sau beton care le-au înlocuit pe cele putrede ale unor foști nacealnici, este împrejmuțată o fântână cu gârduț

⁷⁴ *Ibidem*, f. 197-198

⁷⁵ *Ibidem*, f. 324

⁷⁶ A. E. H., F. E. H., *dosar 104/1864*, f. 103; vezi și Costin Clit *op. cit.*, p. 23

⁷⁷ A. E. H., F. E. H., *dosar 53/1870*, f. 4; vezi și Costin Clit *op. cit.*;

⁷⁸ A. E. H., F. E. H., *dosar 4/1878*, f. 14; vezi și Costin Clit *op. cit.*;

⁷⁹ A. E. H., F. E. H., *dosar 16/1885*; vezi și Costin Clit *op. cit.*;

⁸⁰ Mihai Vlasie, *Ghidul așezămintelor monahale ortodoxe din România*, p. 195;

⁸¹ Sergiu Ștefănescu, *op. cit.*, p. 450;

de lemn, protejată de un acoperiș tăbluit, la circa 50 metri V N V de vechea biserică s-a ridicat o cruce masivă din oțel (2,5 m) fixată în beton, pe locul unde se crede că s-a aflat clopotnița.⁸²

Unii istorici consideră că biserica Mănăstirii Drăgești, cu hramul Pogorârea Duhului Sfânt, a fost construită pe locul vechii Mănăstiri Mera, afirmație total eronată.⁸³ Despre satul Drăgești deținem puține informații. La sfârșitul secolului al XVIII - lea printre „*Breslele ci s-au lăsat la alegeria ce s-au făcut pe la toate posturile după țidula gospod.*” la rufetul d(umnealui)lui vel portariu sunt consemnați „18 în satul Drăjâni (Drăgești – N.A.); 23 în satul Beriasa; 4 în satul Butucăria”⁸⁴

Pe drumul care leagă satul Todirești de Drăgești, în apropierea dispărutului schit Mera, într-un peisaj mirific călătorului sau pelerinului străin de zona respectivă, se ridică maiestos biserica schitului cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt” din Drăgești, în care își găsesc pacea interioară și aduc prinos de recunoștință Mântuitorului Iisus Hristos mii de credincioși. Turistul poate vizita și bisericile din lemn construite în secolul al XVIII –lea din localitățile Drăgești, Cotic și Șofronești.

Construirea actualului așezământ a început în 1999. Merite deosebite la realizarea lăcașului religios au Ion Mutescu, inginer șef de la Ocolul silvic Falcău, județul Suceava, Maria, soția sa, Dan, fiul său, Viorel Știrban, șeful Ocolului silvic Brodina, Dan Tiperciuc, șeful Ocolului silvic Cârlibaba, cărora și se adaugă colegii, ingineri, șefi de brigadă și pădurari.

Biserica nouă a fost construită în 2002, iar clopotnița în 2005 de Petrică Ciomei, invalid. La construcția bisericii s-a remarcat Schipor Arcadie și fiii săi, o echipă de meseriași din comuna Laura. Strănilile au fost sculptate de Fusa, verișor cu celebra cântăreață de muzică populară Sofia Vicoveanca. Clopotele sunt confecționate în orașul Baia Mare, tabla din cupru provine de la întreprinderea Metrom, din Brașov. Materialul lemnos provine din Ocolul Falcău. În exterior bărnele sunt îmbrăcate cu fibre de sticlă, operațiune executată de inginerul Romică Scafariu. Chiliile sunt făcute din fostele barăci de la fostul C. A. P.

Catapetasma bisericii schitului, confecționată din lemn de tei, începută în 2003, finalizată în 2005 și montată în 2006, a fost realizată cu sprijinul material al inginerului Ion Mutescu și sculptată de Gheorghe Bărgăoan, născut în localitatea Cajvana, județul Suceava, căsătorit cu Ecaterina în localitatea Solca și Florin Voloacă, născut în localitatea Darabani, căsătorit cu Eleonora în localitatea Solca, județul Suceava. Gheorghe Bărgăoan susține cursul *Arta lemnului* la Școala populară de arte „Ion Irimescu” din Suceava. Florin Voloacă și soția domniei sale s-au dedicat carierei de dascăli, calitate în care predau matematica și fizica. Gheorghe Bărgăoan și Florin Voloacă se remarcă prin orele de sculptură și pictură din Centrul de plasament din localitatea Solca. Pictura catapetesmei și a Sfintei Mese a fost asigurată de pictorii Petru Pandelescu și soția sa Daniela din localitatea Negrești, județul Vaslui, absolvenți ai Facultății de teologie din Iași, secția Patrimoniu, specialitatea Pictură bisericească,

⁸² *Ibidem*, f. 451-452;

⁸³ Mihai Vlasie, *op. cit.*;

⁸⁴ D.Tinculescu, M.D.Ciucă, *Colecția Gh. Nicolaiasa*, în „Revista arhivelor”, anul XLVII, vol. XXXII, nr. 1, București, 1970, p. 179

respectiv Restaurare icoane, Cristi Covrig din localitatea Pașcani, județul Iași și Cătălin Ciprian din localitatea Iași, absolvenți ai aceleiași instituții și cu aceeași specilizare. Operațiile de lipire a foiței de aur de la catapeteasmă s-au făcut cu ajutorul elevilor Alex – Petrișor Nimerceag, din localitatea Siliștea, comuna Todirești, județul Vaslui și Mihai – Nicu din localitatea Țigăneștii – Buhlii, comuna Băcești, județul Vaslui.

Candelabrele în număr de cinci, confecționate din alamă și bronz, protejate cu un strat de lac și prevăzute cu instalație electrică prin interiorul brațelor sunt realizate de S.C.ELECTRO LIGHTING SRL din localitatea Botoșani, aflată sub administrarea inginerului Andrei Florin, cu sprijinul financiar directorului rețelei de supermarketuri DANILUX și FIDELIO, domnul Daniel Mihăilă, soției sale Daniela și copiilor acestora Emilian și Ecaterina, din localitatea Botoșani.

Un privilegiu deosebit pentru schitul cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt” este dat de vizitele părintelui Teofil Pârâianu de la mănăstirea Sâmbăta de Sus, din doi în doi ani (a fost în 2006) și ale părintelui Iustin Pârveu, monahi și duhovnici recunoscuți în întregul spațiu românesc prin cugetările lor religioase și spirituale.

La biserica schitului se află moaștele Sf. Românul, Sf. Siluan Atonitul, Sf. Sofronie cel Mare, Sfinții Mucenici uciși în Mănăstirea Sf. Sava, Sf. Martiri căzuți în închisoarea din Aiud, în timpul regimului ateo-comunist.

Un merit deosebit în alegere locului construcției și ctitoriei schitului „Pogorârea Duhului Sfânt” din Drăgești îl are părintele protosinghel Vichentie Lupu, starețul mănăstirii Rafaila din comuna Rafaila, județul Vaslui, născut la 18 iunie 1965, în localitatea Bacău, cu studii superioare efectuate la Facultățile de teologie și istorie din localitatea Constanța, absolvent de master și doctorand, care s-a remarcat prin activitatea gospodărească din Rafaila. Părintele stareț Vichentie Lupu, închinoviat la mănăstirea Hirigoi, județul Bacău, devine stareț al mănăstirii Rafaila de la 1 octombrie 1994.

Părintele stareț Vichentie Lupu, alegând loc pentru ctitorirea schitului s-a condus după cuvintele Cuviosului Isaia Pustnicul: *„De pleci să locuiești într-un loc să nu voiești să-ți tai repede a chilie spre locuință până ce nu afli felul de viețuire al locului, ca nu cumva să ai acolo sminteală, fie pentru grija (ce ți-o dă), fie pentru: că vei vedea pe vreunii care(nu-ți plac), fie pentru sminteala prietenilor. Căci de ești înțelept vei cunoaște în puține zile tot ce-ți va fi spre moartea sau spre viața ta.”*

Scopul schitului este rugăciunea, așa cum: *Dumnezeescul Gură de Aur...(zice):Vă îndemn, fraților, să nu călcați sau să nu nesocotiți niciodată canonul rugăciunii. Căci am auzit cândva pe Părinți zicând :Ce fel de călugăr este acela care nesocotește sau calcă canonul? Ci fie că mănâncă, fie că bea, fie că șade, fie că slujește, fie că e în călătorie, fie călătorie, fie că face altceva e dator:Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă ca pomenirea aceasta a numelui Domnului nostru Iisus Hristos să întărească pe vrăjmașul spre război”*

Biserica Schitului cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt” din Drăgești a fost sfințită pe 1 iulie 2007 de un sobor de ierarhi din care au făcut parte I.P.S. Laurențiu Streja, Mitropolitul Ardealului, P.S. Ioachim Băcăuanul, Episcop Vicar al Eparhiei Romanului și P.S. Corneliu Bărlădeanul, Episcop Vicar al Eparhiei Hușilor, la acea

vreme, actual Episcop al Hușilor. I.P.S. Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului a celebrat o slujbă pe 2 iulie 2007 în fața locuitorilor din satul Rafaila.

Anexe

- **1837 martie 29.** – *Jurnalul judecătoreii de Vaslui în privința stăpânirii moșiei Todirești.*

Copie
N°42

Jurnal

În numile Preînălțatului Domn Mihail Grigori Sturza V(oie)v(od)
Stăpânitoriu

Principatului Moldovii

Anul 1837 luna mart(ie) în douăzeci și nouă zile giudec(ător)ia țanutului Vaslui, a luat în tratație pricina următoari după pretenție lui Costandin Rătundul, G(h)eorg(h)i

Rătundul, Vasăle Cozma i G(h)eorg(h)i Mitrofanovicu și Maria Cozmuleasă, stăpânitori în hotarul Toderești, asupra celorlanți stăpânitori tot din același hotare, anume d(umnealui) căminar(ul) Ștefan Handoca, d(umnealui) sărdar(ul) G(h)eorg(h)i Roiu, d(umnealui) Dimitrii Rizul și Neculai Turculeț, după jaloaba ci astăzi au dat aceștii giudec(ător)ii cu cerere că la un loc de prisacă cu vie și pomi care să stăpânește dispre stăpânul moși(e)i megieșete în mărime de 160 prăjini, la alegere(a) ce s-a făcut moși(e)i Todireștii împărțitoari pe trei bătrâni ar fi venit acel loc numai pe parte(a) jăluitoarelor și cielanți nu vor ai despăgubi cu analogie, al doile(a), li să mai cer dispre cielanți un loc de casă și de prisacă, al tr(e)ile(a), că li se împresoară capătul hlizelor dispre schitul Mera cu 500 prăjini, loc ce eate cu vie, pomi și loc de arat, al 4-le, că li s-ar fi mai împresurat dispre d(umnealui) sărdar(ul) G(h)eorg(h)i Roiu o bucată loc de drept pământul lor / cu intrare peste linia p(i)etrelor ce despărțăște a lor hlize de a d(umnealui) sărdar(ul) Roiu.

Deci, așa precum amândouă părțile se găsi față stăruind la giudec(ător)ie disbăltație ce s-a făcut pricinii înțelegându-se că locul de prisacă pomenit la pun(c)tu(l) întâi să stăpânește dispre Negrești precum sânguri au rostit cu nume că l-ar ave(a) rămășiți din giumătate moșie cuveniti cătră trupul moșii Negreștilor, iar ceștilor Todereștii și Răceștii, giudec(ător)ia hotărăști ca toți stăpânitorii în giumătate(a) moși(e)i ce a mai rămas să tragă analogie această păgubire ce sufăr numai jăluitoare și dacă să cunosc obișduiți cu stăpânire(a) acelu loc dispre Negrești precum au propus iarăș(i) cu toții să să giudece scoțându-se locul de supt împresurare cu toții să tragă analogie la acel folos cum și pe(n)tru locul de casă și de prisacă însemnat la punctu(l) al doile(a) fiind că acest loc de casă și de prisacă să cere spre a să da d(umnealui) căminar(ului) Ștefan Handoca, după documenturile ce are din bătrânul lui Ștefan Portariul în care sânt și jăluitoare stăpânitori, rămâne ca toți stăpânitorii în acel bătrân să intre la analogie dispăgubirii d(umnealui) Handoca precum precum în aceasta s-a închiet hotărâre la pretenția ci au făcut d(umnealui) căminar(ul) Handoca asămene(a) și

pentru 500 prăjini loc însămnate la punct(ul) al 3-lea, din pretențiile jăluitoarelor cu care ar fi împresurat d(umnealui) dispre schitul Mera numai partea lor, la această analogii de păgubire să între toți acei ce au parte de moșii care lovești în parte(a) de loc a schitului Mera, mai vârtos că precum s-a lămurit părțile acelor ce să lovesc la capăt cu parte(a) schitului sânt și cu mai întindere la lungime decât a celorlalte părți după cursul moși(e)i.

Iar pentru împresurari ci să jăluesc că ar suferi dispre Dum(nealui) sârdar(ul) G(h)eorg(h)i Roiu însămnată la punct(ul) al 4 lea, rămâni ca D(umnealui) sârdar(ul) să urmezi cu stăpânire(a) liniei dreaptă din piatră în piatră de la un capăt de moșii păr la altul, iar nu să să întindă cu stăpânire(a) pisti linie p(i)etrelor, și dar în temeiul hotărârii arătată mai sus s-au închiet jurnalul acesta în care fețile înpricinati vor iscăli (cu) a lor vroință mulțumiri sau nemulțumiri, dânduli-să întocmai copii încredințati pe formă ca parte ce ar rămâne nemulțumită să poată a pilarisi pricina la Divan răspectiv a zării de gios. În termin(ul) legiuit, de două luni socotit de la primirecopi(e)l di pi jurnal fără puneri de cauț(iune) nefiind D. valo(a)r(e)a acestui proces de compitenție giudecătoriei.

Iscălit / Aga Georgi Racoviț(ă) prez(ident) / Asăsori/ Grigori Angekac(h)I / Co. Patrașcu) / Director Cernat/

Fiind că nici una din părți n-au stăruit la giudecătoria spre a iscăli în jurnal mulțămiiți s-au nemulțămiiți li s-au trimis copii pren privig(h)etorul de ocol cu pobesca de supt N° 2857 la 9 iuli(e) anul 1837.

Iscălit / Director(ul) Cernat /

Copia aceasta cercetându-să din cuvânt în cuvânt și găsindu-să sub forma originală să legaliză potrivit formilor și cari să sloboadi nacealnicului schitului Mira după cerire făcută pre petiția înregistrată la N°.

<ss>

<ss> Buzdugan comis

N. 2237

1857 iuli(e) 12 zile

D.A.N.I.C., Fond Schitul Mira, I / 1, Copie

-1859 martie 31. – *Raportul serdarului Gheorghe Buța, inginer revizor, înaintat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, privind revizia efectuată la o serie de schituri din districtele Tutova, Vaslui și Fălciu.*

Onoratului ministeriu al Cultului și al Instrucții Publice

Ingenieru revizor sardariu

Georgie Buța

Raport

În revizia ce subscrisul au făcut pe la unele unele schituri ce să ocârmuescu cu titlu chinov ca de sine stătătoare și anume, Pârvești, Bogdănița, Cârțiabașii,

Crucianul, Sămilișoara, ținut Tutovei, Miera și Delenii, Golgofta sau Hușanii, Porcărețul, Mălineștii, ținut Vaslui, Zgura, ținut Fălciu – am văzut că aceste schituri au îndestulă întindere de pământ de hrană, fânașuri și păduri neparchetate, care sânt producătoare de un colosal venit, și să ocârmuiesc de cătră niști maice călugăriță, călugări monahi și feță particularnice subt nume de epitropi, unia orânduși de prea sfințitul mitropolit, iar alțai de cătră locotenenți de episcopi, încât unia din aceștia își eu de la sâne însușiri, că adecă ar fi din rudenii cu fondatorii unor asămine(a) averi de sute de ani, și prin această nu facu alt decât chip de a ruina și a înștrăina avere(a)ace(a) dată de opștiasca binefacere.

Călugărițele și călugării ce sânt rânduși ca nacealnici acestor mari fonduri lăsate întregi de dănuitori nu fac alta decât numai ei să folosască de asămine(a) mari venituri. Iar micii ascultători oploșiți pe la aceste schituri ca închinători, trăiesc cu munca mâinilor lor și cerșetorie pe la creștini. Și pentru ca aceste feță intitulate de nacealnici și nacealnice spre aș(i) pute(a) vini la a lor scop de spiculă, își închipuescu câte o condică de cheltuele și vinituri și fără cuvenitele dovezi legale li să și încuviințază,

Cu așa urmare dacă nu să vor lua osăbite măsuri pentru buna păstrare a acestor averi obștești, să pot ruina în cel mai scurt timp atât acaretele, cât și fondurile mărginite în pământ, păduri și vite. La asemenea importantă împregiurare iscălitul cu toată supunere(a) aduce la cunoștința Onoratului Ministeriu că dacă va găsi de cuviință să binevoiască a regula cum va socoti în privire(a) rălei administrații acestor averi obștești de către niște feță cu scop numai și numai de spiculă și ruinare.

<ss> G. Buța

N° 111

1859 mart(ie) 31

D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 199/1858,

VÂNZAREA MOȘIEI LĂȚEȘTI

Gheorghe Gherghe, Marinel Baran

*Doamnelor profesoare Rodica Gherghe și
Doina Joghii, nepoatele lui Constantin
Curiman, membru al obștei.*

Cuvinte cheie: fostul sat Lățești-Schineni; orașul Murgeni; județul Vaslui; suprafața de 801 hectare; proprietatea doamnei Margareta Juvara; exproprierea pentru utilitate națională; vânzarea moșiei în iulie 1920; susținută de comunitatea din satele Igești și Lățești.

Keywords: Lățești estate of former village Schineni; the town Murgeni; Vaslui County; surface of 801 hectares; property of Mrs. Margareta Juvara; to expropriation for national utility; for sale in July 1920; claimed by the community of the villages Igești and Lățești.

Abstract

Lățești estate of former village Schineni, in the town of Murgeni, Vaslui County, surface of 801 hectares 66 aries, property of Mrs Margareta Juvara was subjected to expropriation for national utility after first world war. the remaining surface of 267 hectares, 90 aries was put for sale in July 1920 and was claimed by the community of the villages Igești and Lățești.

Satul Lățești așezat pe valea pârâului Sărata, afluent al râului Elan, parte componentă a orașului Murgeni în prezent, la începutul secolului al XX-lea aparținea comunei Schineni, proprietari ai moșiei fiind răzeșii și Margareta Juvără, născută Caloi.

Moșia doamnei Juvara având suprafața de 801 hectare și 66 ari a fost supusă exproprierii pentru utilitate națională după primul război mondial. Comisia de Expropriere a scos din suprafața moșiei 11 hectare și 8 ari ca teren neproductiv; 1 hectar și 8 ari conacul cu dependențele, 2 hectare în jurul izvorului de lângă biserica ruinată și 6 hectare la drumul Brăilei. La suprafața rămasă de 790 hectare și 86 ari, aplicându-se scara legală de expropriere, au fost expropriate 522 de hectare și 96 de ari, restul de 249 de hectare și 90 ari au rămas proprietarului, doamnei Margareta Djuvară. Suprafața rămasă proprietarului se compune din două parcele; una de 18 hectare amplasată în jurul izvorului de la biserica ruinată având forma unui patruleter cu baza pârâul Sărata și mărginită de drumul Lățești- Țuțcani și, alta de 249 hectare și 90 ari delimitată la nord de răzeși, Lățești și Bujoreni de răzeșii Bertești și râul Elan, la sud de răzeșii Igești și la vest de pârâul Sărata.

În anul 1920, Margareta Juvara a hotărât să-și vândă partea rămasă după aplicarea scării de expropriere, adică suprafața de 267 hectare și 90 ari, moșia fiind dotată, având și autorizația soțului, doctor Ernest Juvără, din banii obținuți urmând să cheltuiască 50000 pentru căutarea sănătății.

Pentru realizarea vânzării s-au parcurs toate etapele legale ale timpului. Tribunalul Ilfov a admis vânzarea moșiei a cercetat registrul de sarcini pe ultimii 30 de ani asupra moșiei Lățești și a constatat că pe numele doamnei Margareta Juvara nu era înregistrată nicio datorie. Moșia era exploatată prin arendare, arendaș fiind Anastasie Caloi care avea la Creditul Funciar Român din București două datorii: una de 200000 de lei înregistrată cu nr. 195/1910 și alta de 90000 înregistrată cu nr.117/1911.

Pornind de la aceste premise, Tribunalul Tutova a hotărât în 24 mai 1920, vânzarea moșiei Lățești prin licitație publică în ziua de 1 iulie 1920 și avertiza cumpărătorii că sunt solidari și pentru plata datoriilor, licitația trebuind să pornească de la 1800 de lei hotarul. Hotărârea a fost înregistrată în jurnalul Tribunalului nr. 9750/1920, publicată în ziarul Libertatea, anul II, nr.10 din 20 mai 1920, afișată la Tribunalul Tutova, la primăria Schineni și înregistrată la Consilieratul agricol al județului la nr.2573/1920. Vânzarea trebuia să aibă loc în pretorul Tribunalului Tutova, în ziua de 1 iulie 1920 iar suma rezultată din vânzare trebuia depusă la Casa de depunere, recipisa trebuind să fie înaintată la Tribunalul Ilfov, secția 4, care autorizase vânzarea pe temeiul articolului 1253 din Codul Civil.

În 25 iunie 1920, Tribunalul Tutova a primit o întâmpinare de la Pavel Iacob, care anunța că a arendat moșia Lățești pe 8 ani, în perioada 23 aprilie 1920-23 aprilie 1928 în conformitate cu contractul de autentificare al Tribunalului Ilfov, din 14 august 1920, înregistrat la nr.16846 și transcris la Tribunalul Tutova la nr.2071. Contractul de arendare era pentru suprafața de 267 hectare și anexele "dimpună cu casele de locuință, hambarele de lângă curte, bucătăria și casa de la poartă"cu mențiunea "casele de locuit sunt în stare bună, grădina este desgrădită iar hambarele, casa de la poartă și bucătăria sunt în stare proastă" Prețul arendeii fusese fixat la 18690 lei pe an, socotit a 70 lei hectarul. Plata trebuia făcută în două părți egale a câte 9345 lei la 10 aprilie și 10 octombrie. Probabil că noul arendaș Pavel Iacob a renunțat la contractul de arendă, deoarece îl vom regăsi printre cei care au participat la cumpărare.

În 28 iunie 1920 Tribunalul Tutova a înregistrat cu nr.22588 o înștiințare cu nr.3215/1920 de la Prima Societate de Credit Funciar Român din București, prin care se anunța ipotecarea moșiei Lățești prin arendașul Anastasie Caloi. Tribunalul Tutova trebuia să informeze cumpărătorii că în conformitate cu articolul 5 din actul înscris la tribunal cu nr.195 din 27 noiembrie 1910, "creanțele societății ca și ipoteca ce o garantează este stipulată indivizibilă și va putea fi reclamată în totalitate de la fiecare din succesorii domnului Atanasie Caloi" În conformitate cu articolul 36 din statut, moșia trece la noul proprietar grefată de ipoteca societății care la 1 ianuarie 1921 urca la 188188,67 lei, iar cumpărătorul devenea membru al societății cu toate drepturile și obligațiile fostului proprietar. În consecință, cumpărătorul trebuia să plătească la Casa Societății în termen de 8 zile de la judecarea definitivă, în numerar, suma de 48642,30 lei, sumă ce reprezenta datoriile societății cu procentele și cheltuielile de urmărire.

Pentru a participa la licitație, locuitorii satului Igești din comuna Blăgești s-au constituit într-o obște de cumpărare. În 30 iunie 1920, Costache Lupașcu, Gheorghe Botez și Costache Modiga au primit procură din partea a 53 locuitori pentru a fi reprezentați la licitația din 1 iulie 1920, asistați de avocatul T. Marinescu. Procura a fost înregistrată la Judecătoria Ocolului Bârlad cu nr.346/1920. Din partea

proprietarului, doamna Margareta Juvara, a primit procură de reprezentare domnul H.F.Sand procură înregistrată la Tribunalul București cu nr. 13216/1920 și s-a prezentat însoțit de avocatul M.V. Cristea.

Licitația s-a ținut la Bârlad, în data de 1 iulie 1920. La prima strigare obștea locuitorilor a oferit 2000 de lei pe hectar, iar alt concurent, Mihai Pașcanu 2050 de lei. La strigarea a doua, obștea locuitorilor a oferit 2200 de lei, iar Mihai Pașcanu 2250 de lei. La strigarea a treia, obștea locuitorilor a oferit 2450 de lei, Mihai Pașcanu retrăgându-se. În această situație Tribunalul a dispus adjudecarea în mod provizoriu asupra obștii locuitorilor vânzarea a 267 de hectare pământ arabil din moșia Lățești, cu prețul de 2450 de lei pentru un hectar și s-a fixat termenul de 10 zile pentru supralicitare.

În 10 iulie 1920, Tribunalul, văzând că nu s-a ivit nicio propunere pentru supralicitare a dispus adjudecarea în mod definitiv asupra locuitorilor din Igești și Lățești, asupra suprafeței de 267 de hectare și 90 de ari din moșia Lățești cu prețul de 2450 de lei hectarul. După adjudecare, locuitorii din Igești au constituit o nouă obște în colaborare cu locuitorii din satul Lățești. Noua obște s-a numit "Igești-Lățești", cuprindea un număr de 79 membri și a fost autenticată de judecători al Ocolului Bârlad și transcrisă în registul Băncii Populare cu nr. 5 din 18 iulie 1920. Obștea de cumpărare "Igești- Lățești", a ales ca mandatar pe domnii: Gheorghe Botez, Ilie N. Chiosa și Costache Modiga. Cenzori au fost aleși: Ilie Costache, M. Pașcanu, Neculai Ilie Iordan. Cenzori supleanți au fost aleși: Iacob Chiriac, Stoian Roiu, Alex Pașcanu. Prețul moșiei a fost achitat în mai multe etape. Ultima depunere a fost de 300000 lei, în 2 februarie 1923 și este menționată de recipisa Administrației Financiare a Județului Tutova cu nr. 11808/1923.

Bibliografie:

- **Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui (DJAN Vaslui)**, Fond 100 - *Tribunalul Tutova*, dosar 19/1920. (Proces prin care se autorizează vânzarea prin licitație publică a moșiei Lățești).

- **DJAN Vaslui**, Fond 100 - *Tribunalul Tutova*, dosar 63/1923. (Procesul Modigăi Costache cu obștea Lățești).

- Informații de la Gheorghe Enuță, în vârstă de 90 de ani, născut în Schineni și cu domiciliul în satul Lățești.

ANEXE

Doc. I

Tribunalul județului Tutova
19/1920

Referat
1920 Mai 24

Subscrisul grefier Tribunal Tutova certifică că cercetând registrele și pe numele Caloi Atanasie constitutorul doamnei Margareta Juvara pe ultimii 30 de ani s-a văzut că asupra moșiei Lățești există următoarele sarcini.

Președinte Tribunal Tutova

1) 200000 lei datoraji de Caloi Atanasie prinsă la Societatea de Credit Funciar Român din București în baza obligației înscrisă la nr.195/910.

2) 90000 lei datorie tot de la Caloi Atanasie înscrisi Societății în baza obligației înscrisă la nr. 117/911.

Grefier

Copist

Doc. II

Jurnal nr.4700
24 mai 1920
Tribunalul județului Tutova

Văzând prezenta cerere a doamnei Margareta Juvara cu autorizația soțului său domnul

E. Juvara de a încuviința vânzarea părții din moșia Lățești, comuna Schineni rămasă neexpropriată, în executarea comisiei rogatorii nr.22631/920 a Tribunalului Ilfov.

Văzând jurnalul menționatului tribunal, nr.9750/2o prin care s-a admis a se vinde cea parte din moșie, iar cu 50000 lei din prețul obținut să se caute de sănătatea doamnei Margareta Juvara, cea moșie fiind dotală.

Văzând și certificatul Consilierului agricol al județului Tutova nr.2573/920 prin care se determină imobilul admis a se vinde.

Văzând articolul 681 și urm. 686 .

Dispune:

Încuviințează vânzarea părții din moșia Lățești, comuna Schineni, rămasă neexpropriată, moșie proprietate dotală a doamnei Margareta Dr. Ernest Juvara, ca termen la 1 iulie 1920.

Prețul de la care vor începe strigările va fi suma de 1800 lei hectarul, fixat de Tribunalul Ilfov prin jurnalul nr.9750/920.

Doc. III

România

Consilieratul agricol Județ Tutova

Nr. 2573, 1920 mai 11

Certificat

Noi, Consilier Agricol al Județului Tutova văzând cererea Domnului Dimitrie Chiricuță și înregistraă la nr.2573.

Certificăm:

Că pentru moșia Lățești din comuna Schineni, proprietatea d-nei Margareta Juvara, hotărârea comisiunei de expropriere județeană ca de apel și de revizuire s-a stabilit cota de expropriere, s-a determinat terenul expropriat și terenul rămas proprietarului după expropriere în următorul mod:

S-a fixat suprafața totală a moșiei Lățești la circa 801 hectare și 66 ari, din care se scoate ca teren necultivabil 3 hectare și 8 ari conacul cu împrejurimile și dependențele, 6 hectare la drumul Brăilei și județean, 2 hectare în jurul izvorului bisericii ruinate. La suprafața de 790 hectare și 86 ari aplicându-se scara legală de expropriere rămân proprietarului două sute șaizeci și șapte hectare și 90 ari și expropriate pentru cauză de utilitate națională 522 hectare și 96 ari.

Lasă proprietăresei optsprezece hectare fix în jurul izvorului de la biserica ruinată, având această suprafața unui patruleter cu baza pe pârâul Sărata, se va întinde la nord și sud pe pârâul Sărata neputând nici într-un caz ca latura de miazănoapte să depășească drumul Lățești-Țuțcani.

Celelalte 249 de hectare și 90 de ari vor cuprinde :la nord răzeșii Lățești și Bujoreni, la răsărit Elanul și Răzeșii Bertești, la sud răzeștii Igești și la vest pârâul Sărata.

În caz când în această hotărâre se vor cuprinde de mai puțin de 249 de hectare și 90 de ari diferența se va completa în patruleterul vorbit mai sus care se va lungi spre sud cu baza pârâului Sărata.

În cazul când între-aceste limite se vor întrece peste 249 hectare și 90 de ari planul conform exproprierea, sătenilor le va fi dat în partea de sud la hotarul Igeștilor spre răsărit având ca bază pârâul Sărata și latura Igeștilor.

Porțiunea expropriată va cuprinde toată moșia Lățești în hotarele actuale, după ce se va deduce terenurile declarate neproductive și cota proprie.

Hotărârea s-a pronunțat la 19 februarie 1919.

Drept care am eliberat prezentul certificat

Consilier agricol A. Dumitriu

Doc. IV

Tribunalul județului Tutova

Nr.4397, anul 1920, luna mai 25 zile

În baza jurnalului Tribunalului Tutova, nr.4700 din 24 mai 1920, motivat de acel Tribunal județ Ilfov secția 4 nr.9750/1920, prin care partea neexpropriată din moșia Lățești, comuna Schineni, plasa Murgeni, județul Tutova, proprietate a d-nei Margareta Juvara, casnică cu autorizația soțului său dr.Ernest Juvara ambii domiciliați în București, strada Puțul de peatră, nr. 10.

Imobilul ce urmează a se vinde după certificatul eliberat de Consilieratul agricol județul Tutova la nr.2573/920, partea neexpropriată din moșia Lățești se compune din :18 hectare fix în jurul izvorului de la biserica ruinită având suprafața unui patruleter cu baza pe râul Sărata cu latura de miazănoapte să nu depășească drumul Lățești-Țuțcani.

Două sute patruzeci și nouă hectare și 90 ari cuprinse la nord cu răzeșii Lățești și Bujoreni la răsărit Elanul și răzeșii Bertești, la sud răzeșii Igești și la vest pârâul Sărata.

În caz când, în aceste hectare se vor cuprinde mai puțin de 249 hectare și 90 ari diferența se va completa în patruleterul vorbit mai sus, care se va mai lungi dinspre sud cu baza pârâul Sărata.

Asupra acestui imobil după cum rezultă din raportul dat de domnul grefier al Tribunalului Tutova conform articolului 505 proces civil există următoarele sarcini.

1.200000 lei datorati de domnul Atanasie Caloi Societății de Credit Financiar Român din București în baza obligației înscrisă la nr.191/910.

2.90000 lei datorati societății de domnul Atanasie Caloi zisei Societăți în baza obligației înscrisă la nr.117/911.

Această sarcină apasă de o potrivă asupra moșiei Lățești rămasă neexpropriată și scoasă acum la vânzare și asupra a 522 hectare și 6 ari din aceeași moșie, expropriată pentru cauză de utilitate națională.

Vânzarea și adjudecarea sus menționatului imobil se vor face în pretorul Tribunalului Tutova în ziua de 1 iulie 1920, iar prețul de la care urmează a începe licitația va fi de la 1800 lei hectarul.

Suma ce va rezulta din vânzare se va comunica la Casa de depunere, în recipisa ce se va înainta Tribunalului Ilfov, secția 4 care a autorizat vânzarea pe temeiul articolului 1253 cod civil.

Sunt somați toți care vor pretinde un drept de chirie sau arendă, de ipotecă sau privilegiu, ca în această adjudecațiune să arate Tribunalului Tutova pretențiile lor sub pedeapsa de a nu li se va menține în seamă.

Președinte:Tase S. Teodorescu

Grefier: Racoviță

Șef Portărel: G. Sion

Acest text a fost publicat în ziarul Libertatea, anul II, nr.10, din 20 mai, dar și pe ușa primăriei Schineni și la Tribunalul Tutova.

Domnule Președinte

Cu onoare vă depun Contractul de Arendare ce posed de la d-l Dr. Ernest Juvara asupra moșiei Lățești, care fiind scoasă în vânzare pentru ziua de 1 iulie, vă rog a pune în vederea concurenților la licitație că moșia îmi este arendată mie pe termen de opt ani, începând de la 23 aprilie 1920 până la 23 aprilie 1928 după cum se vede din alăturatul contract de autentificare de Tribunalul Ilfov la nr. 16846 din 14 august 1919 și transcris în transcripțiune a Tribunalului Tutova la nr. 2071.

1920 iunie 25

Cu respect

Pavel Iacob arendaș

D-sale

D-lui Președinte al Tribunalului Tutova

Doc. V

Contract de arendare

Între subsemnații: pe de o parte Dr. Ernest Djuvara domiciliat în București, strada Puțul de Piatră, nr.12, în calitate de uzufractor și administrator legal al averii dotale a soției mele D-na Margareta Djuvara, născută Caloi, iar pe de o parte Pavel Iacob agricultor, domiciliat în comuna Blăgești, județul Tutova, s-a încheiat următorul contract de arendare.

Eu, Dr. Ernest Djuvara declar că am arendat d-lui Pavel Iacob întreaga parte neexpropriată din moșia dotală Lățești din comuna Schineni, județul Tutova în întindere aproximativă de 267 hectare, dimpreună cu casele de locuință, hambarele de lângă curte, bucătăria și casa de la poartă, casele de locuit sunt în stare bună, grădina este desgrădită, iar hambarele, casa de la poartă și bucătăria sunt în stare proastă.

D-l arendaș este obligat a le restitui la expirarea contractului în starea primită.

Termenul arendării este de cinci ani începând de la 23 aprilie 1920 și până la 23 aprilie 1925.

Prețul arenzei este de 18690(optsprezece mii șase sute nouzeci), lei pe an, plătiți în două câștiguri egale prin anticipație și anume la 1 aprilie și 1 octombrie al fiecărui an câte 9345(nouămii trei sute patruzeci și cinci)lei socotiți a 70 lei de fiecare hectar. În caz dacă la stabilirea definitivă a întinderii rămasă neexpropriată ar rezulta o întindere mai mare, atunci se va adăuga câte 70 lei în plus de fiecare hectar, în caz că ar rezulta un minus se va scădea câte 70 lei de fiecare hectar.

Măsurătoarea exactă se va face cel mai târziu până la 1 aprilie 1920 de către d-l proprietar.

D-l arendaș se va folosi de întreaga porțiune arendată ca un bun gospodar, lăsând în ultimul an de arendă douăzeci și cinci hectare de bătătură.

Toate dările funciare către stat, județ și comună privesc pe d-na proprietar, afară de patenta de arendaș, care privesc pe d-l arendaș scăzându-se din câștig.

Plata câștigurilor se va face de d-l Pavel Iacob prin Banca națională de la Bârlad.

D-l arendaș nu va putea ceda prezentul contract și nici subarenda moșia nici în totul nici în parte fără consințământul meu în scris, afară de dările de pământ ce se obișnuiește a se da locuitorilor.

Cazurile fortuite ordinare și extraordinare prevăzute și neprevăzute privesc pe d-l arendaș care nu va putea cere vre-o scădere de câștig sau vre-o despăgubire.

Pentru garantarea condițiilor și plata câștigurilor, eu, Dr. Ernest Djuvara, declar că am primit acum în numerar de la d-l Pavel Iacob o garanție de 9350 lei, care va sta în mâinile mele până la expirarea contractului de arendare scăzându-se din ultimul câștig.

La această garanție sunt obligat a plăti procente de 5% pe an, care se va scădea din câștigurile arătate mai sus.

D-l arendaș este obligat a vedea să nu se încalce și strica hotarele existente cât și cele ce se vor stabili, și la caz de vre-o încălcare să ne anunțe imediat.

Eu proprietar nu mă oblig a face nici o reparațiune și nici o construcție pe moșia arendată iar în caz că dacă d-l arendaș ar face vre-o construcție, ea rămâne dobândită proprietății și nu o va putea ridica la plecare.

Neplata câștigurilor și neexecutarea condițiilor prezentului contract atrage de la sine deplin drept fără somațiune și fără judecată rezilierea contractului, această clauză e stipulată numai în favoarea d-lui proprietar.

D-l Pavel Iacob este în drept a intra de pe acum pe moșia arendată pentru a face pe miriște semănăturile de toamnă. Taxele de timbru și speșele de contract s-au făcut de ambele părți deopotrivă.

D-l arendaș va mai putea continua acest contract încă pe o perioadă de trei ani după expirarea lui însă va plăti un plus de 10% peste arenda actuală, aceasta la facultatea d-sale.

Eu, Pavel Iacob declar că, consimt în totul la cele stipulate mai sus.

Făcut în București, în dublu exemplar, astăzi, august 1919.

Semnează- Dr. Ernest Djuvara și Pavel Iacob

Urmează autentificarea la Tribunalul Ilfov la nr.16846 din 14 august 1919.

La Tribunalul Tutova s-a transcris la nr.2071 din 8 iunie 1920.

Doc. VI

Prima Societate de credit funciar român din București

Nr.3215/1920

Domnule Președinte,

Înaintea aceluși Onor.Tribunal s-a scos la vânzarecu licitație publică pentru ziua de 1 iulie 1920, două trupuri de pământ din moșia Lățești, comuna Schineni, județul Tutova, ca avere datală a d-nei Margareta Juvara și anume trupul de 18 hectare și trupul de 249 hectare și 90 ari așa cum sunt arătate în publicație și afișate.

Subscrisul am onoarea a vă aduce la cunoștință că întreaga moșie Lățești, în întindere de 801 hectare 8911 mp cu toate trupurile din care se compune, cu pădurea și toate acaretele și îmbunătățirile aflate pe dânsa, situată în comuna Schineni, plasa Murgeni, jud.Tutova, este ipotecată în primul rang, la Prima Societate de Credit Funciar Român din București, de către D-l Anastasie G. Caloi, pentru suma de 200000 lei, prin actul înscris la Tribunalul Tutova nr.195 din 27 noiembrie 1910.

De aceea vă rog, Domnule Președinte, să binevoiți a pune în vederea concurenților condițiunile sub care se vând cele două trupuri din moșia Lățești, mai sus arătate, și care sunt.

Conform art.5 din citatul act de împrumut creanța societății ca și ipoteca ce o garantează, este stipulată indivisibilă și va putea fi reclamată în totalitate de la fiecare din succesorii doamnei Atanasie G.Caloi.

În consecință adjudecătorul celor două trupuri din moșia Lățești, scoasă astăzi în vânzare, va deveni debitor al societății pentru întreaga sa creanță și eventual va putea fi urmărit singur pentru întreaga datorie.

Conform art.96 din statute, moșia trece la noul proprietar grevată de ipoteca Societății care, la 1 ianuarie 1921 se urcă în capete la cifra de lei 188.188,67/100.

Cumpărătorul devine astfel membru al Societății cu toate drepturile și obligațiunile fostului proprietar, beneficiind de termenul și de celelalte clauze din contractul de împrumut.

Capetele datorate societății în sumă de lei 188.188,67/100 nu se cer astăzi, ci se pot plăti prin anuități semestriale de lei 5962,38/100 fiecare, în care intră amortismentul în termen încă de [...] ani cu începere de la 1 ianuarie 1920.

Capitalul social în sumă de lei 4000 ce este depus pentru moșia Lățești rămâne la Societate până la stingerea împrumutului.

Cumpărătorul nevoind a beneficia de termenul de mai sus și voind a plăti prin anticipațiune capitalul împrumutat și neamortizat încă, de se va putea achita dând drept plata scrisorii funciare 5% pe care societatea este datoare a i le primi al pari, adică sută în sută, oricare ar fi cursul lor, conform condițiunilor actuale de împrumut.

Cumpărătorul va trebui să plătească la Casa Societății în termen de 8 zile de la adjudecarea definitivă și în numerar lei 48642,30/100, aceste sume reprezentând ratele datorate societății dimpreună cu procentele lor și cheltuielile de urmărire.

În fine, vă mai rog, Domnule Președinte, să binevoiți a nu libera cumpărătorului ordonanța de adjudecare mai înainte de a dovedi prin chitanțele societății, că dânsul a vărsat în casa ei sumele ce i se doresc.

Primiți, vă rugăm, Domnule Președinte, asigurarea osebitei noastre considerațiuni.

Director

Șeful compatibilității

Șeful contenciosului

Adresă primită de Tribunalul Tutova la 28 iunie 1820 și înregistrată la nr.225888.

Doc. VII

Tribunalul județului Tutova

Proces verbal nr.2261

În 1 iulie 1920

La termenul fixat la apelul nominal s-a prezentat H.F. Sand procurator al d-nei Margareta Juvara și al soțului DR. Ernest Juvara cu procura legalizată de Prefectura București, nr.13216/1920, asistat de avocatul M.C. Cristescu.

Mandatarul stăruie în vânzare și se declară deschisă licitația ce începea de la 1800 lei hectarul.

Concurenții s-au prezentat Mihai Pașcanu și Constantin Lupașcu, Gh. Botez, Costache Modiga în calitate de procuratori ai domnilor C.M. Igescu, C.N. Stamate, Ion Apostolachi, C.Strâmbei, Ghiță Raicu, Stoian Raicu, Constantin C. Stoian, Ilie Raicu, Gh. A. Cioclu, M.V. Igescu, D. Strâmbei, Odisei Darie, Gh.Chirica, M.Costache, M. Strâmbei, GH. Chiosa, Andrei Chiosa, Ion Cristea, Pavel Iacob, Ion Ghionea, Neculai Gh. Iordan, Mihalache Iordan, I. Stoleriu, Costache Ilinca Stamate, Ilie Costache, Gh. Botez, Mitrea I. Igescu, D. Stoean, V. Corceoavă, Ștefan Roiu, Ioana Costache, C. I. Stamate, Gh. Mungiu, Ion T. Chiriac, Ion V. Chiriac, Neculai Stoian, N. Necula, Gh.I. Chiriac, A.Burcă, Ion Sillion Grigore, Ghiță Costache, A. Costache, Constantin C. Stamate, C. Despa, P.Tofan, C. I. Chiriac, I.Roiu, N.V. Iordan, I.Berteza, Stoean Chirica, Mariță Buța, Tasia Stoica, Gh.I. Costache, C. Iordan, Ghiță Igescu din comuna Igești având procură de la Judecătoria Rurală ocol Bârlad cu nr.346/1920 depusă la dosar, asistați de avocatul T. Marinescu.

Tribunalul

Având în vedere cererea domnilor Costache Lupașcu, Gh Botez și Costache Modiga, procuratori unui grup de 50 locuitori din satul Igești avizează.

Concurenții au depus garanțiile cerute de lege, s-a început strigările care s-au repetat de trei ori cu pauze de 5 minute.

Prețul cel mai mare de 2450 lei pe hectar s- oferit de obștea din Igești. Avocatul M. V. Cristescu acceptă o cerere de adjudecare pentru cele 267 hectare, prețul fiind convenabil.

Doc. VIII

Procura din 30 iunie 1920

1.C. M Igescu	32.Gh.I Costache
2. C. N Stamate	33. C. I. Stamate
3. I. Apostolachi	34. Gh. Mungiu
4. C. Strâmbei	35. Ion Chirica
5. Gh. Raicu	36.I. V. Chiriac
6. C. Stoian	37. Neculai Stoian
7. Ilie Roiu	38. N. Necula
8. Gh. Cioclu	39. Gh. I. Chiriac
9. Mitrea Igescu	40. A. Burcă
10.Dimitrie Strâmbei	41. I. Sillion Grigore
11. Odisei Darie	42.Gh. Costache

12. Gh. Chirica	43. A. Costache
13. M. Costachi	44. Const. C. Stamate
14. M. Strâmbei	45. C. Despa
15. Gh. Chiosa	46. P. Tofan
16. C. I. Chiriac	47. N. V. Iordan
17. I. Bertescu	48. Marița Buță
18. Tasia Stoica	49. C. Iordan
19. Andrei Chiosa	50. Stefan Roiu
20. Ioan Cristea	51. Ioanu Costache
21. Paul Iacob	52. N. Roiu
22. I. Gheonea	53. Stoian Chirica.
23. Nicolai I. Iordan	
24. Mihalache Stoian	
25. N. Stoiescu	
26. C. Ilinca Stamate	
27. Ilie N. Costachi	
28. Gh. Botez	
29. Mitrea Igiescu	
30. D. Stoian	
31. V. Corcioavă	

Doc. IX

Tribunalul dispune:

Adjudecarea în mod provizoriu asupra obștei locuitorilor din Igești vânzarea a 267 hectare pământ arabil din moșia Lățești cu prețul de 2450 lei.

Se fixează termen de 10 zile pentru supralicitarea, pe 10 iulie părțile se vor prezenta pentru a se îndeplini.

Listă

Ținută astăzi 1 iulie 1920 la licitațiunea vânzării imobilului de 267 hectare și 90 ari pământ din moșia Lățești, comuna Schineni, proprietatea D-nei Margareta Dr. Ernest Juvara.

Strigarea I

Obștea locuitorilor din Igești-2000 lei

Mihai Pașcanu-2050 lei

Strigarea II

Obștea locuitorilor din Igești-2200 lei

Mihai Pașcanu-2250 lei

Strigarea III

Obștea locuitorilor din Igești -2450 lei

Mihai Pașcanu-

Asupra obștei locuitorilor din comuna Igești- Blăgești s-au adjudecat în mod provizoriu 267 hectare din moșia Lățești cu prețul de 2450 lei de hectar.

Mandatarii obștei

Grefier
Portărel

Doc. X

Proces verbal nr.5682

Iulie 1920

Tribunalul

Văzând că în termenul celor 8 zile de supralicitare nu s-a ivit nicio propunere și nici astăzi nu s-a prezentat nici un concurent

Dispune

Adjudecarea în mod definitiv asupra obștei locuitorilor din Igești întinderea de 267 hectare și 90 ari parte neexpropriată din moșia Lățești cu prețul de 2450 lei.

Adjudecarea va îndeplini cerințele dispoziției art.251 în termen de o lună.

Doc. XI

Act constitutiv

Pentru constituirea obștei de cumpărare Igești-Lățești

Din satul Igești, comuna Blăgești, județul Tutova

Pentru cumpărare și parcelarea moșiei Lățești proprietatea D-nei Margareta Dr. Ernest Juvara situată în comuna Blăgești, județul Tutova.

Subsemnații locuitori cultivatori de pământ domiciliați în comuna Blăgești, Schineni și Țuțcani, județele Tutova și Covurlui ne constituim în obște de cumpărare cu scopul de a cumpăra, exploata și parcela moșia Lățești, proprietatea D-nei Margareta Dr. Ernest Juvara situată în comuna Schinei, Județul Tutova.

Obștea de cumpărare va purta numele de obștea „Igești- Lățești”și va avea sediul în comuna Blăgești, satul Igești.

Durata obștei nu se limitează.

Obștea se constituie pe baza de responsabilitate solidară și nelimitată.

Capitalul necesar pentru cumpărare și parcelarea moșiei se va depunde de obște după normele arătate în statut, proporțional cu partea ce va lua fiecare din moșia, precum la constituire membrii s-au obligat a vărsa și au vărsat sumele trecute în dreptul fiecăruia la finele statutului de mai jos.

Obștea nu se poate constitui și nu poate funcționa decât cu cel puțin 25 membrii, precum la constituire societatea este formată din membrii care au semnat și autentificat acest act constitutiv.

Societatea va funcționa pe baza legii băncilor populare și legea Casei Centrale a Cooperăției și Împroprietăririi, cum și pe baza statutului de mai jos vizate de Casa Centrală și care face parte integrantă din acest act constitutiv.

În conformitate cu dispozițiile statutului alegem ca mandatar ai obștei pe toată durata ei pe D-nii: Gh. Botez, Ilie N. Chiosa, Costachi Modiga, ca cenzori pe D-nii: Ilie Costache, M. Pașcanu, Neculai Ilie Iordan și ca cenzori supleanți pe D-nii: Iacob Chiriac, Stoian Roiu, Alex. Pașcanu.

Nr	Nume și prenume	Capital subscris	Capital vărsat
1.	Gh. Raicu	13000	1300
2.	N. Necula	7800	780
3.	I. V. Chiriac	7800	780
4.	Manole... ?	3900	390
5.	Ilie. Gh. Costachi	3900	390
6.	Gh. Mungiu	5200	520
7.	Gh. A. Cioclu	5200	520
8.	Al . Costachi	7800	780
9.	C. C. Stamate	3900	390
10	Ștefan Roiu	7800	780
11	Stoian Roiu	7800	780
12	Ilie Roiu	7800	780
13	Toma N. Costache	7800	780
14	T. Chiriac	7800	780
15	C. S. Stamate	3900	390
16	N. Roiu	3900	390
17	C. Burcă	3900	390
18	Stoian Chirica	3900	390
19	I. Curelea	7800	390
20	D. Strâmbeiu	3900	390
21	M. V. Igescu	3900	390
22	N. Stoleriu	7800	780
23	Morița Buță	3900	390
24	Ilie I. Chiriac	7800	780
25	M.S. Igescu	3900	390
26	C. Stamate	7800	780
27	Gh. Igescu	3900	390
28	N. V. Iordan	3900	390
29	M. Stoica	3900	390
30	D. I. Stoian	7800	780
31	C. N. Stamate	-----	
32	I. Bertea	-----	
33	Gh. C. Chirilă	-----	
34	N. Iovu	3900	390
35	C. Iordan	3900	390
36	N. Stoian	7800	780
37	T. Duca	3900	390
38	Paraschiva Chiriac	3900	390
39	Tasiea I. Stoica	5200	520
40	Odisei Darie	3900	390
41	C. M. Igescu	3900	390
42	C. Chiriac	7800	780

43	Gh. Botez	26000	2600
44	Gh. Chiosa	26000	2600
45	Anrei Chiosa	26000	2600
46	N. GH. Iordan	26000	2600
47	Ion Ghionea	26000	2600
48	V. Corciovă	3900	390
49	Mihai Stâmbei	3900	390
50	Ilie N. Costachi	5200	520
51	Ion Silion	3900	390
52	C. Stâmbeiu	3900	390
53	I. C. Stoian	2600	260
54	C. Modiga	13000	1300
55	Iorgu Năuiu	7800	780
56	M. Pașcanu	13000	1300
57	N. T. Mitrofan	5200	520
58	Ioniță Savin	7800	780
59	Constantin Curiman	5200	520
60	N. Crețu	7800	780
61	M. Pașcanu	7800	780
62	Grigore Iordan	2600	260
63	D. Mihalache	7800	780
64	Panainte Iordan	2600	260
65	Simion Iordan	2600	260
66	Gh. Sava	2600	260
67	Ilie Pavel	2600	260
68	Dumitru Năuiu	5200	520
69	I. Gh. Racoviță	26000	2600
70	Gh. Chelu	2600	260
71	Elena Lupașcu	52000	5200
72	C. Lupașcu	13000	1300
73	Tasia Iacob	13000	1300
74	Pavel Iacob	13000	1300
75	Ilie Stratilă	5200	520
76	Ion Cosma Savin	5200	520
77	Stelea Bujor	5200	520
78	Gh.....?	5200	520
79	C. Mitrofan	6500	650
	TOTAL	694200 lei	69420

Văzut pentru un total de lei (694200) șase sute noăzeci și patru de mii două sute capital subscris și acum capital social vărsat de lei (694200) șase sute nouăzeci și patru mii....

Urmează autentificarea judecătoriei ocolului Bârlad transcris în registrul
Băncii Populare cu nr.5 din 18 iulie 1920 și autentificat cu nr. 363/920
(Acest proces verbal este o copie din 1922)

Doc. XII

Domnule președinte

Subsemnații mandatar al obștei de cumpărare Igești-Lățești din comuna
Blăgești, județul Tutova, Costache Modiga, Gh. N. Chiosa, Stoian Roiu.

Avem onoarea a depune recipisa Administrației Financiare a județului Tutova,
nr.11808/923, februarie pe suma de 300000 la dispoziția D-nei Margareta Doctor
Ernest Juvara-fond dotal-rest pentru completarea prețului vânzării moșiei Lățești,
conform ordonanței de adjudecare a Tribunalului Tutova, nr. 139/921 și vă rugăm a
dispune să fie consemnată de domnul grefier al acestui Tribunal, până la noi
dispozițiuni.

Cu distinsă considerațiune

Mandatarii obștei de cumpărare Igești-Lățești

Costache Modiga

Gh. N. Chiosa

Stoian Roiu.

Condiții de publicare a articolelor din anuar

1. Textul articolului va fi scris cu font Times New Roman (sau Times New Roman CE) cu dimensiunea fontului 11 și cu semne diacritice.
2. Alinierea paragrafului de tip stânga – dreapta (justified).
3. Indentarea primei linii la 1,25 cm.
4. Spațierea textului la un rând.
5. Explicațiile notelor din text la subsolul paginii respective (nu la urma articolului).
6. Imaginile pentru publicat vor fi trimise separat și cu explicațiile traduse într-o limbă de circulație internațională. Ulterior la editare acestea vor fi incluse în articol.
7. Rezumatul se va adăuga la începutul articolului și va fi într-o limbă de circulație internațională.
8. Cuvintele cheie de asemenea traduse.
9. Lista bibliografică va fi în forma: nume autor, anul apariției, titlul lucrării, volumul sau numele publicației, locul apariției, editorul și paginile articolului.

Coperta I – Vas cucutenian din lut ars – Situl arheologic Dumești
Coperta IV – Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

